

שבוע פרשת ויחי

(28 December 14 – 03 January 15)

ו' – י"ב טבת תשע"ה

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְרָת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָתָהּ. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.
מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזיז את המאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָתָהּ:

וְהֵעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִפֵּי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ, וְצִאֲצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׂמֹךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֱלֹהֵי וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֱלֹהֵי וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמוֹ עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָי לְעוֹלָם וָעַד:

וְאַהֲבַת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטִטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֹּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתוֹרְשֶׁךָ וְצִוְּיֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְּךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאֶכְלָתוּ וְשִׂבְעוּ. הֲשִׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטִטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְּפֵיהֶם כְּגִדְהֵם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכַּנֵּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקְּבַל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׂכּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל יד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, הוסיף - המשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להכביל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתן צדקה (לכד משבת ויום טוב), ממספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומולואה" (או בראשית־תוכה "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הַלְלוּהָ | הַלְלוּ עֲבָדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְזוֹרַח־שָׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵא מִהַלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־פְּלִגְוִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְגַבִּיהֵי לְשָׁבֶת: ו הַמְשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעַרְפַּר
 דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֵת הַפֵּית
 אִם־הַבְּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּהָ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה לְקַדְּשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסָּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנְיָצָאן: ה מַה־לָּךְ
 הַיָּם כִּי תָגֹם הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנְיָצָאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אָגַם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, י"ג טבת, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפתקא שלו עם המחאה המצורפת, שנמסרה לקופת חשאיין אחת המעלות
 הכי נעלות בענין הצדקה, ובמילא ימשיך לו ולב"ב שיחיו תוספת ברכה והצלחה, מרום המעלות עד
 למטה מעשרה טפחים בגשמיות, וכמבואר באגה"ק.

ועלי לחוסיף עפ"י המבואר בהנ"ל, שאף שכל אחד מחוייב בכל המצות - הנה יש לו מצוה
 אחת שצריך להיות זהיר בה טפי, וע"פ רוב הנה רואים בהנהגת ההשגחה פרטית באיזה מקצוע הוא,
 וכיון אשר, לע"ע, איננו עשיר ברכוש גשמי, הרי, אע"פ שע"פ המבואר באגה"ק, בדורנו מצוה להרבות
 בצדקה, אבל נראה שלא זהו השער שלו ומצוה שיהי' זהיר בה טפי, משא"כ בכח השפעתו על הזולת
 ובמרץ המתאים - יש לו כשרון בגלוי ובהווה. לכן פלא שמתקבל פתקא ממנו בהנוגע לענין צדקה,
 ואין מזכיר דבר ע"ד השפעתו על הזולת, על הסביבה, ועל ב"ב בהנ"ל, וגם אינו מזכיר מאומה בהנוגע
 לשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובודאי ימלא עדכ"ז בהזדמנות הכי קרובה.

כיון שכמה מאנ"ש הנהגתם הוא ע"ד הנ"ל, הרי ברשותו לפרסם תוכן הענין שבמכתבי זה,
 כי קשה הכתיבה לכאו"א בפרט, ומכמה טעמים. ויהי"ר שיעשה זה במרץ המתאים, ויהי' ג"כ תחלת
 ההזזה בענין השפעתו על הזולת באופן כזה. וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

בברכה לפרנסה בהרחבה ומתוך הרחבת הדעת המחכה לבשו"ט.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך וגו' אור ליום ג' פרשת ויחי, עשרה בטבת ה'תשל"ח ..... ה
- (ד) משיחות שבת פרשת ויחי, עשרה בטבת ה'תנש"א ..... י
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת ויחי (בלה"ק) כרך ה ..... כב
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... ל
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי ..... לב
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ויחי ..... לג
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי ..... עח
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויחי ..... עט
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי ..... צ
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... צב
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי ..... צה
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי ..... קכב
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי ..... קל
- (טז) נביאים וכתובים ישעיה פרק א, משלי פרק א ..... קלח
- (יז) משניות – מסכת כלים ביאור קהתי ..... קמ
- (יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קמז
- (ט) מסכת יבמות עם ביאורים מדף פה עד דף צא ..... קמח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן ..... קפ
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן ..... קפג
- (כב) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן ..... קפא
- (כג) שערי אורה אדמו"ר האמצעי ..... קפג
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק"י ..... קפד
- (כה) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש ..... קפה
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב ..... קפה
- (כז) ספר המאמרים – ה'תרפ"ו אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפז
- (כח) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפז
- (כט) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ..... קצ
- (ל) חומש לקריאה בציבור ..... קצא
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי ..... קצח
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

1 יהודה אמה יודף אחיך וגו'¹, ומבאר כבוד קדשת אדמו"ר
 2 הנקן ב'תורה אור' ריש [=תחילת] פ'שנתנו², ש'יהודה הוא -
 3 כדברי אמו לאה - על שם הפעם (אחרי שילדתי את ראובן שמעון ולוי)
 4 אודה את הו'י³ ולכן 'יהודה' הוא בחינת הודיה שבכ'ללות
 5 נשמות ישראל שבכל יהודי ישנה
 6 בהעלם תכונת ההוד' לה', ובכדי
 7 שהודיה זו תהיה בהתגלות
 8 הוא על-ידי אחיך כלשון הפסוק
 9 "יודוך אחיך", ראובן שמעון
 10 ולוי [האחים של יהודה
 11 שנולדו לפניו]. וזהו יודף
 12 אחיך, שאחיך [ראובן שמעון
 13 ולוי] הם הגורמים ומביאים
 14 בחינת ההודיה דיהודה
 15 (שתהיה בהתגלות) כמו
 16 שהקדמת לידת אחיו הביאו לשמו
 17 "יהודה" - הפעם אורה" - כך בעבודת
 18 האדם ישנם ג' שלבים המביאים
 19 להודי', והעבודה בג' שלבים אלו
 20 מביאה להתגלות בחינת ההודי'
 21 שבפנימיותו. ומבאר שם,
 22 שראובן ושמעון הוא ענין ב'
 23 פ'רשיות דקריאת שמע, ולוי
 24 הוא ענין אמת ויצוב
 25 (שלאחרי קריאת שמע), ועל
 26 ידידה באים אחר-כך
 27 לשמונה-עשרה, בחינת
 28 ההודיה והבטול דבחינת
 29 יהודה.
 30 'הודיה' זו המבוארת כאן אין פירושה
 31 כפשוט מלשון שבח והודי'. אלא
 32 מלשון 'הודאה' וביטול (כאדם המודה
 33 ומבטל דעתו מפני חבירו), שכל יהודי
 34 מודה שהקב"ה מחי' את העולם,
 35 כלשון התפילה: 'מודים אנחנו לך
 36 שאתה הוא אלקינו.
 37 (ב) והענין הוא (במבואר
 38 ב'תורה אור' שם), דהנה

ביאור בדרך אפשר

1 ראובן הוא כדברי לאה אמו על שם פי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני
 2 אישי גו'⁴, שמעון על שם פי שמע כי שנואה אנכי ויתן לי גם את
 3 זה גו'⁵. וענינם בעבודת ה' (בכל אחד ואחד מישראל),
 4 בחינת ראובן הוא שעבודתו לקונו היא לא בבחינת השגה
 5 לבד פיאם בבחינת ראייה.
 6 והינו שההתאמתות שלו
 7 באלקות היא בנדאות הכי
 8 גדולה, בדגמת אדם שרואה
 9 איזה דבר שאין שיף שיהיה
 10 אצלו שום ספק בזה, מפנין
 11 שהוא עצמו ראה את הדבר⁶.
 12 ועל-דרך-זה הוא בעבודת
 13 ה', שההתבוננות שלו
 14 [ובפ'רט בענין דהשגחה
 15 פ'רטית⁷ שהי' "האדם השם לבו
 16 ודעתו על כל הנעשה עמו ומסיב לו
 17 רואה הוא אלקות במוחש" (היום-יום)
 18 ד' תשרי] היא באופן
 19 (דקסתכלות⁸) שהענין
 20 מתאמת אצלו כאלו הוא
 21 רואה בראיה חושית ממש.
 22 ומראה זו הוא בא לבחינת
 23 אהבת הו'י, וכמו שפ'תוב⁴
 24 (גפי קריאת שם ראובן) פי
 25 לשמונה-עשרה, באים אחר-כך
 26 לבחינת יהודה.

בס"ד. אור ליום ג' פ' ויחי,
עשרה בטבת, יהפך לשמחה

- בחדרו - ה'תשל"ח*
- הנחה -

1 יהודה אמה יודף אחיך וגו'¹, ומבאר כבוד
 2 קדשת אדמו"ר הנקן ב'תורה אור' ריש
 3 פ'שנתנו², ש'יהודה הוא על שם הפעם אודה את
 4 הו'י³ הוא בחינת הודיה שבכ'ללות נשמות
 5 ישראל, ובכדי שהודיה זו תהיה בהתגלות הוא
 6 על-ידי אחיך, ראובן שמעון ולוי [האחים של
 7 יהודה שנולדו לפניו]. וזהו יודף אחיך, שאחיך
 8 [ראובן שמעון ולוי] הם הגורמים ומביאים
 9 בחינת ההודיה דיהודה (שתהיה בהתגלות).
 10 ומבאר שם, שראובן ושמעון הוא ענין ב'
 11 פ'רשיות דקריאת שמע, ולוי הוא ענין אמת
 12 ויצוב (שלאחרי קריאת שמע), ועל-ידי זה באים
 13 אחר-כך לבחינת יהודה והבטול דבחינת יהודה.
 14 (ב) והענין הוא (במבואר ב'תורה אור' שם), דהנה ראובן הוא על שם פי
 15 ראה גו'⁴, שמעון על שם פי שמע גו'⁵. וענינם בעבודת ה' (בכל
 16 אחד ואחד מישראל), בחינת ראובן הוא שעבודתו לקונו היא לא בבחינת
 17 השגה לבד פיאם בבחינת ראייה. והינו שההתאמתות שלו באלקות היא
 18 בנדאות הכי גדולה, בדגמת אדם שרואה איזה דבר שאין שיף שיהיה אצלו
 19 שום ספק בזה, מפנין שהוא עצמו ראה את הדבר⁶. ועל-דרך-זה הוא בעבודת
 20 ה', שההתבוננות שלו [ובפ'רט בענין דהשגחה פ'רטית⁷] היא באופן
 21 (דקסתכלות⁸) שהענין מתאמת אצלו כאלו הוא רואה בראיה חושית ממש.
 22 ומראה זו הוא בא לבחינת אהבת הו'י, וכמו שפ'תוב (גפי קריאת שם ראובן)

(* יצא לאור בקונטרס עשרה בטבת - ה'תשל"ח, "טו טבת ה'תשל"ח" (1) ויחי מט, ח. 2) ד"ה זה (מה, א ואילך). וראה הגהות וביאורי הצ"צ באוה"ת (שסא, ב ואילך. תקצז, א ואילך. תתשלח, ב ואילך). ד"ה זה תרפ"ח [סה"מ תרפ"ח ע' מח ואילך]. (3) ויצא כט, לה. (4) שם כט, לב. (5) שם כט, לג. (6) ראה אוה"ת וירא קד, א. ד"ה פדה בשלום תשי"ג [תורת מנחם - התוועדויות ח"ז ע' 199 ואילך]. לקו"ש ח"ו ע' 121. וראה גם ד"ה כל מאמינים תרס"ג [סה"מ תרס"ג (הוצאת תשנ"ד) ע' יב ואילך]. כי חלק תש"ט [סה"מ תש"ט ע' מד ואילך]. ולהעיר ג"כ מאגה"ק ס"י"ט. (7) מכיון שענין זה רואים במוחש (ראה סה"ש תש"ג ע' 119 החילוק שבין ההתבוננות בענין יש מאין לההתבוננות בהשגחה פרטית). (8) ראה בארוכה ד"ה יהודה אתה תרפ"ח [סה"מ תרפ"ח שם]. וראה גם תו"א (מה, א), שענין ראובן הוא "לאטתכלא ביקרא דמלכא".

יהודה אתה יודוך אחיך וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 רָאָה גו' כִּי עֲתָה יֵאָהֲבֵנִי. וְהוּא עֲנִין פְּרִשָׁה רֵאשׁוּנָה
2 דְקָרִיאת שְׁמֵע, וְאַהֲבַת אֶת הַרְי' אֶלְקִיךָ גו'9. כִּשֶׁם שְׂרָאִי
3 גִשְׁמִית מִבֵּיאה לֵאחֲבָה (וּמִטִּיבָה זֶה הוֹזְהַרְנוּ "וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לִבְכֶם וְאַחֲרַי
4 עֵינֵיכֶם" שֶׁהֵעִין רוּאָה וְהֵלֵב חוֹמֵד), כִּךְ כִּאֲשֶׁר מִתְּבוּנָה יִהְיִידִי בְעֵינַי שְׁכֻלוֹ
5 שֶׁהִקְבָּה בְרָא אֶת הָעוֹלָם וּמִשְׁנִיחַ עֲלָיו
6 בַּהֲשִׁגְחָה פְרִטִית מְגִיעַ בּוֹה לֵאחֲבַת ה'
7 בְקִרְיַת־שֹׁמֵע כִּשְׂאוֹמֵר "וְאַהֲבַת... בְּכֹל
8 לְבַבְךָ". וְכֹל זֶה הִיא הָעִבּוּדָה בְּבַחֲנִית
9 "רְאוּבֵן".
10 וּבְחִינַת שְׁמֵעוֹן (עַל שֵׁם כִּי
11 שְׁמֵע גו') הוּא שֶׁהָעִבּוּדָה
12 שְׁלוֹ הִיא בְּבַחֲנִית שְׁמִיעָה
13 וְהִשְׁגָּה לְבַד וְלֹא בְּבַחֲנִית
14 רְאוּיָה. וּמִכִּיּוֹן שְׁאֵז הוּא עֲדִין
15 בְּבַחֲנִית רְחוּק [בְּדִגְמַת אָדָם הַשּׁוֹמֵעַ
16 הַשּׁוֹמֵעַ אִיזָה דְבָר שְׁמִסְפָּרִים
17 לו, אֲבָל הוּא עֲצָמוֹ לֹא
18 רְאוּה]. לְכֵן אֲצִלוֹ הָעִבּוּדָה
19 בְּקוֹ הַיְרָאָה. שְׂכִאֲשֶׁר הָאָדָם
20 בְּמַצַּב שֶׁל רִיחּוּק וְהִרְגָּשָׁת
21 הַתְּקַשְׁרוּת לֵאלֻלוֹת צְרִיכָה
22 בְּעִיקָר בְּמִידַת הַיְרָאָה. כִּיּוֹן
23 שִׁירָאָה – בְּשׁוֹנָה מֵאַהֲבָה –
24 הַנְּבִרָא עִם אֻלוֹת גַּם כִּשְׂמַצְבוֹ
25 הַנְּבִרָא אִינוֹ בְּדַבְּרוֹת וְחִיּוּבוֹ,
26 שְׂמִתוֹן פַּחַד הָאִיוִם וְהַזְּהִירָה
27 הוּא אֶת רִצּוֹן הַמֶּלֶךְ גַּם כִּאֲשֶׁר
28 מְרַגֵּשׁ קִירְבָה אֵלָיו. וְהוּא
29 עֲנִין פְּרִשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאת
30 וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ תְּשִׁמְעוּ גו'
31 הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה גו'10.
32 דְּמִכִּיּוֹן שְׁעֲנִין הָאֻלוֹת אֲצִלוֹ
33 הוּא רַק בְּבַחֲנִית שְׁמִיעָה (אִם
34 שְׁמוֹעַ תְּשִׁמְעוּ), לְכֵן צְרִיכָה
35 לְהִיּוֹת עֲבוּדָתוֹ בְּקוֹ הַיְרָאָה
36 (הַשְּׁמָרוּ לָכֶם גו').
37 וּבְחִינַת לְוִי עַל שֵׁם יְלֹוֹה
38 [יִצְטָרֵךְ] אִישִׁי [=בְּעֵלִין] אֵלִי 11
39 הוּא מֵהַ שְׂאֲחָר קָרִיאת שְׁמֵע
40 אוֹמְרִים אָמַת וְיִצְיִב וְכו'
41 הַדְּבָר הַזֶּה עֲלֵינוּ, הַדְּבָר הַזֶּה

42 קָאִי [=מוֹסֵב] עַל הַתּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה יְלֹוֹה
43 אִישִׁי [=הַקְּבִ"ה] אֵלִי (פְּדֻלְקָמֶן). לֵהֲבַנְתָּ ג' בַּחֲנִיּוֹת אֵלוֹ, יְקִידִים כִּי הֵן
44 הֵם ג' הַקְּוִין: תּוֹרָה (לוֹי), עִבּוּדָה (שְׁמֵעוֹן), גְּמִילוּת־חֲסִדִים (רְאוּבֵן).
45 (ג) וּבְאֹר הָעֲנִין, הִנֵּה ג' בְּחִינּוֹת הַנְּ"ל (רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן וְלוֹי)
46 הֵם ג' הַקְּוִין הַמְּזוּכָרִים בְּפִרְקֵי
47 אֲבוֹת שְׁעֲלִיָּהֶם הָעוֹלָם
48 עוֹמְדִים12 [גַּם הָעוֹלָם קָטָן זֶה
49 הָאָדָם13, אָתָם [=בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל]
50 קְרוּיִן אָדָם14] תּוֹרָה עֲבוּדָה
51 וּגְמִילוּת חֲסִדִים. בְּחִינַת
52 רְאוּבֵן (אַהֲבָה) הוּא קו
53 הַגְּמִילוּת־חֲסִדִים. כִּי כִּאֲשֶׁר
54 יֵשׁ לוֹ אַהֲבַת ה' יֵשׁ לוֹ גַּם
55 אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל [שְׁהַרֵי אַהֲבַת
56 ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הֵם כְּלָא
57 חַד [=דְּבַר אַחַד]15], וְלָכֵן,
58 עֲבוּדָתוֹ שֶׁל הָאוֹהֵב אֶת ה' הִיא
59 בְּקוֹ הַגְּמִילוּת־חֲסִדִים, כִּי
60 אַהֲבָה הִיא16 סִבַּת הַחֲסֵד
61 וּפְנִימִיוּתָהּ, רְחִסְדֵי הוּא הַשְּׁפָעָה
62 לְתַחֲתוֹן - הַמְּשַׁכָּה מְלֻמְעָלָה
63 לְמַטָּה. וּבְחִינַת שְׁמֵעוֹן
64 (יְרָאָה) הוּא קו הָעִבּוּדָה,
65 עֲנִין הַתְּפִלָּה, קו הַשְּׂמָאל
66 [וּבְתְּפִלָּה גּוֹפָא הוּא עֲנִין
67 פְּרִשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאת שְׁמֵע,
68 כְּנ"ל], שְׂבַתְפִּילָה הָאָדָם נִמְצָא
69 בְּתַנּוּעָה לְצַאת מִעֲנִיּוֹ וְלֵהֲתַעֲלוֹת
70 לְמַעֲלָה - הַעֲלָאָה מְלֻמְטָה
71 לְמַעֲלָה. וּבְחִינַת לְוִי עַל שֵׁם
72 יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלִי הוּא קו
73 הַתּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי אוֹרִיָּתָא

כִּי רָאָה גו' כִּי עֲתָה יֵאָהֲבֵנִי. וְהוּא עֲנִין פְּרִשָׁה
רֵאשׁוּנָה דְקָרִיאת שְׁמֵע, וְאַהֲבַת אֶת הַרְי' אֶלְקִיךָ
גו'9.
וּבְחִינַת שְׁמֵעוֹן (עַל שֵׁם כִּי שְׁמֵע גו') הוּא
שֶׁהָעִבּוּדָה שְׁלוֹ הִיא בְּבַחֲנִית שְׁמִיעָה
וְהִשְׁגָּה לְבַד וְלֹא בְּבַחֲנִית רְאוּיָה. וּמִכִּיּוֹן שְׁאֵז
הוּא עֲדִין בְּבַחֲנִית רְחוּק [בְּדִגְמַת אָדָם הַשּׁוֹמֵעַ
אִיזָה דְבָר שְׁמִסְפָּרִים לו, אֲבָל הוּא עֲצָמוֹ לֹא
רְאוּה], לְכֵן אֲצִלוֹ הָעִבּוּדָה בְּקוֹ הַיְרָאָה. וְהוּא
עֲנִין פְּרִשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאת שְׁמֵע, וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ
תְּשִׁמְעוּ גו' הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה גו'10. דְּמִכִּיּוֹן
שְׁעֲנִין הָאֻלוֹת אֲצִלוֹ הוּא רַק בְּבַחֲנִית שְׁמִיעָה
(אִם שְׁמוֹעַ תְּשִׁמְעוּ), לְכֵן צְרִיכָה לְהִיּוֹת עֲבוּדָתוֹ
בְּקוֹ הַיְרָאָה (הַשְּׁמָרוּ לָכֶם גו').
וּבְחִינַת לְוִי עַל שֵׁם יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלִי11 הוּא מֵהַ
שְׂאֲחָר קָרִיאת שְׁמֵע אוֹמְרִים אָמַת
וְיִצְיִב וְכו' הַדְּבָר הַזֶּה עֲלֵינוּ, הַדְּבָר הַזֶּה עַל
הַתּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלִי
(פְּדֻלְקָמֶן).
(ג) וּבְאֹר הָעֲנִין, הִנֵּה ג' בְּחִינּוֹת הַנְּ"ל (רְאוּבֵן
שְׁמֵעוֹן וְלוֹי) הֵם ג' הַקְּוִין שְׁעֲלִיָּהֶם
הָעוֹלָם עוֹמְדִים12 [גַּם הָעוֹלָם קָטָן זֶה הָאָדָם13,
אָתָם קְרוּיִן אָדָם14] תּוֹרָה עֲבוּדָה וּגְמִילוּת
חֲסִדִים. בְּחִינַת רְאוּבֵן (אַהֲבָה) הוּא קו הַגְּמִילוּת־חֲסִדִים.
כִּי כִּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ אַהֲבַת ה' יֵשׁ לוֹ גַּם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל [שְׁהַרֵי
אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הֵם כְּלָא חַד15], וְלָכֵן,
עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּקוֹ הַגְּמִילוּת־חֲסִדִים, כִּי אַהֲבָה הִיא16
סִבַּת הַחֲסֵד וּפְנִימִיוּתָהּ, הַמְּשַׁכָּה מְלֻמְעָלָה לְמַטָּה.
וּבְחִינַת שְׁמֵעוֹן (יְרָאָה) הוּא קו הָעִבּוּדָה,
עֲנִין הַתְּפִלָּה, קו הַשְּׂמָאל [וּבְתְּפִלָּה גּוֹפָא הוּא עֲנִין
פְּרִשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאת שְׁמֵע, כְּנ"ל], הַעֲלָאָה מְלֻמְטָה
לְמַעֲלָה. וּבְחִינַת לְוִי עַל שֵׁם יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלִי הוּא קו
הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי אוֹרִיָּתָא וְקַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כְּלָא חַד17.

9) ואתחנן ו, ה. 10) עקב יא, יג. שם, טז. 11) ויצא כט, לד. 12) אבות פ"א מ"ב. 13) תנחומא פקודי ג. ובכ"מ. 14) יבמות סא, רע"א. 15) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 3. ועוד. 16) אגה"ק סט"ו (קכג, א). דרמ"צ יב, ב. צז, סע"א ואילך. וראה גם לקו"ת ראה לב, ד. 17) ראה זח"ג עג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 [=תורה] ישראל וְקָדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא כְּלֵא חַד [=ישראל והקב"ה
 2 דבר אחד] שהתורה מקשרת את היהודי עם הקב"ה¹⁷. וְזָהוּ עֲנִינָן
 3 יְלֹהּ אִישִׁי אֵלִי, כִּי עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה חִבּוּר עִם
 4 אִישִׁי זֶה הַקְּב"ה שֶׁהַקְּב"ה נִמְשַׁל ל'אִישׁ' וְיִשְׂרָאֵל ל'אִשָּׁה', עַד
 5 שִׁישְׂרָאֵל וְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 6 כְּלֵא חַד. וְזָהוּ מַה שֶּׁבְּחִינַת
 7 לִוִּי הוּא עֲנִינָן תְּפִילַת אֲמַת
 8 וְיִצְיִב כּוֹי הַדְּבָר הַזֶּה שֶׁקָּאִי
 9 (פְּנ"ל) עַל הַתּוֹרָה. וְכֵל ג'
 10 אופני עבודה אלו הם הקדמה
 11 להתגלות מדרגת 'יהודה'.
 12 (ד) וְזָהוּ יְהוּדָה אֲתָה יוֹדוּךְ
 13 אַחֲרֶיךָ, שֶׁהַעֲבֹדָה דְּבְחִינַת
 14 (אַחֲרֶיךָ) רְאוּבֵן שֶׁמְעוֹן וְלִוִּי,
 15 ב' פְּרָשִׁיּוֹת דְּקָרִיאַת שְׁמַע וְאֲמַת וְיִצְיִב, הִיא
 16 הַקְּדָמָה וְהַכְּנָה לְבְחִינַת יְהוּדָה, הַעֲבֹדָה
 17 וְהַכְּנָה לְבְחִינַת יְהוּדָה,
 18 הַעֲבֹדָה דְּשִׁמּוּנָה-עֲשָׂרָה,
 19 הוֹדְיָה וּבִטּוּל, כְּעִבְדָּא קָמִי
 20 מְרִיָּה [=כעבד בפני ארונ]¹⁸.
 21 שֶׁהַבִּטּוּל דְּתַפְלַת הַעֲמִידָה
 22 הוּא בִטּוּל בְּתַכְלִית לְמַעְלָה
 23 גַּם מִהַבִּטּוּל דְּקָרִיאַת-שְׁמַע.
 24 וְכַמּוֹבָן גַּם מִחִלּוּקֵי הַדִּינָיִם
 25 (בְּעֲנִינָן הַפֶּסֶק בְּשִׂילַח
 26 שְׁלוֹם וְכו') בֵּין קָרִיאַת-שְׁמַע
 27 לְשִׁמּוּנָה-עֲשָׂרָה שֶׁבְּתַפְלַת
 28 שִׁמּוּנָה-עֲשָׂרָה אִסּוּר כֻּלָּל לְהַפְסִיק, כִּיּוֹן
 29 שְׂצִירָךְ לְעַמּוּד בְּבִטּוּל מוּחֶלֶט¹⁹.
 30 וְעֲנִינָן זֶה [מַה שֶּׁעַל-יְדֵי
 31 הַעֲבֹדָה דְּבְחִינַת רְאוּבֵן
 32 שֶׁמְעוֹן וְלִוִּי מְגִיעִים אַחֲרֵי-כֵן
 33 לְבְחִינַת יְהוּדָה (בֵּן הַרְבִּיעִי)]
 34 הוּא עַל-דֶּרֶךְ הַיְדוּעָה²⁰ בְּעֲנִינָן
 35 ג' הַפְּתָרִים [פְּתַר תּוֹרָה פְּתַר
 36 כְּהֵנָּה וְכַתַּר מַלְכוּת, שֶׁהֵם בְּג'
 37 הַקְּוִינָן תּוֹרָה (כְּתַר תּוֹרָה) עֲבֹדָה
 38 (כְּתַר מַלְכוּת) וּגְמִילוּת חֻסְדִּים
 39 (כְּתַר כְּהוּנָה)²¹ וְכַתַּר שֵׁם טוֹב
 40 שְׁעוּלָה עַל גְּבִיּהוֹן²² [שֶׁהוּא
 41 לְמַעְלָה מֵהֵם], שֶׁבְּכַדִּי לְהַגִּיעַ

(18 שבת י, א. 19) ראה שו"ע אדה"ז ס"ו ס"א-ב (בנוגע לק"ש) וסי' קד (בנוגע לתפלה). וראה לקו"ש חט"ז ע' 18 הערה
 58. (20 ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1214 ואילך. 21 המשך תער"ב בתחלתו. 22 אבות פ"ד מ"ג. 23 בתחילת הדרוש.
 24 איוב א, ה. וראה שעהיוה"א רפ"ד. 25 תניא ספכ"ד.

יהודה אתה יודוך אחיך וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא אָצֵלוֹ בְתַמִּידוֹת, וְאֵין שִׁיף בְּזֶה שׁוּם שְׁנַי חֶסֶד-וְשָׁלוֹם. 2 וְהַקְדָּמַת הָעֲבוּדָה דְּבַחֲנִינַת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלוֹי הוּא בְּכַדִּי 3 לְעוֹרֵר²⁶ אֶת הַהוֹדְיָה שֶׁבְּפִנְיַמִּיּוֹת הַלֵּב שֶׁתְּהִיָּה בְּגִלּוּי, וְעַד 4 שֶׁתֵּצֵא פְּעוּלְתָהּ מֵהַכַּח אֶל הַפּוֹעֵל מִמֶּשׁ בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר 5 וּמַעֲשֵׂה. 'ש'הודיה' זו שבפנימיותו 6 תתגלה ותתעורר מהעלמה עד שתעורר 7 אותו גם למעשה המצוות בפועל. 8 (ו) וּמִמְשִׁיף בְּכַתוּב (יהודה אתה 9 יודוך אחיך) יָדָךְ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ, 10 שְׁעַל-יָדֶי גִּלּוּי הַהוֹדְיָה 11 דְּבַחֲנִינַת יְהוּדָה נַעֲשֵׂה יָדָךְ 12 בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ בְּרוּחַנִיּוֹת 13 (פְּמַבְאָר הַעֲנִנֵן ב'תורה אור') 14 'ש'אויבין' הם עניני העולם, וצריך 15 להתעסק עמם לא בחשק ורצון ('פנים') 16 אלא כמו בעל כרחו ('עורף')²⁷ וְגַם 17 בְּגִשְׁמִיּוֹת, דָּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא 18 מִיָּדֶי פְּשׁוּטוֹ²⁸. וְלֹאֲחֲרֵי יָדָךְ 19 בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ נֶאֱמַר גִּיר אַרְיָה 20 יְהוּדָה גו' לֹא יִסוּר שְׁכָט 21 מִיְהוּדָה גו' שְׁהִיא נְבוּאָה עַל 22 הַגּוֹלָה הַעֲתִידָה²⁹, וְיֵשׁ לוֹמַר 23 בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר שְׁבֻזָּה שְׁפִסּוֹק זֶה 24 נֶאֱמַר לֵאחֲרֵי "יָדָךְ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" 25 מְרַמֵּז שְׁיָדָךְ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ 26 הוּא עוֹד לִפְנֵי הַגּוֹלָה³⁰. 27 דְּהִנֵּה גִיר אַרְיָה גו' לֹא יִסוּר 28 שְׁכָט מִיְהוּדָה קָאֵי [=מוֹסב] עַל 29 דָּוִד וְשְׁלֹמֹה, שְׁמִזְרַעֵם יְהִיָּה 30 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים³¹ שְׁעֲלִיו נֶאֱמַר 31 וְקָם שְׁכָט [=מֶלֶךְ מוֹשֵׁל וְרוּדָה] 32 מִיִּשְׂרָאֵל³² [שְׂאֵז יְהִיָּה וְעַבְדֵי 33 דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם³³, וְדָוִד 34 עַבְדֵי נִשְׂאֵי לָהֶם לְעוֹלָם³⁴, 35 כְּמוֹ שְׁכַתוּב בְּהַפְטָרָה דְּשַׁבַּת 36 הָעֶבֶר, שְׁמִינִיָּה מִתְבָּרְכִין 37 כְּלָהוּ יוֹמִין [=מִשְׁבַּת מִתְבָּרְכִים כֹּל 38 הַיּוֹמִים]³⁵]. וְלִפְנֵי זֶה, בְּסִיּוּם

זְמַן הַגְּלוּת³⁶, יְהִיָּה יָדָךְ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ, שְׁכָל אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל 2 [שְׁכָל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שֵׁם יְהוּדָה]³⁷ תְּפוּל עֲלֵיהֶם 3 אִימְתָה וּפְחַד³⁸. עַל-יָדֶי גִּלּוּי הַהוֹדְיָה שֶׁבְּכִלּוֹת נִשְׁמוֹת 4 יִשְׂרָאֵל, וְעַד שְׁבָאָה בְּפוֹעֵל בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, 5 בְּחֻקֹּתַי תִּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי 6 תִּשְׁמְרוּ גו'³⁹, הִנֵּה עַל-יָדֶי- 7 זֶה יְהִיָּה (כְּהַמְשִׁיף בְּכַתוּבִים 8 בְּפָרְשַׁת בְּחֻקֹּתַי⁴⁰) וְנִפְלו 9 אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם וְגו'.

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזָהוּ גַם קָשָׁר 10 דִּיהוּדָה אֵתָהּ יוֹדוּךָ אַחֲרֶיךָ יָדָךְ 11 בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ לְתַחֲלִיל הַפְּרִשָּׁה 12 וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, 13 שְׁגַם כְּשִׂישְׂרָאֵל נִמְצָאִים 14 בְּגִלּוֹת (שְׁכָל הַגְּלוּיּוֹת, שֶׁאֵנוּ 15 נִמְצָאִים בְּשַׁבְּכוּד הַמְּלַכְיוֹת⁴¹) 16 נִקְרָאת עַל שֵׁם) מִצְרַיִם הֵם 17 בְּבַחֲנִינַת וַיְחִי עַל-יָדֶי לְמוֹד 18 הַתּוֹרָה תּוֹרַת-חַיִּים וְקִיּוּם 19 מִצְוֹתֶיהָ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר⁴² וַיְחִי 20 בָּהֶם וַיִּכְפְּרוּשׁ כְּבוֹד קִדְשָׁת 21 אֲדָמוֹר הַזָּקֵן שְׂאֵמֶר לְנִכְדוֹ 22 כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר הַצָּמַח

(26 וע"ד המבואר בתניא פמ"ב (ס, א). (27 מה, ג. (28 שבת סג, א. וש"נ. (29 ויחי מט, ט"ו"ד. (30 להעיר שגם בגלות מצרים (שכימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות – בגאולתנו עתה) קדם ליצי"מ: ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים גו' (שמות ג, כא ובמדו"ל שם). (31 ככפיה"מ להרמב"ם פ' חלק יסוד הי"ב "ומזרע שלמה דוקא". וראה לקו"ש ח"ח ע' 215 הערה 53. וש"נ. (32 בלק כד, יז. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"א. (33 יחזקאל לז, כד. (34 שם, כה. (35 ראה זח"ב סג, ב. פת, א. (36 להעיר מרמב"ם הל' מלכים ספ"א דגם לאחר ביאת המשיח הסדר הוא: וילחום מלחמות ה' וינצח, ואח"כ ובנה מקדש במקומו כו' וקבץ נדחי ישראל כו'. (37 ב"ר פצ"ח, ו (עה"פ יהודה אתה יודוך אחיך). וראה אוה"ת ויחי שרמ, א. (38 בשלח טו, טז. (39 ר"פ בחוקותי. (40 כו, ח. (41 ב"ר פט"ז, ה. (42 אחרי יח, ה.

אור ליום ג' פר' ויחי, עשרה בטבת, ה'תשל"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

18 כְּשֶׁהִקּוּל קַל יַעֲקֹב בְּבִתֵּי פְּנִסוֹת וּבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין יָדֵי עֲשׂוֹ
 19 שׁוֹלְטוֹת, וַיִּתְיַדָּה מְזוֹ, שְׁאֲמוֹת הָעוֹלָם עֲצָמָם מְסִיעִים
 20 לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל הָעֲנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים שְׁיֻכְלוּ לְלַמּוֹד תּוֹרָה
 21 וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ הֶרְחָקָה, וּבְאֹפֶן דְּמוּסִיף וְהוֹלֵךְ מוּסִיף
 22 וְאוֹר. וְאוֹר זֶה דּוֹחָה אֵת
 23 חוֹשֶׁף הַגְּלוֹת וּמְבִיא אֵת
 24 הַגְּאֻלָּה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ,
 25 יְבוֹא וַיִּגְאֻלְנוּ וַיּוֹלִיכְנוּ
 26 קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ, בְּמַהֲרָה
 27 בְּמֵינּוּ מִמֶּשׁ.

1 צְדָקָ' עַל הַפְּסוּק וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כַּמְסוּפָר ב"היום-
 2 יום": בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים
 3 שבע עשרה שנה", תירגם לו מורו - על פי פירוש בעל-הטורים - יעקב אבינו
 4 חי את שבע-עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשכא הביתה מה'חרר'
 5 שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היחכן
 6 שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו
 7 מבחר שנות חייו - י"ז שנה שגר בארץ
 8 מצרים 'ערות הארץ'? ענה לו אדמו"ר
 9 הזקן: שְׁעַל-יְדֵי שְׁוֹאֵת יְהוּדָה
 10 שְׁלַח לְפָנָיו גו' לְהוֹרוֹת לְפָנָיו
 11 גִּשְׁנָה לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תְּלַמּוּד
 12 שתהא שם תורה ושיהיו השבטים
 13 הוגים בתורה כו' 43 הֵיךָ בְּחִינַת
 14 "וַיְחִי" גַּם בְּמִצְרַיִם⁴⁴, וְעַל-
 15 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה⁴⁵ (יְהוּדָה אֵתָה
 16 יוֹדוּף אֲחִיף) יָדָף בְּעוֹרְףָּךְ
 17 אוֹיְבֶךָ, וּכְמֵאֲמַר רַז"ל⁴⁶

וּכְמֵאֲמַר רַז"ל⁴⁶ כְּשֶׁהִקּוּל קַל יַעֲקֹב בְּבִתֵּי פְּנִסוֹת וּבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין יָדֵי עֲשׂוֹ
 שׁוֹלְטוֹת, וַיִּתְיַדָּה מְזוֹ, שְׁאֲמוֹת הָעוֹלָם עֲצָמָם מְסִיעִים לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל הָעֲנִינִים
 הַגְּשָׁמִיִּים שְׁיֻכְלוּ לְלַמּוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ הֶרְחָקָה, וּבְאֹפֶן דְּמוּסִיף
 וְהוֹלֵךְ מוּסִיף וְאוֹר. וְאוֹר זֶה דּוֹחָה אֵת חוֹשֶׁף הַגְּלוֹת וּמְבִיא אֵת הַגְּאֻלָּה עַל-יְדֵי
 מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, יְבוֹא וַיִּגְאֻלְנוּ וַיּוֹלִיכְנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ, בְּמַהֲרָה בְּמֵינּוּ מִמֶּשׁ.

(43 ויגש מו, כח. תנחומא שם (פרש"י שם). (44 היום יום ע' יב. 45) וי"ל דזה מרומזו גם בזה שהתחלת הסדרה בתו"א היא בפסוק זה. (46 ב"ר פס"ה, כ.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' ב

22 חכמים שְׂמִיעָא אֵשָׁה תֵּהֵא שִׁיכַת לְבַעֲלָהּ, כִּי הֵיבֵי דְלֵא תִּהְיוּ לֵיה
 23 - בכדי שלא תהיה ביניהם אֵיבָה - שְׁנֵאָה וּמְרִיבָה, אַבְל הַבָּא,
 24 באשה האסורה עליו, אֲדַרְבַּה, תִּיְהִי לֵיה אֵיבָה וְאֵיבָה - מוטב
 25 שתהיה ביניהם אֵיבָה וּתְצַא מִמֶּנּוּ, שֶׁהִי אֲסוּרָה הִיא לוֹ.
 26 מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֵאר אֵת הַמְּשֵׁנָה: וְאֵין בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן וְהַשְּׁנִי
 27 זֻכִּים כְּמַעֲשֵׂה יְדִיָּה. מְבֵארֵת הַגְּמָרָא הֵטַעַם שֶׁבַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן אֵינוֹ
 28 מְקַבֵּל אֵת מַעֲשֵׂה יְדִיָּה, מְעַמָּא מֵאֵי אֲמָרֵי רַבִּינָן שְׂמַעֲשֵׂה יְדִיָּה שֶׁל
 29 הָאִשָּׁה שִׁיכִים לְבַעֲלָהּ, מְשׁוּם דְּקִאֲבָלָהּ מְוִזְנֵי - שֶׁהִיא מְקַבֵּלֶת
 30 מְזוּנוֹת מִבַּעֲלָהּ, וְכַנְגֵדָם תִּיקְנוּ לוֹ חֲכָמִים שְׂמַעֲשֵׂה יְדִיָּה שֶׁלֹּא, אַבְל
 31 הַבָּא, בֵּאשָׁה הָאֲסוּרָה עֲלָיו, בִּיּוֹן שְׂקִנְסוּהָ חֲכָמִים דְּמוּזְנֵי לֵית לָהּ -
 32 שְׂאֵין לָהּ מְזוּנוֹת מִמֶּנּוּ, מַעֲשֵׂה יְדִיָּה לֹא דִיְדִיָּה - לֹא תִקְנוּ לוֹ חֲכָמִים
 33 שְׂמַעֲשֵׂה יְדִיָּה שֶׁלֹּא.
 34 עוֹד שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנֵה: 'וְלֹא מִיפֵר נְדָרֵיהָ'. מְבֵארֵת הַגְּמָרָא: הֵטַעַם
 35 שֶׁבַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן אֵינוֹ מִיפֵר אֵת נְדָרֵיהָ, דְּמַעֲמָא מֵאֵי אֲמַר רַבִּי מִנְאָה
 36 - מְדוּעַ אִמְרָה הַתּוֹרָה כְּעַל מִיפֵר אֵת נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ, הִרִי זֶהוּ כְּרִי שְׁלֹא
 37 תִתְּנֶנָּה עַל בַּעֲלָהּ בְּנִדְרִים שִׁישׁ בְּהֵם עֵינֵי נַפְשׁ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא תִרְחֹץ
 38 או שֶׁלֹּא תִתְקַשֵּׁת, אַבְל הַבָּא, בֵּאשָׁה הָאֲסוּרָה לוֹ, טוֹב הַדְּבַר שֶׁלֹּא
 39 יוּכַל לְהַפֵּר אֵת נְדָרֵיהָ, תִתְּנֶנָּה וְתִתְּנֶנָּה, כְּדִי שֶׁתְּצַא מִמֶּנּוּ.
 40 עוֹד שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנֵה: תִּתְּנָה פִתּוֹ שְׂרָאֵל נִפְסָלָה מִן הַכְּהוֹנָה וְכוּ' וּבֵת
 41 לוֹי מִן הַמַּעֲשֵׂר.

1 את הציבור לפי עשה מאיסורים, עקרו חכמים דין תורה גם בקום
 2 ועשה, אבל בתקנה לדורות לא מצינו שעקרו חכמים דבר
 3 מהתורה בקום עשה.
 4 שנינו במשנה (פ): שאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמר לה עד
 5 אחד שמת בעלה, ונישאת לאחר, ואחר כך בא בעלה, נהגים בה
 6 כמה דינים, וביניהם, וְלֹא זֶה וְזֶה - בעלה הראשון וכן השני
 7 שנשאה לו, מְסַמָּאֵין לָהּ - אם הם כהנים אסורים הם להיטמא לה
 8 במותה. מְבֵרַרֵת הַגְּמָרָא: מְנַלְן דִּין זֶה, שֶׁאִם בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן כִּהֵן
 9 אֲסוּר לְהִיטְמָא לָהּ. מְבֵארֵת הַגְּמָרָא: דְּכִתִּיב בְּמִצְוֹת טוֹמְאָת הַכֹּהֵן
 10 לְקֹרְבוֹים (ויקרא כא ב) 'כִּי אִם לְשִׂארוֹ תִקְרַב אֵלָיו וְגו' לָהּ יִטְמָא, וְאֲמַר
 11 מִר בְּפִירוֹשׁ הַפְּסוּק, 'שִׂארוֹ' זֶה אִשְׁתּוֹ, שְׁמוֹתָ לְכֹהֵן לְהִיטְמָא
 12 לְאִשְׁתּוֹ, וּכְתִיב בְּאוֹתָהּ פִרְשָׁה (שם כא ד) 'לֹא יִטְמָא כְּעַל בְּעַמּוּי
 13 לְהַחֲלוֹ', שְׂמַשְׁמַע שֶׁבַּעֲלָה אֵינוֹ מִיטְמָא לְאִשְׁתּוֹ, הִרִי שִׁישׁ כְּעַל
 14 שְׂמִיטְמָא וְיִשׁ כְּעַל שְׂאֵין מִיטְמָא, הָא בִּיצֵד, כְּלוֹמַר מִתִּי נִטְמָא בַּעֲלָה
 15 לְאִשְׁתּוֹ וּמִתִּי אֵינוֹ נִטְמָא, מִיטְמָא הוּא לְאִשְׁתּוֹ כְּשִׂרָה, וְאֵינוֹ מִיטְמָא
 16 לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, וְלִכֵּן בְּמַשְׁנֵינוּ שֶׁאִשְׁתּוֹ הִלְכָה וְנִישְׂאָת אַחֲרָה הִרִי
 17 הִיא מְחַלֵּלֶת אוֹתוֹ, וְלִכֵּן אֵין בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן מִיטְמָא לָהּ.
 18 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְבֵאר אֵת מַה שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנֵינוּ עַל אוֹתָהּ אִשָּׁה:
 19 'וְלֹא זֶה וְזֶה' - בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן וְהַשְּׁנִי אֵינֵם וְכֵאֵין בְּמִצְוֹתָהּ שֶׁל
 20 הָאִשָּׁה וְכוּ'. מְבֵארֵת הַגְּמָרָא: הֵטַעַם שֶׁבַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן אֵינוֹ זְכָאֵי
 21 בְּמִצְוֹתָהּ, כִּיּוֹן דְּמַעֲמָא מֵאֵי אֲמַר רַבִּינָן - מַה הֵטַעַם שֶׁתִּיקְנוּ

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה)

ה'תנש"א.

1 א. סיום וחותרם ספר בראשית, ספר ראשון
2 שבתורה – שלאחרי-זה מכריזים "חזק חזק
3 ונתחזק" (כמנהג ישראל² בסיום וחותרם כל
4 הספרים, החל מספר הראשון, ספר בראשית),
5 שרומז על החיזוק וההתחזקות³ דבני ישראל בכל
6 עניניהם – הוא בפרשת ויחי, "ויחי יעקב"⁴.

7 והענין בזה:

8 בנוגע ל"ויחי" יעקב" מצינו עילוי גם לגבי
9 אברהם ויצחק – כדאיתא בגמרא⁵ "יעקב אבינו לא
10 מת.. וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו
11 קבריא.. מקרא אני דורש, שנאמר⁶ ואתה אל תירא
12 עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל, כי הנני
13 מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא
14 לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" – "ויחי
15 יעקב", "חי הוא לעולם"⁷.

16 וכיון שחכמינו ז"ל למדו ש"יעקב אבינו לא
17 מת" ("ויחי יעקב") מזה שהכתוב "מקיש הוא
18 לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (ולא
19 מהכתוב בפרשתנו⁸ בנוגע ליעקב עצמו "ויגוע
20 ויאסף אל עמיו", "ומיתה לא נאמרה בו"⁹) –
21 מובן, שהענין ד"ויחי יעקב" ("יעקב אבינו לא
22 מת") תלוי ב"זרעו", שעל-ידי-זה ש"זרעו בחיים"
23 "אף הוא בחיים".

24 ויש לומר שזהו הטעם שענין זה נאמר ביעקב
25 ("יעקב אבינו לא מת"), ולא באברהם ויצחק – כי

(1) כמרומו בשמו – "בראשית" – מלשון ראשית (ראשון).
(2) ראה שר"ע אור"ח ס"ס קלט ובנ"כ. הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 474.

(3) וג"פ ("חזק חזק ונתחזק") – שהחיזוק גופא הוא באופן של חזקה, "בתלת זימני הוי חזקה" (ב"מ קו, רע"ב. וש"נ).
(4) להעיר שבכ"מ נקראת הפרשה בשם "ויחי יעקב" (רמב"ם בסדר תפלות כל השנה בסוף ספר אהבה).

(5) תענית ה, ב.
(6) ירמ' ל, יו"ד.
(7) פירש"י תענית שם.
(8) מט, לג.

(9) כפירוש רש"י על הפסוק (פשוטו של מקרא) "ויגוע ויאסף, ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת" – שכוונתו למארו"ל בתענית שם, אלא שבתענית למדו זה מהפסוק ("מקרא אני דורש") ש"מקיש הוא לזרעו". וראה גם תוד"ה יעקב תענית שם: "וכן משמע מדכתיב ויגוע, ולא כתיב וימת".

(10) פירש"י פרשתנו מז, לא.
(11) פסחים נו, א.
(12) ראה חדא"ג מהרש"א לתענית שם: "מש"ה נקט יעקב (טפי מאברהם ויצחק) כמו שהוזכר בקרא בהקישא, דלא שייך אלא ביעקב להקישו לזרעו, משא"כ באברהם ויצחק משום זרעו ישמעאל ועשו".
(13) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 8. וש"נ.
(14) מיכה בסופו.
(15) ראה תורת לוי"צ לתענית שם (ס"ע ז') ש"אמ"ת ליעקב" הוא תיבות יעקב"ב ל"א מ"ת".
(16) ובזה גופא – כל אחד ואחד מישראל, שהרי אם חסר ח"ו אצל אחד מישראל (בדור אחד), אין זה אמת.
(17) שהרי בנוגע לעוה"ב אין חידוש בדבר. וראה חדא"ג מהרש"א שם: "אם שלא מת בנפש.. אמאי נקט יעקב טפי מאברהם ויצחק".
(18) "ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).
(19) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.
(20) ראה אגה"ק ס"ז: "נשמתו (של יעקב).. כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".
(21) ואתחנן ד, ד.

34 מזרעו²⁵), היא פגיעה, רחמנא-ליצלן, בהענין
35 ד"הוא בחיים", בחיים דינקב!
36 וההסברה בזה (שבכל מעמד ומצב "זרעו
37 בחיים", ועל-ידי-זה "אף הוא בחיים") – על-פי
38 מאמר רבותינו ז"ל²⁷ "אף-על-פי שחטא ישראל²⁸
39 הוא", וכפסק-דין הרמב"ם²⁹ "מי שתקפו יצרו הרע
40 לבטל מצוה או לעשות עבירה.. הוא רוצה להיות
41 מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק
42 מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו". היינו, שהנהגתו
43 בפועל היפך התורה אינה אלא ענין חיצוני מפני
44 ש"תקפו יצרו הרע", ואילו רצונו הוא "להיות
45 מישראל.. לעשות כל המצוות כו", ולכן מבלי
46 הבט על מעמדו ומצבו בפועל ובגלוי, "ישראל
47 הוא", ויש לו שייכות לכל התורה כולה³⁰, כמו
48 שכתוב³¹ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"
49 – "ורדשה" אינה תלויה בהנהגתו של היורש, כ-אם
50 במציאותו בתור יורש, להיותו מזרעו של יעקב³²
51 ("קהלת יעקב").

52 ג. ויש לומר, שענין זה מרומז בסיום וחותם
53 פרשת "ויחי יעקב" – "ויישם בארון במצרים"³³:
54 "בארון במצרים" – היו "עצמות יוסף" כל זמן
55 שהיו בני ישראל במצרים, ובצאתם ממצרים
56 כתיב³⁴ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי
57 השבע השביע את בני ישראל לאמר, פקד יפקוד
58 אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם",
59 כמו שכתוב בסוף פרשתנו³⁵ "וישבע יוסף את בני
60 ישראל לאמר, פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם
61 את עצמותי מזה".

27 סנהדרין מד, רע"א.

28 "ישראל" דייקא – שם המעלה דיעקב, ע"ש "כי שרית
עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (וישלח לב, טז), נוסף לכך שגם
השם "יעקב" הוא אותיות יו"ד עקב, שרומז שגם במעמד ומצב
של "יעקב" (ועד ש"ידו אוחת בעקב עשו") נמשך וחודר היו"ד
– אות ראשונה (ראש התיבה) דשם הוי", "חלק הוי" עמו יעקב
חבל נחלתו" (האינו לב, ט), ועד שזוהי מציאותו של יהודי –
יו"ד.

29 הל' גירושין ספ"ב.

30 ומרומז גם ב"ישראל (הוא)" – ר"ת יש ששים ריבוא
אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו).

31 ברכה לג, ד.

32 להעיר, שיעקב ענינו תורה, כמ"ש "ויקם עדות ביעקב
ותורה שם בישראל" (תהלים עח, ה).

33 ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 476 ואילך. חכ"ו ע' 85 ואילך.

34 בשלח יג, יט.

35 נ, כה.

1 הדבקים בה' אלקיכם חיים²², על-ידי תורתו
2 "תורת חיים"²³, ומצוותיה עליהם נאמר²⁴ "ויחי
3 בהם".

4 ב. לכאורה יש מקום לשאלה: הרי מצינו בדברי
5 ימי ישראל בכל הדורות (וגם בדורנו זה) שיש כמה
6 מבני ישראל שלא רואים אצלם בגלוי ההנהגה
7 על-פי התורה ומצוות בחיי היום-יום, ואם-כן איך
8 אומרים ש"זרעו (כל זרעו)²⁵ בחיים"?

9 והמענה לזה – מפורש בדברי הגמרא:

10 לאחר שהגמרא אומרת ש"יעקב אבינו לא מת"
11 – באה שאלה: "וכי בכדי ספדו ספדנייא כו",
12 כלומר, איך אפשר לומר ש"יעקב אבינו לא מת",
13 הרי בפועל ובגלוי "ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא
14 וקברו קברייא". והתירוץ על זה – "מקרא אני דורש,
15 שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל
16 תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך
17 מארץ שבים. מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף
18 הוא בחיים". כלומר, כיון ש"מקרא אני דורש", כן
19 הוא האמת (ש"הוא בחיים"), וזה ש"חנטו חנטייא
20 כו" – "נדמה להם שמת, אבל חי הוא"²⁶.

21 ומזה מובן גם בנוגע ל"זרעו בחיים" – שכיון
22 שמפורש בקרא²⁶ שהמעמד ומצב דבני ישראל בכל
23 הדורות (עד לדור האחרון של הגלות, שבהם
24 תקויים ההבטחה "כי הנני מושיעך מרחוק ואת
25 זרעך מארץ שבים") הוא באופן ש"זרעו בחיים",
26 בודאי כן הוא האמת, ואם ישנם כאלה שטוענים
27 שיש כמה מבני ישראל שאינם מתנהגים על-פי
28 תורה ומצוות בחיי היום-יום – אין זה אלא
29 ש"נדמה להם" שחסר חסו-שולם בהענין ד"זרעו
30 בחיים", אבל האמת היא ש"זרעו בחיים".

31 זאת ועוד: כיון ש"מה זרעו בחיים, אף הוא
32 בחיים", הרי הטענה שיש חלישות וחסרון בהענין
33 ד"זרעו בחיים" (ויש לומר – אפילו באחד

22 ראה זהר פרשתנו (רטז, א): "ויחי יעקב.. ועמך כולם
צדיקים.. מ"ט בגין דמתדבקינ בגופא דמלכא דכ' ואתם הדבקים
גו' חיים" (הובא באוה"ת פרשתנו ע' שנד).

23 ראה אבות דר"ג ספ"ד.

24 אחרי יח, ה.

25 ראה לעיל הערה 16.

26 ולא רק באופן של דרש ("מקרא אני דורש") – שהרי
הדרש הוא "מקיש הוא לזרעו", היינו, שהדרש מלמדנו ש"אף
הוא בחיים" כמו ש"זרעו בחיים", אבל בנוגע ל"זרעו" אין צורך
בדרש, כיון שמפורש בקרא.

35 זרעו בחיים, אף הוא בחיים". כלומר, הדגשת
36 מעלתו האמיתית של כל אחד ואחד מישראל (זרעו
37 של יעקב) מצד מציאותו ש"ישראל הוא". שלכן,
38 מבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי, יכול וצריך
39 לגלות את מעלתו האמיתית (על-ידי-זה שישוב
40 בתשובה, ויקיים התורה ומצוותיה במעשה בפועל)
41 – שעל-ידי-זה מחזקים ומעודדים את רוחו לבוא
42 למעמד ומצב של חיים ("זרעו בחיים") אמיתיים
43 גם בפועל ובגלוי.

44 לעומת זאת, כשמדגישים ומבליטים את החסרון
45 של אלה מבני ישראל שלעת-עתה אינם מקיימים
46 תורה ומצוות, ולא עוד אלא שמוסיפים בהפחדות
47 ואיומים בעונשים קשים, רחמנא-ליצלן היו-לא-
48 תהיה – לא זו בלבד שלא זו הדרך לפעול בהם
49 (ובכלל) חיזוק בעיני יהדות, תורה ומצוותיה, אלא
50 אדרבה, על-ידי-זה מחלישים את רוחם, ויתירה מזה,
51 מרחקים אותם מתשובה, תורה ומצוותיה, כנראה
52 במוחש (ובפרט בדורנו זה) שהדרך היחידה לקרב
53 לבם של בני ישראל לאביהם שבשמים היא
54 ההוכחה בדרכי נועם ודרכי שלום⁴⁴, מתוך אהבת
55 ישראל דוקא – "יוכיח⁴⁵ משה שאוהב⁴⁶".

56 ובהדגשה יתירה בנוגע לדורנו זה – שאלה
57 שלעת-עתה אינם מקיימים תורה ומצוות הם
58 "תינוקות שנשבו", ודינם מפורש בפסק-דין
59 הרמב"ם⁴⁷ ש"בני התועים האלה ובני בניהם

1 ויש לומר על דרך הרמז – ש"עצמות יוסף"
2 רומז על העצמיות (עצמות מלשון עצם הדבר³⁶)
3 דבני ישראל (כל ישראל נקראים על-שם יוסף, כמו
4 שכתוב "נוהג כצאן יוסף"³⁷), והפירוש ד"ווישם
5 בארון במצרים" הוא, שגם במעמד ומצב
6 ד"מצרים", שיש "מצירים לישראל"³⁸ (החל וכולל
7 המיצר ד"תקפו יצרו הרע"), נמצא העצם דבני
8 ישראל ("עצמות יוסף") בשלימות – "בארון", כמו
9 דבר שמונה בתוך ארון סגור מכל הצדדים ששום
10 דבר אינו יכול לפגוע בו.

11 ועוד: ארונו של יוסף קשור עם ארון הברית,
12 כמאמר רבותינו ז"ל³⁹ "כל אותן שנים שהיו ישראל
13 במדבר, היו שני ארונות הללו.. מהלכין זה עם
14 זה", ויש לומר הרמז בזה – שהארון המגין על
15 העצם דבני ישראל הוא ארון הברית, שבו נמצאים
16 הספר-תורה והלוחות, "חרות על הלוחות"⁴⁰,
17 אותיות החקיקה, ש"הם מיניה וביה והן דבר אחד
18 ממש עם האבן שנחקקו בו", עד שאי-אפשר
19 להפריד ביניהם⁴¹, היינו, שהקשר של יהודי עם
20 התורה הוא באופן שהתורה חקוקה בו ומתאחדת
21 עמו למציאות אחת, ומבלי הבט על מעמדו ומצבו
22 בגלוי (גם כאשר שייכותו לארון הברית היא
23 בהעלם⁴²) לא שייך להפריד חס-ושלום בין יהודי
24 לתורה, כיון שזוהי מציאותו האמיתית, ובלשון
25 הזהר⁴³ "ישראל אורייתא וקודשא-ברוך-הוא כולא
26 תיחד".

27 ד. ומזה למדים הוראה בנוגע להאופן שבו
28 נעשה החיזוק דבני ישראל ("חזוק") במצרים, בזמן
29 הגלות, "כל המלכיות (גליות) נקראו על-שם
30 מצרים"³⁸, עד גלות זה האחרון, שמצד קושי
31 ואריכות הגלות שלא בערך לשאר הגליות, יש
32 צורך בחיזוק גדול יותר:

33 החיזוק דבני ישראל בזמן הגלות נעשה על-ידי
34 ההכרזה "ויחי יעקב", ש"יעקב אבינו לא מת.. מה

36 כמו בגוף האדם – שנצטם מבנה הגוף הוא (לא הבשר והגידים כו') ע"י העצמות.

37 תהלים פ, ב ובפירש"י.

38 ב"ר פט"ז, ה.

39 סוטה יג, סע"א.

40 תשא לב, טז.

41 לקו"ת ר"פ בחוקותי ור"פ חוקת. ובכ"מ.

42 להעיר מהענין דגניזות הארון (רמב"ם הל' ביהמ"ח רפ"ד.

וראה לקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).

43 ח"ג עג, א.

44 להעיר מפרטי דיני תוכחה – רמב"ם הל' דיעות פ"ו ה"ז ואילך. שו"ע אדה"ו (או"ח סקנ"ו ס"ז ואילך. חו"מ הל' אונאה ס"ל).

45 דב"ר פ"א, ד.

46 ראה גם קדושת לוי פ' בראשית (ד"ה רבותינו ז"ל אמרו) בפירוש מארז"ל (ב"ר ספ"ב) "במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים", ש"מעשיהן של רשעים" רומז על עבודת ה' בשנאה וכעס על עוברי רצונו ית', ואעפ"כ, "חפץ יותר במעשיהם של צדיקים שיקרבו כל העולם כולו לעבוד את הבורא ע"י דברי נועם.. ולא ע"י כעס.. כי דרכו ומדתו של השי"ת הוא טוב, וחפץ שהכל יקרבו אליו ע"י טוב". ושם פ' חוקת (ד"ה ודברתם אל הסלע): "יש בני בחינות במוכיח.. אחד שמוכיח ומקום מקור מחצב נשמתו.. וגדול הנחת רוח להבורא יתברך ממצות כל איש ישראל.. ויש שמוכיח.. בדברים קשים ובדברי ביושים.. והחילוק שביניהם, זה שמוכיח.. בטוב מעלה את נשמת ישראל למעלה מעלה ומספר תמיד בצדקת ובגדלות ישראל כמה גדול כחם למעלה, וראוי הוא להיות מנהיג על ישראל, וזה שמוכיח את ישראל בדברים קשים אינו בבחי' הזאת".
47 (47) הל' ממרים פ"ג ה"ג.

33 לשוב לדרך התורה ומצוות, עד כדי כך, שעשרות
 34 אלפי יהודים התקרכו ונעשו שומרי תורה ומצוות
 35 בפועל ממש, ומוסיף והולך ביתר שאת וביתר עוז.
 36 ומי הוא זה ואי זה הוא אשר ימלאו לבו לשקול
 37 בדעתו (דעת בשרודם) חשבון העוונות, ולא עוד
 38 אלא להעלות על דל-שפתיו שבגלל שבדורנו זה
 39 ישנם כמה וכמה מישראל שלעת-עתה אינם
 40 מקיימים תורה ומצוות, לכן יבואו עונשים הכי
 41 מבהילים⁵⁵, רחמנא-ליצלן היור-לא-תהיה – היפך
 42 "דעתו של אל-דעות" המפורשת בתורה, שיהודים
 43 אלה דינם "כתינוק שנשבה.. שהוא כאנוס",
 44 ש"רחמנא פטריה"!

45 היפך כבודו של הקב"ה:

46 תיאורו של הקב"ה כמי שיושב ומחשב חשבון
 47 העוונות וממתין (רחמנא-ליצלן) עד שתתמלא
 48 הסאה, ואינו זז משם עד שגובה עבור כל העוונות,
 49 וחוזר ומתחיל חשבון חדש של עוונות וממתין,
 50 רחמנא-ליצלן, עד שתתמלא הסאה כו' – הוא
 51 היפך הכבוד כלפי מעלה, כיון שזהו כמשל מלך
 52 אכזרי שמחכה ורוצה להפרע... בה בשעה
 53 שהמציאות היא להיפך ממש – שהקב"ה הוא "אב
 54 הרחמים", כמפורש בריבוי פסוקים ומאמרי חכמינו
 55 ז"ל, החל מי"ג מדות הרחמים: "ה'⁵⁶ ה' (מדת
 56 רחמים ב' פעמים דוקא – לפני ולאחרי שחטא⁵⁷)
 57 א-ל (אף זו מדת רחמים⁵⁸) רחום וחנון אך אפים
 58 רב חסד וגו' נושא עון ופשע וחטאה".

59 עיקר התעסקותו של הקב"ה היא (לא בחשבון
 60 העוונות, אלא) להוסיף ולהרבות שמחות בישראל –
 61 כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁹ "מה הוא (הקב"ה) עושה
 62 מאותה שעה (לאחרי ששת ימי בראשית) ועד
 63 עכשיו.. יושב ומזווג זיווגים", שיתוסף שמחות
 64 חתן וכלה (כולל התכלית ד"פרו ורבו", השמחה
 65 דלידת בנים⁶⁰ ובנות), הקשורה עם שמחת
 66 הגאולה⁶¹ (שאז יהיו הנישואין דהקב"ה וכנסת

1 שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו
 2 אותם על דעתם⁴⁸, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם
 3 וגדלוהו⁴⁹ ואינו זריז לאחוז בדרכי המצוות, שהרי
 4 הוא כאנוס, ואף-על-פי ששמע אחר-כך [שהוא
 5 יהודי וראה היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס, שהרי
 6 גדלוהו על טעותם].. לפיכך ראוי להחזירם
 7 בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן
 8 התורה".

9 ה. וענין עיקרי בשלילת הדיבור בסגנון של
 10 הפחדות ואיומים, ובפרט בדברים מבהילים ביותר,
 11 שאין לחזור עליהם בדיבור משום הציווי המפורש
 12 בתורתנו "אל תפתח פה כו"⁵⁰ (נוסף על האמור
 13 לעיל בנוגע להיפך התועלת בקירוב לבם של
 14 ישראל לאביהם שבשמים) – שזהו היפך האמת
 15 (על-פי תורת-אמת), היפך כבודו של הקב"ה, והיפך
 16 כבודן של ישראל.

17 היפך האמת:

18 פסק-דין מפורש ברמב"ם⁵¹ ש"שקול זה
 19 (חשבון העוונות והזכיות) אינו לפי מנין העוונות
 20 והזכיות אלא לפי גודלם, יש זכות שהוא כנגד כמה
 21 עוונות וכו', ואין שוקלין אלא בדעתו של אל-דעות,
 22 והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העוונות".

23 ובנוגע לעניננו: כיון שאלה שאינם מקיימים
 24 תורה ומצוות בדורנו הם "כתינוק שנשבה.. שהוא
 25 כאנוס" – הרי "אנוס רחמנא פטריה"⁵²; ולאידך,
 26 כאשר אותם "תינוקות שנשבו" מקיימים אפילו
 27 מצוה אחת בלבד (ועל-אחת-כמה-וכמה כמה
 28 מצוות, והעידו חכמינו ז"ל⁵³ שאין לך אדם
 29 מישראל שלא קיים כמה וכמה מצוות⁵⁴), הרי זה
 30 חשוב ויקר ביותר וביותר אצל הקב"ה!

31 ועוד וגם זה עיקר: דוקא בדורנו זה גדולה
 32 ביותר ההתעוררות של אותם "תינוקות שנשבו"

(48) "ונולדו במינות וגידלו אותם עליו" (דפוס רומי וכת"י תימן).

(49) "כתינוק שנשבה לבין הגוים וגידלוהו הגוים על דעתם שהוא אנוס" (שם).

(50) ראה לקמן ס"ו.

(51) הל' תשובה פ"ג ה"ב.

(52) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

(53) ראה חגיגה בסופה. ובכ"מ.

(54) ראה תו"א מקץ לא, ג: "אין לך אדם מישראל שלא כיבד את המקום בכך (כנבוכדנצר שהחל ג' פסיעות לכבוד השי"ת) וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו". וראה גם אגרת השמד להרמב"ם פ"ג.

(55) ובנוגע להענינים המבהילים שהיו בדור האחרון – ברור ופשוט שאין זה עונש, כדלקמן ס"ז.

(56) תשא לד, ו"ז.

(57) פירש"י עה"פ – מר"ה יז, ב.

(58) פירש"י עה"פ – ממכילתא בשלח טו, ב.

(59) ב"ר פס"ח, ד.

(60) כולל גם השמחה דכניסה לבריתו של אברהם אבינו (ראה שבת קל, א).

(61) ועד"ז בנוגע ל"פרו ורבו" – "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף", "אוצר ששמו גוף" (יבמות סב, סע"א. וש"נ).

25 הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל היא גדולה יותר
26 מאהבת הורים זקנים לבנם יחידם שנולד להם לעת
27 זקנתם – אינו סובל דיבורים שהם היפך שבח בניו,
28 ולא עוד אלא שהדיבור היפך שבח בניו פוגע בו
29 (בהקב"ה) כביכול, כמו שכתוב ברור ומפורש
30 "הנוגע בכם נוגע בבבת עינו"⁷⁹.

31 ועד כדי כך, שאפילו בנוגע לנביאי ישראל,
32 ש"רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם"⁸⁰, "אין
33 הקב"ה רוצה במי שאומר דילטוריא על ישראל"⁸¹, ועד
34 שנענשו על שאמרו דילטוריא על ישראל, כמו:
35 ישעיהו הנביא, גדול שבנביאים⁸² (כבן כרך שראה
36 את המלך⁸³), שכאשר אמר "ובתוך עם טמא
37 שפתים אנכי יושב"⁸⁴, "אמר לו הקב"ה, ישעיהו,
38 בנפשך אתה רשאי לומר כי איש טמא שפתים אנכי
39 ניחא, שמא ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב,
40 אתמהא, תא חמי מה כתיב תמן, ויעף⁸⁵ אלי אחד
41 מן השרפים ובידו רצפה.. רויץ פה, רצויץ פה למי
42 שאמר דילטוריא על בני⁸⁶, וכיוצא בזה בשאר
43 נביאי ישראל.

44 ו"אם כך נענשו עמודי עולם.. כשנשאו בעדת
45 ישראל מעט דברים, כל-שכן קל מקלי עולם יתיר
46 לשונו על קהילות ישראל.. לקרוא אותם פושעים
47 ורשעים" (כלשון הרמב"ם⁸⁷, וכמו שכתב לפני-
48 זה⁸⁸) "האדם אין ראוי לו לדבר ולדרוש באזני העם
49 עד שיחזור מה שרצונו לדבר פעם ושתים ושלש
50 וארבע, וישנה אותו היטב ואחר-כך ידבר.. מה
51 שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר, ראוי לו
52 שיחזירהו אלף פעמים אילו יתכן זה, וזה האישי..
53 כתב אלו הענינים הנכבדים בטופס.. ומסרו ביד
54 איש שישוט בם בכל עיר ובכל מדינה, והאפיל בם
55 לבות בני אדם, שלח תושך ויחשיך".

56 ו. ועוד בחומר ושליטת הדיבור אודות ענינים
57 של עונש חס-ושלום – מצד האזהרה המפורשת

1 (ישראל⁶²), כמו שכתוב בברכת נישואין: "מהרה
2 כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון
3 וקול שמחה קול חתן וקול כלה"⁶³.

4 ועוד: גם בשעה שהקב"ה מעניש על חטאים
5 (לאחרי שמאריך אף וגבה דיליה⁶⁴) – אין העונש
6 בתור נקמה חס-ושלום, אלא לטובת האדם, כדי
7 לנקותו ולטהרו מלכלוך החטא⁶⁵, ובלשון רבינו
8 הזקן⁶⁶: "כמו אב רחמן חכם וצדיק המכה בנו..
9 כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו
10 צואת בנו יחידו מרוב אהבתו".

11 ויתירה מזה: אף-על-פי שהעונש הוא לטובת
12 האדם, "מרוב אהבתו" של המלך "לבנו יחידו",
13 הרי כיון שהעונש (הרחיצה מלכלוך החטא) גורם
14 צער לבנו יחידו, מצטער הקב"ה על זה וצועק "אוי
15 לי כו"⁶⁷, "בזמן⁶⁸ שאדם מצטער שכינה.. אומרת
16 קלני מראשי קלני מזרועי"⁶⁹, "עמו אנכי בצרה"⁷⁰,
17 "בכל⁷¹ צרתם לו צר"⁷² ("בכל זמן שהיו בצרה,
18 היה לו צר"⁷³).

19 והיפך כבודן של ישראל:

20 כיון שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, כמו
21 שכתוב "בנים אתם לה' אלקיכם"⁷⁴, ויתירה מזה
22 "בני בכורי ישראל"⁷⁵, והקב"ה אוהבם, כמו שכתוב
23 "אהבתי אתכם אמר ה'⁷⁶, "כי נער ישראל
24 ואוהבהו"⁷⁷, וכתורת הבעל-שם-טוב⁷⁸ שאהבת

(62) שמו"ר ספט"ו.

(63) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.

(64) ירושלמי תענית פ"ב ה"א.

(65) ראה כוזרי מאמר שני פמ"ד. עיקרים מאמר רביעי. פל"ח.
לקו"ת קרח נג, ד. ממות פו, ב. לקו"ש חכ"ב ע' 71 ואילך. וש"נ.

(66) אגה"ק סכ"ב.

(67) ירמ' יו"ד, יט. פתיחת דאיכ"ר כד.

(68) חגיגה טו, ב. וש"נ.

(69) ושם: "כך הקב"ה מצטער (גם) על דמן של רשעים
שנשפך".

(70) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.

(71) ישעי' סג, ט. תענית שם. מכילתא ס"פ בשלח.

(72) ובפירש"י עה"פ: "לא (באל"ף) צר", "לא היצר להם כפי
מעלליהם שהיו ראויין ללקות, כי מלאך פניו, הוא מיכאל שר
הפנים ממשמשי לפניו, הושעם תמיד בשליחותו של מקום"
("באהבתו ובחמלתו גו").

(73) מצו"ד עה"פ.

(74) פ' ראה יד, א.

(75) ממות ד, כב.

(76) מלאכי א, ב.

(77) הושע יא, א.

(78) כש"ט הוספות סקל"ג.

(79) זכרי' ב, יב.

(80) ע"פ ש"ב כג, ב.

(81) שהש"ר פ"א, ו (א). וראה זו"ח נח כג, סע"א ואילך.

(82) יל"ש ישעי' רמז שפה.

(83) חגיגה יג, ב.

(84) ישעי' ו, ה.

(85) שם, ו.

(86) שהש"ר שם. וראה בארוכה אגרת השמד פ"ב.

(87) באגרת השמד שם.

(88) שם פ"א.

26 לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני", "אמר
27 הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל,
28 בזכותך הם נגאלים"¹⁰⁰.

29 ומצינו בדברי ימי ישראל בכל הדורות, שגדולי
30 ישראל השתדלו והרבו בלימוד זכות על בני ישראל,
31 גם כשהיו בשפל המצב כו', עד שהיה צורך ב"דיבור
32 בדרך דמיון" כדי למצוא עליהם לימוד זכות, ועל-
33 אחת-כמה-וכמה בנידון-דידן, שאין צורך לחפש
34 לימוד זכות, ובודאי שאין צורך ב"דיבור בדרך
35 דמיון", כיון שהמציאות בפועל היא שהחסרון בקיום
36 התורה ומצוות אינו אלא מפני האונס דתינוק
37 שנשבה. ולאידיך, במצב כזה גדולה ביותר המעלה
38 והחשיבות דכל מצוה, אפילו מעשה אחד, דיבור
39 אחד או מחשבה אחת, ועל-אחת-כמה-וכמה
40 התעוררות גדולה של אלפים ואלפים מישראל
41 שנתקרבו ליהדות, ומוסיף והולך (כנ"ל סעיף ו).

42 ולכל לראש – ה'לימוד זכות' בנוגע לקירוב
43 וזירוז הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"¹⁰¹,
44 עוד בזמן הגמרא, ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי
45 אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע
46 מאות שנה ועדיין לא בא... ובנוגע לתשובה ("אין
47 הדבר תלוי אלא בתשובה"¹⁰¹) – כבר עשו תשובה,
48 שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא
49 רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו,
50 שעל-ידי-זה נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא"¹⁰²
51 מרשע גמור צדיק גמור, כפסק-דין הגמרא¹⁰³
52 שהמקדש את האשה "על-מנת שאני צדיק
53 (גמור)¹⁰⁴ אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר
54 תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך
55 לבוא תיכף ומיד ממש, אשר כדאי הוא לימוד זכות
56 זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על ה'לימוד
57 זכות', הרי זה גם פסק-דין של כמה וכמה רבנים
58 ומוורי-הוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים
59 היא"¹⁰⁵, הרי פסק-דין זה בבית-דין של מטה
60 מחייב כביכול ומזכה גם את בית-דין של מעלה,
61 וכן יקום!

1 בתורתנו הקדושה תורת אמת: "אל תפתח פה
2 לשטן":

3 איתא בגמרא⁸⁹ "לעולם אל יפתח אדם פיו
4 לשטן.. מאי קראה, שנאמר⁹⁰ כמעט כסדום היינו⁹¹,
5 מאי אהדר להו נביא, שמעו⁹² דבר ה' קציני סדום",
6 "שהדיבור גם בדרך הדמיון מעורר את מדת הדין
7 עד שהשטן מקטרג.. שראוי לך, וזהו שכתוב
8 כמעט כסדום היינו וגו', שאמר כן בדרך הדמיון
9 לענין העונש, ומדת הדין אהדר ליה דראוי לך
10 כו"⁹³.

11 ומזה מובן לאידיך – ובמכל-שכן וקל-וחומר,
12 שהרי "מדה טובה מרובה כו"⁹⁴ – עד כמה צריכים
13 להשתדל בלימוד זכות על בני ישראל:

14 אם בדברים בלתי-רצויים "הדיבור גם בדרך
15 הדמיון מעורר את מדת הדין עד שהשטן מקטרג
16 כו"⁹⁵ (אף שבודאי אין הקב"ה שומע את דבריו של
17 השטן, ואדרבא כמו שכתוב⁹⁵ "יגער ה' בך
18 השטן") – בדברים טובים, לימוד זכות על בני
19 ישראל (שרצונו וחפצו של הקב"ה שילמדו זכות
20 על בניו), בודאי ובודאי שדיבור זה פועל פעולתו
21 שהקב"ה יקבל הלימוד זכות⁹⁶, כפי שמצינו בגדעון,
22 ש"בימיו⁹⁷ היו ישראל בצרה והיה הקב"ה מבקש
23 אדם שילמד עליהם זכות.. כיון שנמצא זכות
24 בגדעון שלמד עליהם זכות⁹⁸, מיד נגלה עליו
25 המלאך⁹⁹, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו

(89) ברכות יט, סע"א. כתובות ח. ב. וראה רמ"א יו"ד סע"ו
ס"ב. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף ונפש סי"ב.

(90) ישעי' א, ט.

(91) ויש לומר, שישעי' אמר זה כדי שילמדו מזה הזהירות
שלא לפתוח פה – ע"ד מארז"ל (ע"ז ד, סע"ב ואילך) "לא דוד
ראוי לאותו מעשה.. אלא.. שהקים עולה של תשובה".

(92) שם, יו"ד.

(93) חדא"ג מהרש"א כתובות שם.

(94) סוטה יא, א. וש"נ.

(95) זכרי' ג, ב. וראה לקמן ס"ז.

(96) אפילו כשנגזרה גזירה – כמארז"ל (שבת סג, א. וש"נ)
"אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה", בשביל דבריו של
הצדיק שמלמד זכות.

(97) תנחומא שופטים ד.

(98) באמרו: "ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואי כל
נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו הלא ממצרים העלנו ה' ועתה
נטשנו ויתננו בכף מדין" (שופטים ו, יג), "אם צדיקים היו
אבותינו יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו, כשם שעשה להם
נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואי כל נפלאותיו" (פרש"י עה"פ).
(99) כ"ה (נגלה עליו המלאך) במדרש תנחומא שלפנינו, אבל
בפסוק נאמר "ויפן אליו ה' גו'", ובפרש"י: "הקב"ה בעצמו".
וכ"ה ביל"ש שבערה הבאה: "דין הוא שאגלה אני בכובדי
עליו".

(100) יל"ש שופטים רמז סב.

(101) סנהדרין צו, ב.

(102) זח"א קכט, סע"א.

(103) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע

אה"ע סל"ח סל"א.

(104) ע"פ גירסת האור זרוע סק"ב.

(105) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

36 "גזירה היא מלפני" 111 (ולא נאמר על זה "מי חשד
 37 קודשא-ברוך-הוא דעביד דינא בלא דינא" 112).
 38 ואבוהון דכולהו – גזירת ברית בין הבתרים, כמו
 39 שכתוב 113 "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא
 40 להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", שאין
 41 זה בגלל עוונות, אלא שכך גזר הקב"ה 114.
 42 ובנידון-דידן: השמדת ששה מליון יהודים
 43 באכזריות הכי גדולה ונוראה – שואה איומה שלא
 44 היתה (ולא תהיה רחמנא-ליצלן) דוגמתה במשך כל
 45 הדורות – לא יכולה להיות בתור עונש על עוונות.
 46 שכן, אפילו השטן עצמו לא יוכל למצוא חשבון
 47 עוונות בדור ההוא שיהיה בו כדי להצדיק חס-
 48 ושלום עונש חמור כזה!
 49 אין לנו שום הסבר וביאור (על-פי חכמת
 50 התורה) כלל וכלל על השואה, כי-אם רק ידיעת
 51 העובדה ש"כך עלה במחשבה לפני", ואשר "גזירה
 52 היא מלפני" [אף שבודאי לא באופן של חפץ
 53 (פנימיות הרצון) חס-ושלום, כאמור בתורה
 54 "שכינה מה אומרת קלני מראשי כו", כי-אם
 55 ש"ברגע קטן עזבתך" 115], ובודאי ובודאי לא
 56 ההסבר דעונש על עוונות 116.
 57 ואדרבה: כל אלה שנהרגו בשואה הם קדושים

1 ז. ויש להוסיף, שביטול הפתחון-פה דהשטן,
 2 וה'לימוד זכות' על בני ישראל – מודגש ביותר
 3 בקשר ובשייכות לדורנו זה:
 4 בנבואת זכריה (שקורין בהפטרה דשבת חנוכה)
 5 כתיב 95 "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן
 6 ויגער ה' בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל
 7 מאש". כלומר, הקב"ה בעצמו גוער בשטן שרוצה
 8 לקטרג על בני ישראל, להיותו "הבוחר בירושלים",
 9 על-שם יראה ועל-שם שלם 106, שלימות היראה 107,
 10 שזוהי מציאותו האמיתית של כל אחד ואחד
 11 מישראל שנבחר על-ידי הקב"ה ("אתה בחרתנו
 12 מכל העמים"), ומוסיף הקב"ה בגערותו על השטן
 13 – "הלא זה אוד מוצל מאש", "כלומר 108 לא נשתייר
 14 מישראל כי-אם מעט, כאוד שניצל משריפה, ואתה
 15 בא לקטרג עליהם שאשחיתם"?...!
 16 ובנוגע לעניננו:
 17 דורנו זה, שארית הפליטה מהשואה שבה נהרגו
 18 על קידוש-השם ששה מליון יהודים השם-יקום-
 19 דמם, הוא בבחינת "אוד מוצל מאש", "כאוד שניצל
 20 משריפה". וחלילה-וחס לקטרג עליהם, ועל-אחת-
 21 כמה-וכמה בקטרוג חמור, שהנהגתם עלולה להביא
 22 שואה נוספת, רחמנא-ליצלן היר-לא-תהיה, "לא
 23 תקום פעמיים צרה" 109.

24 דבר זה חמור שבעתיים – כשהקטרוג על דורנו
 25 זה, "אוד מוצל מאש", נעשה תוך כדי חילול
 26 כבודם של הקדושים שנהרגו על קידוש-השם,
 27 על-ידי הצדקת השואה בכך שנתמלאה הסאה של
 28 העוונות.
 29 ובהקדמה:
 30 ישנם ענינים בלתי-רצויים שאינם באים בתור
 31 עונש על עונות, כי-אם מפני שכך גזר הקב"ה, ללא
 32 טעם והסברה כלל בשכל וחכמת התורה. ובלשון
 33 חכמינו ז"ל (בנוגע להריגתו של רבי עקיבא שסרקו
 34 בשרו במסרקות של ברזל, ועל-דרך-זה כל עשרה
 35 הרוגי מלכות) "שתוק, כך עלה במחשבה לפני" 110,

(106 תודה הר – תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).

(107 לקו"ת ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

(108 פי' מהר"י קרא עה"פ.

(109 ל' הכ' – נחום א, ט (וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306 הערה

55 וש"ג).

(110 מנחות כט, ב.

(111 נוסח הפיוט בסדר העבודה דתפילת יוהכ"פ.

(112 ברכות ה, ב.

(113 לך-לך טו, יג.

(114 ראה שמור"ר פ"ה, כב: "וישב משה אל ה' ויאמר, ה'
 למה הרעותה לעם הזה.. כך אמר (משה) לפני הקב"ה, נטלתי ספר
 בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהן של דור המבול היאך נדונו
 מדת הדין היתה, ומעשה דור הפלגה.. היאך נדונו ומדת הדין
 היתה, העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו".

(115 ישעי' נד, ז.

(116 להעיר ממ"ש אדהאמ"צ בשער התשובה (ה, א)
 ש"האר"י ז"ל.. אמר בפירוש שבזמנו דווקא בטלו השמדות שהי'
 בכל משך הזמן הזה ערך ת"ק שנה ("משנת גזרת תנ"ו שבימי
 רש"י עד גירוש פורטוגאל בזמן רנ"ב"), וכל אותן שקידשו השם
 אלפים ורבבות בכל דור כמבואר בס' שבט יהודה מכל פרטי
 השמדות שהי' בכל שנה בזמן ת"ק שנה הנ"ל.. הכל הי' מנשמות
 שהיו בזמן בית ראשון, ש"היו אנשים גדולים.. נשמות גבוהות",
 ו"היו עובדים את ה'.. רק בעון פלילי דע"ז דבקו בו, ולא הי' לכל
 הדורות הללו.. עלי' ותיקון עד בזמן הפילוסופים שבזמן רש"י
 והרמב"ם עד האר"י ז"ל, ד"לפי שהיו מוסיפים ניקיה לע"ז
 כתרין דקליפה, ע"כ התיקון הי' במס"נ על קה"ש באמונה פשוטה
 שהיא נגד סברת שכל האנושי.. אך בזמן האר"י ז"ל שהי' מבחי'
 התיקון ונגלה אליו חכמת הקבלה האמיתית, בטלו השמדות ולא
 יהי' עוד". ומכאן הוכחה נוספת (באם יש צורך) שההשמדות
 דהשואה הו"ע בפ"ע, שאינו בגדר עונש ותיקון, ככפנים.

29 מעליך עוונך והלבש אותך מחלצות.. וישימו
30 הצניף הטהור על ראשו¹²⁴, ובהמשך הענין:
31 "וישב המלאך הדובר בי ועירני.. ויאמר אלי מה
32 אתה רואה ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה
33 וגו'¹²⁵ — שרואים בפועל ובגלוי שלימות מעלתם
34 כולה של בני ישראל כולם¹²⁶ שמאירים ב"נר מצוה
35 ותורה אור"¹²⁷.

36 ח. ויש לקשר האמור לעיל עם ענין שהזמן
37 גרמא (נוסף על הקשר והשייכות לפרשת השבוע)
38 — עשרה בטבת:

39 "בחדש העשירי בעשור לחודש.. סמך מלך
40 בבל אל ירושלים"¹²⁸, ובלשון הרמב"ם¹²⁹: "עשירי
41 בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על
42 ירושלים והביאה במצור ובמצוק" — המאורע
43 הראשון שהביא להשתלשלות המאורעות דשאר
44 הצומות הקשורים עם החורבן והגלות (י"ז תמוז —
45 שבו הובקעה העיר, ותשעה באב — שבו נחרב
46 בית-המקדש, וצום גדליה — שבו נהרג גדליה,
47 ונכבה גחלת ישראל הנשארת כו'), ולכן יש בו
48 חומר לגבי שאר התעניות, ש"אפילו¹³⁰ היה חל
49 בשבת, לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני
50 שנאמר בו¹²⁸ בעצם היום הזה"¹³¹.

51 וצריך להבין: למה נאמר בכתוב זה¹³² (והועתק
52 ברמב"ם¹³³) "סמך מלך בבל אל ירושלים", "סמך"
53 דייקא, שהוא גם מלשון עזר וסיוע, כמו "סומך
54 נופלים" — בה בשעה שמדובר אודות המצור על
55 ירושלים, התחלת (שכולל כל ההמשך ד) החורבן
56 והגלות!?

57 ויש לומר הביאור בזה: בפסוק זה (ביחזקאל)
58 — שעיקרו (לא סיפור המאורע, שכבר סופר לפני-
59 זה, במלכים וירמיהו, אלא) כתיבת המאורע לדורות,
60 "כתב לך את שם היום הזה את עצם היום הזה" —

1 (כפי שנקראים בפי כל ישראל) כיון שנהרגו על
2 קדושת השם¹¹⁷ (בגלל היותם יהודים)¹¹⁸, והשם
3 ינקום דמם (כפי שמוסיף כל יהודי שמזכיר קרבנות
4 השואה), ובנוסף התפלה ד"אב הרחמים":
5 "קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם..
6 וינקום נקמת דם עבדיו השפוך, ככתוב בתורת
7 משה.. כי דם עבדיו יקום.. ובכתבי הקודש נאמר..
8 יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך", היינו,
9 שהקב"ה מעיד עליהם שהם "עבדיו"¹¹⁹
10 (שמציאותו של העבד היא מציאות האדון¹²⁰),
11 ומבטיח ש"ינקום נקמת דם עבדיו השפוך", כיון
12 ששפיכת דמם הוא היפך חפצו...

13 ועד כדי כך גדלה מעלתם מצד הריגתם על
14 קדושת השם [אפילו לולי עבודתם בקיום התורה
15 ומצוות¹²¹, ועל-אחת-כמה-וכמה בהוספה על גודל
16 מעלתם בקיום התורה ומצוות, שהרי (בעיקר)
17 מסלתה ומשמנה של היהדות התורנית ניספו
18 [בשואה] — על-דרך מאמר רבותינו ז"ל¹²² בכיוצא
19 בזה "אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן"¹²³.

20 ומושלל מלהשתמש בשואה בתור הפחדה
21 בנוגע לעונש על עוונות, ובפרט בנוגע לדורנו זה,
22 "אוד מוצל מאש", שארית הפליטה מהשואה
23 הנוראה, אשר בהנהגתו בחיים על-פי הוראת
24 תורת-חיים, ממשיך בדרך החיים של דור הקדושים
25 לאורך ימים ושנים טובות, בבחינת "זרעו בחיים
26 אף הוא בחיים".

27 ובודאי שדברי שטנה אלה לא יעשו שום רושם
28 כלל וכלל, ויקויים המשך הכתוב: "ראה העברתי

117 ראה יל"ש תהלים רמז תשא: "אליך ה' נפשי אשא, זה דורו של שמד שנתמשכנו על קדושת השם".

118 ראה שו"ת חת"ס יו"ד ששל"ג. אה"ע ח"ב סקל"ב. ועוד.

119 ראה סנהדרין מז, סע"א: "באו גוים בנחלתך גו' נתנו

נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, מאי עבדיך ומאי חסידך.. חסידך ממש, עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך" (וראה רמ"א יו"ד

סו"ס שעו, ובנו"כ שם). וראה גם אגרת השמד שם.

120 ראה קידושינו כג, ב. בפ"י הרשב"א שם.

121 ראה הערה הקודמת.

122 פסחים נ, א. וש"נ.

123 ולהעיר ממ"ש במגיד מישרים (ר"פ תצוה) שה'בית יוסף' הי' ראוי לזכות למסור נפשו על קידוש השם, אלא שבגלל

סיבה נענש ולא זכה לכך (וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 176 ובהערות שם). וראה יונת אלם פכ"ב: "כל הצדיקים המתים

צריכים להתמרק בנהר דינור, חוץ מן הנהרגין על קדושת השם".

124 זכרי' ג, ד-ה.

125 שם ד, א ואילך.

126 ראה בארוכה לקו"ת ר"פ בעלותך. ובכ"מ.

127 משלי ו, כג.

128 יחזקאל כד, א"ב.

129 הל' תעניות פ"ה ה"ב.

130 אבודרהם הל' תעניות, הובא בב"י לטווא"ח סתק"נ.

131 ראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 267. ועוד.

132 דלא כבשאר הכתובים: "בא נבוכדנאצר מלך בבל.. על

ירושלים" (מ"ב כה, א. ירמ"י נב, ד).

133 שמכל הפסוקים בחר להביא הפסוק שבו נאמר הלשון

"סמך", אף שלא מעתיק לשון הכתוב, כ"אם בשינוי והוספה.

35 שעשית¹⁴¹ לא עשיתי אלא בשבילכם.. הגיע זמן
36 גאולתכם!

37 ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, "היו תהא שנת
38 נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה
39 בתענית דעשרה בטבת – שענינו (ככל התעניות)
40 "לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה"¹⁴² – בענין
41 ד"סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני
42 ישראל על-ידי הדגשת מעלתו של כל אחד ואחד
43 מישראל, ואהבת הקב"ה אליו באיזה מעמד ומצב
44 שהוא. שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו עד
45 עתה, יכול וצריך לקיים תורה ומצוות בשלימות,
46 כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד על-ידי האמונה
47 בביאת המשיח ובטחון גמור ש"הנה זה (משיח
48 צדקנו) בא"¹⁴³, וההוספה בהכנה לביאתו על ידי
49 התשובה וקיום התורה ומצוות, ובלשון ההכרזה
50 דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה
51 לאלתר לגאולה"¹⁴⁴, "שובה ישראל עד ה' אלקיך,
52 והכן עצמך ובני-ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא
53 בקרוב ממש"¹⁴⁵.

54 ט. וענין זה (הדגשת מעלתם של ישראל ואהבת
55 הקב"ה אליהם, והאמונה בביאת המשיח) מודגש
56 בכללות ההנהגה דיום התענית (כולל ובמיוחד
57 עשרה בטבת, שהוא הראשון (בסדר המאורעות)
58 לד' התעניות) – בקריאת התורה, בהפטרה
59 ובתפילה:

60 בקריאת התורה:
61 ביום התענית קורין בתורה¹⁴⁶ (בשחרית
62 ובמנחה) י"ג מדות הרחמים, שעל זה ביארו ופירשו
63 חכמינו ז"ל¹⁴⁷ "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח-
64 צבור והראה לו למשה סדר תפילה, אמר לו כל זמן

1 נתבאר התוכן (הפנימי) דכללות ענין החורבן
2 והגלות, שאינו (עונש לשם נקמה חס-ושלום) אלא
3 בשביל עליה גדולה יותר, שזהו התוכן ד"סומך.. אל
4 ירושלים", מלשון "סומך נופלים" – שיתוסף
5 בירושלים (שרומז גם על בני ישראל, כנ"ל סעיף
6 ז) עליו גדול יותר ויותר, שלא בערך לגבי המעמד
7 ומצב שלפני-זה.

8 וזהו גם הפירוש ורמז ד"סומך מלך בבל אל
9 ירושלים"¹³⁴ – שגם הפעולה דמלך בבל,
10 נבוכדנאצר הרשע, שעשה מצור על ירושלים
11 ("הביאה במצור ובמצוק"), היא עזר וסיוע ("סומך
12 נופלים") לישראל, כי מלך בבל [נוסף לכך שמצד-
13 עצמו אינו יכול לעשות מאומה כיון שאינו אלא
14 "כגרזן ביד החוצב"¹³⁵] אינו יכול לעשות מצור על
15 ירושלים. ירושלים היא עירו של הקב"ה, "עיר
16 אלקינו"¹³⁶, "קרית מלך רב"¹³⁷, ועיר הבירה של
17 בני ישראל, "קרית חנה דוד"¹³⁸, בניו של הקב"ה,
18 ומובן וגם פשוט, שמלך בבל אינו יכול לפגוע
19 חס-ושלום אפילו בחומת ירושלים, ועל-אחת-כמה-
20 וכמה בירושלים עצמה, ובבית-המקדש, ובהכרח
21 לומר שפעולתו של מלך בבל היא עזר וסיוע לבני
22 ישראל.

23 אלא, שבימים ההם היה העזר והסיוע באופן
24 שבגלוי ובחיצוניות היה מצור, עד לחורבן וגלות,
25 כדי לתקן החטא וכו'. אבל בימינו אלה, שמאז
26 כלה חמתו בבית-המקדש, ולאחרי "מעשינו
27 ועבודתנו כל זמן משך הגלות"¹³⁹, ולאחרי כל
28 הגזירות והשמדות רחמנא-ליצלן שסבלו בני
29 ישראל באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט
30 גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף
31 והזיכוך בשלימות, "די והותר" – נעשה הענין
32 ד"סומך מלך בבל" אך ורק באופן של טוב הנראה
33 ונגלה לעיני בשר, ובלשון חכמינו ז"ל¹⁴⁰ שהקב"ה
34 אומר לישראל "בני אל תתייראו, כל מה

(141) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרזן ביד החוצב בו.

(142) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.

(143) שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(144) אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך.

ועוד.

(145) "היום יום" – ט"ו טבת.

(146) נוסף על אמירתן בציבור בתפילה (בשחרית ובמנחה), ככלל יום שאומרים תחנון, ועאכ"כ ביום התענית, שמעלת היחיד היא כמו מעלת הציבור (כמובן ממ"ש בהפטרה "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שביום התענית הקב"ה "מצוי" ו"קרוב" גם להיחיד, כמו בעשרת ימי תשובה (ר"ה יח, א. וש"נ)), וביתר שאת וביתר עזו בציבור.

(147) ר"ה יז, ב.

(134) ובהדגשה יתירה בלשונו של הרמב"ם – "סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק".

(135) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג. ד"ה מים רבים תשי"ז פ"ד. ובכ"מ.

(136) תהלים מח, ב.

(137) שם, ג.

(138) ישעי' כט, א.

(139) תניא רפ"ז.

(140) יל"ש ישעי' רמז תצט.

30 להגלות: דבריו של הקב"ה ("כה אמר ה'") לעורר
 31 את ישראל לקיום התורה ומצוות ("שמרו משפט
 32 ועשו צדקה") אינם על-ידי אימים רחמנא-ליצלן
 33 ורחמנא-ליצלן של עונש, אלא "שמרו משפט ועשו
 34 צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות".
 35 כלומר, כיון שתיכף ומיד באה הגאולה האמיתית
 36 והשלימה, צריכים להתכונן אליה על-ידי-זה
 37 ש"שמרו משפט ועשו צדקה", ולכן "אשרי אנוש
 38 יעשה זאת גו' שומר שבת מחללו ושומר ידו
 39 מעשות כל רע"¹⁵⁶ – שגם הדרך ל"סור מרע" היא
 40 על-ידי הדגשת הטוב והחיוב שבדבר, "אשרי אנוש
 41 יעשה זאת וגו'".

42 וסיום ההפטרה בענין הגאולה – "והביאותים
 43 אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי עולותיהם
 44 וזבחייהם לרצון על מזבחי"¹⁵⁷, לא רק באופן
 45 ד"ונשלמה פרים שפתינו"¹⁵⁸, אלא גם (ובעיקר)
 46 הקרבת הקרבנות כפשוטם, וחותרם: "נאום אד' ה'
 47 מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"¹⁵⁹,
 48 שגם אלה שהם "נדחי ישראל" (ברוחניות) מקבצם
 49 הקב"ה, ולא רק בתור חלק מכלל ישראל ("נדחי
 50 ישראל"), אלא גם הקיבוץ דכל יחיד ויחיד ("עוד
 51 אקבץ עליו לנקבציו")¹⁶⁰, וכמו שכתוב¹⁶¹ "ואתם
 52 תלוטטו לאחד אחד בני ישראל".

ובתפילה:

54 לכל לראש – בתפלה המיוחדת שמוסיפים ביום
 55 התענית – אמירת הסליחות (וכן ברכת ענוו¹⁶²),
 56 שבתחילת הסליחות דעשרה בטבת אומרים
 57 הפסוקים "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות"¹⁶³,
 58 "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"¹⁶⁴, "והוא
 59 יפדה את ישראל מכל עונותיו"¹⁶⁵.

והביאור בסדר הפסוקים כפי שנקבעו בסליחות
 61 בסדר זה דוקא – שב' הפסוקים "כי עם ה' החסד

1 שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה¹⁴⁸ ואני מוחל
 2 להם", "ברית כרותה ליי"ג מדות (אם יזכירום ישראל
 3 בתפילת תעניתם) שאינן חוזרות ריקם, שנאמר¹⁴⁹
 4 (בהמשך קריאת התורה דיום התענית) הנה אנכי
 5 כורת ברית".

6 וסיום וחותרם הקריאה: "נגד כל עמך אעשה
 7 נפלאות"¹⁵⁰ אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים,
 8 וראה כל העם וגו'¹⁴⁹ – "נפלאות אראנו".

בהפטרה:

10 בתחילת ההפטרה דיום התענית נאמר¹⁵¹ "דרשו
 11 ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שהקב"ה
 12 "מצוי" ו"קרוב" לכל אחד ואחד מישראל, כולל זה
 13 שאומרים לו "יעזוב (לשון עתיד) רשע דרכו
 14 גו'¹⁵², ובידעו שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" (גם)
 15 אליו, אזי "יעזוב רשע דרכו גו' וישוב אל ה'
 16 וירחמהו כי ירבה לסלוח". וממשיך בכתוב¹⁵³ "כי
 17 לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאום
 18 ה'":

19 אם יבוא בשר-ודם ויאמר שצריכים לומר לרשע
 20 דברים קשים, לעשות את חשבון העוונות ולהסיק
 21 שהעונש על זה הוא כך וכך – אומר הנביא בשמו
 22 של הקב"ה "לא מחשבותי מחשבותיכם", "אין שוקלין
 23 (חשבון העוונות) אלא בדעתו של א-ל דעות והוא
 24 היודע כו'", ולא על-פי דעתו ומחשבתו של
 25 בשר-ודם; "ולא דרכיכם דרכי", דרכי של הקב"ה,
 26 "אב הרחמים", הם "דרכי נועם ודרכי שלום",
 27 בסבר פנים יפות, שמחה וטוב לבב¹⁵⁴.

28 והמשך ההפטרה – "כה¹⁵⁵ אמר ה' שמרו
 29 משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי

(148) ומנהג ישראל שלפני השליח-ציבור (בעל-קורא) מכריזים
 כל הקהל – כל יחיד ויחיד – י"ג מדה"ר בקול רם, ואח"כ חוזר
 גם השליח-ציבור.

(149) תשא לך, יו"ד.

(150) "פי' למעלה מן הטעם ודעת, וכמו שאמר דוד ליהונתן
 נפלאתה אהבתך וגו', כי ע"י יגמה"ר שהמשיך משה רבינו ע"ה
 נעשה כביכול כריתת ברית והתקשרות להקב"ה עם ישראל לעורר
 את האהבה, וסלחת כו', שלא יהיו עוונותיכם מבדילין כו' כי חלק
 ה' עמו" (לקו"ת נצבים מד, ב).

(151) ישע"י נה, ו.

(152) שם, ז.

(153) שם, ח.

(154) להעיר מהמשך ההפטרה – "כי בשמחה תצאו ובשלום
 תובלון" (שם, יב).

(155) שם נו, א.

(156) שם, ב.

(157) שם, ז.

(158) הושע יד, ג.

(159) ישע"י שם, ח.

(160) ראה שיחת צום גדלי' שנה זו ס"ד.

(161) שם כז, יב.

(162) שבה מבקשים "אל תפן אל רשענו.. הי' נא קרוב

לשועתנו.. טרם נקרא אליך עננו".

(163) תהלים קל, ז.

(164) שם כה, כב.

(165) שם קל, ח.

27 ישראל "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"¹⁷⁴.
 28 ונוסף לזה, גם בתפילה שמתפללים בכל יום
 29 (שביום התענית, "יום רצון לה"¹⁷⁵, ניתוסף בה
 30 עילוי גדול יותר¹⁷⁶) – הנה: תפילת העמידה (עיקר
 31 התפילה) היא באופן של סמיכת גאולה לתפילה¹⁷⁷
 32 (על-דרך הענין ד"סומך נופלים"),

33 ותחילתה במעלתם של ישראל – החל מההקדמה
 34 "אד"¹⁷⁸ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך¹⁷⁹,
 35 שהקב"ה הוא הפותח שפתיו של האדם, ועד
 36 "שה"¹⁸⁰ מדבר בו ממש על-ידי פיו של האדם..
 37 (ש)הפה הוא רק הכלי שיומשך על-ידו ויתגלה
 38 ("ופי יגיד", "יגיד הוא לשון המשכה") דיבורו
 39 יתברך¹⁸¹,

40 ולאחרי הקדמה זו מתחילים את התפילה
 41 ב"אלקיננו ואלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק
 42 ואלקי יעקב", ה"אבות" דכל אחד ואחד מישראל,
 43 ולכן ו"מביא גואל לבני בניהם",

44 וגם בהמשך התפילה מבקשים כמה פעמים על
 45 הגאולה – "ברוך אתה ה' גואל ישראל"¹⁸², "ברוך
 46 אתה ה' בונה ירושלים", "ברוך אתה ה' מצמיח

1 גו' והוא יפדה את ישראל גו'" אינם נאמרים
 2 בסמיכות זה לזה, כסדרם בספר תהלים, אלא מפסיקים
 3 ביניהם בפסוק "פדה אלקים את ישראל מכל
 4 צרותיו" – שמבקשים מהקב"ה (ובטוחים שהקב"ה
 5 שהוא "שומע תפילה" ימלא הבקשה) שתחילה
 6 יפדה את ישראל מ"כל צרותיו"¹⁶⁶, ולכל-לראש
 7 מהצרה הכי גדולה להגלות, ואחר-כך "והוא"¹⁶⁷ יפדה
 8 את ישראל מכל עוונותיו", היינו, שיגאל את
 9 ישראל (אפילו) לפני שיעשו תשובה¹⁶⁸, "גם העוון
 10 לא יעכב הגאולה, כי הוא יפדה את ישראל מן
 11 העוונות"¹⁶⁹,

12 ובלשון הכתוב בפסוקי "מי א-ל כמוך"¹⁷⁰
 13 (שמכוונים כנגד י"ג מדות הרחמים¹⁷¹) – "מי א-ל
 14 כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא
 15 החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא": "לשארית
 16 נחלתו", "אותם שישארו מחבלי המשיח"¹⁷²
 17 (ובסגנון דלעיל: "אוד מוצל מאש") – "אינו עומד
 18 על הפשע להשגיח בו לשלם עליו גמול, אלא עובר על
 19 הפשע והולך להלאה כאילו לא יראנה"¹⁷², "אותם
 20 שישארו בבוא הגואל.. אף-על-פי שיהיו חייבים
 21 שלא יצאו מהגלות לרוע מעשיהם שעשו, לא יפנה
 22 לעד אל מעשיהם, כי חפץ חסד הוא.. וחטדו יגבר
 23 על חטאייהם כשיגיע זמן הגאולה"¹⁷³,

24 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי ש"כלו כל
 25 הקיצין", וגם עשו תשובה (כנ"ל סעיף ו), הרי
 26 בודאי שתיכף ומיד צריך להיות קיום בקשת בני

174 ולאח"ז תהי' גם התשובה בתכלית השלימות – כמרומו
 בדיוק הלשון "יפדה.. עוונותיו", די"ל שרומז גם על פדיית
 העוונות להוציאם מלעו"ז ולהעלותם לקדושה – "זדונות
 ("עוונותיו", ש"עון" הוא במיד (יומא לו, ב)) נעשו לו כזכיות"
 (שם פו, ב), ויתירה מזה: "זכיות" ממש, ועד לסוג נעלה יותר
 של "זכיות" (ראה דרמ"צ קפו, א ואילך. ועוד), "כזכיות" (בכ"ף
 הדמיון) למעלותא.

175 ישעי' נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

176 ע"ד מארז"ל (זבחים צא, רע"א) "אטו שבת למוספין
 אהנאי, לתמידים לא אהנאי" (בתמי").

177 ברכות ד, ב.

178 תהלים נא, יז.

179 שהיא חלק מהתפילה – "כיון דתקינו רבנן למימר ה'
 שפתי תפתח, כתפילה אריכתא דמיא (ברכות שם).

180 לקי"ת שה"ש מא, א. ובכ"מ.

181 ולהעיר, שכיון שבטלה תקנת עזרא שבעל קרי אסור
 בתפלה עד שיטבול, והעמידו הדבר על הדין שמתור בתפילה בלא
 טבילה (שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס פח) – נמצא, שהענין ד"אד'
 שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", "שה' מדבר בו ממש", הוא גם
 במעמד ומצב שלפני הטהרה, מצד מעלתו של כאו"א מישראל בכל
 מעמד ומצב שהוא.

182 לאחרי הבקשה "סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה
 לסלוח", "והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה,
 אלא אין כאן שום ספק כלל, מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו,
 ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד, כמו שאנו
 מברכים בא"י גואל ישראל" (אגה"ת פ"א).

166 ויש לומר, שזהו גם הפירוש בפסוק "כי עם ה' החסד
 והרבה עמו פדות" – "הרבה גו' פדות" דייקא. כלומר, פדות מכל
 הצרות, ולכל-לראש מצרת הגלות (דאל"כ אין זה "הרבה גו'
 פדות"), ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו", כבפנים.
 167 "והוא" (לשון נסתר) דייקא, כי סדר זה (הפדי' מהגלות
 ואח"כ הפדי' מהעוונות) הוא מצד דעתו ומחשבתו של הקב"ה,
 ש"לא מחשבותי מחשבותיכם", בהעלם (לשון נסתר) מדעתו
 ומחשבתו של בשר-ודם.

168 ראה אכ"י"ר בסופו (פ"ה, כא): "אמרה כנסת ישראל לפני
 הקב"ה, רבש"ע, שלך הוא, השיבנו. אמר להם, שלכם הוא,
 שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם נאום ה'. אמרה לפניו, רבש"ע,
 שלך הוא, שנאמר שובנו אלקי ישענו, לכך נאמר השיבנו ה' אלקי
 ונשובה" (וראה גם מדרש תהלים פה, ושם מסיים: "אלא שינו
 כאחד, שנאמר שובנו אלקי ישענו").

169 מצו"ד עה"פ.

170 מיכה ז, יח ואילך.

171 זח"ג קלא, ב. סידור אדה"ז בסדר תשליך.

172 מצו"ד עה"פ.

173 רד"ק עה"פ.

18 וליעקב¹⁸⁷, ובאופן ד"ויחי יעקב", "אף הוא
 19 בחיים" בפועל ובגלוי, כיון ש"הקיצו ורננו שוכני
 20 עפר"¹⁸⁸, ויעקב (ו"תולדות יעקב יוסף"¹⁸⁹, וכל
 21 הצדיקים) עמהם, ו"כשהוא מקבץ את ישראל
 22 מארץ שבים.. יביאנו בגולה כדי לגאול את בניו"⁷.
 23 וכאמור, תיכף ומיד ממש, בזמן ההכנה לקריאה
 24 (במנחה) "ואלה שמות בני ישראל"¹⁹⁰, "על שם
 25 גאולת ישראל נזכרו כאן. ראובן, שנאמר¹⁹¹ ראה
 26 ראיתי את עני עמי. שמעון, על-שם וישמע אלקים
 27 את נאקתם"¹⁹². אשר, על-שם שהיו מאשרין אותן
 28 כל שומעי גאולתן וגדולתן, דכתיב¹⁹³ ואשרו אתכם
 29 כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות.
 30 יוסף, על-שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את
 31 ישראל.. כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב¹⁹⁴
 32 והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'¹⁹⁵ –
 33 שנזכרים כאן על-שם גאולת ישראל בפועל ממש,
 34 ותיכף ומיד ממש.

1 קרן ישועה", "ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו
 2 לציון".
 3 ולאחרי התפילה אומרים בנפילת-אפים
 4 "לדוד¹⁸³ אליך ה' נפשי אשא"¹⁸⁴, ומסיימים בפסוק
 5 "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו", ולאחרי-זה
 6 מוסיפים הפסוק "והוא יפדה את ישראל מכל
 7 עוונותיו"¹⁸⁵, ובסדר זה דוקא, "פדה אלקים את
 8 ישראל מכל צרותיו", ואחר-כך "והוא יפדה את
 9 ישראל מכל עוונותיו", כנ"ל.
 10 י. ויהי-רצון – והוא העיקר – שמהדיבור,
 11 התפילה והבקשה על הגאולה, נבוא לקיומה
 12 במעשה בפועל באופן של סמיכת גאולה לתפילה,
 13 סמיכות ממש ללא הפסק כלל.
 14 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש יקויים מה
 15 שכתוב בסוף פרשת השבוע: "ויאמר יוסף¹⁸⁶..
 16 אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ
 17 הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק

(183) תהלים מזמור כה.

(184) זח"ב רב, ב. אבודרהם. סידור האריז"ל. ועוד.

(185) ראה שער הכולל פי"א ס"ח: "בסידור האריז"ל זלוקוא
 לא נמצא זה הפסוק בסיום נפ"א, ואדמו"ר הוסיפו* מטעם
 המבואר בפע"ח שער נפ"א פ"ב".

(186) ורומז גם על יוסף שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 דורנו.

(* להעיר, שהוספת פסוק זה בסיום נפ"א נמצא גם בסידור בית תפלה
 וסדר דברי הימים להר"ם זכתי – אמסטרדם תע"ב.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' ב

21 חכמים לכהן שאינו בעלה להטמא לה. דוחה הגמרא: מה שהתירו
 22 חכמים לבעלה להטמא לה, משום דהו"א לה – כיון שאשה קטנה
 23 זו נחשבת כמת מצוה, שאין מי שיטפל בה, ואף כהן מצווה
 24 להיטמא למת מצוה.
 25 תמזה הגמרא על הדחיה: ומי הו"י מת מצוה – וכי אשה זו נחשבת
 26 למת מצוה, והתניא בברייתא, אי זהו מת מצוה, כל מת שאין לו
 27 קוברין, אבל אם המוצא את המת קורא לאחרים לבא לעסקו
 28 בקבורה, ואחרים עונין אותו – באים ומסייעים לו, אין זה מת מצוה,
 29 ואסור לכהן להטמא לו. ובאשה קטנה זו, הרי בני משפחתה יעסקו
 30 בקבורתה ואינה מוטלת בבזיון, ומדוע נחשבת היא למת מצוה
 31 שרשאי בעלה הכהן להטמא לה.
 32 מתרצת הגמרא: ה"א נמי – אף כאן, באשתו קטנה, בין דקרוביה
 33 מהאב לא ירתי לה – אינם יורשים אותה, כיון שהפקיעו מהם
 34 חכמים ירושתה ונתנוה לבעל, קר"א ולא עני לה – אף אם האשה
 35 עצמה תקרא לקרוביה לפני מיתתה כדי שיתעסקו בה אחר
 36 מיתתה, אינם עונים ובאים, כיון שאינם יורשים אותה. וכל שכן
 37 שאנשים אחרים לא יבואו לקבורה, שיאמרו שיש לה בעל
 38 וקרובים שיתעסקו בה. ולכן היא נחשבת כמת מצוה, ויש לחכמים
 39 קצת טעם וסמך לעקור דין תורה ולהתיר לבעלה להטמא לה.

1 'וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים פגעת השרים והקנים יחרם כל
 2 רכושו והוא יקדל מקהל הגולה' (עורא יח), הרי שיש כח ביד השרים
 3 והקנים להפקיע רכושו של אדם ממנו. רבי אלעזר אמר, מהק"א –
 4 מכאן נלמד שהפקר בית דין הפקר, שנאמר לגבי הנחלת הארץ
 5 לישראל (יחושע יט נא) 'אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע
 6 בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל', ולכאורה קשה, וכי מה
 7 ענין 'ראשים' אצל 'אבות', כלומר היה לפסוק לומר 'וראשי מטות
 8 בני ישראל', ללא תיבת 'האבות', אלא לומר לה, מה אבות מנחילין
 9 לבניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו,
 10 הרי שיש בכח הראשים שהם בית דין וראשי העם להנחיל
 11 ולהקנות ממון לפי דעתם. וכיון שהפקר בית דין הפקר, תיקנו
 12 חכמים שירושת אשה קטנה תהיה לבעלה, אך אין מכאן ראייה
 13 שגם בסתם איטורים, שאינם שייכים לממון, יש כח לחכמים
 14 לעקור דבר מהתורה.
 15 רב חסדא מביא ראייה אחרת מהמשך אותה ברייתא שיש כח ביד
 16 חכמים לעקור דין תורה. שנינו בברייתא: 'מיטמא לה' – בעל כהן
 17 נטמא לאשתו קטנה. ויש להקשות, ה"א ה"א, דמדיאוןייתא רק
 18 אביה הכהן מיטמא לה – מותר להטמא לה, ולא בעלה, שהרי מדין
 19 תורה אינה נשואה לו, ואף על פי כן מדרבנן מיטמא לה בעל, אפילו
 20 שהוא כהן. הרי שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה, שהתירו

לקוטי שיחות פרשת-ויחי כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

א.

”וישאו אותו בניו”

19 מוכרחים לומר, שמזה עצמו אנו לומדים, שהמלים
20 ”וישאו אותו בניו” טעונות ביאור רק לפי דעת רבי
21 נחמיה, ואילו לפי דעת רבי יהודה אין צורך לפרשן,
22 כי משמעותן מובנת מפירוש קודם של רש”י (בפרשת
23 וישב).

ב.

היתרון שבכל אחד מן הפירושים

24 מלימוד פירוש רש”י בפרשת וישב יוצא, במבט
25 ראשון, שהיתרון בפירוש הראשון, ”אחיות תאומות
26 נולדו...”, הוא, שלפיו משמעות המלה ”בנותיו” היא
27 כפשוטה; והמעלה בפירוש השני ”בנותיו – כלותיו”
28 היא, שלפיו אין צורך בחידוש כה עצום, שהיו ליעקב
29 בנות רבות, דבר שאינו מוזכר כלל בכל התנ”ך!
30 ובמיוחד, כאשר במקרים דומים יש בתורה לפחות
31 רמז לכך – על שלוש התאומות שנולדו עם קין ועם
32 הבל, רומזת התורה על ידי הוספת המלה ”את” שלוש
33 פעמים⁷; וכן התאומה של בנימין (לפי הפירוש של
34 ”ורבותינו דרשו”) נלמדת על-ידי המלה ”גם”⁸,
35 שהתורה מוסיפה שם. וכיון שלגבי כל השבטים האחרים
36 אין שום רמז לענין זה (חוץ משמעון, שלגביו נאמר⁹

1 על המלים ”וישאו אותו בניו”¹ מפרש רש”י: ”ולא
2 בני בניו...שהם מבנות כנען...” (כלומר, שבני יעקב
3 נשאו נשים כנעניות). אך בפרשת וישב², בפירושו על
4 המלים ”וכל בנותיו” מסביר רש”י, שיש בכך
5 מחלוקת³: ”רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם
6 כל שבט ושבט, ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו,
7 אלא מהו וכל בנותיו – כלותיו, שאין אדם נמנע⁴
8 מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו”. יוצא מכך, שבהסבר
9 לפסוק זה נוקט רש”י בשיטת רבי נחמיה⁵, ש”כנעניות
10 היו”⁶.
11 ואינו מובן: הדיוק ”בניו – ולא בני בניו” הוא
12 בלשון הפסוק, והוא צריך להתאים לכל השיטות
13 שבתורה שבעל-פה, כולל שיטת רבי יהודה,
14 שהשבטים נישאו ל”אחיות תאומות” שלהם, ולא
15 לכנעניות, ובמיוחד כאשר פירוש זה של רבי יהודה
16 הוא הפירוש הראשון והעיקרי בין שני פירושי רש”י
17 בפרשת וישב. ואם כך, מדוע אין רש”י מבאר מה
18 הטעם של ”ולא בני בניו” לפי דעת רבי יהודה?

(1) פרשתנו ג, יג.

(2) לו, לה.

(3) תנחומא באבער וישב יו”ד. יל”ש עה”פ. וראה גם ב”ר פפ”ד, כא
ובמפרשים שם.

(4) מלשון רש”י ”שאינ אדם נמנע מלקרוא” (ככב”ר ובל”ש שם) –
ולא ”כי דרך אדם לקרוא” (כבדעת זקנים מבעה”ת, ועד”ז הוא במדרש
שכל טוב ובמדרש אגדה) – משמע שיש איהו חשש בקריאה זו, אלא
שמ”מ אין אדם נמנע כו’. והביאור בזה פשוט: כשקורא אדם לחתנו בנו
ולכלתו בתו, הרי מקום לטעות שכוונתו היא ”בנו” ו”בתו” ממש, ובמילא
יאמרו שאח נשא את אחותו. ולכן כותב רש”י, ש(אעפ”כ) אין אדם נמנע
כו’.

ועפ”ז מובן בפשטות מה שרש”י אינו מביא הוכחה ממה שנעמי
קראה את כלות” ”בנות” (כברמב”ן כאן, וכבמ”כ לב”ר שם) – כי שם
הי’ זה לאחרי מיתת בעליהן, והחשש הוא רק בנוגע לאלו שזוכרים שהיו
נשאות לבני, ועיקר החידוש – במה שאין אדם נמנע מלקרוא (לחתנו
בנו ולכלתו בתו, הוא בחיי (בתו ו)בנו.

(5) ברמב”ן פ’ וישב (לה, ב) מבאר פרש”י ולא בני בניו – שהטעם:
”לפי ששאלו בן שמעון ושלמה בן יהודה היו מבנות כנען ולכן יוציא את
כולם”, ולפ”ז (אפ”ל ש)פרש”י שבפרשתנו הוא (גם) לדעת ר”י. אבל

[נוסף על מה שצריך ביאור: למה יוציא את כולם מצד שאול ושלמה, (א)
מפשטות לשון רש”י ”ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען” משמע שקאי
על כל בני השבטים (לבד ממנשה ואפרים – וכהמשך בפרש”י). (ב) לפי
פירש”י (אליבא דר”י – שלשיטתו פ’ הרמב”ן דברי רש”י דפרשתנו) בפ’
וישב (שם) ופ’ ויגש (מו, יו”ד) שאול ושלמה לא היו מבנות כנען (משא”כ
אליבא דר”י – לשיטת רש”י – שלכן גם שאול ושלמה לא נשאו את ארונו
(ראה לעיל ע’ 228 הערה 3)).

(6) רא”ם כאן. גו”א וישב שם.

ברמב”ן פ’ וישב שם (וראה גם ש”ח שם): שכוונת ר”י ב”כנעניות”
אינו לכנעניות ממש (ובא רק לשלול דעת ר”י שנשאו את אחיותיהן),
כי-אם לנשים שבאו לארץ כנען משאר הארצות. עיי”ש. אבל א’ אין זה
פשטות ל’ רש”י. ב) מפירש”י שבפרשתנו מוכח שהכוונה לכנעניות ממש.
וכמ”ש בגו”א שם. וראה להלן הערה 33.

(7) בראשית ד, א-ב ופרש”י שם. (וכ”ה גם בב”ר פכ”ב, ג וברש”י
שם).

(8) וישלח לה, יז ופרש”י שם. (וכ”ה גם בב”ר פפ”ב, ח וברש”י ומ”כ
שם).

(9) ויצא כט, לג (ד”את” מיותר*). ויש לומר, שגם לפי דעת ר”י,
נולדה תאומה עם שמעון (ולפי דעת ר”י, נולדה עמו תאומה יתירה). ומה

(* לכאורה י”ל שכן הוא סגנון הכתוב – וכמו ז”ש כד, לו, כה, ה. ועוד.

וכן י”ל ג”כ בפרש”י ותלד את קין – שוהו הסגנון לאחרי ”ותלד” וכמוש”כ שם ד. ידיח, ובכל הדורות שמאדם ועד אברהם). שהרי אפ”ל שגולדו תאומות עם שם
חם ויפת. ובכ”ו פרש”י דאת קין כו’ מרבה תאומות: א) באותו הפסוק מסיים ”את ה” ופ’ ע”ם. ב) בפסוק שלאח”ז – ב”פ ”את” – כ”ז מכריז לומר אשר ג’ אתים
רביניים הם כו’ עם קין ועם הבל כו’.

- 9 למשמעות המלה המסויימת, למרות שאין התאמה
10 לפרשה בכללותה.
- 11 והנה, לפי ההסבר דלעיל, יוצא שבענינו ההבדל
12 ביניהם הוא בדיוק להיפך: פירושו של רבי יהודה מתאים
13 יותר למשמעות המלה "בנותיו", ואילו פירושו של רבי
14 נחמיה מתאים יותר לתוכן פרשת ויצא בכללותה, ששם
15 אין רמז לכך שנולדו ליעקב ילדים נוספים.¹³
- 16 (ב) בפרשת וישלח, על המלים "כי גם זה",

- 1 "ויתן לי גם את זה"¹⁰, מוכח, שלא היו להם
2 תאומות.¹¹
- 3 אך לפי פירוש זה צריך להבין:
- 4 (א) כבר הוסבר¹² ההבדל שבין שיטת רבי יהודה
5 לבין שיטת רבי נחמיה, שרבי יהודה מדגיש את הענין
6 בכללותו – הוא מפרש את הפסוק בהתאם לענין
7 באופן כללי, בלי להתאימו לביאור המלה כפרט.
8 לעומת זאת, רבי נחמיה מבאר בעיקר בהתאם

בתיבה כו' ולכן נענש". דלכאורה, הפירוש שאחיות תאומות נולדו עם כל שבט, הוצרך להקשות גם על שאר בנותיו "והיכן היו" (ולפי מ"ש בהערה 9 – על התאומה שנולדה עם שמעון גם לדעת ר"ג) [וגם כשנאמר שקושיית רש"י על דינה דוקא היא, לפי שבהפסוק "ואת אחד עשר ילדיו" אין התלמיד יודע עדיין שעם כל שבט נולדה תאומה (ודלא כדלהלן סעיף ה'), וגם בנוגע ל"את" שנאמר גבי שמעון נפרש באו"א,

– עדיין יוקשה: מדוע אין רש"י מפרש הטעם למ"ש "אחד עשר (ותו לא) ילדיו" לאחרי שמחדש שעם כל שבט נולדה תאומה (ואין לומר שגם אותן נתן בתיבה – דא"כ, למה נענש על דינה דוקא)]
כי מכיון שנאמר שם "ואת אחד עשר ילדיו", הרי תיבת את מרבה גם התאומות שנולדו עם "אחד עשר ילדיו".
12) בביאור פרש"י עקב (יא, ו) והאזינו (לב, מג). וראה להלן הערה 28.

13) לכאורה ה' אפשר לומר, שר"י מפרש "אחיות תאומות כו" מצד כללות התוכן של הכתוב, שהוא – הפלגת אבל יעקב אשר "וימאן להתנחם" גם כשניחמו אותו "כל בניו וכל בנותיו", ולכן מפרש "בנותיו" כפשוטו – ולא כלותיו. ור"ג מפרש שלא נולדו אחיות תאומות – כי מדייק מה שלא נאמר בלידת השבטים (לבד מבשמעון) תיבת "את" וה"ז דיוק בתיבה פרטית. אבל – אינו (אבל ראה להלן הערה 36). כי

(א) בנים הם תקיפים ובעלי השפעה יותר מאשר בנות. ועפ"ז אינה מובנת הוספת הפסוק "וכל בנותיו" לאחרי ש"כל בניו" לא הצליחו לנחמו? ועכצ"ל שהחידוש בזה שאפילו נחמת אלו שאינם קרובים כ"כ (כלותיו) ובכ"ז באו לנחמו – ואעפ"כ וימאן להתנחם. ובא"כ, הרי אדרבה: להפירוש "בנותיו – כלותיו" מודגשת יותר הפלגת אבל יעקב.

(ב) באם הוכחתו של ר"ג הוא ממה שלא כתיב "את" (גבי לידת

שרש"י לא פירש זה גבי שמעון – כי סומך עצמו על מה שפירש גבי יקן והבל (ד, ב).
ועפ"ז יומתק
(א) מה שרש"י (בפ' וישב) כותב את פירושו על "וכל בנותיו" – אף שלכאורה תיבת "בנותיו" לחוד, ג"כ אינה מובנת בלא פרש"י, שהרי היא ל' רבים – לשון רבים מוכן הוא, כי (נוסף על מה שלהפירוש ד"רובותינו דרשו" נולדה תאומה עם בנימין גם לדעת ר"ג) גם לפי פשוטו נולדה תאומה עם שמעון. (וראה להלן סעיף ו' – באופן אחר).
(ב) דיוק לשון רש"י "אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבת" – בכדי להדגיש שכונתו היא לכל שבט ממש*.
ולכאורה, מאיזה טעם קס"ד לחלק בין השבטים. ואת"ל שיש טעם לחלק – מהי הראי' שלא לחלק. וע"פ הנ"ל מוכן, דמקום לומר דדי החידוש דתאומות נולדו עם בני לאה ורחל, שעכ"פ נרמו בכתוב שילדו תאומות (עם שמעון ובנימין) אבל מנ"ל בנוגע לבלהה וזלפה? והראי' שלא לחלק – דהרי מוכרח שכל השבטים נשאו את אחיותיהן, כדלקמן סעיף ג' וסעיף ה', ולולא בלהה וזלפה (א) אין רק ח' (או ט')** תאומות, (ב) בני לאה איך ישאו אחותם מן האם?
10) ומ"ש (מקץ מג, כט. ויגש מו, טו) גבי בנימין ודינה "את", י"ל שאינו מרבה תאומה, לפי שהפסוק שם אינו מדבר בלידתן (וראה חדא"ג מהרש"א ב"ב קכג, סע"א).
ושאני "ואת אחד עשר ילדיו" שמרבה גם התאומות (כדלהלן סוף הערה 11) – כי מכיון שזה שנולדו תאומות יודעים כבר, שפיר י"ל שהכונה ב"יוקב ג' ואת אחד עשר ילדיו" היא שלקח גם את התאומות שנולדו עמהם.
11) ועפ"ז יובן מ"ש רש"י (וישלח לב, כג) "ודינה היכן היתה, נתנה

ועפ"ז מתורץ מה שרש"י שם: 1) מאחר פי' "את קין", לאחרי פי' "את ה'", 2) מדייק שיש ג' אתים וי"ל דמוה גופא דכותב בסגנון זה (ולא "יוסיף לי בן" – ע"ד ל. כד – או כיו"ב) משמע ד"את" שבכאן ריבוי הוא, וע"ד הנ"ל בקין והבל. * ומה שבפ' וישלח (לה, יז) כותב רש"י "עם כל שבט" – ולא "עם כל שבט ושבת" – כי פירושו שבפ' וישלח קאי גם להסברא (דלהלן בפנים ההערה) שרק עם בני לאה ורחל נולדו תאומות.
עוד י"ל: אפילו באם נאמר שלפי סברא זו נולדה עם בנימין רק תאומה אחת (כדלהלן בשולי הגליון ה'ג' (שלאח"כ)). ורש"י הרי כותב תאומה יתרה – מוכן מזה שפי' כאן הוא לפי הדעה שגם עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות (כדלהלן שם וראה גם להלן הערה 36), וא"כ – (ע"פ ה"ג' (2) הו"ל שבט ושבת והתירוקי: מכיון שהדיעה ש"עם כל שבט נולדה תאומה" מובנת מצטנע, גם בלי פירש"י. כדלהלן סעיף ה' (ורש"י כותב זאת רק בדרך אגב – בכדי לסיים שעם בנימין נולדה תאומה יתירה, כדלהלן סעיף ד'). הרי אינו צריך להדגיש (באָפּוֹרְעֶנען) שכונתו היא לכל שבט ממש. משא"כ בפ' וישב (ששם מקום ביאור דינה זו – ולא דרך אגב. ועוד) שמדיוק "ולכל בנותיו" מוכח כדעת ר"ג (כדלהלן סעיף ר') ובכל זה מחדש רש"י (בפירושו הראשון) אחיות תאומות נולדו כו'. צריך להדגיש בפירוש שכונתו היא לכל שבט ממש. ** כי החידוש שתאומות נולדו עם כל בני לאה ורחל – אפשר ללמוד בב' אופנים:
(א) ממה שנרמז בכתוב גבי שמעון ובנימין. ולפי"ז י"ל שעם כל אחד מהם (כולל שמעון ובנימין שבהם רמז הכתוב) נולדה רק תאומה אחת. ולפי"ז הו' רק ח' תאומות (ולפי אופן זה, מ"ש רש"י "עם בנימין נולדה תאומה יתירה" הוא לפי דעת ר"ג שגם עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות (וכדלהלן סעיף ד' וה').
(ב) שגם באם ה' נרמז רק בבן אחת מהן (לאה או רחל), היינו למדים שנולדו תאומות עם כל בני לאה ורחל – כיון שהיו אחיות דומות זו לזו בתכלית, עד שזלולא סימנים א"א להבדיל ביניהן בליה (ויצא כמ, כה ובפרש"י).
(ובזה מובן: (א) מ"ש (כט, לא) "וירא ה' כי גו' (ולכן דוקא) ויפתח גו' (כי לולא זאת – ה"ה בשווא לאחותה רחל) ורחל עקרה". (זה מוכן בפשטות כ"כ עד שרש"י א"צ לפרש את זה). (ב) הוידאות של רחל, שזקוקה לאה למע"ט בכדי לזכות לבנים (פרש"י ל, א).
ומכיון שגם מצד התאומה שנרמז גבי שמעון היינו יודעים שגם עם בני רחל נולדו תאומות, צ"ל (גם לדעת ר"ג) שכונת הכתוב ב"גם" שנאמר גבי בנימין היא שנולדה עמו תאומה יתירה
ועפ"ז מוכן גם מה שהרגיעה אותה המילדת "אל תיראי כי גם זה לך בן" – שהסיבה ד"ותקש" היא לפי שנולדה עמו תאומה יתירה (על של יוסף).
ולפי זה הו' ט' תאומות.

ג.

רש"י מיישב בפירושו שני קשיים

23 ההסבר לכך הוא:
 24 במלים "וכל בנותיו", שאותן מבאר רש"י, יש שני
 25 קשיים: (א) משמעות המלים עצמן, שהרי ליעקב היתה
 26 רק בת אחת (או שתים¹⁶), ואף לפי "ורבותינו דרשו"
 27 היו לו רק שתי בנות (או שלש¹⁶), וכיצד מתאים
 28 הביטוי "וכל בנותיו", שמבטא כמות גדולה יותר¹⁷?
 29 (ב) מדוע מוזכרות רק "כל בנותיו", ואין מסופר על
 30 כלותיו, אשר בודאי גם הן באו לנחמו¹⁸?
 31 רש"י מיישב בפירושו שני קשיים אלו: (א) "אחיות
 32 תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" – ובכך מבואר
 33 הביטוי "וכל בנותיו"; (ב) "ונשאום" – ובכך מובן
 34 מדוע מוזכרות רק "בנותיו" (בנוסף ל"בניו") ולא
 35 חתניו¹⁹ וכלותיו.
 36 רש"י אינו מוסיף פירוש שני מפני הקושי בענין
 37 הראשון (על כך שאין מוצאים רמז לתאומות של
 38 השבטים כבתאומות של קין והבל) – שהרי קושי זה
 39 אינו כה גדול עד כדי ביאור המלה "בנותיו" שלא
 40 כפשוטה, כבפירוש השני – אלא מפני הקושי בענין
 41 השני, של "ונשאום":
 42 הרי ידוע²⁰, שהאבות קיימו את כל מצוות התורה,

1 המופיעות בקשר להולדת בנימין, אומר רש"י, בפירושו
 2 "ורבותינו דרשו": "עם כל שבט נולדה תאומה ועם
 3 בנימין נולדה תאומה יתירה". ואינו מובן: כיון
 4 שבפרשת וישב סובר רש"י, שהפירוש "אחיות תאומות
 5 נולדו" אינו כל כך מתקבל, עד כדי כך שיש צורך
 6 להוסיף פירוש אחר, המוציא את המלה "בנותיו"
 7 ממשמעותה הפשוטה, הרי כל־שכן שבפרשת וישלח,
 8 כאשר, לכאורה, אין הכרח לחדש שהיו ליעקב ילדים
 9 נוספים מלבד המוזכרים בתורה¹⁴, הוא היה צריך
 10 לפרש, ולפחות כפירוש שני, שרק עם בנימין נולדה
 11 תאומה יחידה, ולא עם האחים האחרים?

12 (ג) מדוע צריך רש"י להוסיף בפירושו הראשון על
 13 "וכל בנותיו" את המלה "ונשאום", והרי משמעות
 14 המלה "בנותיו" כבר מובנת בכך ש"אחיות תאומות
 15 נולדו..."? וכן מיותרות, לכאורה, המלים "כנעניות
 16 היו" לפי הפירוש השני – אם "כלותיו" נקראות
 17 "בנותיו", מדוע יש לציין מי היו "כלותיו", אם כנעניות
 18 אם לא?

19 (ד) אם הפירוש השני חולק על הראשון רק מפני
 20 שקשה לקבל את החידוש של "אחיות תאומות נולדו",
 21 צריך היה הפירוש השני לשלול חידוש זה במפורש,
 22 ולהדגיש שלא נולדו אחיות תאומות עם בני יעקב¹⁵?

דוד ויואב), מסתבר לאחר את לידתה ככל האפשרי ולומר שנולדה
 בסמיכות להכניסה למצרים. (ב) אפילו אם נאמר שנולדה כמה שנים לפני
 מכירת יוסף (באופן שהיתה שייכת כבר לנחם), ואז מוכרח שב"בנותיו"
 נכללת גם היא (ראה בהערה שלאח²¹), הרי ניקר פי' "בנותיו" הוא בנותיו
 ממש (ולהעיר מפ' ויגש מו, ז: בנותיו נולדו בניו), ולכן אינו מסתבר
 שהלשון "וכל בנותיו" (שני ריבויים) הוא מפני שסרה נכללת ב"בנותיו"
 ואשר זהו רק בדרך טפל.

18) ומה שלא מסופר בתורה שגם בני בניו באו לנחמו – י"ל לפי
 שנכללים ב"בניו", דהרי בני בנים הרי הם כבנים (רש"י וירא כ, יב) (נוסף
 על שאפ"ל שעדיין קטנים היו).

19) ועפ"ז מובן מ"ש רש"י (בדברי ר"ג) "לחתנו בנו" – דלכאורה
 מיותר – בכדי לתרץ מדוע לא נאמר שגם חתניו באו לנחמו.

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק התיבות "וכל בנותיו" ולא גם "כל
 בניו" – כי כל הקושיא (מדוע לא נזכרו בכתוב גם חתניו) הוא דוקא
 לאחרי שרש"י מחדש "אחיות תאומות נולדו כו". ומכיון שגם ר"ג אינו
 חולק ע"ז (וחולק רק על "ונשאום"), לכן הוצרך להוסיף "לחתנו בנו"
 (דמרווח יותר לומר שעכ"פ המבוגרות נישאו).

20) ראה רש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם וראה גם וירא יט, ג
 בנוגע ללוט – וראה שם סוף פסוק א'). שם, יב; כו, ג, ט (בנוגע ליעקב).
 וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב).

השבטים) – למה סוּתם רש"י בפ' וישלח (לה, יז. ולפי ה"עוד י"ל"
 שלעיל בהערה שני' שלהערה 9) כדעת ר"י (ובפרט ששם נוגע יותר לדייק
 הנ"ל, מכיון שהמדובר שם הוא בענין לידת בנימין? ומזה מוכח,
 שההוכחה לפירוש השני היא מ"וכל בנותיו" דוקא.

14) ובפרט שההוכחה לזה [שלא נולדו תאומות, כי לא נרמז
 בהכתובים כלל] שייכת שם יותר מכאן, מכיון ששם המדובר הוא בנוגע
 לידת בנימין (וכבהערה לפנ"ז).

15) לכאורה אפשר להוסיף עוד קושיא: התיבות "כנעניות היו"
 שוללות לכאורה רק "ונשאום" ולא "אחיות תאומות נולדו כו" (ועליהן
 קאי "וכל בנותיו". ונאמר דלפי' הב' מפרש "וכל בנותיו" כנעניות היו –
 כי אפ"ל כן, שהרי לכ"ע דינה יש כאן ונכללה ב"בנותיו". ועפ"ל הנ"ל
 – גם התאומות דשמעון ובנימין). וכיון שאינו שולל אחיות תאומות מה
 מקשה "אלא מהו וכל בנותיו" – אבל אינו. כי יש לומר ש"כנעניות היו"
 קאי על התיבות "וכל בנותיו" שרש"י מעתיק ומפרש אותם. ולפי' הא'
 ניתא, כי לדעה זו קאי (גם) על האחיות התאומות. אבל לדעת ר"ג דקאי
 (גם) על [כלותיו ה]כנעניות, קשה "אלא מהו וכל בנותיו", דהול"ל
 "בנותיו וכלותיו". וראה לקמן בזה.

16) ראה לעיל הערה 9.

17) בראב"ע שם ש"יכל בנותיו" הוא בתו ובת בנו (סרח בת אשר).
 אבל (א) לפי פרש"י בפ' פנחס (כו, מו) מסרח היתה קיימת בשנת
 הארבעים לצי"מ (ולפי פרש"י ש"ב כ, יט) מ"מדרש אגדה" – גם בימי

(* ועפ"י מ"ש לקמן הערה 38. שר"ג חולק גם על "אחיות תאומות נולדו" – י"ל שמה שהחוקק להוסיף "לחתנו בנו" הוא בכדי לתרץ למה לא נזכר בכתוב בעלה של
 דינה (שלישית ר"ג – אינה "הכנענית" אם שאול, וכדלעיל הערה 5 בסופה. וראה ג"כ לקמן הערה 34). וכן בעלה של התאומה דשמעון (ובנימין).
 אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק "כל בנותיו" ולא "כל בניו" – כי אין הכרח שאנו נישאו כבר (ובפרט שלדעת ר"ג היו רק ב' מבוגרות (דינה והתאומה דשמעון). משא"כ
 התאומות דבנימין היו אז רק בנות ט' שנים לערך) עד כדי להקשות קושיא בכתוב – (משא"כ כשמתיישב דרך אגב דכלותיו).

15 יהודה מסביר את משמעות הפסוק לפי המובן מהפרשה
 16 עצמה, אף כאשר הפירוש מבטא פגם ב"כבודם של
 17 ישראל". וכך הוא מסביר גם כאן, כמובן מהמשך
 18 הפרשה, למרות המשתמע מכך שהשבטים לא שמרו על
 19 האיסור המאוחר יותר של נישואין לאחות. לעומת זאת,
 20 רבי נחמיה אינו נמנע מביאור דחוק לפסוק, למען
 21 שמירת כבודם של ישראל, ולכן הוא מבאר "בנותיו –
 22 כלותיו", כדי להימנע מהמסקנה שבני יעקב לא קיימו
 23 בשלמות את תרי"ג המצוות.

ד.

"עם כל שבט נולדה תאומה" - כבר ידוע?

24 אך עדיין נדרש הסבר²⁹: מובן בפשטות, שכאשר
 25 אומר רש"י בפרשת וישלח "עם כל שבט נולדה תאומה
 26 ועם בנימין...", הרי לגבי "כל שבט" אין הוא לומד

1 על אף שלא נצטוו על כך. וכיון שעל אברהם נאמר²¹
 2 "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו", מובן,
 3 שגם אצל יעקב היה "יצוה את בניו", ואף בני יעקב –
 4 לפחות בהיותם בקרבת יעקב²² – קיימו את כל
 5 המצוות²³. לכן קשה לומר, שהם נישאו לאחיותיהם מן
 6 האב, שנאסרו במתן תורה²⁴.

7 משום כך מוסיף רש"י פירוש שני: "כנעניות היו" –
 8 שהשבטים לא נישאו לאחיותיהם, אלא ל"כנעניות"²⁵.
 9 אך לפי זה קשה מדוע מוזכרות בפסוק רק "בנותיו" ולא
 10 כלותיו? ועל כך אומר רש"י שב"בנותיו" הכוונה היא
 11 גם²⁶ לכלותיו.

12 בכך תובן גם ההתאמה בפרט נוסף²⁷ של פירושי רבי
 13 יהודה ורבי נחמיה בעניננו לשיטותיהם במספר מקומות
 14 בפירוש הפסוקים: בכמה מקומות אנו מוצאים²⁸, שרבי

וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש חל"ה ע' 181 ואילך.
 (24 אחרי יח, ט.)

(25 ובוה לא הי' איסור, כי האיסור ד"לא תחתן בם" (ואתחנן ז, ג) הוא מפני "כי יסיר גו' ועברו אלקים אחרים" (שם, ד), ובמילא היכא שליכא טעם זה [שהרי פשוט שהנשים שנישאו להשבטים לא הסירו כר], ליכא האיסור ("עד" מ"ש רש"י שופטים כ, יח. וראה גו"א וישב לח, ב). וכן מוכרח מפרש"י ח"ש (כד, ח): "וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" אף שאמוריים היו (לך יד, יג).

(26 שהרי בודאי באה דינה (ותאומת שמעון ובנימין) לנחמו.

(27 שנוסף על הנ"ל ס"ב.

(28 ראה פרש"י עקב (יא, ו) והאזינו (לב, מג), שר"ג מהדר (אף שדוחק בפירוש הענין) בכבודן של ישראל – שלא הי' שינוי בשטח דישראל שאין לו שייכות לקרח; סודם היינו או"ה, ור"י מפרש הכתובים כפשוטם – אף שהוא הופך הידור בכבודן של ישראל. אבל עדיין אינו מובן: מפרש"י עקב שם "אל ר"ג.. פיה ולא פיותיה" מוכח שעיקר הטעם מה שר"ג חולק על ר"י הוא מצד דיוק תיבת פיה, אבל מצד ההידור בכבודן של ישראל לבד לא הי' חולק על ר"י להוציא "בקרוב כל ישראל" מפשוטו (אף שר"ג מדייק יותר בהפרטים, ו"בקרוב כל ישראל" נוגע לכללות תוכן הכתוב ולא לדיוק תיבה פרטית, כמשנ"ת בארוכה בשיחת ש"פ עקב תשכ"ו). ובפנים מבאר שמצד ההידור בכבודן של ישראל, מפרש תיבת "בנותיו" [דיוק בתיבה פרטית – שלפי דעת ר"ג זהו העיקר] שלא כפשוטו? ולכן צ"ל כדלהלן סעיף ו'.
 (29 ונוסף לזה:

(21 וירא יח, יט.)

(22 ראה על דרך זה – על דרך החסידות, בלקו"ש ח"ה ע' 373-4 בנוגע להאבות (שכל אחד מהם היתה עבורתו בקו אחר) – שאף את"ל שהנהגתו של יעקב היתה בקו הגבורה גם בחיי אברהם, מ"מ פשוט שבמוקדו של אברהם התנהג בקו החסד – מדתו של אברהם. ועד"ז בנוגע להנהגת יעקב במקומו של יצחק. עיי"ש בארוכה ובהערות שם. ועד"ה הפס"ד דבאתרי' דרב צ"ל כרב (שבת יט, ב).
 (23 אף שהדורות שלאחריהם לא שמרו כל המצות קודם שנצטוו, שהרי עמרם נשא את יוכבד ודודו (וראו ו, כ). וגם השבטים (כשהיו בריחוק מקום מיעקב) לא קיימו כל התורה, כדמשמע ממ"ש (מקץ מג, טז) "וטבוח טבח גו' כי אתי יאכלו האנשים גו'", והרי הם חשבו שהשוחט הוא ענ"ש*.

אלא שיש לומר (בדוחק עכ"פ) שהשבטים לא אכלו את הבשר, לפי שחשבו שהוא נבילה (ואין להוכיח שהשבטים אכלו בשר בסעודה זו ממ"ש בתרגום אונקלוס (מג, לב), הובא בפירושי: "ארי בעירא דמצראי דחלין ל"י** עבראי אכלין" כי זהו ביאור הנהגת עורכי השולחן: למה "וישימו לו לברו ולהם לברם" – ואין מזה ראי' לא להנהגת השבטים בכלל ולא להנהגתם בפעם הזאת בפרט).
 ומה שיוסף צוה לטבוח טבח עבור השבטים – "כי אתי יאכלו האנשים" – הוא דכיון שחשדן אפילו כמה שנצטוו (רש"י וישב לו, ב) – לא חשב שאחיו מחמירים לקיים המצוות שלא נצטוו עליהם. ואין זוה משום ולפני עוור גו' – שהרי לא נצטוו כלל**).

(* בחולין צ"א, א: פרע להן בית השחיטה. אבל ממה שרש"י אינו מביא פירוש זה (אפי' לדעת ר"ג), מוכח שאין זה פשוטו של מקרא וגם) לא נהירו בזה. ומה שלא פירש רש"י "זהכן – טול גיד הנשה בפניהם" (בבבולין שם) – אף ש"לא יאכלו בני" את גיד הנשה" (וישלח לב, לג) – כי זה יכול כאו"א לטול בעת אכילתו. וע"ד המדרש וכו' האם גם השבטים קיימו כל התורה כולה – ראה פרשת דרכים (בתחלתו). בית האוצר (בתחלתו). וש"ג. ועוד.
 (** ואע"פ ד"דחלין ל"י", בכל זה אמר יוסף ל"אשר על ביתו" וטבח טבח, כי היו גם בהמות דלא דחלין ל"י [וראה רש"י וישב לו, ז: "שוחטי בהמות המלך"]. וממ"ש רש"י ויגש מזו, ה: "על צאן שלי" מוכח שאפי' בצאן היו כאלו דלא דחלין ל"י. ומ"ש (ויגש מזו, לד) "כי תועבת מצרים כל רעה צאן", בהכרח לפרש שהוא לפי שהשבטים היו רועים כל צאן – גם דדחלין ל"י. וראה פרש"י בא (יא, טז) פסוק ה') שנבדו רק לבכור (ואף ששם נאמר "וכל בכור בהמה" – כן הוא בכל המינים וגם ב"צאן". וראה רש"י בראשית ד, כ: לרועי בהמות... מרעה צאנו). – ואכמ"ל בזה.
 (***) יתרה מזו ר"ל, שבאם היו מצווים על איסור נבילה, הרי גם באם הי' הבשר זבוח כדיון – לפי תיב"ע דאשר על ביתו זהו מנשה – (אבל אין להוכיח שר"י כן ממה שנאמר "כי אתי יאכלו" שיוסף אמר שיאכל מטבח זה – כי פשטות הכתוב (מג, טז) הוא דאשר על ביתו נצטווה ענין חדש. השייך להאנשים גו' ולא הרגיל ושייך ל"אתני" – יוסף).
 מכיון שהשבטים חשבו שהוא נבילה צריכים סליחה (ראה נזיר כג, א: מי שנתכוון לזכות בידו בשר חזיר כו'. והוא גם פשוטו של מקרא – כפרש"י מסות ל, ה: "במה הכתוב מדבר כו'"), אי"כ יש בוה איסור דלפני עוור.

ה.

מובן מאליו שהשבטים נישאו לאחיותיהם

ההסבר לכך הוא:

18
19 כאשר הגיע זמנו של יצחק להינשא, השביע אברהם
20 את אליעזר "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" ³⁰. וכך
21 גם הורה יצחק ליעקב "לא תקח אשה מבנות כנען" ³¹,
22 ורבקה הדגישה זאת יותר: "קצתני בחיי... – אם לוקח
23 יעקב אשה מבנות חת... למה לי חיים" ³².
24 אך לגבי בני יעקב אין אנו מוצאים במקום כלשהו
25 בתורה, שהם יצאו למטרה זו ממקום מושבם אז, כנען,
26 לארץ אחרת, או שהם שלחו שלוחים למטרה זו,
27 כמסופר בתורה אודות אברהם ויעקב. לפי זה צריך היה
28 להניח בפשטות, שנשותיהם היו מבנות כנען ³³.
29 אך קשה לקבל זאת: כיצד ייתכן לקבוע,
30 שהשבטים נישאו לבנות כנען, כאשר הדבר כה מושלל
31 על-ידי האבות? ³⁴ לפיכך מובן בפשטות, שהיו
32 לשבטים אחיות, והם נישאו להן ³⁵. כלומר: סיפור
33 הענינים מלמדנו בפשטות את עצם הענין, שהכרחי

1 זאת מ"כי גם זה", שהרי מלים אלו מתייחסות רק
2 להולדת בנימין ואינן קשורות להולדת כל שבט, והכרחי
3 לומר, שהעובדה ש"עם כל שבט נולדה תאומה" כבר
4 היתה ידועה. ורש"י מזכיר כאן ש"עם כל שבט..." רק
5 כדי להבהיר: שהמלה "גם" המופיעה אצל בנימין
6 בלבד, מרבה "תאומה יתירה", שעמו נולדה תאומה
7 יותר מאשר עם שאר השבטים.
8 וצריך להבין:

9 (א) מנין אכן פשוט כל כך (כבר לפני הענין של
10 "וכל בנותיו", עם כל הנובע מכך, כדלעיל) ש"עם כל
11 שבט נולדה תאומה"?
12 (ב) אם אכן הדבר כה פשוט, צריך היה רש"י לציין
13 במלים "וכל בנותיו" רק את הפרט שמתחדש,
14 שהשבטים נישאו לאחיותיהם התאומות, כדי לבאר
15 מדוע נאמר רק "וכל בנותיו"? ויותר מכך: מניסוחו של
16 רש"י "אחיות תאומות נולדו..." מוכח, שהדבר נאמר
17 כאן כחידוש.

אף שאמוריים היו (לך יד, יג) והם בכלל "ארוור כנען", ולא אמר לו שיקח
אשה ליצחק מהנשים שאינן מן האומות, וכן בנוגע ליעקב, שלח אותו
יצחק לפדן ארם בכדי ש"לא תקח אשה מבנות כנען".
34 וכקושיית הגמרא (פסחים נ, א – עה"פ (וישב שם) וירא שם
יהודה בת איש כנעני): אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק
והזהיר את יעקב ויהודה אויל ונסיב.
וקושיא זו היא גם עפ"י דרך הפשט, שלכן הוזקק רש"י לפרש בפ'
וישב שם (כבגמרא שם): "כנעני – תגרא"
[אלא שפירוש זה (בגמרא) ראה גו"א לח, ב. דעת זקנים מבעה"ת
לו, (לה) וכן ברש"י] הוא אליבא דר"י דוקא ולא אליבא דר"ג, כי (נוסף
שאלבא דר"ג אפשר לפרש גם כנעני ממש ואין צורך לפרש "תגרא"*)
אליבא דר"ג מוכרח שגם שלה ה' מבנות כנען, כדלעיל ע' 228 הערה 3,
ודלא כמ"ש הרא"ם סוף פרשתנן].
35 לפי המבואר בפנים מוכרח, שלדעת ר"י נשאו השבטים רק את
אחיותיהן ולא נשאו נשים אחרות. ומ"ש (ויגש מו, כו) "מלבד נשי בני
יעקב" קאי על אחיותיהן ולא על נשים אחרות.
ואין סתירה לזה מ"ש רש"י שם: "ולדברי האומר תאומות נולדו
עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים" – כי כוונת
רש"י ב"ולדברי האומר" כולל גם – (כדלחלקן) – ר"י, רק אם נאמר
שלידרי' לא כל התאומות נישאו (להשבטים)***. אבל באם נפרש דברי

(א) לפי הנ"ל ש"כנעניות היו" שולל רק "ונשאו"*, צריך לומר
שכוונת רש"י ב"אלא מהו וכל בנותיו" היא: למה נאמר רק וכל בנותיו
ולא הוסיף גם כלותיו (כנ"ל). אבל מפשטות לשון רש"י משמע שקושייתו
"אלא מהו וכל בנותיו" היא על התיבות וכל בנותיו גופא. ועוד: באם
כוונתו להקשות מדוע נאמר רק בנותיו, הוי' לכתוב "אלא מהו בנותיו",
וממ"ש "מהו וכל בנותיו" מוכח שהקשה ל' לשון זה, לפי ש"וכן
בנותיו" מורה שהיו לו (סוגי) בנות רבות – וכדלקמן בפנים.
(ב) באם כוונתו רק לשלול "ונשאו", הול"ל "נכריות היו" [אף
שבדוחק י"ל שנקט "כנעניות" רק בדרך אגב (כי מכיון שגרו בארץ כנען
מסתבר שלקחו כנעניות – "מבנות הארץ" (תולדות כז, מו)), אבל ניקר
כוונתו היא שלא נשאו את אחיותיהן].
30 חיי שרה כד, ג.
31 תולדות כח, א.
32 שם כז, מו.

33 ואין לומר שנשאו נשים שלא מן האומות אלא מאלו שבאו
לארץ כנען מארצות אחרות (וראה רמב"ן וש"ח (וישב לח, ב) שפירשו
כן בדעת ר"ג) – כי – ע"ד הפשט – לא היו שם כאלו. וכדמוכח ממה
שהוצרך אברהם לשלוח את אליעזר לחון בכדי ש"לא תקח אשה לבני
מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן" ונגם ב"ואם לא תאבה האשה גו"
– "קח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" (ח"ש כד, ח ורש"י שם) –

(* וממה שר"י אינו אומר בפירוש שלא נולדו אחיות תאומות (כקושיא הדי' דלעיל סעיף ב') צ"ל כן, שר"י שולל רק "ונשאו" (וראה לעיל הערה 15).
**) ואולי יש לומר שגם לדעת ר"י צריך לומר שפירוש תיבת "כנעני" שבפסוק זה הוא "תגרא" (אף שר"י גם כנעני ממש). בכדי לתקן (ראה ברמב"ן ובגו"א שם): (א)
למה הוצרך הכתוב לאמר שהוא כנעני, והרי כל אנשי הארץ ההיא כנעניים הם? (ב) למה נאמר "בת איש כנעני" ולא "אשה כנענית" (וגם מוסיף "ושמו שונע"? ולכן
צ"ל שתיבת כנעני כאן פירושה "תגרא". ולכן מנחה אותה הכתוב "בת איש כנעני" מצד פרסום אבי' (כברמב"ן). וראה גם ב"ד פ"ה, ד ובמפרשים שם).
ועפ"י מתורג' גם מ"ש (לח, יב) "ותמת בת שוע אשת יהודה" – אף ששני' נישואין נפסק הקשר עם בית אבי' (ראה לעיל ע' 191 ובהערה 51). ובפרט שילדה שלשה
בנים ושלה ה' בחיים, ובמילא אינה שבה אל בית אבי' אפילו לענין אכילת תרומה (אמור כב, יג ובפרש"י). וראה הערה הנ"ל דלעיל שם – כי מצד גודל פרסום אבי',
נקראה על שמו "בת שונע" – גם לאחרי נשואי' וכו'.
***) כי – אף שכל הוכחתו של ר"י שעם כל שבט (לא רק עם בני לאה ורחל) נולדו תאומות היא לפי שס"ל שלא נשאו כנעניות, מ"מ, מכיון שעם בנימין נולדה תאומה
יתירה (רש"י וישלח לו, יז), הרי היו י"ג תאומות. ויוסף נשא את אסנת, ויהודה – מצינו בבניו רק בני "בת איש כנעני – תגרא" ותמר (בנוגע לשמעון – מ"ש גבי
שאול "בן הכנענית", מוכח ששאר בניו היו בני אשה אחרת).

18 לנחם את יעקב. אך מדוע נאמר "וכל" גם לגבי
19 הבנות?
20 לכן הכרחי לומר, שבמלה "בנותיו" הכוונה היא
21 כאן גם ל"כלותיו", ושהכוונה היא לאלו שאינן בנותיו,
22 כלומר, שהשבטים נישאו לכנעניות³⁸, ולא לאחיותיהם.
23 ולכן רומזת התורה, וכוללת אותן ב"וכל בנותיו": שני
24 סוגי בנות: בנות ממש, וכלות, שהן כמו בנות.
25 משום כך מסביר רש"י על המלים "וכל בנותיו" שני
26 פירושים: "רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו...
27 ונשאום; רבי נחמיה אומר כנעניות היו", כי רבי יהודה,
28 ששיטתו בלימוד היא להביט בעיקר על הענין
29 בכללותו, מסביר שהשבטים נישאו לאחיותיהם, כי
30 מכללות הפרשיות, המספרות פעמיים – במפורש
31 ובהרחבה – על הליכה לארץ אחרת, והעיקר להימנע
32 מנישואין ל"בנות הארץ", קשה לקבל את האפשרות
33 האחרת, שהשבטים נישאו לכנעניות; ואילו רבי
34 נחמיה, המתייחס בעיקר לפרטים, למלה עצמה³⁹,
35 מסביר ש"כנעניות היו", כי על-ידי כך מובן הדיוק
36 הלשוני במלים "וכל בנותיו".

1 שהיו לשבטים אחיות שעמן הם נישאו³⁶.
2 (דוגמא לכך, אם כי לא בדיוק אותו ענין ממש, אנו
3 מוצאים בכך שהתורה, ואפילו רש"י, אינם מזכירים
4 כלל עם מי נישאו ה"בנים ובנות" של אדם הראשון).
5 בכל זאת, כאשר מגיעים לפסוק "וכל בנותיו",
6 צריך רש"י לומר "אחיות תאומות נולדו... ונשאום",
7 על אף שהדבר מובן, כדלעיל. יותר מכך: רש"י מביא
8 פירוש נוסף "כנעניות היו", מפני שמדברי הפסוק "וכל
9 בנותיו" משתמע שהשבטים נישאו לנשים אחרות, כפי
10 שיוסבר להלן בסעיף ו'.

ו.

"וכל בנותיו" - כולל כלותיו

11 מדברי הפסוק "וכל בנותיו" מובן, שהוא מרבה
12 בנות מסוג אחר, אשר אילו נאמר רק "בנותיו" הן לא
13 היו נכללות בו – מדובר כאן על יותר מסוג אחד של
14 בנות. והשאלה היא: אלו סוגים שונים ייתכנו
15 בבנות³⁷?
16 הדגשת הפסוק "כל בניו" מובנת – הכוונה היא
17 להדגיש, שכל הבנים, כולל אלו שמכרו את יוסף, באו

ש"אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" אינו מוכח מ"וכל בנותיו",
כ"א מפני שכן מוכח מפשטות סיפור הענינים שבפרשיות הקודמות כנ"ל
[ומה שבחר רש"י להזכיר דעם כל שבט ושבט נולדה תאומה בפ"י
"וכל בנותיו" – מובן בפשטות, שה"ו פ"י תיבות אלו (ולא מפני שמכאן
למדן זה).
ול(חידודא) יש להוסיף: לפי זה – "כל בנותיו" הם יותר במספר
(ובמילא גם בפעולת הניחום) מאשר "כל בניו". ור"י ור"ג לשיטתם. ודלא
כדלעיל הערה 13. וראה הערה 18],
מסתבר יותר שגם בפ"י וישלח כוונתו היא לכל שבט ממש (ומה
שאינו מדגיש זאת בפירוש – ראה באופן השני שבשוה"ג הנ"ל).
37) ומה שהכתוב מפרט בניו ובנותיו ואינו אומר "כל ילדיו" – כי
גם זה הוא ב' סוגים בהניחום (אלא שקשה הסדר בהכתוב) – וראה הערה
13, 36.
38) ומכיון שכל המקור לחדש "עם כל שבט נולדה תאומה" הוא לפי
שאינו מסתבר שנישאו כנעניות – הרי ר"ג סובר "כנעניות היו", צ"ל
שס"ל כפשטות הכתובים – שלא נולדו תאומות עם כל שבט, מאחר שאין
מקור לחידוש זה.
39) ראה לעיל הערה 28, שבהפלוגות דר"י ור"ג, עפ"י שיטת ר"ג
ישנו היורו יותר בכבודן של ישראל. ולכן מסתבר, שטעמו של ר"ג לחלוק

רש"י (וישב לו, לה) "ונשאום" – כולן דוקא, אז פ"י (בויגש) אינו לדעת
ר"י*

– כי (א) הוכחת רש"י שם שמתו לפני ירידתן למצרים הוא "שהרי
לא נמנו כאן" ולפי דעת ר"י שהתאומות נישאו להשבטים הרי נמנו במ"ש
"מלבד נשי בני יעקב", וכמו שהקשו הרמב"ן (שם, טו) ומפרישי רש"י
שם** (ב) לפי דעת ר"י א"א לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, כי ממ"ש
(שם, ו) "בנותיו גו' הביא אתו מצרימה" מוכרח שהיו לו אז כמה בנות
[בנותיו ל' רבים. כדפרשי גבי "בנות בניו". וראה רמב"ן שם], והרי
לדעת ר"י, הכוונה ב"בנותיו" הוא בנותיו ממש ולא כלותיו –
כל פנים – לא נולדו] – היינו כל הדרוש הריבויים שנאמרו בשמעון ובנימין
(ור"ג ג"כ בכללם) – ולכן מדייק רש"י "תאומות נולדו עם השבטים",
ולא "עם כל השבטים" (כלשונו בפ"י וישלח לה, יז) ובפ"י וישב לו, לה).
(ולר"ג בפרט שלא נשא תאומות "כנ"ל ס"ג. וראה להלן הערה 39),
הרי התאומות לא נמנו ב"מלבד נשי בני יעקב" (ר"י נשי בני יעקב" – לפי
דעת ר"ג – אינו יוצאי ירכו של יעקב***), ולכן צריכים לומר לדעתו
שמתו לפני ירידתן למצרים.

36) בדוחק י"ל שכוונתו ב"עם כל שבט נולדה תאומה" היא רק לבני
לאה ורחל (כנ"ל באופן הראשון שבשוה"ג השני להערה 9). אבל מכיון

ואף שלשיטת ר"י, גם בנות יעקב לא נישאו לכנעניים – רווקות מתו. והרי בנות צלפחד (לפרש"י – פנחס כו, ג) לא נישאו עד גיל קרוב למ' שנה (לכה"פ). ותאומות
יוסף ובנימין (ואולי דנדוד המהשבטים) היו צעירות מזה בעת הירידה למצרים. אלא שעכ"פ אחת מבנות רחל נישאה לאחד מחמשת בני לאה – שהרי לא נשא
תאומותיהם מן האם.

(* ומוכן שדוחק לומר שב"ולדברי האומר" – הוא שולל זה שכותב עליו "ר"י אומר אחיות תאומות נולדו".
**) בנו"א (מו, כז) ובחזק"ג מורש"א (ב"ב כק, ב) מתוך שב"מלבד נשי בני יעקב" אורא לרביי רק אלו שאינם זרעו של יעקב, אבל זרעו של יעקב, מונה הכתוב
בפירוש. כדמוכח ממה שמונה את דינה, אף שנישאה לשמעון (רש"י מו, יו"ד). אבל, עפ"י דרך הפשט מוכרח שלדעת ר"י לא נשא השבטים נשים אחרות, כנ"ל בפנים
ההנרה, ור"י בני יעקב" קאי על התאומות.

ואין להקשות למה לא מנה אותם הכתוב בפירוש כמו שמנה את דינה – שהרי גם לידתן לא נזכר בכתוב (וראה רמב"ן שם, טו. ג"א שם).
***) ומה שהקשה הרמב"ן (שם, טו) "מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות אחר שאמר יוצאי ירכו" – כבר תירץ בגו"א (שם, כז) "שהכתוב רוצה למנות גם
נשי בני יעקב (שאינן יוצאי ירכו) ובענין זה מנה אותם במה שאמר מלבד נשי בני יעקב".

ז.

28 נישואין גם עם אחיות מן האב⁴², אפשר היה,
29 לכאורה, לומר גם לדעת רבי יהודה, שהוראת יעקב
30 "אל ישאו מטתי לא אחד מבניכם" היא מפני שהיו
31 אלו ילדים מנישואין אשר יעקב קיבל על עצמו
32 כאיסור עריות?

33 אמנם, לגבי השבטים עצמם אין לומר שהם עברו
34 על איסור בהינשאם לאחיות, כי הם לא קבלו על עצמם
35 לקיים את כל התורה עד שלא ניתנה. ולפיכך גם לא
36 היה פגם בילדיהם, אך אין די בכך כדי ליישב את
37 הדברים לפי שיטת רבי יהודה, כי אם לדעת רבי נחמיה
38 לא עברו בני יעקב על איסור בהינשאם לכנעניות,
39 ולמרות זאת סובר רש"י, לדעת רבי נחמיה, שיעקב
40 הורה "אל ישאו מטתי לא אחד מבניכם שהם מבנות
41 כנען", הכרחי לומר, שלמרות שהנישואין לכנעניות
42 כשלעצמם אינם איסור, בכל זאת היתה זו סיבה בעיני
43 יעקב לכך שילדיהם לא יהיו ראויים לשאת את ארונו,
44 — כך אפשר לומר, ובאופן של קל-וחומר⁴³, לפי
45 שיטת רבי יהודה, שהיותם ילדים מנישואי אח ואחות
46 היא בודאי פגם בעיני יעקב. ונותר הקושי: מדוע אין
47 רש"י מסביר שגם לשיטת רבי יהודה הקפיד יעקב על
48 כך, שרק "בניו" ישאו את המטה?

49 אך לאמיתו של דבר, אין זה קושי כלל בדרך
50 הפשט, כי כאשר לא חל איסור חיתון — לא לגבי
51 כנעניות ולא לגבי אחיות — אין כלל להשוות בין שני
52 הדברים. וההבדל הוא, להיפך מהאמור לעיל: דוקא
53 הנישואין עם בנות כנען הוא פגם, כי הכנענים
54 כשלעצמם אינם ראויים שישאו להם, שהרי "ארור
55 כנען"⁴⁴, אף אם אין בכך איסור⁴⁵. לעומת זאת, נישואי
56 אח ואחות נשללים רק מפני איסור התורה, ובעצם לא
57 היה בכך שום פגם באותה תקופה, לפני מתן תורה⁴⁶,
58 שרק אז נקבע ציווי זה.

המלה "בניו" טעונה ביאור לדעת רבי נחמיה

1 לפי האמור לעיל יובן מדוע המלים "וישאו אותו
2 בניו" טעונות ביאור רק לפי שיטת רבי נחמיה, ולא לפי
3 שיטת רבי יהודה:

4 דיוקן של רש"י "בניו ולא בני בניו" אינו מעצם
5 המלה "בניו", שהרי משמעות המלה "בנים" יכולה
6 לכלול גם בני בנים⁴⁰, כפי שמוכן גם⁴¹ מדברי רש"י
7 כאן במקום זה, שמנשה ואפרים נשאו את ארונו של
8 יעקב, והרי הם היו בני בניו של יעקב. אלא, ההכרח
9 של רש"י לבאר זאת נובע מכך, שהמלה "בניו"
10 מיותרת בכלל: לאחר שהתורה כבר מספרת לפני כן
11 "ויעשו בניו לו כן כאשר צום", כבר היה מובן
12 שב"וישאו אותו ארצה כנען..." הכוונה היא ל"בניו",
13 גם לולא המלה "בניו".

14 ומכך שהתורה שבה ומדגישה את המלה "בניו",
15 מדייק רש"י, שזאת כדי להדגיש, שהכוונה היא דוקא
16 לבניו, ולשלול את "בני בניו", שהם ילדים של בנות
17 כנען.

18 אך דיוק זה הוא רק לפי שיטת רבי נחמיה,
19 המתייחס בעיקר למילה המסויימת כפרט. ולעומת
20 זאת, לפי שיטת רבי יהודה המדגיש בעיקר את הענין
21 בכללותו, אין נדרש כל כך ההסבר לכפילות במלה
22 "בניו". וכיון שמצד כללות הענין יוצא שגם בני בניו
23 נשאו את הארון, כי לדעתו בני הבנים נולדו מבנותיו,
24 אין לשלול זאת, ולכן הוא מבאר שהכפלת המלה
25 "בניו" היא ליתר ביאור וכדומה, ככתחילת הפרק:
26 "ויפול יוסף... ויצו יוסף", וכן במקומות נוספים.

ח.

נישואין לכנעניות פגומים, גם ללא איסור

27 אך יש להבין: כיון שלאחר מתן תורה נאסרו

41 אבל אינו מוכרח מכאן, כי י"ל שהוא לפי ש"ל הם (אפרים ומנשה) — בחשבון שאר בניו"; "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (פרשתנו מח, ה ופירש"י שם).

42 אחרי יח, ט. וראה רש"י תצא כג, א.

43 כי פשוט שהכנעניות שנישאו להשבטים היו כאלו שלא הסירו כו, ובמילא, אין בזה איסור גם לאחר מ"ת (ראה לעיל הערה 25), משא"כ "אחותו" נאסרה לאחר מ"ת, ובמילא לגבי יעקב שקיים כה"ת עד שלא ניתנה, ה"י זה חסרון.

44 נח, ט, כה. וראה רמב"ן וישב לה, ב.

45 שלכן השביע אברהם "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" — גם מבנות ענר אשכול וממרא (ורק "אם לא תאבה גוי" אז דוקא "ונקית משבועתי גוי וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא").

46 אלא שמ"מ, ר"נ שמהדר בכבודן של ישראל ס"ל שנישאו כנעניות ולא את אחיותיהן — כי כנ"ל (הערה 25), בהכנעניות שנישאו להשבטים

על ר"י בכל מקום [וגם בפ' וישב] הוא לא רק לפי שמדייק יותר בהפרטים, אלא גם לפי שמהדר בכבודן של ישראל.

ולכן נראה, שגם בנדו"ד, טעמו של ר"נ הוא [לא רק מצד דיוק התיבות "וכל בנותיו", כ"א] גם לפי ש"ל שהשבטים קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, כנ"ל סעיף ג' ולק"ש ח"ה ע' 186-7.

וכן משמע ממ"ש רש"י שלדברי האומר כו' — סתם ולא רק ר' נחמיה, אבל גם ר' נחמיה בכללם — צריכים לומר שהתאומות (דשמעון וכו') מתו לפני ירידתן למצרים (כנ"ל הערה 35) — ואינו מתרץ שנכללו ב"נשי בני יעקב" כמו לדעת ר' יהודה — כי מהטעמים מה שר"נ חולק על ר"י הוא, לפי ש"ל שהשבטים לא נשאו את אחיותיהן, כנ"ל. וכיון שעכצ"ל כן (דמתו) אליבא דר"נ — אין צורך לחפש תירוץ אחר לשאר האומרים התאומות נולדו כו'.

40 פירש"י וירא כ, יב. וגם בנוגע להלכה — ראה יבמות סב, ריש ע"ב.

ט.

נישואין לאחות לפני מתן תורה - ייחודים נעלים

1 מ"ינה של תורה" אשר בפירוש רש"י זה:

2 בפנימיות הענינים עדיין אין מובן כאן: מעצם
3 העובדה שהאבות קיימו את כל תרי"ג המצוות גם לפני
4 מתן-תורה, מובן לכאורה, שגם אז היה מקום לאיסורים
5 שניתנו אחר-כך, ולפחות שמן מהם, בדקות דקות.
6 ולכן יש מקום לומר, גם לדעת רבי יהודה, שיעקב ירצה
7 לשלול מסיבה זו בני אח ואחות מלשאת את ארונו,
8 ושוב נותרה הקושיה בעינה.

9 ובנוסף לכך: כיצד ייתכן, שרובם של בני ישראל
10 (חוץ מהשבטים: יהודה, מנשה ואפרים) נולדו
11 מנישואין שלאחר מתן תורה הם איסורי עריות?⁴⁷!

12 ההסבר לכך הוא: הוסבר בתורת החסידות⁴⁸, על
13 יסוד ספר הזהר וספרי קבלה, שהטעם לאיסור עריות
14 הוא, שברוחניות הם מצביעים על ייחודים נעלים
15 ביותר, כיחוד שבין זעיר-אנפין ומלכות, הנקראים אח

16 ואחות⁴⁹, אשר מפני מעלתם הגבוהה אין העולם למטה
17 יכול לקבלם. וכאשר מגלים אורות נעלים אלו כאן
18 למטה, עלול להיגרם נזק, בקדושה – בדומה לנאמר
19 על בן זומא⁵⁰: "הציץ ונפגע", כיון שלא יכול היה
20 להכיל אור כה רב, הזיק לו הענין של "הציץ", או אף
21 למטה יותר. כדוגמא הידועה, לגבי מי שיביט בשמש
22 ללא מגן – ולכן נאסרו ענינים אלו כאן למטה לכולם
23 באופן שווה בזמן מתן תורה, שניתנה באופן של "תורה
24 אחת יהיה לכם".

25 מכך מובן, שלפני מתן תורה, לפני שהם נאסרו, אין
26 פגם בעניני ייחוד אלו אצל אלו המסוגלים לקבל אורות
27 נעלים ביותר, ואדרבה, זוהי מעלה עבורם, בדומה לרבי
28 עקיבא⁵⁰, אשר הכניסה לפרדס לא הזיקה לו, אלא
29 להיפך, גרמה לו להתעלות עצומה.
30 לפיכך אין תמיהה בכך שבני ישראל נולדו מנישואי
31 התאומות, כי אדרבה, כיון שהשבטים היו מסוגלים
32 לקבל את האורות הנעלים, הרי יש בכך מעלה, שבני
33 ישראל יצאו מייחודים נעלים ביותר⁵¹.

(משיחות חורף תשכ"ח, ו"פ וישב תשכ"ט)

50 חגיגה יד, ב.

51 בסידור ובדרמ"צ שם, שטטעם זה נשא יעקב שתי אחיות. עיי"ש בארוכה. אבל עפ"י דרך הפשט, שמר יעקב כל התרי"ג מצוות, גם האיסור דאחיות (ראה בארוכה לעיל ע' 143 ואילך וע' 228 ואילך) – אף שיעקב בודאי הי' יכול לקבל את האורות (ובמכ"ש מהשבטים). ואולי י"ל, לפי שהאבות נתנו את הכה לקיום המצוות שלאחרי מ"ת (ראה בארוכה לעיל ע' 71 וע' 89 ואילך ס"ה ובהנסמן שם), ולכן הוצרכו לשמור כל התרי"ג מצוות.

לא הי' איסור [נאפילו אברהם בנוגע ליצחק אמר "ואם לא תאבה גו' – וקה לו אשה מבנות ענר כו" (כנ"ל שם)], משא"כ "אחותו" נאסרה לאחרי מ"ת – ולומר שהשבטים לא קיימו כל התורה הוא גרעון יותר. (47) ואותה הקושיא היא גם בנוגע למשה רבינו שנולד מויקח עמרם את יוכבד דודתו. וראה פדר"א רפ"ט: וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם – דלכאורה מהו השבח, ואדרבא. (48) סדור קב, ב"ג, קה, ד ואילך. דרמ"צ כט, ב ואילך. (49) דרמ"צ ל, סע"ב ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' טבת, הנה מוסגי"פ מכתבי למר... שיי ואם נצרך הוא להסברה בודאי ימצא אותיות המתאימות, ובודאי לא יתרשם גם אם לא נראה לו הסכום (אם הני"ל לעי"ע אינו רגיל בו). ויסבירו שמאמר רז"ל עשר בשביל שתתעשר אינו יוצא מידי פשוטו. וככל שיגדיל חלק הצדקה - יגדל ג"כ התתעשר, שהרי עי"ז נאמר ובחנוני נא בזאת (שו"ע יו"ד סו"ס רמ"ז).

ומהנכון הי' שמי שהוא יסביר למר... שאף שלא רציתי לפרש כמה הוא היתר שעל מעשר, הנה צריך להיות קרוב לחומש, ועי"פ המבואר בדא"יח (לקו"ת שה"ש ו, ד. כד, ד) בענין החמישית לפרעה וארבע הידות יהי' לכם, ועיין ג"כ בתניא סוף פרק ל"ד: ועוד הרי החומש מעלה עמו כו'.

ילקוט לוי יצחק על התורה

יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה. הרי יש כאן ב' פעמים יראה, והיינו יראה לכאן ולכאן שיש ראי' משני הצדדים. וי"ל השופר עצמו הוא בחי' יצחק, כי הוא מאילו של יצחק, ושיעורו כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן הוא שיראה לכאן לאברהם שהוא קודם יצחק, ולכאן ליעקב שהוא אחר יצחק, והוא שחסדים דאברהם ורחמים⁹ דיעקב ימתיקוהו מב¹⁰ צדדיו, והיינו מה שהתיבות¹¹ "ויראה לכאן ולכאן" גימט' אברהם יעקב במכוון. והשופר עצמו גבורות דיצחק, אחוז הוא ביד ע"ד האוחז¹² ביד משפט¹³ וד"ל.

ולכן אומרים קודם תקיעת שופר¹⁴ נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם, מזכירין אברהם דוקא, והיינו שנמתקו הגבורות בחסדים דאברהם.

ומ"מ מפני שהשופר הוא בחי' גבורות בעיקרו, אם שהתקיעות הם בזמן תפלת הבוקר, עכ"ז השני מתקיע ולא הראשון, ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל כדאיתא¹⁵ בראש השנה דף לב עמוד ב במשנה ע"ש. מהו הלשון שני וראשון, הול"ל בשחרית ובמוסף, אך ראשון הוא חסד ושני הוא גבורה, כמו בששת ימי בראשית יום ראשון הוא חסד¹⁶ ויום שני הוא גבורה, וכן אברהם הוא ראשון ויצחק הוא שני. זהו שהשני מתקיע, השני הוא בחי' גבורה. ותקיעת שופר הוא בחי' גבורה, (ועיין בפרי עץ חיים שער השופר פ"ד והטעם שאלו מקדימים לכנס כי הוא יום דין והם מקדימין תחלה ע"ש).

והלל מלשון¹⁷ יהל אור הוא בחי' חסד לכן הראשון מקרא את ההלל, וכן הללוהו¹⁸ כרוב גדלו – חסד, הללוהו בתקע שופר – גבורה.

והשני קאי על השליח ציבור דתפלת מוסף, הוא כי מוסף¹⁹ הוא ביסוד, בחי' יוסף, וצדיק נטיל לשמאלא,

בראשית כב, יד - ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה

קמב

ביאור, ורמזים ד"שופר" ברי"ה הוא מאילו של יצחק - בחי' גבורות, ועי"י התקיעות נמשכות גבורות ממותקות וכו'

על ידי תקיעת שופר נמשכים גבורות¹ ממותקות. והיינו מה שהשטן, שהוא מהסתעפות הגבורות הקשות בא לקטרג וכמ"ש² ויהי היום (שקאי על ראש השנה) ויבאו בני האלקים כו' ויבא גם השטן כו', והיינו מה שהשטן מקטרג קודם תקיעת שופר, וקודם התקיעות הקב"ה³ יושב על כסא דין, אמנם אחרי זה הוא תקיעת שופר שנמשכות גבורות ממותקות ומערבבים את השטן כמאמר רז"ל וכו'.⁴

ותקיעת שופר הוא בזמן תפלת הבוקר שהוא זמן חסדים⁵, כי המכוון בתקיעת שופר להמשיך גבורות ממותקות, שהם ממותקות ברחמים וחסדים.

כי אם שהשופר עצמו הוא מאילו של יצחק⁶ בחי' גבורות, והוא מטיל חרדה בחי' גבורות, אך זהו מבחי' יצחק כמו שהוא אחר העקדה שנמתק בחסדים דאברהם⁷. ושופר שיעורו⁸ טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, הוא שיאחזנו ביד ימין חסדים דאברהם, ויראה לכאן ולכאן הוא כמו שקרא אברהם שם המקום ההוא ה'

(1) ראה אור התורה פרשת כי תבוא עמוד תרנג-ד. דרושים לראש השנה עמוד א'שנא. ביאורי זוהר עמוד תד-ה. וראה גם לעיל סימן קמ. קמא.

(2) איוב א, ו.

(3) ויקרא רבה פרשה כט, ג) וז"ל: (תהלים מז, ו) "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין, בדין הוא עולה, מאי טעם, עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישאל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים".

(4) ראש השנה טז, ב.

(5) ראה לקמן הערה 22. לעיל סימן יז הערה 8.

(6) ראש השנה טז. "למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור להם עקידת יצחק בן אברהם". שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תקפו סעיף ב.

[ועיין פרקי דר"א פרק לא].

(7) ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ז חלק ג' עמוד 201 סעיפים לח. לט. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא עמוד 54 ואילך. ועיין לקוטי שיחות חלק ל' עמוד 103 ואילך. לעיל סימן קיח. קלד. קלו.

(לקמן סימן קנ).

(8) ראש השנה כז, ב. "וכמה שיעור תקיעה פירוש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. (וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור דיוק הלשון "כמה שיעור תקיעה").

(9) ראה לקוטי תורה ואתחנן ה, ב ואילך.

(10) ראה ע"ד לעיל סימן סב, ובהנסמן.

(11) ויראה (בגי' 222) + לכאן (101) + ולכאן (107) = 430, וכן "אברהם" (248) + יעקב (182) = 430.

(12) תפלת מוסף דראש השנה ויר"כ.

(13) עיין לעיל סימן קכב, "משפט" הוא דין וגבורה.

(14) תהלים מז, י.

(15) פרק ד' משנה ז' "העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה, השני מתקיע, ובשעת ההלל, הראשון מקרא את ההלל. [נפירש הרע"ב: השני מתקיע, המתפלל תפלת המוספין מתקיע, ולא המתפלל תפלה של שחרית וכו'].

(16) ראה תניא – שער היחוד והאמונה סוף פרק י. אור התורה פרשת ואתחנן עמוד רט-י.

(17) איוב לא, כו.

(18) תהלים קנ, ב.

(19) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת יתרו. מאורי אור ע' מוסף כפי' יאיר נתיב. אור התורה פרשת פנחס עמוד א'קסו-ז. תורת מנחם

ביד מספר דו"ד, כי המכוון בכל זה הוא להמשיך למלכות מדתו של²⁵ דוד, וכמאמר²⁶ כדי שתמליכוני עליהם, ובמה בשופר.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שנה

קמא

רמז להגי' (ר"ה דף כז): "כמה שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן", וזהו ב' פעמים יראה בפסוק, שמקרה האיל הוא השופר וכו'

שיעור השופר הוא כדי שירא"ה לכאן ולכאן²⁷. [ויקורין בראש השנה] הכתוב ה' יראה אשר יאמר היום בהר ד' יראה, האמור בעקידת יצחק כשהקריב אברהם את האיל תחת יצחק בנו, שמקרה האיל הוא השופר²⁸ ששיעורו הוא שיראה לכאן ולכאן, והוא הב' פעמים יראה. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שפ

"שופר". עיין גם לעיל סימן קמא.

(25) ראה לקוטי תורה פרשת חקת סא, ד. שיר השירים לט, ד. אור התורה פרשת שמות סוף עמוד מו. פרשת משפטים עמוד א'קצח ואילך.

(26) ראש השנה טז, א. אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם... ובמה בשופר.

(27) ראש השנה דף כז: וכמה שיעור תקיעה פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. [ועיין בלקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד שנה בביאור הלשון "וכמה שיעור תקיעה, עיי"ש]. וראה גם לעיל סימן קמב.

(28) ראש השנה טז. שו"ע אדמו"ר הזקן הל' ר"ה סי' תקפ"ו סעיף ב' [ועיין פרי דר"א פל"א].

יצחק²⁰, קץ חי²¹, ועכ"ז גם מוסף נחשב בתפלת הבוקר, הוא כי יסוד נמשך גם מחדש, בקר דיוסף מבוקר דאברהם, ועיין בזה בלק דף רד"ד ובבה"ז²³ שם.

והיינו השופר עצמו הוא בחי' גבורה יצחק, והמתקתו הוא שאוחז בידו ויראה לכאן דאברהם ולכאן דיעקב, ואימתי הוא בתפלת מוסף דיוסף, הרי המתקתו הוא על ידי אברהם יעקב יוסף²⁴ שהם כמספר שופר, ואוחזו

התועודיות ה'תשמ"ב חלק ד עמוד 2102.

(20) ראה תיקונים בזהר חדש קז, ב. הובא בפרדס שער א' (שער עשר ולא תשע) ריש פרק ב'. לקוטי תורה מאריז"ל פרשת וירא – סוד העקידה. אור התורה שיר השירים מו, ב. ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד קלא (קה"ת ה'תשע"א).

(21) פירוש: "יצחק" הוא אותיות "קץ חי". ד"סוד" הוא מועט המזויק את המרובה, דבטפה שביסוד נמצא כל העצמות והמהות מכל האברים, רק הכל נתצמצם – גבורה דיצחק – בנקודה (בטפה) אחת. וזהו "קץ" שהכל בא בבחי' צמצום וגבורה, "חי" באבר חי שהוא ביסוד.

(22) וז"ל: מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהו"ה בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב ב' פעמים מלת "בקר", ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החד של אברהם, כמ"ש בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבקר, וחד בקר דיוסף (ואחד הוא החד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב ביוסף (בראשית מד, ג) הבקר אור, ומתרגמינן צפרא נהיר, פ"י התרגום על אור נהיר, הבקר האיר מצד החד, נהיר ודאי אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין ביסוד כלולים כל הז' חסדים, כי מהחדש נמשכים החסדים ליסוד, בסוד חסד דשריא בפום אמה (מובא לקמן סימן קנז הערה 13), לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד נקרא בוקר (שע"ר ומפרשים).

[ראה תורת מנחם התועודיות ה'תשט"ז חלק ג' עמוד 93. לקוטי שיחות חלק לט ביאורים על אגרת התשובה עמוד 51, ובהערה 30 שם].

(23) ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי.

(24) אברהם (בגי' 248) + יעקב (182) + יוסף (158) = 586, כמספר

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר פרץ שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, והפ"נ מצום העשירי, יהפך במהרה לששון ולשמחה.

הנה נהייתי ממ"ש אודות ההתועדות, ואשר מדברים על ענינים של פועל, ובודאי גם על להבא יעשה כזה, וזוהי גם המענה לשאלתו שאינו יודע מה לעשות עוד בהנוגע לאלו שלא שמעו עד עתה ועומדים בעקשנות, שהעצה לזה הוא ריבוי אור, אלא שלאחרי פעטערסבורג נתלבש האור בכלים ואותיות ובמילא כשידברו עוד כ"פ הרי סו"ס הריבוי אור ידחה רוב החשך, ויתן השי"ת שיהי' זה בחסד וברחמים ובקרוב ממש.

בברכה.

מט, כז – בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל

ו. בנימין זאב יטרף וכמו שרז"ל דרשוהו בשאול דאתי מבנימין, וזהו זאב יטרף שחטף המלכות בחטיפה כי לא הי' ראוי לזה. וזהו הטעם בבוקר יאכל עד דדוקא בבוקר הוא שיזכה ואחר זה תחזור המלכות ליהודה.

פני דוד

נ, כא – ועתה אל תיראו אנכי אכלכל
אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם

ז. ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם. צ"ל לשון ועתה, ונ"ל הנה באמת בעו"ה כבר סבלנו צרות רבות בשביל מכירת יוסף כמבואר באגדות, אלא שיוסף אמר להם התחת אלקים אנכי לענוש על המחשבה ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה ולא עשיתם לי מאומה ואין לי מקום להעניש אתכם כל ימי חיי בשביל המחשבה, אבל ראה כי לעתיד יקבלו עונש מאת ה' על ככה דור אשר יקומו אחריהם, ולכן עתה כל זמן שאני ואתם חיים אל תיראו אנכי אכלכל אתכם אבל לעתיד ה' יגבה דילי מזרעכם אחריכם כנ"ל.

ובזה יש להבין מה דאיתא במדרש אם יוסף שדיבר על לבם דברים רכים כך ניחמם, כשיבוא הקב"ה ויאמר (ישעי' מ, ב) דברו על לב ירושלים על אחת כמה וכמה, ועפ"י הנ"ל יובן כי מה שיוסף ניחם את אחיו לא הי' נחמה רק כי שלום יהי' ביניהם ואין זו נחמה שלמה רק כמו אך שלום יהי' בימי, אבל לעתיד שכבר סבלנו יסורים ועול הגלות וקבלו עונש מאת ה' כפלים ככל חטאתי ולא יוסיף להגלות עוד תהי' נחמה כפולה על עתה ועל העתיד, והיינו דכתיב נחמו נחמו שיהי' נחמה להוה וגם על לעתיד, ואמרו דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה וכו' וכבר סבלה כל הראוי' ואין לצפות עוד על הרעה רק על הטוב, וזהו כוונת המדרש אם יוסף שלא נחמם רק לשעה נחמו וקבלו תנחומים כשיבוא הקב"ה לעתיד לנחם אותנו שכבר יצאנו ידי חובותינו כי נרצה עונה קל-וחומר שתהי' הנחמה בשלימות ותהי' עולמית בב"א.

כתב 1910

נ, כד – ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מות
ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם
ליצחק וליעקב

ח. פקוד יפקוד. בישרן בשתי פקודות, פקוד בימי משה, יפקוד בימי מלך המשיח.

מדרש הגדול

מח, ד – ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך
ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת
לזרעך אחריך אחזת עולם

א. לזרעך אחריך, בעולם הזה. אחזת עולם, אלו ימות המשיח.

מדרש שוחר טוב – מובא בתו"ש

מט, א – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים

ב. בשעה שבקש יעקב לגלות הקץ לבניו, אמר להם האספו ואראה אם אתם [ראויים] שאגלה לכם את הקץ, מיד עיין בשמותם ולא מצא בהם אותיות קץ, אמר ודאי לא אגלה להם את הקץ, אמרו לו אבינו בדוק אם הדבר תלוי בחטא, בדק ג"כ בשמותם ולא מצא בהם אותיות חט, אמר כיון שאין בהם שום חטא אבדוק עוד בשמותם, בדק עוד ולא מצאך ס' הרי שלשה אותיות כפולות שעולות אֶלְפִים, אמר אגלה להם את הקץ, כענין זה אמר להם העולם הוא אלפים תורה אלפים ימות המשיח (סנהדרין צז.).

מכתבת רבינו אפרים ז"ל – מבעלי התוס'

ג. נודע כי כל הסתר קץ האחרון הוא יען כי הגלות ההוא הי' לסיבת שנאת חנם (יומא ט:.) וגם לכן נעלם הקץ ההוא וללבי גליתי כי יום נקם בלבי כמו שגם אתם עוברים על לא תשנא אחיך בלבבך, וזה נרמז בר"ת "יקרא אתכם" באחרית "הימים" ר"ת איב"ה היא שנאת חנם אשר לסיבתה הי' גלות האחרון שעליו נאמר (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה יען כי איש ברעהו יהתלו, ואמנם לא ידברו מרוב השנאת חנם ולכן נרמזו אותיות אמ"ת בס"ת יקרא אתכם באחרית" ולא נרמז בר"ת בסוד ותשלך אמת ארצה.

וביאור התרופה למכה זו אשר היא התחברותם באהבה רבה וז"ש הקבצו, והטעם שתשמעו לקולי ותתקבצו הוא כי הרי כולכם בני יעקב בני איש אחד ולמה תהי' איבה ושנאה ביניכם אחר שכולכם בני איש אחד, והנה אם דברי אלה נאמרים מדעתי אינו כ"כ הכרח שתשמעו, האמנם כל הדברים האלה הם נבואה מפי השכינה השורה עלינו עתה וראוי שתשמעו ותקבלו, וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם ישראל סבא.

עץ הדעת טוב

ד. הנה רש"י פירש שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וי"ל הטעם דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צח.) על פסוק אני ה' בעתה אחישה זכו אחישה לא זכו בעתה. והנה מדת יעקב הוא אמת ואם הי' מגלה הקץ הי' מוכרח להיות כן כי תתן אמת ליעקב, והקב"ה רצה שאם יזכו ישראל יהי' הקץ קודם הזמן כי זכו אחישה, ע"כ נסתם ממנו הקץ, לכן מרומז בס"ת יקרא אתכם באחרית, אמת, לרמז שע"י נסתם ממנו הקץ כנ"ל.

צמח צדיק

♦ יום ראשון ו' טבת ♦

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאַרְצָא דְּמִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַהֲוֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּהּי מֵאָה וְאַרְבָּעִין וּשְׁבַע שָׁנִין :

מז (כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאַרְצָא דְּמִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵי שָׁנֵה וַיְחִי יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּהּי וְאַרְבָּעִים וּמֵאָה שָׁנֵה :

ה"י וַיְחִי יַעֲקֹב • לָמָּה פְּרָשָׁה זֹאת סְתוּמָּה? לָפִי שְׁפִינֵן שְׁנַפְטָר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעָבוּד, שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדָם. דְּבַר אַחֵר: שְׁבַקְשׁ לְגַלוּת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו וְנִסְתָּם מִמֶּנּוּ (כ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 423)

לָמָּה פְּרָשָׁה זֹאת סְתוּמָּה (רש"י מז, כח) בַּמִּדְרָשׁ מובא פְּרוּשׁ נוסף: "שְׁסַתְּם מִמֶּנּוּ כָּל צָרוֹת שְׁבַע עוֹלָם" (הַיִּינוּ, שְׁמַעַת בִּיאַתּוּ לְמִצְרַיִם לֹא סָבַל עוֹד צָרוֹת וְיִסוּרִים). אָבֵל רש"י מֵאֵן בְּפְרוּשׁ זֶה, שְׁכֵן הַדְּעַת נִוְתַנְתָּ שֶׁפְּרָשָׁה סְתוּמָּה וְרוּמְזַת לְדַבַּר הַקְּשׁוּר לַתֵּן הַכְּלִי שֶׁל הַפְּרָשָׁה, שֶׁהוּא - פְּטִירְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְהִמְאָרְעוּת הַקְּשׁוּרִים בָּהּ. וְאֵלּוּ פְּרוּשׁ זֶה קְשׁוּר לְפַסְקִים הַרְאִשׁוֹנִים שֶׁל הַפְּרָשָׁה בְּלִבָּד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאַרְצָא דְּמִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵי שָׁנֵה (מז, כח)

לֹא חֵי יָמִים טוֹבִים בְּלֹא צַעַר אֵלָּא . . י"ז שָׁנָה בְּמִצְרַיִם (בעל הטורים)

סִפֵּר כ"ק אַדְמו"ר מוֹהַרְ"צ נ"ע מְלִיבְפֹאוּוֹיטְשׁ ('אגרות קודש' חלק ה, עמוד שעג) שֶׁבְּהִיוֹת אַדְמו"ר בַּעַל הַ"צִּמְח צֶדֶק" נ"ע יָלַד, שָׁאַל אֶת זְקֵנוֹ אַדְמו"ר הַזְּקֵן נ"ע, הֵיִתְכֵן שִׁיעֲבֹב אָבִינוּ, בְּחֵיר הָאֲבוֹת, יֵהִי מִבְּחַר שְׁנוֹת חַיָּו, י"ז הַשָּׁנִים שֶׁגָּר בְּאַרְצָא דְּמִצְרַיִם – "עֲרוֹת הָאָרֶץ"?

וַיַּעֲנֵהוּ אַדְמו"ר הַזְּקֵן: כְּתִיב (ויגש מז, כח) "וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה", וְאֵיִתָּא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אָמַר רַבִּי נְחֵמְיָה לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תְּלַמוּד", שֶׁתְּהֵא שֵׁם תּוֹרָה וְשִׁיְהִי הַשְּׁבִטִים הוֹגִים בְּתוֹרָה. וְכַשְׁלֹמֶדִים תּוֹרָה מִתְקַרְבִּים לָהּ, וְאִזּוּ יְכוּלִים לְהִיוֹת גַּם בְּמִצְרַיִם בְּמַעֲמַד וּמַצֵּב ד' וַיְחִי". עַד כַּאֲן הַסְּפּוּר. וּמָה הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד בְּעַבְדוּתוֹ לְקוֹנוֹ, דְּגַם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּמִקּוּם כְּזֶה שֶׁהוּא "עֲרוֹת הָאָרֶץ", וְלִכְאוּרָה אֵין רוֹאִים שֵׁם טוֹב וּקְדוּשָׁה, הִנֵּה עַל־יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה, יְכוּלִים לְגַלוּת אֶת הַ"טוֹב" גַּם בְּמִקּוּם הַהוּא.

אשל אברהם – הרב אלאטוילי

שְׁמוֹת ו, טו: "כָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבִטִים הֵיָה קָיָם, לֹא הֵיָה שְׁעָבוּד". וַיֵּשׁ לֹמַר שֶׁהֵם מְדַרְשִׁים חֲלוּקִים, וְרש"י נוֹקֵט בְּכָל מְקוּם לְפִי הַמִּדְרָשׁ הַמְתָּאִים יוֹתֵר לְפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּאוֹתוֹ מְקוּם. וְאוּלַי מִשׁוּם כֶּף הַבִּיאָה כְּאֵן פִּירוּשׁ נוסף, כְּדִי לְהַתְאִימוּ לְדַעַה שֶׁהַשְּׁעָבוּד הַתְּחִיל לְאַחַר פְּטִירַת לוֹי.

וְרָאָה מִפְּרִשֵׁי רש"י.

דְּבַר אַחֵר: שְׁבַקְשׁ לְגַלוּת אֶת הַקֶּץ –

קֶץ "אֲחֵרִית הַיָּמִים".

לְבָנָיו וְנִסְתָּם מִמֶּנּוּ – כְּדִלְקֵמֵן בְּרש"י

מט, א. וְשֵׁם: "וְנִסְתָּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה".

בְּרִאשִׁית רַבָּה – צו, א. תורה כט

וּפְרָשַׁת וַיְחִי הִיא פְּרָשָׁה חֲדָשָׁה שֶׁהֵיָתָה אֲמִירָה לְבוֹא שֵׁם פִּיִּסְקָא (לְפָחוֹת כְּפְרָשָׁה סְתוּמָּה רִגִּילָה), אֵלָּא שְׁלִמְעֵשָׁה לֹא עָשׂוּ שֵׁם פִּיִּסְקָא, וְעִשְׂאוּהָ סְתוּמָּה לְגַמְרֵי, וְעַל כֶּף שׁוֹאֵל רש"י: "לָמָּה פְּרָשָׁה זֹאת סְתוּמָּה" לְגַמְרֵי (רא"ם וגר"א).

לָפִי שְׁפִינֵן שְׁנַפְטָר יַעֲקֹב אָבִינוּ נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם – נִרְאָה שֶׁהַכְּנֵה לְעֵינֵי הַשֶּׁכֶל.

וְלָבָם – כְּלוֹמַר, טְמֵאוּם הַלֵּב. וְלִהְיֵיר

מְלִשׁוֹן הַכְּתוּב (ישעיה מד, יח): "כִּי טַח

מִרְאוֹת עֵינֵיהֶם מִהַשְּׁכִיל לְבוֹתָם".

שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעָבוּד

שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדָם – אָבֵל רָאָה רש"י

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב – לָמָּה פְּרָשָׁה זֹאת סְתוּמָּה – פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה מְחֻלְקוֹת לְפְרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת וְסְתוּמוֹת, פְּרָשָׁה פְּתוּחָה מִתְחִילָה בְּשׁוּרָה חֲדָשָׁה, וּפְרָשָׁה סְתוּמָּה מִתְחִילָה בְּאוֹתָהּ שׁוּרָה שְׁבִיבָה מִסְתַּיֶּמֶת הַפְּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, אֵלָּא שֵׁיִשׁ בִּינָה לְבֵין הַפְּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת רֵוַח שֶׁל תַּשַּׁע אוֹתִיּוֹת, וּפְרָשַׁת וַיְחִי שׁוּנָה בְּזֶה מִכָּל הַפְּרָשִׁיּוֹת, שֶׁהִיא סְתוּמָּה לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין בִּינָה לְבֵין סוּף פְּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ (הַמְתְּחִילָה בְּפִסְטוֹק מו, כח) וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו, וּמִסְתַּיֶּמֶת בְּתִיבּוֹת "וַיִּאָּחֲזוּ בָּהּ" אֵלָּא הַפִּסְקֵי שֶׁל אוֹת אַחַת בְּלִבָּד כְּמוֹ סוּף פִּסְטוֹק רִגִּיל,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 427 - מתוך 'לקראת שבת')

מתי יעקב חי באמת?

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח)

פרשת 'ויחי' נקראת על שם תחלתה: "ויחי יעקב". מאידך, הפרשה עוסקת בהפוך של חי יעקב: בפטירתו ובהכנות לה. ואינו מובן: לכאורה היה מתאים יותר לצרף את הפסוק "ויחי יעקב" לפרשת ויגש, שבה מתארים חייו ופעולותיו של יעקב?

והבאר בזה:

אמתיות ענין החיים הם החיים שאינם משתנים. ובכללות רק על הבורא ברוך-הוא אפשר לומר ש"אינו משתנה", דהנבראים הנם "נפסדים", אלא שבני ישראל, מצד דבקותם והתקשורתם לה, נקראים גם כן "חיים", כמו שכתוב - "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם".

אלא שאמרו חכמינו ז"ל "אל תאמין בעצמך עד יום מותך", שאפילו יעקב אבינו, שעם כל הנסיונות והצער שעבר, עדין דבק בה', ואפילו כשגר בארץ ישראל, עדין אי-אפשר לסכם ולהחליט ש"ויחי יעקב", שהרי "עד יום מותך" "אל תאמין". לכן הפסוק לא נכתב בפרשת ויגש - בעצומם של חי יעקב.

ורק בפרשת ויחי (סמוך לפטירתו), הוכח שלמרות היותו בשעבוד מצרים, עם-פלגה "מטתו שלמה", כאן יכולים לקבוע "ויחי יעקב". התורה מספקת וקובעת "ויחי יעקב".

כט וקריבו יומי ישראל לממת וקרא לברה ליוסף ואמר לה אם פען אשפחית רחמין בעיניך שוי כען ידך תחות ירכי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברני במצרים:

(כט) ויקרבו ימי-ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים:

כ"ט - ויקרבו ימי-ישראל למות • (כ"ח) כל מי שנאמר בו: 'קריבה למות', לא הגיע לימי אבותיו. (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז. בדרך נאמר: 'קריבה', אביו חי ת' (ס"א פ) שנים והוא חי ע'). ויקרא לבנו ליוסף • למי שהיה יכלת בידו לעשות. שים-נא ידך • והשבע. חסד ואמת • חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום

אשל אברהם - הרב אלאשילי

(כלשון רש"י לעיל כה, ב), ולכן נתן לו לאחוז במילה, כמו שמצינו באברהם (רא"ם). חסד ואמת - חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת - בדרך כלל "חסד ואמת" פירושו שיש במעשה הזה גם חסד וגם אמת, מצד שפך ראוי לעשות, ואילו "חסד ואמת" האמור כאן על המת פירושו שהחסד עצמו הוא אמת, כלומר, שהוא חסד גמור, שאין בו אלא גמילות חסדים (גרא).

שאינו מצפה לתשלום גמול - מאותו אדם. ואף שיעקב הבטיח לו בעבור זה את שכם, כמבואר ברש"י לקמן פסוק כב, יש לומר שדשעה שהשביע אותו לא היתה בכונתו לתתה לו, ורק אחר כך הבטיחו על כך (ריב"א בשם ר"ח). וגם זה לא היה תשלום בדרך שבר, אלא דרך מתנה (משכיל לדח).

אל נא תקברני במצרים - סופה

מארבע מאות שנה. אף גם לפי חישוב זה חי כל אחד מהם כמאה שנה (יותר מדוד). וראה גם רמב"ן לעיל מו, טו. והוא חי ע'). - וכן במשה נאמר (דברים לא, יד): "הן קרבו ימיה למות", אביו עמרם חי מאה ושלושים ושבע שנה (שמות ו, ט), והוא חי מאה ועשרים שנה (ב"ר שם).

ויקרא לבנו ליוסף - למי שהיה יכלת בידו לעשות - פי אם לא כן, למה לא קרא לבניו שהיו קרובים אליו, וקרא ליוסף שהיה רחוק ממנו (גרא).

שים נא ידך - והשבע - וכמו שאמר לקמן (פסוק לא): "השבעה לי". וכונת רש"י לומר שהשבעה האמורה לקמן היא השבעה שאמר לו לעשות כאן, דהיינו ששימת היד תחת ירכו היתה על-מנת להשביעו, מטעם "שהשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה"

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות - כל מי שנאמר בו קריבה למות, לא הגיע לימי אבותיו ופירוש "ויקרבו", נתקרבו ונתקצרו, שלא הגיעו לימי אבותיו (רא"ם). כלומר, לכתחילה היה צריך להיות כמו אביו, אלא שמצד איזה טעם נסתר, קצר הקדוש-ברוך הוא קצת משנותיו (דברי דח).

(יצחק - בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים, וכן ברא"ם וב"גור אריה", לא מופיע קטע זה.

חי ק"פ - ב"לעיל כה, כח. ויעקב קמ"ז. בדרך נאמר קריבה - "ויקרבו ימי דוד למות" (מ"א ב, א).

אביו חי ת' שנים - ב'בראשית רבה' צו, ד: "יותר מארבע מאות שנה". ובתחומא ויחי סימן ג נאמר כן על עובד. וראה בהדושי הרד"ל ל'בראשית רבה' שם, שחיהם של שלמון בועז ועובד וישי ביחד היו יותר

גמול. אל-נא תקברני במצרים • סופה להיות עפרה בנים (ומרחשין תחת גופי). ושאין מתי חוצה לארץ חיים, אלא בצער גלגול מחלות. ושלא יעשוני מצרים עבודת-אלילים (כ"ד).

(ב) וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתַי וְנִשְׂאֲתַנִּי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרַתִּי בְּקִבְרַתָּם וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ: ל וְאִשְׁכּוּב עִם אֲבֹתַי וְתִטְלַנִּי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרַנִּי בְּקִבְרַתְהוֹן וַאֲמַר אֲנִי אֶעֱבֹד כְּפִתְגָמְךָ:

כ"ד < וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתַי • וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא: "שים נא ירך תחת ירכי" והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר: "ושכבתי עם אבותי", השכיבני עם אבותי במערה, שהרי פתיב אחריו: "ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם". ועוד, מצינו בכל מקום לשון "שכיבה עם אבותיו", היא הגויעה ולא הקבורה, כמו: (מלכים א) "וישכב דוד עם אבותיו", ואחר-כך: "ויקבר בעיר דוד".

(א) וַיֹּאמֶר הַשֶּׁבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לִּי וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמָּטָה: לא וַאֲמַר קַיִם לִי וְקַיִים לָהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רִישׁ עֲרֹסָא:

כ"ה < וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל • תעלא בעידניה סגיד ליה. על-ראש המטה • הפך עצמו לצד השכינה, מפאן

אשל אברהם - הרב אלאשילי

לא תתכן על-ידי עצמו אלא על-ידי אחרים (רא"ט).

"עם אבותי" במערה, שהרי פתיב אחריו: "ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם", ועוד מצינו בכמה מקומות לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה - ולכן אין לתמוה מה שכאן נאמר "ושכבתי עם אבותי", על המיתה.

כמו "וישכב דוד עם אבותיו" ואחר-כך: "ויקבר בעיר דוד" - מלכים א ב, י. ושם בודאי אין לפרש שכיבה מלשון קבורה, אלא מלשון מיתה, שהרי פתיב: "ויקבר בעיר דוד", ואילו על השכיבה נאמר: "עם אבותיו", והרי אבותיו קבורים בבית לחם, אלא ודאי שהפונה שמת ונאסף אליהם (ח"י). תורה לא

(לא) וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל - תעלא בעידניה סגיד לה - שועל אם תראה שעתו מצלחת - השתחוה לו (רשי מגילה טו, ב, ויוסף נמשל לשועל ביחס לאביו (מגילה טו, ב). בלומר, אפילו השועל שהוא השפל שבחיות, אם תראה שעתו מצלחת ואתה צריך לו - השתחוה לו, ולכן השתחוה יעקב ליוסף מפני שהיה צריך לו, ולא מפני שהיה מלך, כי אם כן היה צריך להשתחוות לו מיד שבא אליו (רא"ט). וב"תורת מנחם" מבאר באופן אחר, השועל היות והוא השפל שבחיות, שזהו היפך ענין ההתנשאות

"ונשאתני ממצרים" - מיד, כדי שלא יעשוני עבודה-זרה. תורה ל

(ל) וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבֹתַי - וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא - לתחילת פסוק כט ולא לסופו, כי "ושכבתי" פירושו מיתה, ולא יתכן לומר: "אל נא תקברני" ואחר כך "ושכבתי" (רא"ט), וגם אי אפשר לומר: "אל נא תקברני" אלא אם כן כבר מת, לכן בהכרח שפסוק זה הוא בהמשך ל"שים נא ירך תחת ירכי" (נרא).

"שים נא ירך תחת ירכי" והשבע לי - כלשון הפסוק בפסוק לא: "השבעה לי".

ואני - הוסיף תיבת "ואני", להבדיל בין "שים נא ירך" המורה על הנוכח ובין "ושכבתי" המורה על המדבר על עצמו (רא"ט).

סופי - הוסיף מלת "סופי" על "ושכבתי", מפני שאין המיתה בבחינתו של יעקב כשימת היד של יוסף (רא"ט).

לשכב - למות.

"עם אבותי", ואתה - הוסיף תיבת "ואתה", להבדיל בין "ושכבתי" המורה על המדבר על עצמו לבין "ונשאתני" המורה על הנוכח (רא"ט).

תשאני ממצרים. ואין לומר: "ושכבתי עם אבותי" - השכיבני - תקברני. ואף שאמר "ושכבתי", ניתן לפרשו "השכיבני", משום שהקבורה

להיות עפרה בנים - במפת בנים.

(ומרחשין תחת גופי), - ב'בראשית רבה' צו, ה: "בתוך גופי", ורשי שנה וכתב "תחת גופי", משום שבודאי לא שלטה כנה ביעקב. אך בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים לא גורסים כלל תיבות אלו.

ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחלות - בזמן תחית המתים הקדוש-פרוך-הוא עושה למתי חוץ לארץ מחילות בארץ, והם מתגלגלים ובאים עד שמיגיעים לארץ ישראל, ושם קמים לתחיה (כ"ד צו, ה. ירושלמי בלאים פ"ט ה"א), וגלגול זה צער הוא להם. וראה בתובות קיא, א.

ושלא יעשוני מצרים עבודה-זרה - פיון שבוכותו כלה הרעב והתפרך הנילוס, כדלקמן ברשי"ג, ג. וכשם שגפרעים מן העובד כן גפרעים מן הנעבד (כ"ד צו, ה), וכל שלשת הטעמים נאמרו בפסוק: "אל נא תקברני ממצרים - מפני שסופה להיות עפרה בנים, ונשאתני ממצרים - כדי שלא יעשוני עבודה-זרה, וקברתני בקברתם - כדי שאוכל לעמוד מיד בתחית המתים [ולא צער של גלגול מחילות] (רא"ט). ויש להוסיף: "אל נא תקברני ממצרים" - לזמן רב (בעצמות יוסף). מפני שסופה להיות בנים, וקברתני בקברתם" - ולא בארץ אחרת, מפני צער גלגול מחילות,

אָמְרוּ שֶׁהַשְּׂכִינָה לְמַעַל מֵרֵאשִׁיתוֹ שֶׁל חוֹלָה (שבת י נדרים מ). דָּבָר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שְׁהִיְתָה מִטָּה שְׁלָמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שְׁהָרִי יוֹסֵף מִלֶּךָ הוּא, וְעוֹד שְׁנִשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּצַדְקוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, התשכ"ו)

הביאור בפירושו רש"י: על הפסוק "וישתחו ישראל", "תעלא בעידניה סגיד ליה", ועל הפסוק "ויתחזק ישראל", "אמר אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מפאן שחולקין כבוד למלכות", שהשתחווא ליוסף בתור "תעלא בעידניה" היתה [לא מטעם כבוד מלכות (דאם-כן היה צריך לעשות זאת מיד כשבא יוסף לפניו), וגם לא כדי שיתרצה למלא בקשתו (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש "תעלא בעידניה כו" בנגוע להשתחוואת יעקב לעשו, או השתחוואת אברהם לבני חת), אלא] בהמשך לשבועה למלא בקשתו (אף שבנדאי היה יוסף מקיים ציווי אביו גם ללא שבועה), כיון שיוסף היה זקוק לתוקף מיוחד שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה שיקבר במצרים. ולכן, כדי לחזקו עוד יותר, השתחוה אליו, כדי לעורר אצלו מדת ההתנשאות שיגיש עצמו כ"מלך" בענין זה, ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו, ומלא בקשתו מתוך התחכמות יתירה כמו שועל ("תעלא") הפיקח שבחיות; וממשיך רש"י: "על ראש המטה", "הפך עצמו לצד השכינה.. שהשכינה למעלה מראשיתו של חולה" - שפירושו זה הוא בהמשך להפירוש ד"תעלא בעידניה סגיד ליה". היינו, שהשתחוה ליוסף, אלא ש"הפך עצמו לצד שכינה"; ומפרש רש"י פירוש נוסף - "דבר אחר, על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה, ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה. ועוד, שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו, שהשתחוואה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה על שהיתה מטתו שלמה. וצריך להבין: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגלל זה לא מסתפק רש"י בו, אלא צריך לפרש פירוש נוסף, ואף-על-פי-כן עיקר הפירוש בפשוטו של מקרא הוא הפירוש הראשון דוקא?

אשל אברהם - הרב אלאשילי

ראש המטה".
וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע - בכמה פתביינד ודפוסים ראשונים: "ואין בה רשע".
שְׁהָרִי יוֹסֵף מִלֶּךָ הוּא - הינו בפועל, אף שלענין התואר הוא רק משנה למלך, ופרעה המלך (הרבי). ויש לומר שזהו גם כן פירוש "על ראש המטה", שיעקב השתחוה על שלמות "ראש המטה", הוא יוסף שהיה מלך (מירא דביא).
וְעוֹד שְׁנִשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם - לפני היותו מלך.
וְהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּצַדְקוֹ - שהרי הכטיח לאביו לקים בקשתו לקברו בחברון (רא"ש), אף שיעקב עצמו קבר את רחל בדרך (באר בשדה). ובכראות יעקב את צדקתו של יוסף, הבין שמתו שלמה, שאם יוסף נשאר בצדקתו על אף כל מה שעבר, בודאי שגם שאר האחים צדיקים הם (נח"י). וראה גם רש"י שמות א, ה: "ויוסף היה במצרים.. להודיע צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו". תורה א

לשכינה, שהרי לא נאמר "וישתחו ישראל לה", אלא בשעה שהשתחוה ליוסף, הפך פניו ל"ראש המטה", כנגד השכינה (רא"ש). והטעם שעשה כן, מפני שיעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתחוות לו, לכן הפך עצמו לצד השכינה כדי שיוסף יחשוב שהשתחויה היא כלפי שכינה, ולא ימנע זאת ממנו (הרבי).
מִכָּאן אָמְרוּ - שבת יב, ב. אף שם לא הובא פסוק זה.
שֶׁהַשְּׂכִינָה לְמַעַל מֵרֵאשִׁיתוֹ שֶׁל חוֹלָה - ואף שיעקב עדין לא היה חולה, אבל היות והיה זקן ותש כחו, נחשב הוא כחולה (רא"ש).
דָּבָר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שְׁהִיְתָה מִטָּה שְׁלָמָה - ולפי זה "וישתחו ישראל" פירושו שיעקב השתחוה לה, "ועל ראש המטה" פירושו על שלמות בניו, כי "ראש" מורה על חשיבות, ו"המטה" מורה על הבנים (רא"ש). וראה גם רש"י שיר השירים ו, ט: "יעקב ראה אותה מטה שלמה בלא פסול, והודה וקלט למקום, שנאמר וישתחו ישראל על

והמלוכה, הרי בזמן שהוא במצב של מלוכה, זקוק הוא לעודד ולחזק מיוחד, ולכן יש להשתחוות לו, כך גם יעקב, אף שהיה אביו של יוסף, השתחוה ליוסף כדי לחזקו ולעודדו, כדי שעל-ידי כך יוכל לבצע את הבטחתו לקברו בחברון. וראה רש"י לקמן מה, ב שיעקב חלק כבוד למלכות, אף שם זהו רק לענין שהתחזק וישב על המטה, ואילו לענין השתחויה אין לומר כן, שהרי בנו הוא ואין לאב להשתחוות לבנו אף לא בשביל כבוד המלכות, ולכן הוצרך לטעם של "תעלא בעידניה וכו'", שעשה כן בשביל שיקים הבטחתו.
עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה - הפך עצמו לצד השכינה - דרך היושב על המטה להיות פניו כנגד רגלי המטה ואחוריו כנגד מראשותיו, וכשהוא משתחוה למי שמדבר עמו, שהוא כנגדו, הוא משתחוה כנגד רגלי המטה, אף מפני שהשכינה היתה למעלה מראשותיו, הוצרך יעקב אבינו להפוך עצמו בעת השתחוותו כנגד מראשותיו מפני כבוד השכינה. ואין הפונה שהשתחוה

ויש לומר הביאור בזה:

רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתחוות ליוסף כיון ש"תעלה בעיניו סגיד ליה", אבל אף-על-פי-כן, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו? ה'כן חמש למקרא' אמנם לא יודע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו, אבל אף-על-פי-כן מובן בפשטות, שיוסף היה צריך למנוע את השתחוות אביו אליו. בשלמא בנוגע לבני חת שהניחו לאברהם להשתחוות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח ליעקב להשתחוות אליו - הרי היה רשע; אבל יוסף שהיה צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו?!

ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה":

יעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתחוות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמשתחוה (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו השתחוואה זו; אבל לאמיתו של דבר השתחוה יעקב ליוסף, כי אם נתפנו להשתחוות לשכינה, היה צריך להשתחוות מיד בתחילה, וכיון שהשתחוה רק לאחר שיוסף נשבע שיקים בקשתו, על-כרחי צריך לומר, שהשתחוואה זו היתה ליוסף ("תעלה בעיניו סגיד ליה"), כדי להוסיף בחיזוק הענין על-ידי התעוררות מדת ההתנשאות של מלך (כנ"ל סעיף יג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה".

אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי כיון שכל ענין ההשתחוואה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שייכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה ש"הפך עצמו לצד שכינה", בטלה התועלת שבהשתחוואה זו, כיון שיוסף היה יכול לחשוב שמשתחוה לשכינה, ולא אליו?!

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתחוואה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה "על שהיתה מטתו שלמה.. שהרי יוסף.. עומד בצדקו", עד כדי כך שמיכן לקבל על עצמו לקיים בקשת אביו למרות כל הקשים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה על בית המקדש, ושלח את בניו ללמוד תורה אצליו). אבל אף-על-פי-כן, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר בפתוב שיעקב השתחוה להקב"ה. ואין לומר שגרמו בזה שכתוב "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על שהיתה מטתו שלמה", ובפשטות הכתובים אי-אפשר להשתמש באותן תיבות על ב' ענינים שונים.

א והנה בטר פתגמא האליו ואמר ליוסף
הא אבוך שכיב מרע ודבר נת תרין בנתי
עמה נת מנשה ונת אפרים:

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף
הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה
ואת-אפרים:

רש"י ויאמר ליוסף • אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים: הנה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גשן, הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו. ויקח את-שני בניו עמו • כדי שיברכם יעקב לפני מותו.

(ב) ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אלך
ויתחוק ישראל וישב על-המטה:

ב וחי ליעקב ואמר הא בך יוסף אתא
לומר ואתקף ישראל ויחייב על ערסא:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

להגיד (לבוש). ולפירוש זה מבוואר למה נאמר "ויאמר" ולא "ויגד" (כמו אצל יעקב), כי אפרים לא היה מן "המגידים" של יוסף.

ויקח את שני בניו עמו - כדי שיברכם יעקב לפני מותו - כי אם לא בן, מיה משמיענו בזה שלקחם עמו (רא"ס). תורה ב

אמר. ויש אומרים - מדרש תנחומא סימן ו. אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד - ומשום כך גם הקדים את אפרים בברכתו. וכשחלה יעקב בארץ גשן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו - וגם לפירוש זה הוא מקרא קצר, שהרי לא מפורש שאפרים הוא שהלך

(א) ויאמר ליוסף - אחד מן המגידים - דיק לכתוב "מגידים", אף שבפסוק נאמר "ויאמר", משום שעל הגדת חדשות מתאים יותר לומר לשון הגדה ולא לשון אמירה (רא"ס). ואמר "המגידים" לשון רבים, כי יוסף בהיותו מלך בודאי היו לו מגידים רבים (נח"י). והרי זה מקרא קצר - שלא פירש מי

כ"י ויגד • המגיד ליעקב, ולא פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון. ויתחזק ישראל. אמר: 'אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא, אחקל לו כבוד', מפאן שחולקים כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות: "וירדו כל עבדיך אלה אלי" (שמות א'), וכן אליהו: "וישגם מתניו וגו'" (מלכים א יח).

ג. ואמר יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי בלזו בארעא דכנען ובריה זתי:

(ג) ויאמר יעקב אל-יוסף אל שדי נראה-אלי בלזו בארץ כנען ויברך אתי:

ד. ואמר לי הא אנא מפיש לך ואסגנך ואתגנך לכנשת שבטין ואתן ית ארעא הדא לכניך בתרך אחסנת עלם:

(ד) ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם:

כ"י ונתתיך לקהל עמים • בשני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף-על-פי שאמר לי: "גוי וקהל גוים", אמר לי על בנימין, "קהל גוים", הרי שנים לבד מבנימין, ושוב לא נולד לי בן. למדני, שעתיד אחד משבטי ליחלק, ועתה, אותה מתנה אני נותן לך.

ה. וקען תרין בניך דאתילידו לך בארעא דמצרים עד מיתי לנתך למצרים די לי אנון אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהו קדמי:

(ה) ועתה שני-בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהו-לי:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

ו"עמים" - משמע שלומד מהתיבות "קהל" ו"עמים", שהם שני שבטים נוספים, אכל בפרשת וישלח (וה, א) לומד זאת רש"י מתיבת "גוים" בלכך. ולפיכך יש שרוצים לגרוס כאן ברש"י: "קהל עמים", כלומר, שהלימוד הוא מריבוי תיבת "עמים".
ואף-על-פי שאמר לי - לעיל לה, יא. "גוי וקהל גוים" - ואם בן למה אני אומר כעת רק "לקהל עמים"?
"גוי" אמר לי על בנימין - כדלעיל ברש"י שם. וראה גם רש"י דברים לג.

"קהל גוים" הרי שנים לבד מבנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדני שעתיד אחד משבטי לחלק - לשני שבטים. "ועתה" אותה מתנה אני נותן לך - וזהו ונתתיך לקהל עמים, אני נותן לך מתנה של "קהל עמים". ומתחילה היה אמור הדבר להנתן לראובן שהוא הבכור, אך פיון שחלל יצועי אביו נטלה ממנו הבכורה לענין זה, ונתנה ליוסף, כדלעיל ברש"י לה, כג. תורה ה

נאמר שהשתנה לו, ולכן הוזקק למשל של "תעלא בעידנה סגיד ליה", כי לולא זה לא היה לו להשתנות לו אף-על-פי שהוא מלך, שהרי הוא בנו (ע"פ הרב).

מפאן שחולקין כבוד למלכות - אפילו אב לבנו (הרב).

וכן משה חלק כבוד למלכות - אפילו לפרעה (הרב).

"וירדו כל עבדיך אלה אלי" - שמות יא, ח. חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף ירד פרעה עצמו אליו בלילה, ולא אמר לו משה מתחילה: וירדת אלי והשתחית לי (רש"י שם).

וכן אליהו - חלק כבוד לאחאב, אף שהיה עובד עבודה-זרה (הרב).

"וישגם מתניו וגו'" - וירץ לפני אחאב - מלכים א יח, מו. וברש"י מנחות צח, א: "אליהו [רץ] לפני אחאב שהיה רוכב על סוסו, משום כבודו, שאין דרך מלכים ללכת יחיד". תורה ג

(ד) ונתתיך לקהל עמים - בשני שעתידים לצאת ממני עוד "קהל"

(ב) ויגד - המגיד ליעקב - כאן לא כתב "אחד מן המגידים", כי מן הסתם ליעקב היה לו מגיד אחד בלבד שהיה מגיד לו הכל (נח"ט). ולכן נאמר "ויגד ליעקב", שמשמעו המגיד הרגיל להגיד ליעקב (באר בשדה), מה שאין-כן אצל יוסף נאמר "ויאמר", כי היה לו הרבה מגידים.

ולא פרש מי - כאן לא שיק הפרש שזהו אפרים, שהרי יוסף לקח אותו אתו (רא"ט). וגם מפני שאמר: "בנה יוסף בא אליך", ואם זה אפרים היה לו לומר: "אבי יוסף בא אליך" (משכיל לדח).
והרבה מקראות קצרי לשון - ראה גם לעיל מא, יג וברש"י שם, ושם נתבאר. בדפוס שני נוסף כאן: "ומדרש אגדה, רוח הקודש הגידה לו".

ויתחזק ישראל - אמר: אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא [ואחלוק לו כבוד - כאן לא הוזקק למשל של "תעלא בעידנה סגיד ליה" כדלעיל, משום שאין לא השתנה אלא רק התחזק וישב על המטה, ועשה בן מפני כבוד המלכות, מה שאין-כן לעיל

כ"ט - הנולדים לך וגו' עד-באי אליך • לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפּרשֶׁת ממני עד שבאתי אצלך • ליהם • בחשבון שאר בני הם, לטל חלק בארץ איש כנגדו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 435 – מותך 'לקראת שבת')

המעלה להולד במצרים

בפרשתנו אמר יעקב ליוסף "ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם, אפרים ומנשה פראובו ושמעון יהיו לי" (מת, ה).

והקשה הרמב"ן (פרשתנו מח, טו. וכן הקשה האלשיר כאן, ועוד) מדוע "הוצרך להאריך" באמרו "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם", מדוע "לא אמר ועתה שני בנך הנולדים לך אפרים ומנשה פראובו ושמעון יהיו לי"? ויש לבאר בזה, שלא בא יעקב בדברים אלו "רק להגיד איזה מבני יוסף יהיו שיכים לו-לי" (כמו שפירץ הרמב"ן) אלא גם לבאר את הטעם לזה שזכו אפרים ומנשה להיות שיכים ליעקב. שזכותם היתה בזה גופא ש"נולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה".

דאף שנולדו במצרים לפני ביאתו של יעקב, והתחנכו בסביבה שבה לא היה יעקב נוכח, מפל-מקום התנהגו גם בזמן ומצב כזה כנכדיו של יעקב אבינו, ולפי דרכיו.

ולכן זכו להיות שיכים ליעקב "לי הם", כי ביעקב דוקא מצינו ש"מטתו שלמה" (ויק"ר פל"ו, ה. ועוד), ועל-ידי שגם במצרים התנהגו כנכדיו של יעקב, באה מעלתו זו של יעקב לידי שלימות, כי נשארה "מטתו שלמה".

(1) ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם:
ויבניך די תוליד בתריהון דילך יהון על שום אחיהון יתקרון באחסנתהון:

כ"ט - ומולדתך וגו' • אם תוליד עוד, לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יאה להם שם בשבטים לענין הנחלה, ואף-על-פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב: "לרב תרבו נחלתו", וכל איש ואיש נטל בשנה חוץ מן הפכורות, מפל-מקום לא נקראו שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה) •

אשל אברהם – הרב אלאשילי

(רא"ם). ופירושו: אם תרצה להוליד עוד, כי מאחר ששמעת שבניך הם במנין השבטים, אולי תקח לך נשים נוספות כדי שהבנים יהיו במנין השבטים (מ"א).
לא יהיו במנין בני, אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יאה להם שם בשבטים לענין הנחלה, ואף-על-פי שנתחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב –

נותן לו מתנה זו, שהיה מפני שהיה פרוש ממנו. וזו גם הסיבה שרק אלו שנולדו לו באותן השנים נכללים במנין השבטים ולא אלו שיוולדו לו אחר-כך, כדלקמן בפסוק הבא. וזו גם הסיבה שרק מנשה ואפרים נכללו במנין שבטים נפש. וראה "באר בשדה".

(ה) הנולדים לך .. עד באי – ראה רש"י לעיל יט, כא ש"בואי" זה כמו "בוא אני".
אליך – לפני באי אליך – כי מלת "עד בואי" משמעה, "עד ביאתי", כלומר, אחר ביאתי [ראה שופטים ו, יח. מ"א כב, כו. ישעיה לו, יז]. לכן כתב שפאן פירושו לפני (רא"ם וג"א).
וראה גם רש"י מלכים ב טו, יא: "עד בא – לפני בא". וברש"י יחזקאל לג, כב: "עד בוא אלי בבקר – כלומר בעוד בואו אלי בבקר, כמו לפני בואו אלי בבקר".

במדבר כו, נד.
"לרב תרבו נחלתו" – וברש"י שם: "לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב".
וכל איש ואיש נטל בשנה – ואם בן מה יפסידו אלו שלא ימנה אותם במנין השבטים או לאיך מה ירויחו מנשה ואפרים שיהיו במנין השבטים? (באר בשדה).

לי הם – בחשבון שאר בני הם, לטול חלק בארץ איש כנגדו – שכל אחד מהם קבל חלק לעצמו, חלק לשבט אפרים וחלק לשבט מנשה, כשאר כל השבטים. תורה ו

(ו) ומולדתך וגו' – אם תוליד עוד – כלומר, "אשר הולדת" פירושו: "אם תוליד" [בלשון ספק ובלשון עתיד, שהרי עד עתה ודאי לא הוליד, ובעתיד זהו ספק], ש"אשר" הוא כמו "אם" (שכ"ש ש"אם" משמש כ"אשר", כף "אשר" משמש כ"אם") [אף בפועל לא מצאנו בן במקרא מלבד זה]. "הולדתך" שבלשון עבר מתפרש כאן בלשון עתיד

חיוץ מן הפכורים – שנטלו פי שנים, ראה דברים כא, יז.
מפל-מקום, לא נקראו שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנין

כלומר: שנולדו – זהו פירוש "הנולדים", שנולדו בכך, ולא הנולדים עכשיו.
משפּרשֶׁת ממני עד-שבאתי אצלך – מפני שכל "עד" יש לו זמן שמתחיל בו, ועליו הוא אומר: מזמן פלוני עד זמן פלוני, הוצרך להוסיף: "משפּרשֶׁת ממני", ועל כף שך לומר: "עד בואי" (מ"א). וכזה הבדיר ליוסף הטעם שהוא

**(ו) וַאֲנִי בָבְאֵי מִפְּדֹן מִתְּהָ עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבַרְת־אֶרֶץ לָבֵא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה
שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם:**

וַאֲנִי בְּמִיָּתִי מִפְּדֹן מִיַּת עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן בְּאֶרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאֶרְעָא לְמִיעַל
לְאֶפְרָת וּקְבֻרָתָהּ תַּמָּן בְּאֶרֶח אֶפְרָת הִיא בֵּית
לָחֶם:

וַאֲנִי בְּבָאֵי מִפְּדֹן וְגו' • וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֲנִי מְטָרִית עֲלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהַקְבֵּר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא כֹּף עֲשִׂיתִי
לְאִמְךָ, שֶׁהָרִי מִתְּהָ סְמוּךְ לְבֵית לָחֶם. כְּבַרְת־אֶרֶץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֲלֵפִים אִמָּה, כְּמִדַּת תַּחֲוִם שִׁבְתָּ, כְּדַבְּרֵי
רַבִּי מֹשֶׁה הַדְּרָשָׁן. וְלֹא תֹאמְרוּ שֶׁעֲכָבוּ עָלַי גַּשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָה וּלְקַבְּרָה בְּחֶבְרוֹן. עַת הַגְּרִיד הִזְהָ, שֶׁהָאֶרֶץ
חִלּוּלָה וּמְנַקֶּבֶת כְּכַבְּרָה. וְאֶקְבְּרָה שָׁם • וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אֶפְלוּ לְבֵית לָחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ, וַיִּדְעַתִּי שֶׁיֵּשׁ
בְּלֶבֶד עָלַי, אֲכַל דַּע לֶךְ שֶׁעַל-פִּי הַדְּבוּר קְבֻרָתִיהָ שָׁם, שֶׁתְּהֵא לְעֹזְרָה לְכַנְיָהּ כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְכוּוֹרָאָדָן, וְהָיוּ
עוֹבְרִים דְּרָךְ שָׁם, יֵצֵאת רַחֵל עַל קְבָרָה וּבוֹכָה וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שְׁנֹאָמַר: (דְּרִיבָּה לֵא) "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע
וְגו'", וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשִׁיבָה: "יֵשׁ שָׂכָר לְפַעְלָתְךָ נֶאֱמַר ה' וְגו' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם". וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

שְׁמוֹת הַשְּׂכֵמִים - וְכַמְבוּאָר בְּרִשִׁי
בְּמִדְבַר שָׁם.

וְנִשְׂאִי לְכָל שִׁכְמִי וְשִׁכְמִי, וְדַלִּים לֹזֶה
וְלֹזֶה). - בְּכִמָּה כְּתִיבִיד וּדְפוּסִים
רִאשׁוֹנִים לֹא גֹרְסִים קָטַע זֶה, וּמִשׁוּם
כִּף הוּבָא בְּסוּגְרִים. תוֹרָה ז

(ו) וַאֲנִי בָבְאֵי מִפְּדֹן וְגו' - וְאֶף-עַל-פִּי
שְׁאֲנִי מְטָרִית עֲלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהַקְבֵּר
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְלֹא כֹּף עֲשִׂיתִי לְאִמְךָ -
שְׁלֵא קְבֻרָתִיהָ בְּחֶבְרוֹן.

שֶׁהָרִי מִתְּהָ סְמוּךְ לְבֵית לָחֶם -
שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְהִזְה הַרְבֵּה יוֹתֵר
קַל לְקַבְּרָה בְּחֶבְרוֹן, מֵאֲשֶׁר מִמְּצָרִים
לְחֶבְרוֹן. וְלֹא טֵרַחְתִּי לְקַבְּרָה אֶפְלוּ
בְּתוֹךְ הָעִיר בֵּית לָחֶם (רא"ס). וּמָה
שְׁאָמַר לוֹ דְּבַר זֶה רַק עֲתָה וְלֹא לְפָנָי
כִּן בְּשַׁעַה שֶׁבָקְשׁוּ לְקַבְּרוּ בְּחֶבְרוֹן? יֵשׁ
לֹאמַר, שֶׁפִּינִן שְׁאָמַר לוֹ אֵת הַבְּטַחַת ה'
עַל לֵידַת בְּנֵימִין וְעַל לֵידַת עוֹד שְׁנֵי
בָנִים (כְּדַלְעִיל בְּרִשִׁי פְּסוּקֵי ד), וּמִיַּת
רַחֵל הִזְתָּה בְּזִמְנֵן לֵידַת בְּנֵימִין, הָרִי
בְּתוֹךְ כִּף נִזְכָּר יוֹסֵף בְּקְבוּרָתָהּ שֶׁל
אִמּוֹ בְּדֶרֶךְ, וּכְדִי לְהַפִּיס אֵת דַּעְתּוֹ
אָמַר לוֹ כֵּן.

כְּבַרְת אֶרֶץ - מִדַּת אֶרֶץ - רֵאָה גַם
רִשִׁי לְעִיל לָהּ, טו.

וְהֵם אֲלֵפִים אִמָּה - וּבְרִשִׁי לְעִיל שָׁם
כְּתַב: "כְּמוֹ מְהַלֵּךְ פְּרִסָּא אוֹ יוֹתֵר". וַיֵּשׁ
לֹאמַר, כִּינִן שְׁשֵׁם הַתּוֹב הוּא שְׁאֹמַר
אֵת הַמְּדָה, נֶקֶט בְּשִׁיעוֹר הַיּוֹתֵר גְּדוֹל,
וְכֵאן שֶׁיַּעֲקֹב מִתּוֹדָה בְּטַעַם שֶׁלֹּא קָבַר
אוֹתָהּ בְּבֵית לָחֶם, נֶקֶט בְּשִׁיעוֹר הַיּוֹתֵר
קָטָן, כְּדִי לְהַגְדִּיל אֵת הַתְּמִיחָה שֶׁבְּדַבְּרָה.
וּמִשְׁעָם זֶה גַם לֹא הִבִּיא אֵת פִּירוּשׁ מִנְחָם

שֶׁהִבִּיא שָׁם שְׁהָיוּ מְלֻשׁוֹן בְּבִיר, כְּלוֹמַר,
מְהַלֵּךְ רַב.

**כְּמִדַּת תַּחֲוִם שִׁבְתָּ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי מֹשֶׁה
הַדְּרָשָׁן. וְלֹא תֹאמְרוּ שֶׁעֲכָבוּ עָלַי
גַּשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָה וּלְקַבְּרָה בְּחֶבְרוֹן -**
וְרֵאָה רִשִׁי לְעִיל ל, טו טַעַם אַחַר לְמָה
לֹא נִקְבְּרָה עִמּוֹ בְּחֶבְרוֹן, אִף יַעֲקֹב וַדָּאי
לֹא אָמַר טַעַם זֶה לְיוֹסֵף מִפְּנֵי כְּבוֹד אִמּוֹ.
עַת הַגְּרִיד - עַת הִיבֵשׁ (רא"ס).

הִזְהָ, שֶׁהָאֶרֶץ חִלּוּלָה וּמְנַקֶּבֶת כְּכַבְּרָה
- מִחֲמַת הַתְּרִישׁ. וְזוֹהִי "בְּעוֹד כְּבַרְת
אֶרֶץ", בְּזִמְנֵן שֶׁהָאֶרֶץ הִזְתָּה מְנוּקֶבֶת
כְּכַבְּרָה. וְכֵן פִּירֵשׁ רִשִׁי לְעִיל שָׁם בְּשֵׁם
"מְדַרְשׁ אֲגָדָה", וְהוֹסִיף שְׁאִין זֶה פְּשוּטוֹ
שֶׁל מְקָרָא. וְכֵאן חִיבַר רִשִׁי אֵת שְׁנֵי
הַפִּירוּשִׁים (מִדַּת אֶרֶץ וְהָאֶרֶץ כְּכַבְּרָה),
מִשׁוּם שֶׁכֵּאן יְכוּל הִזְה לֹאמַר "מִדַּת
אֶרֶץ" וְאָמַר "כְּבַרְת אֶרֶץ". וַדָּאי כֵּא
לְהַשְׁמִיעֵנוּ אֵת שְׁנֵיהֶם (גַּרְא). וְעוֹד יֵשׁ
לֹאמַר, שֶׁגַם לְפִי פְּשוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא
שׁ"כְּבַרְת אֶרֶץ" פִּירוּשׁוֹ מִדַּת אֶרֶץ, אִינוּ
סוֹתֵר לְכֹף שְׁזִמְנֵן פְּטִירַת רַחֵל הִזְה
בְּתַחֲוִילַת הַקִּיץ, שֶׁאֵז הָאֶרֶץ מְנוּקֶבֶת
כְּכַבְּרָה.

וְאֶקְבְּרָה שָׁם - וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אֶפְלוּ
לְבֵית לָחֶם - כְּלוֹמַר, לֹא זוּ בְּלֶבֶד שְׁלֵא
קְבֻרָתִיהָ בְּחֶבְרוֹן, אֲלֵא אִף לֹא הִבְאִיתִיהָ
לְקְבוּרָה בְּבֵית לָחֶם הַסְּמוּכָה. וְדְבַר זֶה
לְמַד רִשִׁי מֵהָאִמּוֹר "בְּעוֹד כְּבַרְת אֶרֶץ
לָבֵא אֶפְרָתָה", "בְּעוֹד כְּבַרְת אֶרֶץ"
פִּירוּשׁוֹ: בְּעוֹד שֶׁהָאֶרֶץ חִלּוּלָה כְּכַבְּרָה,
וּמִמִּילָא הֵייתִי יְכוּל לְהִבְיֵאָה לְקְבוּרָה
בְּחֶבְרוֹן, וְלֹא עֲשִׂיתִי כֵּן, וְ"לָבֵא אֶפְרָתָה"
פִּירוּשׁוֹ, שֶׁהִיתִי סְמוּךְ מְאֹד לְאֶפְרָת,

וּבְכָל זֹאת לֹא קְבֻרָתִיהָ שָׁם.
לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ - כְּלוֹמַר, לְמָקוֹם
מִיּוּשָׁב. וְאִין הַכְּנִיָּה לְאֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהָרִי
אָמַר: "מִתְּהָ עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן"
(רא"ס).

וַיִּדְעַתִּי שֶׁיֵּשׁ בְּלֶבֶד עָלַי - בְּדְפוּס שְׁנֵי:
"יֵשׁ בְּלֶבֶד עָלַי תְּרַעוּמַת".

**אֲכַל דַּע לֶךְ שֶׁעַל-פִּי הַדְּבוּר קְבֻרָתִיהָ
"שָׁם"** - וְזוֹהִי "וְאֶקְבְּרָה שָׁם", דְּוָקָא שָׁם
בְּדֶרֶךְ וְלֹא בְּמָקוֹם אַחַר (גַּרְא).

**שֶׁתְּהֵא לְעֹזְרָה לְכַנְיָהּ כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם
נְכוּוֹרָאָדָן** - רֵאָה מְלָכִים ב כה, יא.

וְהָיוּ עוֹבְרִים דְּרָךְ שָׁם - זֶה מְרוּמְזוֹ
בְּמָה שְׁכַתְּב: "בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִיא בֵּית
לָחֶם", שׁ"בְּדֶרֶךְ" כֵּאן הוּא מִיּוֹתֵר, אֲלֵא
לְרַמּוֹ עַל מָה שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִילֶךְ
"דְּרָךְ שָׁם" (דְּרִיבָּה דה).

**יֵצֵאת רַחֵל עַל קְבָרָה וּבוֹכָה
וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שְׁנֹאָמַר -**
יִרְמִיָּה לֵא, יד.

"קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע [.. רַחֵל מְכַבָּה עַל
כְּנִיָּה] - כֵּן הוּא בְּדְפוּס רִאשׁוֹן.

וְגו'", וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשִׁיבָה -
שָׁם לֹא, טו.

"יֵשׁ שָׂכָר לְפַעְלָתְךָ - אִינוּ מְבָאָר מָה
הִיא הַפְּעוּלָה שֶׁעֲלֶיהָ הוּבְטַח לָהּ שְׂכָר,
וְרֵאָה רִשִׁי שָׁם שֶׁהַכְּנִיָּה עַל נְתִינַת
הַסִּימָנִים לְלֵאָה. וּב"תוֹרַת מִנְחָם" כְּתַב,
שִׁישׁ לֹאמַר גַּם שֶׁעֲצֵם קְבוּרָתָהּ שֶׁל רַחֵל
בְּדֶרֶךְ הִיא פְּעוּלַת רַחֵל, דְּהִינּוּ שֶׁהַצּוּי
עַל-פִּי הַדְּבוּר לְקַבְּרָה בְּדֶרֶךְ הִזְה
בְּהִתְאֵם לְרְצוּנָהּ שֶׁל רַחֵל, כְּדִי שֶׁתְּהֵא
לְעֹזְרָה לְכַנְיָהּ בְּשַׁעַת צָרָה, וְדְבַר זֶה
שֶׁנִּקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ הוּא הַפּוּעַל בְּסוּפוֹ שֶׁל

'כָּרוֹב אַרְעָא', כְּדֵי שְׁעוּר חֲרִישַׁת יוֹם (סְפָרִים אַחֲרִים: אַרְצָא), וְאוֹמֵר אֲנִי, שְׁהִיָּה לְהֶם קָצֵב שְׁהִי קוֹרֵין אוֹתוֹ כְּדֵי מַחְרְשָׁה אַחַת, קוֹרִיאַד"א בְּלַע"ז, כְּדַאֲמַרִּין: 'כָּרִיב וְתַנִּי' 'כְּמָה דְּמַסִּיק תַּעֲלָא מִבֵּי כְּרָבָא'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 239 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תכנית הויתור של 'עקרת הבית'

בתחילת פרשתנו הובאו דברי יעקב ליוסף "ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל גו ואקברה שם בדרך" (מח, ז). ופירש רש"י "על-פי הדבור קברתייה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם ובוזראדן כו' יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים כו', והקב"ה משיבה יש שָׁכַר לַפְּעוּלָתָךְ".

ויש לבאר מה שרחל נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, דהנה על רחל אמנו פותב רש"י "ויצא לא, ד ד"ה ויקרא" "היא היתה עקרת הבית". וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ"א, ב) "רחל היתה עיקרו של בית".

והנה מצינו בננוגע לנשי ישראל, שפטורות ממצות-עשה שהזמן גרמא (משנה קידושין כט, א), וכן פטורות מתלמוד תורה (קידושין שם, ב). ומבואר בראשונים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שהוא מפני שעל הנשים מטלים צרכי הבית, ולכן פטורות מדברים אלו.

ונמצא, שלנשים יש תכונה נפלאה של ויתור, שכדי שיוכלו לשמש בתפקידם כ"עקרת הבית", הרי הן מותרות על עבודת השם-יתברך שיש בה קדושה גלויה, כמו לימוד התורה וקיום מצות-עשה, ובמקום זה עובדות את ה' על-ידי העיסוק בצרכי הבית. מה שאין-כן האנשים, עבודתם את הקב"ה היא בעיקר בדברים שיש בהם קדושה גלויה.

ועל-פי-זה יש לבאר מה שרחל אמנו נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, כי רק לרחל שהיא "עקרת הבית" יש מעלה זו, להייתה מותרת במשך מאות ואלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה - מערת המכפלה, כדי שכשיהיו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחילו ללות - "תהא עזרה לבניה"!

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-אַלֶּה: ח וַיַּחַזֵּא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִן אֵלֶּיךָ:

ה"י וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף • בְּקֶשׁ לְכַרְכֶּם, וְנִסְתַּלְקָה שְׂכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שְׁעִתִּיד יִרְבְּעֶם וְאַחֲאֵב לְצִאת מֵאֶפְרַיִם, וְהָיָה וּבְנָיו מִמֶּנֶּשֶׁה. וַיֹּאמֶר מִי-אַלֶּה • מֵהֵיכָן יֵצְאוּ אֵלָיו שְׂאִינָן רְאוּיִין לְכַרְכָּה? .

אשל אברהם – הרב אלאשולי

קרויאיד"א - charuede, מלוא מחרשה. **בלעז**. **כדאמרין** - מוכיח מכאן ש"כרוב" הוא לשון חרישה. וראה גם רש"י יבמות סג, א: "כרְבָא - חרישה". **"כרוב ותני"** - כבא מצינעא קו, א. חרש ושנה (אחת לפני הוריעה ואחת לאחר הוריעה - רש"י ב"ב יב, א). **"כמה דמסיק תעלא מבי כרבא"** - יומא מג, ב. כמה שמעלה השועל בגליו כשדורס על שדה ניר (רש"י

רש"י ישעיה ה, י: "צמדי כרם - ואומר אני: כדי עבודת יום אחד בצמד בקר קרוי צמד". ולפי פירוש זה אין צורך לפרש שרחל נקברה בדרך על-פי הדבור, אלא כיון שהיה מהלך רב בכדי להגיע לבית להם. לכן קברה בדרך. ומשעם זה הביא רש"י את דברי אונקלוס לאחר שסיים לפרש את הפסוק לפי הפירוש הראשון (באר בשדה). אך בדפוס ראשון הגירסא: "כדי שיעור חרישת ארץ".

דבר לקיום ההבטחה של "ושבו בנים לגבולם". **.. נאם ה' וישבו בנים לגבולם** - וראה רש"י שם: "מדרש אנדה אמר, שהלכו אבות ואמהות לפיט את הקדוש-ברוך-הוא על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפיט, נכנסה רחל אמרה לפניו: רבוננו של עולם רחמי מי מרובים, רחמיה או רחמי בשר-ונדם? הני אומר רחמיה מרובים, והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי, שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששחקתי אלא שמתתי לה סימני, אף אתה אם הכניסו בניה צרתך בביתך שתוק להם, אמר לה: יפה למדת סגוריה, יש שָׁכַר לַפְּעוּלָתָךְ וּלְצִדְקָתָךְ שְׁמִסְרָתְךָ סִימְנָךְ לְאַחוּתָךְ".

שם. תורה ח **וְאוֹמֵר אֲנִי** - בתחילה כתב רש"י לפרש בדעת אונקלוס ששיעורו כדי "חרישת יום", וכעת מפרש שאין הכרח לכך, אלא הכונה למדת חרישה שהיתה ידועה להם. וממילא שוב ניתן לפרש כפירוש הראשון גם בדעת אונקלוס. ולגירסת דפוס ראשון: "חרישת ארץ", רש"י בא לפרש מהו שיעורו. **שְׁהִיָּה לְהֶם קָצֵב** - שיעור מדה. **שְׁהִיָּה קוֹרֵין אוֹתוֹ כְּדֵי מַחְרְשָׁה אַחַת,**

ואונקלוס תרגם - "כברת ארץ". **"כרוב ארעא"** - חרישת ארץ. **כדי שיעור חרישת יום** - ראה גם

ט ואמר יוסף לאביו בני אנון דיבב לי יי
היא ואמר קרבנון פען לותי ואברכנון :

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי
אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵלַי וְאֲבִרְכֶם :

ט"ז • הָרָאָה לוֹ שָׁטַר אַרוֹסִין וְשָׁטַר כְּתֹבָה, וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדְּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וַיֹּאמֶר
קַח־נָא אֵלַי וְאֲבִרְכֶם • זֶהוּ שְׁאֵמַר הַפְּתוּב (הוֹשֵׁעַ יא) : "וְאֲנֹכִי תַרְגְּמְתִי לְאֶפְרַיִם, קַח־נָא עָלַי זְרוּעֹתַי", אֲנֹכִי תַרְגְּמְתִי
רוּחִי בַּיַּעֲקֹב בְּשִׁבִיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלְקַח־נָא עָלַי זְרוּעֹתַי.

♦ יום שני ז' טבת ♦

י ועיני ישראל יקרן מסיבו לא יכול למחזי
וקריב תהוון לנתה ונשיק להון וגפיה
להון :

(י) וְעֵינַי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזְקֵן לֹא יוּכַל לְרֹאוֹת וַיִּגַּשׁ
אֹתָם אֲלֵוֹי וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם :

יא ואמר ישראל ליוסף למחזי אפיה לא
סברית והא אחזי יתי יי אף ית כניד :

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פְּנֵיךָ לֹא פִלְלֵתִי
וְהִנֵּה הֵרָאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זֵרְעֶךָ :

ט"ז • לֹא פִלְלֵתִי • לֹא מְלֹאֲנִי לְבִי לְחֹשֶׁב מַחְשְׁבָה שְׁאֵרָאָה פְּנֵיךָ עוֹד. פִּלְלֵתִי • לְשׁוֹן מַחְשְׁבָה, כְּמוֹ : (ישעיה טז)
"הַבִּיֵא עֲצָה, עֲשֵׂי פְלִילָה".

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

עד שלקחן - יעקב את מנשה ואפרים.
על זרועותיו - ראה גם רש"י שם (על-פ'
מדרש תנחומא) : "זהו ואנכי תרגלתי רוחי
על יעקב לצורך אפרים, ולקחם על
זרועותיו". וכתב ב"באר בשדה", שלפי
זה יש לומר שזהו גם פירוש "קחם נא
אלי" האמור כאן, הגש אותם אלי כדי
שאקח אותם, דהינו ש"קחם" מוסב
(גם) על יעקב. תורה י
(יא) לא פללתי - לא מלאני לבי
לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד
- האריך בלשון ולא כתב בקצרה: "לא
חשבתי", משום שיוסף היה נחשב
אצלו כמי ש"טרף טרף", שאין סבוי
בכלל שיראה אותו שוב, ולכן אמר:
"לא מלאני לבי לחשוב מחשבה כו'",
כלומר, לא עלה על דעתי כלל לחשוב
שמה לא נטרפת ואראה אותך חי
[אבל ראה רש"י לעיל מב, לו] (רא"ט).
וברש"י יתקאל כח, כג כתב שהוא
מלשון דין, כלומר, לא דנית.
"פללתי", לשון מחשבה, כמו
"הביאי עצה עשי פלילה" - ישעיה
טז, ג. וראה רש"י שם: "עשי פלילה -
הוא לשון ויבוח משפט לבחור לך את
הטוב". תורה יב

מברכם הבין שנסתלקה ממנו רוח
הקדש, ובקש על כך רחמים [מה]
(שפ"ח).
ונחה עליו רוח הקדש - ועל דרך זה
ברש"י הושע שם: "בקש יוסף רחמים
ושרתה רוח הקדש על יעקב וברכם".
ויאמר קחם נא אלי ואברכם - זהו
שאמר הכתוב - הושע יא, ג. מבאר
בזה מדוע אמר בלשון "קחם", ולא
הגישם (משכיל לדח). להעיר שפסוק זה
מתפרש בדברי רש"י בכמה אופנים:
כאן (על יעקב), בשמות יד, כ (על
הקדוש-ברוך-הוא), בהושע שם, לפי
פשוטו (על משה רבנו).
"ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על
זרועותיו", "תרגלתי" - כמו הרגלתי,
ואין לו דמיון (רש"י שם).
רוחי ביעקב - השרתי עליו רוח
הקדש.
בשביל אפרים - וזהו פירוש
"לאפרים". והינו כדי שיעקב ברכה.
והזכיר אפרים בלבד, כי הוא העיקר
לברכה (באר בשדה) או משום שעיקר
הסתלקות רוח הקדש היה בגלל
אפרים, שיצאו ממנו ירבעם ואחאב,
כדלעיל ברש"י.

יעקב לברכם, ראה יעקב רשעים
עתידים לצאת מאפרים, ירבעם
ואחאב, ונסתלקה ממנו רוח הקדש,
ויאמר מי אלה.
ויהוא וכניו - צאצאיו שמלכו
בישראל עד ארבעה דורות, והיו
רשעים, והם: יהואחז, יהואש בן
יהואחז, ירבעם בן יהואש (ראה מב' ל).
ממנשה - ברש"י הושע שם לא הזכיר
מנשה.
ויאמר מי אלה - מהיכן יצאו אלו
- שמה יש בהם אינה פסול. ואין לפרש
"מי אלה" כפשוטו, כי פשוט הדבר
שיעקב ידע שהם בני יוסף (משכיל לדח).
שאינו ראוי לברכה - הבין בן מזה
שנסתלקה שכינה ממנו בעת שרצה
לברכם (רא"ט). תורה ט
(ט) בזה - הראה לו שטר ארוסין -
שכתב לה בשטר: "הרי את מקודשת
לי" (קידושין ט, א).
ושטר כתבה - להוכיח לו שהבנים
נולדו בכשרות, וזהו מה שאמר לו
"בני הם", שהם בניו בכשרות.
ובקש יוסף רחמים על הדבר -
בתחילה הראה לו שטר ארוסין
ובתובה, וכיון שראה שעדין אינו

(יב) וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם מֵעַם בְּרַכְּיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְּיוֹ יב וַאֲפִיק יוֹסֵף יְתַהוֹן מִן קַדְמוֹהֵי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהֵי עַל אֲרַעָא : אַרְצָה :

ה"י א וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם • לְאַחַר שֶׁנִּשְׁקַם הוֹצִיאֵם יוֹסֵף מֵעַם בְּרַכְּיוֹ, כְּדֵי לְיִשְׁכְּבָם זֶה לְיָמֵינָהּ זֶה לְשִׁמְאֵל, לְסִמְךָ יְדֵיו עֲלֵיהֶם וּלְכַרְכֵּם. וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְּיוֹ • כְּשֶׁחָזַר לְאַחֲזָרְיוֹ מִלְּפָנָי אָבִיו.

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיְמֵינָהּ יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו :

ה"י א אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל • הֵבֵא לְקִרְאת חֲבָרוֹ, יָמֵינוּ כְּנֶגֶד שְׁמָאל חֲבָרוֹ, וְכִנּוּן שְׁיָהָא הַבְּכוֹר, מִיְמֵן לְכַרְכָּה.

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׁמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁכַל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר :

ה"י א שְׁכַל אֶת־יָדָיו • כְּתַרְגוּמוֹ: 'אֲחֻכְמִנּוֹן', בְּהַשְׁכַּל וְחֻכְמָה, הַשְׁכִּיל אֶת יָדָיו לְכַף וּמַדְעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁת יָמֵינוּ עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי"שיחות חלק טו, עמוד 432 - מתוך 'לקראת שבת')

מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם - עֵבֶר וְהִיָּה

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׁמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה (מח, יד)

בְּפִרְשַׁתְנוּ מִסְפָּר שֵׁיֶעֱקֹב אֲבִינוּ, בְּבִרְכּוֹ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף, שְׁכַל אֶת יָדָיו וְהֵנִיחַ אֶת יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הַצֵּעִיר מִמְנַשֶּׁה. וְעַל תְּמִיחַת יוֹסֵף, הַשִּׁיב יַעֲקֹב שְׂאֶפְרַיִם "יְגַדֵּל מִמֶּנּוּ" (מְמַנְשֶׁה).

דְרוֹשׁ בְּאוֹר: הַטַּעַם שֶׁהַבְּכוֹר מְקַבֵּל בְּרָכָה גְדוֹלָה יוֹתֵר, הוּא מֵצַד שֵׁיֶשׁ לוֹ מַעֲלָה לְגַבֵּי שְׂאָר אֲחָיו, וּמִכֵּיּוֹן שְׂאֶפְרַיִם "יְגַדֵּל מִמֶּנּוּ", מִדּוּעַ נִקְבַּע מִלְּמַעְלָה שֶׁמְנַשֶּׁה יֵהְיֶה הַבְּכוֹר, לְכַאוֹרָה הִיָּה צְרִיף לְהִיּוֹת שְׂאֶפְרַיִם יֵהְיֶה הַבְּכוֹר?

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

כְּנֶגֶד. [שִׁיָּהָא] - כֵּן הוּא בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן. וּבְדַפּוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: "שִׁיָּהָא". וְאֵין לוֹ הֶבְנָה, שֶׁהָרִי מְנַשֶּׁה הוּא הַבְּכוֹר. הַבְּכוֹר - מְנַשֶּׁה. מִיְמֵן לְכַרְכָּה - יַעֲמוּד בְּצַד יָמֵינוּ שֶׁל אָבִיו, וְיִקַּבֵּל אֶת בְּרַכְתּוֹ מִיְמֵן. וּבְכַמָּה כְּתָב־יָד וּדְפּוּסִים הִגִּירְסָא: "מִזְוָמֵן לְכַרְכָּה", שִׁיד יָמֵן הִיא מְזוּמְנַת וּזְרִיזָה יוֹתֵר מִיַּד שְׁמָאל, וּמִיַּד יָשִׁים אוֹתָהּ עַל רֵאשׁוֹ. וּמָה שְׁלֹא הִגִּישׁ אוֹתָם בְּזֶה אַחַר זֶה? זֶהוּ מִפְּנֵי שֵׁיֶעֱקֹב רָצָה לְכַרְכֵּם בְּיַחַד, שֶׁכֵּן מִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן "קָחֶם .. וְאַבְרָכֶם" (בְּאֵר בְּשׁוּד). תּוֹרַה יָד (יד) שְׁכַל אֶת יָדָיו - כְּתַרְגוּמוֹ:

"אֲחֻכְמִנּוֹן", בְּהַשְׁכַּל וְחֻכְמָה הַשְׁכִּיל "אֶת יָדָיו" לְכַף, וּמַדְעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה "כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר" - וְשִׁיָּהָא עוֹמֵד לְיָמֵינוּ (בְּאֵר בְּשׁוּד). וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁת יָמֵינוּ עָלָיו - כְּלוֹמֵר, "כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר", הוּא טַעַם לְמָה נִקְרָא מֵה שֶׁעָשָׂה "שְׁכַל אֶת יָדָיו", דְּהֵינּוּ בְּשְׁכַל וּבְכַמָּה. וּפִירוּשׁוֹ: כֵּיּוֹן שִׁיָּדַע שֶׁמְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁת יָמֵינוּ עָלָיו, הָרִי זֶה הוֹכְחָה שֶׁ"שְׁכַל אֶת יָדָיו" כְּכֹנֵן וּבְכַמָּה, אָבֵל אִם לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁמְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר לֹא הִיָּה נִתֵּן לְקְרוֹא לְזֶה "שְׁכַל אֶת יָדָיו" בְּחֻכְמָה, כִּי־אִם שְׁמֹחֲמַת טַעוֹת עָשָׂה כֵּן (רֵאשׁוֹ). תּוֹרַה טו

(יב) וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם - לְאַחַר שֶׁנִּשְׁקַם הוֹצִיאֵם יוֹסֵף "מֵעַם בְּרַכְּיוֹ", כְּדֵי לְיִשְׁכְּבָם זֶה לְיָמֵינָהּ זֶה לְשִׁמְאֵל, לְסִמְךָ יְדֵיו עֲלֵיהֶם וּלְכַרְכֵּם - וּבַעֲוֹדָם עַל בְּרַכְּיוֹ לֹא יָכוֹל הָיָה לְשִׁים יְדֵיו עֲלֵיהֶם וּלְכַרְכֵּם (בְּאֵר בְּשׁוּד). וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְּיוֹ - כְּשֶׁחָזַר לְאַחֲזָרְיוֹ מִלְּפָנָי אָבִיו - שֶׁכֵּן דָּרָךְ כְּבוֹד לְמִי שֶׁנִּפְטָר מֵאֲדָם גְּדוֹל (גֵּרָא). אָבֵל כֵּל עוֹד הָיָה אֲצֵל אָבִיו לֹא יָכוֹל הָיָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת בְּפִישׁוּט יָדָיִם וּרְגָלָיִם (מ"ט). תּוֹרַה יג (יג) אֶת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל - הֵבֵא לְקִרְאת חֲבָרוֹ, יָמֵינוּ כְּנֶגֶד שְׁמָאל חֲבָרוֹ, וְכִנּוּן מִלְּשׁוֹן

וההסברה בזה:

השמות שיוסף קרא לבניו מבטאים את אפן עבודתו בהיותו במצרים:

מנשה הוא מלשון "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי". מנשה הזכיר ליוסף את העבר שאבד כתוצאה מגלותו. פדי שלא ישפח חלילה את עברו ויחלש בעבודת ה', הוא קרא את שם בנו 'מנשה'.

ואלו אפרים הוא מלשון "כי הפרני אלקים בארץ עניי". זהו שבח והודאה על היתרון והעלוי שנפעל בו בעבודתו במצרים. לכן קבע יעקב שאפרים "יגדל" ממנשה: כי דוקא על-ידי הפריה במצרים, שצאצאי יעקב מוסיפים באור גם במקום החשוך, מתגלה שלמותו של יעקב, והיתרון שבירידה לגלות, ולכן העבודה הרצויה מצד יעקב היא "אפרים" הוספה באור גם במקום החשוך.

ואלו בעבור יוסף "מנשה הבכור", כי בעבודתו האישית היה עליו לנקט תחלה בקו של "סור מרע" ושמירה מפניו על-ידי זכרון עברו - שלא שכח את בית אביו. ולכן, את בנו הבכור, שנולד וסמל את תחלת עבודתו, קרא מנשה. רק לאחר מכן היה יכול להתחיל ב"עשה טוב", פעלה בגלות - ולקרא לבנו השני 'אפרים'.

ולכן נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור; כי על אף המעלה בעבודת אפרים, כשמדבר בלדה והתגלות, היינו, סדר העבודה בפעל, הדבר הראשון הוא "סור מרע" - "מנשה", ורק אחר-כך יכול להיות "ועשה טוב" - אפרים, מה-שאין-כן מצד למעלה שאפרים יותר נעלה.

טו וברך ית יוסף ואמר יי די פלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דין יתי מדאיתני עד יומא הדין :

טו) וַיְבָרֶךְ אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֶנּוּ אֲבֹתַי לִפְנֵי אַבְרָהָם וַיְצַחֵק הָאֱלֹהִים הֲרַעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:

טז מלאכא די פרק יתי מכל בישא יברך ית עולמיא ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם ויצחק וכנוני ימא יסגין בגו בני אנשא על ארעא :

טז) הַמְלֶאֶךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכַּל-רָע יְבָרֶךְ אֶת-הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אַבְרָהָם וַיְצַחֵק וַיְדַגּוּ לָרֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

טז) המלאך הגאל אתי מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר: "ויאמר אלי מלאך האלהים בתלום: יעקב וגו' אנכי האל בית אל". יברך את-הנערים • מנשה ואפרים. וידגו • פדגים הללו שפרים ורכים, ואין עין הרע שולטת בהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לח עמ' 152)

וידגו לרב בקרב הארץ (מוח, טז) ארץ - היינו 'עלמא דאתגליא'. גם - היינו 'עלמא דאתפסא'. ומבאר בחסידות,

אשל אברהם - הרב אלאשילי

אפרים, מפני שברכה זו היא ליוסף האבא, וביחס לאבא, מנשה קודם לאפרים (ע"פ משכיל לדה). וראה גם רש"י סוטה לו, ב: "וידגו לרוב - בן בירכן יעקב למנשה ואפרים". וכן הוא ברש"י לקמן מט, כב. וידגו - פדגים הללו שפרים ורכים - ונהו "וידגו לרוב". ואין עין הרע שולטת בהם - ויש לומר שזהו הפירוש "בקרב הארץ". וראה גם רש"י לקמן מט, כב בסופו: "ואף בשברך מנשה ואפרים, ברכם פדגים, שאין עין הרע שולטת בהן". תורה זו

יברך את הנערים - מנשה ואפרים - פירש שזה מנשה ואפרים אף שפשוט הוא, מפני שבזה בא לבאר קושי בכתוב, שתחלה אמר: "ויברך את יוסף", ואחר-כך אמר: "יברך את הנערים", ולכן פירש ש"הנערים" הללו הם מנשה ואפרים, שהם בני יוסף, וממילא מובן שזו ברכה ליוסף (באר בשדה). כלומר, בברכת יוסף הוא כולל את ולדיו, ורק בהמשך מברך את מנשה ואת אפרים מצד עצמם, כמו שכתוב (בפסוק ב) "ויברכם". ולכן דיק רש"י כאן והקדים את מנשה לפני אפרים, אף שיעקב שם יד ימינו על

טז) המלאך הגאל אתי - מלאך הרגיל - ולכן אמר "המלאך" בה"א הידיעה (באר בשדה). להשתלח - כי מלאך הוא שליח ה'. אלי בצרתי - ולכן נקרא "הגואל" בלשון הווה (גרא), ומנה שאמר "מכל רע", מוכח שאין זו גאולה חד פעמית, אלא בכל פעם שהיתה לו צרה (ובש). כענין שנאמר - בראשית לא, יא-יג. "ויאמר אלי מלאך האלהים בתלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל" - אני המלאך שנגלה אליך בבית אל. ובה מבואר שאותו מלאך היה נשלח אליו תמיד בעת שהיה זקוק לכך.

שהברכה היא שגם ב'עלמא דאתגליא' יתגלו אותם אורות המאירים ב'עלמא דאתפסיא'. והוא ענין המשכת 'הודא עילאה' ב'הודא תתאה'.

♦ יום שלישי ח' טבת ♦

יז ויחזא יוסף ארי שוי אבוהי יד מינה על רישא דאפרים ובאיש בעינהי וסעד ידא דאבוהי לאעידאה ומה מעל רישא דאפרים לאנחיתה על רישא דמנשה:

(ז) וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יְדֵי־מִינוֹ עַל־רֹאשׁ אַפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יְדָאָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:

יז"י - ויתמך יד-אביו • הרימה מעל ראש בנו ויתמכה בידו.

יח ויאמר יוסף לאביו לא כן אבא ארי דין בוכרא שו מינה על רישה:

(ח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שֵׁם יְמִינִךָ עַל־רֹאשׁוֹ:

יט וסריב אבוהי ואמר ידענא ברי ידענא אף הוא יהי לעמא ואף הוא יסגי וברם אחוהי זעירא יסגי מנה ובנוהי יהון שליטין בעממא:

(ט) וַיִּמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יְדַעְתִּי כִּנִּי יְדַעְתִּי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגַם־הוּא יִגְדַּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

יט"א - ידעתי בני ידעתי • שהוא הבכור. גם-הוא יהיה-לעם וגו'. שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקדוש-ברוך-הוא עושה גם על-ידו. ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא-הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו וישמו, כשיצמיד חמה בגבעון וירם בעמק אילון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 38)

ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים (מח, ט) יש לשאל: מדוע לא ברך יעקב את מנשה, הבכור, בברכה זו עצמה - שיגדל מאחיו הקטן. והענין, דהנה 'ברכה' פרושה 'המשכה' (פמו "המברך את הגפן בארץ"), היינו שעיניה **להמשיך** דבר ממקורו, ולא **לחדש** דבר שאינו קיים במקור. לכן לא היה יכול יעקב לפעל בברכתו שמנשה יגדל מאפרים, מפיון שלא כך הוא המצב במקור.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

ושמו - וכאילו אמר: ושם יזרעו ויהיה מלא הגוים. ולא יתכן לפרש שזרעו יהיו מפוזרים בכל העולם, שאין זו ברכה אלא קללה (רא"ם).
כשיצמיד חמה בגבעון וירם בעמק אילון - ראה יהושע י, יב. וראה גם רש"י שם פסוק יג: "זרעו של אפרים יהיה מלא וגו', אימתני? ביום שעמדה חמה ליהושע נתמלא כל העולם שמעו של יהושע". וברש"י עבודה-זרה כה, א: "כל הארצות נתמלאו מיראתו ומאימתו, זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים, אךם נוצח כאן מלחמה ואין בני אספמניא יודעין בה, אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם ויראו מפניו". תורה ב

(גרא). אף לפי הגירסא שלפנינו: "גם הוא יהיה לעם וגו'" הוא דבור בפני עצמו, וכך פירושו: אף-על-פי שסמכתי את יד מיני על הצעיר, "גם הוא [הבכור] יהיה לעם, וגם הוא יגדל" כמו הצעיר שסמכתי את יד מיני עליו, אלא שהצעיר יגדל ממנו (באר בשדה).
שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקדוש-ברוך-הוא עושה גם על-ידו - במלחמתו עם מדין, ראה שופטים פרק ז.
ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו - שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא הגוים - כל העולם יתמלא בצאת שמעו

(יז) ויתמך יד אביו - הרימה מעל ראש בנו ויתמכה בידו - פיון שלא שיק לתמוך בעודה מונחת על ראש אפרים, לכן אמר שתחילה הרימה מעל ראש אפרים ואחר-כך תמכה בידו (רא"ם). תורה יח
(יט) **ידעתי בני ידעתי** - שהוא הבכור - יוסף חשב שאביו לא יודע שמנשה הבכור, ועל כך אמר לו אביו: אני יודע כמוך שהוא הבכור, וכפל הלשון כדי לחזק (שפ"ח).
גם הוא יהיה לעם וגו' - בדפוס ראשון וכן ברא"ם ו"גור ארזה" הגירסא: "וגם הוא יהיה לעם ויגדל", דהינו שזה המשך הדבור הקודם, ידעתי שהוא הבכור, ובנוסף לכך שהוא בכור הוא גם יהיה לעם ויגדל

(ב) וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם
 אֶת־אֶפְרַיִם לַפְּנֵי מְנַשֶּׁה:

ט"ז בך יברך ישראל • הפא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו: "ישימך אלהים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה". וישם את־אֶפְרַיִם • בברכתו, לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנפת הנשיאים.

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהִיא
 אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אָרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

(כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׂכָם אֶחָד עַל־אֲחִידָי אֲשֶׁר
 לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתַּי:

ט"ח וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ • לפי שאמה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו? זו שְׂכָם, שְׁנָאֵמַר: (יהושע כד) "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְשֶׂכֶם". שְׂכָם אֶחָד עַל־אֲחִידָי • שְׂכָם מִמֶּשׁ, היא תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיד. בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתַּי • כְּשֶׁהֲרִגוּ שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֵת אֲנָשֵׁי שְׂכָם, נתפנסו כל סביבותיהם להזדוג להם, וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דָּבָר אַחֵר: "שְׂכָם

אשל אברהם - הרב אלאשולי

אמר שאותה נחלה שהבאתי לך היא כְּדִי "שְׁתַּקְבֵּר בָּהּ" (רא"ם). וְאִיזוּ? זו "שְׂכָם", שְׁנָאֵמַר - יהושע כד, לב.

"וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְשֶׂכֶם". שְׂכָם אֶחָד עַל אֲחִידָי - "שְׂכָם" מִמֶּשׁ - כלומר, העיר שְׂכָם. היא תהיה לך חלק "אֶחָד" - כלומר, תיבת "אחד" לשון וְכָר מִתְיַחֶסֶת לְתִיבַת "חֶלֶק" [החסרה בפסוק], ולא לשְׂכָם שהיא לשון נִקְבָּה (שפ"ח), וכאילו אמר: וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׂכָם, [חלק] אחד על אחידך (רא"ם).

יתרה "על אחידך" - ו"אשר לקחתי" פירושו, אשר קניתי (מהר"ז ב"ר צ"ח ט). ומייד האמור"י הפונה לחמור אבי שְׂכָם, ואף שלא היה אמורי אלא חוי, חוי בכלל אמורי (ב"ר ש"ס).

"בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתַּי", כְּשֶׁהֲרִגוּ שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֵת אֲנָשֵׁי שְׂכָם, נִתְפַּנְסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדוּג לָהֶם - להתחבר יחד בשביל להלחם נגדם.

וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כַּנִּגְדָן - נטל חרבו וקשתו ועמד על פתחה של שְׂכָם, וְאָמַר: אם יבאו אומות העולם להזדוג להם, אני נלחם כנגדן (ב"ר פ"ט).

בְּדַגְלִים - שִׁמְטָה אֶפְרַיִם הָיָה בְּרֵאשִׁי הַמַּחְנֶה וְאֶחָדֵינוּ מִטָּה מְנַשֶּׁה - ראה במדבר ב, יח-כ.

וּבְחַנְנֶפֶת הַנְּשִׂאִים - ביום השביעי הקריב נשיא לבני אֶפְרַיִם וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לְבְנֵי מְנַשֶּׁה - ראה במדבר ז, מח, נד. אָבֵל בְּתֹכֵן הַבְּרִכָּה עֲצָמָה אֵין שׁוֹם הַפֶּרֶשׁ בֵּין מְנַשֶּׁה לְאֶפְרַיִם. תורה כא

(כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ - לְפִי שְׁאֵתָה טוֹרַח לְהִתְעַסֵּק בְּקַבּוּרְתִּי - אף שלא מפורש דָּבָר זֶה בְּתוֹב כָּאן, יש לומר שהוא נכלל במה שאמר יעקב ליוסף בפסוק שלפני זה: "הִנֵּה אָנֹכִי מֵת", שִׁיעָקֵב מִזְכִּיר כָּאן מִיתָתוֹ כְּדִי לְהוֹדִיר אֵת יוֹסֵף לְקִנְיָם אֵת הַבְּטָחָתוֹ לְקָבְרוֹ עִם אֲבוֹתָיו, וּבְהִמְשֵׁךְ לָזֶה אֹמַר לוֹ כָּאן שֶׁעַל טוֹרַח זֶה הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָר כְּדִלְקַמֵּן (באר בשדה).

וְגַם "אֲנִי" - מִפְּרֵשׁ "וַאֲנִי", וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ" נִחְלָה שְׁתַּקְבֵּר בָּהּ - תיבת "וַאֲנִי" מורה שפאלו אמר: אֵתָה עוֹשֶׂה לִּי כֵּן, וַאֲנִי אַעֲשֶׂה לְךָ כֵּן, וְלָכֵן כָּתַב תְּחִילָה תִּיבַת "אֵתָה". וְהַמְשִׁיךְ וְאָמַר: "אֵתָה טוֹרַח לְהִתְעַסֵּק בְּקַבּוּרְתִּי", מִפְּנֵי שֶׁהִגְמוּל צְרִיד לְהִיּוֹת מֵאוֹתוֹ סוּג שֶׁבְּעוֹרוֹ הוּא הִגְמוּל, לָכֵן

(ב) בך יברך ישראל - הפא לברך את בניו - כלומר, כְּשִׁירְצָה כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְבָרַךְ אֵת בְּנָיו, וְלֹא שְׁהוּא חוֹבָה (רא"ם).

יְבָרְכֶם כְּבְרַכְתֶּם - של מנשה ואֶפְרַיִם. וְהוּוּ פִירוּשׁ "בְּךָ", בְּבְרַכָּה שֶׁל בְּנִיךְ.

וַיֹּאמֶר - והו פירוש "לאמר". אִישׁ לְבָנוֹ - כאן נקט בלשון יחיד, וְלֹא "בְּבָנָיו" כְּמִקּוּדָם, כְּדִי לְהִתְאִימוֹ לְלִשׁוֹן הַפְּסוּקִי: "יִשְׁמַךְ", שְׁהוּא בְּלִשׁוֹן יחיד, מֵה־שְׁאִין־כֵּן לְעִיל שְׁמַדְבָּר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְט "בְּבָנָיו" לְשׁוֹן רַבִּים (רא"ם).

"יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה" - ראה גם רש"י לעיל כו, ד. בְּמִדְבָּר הַ, כא.

וַיִּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם כְּבְרַכְתּוֹ - וְלֹא שֶׁלְקַח אֵת אֶפְרַיִם וְשָׂם אוֹתוֹ לַפְּנֵי מְנַשֶּׁה, אֲלֵא הוֹכִיר אֵת אֶפְרַיִם בְּבְרַכְתּוֹ לַפְּנֵי מְנַשֶּׁה (רא"ם).

לַפְּנֵי מְנַשֶּׁה - לְהַקְדִּימוֹ - שְׁאֵין הַכּוֹנֵה שֶׁהִקְדִּימוֹ בְּמָה שֶׁהוֹכִיר אוֹתוֹ רֵאשׁוֹנָה בְּבְרַכָּה, כִּי דָבָר זֶה מְפוֹרָשׁ הוּא, וְלֹא הָיָה לְכַתּוּב לְהַשְׁמִיעֵנּוּ, אֲלֵא וְדַאי הַכּוֹנֵה לְהַקְדִּימוֹ בְּכִמְהָ מִיַּי מְעַלָּה (באר בשדה).

אחד", היא הבכורה, שיטלו בנני שני חלקים, וישכם', לשון חלק הוא, פתגומו, והרבה יש לו דומים במקרא: (תהלים כ) "כי תשיטמו שכם", תשית שונאי לפני לחלקים. (שם ט) "אחלקה שכם", (חושע ח) "דרוך ורצחו-שכם", איש חלקו, (צפניה א) "לעבדו שכם אחד". אשר לקחתי מיד האמרי • מיד עשו, שעשה מעשה אמרי. דבר אחר: שהיה צד אביו באמרי פיו. בחרפי ובקשתי • היא חכמתי ותפלתי (ועין ברא"ם שכתב דא"א אשר לפרש על חרבם של שמעון ולוי. דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולעניינת דעמי, בלאר הכי א"א אשר לפרש עליהם, דמה נחינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחהו שמעון ולוי בחרבם ובקשטם, והלא ארובא, מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי, ולא ליוסף, ודוק) •

♦ יום רביעי ט' טבת ♦

מט (א) ויקרא יעקב אל-בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר-יקרא אתכם באחרית הימים: **כי יאמר יעקב אל-בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר-יקרא אתכם באחרית הימים.**

אשל אברהם - הרב אלאשילי

(א) ואגידה לכם - בקש לגלות - והו פירוש "ואגידה" לשון גילוי. את תקן - של אחרית הימים, וכמו שכתוב: "אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (גרא). ונסתלקה ממנו שכינה - ולומד בן ממה שכתוב בתחילה: "האספו ואגידה לכם", ואחר-כך כתוב: "הקבצו ושמעו", משמע שמדובר כאן בשתי אמירות שונות, ותכן האמירה הראשונה לא מופיע בכתוב, אלא והו מפני שרצה לגלות תקן ונסתם ממנו (הרב). וב"משפיל לך" כתב, שמוכח בן מלשון הפסוק "אשר יקרא אתכם", בלשון יחיד, ולא "אשר יקרו אתכם" בלשון רבים, אלא ודאי הפונה לך דבר אחד שיקרה להם באחרית הימים, והיא קץ הגאולה. וראה גם דניאל ג, יד: "ובאתי להבינך את אשר יקרה לעמך באחרית הימים, כי עוד חזון לימים". וראה לשון רש"י לעיל מז, כח: "שבקש לגלות את תקן לבניו ונסתם ממנו", דהיינו שגם ממנו עצמו נסתם, ואילו כאן משמע ש"נסתלקה ממנו שכינה", רק לענין שלא יוכל לגלות לבניו. ויש לומר שרש"י דיק לכתוב כאן בן בדי שזה יתאים גם לפירוש הראשון שהביא לעיל שם בטעם שפרשת ויחי סתומה, שלדעה זו אין זה מטעם ש"נסתם ממנו" תקן, אבל גם לדידו נסתלקה ממנו שכינה בדי שלא יגלה תקן לבניו (הרב).

והתחיל אומר דברים אחרים - כמו

וברש"י עבודה-זרה כד, א: "משמע אין חילוק בעובדי". וראה רש"י ישעיה יא, יד שהוא מלשון פתח. "אשר לקחתי מיד האמרי", "מיד עשו" - את הבכורה (רא"ם). ולפי זה פירוש "אשר לקחתי" הוא "כאשר לקחתי" (משכיל לדוד). כלומר, כשם שיעקב לקח בכורה אף שלא היה בכור, כן הוא נותן בכורה ליוסף אף שאינו בכור. ועדין צריך עיון. שעשה מעשה "אמרי" - כלומר, עשו היו מעשיו כמו של אמורי, ולכן נקרא כאן "אמורי". ובזה מבאר הטעם שלקח יעקב מעשו את הבכורה, כי היו מעשיו מקולקלים באמורי, ואינו מתאים להיות בכור לעבודה [ונכמבאר ברש"י לעיל כה, לא] (אור החמה).

דבר אחר, שהיה צד אביו באמרי פיו - כדלעיל ברש"י כה, כז. והו "האמורי", מלשון אמרי פיו. "בחרפי ובקשתי", היא חכמתי - החכמה נמשלה לחרב, משום שהיא חריפה וחדה כמו חרב (גרא).

ותפלתי - "ובקשתי", מלשון בקשה, והינו תפלה (ראה מכילתא בשלח פרשה ב, ב"ב קכג, ט). או משום שהתפלה עולה למעלה כמו ירית החץ מהקשת (גרא). ורצה לומר, שאת הבכורה מעשו לקח יעקב בזכות חכמתו ובזכות תפלתו. בדפוס שני גורס: "פתגומו בצלותי ובקעותי, בתפלתי ובחכמתי". תורה א

ובהמשך נאמר (לעיל לה, ה): "ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב". דבר אחר: "שכם אחד", היא הבכורה - שאת הבכורה של ראובן העביר ליוסף. שיטלו בניו שני חלקים - בארץ ישראל (כדלעיל פסוק ה וברש"י שם). ולפירוש זה הוא מקושר עם הפסוק שלפניו: "והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", ושם תקבל שני חלקים. ו"שכם" לשון חלק הוא - ולכן אמר "אחד" בלשון זכר.

פתגומו - "חולק חד". והרבה יש לו דומים במקרא: "כי תשיטמו שכם" - תהלים כא, יג. תשית שונאי לפני לחלקים - בדפוס ראשון הגירסא: "לחלקם". וכן משמע מפירוש רש"י בתהלים שם: "אשר תשית אותם לחלק, שיחלקו ישראל את ממונם". "אחלקה שכם" - שם ס, ח. קח, ח. וברש"י שם ס, ח: "אחלק להם שכם בנכסי אויביהם", ובהמשך פותח: "ובפירושים אחרים מצאתי, אחלקה שכם, אחזיר להם נחלת יעקב אביהם". וברש"י שם קח, ח: "אחלקה שכם, אחלקה ארץ אויבי לישראל, שכם - חלק". "דרוך ורצחו שכם" - הושע ו, ט. איש חלקו - אך ברש"י שם: "שכמה - לשון פת אחת". "לעבדו שכם אחד" - צפניה ג, ט.

(ב) הַקְּבִצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:

ב אתפגשו ושמעו בני יעקב וקבילו אוילפן מן ישראל אבובון:

(ג) רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה פָּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזוֹ:

ג ראוובן בוכרי את חילי וריש תקפי לך הנה חזי למסב תלתא חולקין בכירותא פהנתא ומלכותא:

ט"ז < וְרֵאשִׁית אוֹנִי • היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (כ"ח). אוֹנִי • פחִי, כמו: (הושע יב) "מִצְאֲתִי אוֹן לִי", (ישעיה ט) "מֵרֹב אוֹנִים", "וּלְאִין אוֹנִים". יִתֵּר שְׂאֵת • ראוי היית להיות יתר על אחיך בכנהגה, לשון נשיאות פפים. וַיִּתֵּר עָזוֹ • במלכות, כמו: (שמואל א ב) "וַיִּתֵּן עֹז לְמַלְכוֹ", ומי גרם לך להפסיד כל אלה? >

(ד) פָּחִי פְּמִיּוֹם אֶל-תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֵן חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה:

ד על דאזלתא לקבל אפיך הא כמציא ברם לא אהניתא חולק יתיר לא תסב ארי סלקתא בית משכבי אבוב בכן אהלתא לשוויי ברי סלקתא:

ט"י < פָּחִי פְּמִיּוֹם • הפחז והבהלה אשר מהרת להראות בעסקך, פמיום הללו הממהרים למרוצתם, לךך. אֶל-תּוֹתֵר • אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחז אשר פחזת? • כִּי עָלִית מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֵן חֲלַלְתָּ • אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, >

אשל אברהם - הרב אלאשולי

שכתוב "הקבצו ושמעו בני יעקב וגו'". וכנתו לומר שהשכינה הסתלקה ממנו רק לענין גילוי הקץ, ולא לענין שאר דברי הנבואה שבפברכות לבניו (הרב). תורה ב

(ג) וְרֵאשִׁית אוֹנִי - היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו - ראה גם יבמות עו, א וברש"י שם. אוֹנִי - פחִי - הנזע הוא כחו של אדם (ראה רשב"ם ב"ב ע"ד, ב).

כְּמוֹ: "מִצְאֲתִי אוֹן לִי" - הושע יב, ט. וברש"י שם: "אוֹן - כח". מֵרֹב אוֹנִים - ישעיה מ, כו. מרוב אונים שיש לו (רש"י שם).

וּלְאִין אוֹנִים - שם מ, כט. למי שאין בוחות.

יִתֵּר שְׂאֵת - ראוי היית להיות יתיר על אחיך בכנהגה - פלומר, היית ראוי להיות כהן.

לְשׁוֹן - שְׂאֵת. נְשִׂאוֹת פְּפִיּוֹם. וַיִּתֵּר עָזוֹ - במלכות, כמו "וַיִּתֵּן עֹז לְמַלְכוֹ" - שמואל א ב, י. ומי גרם לך להפסיד כל אלה? תורה ד

תבונה". אֲשֶׁר מֵהֵרַת לְהֵרָאוֹת בְּעֵסְךָ - שבשמתה רחל, נטל יעקב משתו שהייתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראוובן ותבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי הייתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? (רש"י לעיל לה, כב).

"כְּמוֹם" הִלְלוּ - הוסיף "הללו", כי "כְּמוֹם" (כ"ף בפת"ח) הוא במקום ה"א הידיעה.

הַמְּמַהְרִים לְמַרוֹצְתָם, לְכָךְ - הוסיף תיבה זו לומר ש"אל תותר" אינו אזהרה [אלא פועל יוצא ממעשיו] (רא"ם).

אֵל תּוֹתֵר - ראה רש"י איוב מט, ד שהטעם שנכתב כאן "תותר" (בפת"ח ולא בסגול"ל), מפני שהוא כמו סוף פסוק, וכמו "ותתר" ברות ב, יד. ונראה שהכנהגה שטעם זה הוא טעם של עצירה, ודינו כמו אֶתְנַחֲתָא וְסוּף פְּסוּק, וצריך עיון.

אֵל [תְּתַרְבֵּה] - בן הוא בדרפוס ראשון. פלומר, אל תתגדל. אך בדרפוסים שלפנינו: "אל תרבה".

לְשׁוֹן כָּל הַיִּתְרוֹת הִלְלוּ - יתר שאת ויתר עו.

ענינים שניטלו מראובן: פהונה ומלכות, אך בנוסף לך ניטלה ממנו גם בכורה (לענין השבטים), ולא הוזכר כאן בפסוק. ובטעם הדבר יש לומר, במעשה ראוובן היו שני ענינים: (א) מהר לכעוס, (ב) חלל יצועי אביו. ומלשון הפסוק כאן משמע, שהעונש של "אל תותר" הוא בעיקר מצד "פחז פמיום", שמהר להראות כעסו, ומשום כך נטלו ממנו את הכהונה ואת המלכות. ואילו הבכורה ניטלה ממנו מצד עצם המעשה של "חללת יצועי אביו", כפתיב בדרבי הימים א ה, א: "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף" (הרב).

ומהו ה"פחז" אשר פחזת? "כי עלית משכבי אביו" - פלומר, "כי עלית משכבי אביו" מוסב על "פחז פמיום" ולא על "אל תותר", וכאילו אמר: מפני שפחזת פמיום כי מהרת לעלות על משכבי אביו, לךך "אל תותר" (רא"ם). ומה שכתוב כאן: "כי עלית משכבי אביו", אין הכנהגה שעלה ממש על משכבי אביו, אלא מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאילו עלה על משכבי אביו, על-דרך מה שפירש רש"י לעיל לה, כב.

אֵן חֲלַלְתָּ - אותו שם - כי על השם שיך לומר לשון חילול, ראה ויקרא יט,

שְׁהִיָּה דְרַבָּה לְהִיּוֹת עוֹלָה עַל יְצוּעֵי. פְּחָזוּ • שֵׁם דְּבָר הוּא, לְפִיכָף טַעְמוֹ לְמַעֲלָה וְכִלּוֹ נְקוּד פִּתְ"ח, וְאִלּוּ הָיָה לְשׁוֹן עֵבֶר, הָיָה נְקוּד חֲצִיזוֹ קַמִּיץ וְחֲצִיזוֹ פִּתְ"ח וְטַעְמוֹ לְמַטָּה. יְצוּעֵי • לְשׁוֹן מְשֻׁבָּב, עַל שׁוּם שְׂמִיּעִים אוֹתוֹ עַל-יְדֵי לְבָדִין וְסָדִינִין, וְהַרְבֵּה דוּמִים לוֹ: (תהלים ט) "אִם-וְזָכַרְתִּיךָ עַל-יְצוּעֵי", (שם קלב) "אִם-אֶעֱלֶה עַל-עָרֶשׁ יְצוּעֵי".

(ה) שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִים כְּלֵי חֲמָס מִכְרֹתֵיהֶם: ה שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִין גְּבֵרִין גְּבֵרִין בְּאֵרֶע תוֹתְבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

ט"ו < שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִים • בְּעֶצֶה אַחַת עַל שְׂכָם וְעַל יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחִיו וְגו' וְעַתָּה לָכֹו וְנִהְרָגְהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרֵי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְגִיתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׂפָחוֹת, הֲרֵי לֹא הִיָּתָה שְׁנֵאֲתָן שְׁלָמָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְהוּא נֶעַר אֶת-בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", יִשְׁשַׁכַּר וְזוּבּוּלוֹן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפִנֵי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל-כִּרְחֹךְ שְׂמַעוֹן וְלוֹי הֵם, שֶׁקָּרָאָם אַבְיָהִם אַחִים. כְּלֵי חֲמָס • אֲמָנוֹת זֹו שֶׁל רְצִיחָה, חֲמָס הוּא בְּיַדְכֶם, מִבְּרַפְת עֲשׂוּ הִיא זֹו. אֲמָנוֹת שֶׁלוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמָסְתֶם אוֹתָהּ הִימְנוּ. מִכְרֹתֵיהֶם • לְשׁוֹן כְּלֵי זִין. סִיף בְּלִשׁוֹן יוֹנֵי מַכִּי"ר (תנחומא). דְּבָר אַחֵר: "מִכְרֹתֵיהֶם" (כ"ח) בְּאֶרֶץ מְגוּרְתָם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכֵלֵי חֲמָס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) "מִכְרֹתֵיךָ וּמְלֹדְתֵיךָ", וְזֶה תִּרְגֹּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

הִלְזָה בָּא".
שְׁקָרָאָם אַבְיָהִם "אַחִים" - וְאִם-כֵּן אִף "אִישׁ אֶל אַחִיו" הָאָמַר שֵׁם, הִינּוּ שְׂמַעוֹן וְלוֹי.
כְּלֵי חֲמָס - אֲמָנוֹת - נִרְאֶה שְׂמַפְרֵשׁ "כְּלֵי" מִלְשׁוֹן אוֹמְנוֹת.
זֹו שֶׁל רְצִיחָה, "חֲמָס" הוּא בְּיַדְכֶם, מִבְּרַפְת עֲשׂוּ הִיא - "וְעַל חֲרָבָה תִּחְיֶה" (לעיל כו, ט).
זֹו אֲמָנוֹת שֶׁלוֹ הִיא - רְאֵה גַם רִשִׁי בְּמִדְבָּר כ, יח: "וְאֵנִי אֵצֶא עֲלֵיכֶם בְּמַה שְׁהוּרִישְׁנִי אָבִי, וְעַל חֲרָבָה תִּחְיֶה".
וְכִרְשִׁי שֵׁם לֹא, ח: "אוֹמְנוֹת הָאוֹמוֹת שְׂבָאִין בְּחָרֵב, שְׁנֵאֲמַר וְעַל חֲרָבָה תִּחְיֶה".
וְאַתֶּם חֲמָסְתֶם אוֹתָהּ הִימְנוּ. מִכְרֹתֵיהֶם - לְשׁוֹן כְּלֵי זִין, הַסִּיף כְּלִישׁוֹן יוֹנֵי: מַכִּי"ר - בְּדָפוּס רִאשׁוֹן הַגִּירָסָא: "מִכְרֹתֵיהֶם" פִּירוּשׁוֹ: חֲרָבוֹתֵיהֶם. וְשִׁיעוֹר הַכְּתוּב כִּף הוּא: כְּלֵי מִכְרֹתֵיהֶם (אוֹמְנוֹת שֶׁל חֲרָבָם, כְּלוֹמַר, רְצִיחָה) - חֲמָס (הִיא בְּיַדְהֶם).
תְּנַחֲוּמָא - סִימָן ט.
דְּבָר אַחֵר: "מִכְרֹתֵיהֶם", בְּאֶרֶץ מְגוּרְתָם - הִינּוּ שְׂהַכִּיף וְהַגִּימָל מִתְחַלְפִּים, וְכֵאֵלּוּ כְּתוּב: "מְגוּרֹתֵיהֶם" (שפ"ח). וְכֵנִה אָמַר לָהֶם, שֶׁאִף בְּמִקוֹם מְגוּרֵיהֶם נִהְגוּ כֵּן, וְלֹא חֲשִׁשׁוּ שִׁבְכָא רִיחָם בְּעֵינֵי יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ (באר בשדה).
נִהְגוּ עֲצָמָן כְּ"כֵלֵי חֲמָס" - וְנִרְאֶה

קִלְב, ג. תורה ה
(ה) שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִים - בְּעֶצֶה אַחַת - בְּבִרְאשִׁית רַבָּה' צו (תיאודור-אלבק) דְּבוּר הַמִּתְחִיל יְהוּדָה: "שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִים, וְכוּלָם אֵינָם אַחִים? אֲלֵא אַחִים הֵן בְּעֶצֶה".
עַל שְׂכָם - כְּדִלְעִיל לז, כה.
וְעַל יוֹסֵף - וְזֶהוּ מַה שְׂאוּמַר אַחֲר־כִּף (פסוק ח): "כִּי בְּאֶפְסֵם הִרְגוּ אִישׁ", הַכּוֹנֵה לְאֲנָשֵׁי שְׂכָם, "וּבְרִצּוֹנָם עָקְרוּ שׁוּר", הַכּוֹנֵה לְיוֹסֵף, כְּדִלְקַמֵּן בְּרִשִׁי שֵׁם (רא"ם).
"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחִיו וְגו' וְעַתָּה לָכֹו וְנִהְרָגְהוּ" - לְעִיל לז, יט-כ.
מִי הֵם? אִם תֹּאמַר רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה? הֲרֵי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְגִיתוֹ - רְאוּבֵן אָמַר (לעיל לז, כא): "לֹא נִכְנְנוּ נַפְשׁ". יְהוּדָה אָמַר (שם פסוק ט): "מַה בְּצַע כִּי נִהְרֹג אֶת אַחִינוּ".
אִם תֹּאמַר בְּנֵי הַשְּׂפָחוֹת? הֲרֵי לֹא הִיָּתָה שְׁנֵאֲתָן שְׁלָמָה, שְׁנֵאֲמַר - שֵׁם פְּטוּק ב.
"וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'" - שְׁהִיָּה רְגִיל אֲצֵל בְּנֵי בִלְהָה, לְפִי שְׁהִיּוּ אַחִיו מְבִיִין אוֹתָן, וְהוּא מְקַרְבָן (רש"י טס).
יִשְׁשַׁכַּר וְזוּבּוּלָן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפִנֵי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל-כִּרְחֹךְ שְׂמַעוֹן וְלוֹי הֵם - וְרְאֵה רִשִׁי לְעִיל מִב, כד: "הוּא [שְׂמַעוֹן] הַשְּׁלִיכּוּ לְבוּר, הוּא שְׂאֲמַר לְלוֹי: הִנֵּה בַעַל הַחֲלוּמוֹת

יב (ספר הזכרון). וְגַם מְבוּאָר בְּזֶה מַה שְׁנֵאֲמַר "עֲלָה" בְּלִשׁוֹן זָכַר, כִּי זֶה מוֹסֵב עַל ה"שֵׁם".
שְׂ"עֲלָה" עַל "יְצוּעֵי" - וְכֵן הוּא בְּרִשִׁי שְׂבַת נה, ב.
וְהִיא הַשְּׂכִינָה - וְלֹא רְאוּבֵן, מְדָלָא כְּתִיב "יְצוּעֵי עֲלִיתָ" (רש"י טס).
שְׁהִיָּה - לְכַאֲוִרָה צְרִיף לומר: שְׁהִיָּתָה. דְּרַבָּה לְהִיּוֹת עוֹלָה עַל יְצוּעֵי - רְאֵה רִשִׁי שְׂבַת שֵׁם: "כִּף הָיָה יַעֲקֹב עוֹשֶׂה בְּאַרְבָּעָה אֲהֵלֵי נְשָׁיו, מַעֲמִיד מִטָּה לְשְׂכִינָה, וּבְאוֹתוֹ אֲהֵל שְׁהוּא רֹאֶה בּו הַשְּׂכִינָה - הוּא בָּא וְלָן אוֹתוֹ הִלְלָה".
פְּחָזוּ - שֵׁם דְּבָר הוּא, לְפִיכָף טַעְמוֹ לְמַעֲלָה - בְּהִבְרָה הִרְאִישׁוּנָה שֶׁל הַמִּילָה.
וְכִלּוֹ נְקוּד פִּתְ"ח. וְאִלּוּ הִיָּה לְשׁוֹן עֵבֶר, הָיָה נְקוּד חֲצִיזוֹ קַמִּיץ וְחֲצִיזוֹ פִּתְ"ח וְטַעְמוֹ לְמַטָּה - זֶה הַכֵּלָל בְּתִיבָה שִׁיטוּדָה שֶׁלֹּשׁ אוֹתִיּוֹת (כְּמוֹ "פִּחָו"), שֶׁהִטַּעַם לְמִטָּה מוֹרָה עַל לְשׁוֹן עֵבֶר, אָבָל בְּמִלָּה שִׁיטוּדָה שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, הִטַּעַם לְמִטָּה מוֹרָה עַל הַהוֹנָה, כְּדִלְעִיל בְּרִשִׁי טו, יז.
יְצוּעֵי - לְשׁוֹן מְשֻׁבָּב, עַל שֵׁם שְׂמִיּעִים אוֹתוֹ עַל-יְדֵי לְבָדִין וְסָדִינִין. וְהַרְבֵּה דוּמִים לוֹ: "אִם וְכִרְתִּיךָ עַל יְצוּעֵי" - שֵׁם ט, ג. וְכֵאֵנִי שׁוֹכֵב עַל מְשֻׁבְבֵי אֲנִי זוֹכֵר אֶהְבְּתִךָ (רש"י טס).
"אִם אֶעֱלֶה עַל עָרֶשׁ יְצוּעֵי" - תַּהֲלִים

(1) בְּסֵדֶם אֶל־תָּבֵא נַפְשִׁי בְּקֶהֱלָם אֶל־תִּחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאֶפֶס הֲרֵגוּ אִישׁ וּבְרַצֵּנָם עֲקָרו־שׁוֹר:

כִּי בְּסֵדֶם אֶל־תָּבֵא נַפְשִׁי • (ב"ר) זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׂבָטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהַבִּיא אֶת הַמְדִינִית לַפְּנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מִתְרַת? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ? אֵל יִזְכָּר שְׁמִי בְּדָבָר, שְׂנֵאָמַר: 'זְמָרִי בִּן־סְלוֹא נָשִׂיא בֵּית־אָב לְשַׁמְעוֹנִי" וְלֹא כְּתֹב בֶּן יַעֲקֹב. בְּקֶהֱלָם • כְּשִׁיקְהִיל קִרְחָה, שֶׁהוּא מִשְׂבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן. אֶל־תִּחַד כְּבֹדִי • שֵׁם אֵל יִתְחַד עִמָּהֶם שְׁמִי, שְׂנֵאָמַר: "קִרְחָה בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קֶהֱת בֶּן־לֵוִי", וְלֹא נֹאמַר: 'בֶּן יַעֲקֹב', אֲבָל בְּדָבְרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְחַסְּרוּ בְּנֵי קִרְחָה עַל הַדּוּכָן, נֹאמַר: (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' ו') "בֶּן־קִרְחָה, בֶּן־יִצְהָר, בֶּן־קֶהֱת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". אֶל־תִּחַד כְּבֹדִי • כְּבוֹד לְשׁוֹן זְכָר הוּא, וְעַל־כֵּן אֶתָּה צְרִיף לְפָרֵשׁ כְּמַדְבֵּר אֶל הַכְּבוֹד וְאוֹמַר: אֶתָּה, כְּבוֹדִי, אֵל תִּתְחַד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (ישעיה' י') "לֹא־תִחַד אִתָּם בְּקִבוּרָה". כִּי בְּאֶפֶס הֲרֵגוּ אִישׁ • אֵלוֹ חַמּוֹר וְאַנְשֵׁי שָׁכֶם, וְאַיִנָּן חֲשׂוּבִין בְּלָם אֲלֵא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמַר בְּגִדְעוֹן: (שופטים' ו') "וְהִפִּיתָ אֶת מִדְּוָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם", זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הֲרִבָּה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעֵצְמוֹ, 'בְּאֶפֶס הֲרֵגוּ' כָּל 'אִישׁ'

אשל אברהם - הרב אלאשולי

תִּתְחַד עִמָּהֶם - וְנִמְצָא שֶׁ"אל תחד" הוא לשון זכר לנוכח. כְּמוֹ - מוֹכִיחַ שֶׁבְּשִׂמְדֵּבֵר אֵל הַזְּכָר לְנוֹכַח אוֹמַר: "תחד". "לא תחד אתם בקבורה" - ישעיה' יד, כ. וּבְרִשׁ"י שָׁם: "לא תשנה לשאר מְלָכִים לְנוֹחַ בְּקִבְרָךְ". כִּי בְּאֶפֶס הֲרֵגוּ אִישׁ - אֵלוֹ חַמּוֹר - בְּהִזְכִּירוֹ אֶת חַמּוֹר וּבְהַשְׁמִיטוֹ אֶת שָׁכֶם בְּנוֹ, מִשְׁמִיעֵנוּ רִשׁ"י שִׁיעַקֵב לֹא הוֹכִיחֵם עַל שֶׁהֲרֵגוּ אֶת שָׁכֶם עֵצְמוֹ, כִּי הוּא אֲכֵן הָיָה חַיִּב מִיתָה, וְאוֹתוֹ לֹא הֲרֵגוּ "בְּאֶפֶס", וְגַם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא עָלָה בְּהַתְרַעְמוֹ (הר"ב). וְאַנְשֵׁי שָׁכֶם, וְאַיִנָּם חֲשׂוּבִין בְּלָם אֲלֵא כְּאִישׁ אֶחָד - שְׂבָעֵינִי שְׁמַעוֹן וְלֵוִי נִחְשָׁבוּ כְּאֵילּוֹ הָיוּ רַק אִישׁ אֶחָד (הר"ב). וְכֵן הוּא אוֹמַר בְּגִדְעוֹן - שׁוֹפְטִים ו, טו. "וְהִפִּיתָ אֶת מִדְּוָן כְּאִישׁ אֶחָד" - וּפְרִירוֹשׁוֹ, שְׂיָכָה אוֹתָם כְּאֵילּוֹ הָיוּ אִישׁ אֶחָד. וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם" - שְׁמוֹת טו, א. בְּרִשׁ"י שָׁם לֹא כְּתֹב בֶּן, אֲבָל כְּתֹב עַל הַפְּסוּק (יה' כט): "כָּל סוֹס פְּרָעָה" - "וְכֵי סוֹס אֶחָד הֵיזָה? אֲלֵא מְגִיד שְׂאִין בּוֹלָם חֲשׂוּבִין לַפְּנֵי הַמְּקוֹם אֲלֵא כְּסוֹס אֶחָד". וְרָאָה גַּם רִשׁ"י דְּבָרִים כ, א: "סוֹס וְרִכְבּ - בְּעֵינֵי בּוֹלָם כְּסוֹס אֶחָד", וְשָׁם מְבִיא דוּגְמָא מִהַפְּסוּק (שְׁמוֹת טו, ט): "כִּי בָא סוֹס פְּרָעָה". זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ - בְּרֵאשִׁית רַבָּה עט, ו.

חשוב ונשיא בית אב, וממילא היה לו להזכיר גם את יעקב בזה. בְּקֶהֱלָם - כְּשִׁיקְהִיל קִרְחָה שֶׁהוּא מִשְׂבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן - רָאָה בְּמַדְבֵּר טו, ג. יט. "אל תחד כבודי" שָׁם, אֵל יִתְחַד - כָּאֵן עֵדִין לֹא יֵרֵד לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן "אל תחד", לָכֵן לֹא דִיק וְכֹתֵב: "אל יתחד". עִמָּהֶם שְׁמִי - בְּלוֹמַר, "כְּבוֹדִי" הֵינִי "שְׁמִי". שְׂנֵאָמַר - בְּמַדְבֵּר טו, א. "קִרְחָה בֶּן יִצְהָר בֶּן קֶהֱת בֶּן לֵוִי", וְלֹא נֹאמַר "בֶּן יַעֲקֹב" - רָאָה גַּם רִשׁ"י שָׁם: "וְלֹא הוֹזְכִיר בֶּן יַעֲקֹב, שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עֵצְמוֹ שֶׁלֹּא יִזְכָּר שְׁמוֹ עַל מַחְלָקָתָם". אֲבָל בְּדָבְרֵי הַיָּמִים - א ו, כב. כְּשֶׁנִּתְחַסְּרוּ בְּנֵי קִרְחָה עַל הַדּוּכָן - בְּרִשׁ"י בְּמַדְבֵּר שָׁם: "וְהֵיכֵן נִזְכָּר שְׁמוֹ עַל קִרְחָה, בְּהִתְחַסֵּם עַל הַדּוּכָן". נֹאמַר: "בֶּן קִרְחָה בֶּן יִצְהָר בֶּן קֶהֱת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל" - וְלָכֵן אֵין לֹמַר שְׁמָה שֶׁלֹּא נֹאמַר "בֶּן יַעֲקֹב" (בְּמַחְלוּקַת קִרְחָה, וּבְסִיפּוֹר שֶׁל שִׁבְט שְׁמַעוֹן), הוּא מִפְּנֵי שֶׁרָאשֵׁי הַמְּשֻׁפְּחוֹת אֵינָם עוֹלָיִם אֲלֵא עַד הַשְּׂבָטִים (רא"ס). אֵל תִּחַד כְּבֹדִי - כְּבוֹד לְשׁוֹן זְכָר הוּא - וְאִם־כֵּן הָיָה צְרִיף לֹמַר: "אל יחד", וְלֹא "אל תחד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה. וְעַל־כֵּן אֶתָּה צְרִיף לְפָרֵשׁ כְּמַדְבֵּר אֵל הַכְּבוֹד וְאוֹמַר: אֶתָּה כְּבוֹדִי אֵל

שלפירושו זה "כלי חמס" פירושו: כלים שחומסים בהם. כְּמוֹ "מְכַרְתִּיךָ וּמְלֹדְתִיךָ" - יִחְזַקְאֵל טז, ג. וּבְרִשׁ"י שָׁם: "מְכֹרֶתִיךָ - כְּמוֹ מְגוּרֹתֶיךָ, וּמְנַחֵם חֲבָרוֹ לְשׁוֹן תּוֹלְדָה, וְכֵן פִּירֵשׁ כְּלֵי חָמֶס מְכֹרֶתֶיךָ.. לְשׁוֹן תּוֹלְדוֹת". וְזֶהוּ תְרִגּוֹם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס - "בְּאֶרַע תּוֹתְבוֹתְהוֹן" - מוֹשְׁבוֹתֶיךָ. תּוֹרָה ו. (1) בְּסֵדֶם אֵל תָּבֵא נַפְשִׁי - זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׂבָטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהַבִּיא אֶת הַמְדִינִית לַפְּנֵי מֹשֶׁה - בְּמַדְבֵּר כה, ו. וְאָמְרוּ לוֹ: זֹו אֲסוּרָה אוֹ מִתְרַת? אִם תֹּאמַר: אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ? - רָאָה גַּם רִשׁ"י שָׁם. אֵל יִזְכָּר שְׁמִי בְּדָבָר, שְׂנֵאָמַר - בְּמַדְבֵּר כה, יד. "זְמָרִי בֶּן סְלוֹא נָשִׂיא בֵּית אָב לְשַׁמְעוֹנִי", וְלֹא כְּתֹב "בֶּן יַעֲקֹב" - וְרָאָה רִשׁ"י שָׁם בְּפִירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, שֶׁ"נָּשִׂיא בֵּית אָב לְשַׁמְעוֹנִי" פִּירוּשׁוֹ: "לֹא־אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה בְּתֵי אָבוֹת שֶׁהָיוּ לְשִׁבְט שְׁמַעוֹן". וְלִפִּי זֶה, אֵין עֵגּוֹן לְכָתוּב כָּאֵן "בֶּן יַעֲקֹב", אֲבָל לְפִירוּשׁ הַשְּׁנִי שָׁם: "לְהוֹדִיעַ שְׂבָחוֹ שֶׁל פְּנִחָס שְׂאֵף־עַל־פִּי שֶׁזֶה הָיָה נָשִׂיא, לֹא מִנַּע אֶת עֵצְמוֹ מִלְּקַנֵּא לְחִילוּל הַשֵּׁם, לָכֵן הוֹדִיעָה הַכְּתוּב מִי הוּא הַמְּכָה", לְכָאוּרָה הָיָה מְקוֹם לְכָתוּב "בֶּן יַעֲקֹב". וּבְ"דְבָרֵי דוֹד" כְּתֹב, שֶׁכְּנָת הַפְּסוּק לְגַנְאֵי שְׁלוֹ, שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיחַ בְּמָה שֶׁהָיָה

שְׂכַעְסוּ עָלָיו, וְכֵן: (יחזקאל ט') "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אָדָם אָכַל". וּבְרַצְנָם עֲקְרוּ-שׁוֹר • רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנֶּקְרָא שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". עֲקְרוּ, אֲשֵׁרִיטוֹר בְּלַע"ז, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוּסֵיהֶם תִּעְקְרוּ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אלו חמור ואנשי שקם - אף לא שקם עצמו

כִּי בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ

אלו חמור ואנשי שקם (מט, ו. ובפירוש רש"י)

יש לעין, דמאחר שפרט רש"י את חמור לבדו, אף שנקלל כבר ב"אנשי שקם", אם-כן מדוע לא פרט גם את שקם, שהרי היה לו חלק עקרי במעשה?

יש לומר, דהא גופא משמיענו, שתוכחת יעקב היתה רק על הריגת חמור ואנשי שקם, ולא על הריגת שקם עצמו. דהנה התוכחה על הריגת אנשי שקם היתה משום שעל-ידי הריגתם "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ גו" (וישלה לז, לה). אף זהו רק על הריגת אנשי שקם, מה שאין-כן הריגת שקם עצמו היתה מתרת ומחייבת גם אצל האמות, שהרי "האמות גדרו עצמם מן העריות כו" (רש"י וישלה שם, ז), ואם-כן היה על שקם חיוב מיתה, גם על-פי דיני האמות. ומפנין שבהריגת שקם עצמו לא היה שום חסרון, לא היה זה גורם "להבאישני ביושב הארץ", ועל כן לא הוכיחם יעקב על זה.

(ו) אָרוֹר אֶפֶס כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אַחֲלָקָם בַּיַּעֲקֹב וְאֶפֶיִצֵּם בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י אָרוֹר אֶפֶס כִּי עָז • אָפְלוּ בַשַּׁעַת תּוֹכְחָה לֹא קָלַל אֶלָּא אֶת אֶפֶס, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בְּלַעַם: "מָה אֶקוּב לֹא קִבָּה אֶל". אַחֲלָקָם בַּיַּעֲקֹב • אֲפָרִידִם זֶה מִזֶּה, שְׁלֹא יִהְיֶה לּוֹי בְּמִנְיַן הַשְּׂבָטִים, וְהָרִי הֵם חֲלוּקִים. דְּבָר אַחֵר: אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְדֵי תִינּוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיְהִיו נְפוּצִים, וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לּוֹי עֲשָׂאוּ מַחֲזֵר עַל הַגְּרָנוֹת לְתַרּוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִתֵּן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דִּרְךְ כְּבוֹד.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

השבטים של יעקב. וְהָרִי הֵם חֲלוּקִים - ולפירוש זה: "ואפיצם בישראל", הוא אותו ענן במילים אחרות. דְּבָר אַחֵר: אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְדֵי תִינּוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיְהִיו נְפוּצִים - זהו פירוש "אחלקם", מלשון הפצה ופיזור, ו"ביעקב" פירושו בכל ארצו של יעקב, שהיו הולכים מעיר לעיר ומחוזרים על הפתחים.

וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לּוֹי עֲשָׂאוּ מַחֲזֵר עַל הַגְּרָנוֹת לְתַרּוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִתֵּן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דִּרְךְ כְּבוֹד - תפוצתו של לוי יותר מכבודת משל שמעון, שכן הוא מחזר כדי לקבל את המגיע לו. וְדָבָר זֶה מְרַוְּמוֹ בַּפְּסוּק, שֶׁכֵּן עַל שְׁמַעוֹן נֶאֱמַר: "אֲחֻלָּקָם בַּיַּעֲקֹב", וְאֵילוּ עַל לּוֹי נֶאֱמַר: "וְאֶפֶיִצֵּם בְּיִשְׂרָאֵל", לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת. וְטַעַם הַדְּבָר, מִשׁוּם שֶׁשְׁמַעוֹן הוּא שֶׁהַתְּחִיל בַּעֲבָרָה, כְּמוֹבָא בְּרַש"י לְעֵיל מִב, כִּד (משכיל לדח). תורה ח

"בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ" - שִׁכְחוּ קִשְׁתָּהּ בְּשׁוֹר לְכַבּוֹשׁ כְּמָה מְלָכִים (רש"י שם). עֲקְרוּ - אֲשֵׁרִיטוֹר - esjareter, לְכָרוֹת גִּידֵי הַשּׁוֹק (אוצר לעזי רש"י). לַעֲקֹר מֵיתֵר הַבְּרֵךְ (לעזי רש"י). בְּלַעַז, לְשׁוֹן "אֶת סוּסֵיהֶם תִּעְקְרוּ" - יְהוֹשֻׁעַ יֵא, ט. מְנַשֵּׁר פְּרִסוּתִיָּה מִן הָאֲרֻכּוּבָה (ע"ז יג א). הִבִּיא הוֹכְחָה לְפִירוֹשׁ "עֲקְרוּ" מִסּוֹס, לֹמַר שֶׁגַם בְּדָבָר תְּלוּשׁ שִׁף לֹמַר לְשׁוֹן עֲקִירָה (נח"י). תורה ו

(ו) אָרוֹר אֶפֶס כִּי עָז - אָפְלוּ בַשַּׁעַת תּוֹכְחָה לֹא קָלַל אֶלָּא "אֶפֶס" - חֲמָתָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בְּלַעַם: "מָה אֶקֹּב לֹא קִבָּה אֶל" - בַּמְדָּבָר כג, ח. וּבְרַש"י שֵׁם: "כִּשְׁהִיו רְאוּיִם לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ, כִּשְׁהִזְכִּיר אֲבֵיהֶם אֶת עוֹנָם כִּי בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ, לֹא קָלַל אֶלָּא אֶפֶס, שֶׁנֶּאֱמַר אָרוֹר אֶפֶס". אַחֲלָקָם בַּיַּעֲקֹב - אֲפָרִידִם זֶה מִזֶּה, שְׁלֹא יִהְיֶה לּוֹי בְּמִנְיַן הַשְּׂבָטִים - רְאֵה בַּמְדָּבָר א, מט. וְזֶהוּ "בַּיַּעֲקֹב", בְּמִנְיַן

וּפְשׁוּמוֹ: אֲנָשִׁים תְּרִבָּה קוֹרָא "אִישׁ", כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, "בְּאֶפֶס הָרְגוּ" כָּל "אִישׁ" שְׂכַעְסוּ עָלָיו - וְלֹא עַל אִישׁ מִיּוֹחַד (רא"ם). כְּלוֹמַר, חֲמָתָם לֹא שִׁכְבָּה עַד לְהַרְיֵגַת הָאֲחֵרוֹן שֶׁבְּאֲנָשֵׁי שְׂכָם (הרב).

וְכֵן "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף, אָדָם אָכַל" - וְחֻקָּא לֵיט, ג, ו. אֵיזָה אָדָם שֶׁמִּצָּא אָכַל (רא"ם). כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁחִיָּה רָעָה הַטּוֹרֶפֶת אֲנָשִׁים, טוֹרֶפֶת כָּל אָדָם בַּפְּנֵי עַצְמוֹ בְּאוֹתוֹ אוֹפֵן שֶׁהִיא טָרְפָה אֶת הָרֵאוּשׁוֹן, כִּף שֶׁמַּעוֹן וְלוֹי בְּהַרְיֵגַת אֲנָשֵׁי שְׂכָם (הרב). וְרֵאָה רַש"י שֵׁם: "כָּל חִיָּה שֶׁטָּעְמָה טַעַם בְּשׂר אָדָם, מִתְגַּרְה בְּאֲנָשִׁים לְעוֹלָם".

וּבְרַצְנָם עֲקְרוּ שׁוֹר - רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף - כְּלוֹמַר, שֶׁזֶה הָיָה רָצוֹנָם, וְלֹא שֶׁעֲקְרוּהוּ בְּפוּעַל, שֶׁהָרִי בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבָר הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל אֲרֶץ מִצְרַיִם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ לַעֲקְרוֹ מִן הָעוֹלָם - נִקְרָאוּ עוֹקְרִים (רא"ם). שֶׁנֶּקְרָא "שׁוֹר", שֶׁנֶּאֱמַר - דְּבָרִים לג, יז.

**(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך
ישתחוו לך בני אביך:**

ח יהודה את אודיתא ולא כהיתמא קד יודון
אחיך ידך תתקף על בעלי דכבך יתפדרון
סנאף יהון מחזרין קדל גדמך ויהון
מקדמין למשאל בשלמך בני אביך:

כ"ט יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (כ"ח). ידך בערף איביך. בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואיבי, תתה לי ערף". בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר: 'בני אמך', כדרך שאמר יצחק.

**(ט) גור אריה יהודה מטורף בני עליה פרע רבין
באריה וכלביא מי יקימנו:**

ט שלטון יהי בשרויא ובסופא יתרפא
מלפא מדבית יהודה ארי מדין קטלא פרי
נפשך סלקתא ינוח ישרי בתקוף פארזא
וכליתא ולית מלכו דתועזענה:

כ"ט גור אריה. על דוד נתנבא: בתחלה, 'גור': (שמואל ב ה) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, אריה, כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא, בתחלתו. מטורף. ממה שחשדתיך ב"טרף טרף יוסף, חיה רעה אכלתהו", וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת: "מה בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודה: "צדקה ממני", לפיכך. פרע רבין וגו'. בימי שלמה: (מלכים א ח) "איש תחת גפנו וגו'".

אשל אברהם - הרב אלעזר

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך - לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר). - בכמה כתבי יד ודפוסים ראשונים לא גורסים זה. וקראו יעקב בדברי רצוי: "יהודה", לא "אתה" כמותם - שאם לא פן מהו "אתה"? (רא"ם). ולפי זה "יודוך אחיך" פירושו שאחיו יודו לברכתו (שפ"ח).

(ט) גור אריה - על דוד נתנבא, בתחלה "גור" - אריה קטן. "בהיות שאול מלך עלינו אתה [הייתה] - פן הוא באחד מכתבי היד. וכן הוא בפסוק. ובדפוסים שלנו נשמטה תיבה זו. המוציא והמביא את ישראל - שמואל ב ה, ב. כלומר, דוד היה מושל אף שעדן לא היה מלך, דהיינו בזמן שאול המלך. ולבסוף "אריה", כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס: "שלמון יהא בשרויא" - ובסופא יתרפא מלפא מדבית יהודא. בתחלתו - זהו פירוש "בשרויא". וכדברי רש"י לעיל: "בתחילה גור". מטורף - ממה שחשדתיך - וראה רש"י לעיל מב, לו: "שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו". ב"טרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו" - לעיל לו, לג. וזהו - "חיה רעה אכלתהו". יהודה שנמשל לאריה, בני עליה - חיבר את "בני" עם "עליה" ולא עם "מטורף", כי "בני" הכונה ליהודה ולא ליוסף, משום שיעקב מדבר אל

יהודה, ואילו הוא אומר "בני". וגם משום שבאופן זה ניתן לפרש את "מטורף" הן על יוסף והן על תמר, מה שאינן אלא נקרא "מטורף בני", הכונה היא רק על יוסף, ומעשה תמר לא נזכר (רא"ם וגר"א). סלקת את עצמך - "עליה", אף על פי שהוא פועל עומד, פירושו: "סלקת" שהוא פועל יוצא, מפני שהוא המסלק וגם המסתלק (רא"ם). ואמרת - שם פסוק בו. "מה בצע וגו'" - כי נהרג את אחינו וגו'. וכן [מ]הריגת תמר - וגם זה נכלל בתיבת "מטורף" (רא"ם וגו"א), והיינו מפל סוג של "טרף" (הרב). שהודה "צדקה ממני" - לעיל לח, כו. לפיכך, פרע רבין וגו' - בימי שלמה "איש תחת גפנו וגו'" - מלכים א ה, ה: "ישב יהודה וישראל לבטח, איש תחת גפנו ותחת האנתו, מדין ועד באר שבע, כל ימי שלמה". וזהו בשכר עלינו מ"טרף" (רא"ם). וזו מדה כנגד מדה, פיון שסילק עצמו מטורף, גם הוא ישפון לבטח ולא יהיה לטרף (באר בשדה). תורה י

(1) לַאֲיִסוּר שֶׁבֵט מִיהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּין רִגְלָיו עַד כִּי־יָבֵא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים:
יֵלֵא יַעֲדֵי עֶבֶד שֶׁלֹּטֵן מַדְבֵּית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי כְּנֻזֵי עַד עֲלָמָא עַד דְּיִיתֵי מְשִׁיחָא דְדִילָהּ הִיא מְלֻכּוּתָא וְלֹהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמָיָא:

כ"ט - **לַאֲיִסוּר שֶׁבֵט מִיהוּדָה** • מְדוּד וְאֵילָף, אֱלוֹ רְאִשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל, שְׂרֻדִים אֶת הָעַם בְּשֶׁבֶט, שֶׁמִּמֶּנִּים עַל־פִּי הַמְּלָכוֹת (סנהדרין ה). **וּמַחֲקֵק מִבֵּין רִגְלָיו** • תְּלַמִּידִים, אֱלוֹ נְשִׂאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **עַד כִּי־יָבֵא שִׁילָה** • מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלוֹ, וְכֵן תִּרְגַּם אוּנְקְלוֹס. **וּמַדְרַשׁ אַגָּדָה**: "שִׁילּוֹ", שֵׁי לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עז) "יֹדְבִילוּ שֵׁי לַמּוֹרָא". **וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים** • אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהֵי"ד עָקֵר הִיא בִּיסוּד, כְּמוֹ: "יִפְעֹתָךְ", וּפְעָמִים שְׂנוּפְלַת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשֻׁמְשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עָקֵר נּוֹפֵל, כְּגוֹן נִו"ן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁף, וְאֵל"ף שֶׁבְּ"אֲחֹתִי בְּאֲזִיכָם" (איוב יא). **וְשֶׁבְּ"אַבְחַת־חֶרֶב"** (יחזקאל כא) (וְהוּא לְשׁוֹן חֶרֶב וּפְרוּשׁוֹ: "אֵימַת חֶרֶב", וְהוּא לְשׁוֹן וַיִּן, (מלכים ב ד) **וְ"אַסוּף שֶׁמֶן"**. אֵף זֶה, "יִקְהֶת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה יא) "אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ", וְדוּמָה לוֹ: (משלי ט) "עֵינַי תִּלְעַג לְאֵב וְתִבְזוּ לִיקְהַת אִם", לְקַבּוּץ קִמְטִים שֶׁבְּפִנְיָהּ מִפְּנֵי זַקְנָתָהּ, וּבִגְמָרָא: 'דִּתְכִי וּמְקַהוּ אַקְהָתָא בְּשׁוּקֵי דְנַהֲרָדְעָא [דְּפּוּמְבֻדִיתָא], בְּמַסְכַּת יְכָמוֹת (דף ק). וְיָכַל הִיא לומר: קַהֲתֵת עַמִּים.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

וְאֵלָף שֶׁבְּ"אַחֹתִי בְּאֲזִיכָם" - איוב יג, יז. וְאֵלָף בְּתִיבָה הִיא מִן הַיִּסוּד (רש"י מ"ב ד, ב. תהלים קט, טז). וְהִיא לְשׁוֹן הַגָּדָה וְדָבוּר, וּפְעָמִים יִחְסַר אֵלָף, כְּמוֹ "יִקְהֶת דַּעַת", וְרָאָה גַם רִש"י תהלים קט, ה. אֵבֶל רָאָה רִש"י איוב לח, כח, שֶׁהָאֵלָף בּוֹ יִתְרָה כְּמוֹ אֵלָף שֶׁבְּרֵאשׁ מְלָה, לְהִיטוֹת שֵׁם דְּבָר. וְכֵן מִשְׁמַע מִרִש"י יִשְׁעִיָּה ט, יז. שֵׁם נֹט, י. יִחְזַקְאֵל כּא, כ. וְצָרִיף עֵינָן. **וְשֶׁבְּ"אַבְחַת חֶרֶב"** - יחזקאל כא, כ. שֶׁהָאֵלָף הִיא יִסוּד בְּתִיבָה (רש"י מ"ב ד, ט). אֵבֶל רָאָה רִש"י יחזקאל שֵׁם: "אַבְחַת חֶרֶב, הַשְּׁמַעַת קוֹל הַרוּגֵי חֶרֶב, לְשׁוֹן נְבִיחָה, כִּי נִו"ן בְּנְבִיחָה יִסוּד נּוֹפֵל הוּא כְּמוֹ נִו"ן בְּנְשִׁיכָה, וְתִבְאָ אֵלָף בְּמִקּוּמָה". וְרָאָה גַם רִש"י יִשְׁעִיָּה שֵׁם וְשֵׁם ט, יז. וְכֵן בְּרִש"י איוב שֵׁם. וְצָרִיף עֵינָן. **וְ"אַסוּף שֶׁמֶן"** - מְלָכִים ב ד, ב. וְהוּא מְלֻשׁוֹן כְּדִי סִיכַת שֶׁמֶן, וְהָאֵלָף בְּתִיבָה מִן הַיִּסוּד (רש"י שם). וְרָאָה גַם רִש"י תהלים שֵׁם. אֵבֶל רָאָה רִש"י לְעִיל כּה, ג שֶׁהָאֵלָף אֵינָה יִסוּדִית. וְכֵן כְּתֹב בְּרִש"י יחזקאל שֵׁם. וְצָרִיף עֵינָן. **אֵף זֶה "יִקְהֶת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר** - יִשְׁעִיָּה יא, י. **"אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ"**. וְדוּמָה לוֹ: "עֵינַי תִּלְעַג לְאֵב וְתִבְזוּ לִיקְהַת אִם" - מְשַׁלֵּי ל, יז. **לְקַבּוּץ קִמְטִים שֶׁבְּפִנְיָהּ מִפְּנֵי זַקְנָתָהּ** - וְכֵן בְּרִש"י שֵׁם: "קִמְטִים הַנִּקְבָּצִים וְנִקְהָיוּ בְּפִנְיָ אִמּוֹ".

מְשִׁיחָא דְדִילָהּ הִיא מְלֻכּוּתָא. **וּמַדְרַשׁ אַגָּדָה** - פְּסִיקְתָא זוּטְרַתָא לַחַס טוֹב) עַל הַפְּסוּק. כִּי לְפִירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן קָשָׁה, הָרִי כְּתוּב "שִׁילָה" בִּיּוֹד. **"שִׁילָה", שֵׁי** - דוֹרוּן. **לוֹ** - הוֹרֵשׁ "שִׁילָה": שֵׁי לוֹ, וְהֵי"א בְּמִקּוּם נִו"ו (רא"ם). כְּלוֹמֵר, גַּם לְפִירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ הַפּוֹנֵה עַל מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ, אֵלָא שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ "שִׁילָה", עַל שֵׁם שֶׁמְכִיבִים לוֹ שֵׁי. **שֶׁנֶּאֱמַר** - תְּהִלִּים עו, יב. **"יֹדְבִילוּ שֵׁי לַמּוֹרָא"** - כְּלוֹמֵר, וְיִבְאוּ דוֹרוּן לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ (פְּסִיקְתָא שֵׁם). וְרָאָה יִלְקוּט שֶׁמְעוּנֵי יִשְׁעִיָּה רְמֵז תכ: "עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה, קָרִי בִּיהַ עַד כִּי יוֹבֵל שֵׁי לוֹ". וְרָאָה גַם רִש"י לְבְּרֵאשִׁית רְבָה צח, ח: "סִרְס הַמְּקָרָא וְדִרְשָׁהוּ: עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה, עַד שִׁיּוּבֵל שֵׁי לֵה". **וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים** - אֲסִיפַת עַמִּים - רָאָה גַם רִש"י מְשַׁלֵּי ל, יז: "קַבּוּצַת עַמִּים". **שֶׁהֵי"ד עָקֵר הִיא בִּיסוּד** - רָאָה גַם רִש"י שֵׁם. **כְּמוֹ "יִפְעֹתָךְ"** - יחזקאל כח, יז. הוֹפְעֹתָךְ, לְשׁוֹן תּוֹאֵר פְּנִים (רש"י שם). **וּפְעָמִים שְׂנוּפְלַת מִמֶּנּוּ**. וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשֻׁמְשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים **"עָקֵר נּוֹפֵל"** - או "יִסוּד נּוֹפֵל" (רא"ה רש"י לְעִיל ח, יא. שְׁמוֹת ג, כב). **כְּגוֹן נִו"ן שֶׁל נוֹגֵף** - שְׁמוֹת ז, כז. **וְשֶׁל נוֹשֵׁף** - וּבִלְשׁוֹן עֲתִיד הַנּוֹנ"ן נּוֹפְלַת: "יִגּוֹף" (שְׁמוֹת כּא, לה), "יִשְׁרֹף" (קהלת י, א).

(1) **לַאֲיִסוּר שֶׁבֵט מִיהוּדָה** - מְדוּד - שֶׁעֲלָיו נֶאֱמַר (במדבר כד, ח): "וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְרִש"י שֵׁם: "מְלַךְ רוּדָה וּמוֹשֵׁל .. זֶה דְּוָד". **וְאֵילָף** - "עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה", וְהֵינּוּ אֵף בְּזִמְן הַגְּלוּת, וּכְמוֹ שֶׁמִּמְשִׁיחַ: "אֱלוֹ רְאִשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל" (רא"ם ו"א). **אֱלוֹ רְאִשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל שְׂרֻדִים אֶת הָעַם בְּשֶׁבֶט** - בְּמִקּוּל. וְרָאָה גַם רִש"י סְנֵהֲרִין ה, א: "שֶׁבֶט לְשׁוֹן שְׂרָרָה", וּבְרִש"י עֲמוּס א, ה: "עַל שֵׁם שֶׁהַמוֹשֵׁל רוּדָה אֶת הָעַם בְּמִקּוּלוֹת". **שְׂמֻמָּנִים עַל־פִּי הַמְּלָכוֹת** - שֵׁשׁ לָהֶם רִשׁוֹת מִהַמְּלָכוֹת לְרִדוֹת אֶת הָעַם (רש"י סנהדרין שם). **וּמַחֲקֵק מִבֵּין רִגְלָיו** - תְּלַמִּידִים - תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁמְלַמְּדִים תּוֹרָה בְּרַבִּים (רא"ה סנהדרין ה, א). **אֱלוֹ נְשִׂאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** - "מַחֲזִיק" לְשׁוֹן שְׂרָרָתוֹ, שֶׁמַּחֲזִיק וְשׁוֹלֵחַ סְפָרִים וּמַצְנֶה (רש"י תהלים ט, טז). וְזוֹ שְׂרָרָה מוֹעֲצַת (רש"י סנהדרין שם). וְרֵאשׁ גּוֹלָה, עֲדִיף מְנַשֵּׂא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (רש"י מ"ק כה, ב). **עַד כִּי יָבֵא** - עַד אֲשֶׁר יָבֵא (רש"י לְעִיל כה, טז). **שִׁילָה** - מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלוֹ (כּאָר בְּשׁוּד). וּפִירוּשׁ הַפְּסוּק הוּא כִּף: לֹא יִסוּר שֶׁבֶט מִיהוּדָה, עַד אֲשֶׁר יָבֵא מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלוֹ לְגַמְרֵי, וְאָז וְדֹאֵי לֹא יִסוּר (ו"א). **וְכֵן תִּרְגַּם אוּנְקְלוֹס** - "עַד דְּיִיתֵי

(יא) אֶסְרֵי לְגֶפֶן עֵירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו בְּכֶם בְּיַיִן לְבָשׂוּ וּבְדָם-עֵנָבִים סוּתוּ:

יא יסחר ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה יהון צדיקיא סחור סחור לה ועבדי אורייתא באולפן עמה יהי ארגון טב לבושהי כסותה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

כ"א - אֶסְרֵי לְגֶפֶן עֵירָה • נִתְנַבָּא עַל אַרְצָא יְהוּדָה שְׁתֵּהָא מוֹשְׁכַת יַיִן כְּמַעְיָן, אִישׁ יְהוּדָה יֵאָסֵר לְגֶפֶן עֵיר אַחַד, וַיִּטְעֲנֵנוּ מִגֶּפֶן אַחַת וּמִשׂוֹרֵק אַחַד, בֶּן אֶתְנֹו אַחַד. שְׂרָקָה • זְמוּרָה אַרְבָּה, קוֹרִירִי"א בְּלַע"ז. כְּכֶם בְּיַיִן • כָּל זֶה לְשׁוֹן רַבּוּי יַיִן. סוּתָה • לְשׁוֹן מִיִּן בְּגָד הוּא, וְאִין לֹו דְמִיּוֹן בְּמַקְרָא. אֶסְרֵי • כְּמוֹ אוֹסֵר, דְּגִמְתּוֹ: (תהלים קיג) "מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל", (שם קכג) "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשִׁמְיִם", וְכֵן: "בְּנֵי אֶתְנֹו", כְּעֵנָן זֶה. וְאוּנְקָלוּס תְּרַגְּם בְּמִלְךְ הַמְּשִׁיחַ: גֶּפֶן, הֵם יִשְׂרָאֵל. עֵירָה, זֶה יְרוּשָׁלַיִם. שְׂרָקָה, אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל (רומיה ב) "וְאֲנֹכִי נִטְעַתִּיךְ שׂוֹרֵק". בְּנֵי אֶתְנֹו • יְבָנוּן הַיְכָלָה, לְשׁוֹן: "שֹׁעַר הָאֵיתוֹן" בְּסִפְרֵי יְחֻזְקָאֵל (ט), וְעוֹד תְּרַגְּמוּ בְּפָנִים אַחֲרֵיהֶם: גֶּפֶן, אֵלוֹ צְדִיקִים. בְּנֵי אֶתְנֹו, עַבְדֵי אוֹרִיתָא בְּאֶלְפֵן, עַל שֵׁם: "רוֹכְבֵי אֶתְנֹוֹת צְחוּרוֹת". כְּכֶם בְּיַיִן, יְהֵא אַרְגָּוֵן טַב לְבוּשׁוּהֵי, שְׂצַבּוּעוֹ דוּמָה לְיַיִן, וְצַבּוּעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן סוּתָה, שְׁהַאֲשָׁה לּוֹבֶשְׁתָּן וּמְסִיתָה בְּהֵן אֶת הַזְכָּר לִיתָן עֵינֵיו בְּהָ. וְאַף רַבּוּתֵינוּ פְּרָשׁוּ בְּמַקְרָא לְשׁוֹן הַסֵּת שְׁכָרוֹת בְּמַסְכַת כְּתוּבוֹת (דף קיא): "וְעַל הַיַּיִן, שְׁמָא תֵאמֵר אֵינֹו מְרוּהָ? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "סוּתָה".

אשל אברהם - הרב אלאשולי

שער שמשמש כניסה ויציאה לכל באי העזרה, "איתון" תרגום של ביאה (רשי"ט), אם בן "אתנו" רומז לבית המדרש. ועוד תרגמו בפנים אחרים - אונקלוס תרגם פסוק זה באופן נוסף: "צדיקיא סחור סחור ליה, ועבדי אורייתא באולפן עמה" - הצדיקים סביב סביב לו, עוסקי התורה בבית המדרש עמו. וראה בביתאור לתרגום אונקלוס. "גפן" אלו צדיקים, "בני אתנו", "עבדי אורייתא באולפן" - יעסקו בתורה בבית המדרש. על שם "דכבי אתנות צחורות" - שופטים ה, י. והכנה על תלמידי חכמים שירכבו לבית המדרש ללמוד תורה. וראה בביתאור לאונקלוס. "ככם בנין", "יהא ארגון טב לבושהי" - יהא ארגון טוב לבושו (של מלך המשיח). שצבעו דומה לין - ולכן היין רומז לארגון. "וצבעונין" - בגדיו יהיו צבעוניים. הוא לשון "סותה", שהאשה לובשת ומסיתה בהן את תוכר לתן עיניו בה. ואף רבותינו פרשו בתלמוד לשון הסתת שכרות במסכת כתובות - קיא, ב. ועל היין שמא תאמר אינו מרוה? תלמוד לומר: "סותה" - לשון הסתה, שהיין מסית את השיכור (רשי"ט, שם). תורה יב

ב, כא. קורייד"א - corjede, עריס (שורה של גפנים המונחות על גדר והן יוצרות מעין סוכה) (אוצר לעו רשי"ט). בלעז. ככם בנין - כל זה לשון רבוי יין - פי אין דרך לכבס הבגדים בנין (רא"ט). סותה - לשון מין כגד הוא - והוא מלשון כסות. ואין לו דמיון במקרא. אסרי - כמו אוסר - והי"ד היא תוספת בסוף מילה. דגמתו - שמוסיפים יו"ד בסוף מילה. "מקימי מעפר דל" - תהלים קיג, ז. יו"ד יתרה (רשי"ט שם פסוקה. רשי"ט שיעיה כב, טז). "הישבי בשמים" - שם ככג, א. יו"ד יתרה (רשי"ט שם. איוב כב, ל). וכן "בני אתנו" כענין זה - שהוא כמו "בן אתנו", והי"ד של "בני" יתרה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח - הנזכר בפסוק הקודם. יסחר ישראל לקרתה, עמא יבנון היכלה" - [המשיח] ישיב ישראל לעירו [ירושלים], והעם יבנו היכלו [בית המדרש]. "גפן" הם ישראל - דכתיב "גפן ממצרים תסיע" (תולין צב, א). "עירה" זו ירושלים, "שרקה" אלו ישראל, "ואנכי נטעתיה שרק" - ירמיה ב, כא. שרק הוא זמורות גפן טוב, כלומר, בני אבות בשרים וצדיקים (רשי"ט שם). "בני אתנו", "יבנון היכליה", לשון "שער האיתון" בספר יחזקאל - מ, טו.

ובמקרא - יבמות קי, ב. "דיתבי ומקחו אקתתא בשוקי דנהרדעא" - בגמרא שלפנינו: "דיתבי וקמקו אקתתא בשוקא דפומבדיתא", וברשי"ט שם: "מקהילים תלמידים סביבם, שהיו באים לשמוע דברייהם". ויכול היה לומר: "קתת עמים" - שגם זה פירושו: אסיפת עמים. כלומר, ביון שאין הי"ד של "יקתת" לשון עתיד, אלא הוא שם דבר, והי"ד היא מיסוד התיבה הנפול ממנו לפרקים, לכן יכול היה לומר "קתת" במקום "קתת". תורה יא. (יא) אסרי לגפן עירה - נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסר - יקשור. "לגפן" עיר - חמור צעיר. וזהו "עירה", עיר שלו. אחר ויטענונו - ויטעון אותו. מגפן אחת - זהו פירוש: "אסרי לגפן עירה". ומשורק - מזמורה ארבה. אחר בן אתון אחר - זהו פירוש "ולשורקה בני אתנו". שרקה - זמורה ארבה - ראה רשי"ט לעיל מ, י. "שריגים, הם זמורות ארוכות". ומשמע ששורק ושריג הינו הר, פי גימ"ל מתחלפת בקו"ף. אף מזה ששם הביא לשון לעו אחר, נראה שאינם אותו דבר. וראה רשי"ט שיעיה ה, ב: "שורק הם זמורות היפות לנטיעה משאר זמורות". וכן כתב רשי"ט בירמיה

(יב) חִבְלֵי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבַן־שָׁנַיִם מַחְלָב:

יב וְסַמְקוֹן טוּרוּחַי בְּכַמּוּחַי יִטּוּפוּן נַעֲוֹחַי
בְּחַמְרִי יַחְוֶן בְּקַעְתָּהּ בְּעֵיבוֹר וּבְעֲדָרֵי עָנָא:

י"א < חִבְלֵי עֵינַיִם • לְשׁוֹן אֲדָם, כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כג) "לְמִי חִבְלֵי לֹת עֵינַיִם", שֶׁפֶן דָּרָךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם מֵאֲדִימִין. מַחְלָב • מֵרַב חֶלֶב, שֶׁיְהִי בְּאַרְצוֹ מֵרַעַה טוֹב לְעֲדָרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמְּקָרָא: אָדָם עֵינַיִם יֵהָא מֵרַב יַיִן, וּלְבַן־שָׁנַיִם יֵהָא מֵרַב חֶלֶב. וּלְפִי תַרְגוּמוֹ: עֵינַיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שֶׁמֶשֶׁם צוֹפִים לְמַרְחֹק. וְעוֹד תַרְגְּמוּ בְּפָנִים אַחֲרִים: לְשׁוֹן מַעֲנִנּוֹת וְקִלּוּחַ הַיְקָבִים: נַעֲוֹחַי, יְקָבִים שְׁלוֹ, וְלְשׁוֹן אֲרָמֵי הוּא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף ע"ד): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'. יַחְוֶן בְּקַעְתָּהּ, תַרְגָּם: "שָׁנַיִם", לְשׁוֹן: שְׁנֵי הַסְּלָעִים.

(יג) זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵן וְהוּא לְחוּף אֲנִיּוֹת וַיִּרְכְּתוּ

יג זְבוּלָן עַל סִפְרַי יִמְמִיא יִשְׁרֵי וְהוּא יִכְבֹּשׁ
מִחֻזְיָן בְּסַפִּינָן וְטוֹב יִמָּא יִכּוּל וְתַחֲוּמָה
יְהִי מְטִי עַל צִידוֹן:

עַל־צִידוֹן:

י"א < זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים • עַל חוּף יַמִּים תִּהְיֶה אֲרָצוֹ. חוּף • כְּתַרְגוּמוֹ: 'סִפְרַי', מֵרַק "א בְּלַע", (יבמות מח) וְהוּא יִהְיֶה מְצוּי תְדִיר עַל חוּף אֲנִיּוֹת, בְּמִקּוֹם הַנֶּמֶל שֶׁאֲנִיּוֹת מְבִיאֹת שָׁם פֶּרֶקְמִטָּא, שֶׁהִיא זְבוּלָן עוֹסֵק בְּפֶרֶקְמִטָּא וּמִמְצִיא מְזוֹן לְשִׁבְט יִשְׂשַׁכָּר, (תנחומא) וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שְׁאָמַר מֹשֶׁה: (דברים לג) "שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשַׁכָּר בְּאַהֲלֵיךְ", זְבוּלָן יוֹצֵא בְּפֶרֶקְמִטָּא, וַיִּשְׁשַׁכָּר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאַהֲלִים. וַיִּרְכְּתוּ עַל־צִידוֹן • סוּף גְבוּלוֹ יִהְיֶה סְמוּךְ לְצִידוֹן. וַיִּרְכְּתוּ • סוּפוֹ, כְּמוֹ: "וַיִּלְרַכְּתֵי הַמְּשָׁפָן".

(יד) יִשְׁשַׁכָּר חֲמַר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְּשַׁפְתִּים:

יד יִשְׁשַׁכָּר עַתִּיר בְּנִכְסֵין וְאַחֲסַנְתָּה בֵּין
תַּחֲוּמֵינָא:

י"א < יִשְׁשַׁכָּר חֲמַר גָּרָם • חֲמוּר בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל עַל תּוֹרָה כְּחֲמוּר חֶזֶק שֶׁמְטַעֲנִין אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

(יב) חִבְלֵי עֵינַיִם - לְשׁוֹן אֲדָם, כְּתַרְגוּמוֹ

- "סַמְקוֹן", יֵאָדְרִימוּ.
וְכֵן "לְמִי חִבְלֵי לֹת עֵינַיִם" - מִשְׁלֵי כג, כט.

שְׁכֵן דָּרָךְ שׁוֹתֵי יַיִן עֵינֵיהֶם מֵאֲדִימִין - וְרָאָה גַם רַשִׁי שָׁם: "מֵרַב יַיִן מֵאֲדִימִין עֵינָיו", וְשֶׁם הוֹסִיף: "וּגְנָאֵי הוּא". אֲבָל רָאָה רַשִׁי סְנֵהֲדָרִין ע. א: "וּלְמִי שִׁיג לֹא חִבְלֵי לֹת עֵינַיִם מֵרַב שׁוּמְנוּ וּשְׂקִיתוֹ".

מַחְלָב - מֵרַב חֶלֶב - וְלֹא שְׁנֵי תַהֲיִינָה לְכַנּוֹת יוֹתֵר מִלְכָן הַחֶלֶב. שֶׁיְהִי בְּאַרְצוֹ מֵרַעַה טוֹב לְעֲדָרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמְּקָרָא: אָדָם עֵינַיִם יֵהָא מֵרַב יַיִן, וּלְבַן־שָׁנַיִם יֵהָא מֵרַב חֶלֶב. וּלְפִי תַרְגוּמוֹ - "סַמְקוֹן טוּרוּחַי בְּכַמּוּחַי" - יֵאָדְרִימוּ הָרִים שְׁלוֹ בְּכַרְמוֹ.

"עֵינַיִם", לְשׁוֹן הָרִים, שֶׁמֶשֶׁם צוֹפִים לְמַרְחֹק. וְעוֹד תַרְגְּמוּ בְּפָנִים אַחֲרוֹת - "יִטּוּפוּן נַעֲוֹחַי בְּחַמְרִי".

לְשׁוֹן מַעֲנִנּוֹת - "עֵינַיִם" מִלְשׁוֹן מַעֲנִן. וְקִלּוּחַ הַיְקָבִים, "נַעֲוֹחַי", יְקָבִים שְׁלוֹ. וְלְשׁוֹן אֲרָמֵי הוּא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה־זָרָה - ע"ב.

"נַעֲוָה אֲרַתְחוּ" - הִגַּת (שְׁל גוי)

הַרְתִּיחוּ בְּרוּתְחִין (רש"י שם).

"יַחְוֶן בְּקַעְתָּהּ" - יְלַבִּינוּ הַבְּקַעֲוֹת שְׁלוֹ בַתְּבוּאָה וּבְעֲדָרֵי צֹאן.

תַרְגָּם "שָׁנַיִם", לְשׁוֹן "שְׁנֵי הַסְּלָעִים"

- עַל־פִּי שְׁמוּאֵל א יד, ד (שן הסלע). תורה יג

(יג) זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים - עַל "חוּף יַמִּים" תִּהְיֶה אֲרָצוֹ - זֶהוּ פִירוּשׁ "יִשְׁכּוּן", שֶׁשָׁם תִּהְיֶה אֲרָצוֹ.

"חוּף" כְּתַרְגוּמוֹ "כְּפַר" - עִיר שֶׁמְבַדֶּלֶת בֵּין גְּבוּל יִשְׂרָאֵל לְגְבוּל הָאֻמּוֹת (רש"י עירובין מה, א).

מֵרַק"א - marche, גְבוּל.

בְּלַעַז. "וְהוּא" - זְבוּלָן עֲצָמוֹ (רא"ס).

יִהְיֶה מְצוּי תְדִיר עַל "חוּף אֲנִיּוֹת", בְּמִקּוֹם הַנֶּמֶל - וְלֹא בְּסִפְרַי, כִּי סִפְרַי לְחוּד וְנֶמֶל לְחוּד, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּמֶל דוֹמֵה לְסִפְרַי, שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַסִּפְרַי הוּא מִקּוֹם הַמְּבַדִּיל בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ הָעַמִּים, כִּךָּ הַנֶּמֶל מְבַדִּיל בֵּין הָרִים לְיַבְשָׁה, לְכֵן נִקְרָאוּ שְׁנֵיהֶם "חוּף" (רא"ס).

שְׁאֲנִיּוֹת מְבִיאֹת שָׁם פֶּרֶקְמִטָּא, שֶׁהִיא זְבוּלָן עוֹסֵק בְּפֶרֶקְמִטָּא, וּמִמְצִיא מְזוֹן לְשִׁבְט יִשְׂשַׁכָּר וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה - וְרָאָה גַם לְקַמּוֹן

פְּסוּקִים יד-טו וּבְרַש"י.

הוּא שְׁאָמַר מֹשֶׁה - דְּבָרִים לג, יח.

"שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשַׁכָּר

בְּאַהֲלֵיךְ", זְבוּלָן יוֹצֵא בְּפֶרֶקְמִטָּא

וַיִּשְׁשַׁכָּר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאַהֲלִים -

וּבְרַש"י שָׁם: "זְבוּלוֹן וַיִּשְׁשַׁכָּר עָשׂוּ

שׁוֹתְפוֹת, זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכּוּן,

וְיוֹצֵא לְפֶרֶקְמִטָּא בְּסַפִּינּוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר,

וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּי שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר, וְהֵם

[וַיִּשְׁשַׁכְּרוּ] יוֹשְׁבֵי וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה,

לְפִיכָךְ הַקְּדִים זְבוּלוֹן לְיִשְׁשַׁכָּר,

שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר עַל־יְדֵי זְבוּלָן

הִיְתָה". וְרָאָה רַשִׁי בְּמִדְבָּר ג, לח, שְׁגַם

שִׁבְט זְבוּלוֹן הָיוּ גְדוּלִים בַּתּוֹרָה, "לְפִי

שֶׁהָיוּ שִׁכְנֵי שֶׁל מֹשֶׁה", וְצִרִיף לוֹמַר

שֶׁהָיוּ רַק בְּמִדְבָּר, מִדֵּי־שָׁאִין־כֵּן

כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ עֲסָקוּ בְּפֶרֶקְמִטָּא.

וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידוֹן - סוּף גְבוּלוֹ יֵהְיֶה

סְמוּךְ לְצִידוֹן - כִּי פִירוּשׁ "עַל צִידוֹן":

סְמוּךְ לְצִידוֹן, כְּמוֹ (במדבר ב, ט) "וְעַלְיוֹ

מִטָּה מְנַשֶּׂה" (רא"ס).

יִרְכְּתוּ - סוּפוֹ, כְּמוֹ "וַיִּלְרַכְּתֵי

הַמְּשָׁפָן" - שְׁמוֹת כו, כב. לְשׁוֹן סוּף,

כְּתַרְגוּמוֹ: "וְלִסְפִּי" (רש"י שם). תורה יד

(יד) יִשְׁשַׁכָּר חֲמַר גָּרָם - "חֲמַר" בַּעַל

עֲצָמוֹת - "גָּרָם" מִלְשׁוֹן עֲצָם (ראה גם

רַבֵּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים • כַּחֲמֹר הַמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בַּבַּיִת, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֵה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין הַתְּחוּמִין, בַּתְּחוּמֵי הָעִירוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם פְּרָקְמֻטָּא.

(טו) וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נֶעְמָה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד:

טו וַיֵּרָא חוֹלְקָא אָרִי טב וַיֵּט אָרְעָא אָרִי מְעַבְדָּא פִּירִין וּכְבֵּשׁ מְחֹזֵי עַמְמֵינָא וַיִּשְׁיָצֵי יַת דְּבִירֵיהוֹן וַיְדַאשְׁמָרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לֵה פְּלַחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

י"ט וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אָרֶץ מְבֻרְכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְּרוֹת. וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל • עַל תּוֹרָה. וַיְהִי • לְכָל אֶחָיו יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפַסֵּק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנֵאָמַר: (דְּבַרֵי הַיָּמִים א' ע"ג) "וּמִבְּנֵי יִשְׂשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים, לְדַעַת מַה-יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רְאשֵׁיָהֶם מְאֵתִים", מְאֵתִים רְאשֵׁי סְנֵהדְרָאוֹת הַעֲמִיד, וְכָל אֶחֱיָהֶם עַל-פִּיהֶם. וַיֵּט שְׁכָמוֹ • הַשְּׁפִיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שָׁמַיִם", "הֵטוֹ אֲזַנְכֶם". וְאוּנְקָלוֹס תַּרְגֵּם בְּפָנִים אַחֲרַיִם: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל", מְלַחְמוֹת וְלִכְבוּשׁ מְחֹזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵים עַל הַסֶּפֶר וַיְהִי הָאוֹיֵב כְּבוּשׁ תַּחְתּוֹ לְמַס עוֹבֵד.

(טז) דִּן יְדִין עֲמוֹ בְּאַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:

טז מְדַבֵּית דִּן יַתְפַּחַר וַיְקוּם גְּבִרָא בְּיוֹמוֹהֵי יַתְפַּרַק עֲמָה וּבְשֵׁנוֹהֵי יְנוּחֹן כַּחֲדָא שְׁבֻטָּא דְיִשְׂרָאֵל:

י"ט דִּן יְדִין עֲמוֹ • יִנְקַם נִקְמַת עַמּוֹ מִפְּלֻשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יְדִין ה' עֲמוֹ". כְּאַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל • כָּל

אשל אברהם - הרב אלאשולי

בַּמִּדְבָּר ז, יח מְפָרֵשׁ: "שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בַּתּוֹרָה", וּבְרִשׁ"י שׁוֹפְטִים ה, טו מְפָרֵשׁ: "הֵם תְּמִיד עִם דְּבוּרָה לְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט".

לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רְאשֵׁיהֶם מְאֵתִים, מְאֵתִים רְאשֵׁי סְנֵהדְרָאוֹת הַעֲמִיד - רָאָה גַם רִשׁ"י בַּמִּדְבָּר ג, לח. שׁוֹפְטִים ה, טו. וְרָאָה רִשׁ"י דְּבָרִים שָׁם: "מְאֵתִים רְאשֵׁי סְנֵהדְרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָף", הֵינּוּ לְעֹבֵר שְׁנִים וְלִקְבוּעַ חֲדָשִׁים.

"וְכָל אֶחֱיָהֶם עַל-פִּיהֶם" - דְּבָרֵי הַיָּמִים שָׁם. וְרָאָה רִשׁ"י דְּבָרִים שָׁם: "עַל-פִּי קְבִיעוֹת עֵתִיהֶם וְעִיבוּרֵיהֶם".

וַיֵּט שְׁכָמוֹ - הַשְּׁפִיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ: "וַיֵּט שָׁמַיִם" - שְׁמוּאֵל ב כב, י. וְרָאָה גַם רִשׁ"י לְעִיל כד, סד: "וְאַרְבֵּינִי, לְשׁוֹן מוֹשֶׁה לְאַרְצִי".

"הֵטוֹ אֲזַנְכֶם" וְאוּנְקָלוֹס תַּרְגֵּמוֹ בְּפָנִים אַחֲרַיִם: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל" מְלַחְמוֹת וְלִכְבוּשׁ מְחֹזוֹת שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵים עַל הַסֶּפֶר, "וַיְהִי" הָאוֹיֵב כְּבוּשׁ תַּחְתּוֹ לְמַס עוֹבֵד". - תְּהֵלִים עח, א. תורה טו

(טו) דִּן יְדִין עֲמוֹ - יִנְקַם נִקְמַת "עַמּוֹ" מִפְּלֻשְׁתִּים - וְכֹאִילוֹ כְּתוּב: דִּן יְדִין יְדִין עֲמוֹ, הֵינּוּ שִׁנְקוּם נִקְמַת עַמּוֹ

לְחַלְקוֹ אָרֶץ - זֶהוּ פִירוּשׁ "מְנוּחָה" (וְכַלְשׁוֹן הַפְּסוּק (דְּבַרִים יב, ט): "אֵל הַמְּנוּחָה וְאֵל הַנְּחֻלָּה"), וְכַמְפוֹרֵשׁ בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק "וְאֵת הָאָרֶץ".

מְבֻרְכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְּרוֹת - זֶהוּ פִירוּשׁ "כִּי טוֹב .. כִּי נֶעְמָה". וְאֵף שְׁרִשׁ"י הַעֲתִיק בַּתְּחִילַת הַדְּבוּר רַק הַתִּיבוֹת "וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב", מְפָרֵשׁ בְּזֶה גַם אֵת הַמְשָׁךְ הַפְּסוּק: "וְאֵת הָאָרֶץ כִּי נֶעְמָה". וְכֵן הוּא בְּבִרְאשִׁית רַבְתֵּי עַל הַפְּסוּק (ע' 242): "וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב, רָאָה שֶׁחֶלֶק שֶׁנִּפְּל לוֹ בְּאָרֶץ הָיָה טוֹב. וְאֵת הָאָרֶץ [כִּי נֶעְמָה] שְׁטוּעַנַת פִּירוֹת שְׁמַנִּים".

וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל - עוֹל תּוֹרָה - צְרִיף עֵינֵן מַה מוֹסִיף בְּזֶה לְאַחַר שֶׁבְּבֵר נִזְכָּר בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם שֶׁהוּא "סוֹבֵל עוֹל תּוֹרָה". וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל - מְפָנֵי שֶׁנִּפְּלָה בַּחֲלָקוֹ אָרֶץ טוֹבָה.

וַיְהִי לְכָל אֶחָיו יִשְׂרָאֵל לְמַס עוֹבֵד - לְפַסֵּק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין - לְעֹבֵר שְׁנִים וְלִקְבוּעַ חֲדָשִׁים (רִשׁ"י דְּבַרִים לג, יח).

שְׁנֵאָמַר - דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, לג. "וּמִבְּנֵי יִשְׂשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים - הֵינּוּ עֲנִינֵי עֵתִים וּזְמַנִּים. וּבְרִשׁ"י

רש"י במדבר כה, ח, וּמִכִּינּוֹן שׁ"חמור" סְמוּךְ לְ"גֵרִים", הָרִי זֶה כְּאִילוֹ כְּתוּב: חמור בעל גֵרִים (רא"ש). כְּלוֹמַר, חמור חֲזַק, בְּלִשׁוֹן רִשׁ"י לְקַמּוֹ.

סוֹבֵל - בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב לְקַמּוֹ: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל".

עוֹל תּוֹרָה - שְׁכָל הַיּוֹם הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כְּדִלְעִיל בְּרִשׁ"י.

כַּחֲמֹר חֲזוֹק שְׁמַטְעִינִן אוֹתוֹ מִשְׁאָא כְּבֵד. רַבֵּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים - כַּחֲמֹר הַמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בַּבַּיִת, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֵה לָנוּחַ "רוֹבֵץ" לוֹ "בֵּינִי" תְּחוּמִין - זֶהוּ פִירוּשׁ "בֵּין הַמְשַׁפְּתִים". וְכֵן תַּרְגֵּם אוּנְקָלוֹס.

בַּתְּחוּמֵי הָעִירוֹת שְׁמוּלִיךְ שָׁם פְּרָקְמֻטָּא - כִּף תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים מְכַתְּתִים רְגְלֵיהֶם מְעִיר לְעִיר לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְאֵין לָנִים בְּבִתְיָהֶם (מִשְׁכֵּל לוח).

אֵף מְלִשׁוֹן רִשׁ"י שְׁאָמַר בְּמִשְׁלָ: "שְׁמוּלִיךְ שָׁם פְּרָקְמֻטָּא", מִשְׁמַע יוֹתֵר שֶׁהַנְּמֻשָּׁל הוּא שְׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְכַתְּתִים רְגְלֵיהֶם מְעִיר לְעִיר בְּכַדֵּי לְלַמֵּד אֵת בְּנֵי הָעִיר תּוֹרָה. וְכֵן הוּא בַּפְּסִיקְתָא זוֹטְרְתָא עַל הַפְּסוּק: "שֶׁהַרְבִּיצוּ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְרָאָה לְקַמּוֹ בְּבִיאוֹר לְפַסוּק טו. תורה טו

(טו) וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב - רָאָה

שיעור יומי ליום רביעי ט' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מט - פרשת ויחי
נז
ישראל יהיו כאחד עמו ואת כלם ירין, ועל שמשון נבא ונבואה זו. ועוד יש לפרש: "כאחד שבטי ישראל",
במיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה.

(ח) יהידן נחש עלי־דרך שפופן עלי־ארח הנשף עקבי־סוס ויפל רכבו אחור:

כ"ט - שפיפן • הוא נחש, ואומר אני שקרוי בן על שם שהוא
נושף, כמו: (בראשית א) "ואתה תשופנו עקב". הנשף עקבי־סוס •
כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש "הנושף עקבי סוס". ויפל
רכבו אחור • שלא נגע בו, ודגמתו מצינו בשמשון: (שופטים טז) "ויילפת וגו' את שני עמודי התורף וגו' ושעל
הגג מתו". ואונקלוס תרגם: 'כחיוי חורמן', שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרוי
חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפתנא, כמו פתן, 'כמון', יארב.

(יח) לישועתך קויתי יהוה:

כ"ט - לישועתך קויתי ה' • נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר: (סו) "זכרני נא וחסדני נא אף
הפעם".

אשל אברהם - הרב אלטוילי

ושעל הגג - שהיו שם בשלש אלפי
איש ואשה, שופטים טז, כו.
מתו - מנפילת הבית. כלומר, שמשון
שאחז בעמודי הבית והפילם, הוא על-
דרך "נחש הנושף עקבי סוס", ומה
שמתו אלו שעל הגג בלי שמשון יגע
בהם, זה על-דרך "ויפול רוכבו אחור".
ואונקלוס תרגם: "כחיוי חורמן" -
"שרי על אורחא".
שם מין נחש, שאין רפואה
לנשיכתו, והוא צפעוני - ראה גם
רש"י ושעיה יא, ח. וראה רש"י שם נט,
ה, שהוא "מין נחש רע".
וקרוי "חורמן" על שם שעושה הכל
חרם, "וכפתנא" - לשון אונקלוס:
"וכפתנא כמון על שבילא".

כמו פתן - כמו נחש.
"יארב" - על השביל. תורה יח
(יח) לישועתך קויתי ה' - נתנבא
שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו
לומר - שופטים טז, כח.
"זכרני נא וחסדני נא אף הפעם וגו'"
- "הנה האלקים, ואנאמה נקם אחת
משתי עיני מפלשתים". ונדהו
"לישועתך קויתי ה'", שמשון יאמר
בו, ולפי זה חסרה תיבת "ויאמר" לפני
"לישועתך" (רא"ם). תורה יט

שבשבטים. תורה יז
(יז) שפיפן - הוא נחש. ואומר אני
שקרוי בן על שם שהוא נושף - ואף
ש"שפיפון" שרשו "שפף", ו"נושף"
שרשו "נשף", ו"תשופנו" שרשו "שוף",
בכל זאת דעת רש"י שניתן להביא
הוכחה מזה על זה, כי בכלם יש מכנה
משותף אחר, אף כי אינו שלם, כיון
שאותיות "שף" הן משרש התיבה, ולכן
אפשרי שיהיה פירוש אחד להם (גרא).
ולא פירש "שפיפון" מלשון שף על
גחונו, משום שבאן לפי הענין שבא
נעקב לברכו, לא שיקר לפרש בן, כיון
שזהו ענין של שפלות והיפך הברכה,
לכן הוצרך לפרש שהוא מלשון
"נושף" בשעה שמטיל ארס והורג, כך
יהיה שמשון ממית והורג אויביו על
הדרך לנקום נקמת עמו (לבוש).
כמו "ואתה תשופנו עקב" -
בראשית ג, טו. כשהנחש בא לנשוף
הוא נושף כמין שריקה (רש"י סו).
הנשף עקבי סוס - כך דרכו של
נחש, ודמהו לנחש "הנושף עקבי סוס"
ויפל רכבו אחור, "שלא נגע בו".
ודגמתו מצינו בשמשון - שופטים טז,
כט.
"ויילפת" - ויאחזו (רש"י סו).
[שמשון] את שני עמודי התורף וגו',

(רא"ם). ולא פירש "ירין" מלשון משפט,
שישפוט את ישראל, משום שאין בזה
רבותא, שכן מהרבה שבטים יצאו
שופטים ששפטו את ישראל (באר בשדה).
כמו "כי ירין ה' עמו" - דברים לב,
לו. וכפי הפירוש השני המובא ברש"י
שם פסוק מג: "כי יריב את ריבם מיד
עושקיהם". וראה גם רש"י תהלים ג,
ד: "ישפוט משפטם מאויביהם". שם
נד, ג: "תנקום נקמתי, כמו כי ירין ה'
עמו".
כאחד שבטי ישראל - כל ישראל
יהיו "כאחד עמו" - וכאילו אמר:
שבטי ישראל כאחד, שפירושו כל
שבטי ישראל יחד (רא"ם).
ואת כלם ירין" - כלומר, ינקום את
נקמת כולם [ולא רק את של שבטו]
(רא"ם). אף פשוטות לשונו משמע
שישפוט את כל ישראל, כלומר, שכל
ישראל יהיו נשמעים לו, וכמו שפירש
בפירוש יונתן.
ועל שמשון נבא ונבואה זו. ועוד יש
לפרש: "כאחד שבטי ישראל",
במיוחד שבשבטים - ראה על-דרך זה
רש"י לעיל כו, י.
הוא דוד - שמשון "ירין עמו" כמו
דוד.
שבא מיהודה - והיה מיוחד

♦ יום חמישי י' טבת ♦

(יט) **גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ וְהוּא יִגְד עֵקֶב:**

יט מדבית גד משנית מזיגין פד לעברין נת
ירדנא גדמ אחיהון לקרבא ובנכסין סגיאין
יתובון לארצהון :

יט"ג גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ • כָּלֶם לְשׁוֹן גְּדוּד הֵם, וְכָף חֲבָרוּ מִנְחָם.
וְאִם תֹּאמַר: אֵין גְּדוּד בְּלֹא ב' דְּלִתִּין, יֵשׁ לֹמֵר 'גְּדוּד', שֵׁם
דְּבַר, צְרִיף שְׁנֵי דְלִתִּין, שְׂכֵן דְרָךְ תְּבָה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכְפֵּל בְּסוּפָה, וְאֵין יְסוּדָה אֶלָּא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת.
וְכֵן אָמַר: (משלי כח) "כַּצֶּפֶר לְנוֹד", מְגוֹרַת: (איוב ז) "וְשִׁבְעֵתֵי נְדוּדִים". (שופטים ה) "שֵׁם נָפֶל שְׂדוּד", מְגוֹרַת: "יִשׁוּד
צְהָרִים". אָף יְגוּד, יְגוּדְנוּ וְגְדוּד, מְגוֹרָה אַחַת הֵם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אֵינוּ כְּפוּל, כְּמוֹ: יְגוּד, יְנוּד,
רָוּם, יִשׁוּד, יִשׁוּב. וְכִשְׁהוּא מִתְּפַעֵל, אוּ מִפְעִיל אַחֲרִים, הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ: יִתְגוּד, יִתְנוּד, יִתְרוּם, יִתְבּוּלֵל,
יִתְעוּדֵד. וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: (תהלים קמו) "יִתּוּם וְאֶלְמָנָה יְעוּדֵד", (ישעיה מט) "לְשׁוּבָב יַעֲקֹב אֱלִיוּ", (שם נח) "מְשׁוּבָב
נְתִיבוֹת". אָף יְגוּדְנוּ הָאֲמוּר כְּאֵן, אֵינוּ לְשׁוֹן שִׁיפְעִילוּהוּ אַחֲרִים, אֶלָּא כְּמוֹ יְגוּד הֵימְנוּ, כְּמוֹ: (ירמיה י) "בְּנֵי
יִצְאוּנִי", יִצְאוּ מִמֶּנִּי. "גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ", גְּדוּדִים יְגוּדוּ הֵימְנוּ, שִׁיעֲבֵרוּ הֵיִרְדָן עִם אַחֲיָהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ
עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ. וְהוּא יְגוּד עֵקֶב • כָּל גְּדוּדֵיו יִשׁוּבוּ עַל עֵקֶבֶם לְנַחֲלָתָם שְׁלֵקְחוּ בְעֵבֶר הֵיִרְדָן, וְלֹא
יִפְקֹד מֵהֶם אִישׁ. עֵקֶב • בְּדַרְכָּם וּבְמִסְלוֹתָם שֶׁהֲלָכוּ, יִשׁוּבוּ, כְּמוֹ: (תהלים עז) "וְעַקְבוֹתַיִךְ לֹא נוֹדְעוּ", וְכֵן (שיר
השירים א) "בְּעַקְבֵי הַצֹּאן", בְּלִשׁוֹן לַע"ז תְּרַצִּיא"ס.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

הָיָה צְרִיף לְהוֹיֹת הַהִיפּוּף. וְאָכֵן בְּכַמָּה
נוֹסְחָאוֹת גּוֹרְסִים: "יִשׁוּד בְּצְהָרִים"
מְגוֹרַת "שֵׁם נָפֶל שְׂדוּד".
אָף "יִגְד", "יְגוּדְנוּ", וְ"גְּדוּד", מְגוֹרָה
אַחַת הֵם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
יַפְעֵל אֵינוּ כְּפוּל, כְּמוֹ: "יְגוּד",
"יְנוּד" - מְלָכִים א יד, טו.
"רָוּם" - יִשְׁעִיָה ל, יח.
"יִשׁוּד" - וְרֵאָה רִש"י תְּהִלִּים שָׁם:
"יִשׁוּד - יִשׁוּדֵד".
"יִשׁוּב" - וְיִקְרָא יג, טז.
וְכִשְׁהוּא מִתְּפַעֵל אוּ מִפְעִיל אַחֲרִים
הוּא כְּפוּל - בְּמִפְעִיל אַחֲרִים אוּ
בְּהִתְפַעֵל שְׁהוּא מְרָאָה הַפְּעוּלָה
בְּעֵצְמוֹ, בְּשִׁבִיל רְבוּי הַפְּעוּלָה בְּאֵה
הַתִּיבָה בְּשְׁלִימוֹת, אָבָל בְּפוּעֵל קָל
שְׂאִין בְּנוֹה רְבוּי פְּעוּלָה, תְּבֵא חֲסִירָה
בְּלֹא אוֹת הַכְּפֵל (גרא).
כְּמוֹ: "יִתְנוּדֵד" - יִרְמְיָה טז, ו.
"יִתְרוּם" - דְּנִיָּאל יא, לו.
"יִתְבּוּלֵל" - הוֹשֵׁעַ ז, ח. וְכַלְבֵּל בְּגוּלָה
בֵּין הָאוּמוֹת (רש"י שם).
"יִתְעוּדֵד". וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: "יִתּוּם
וְאֶלְמָנָה יְעוּדֵד" - תְּהִלִּים קמו, ט.
לְשׁוֹן כַּח (רש"י שם).
"לְשׁוּבָב יַעֲקֹב אֱלִיוּ" - יִשְׁעִיָה מט, ה.
מְלִשׁוֹן לְהַשִּׁיב (ראה רש"י מִיכָה ב, ד).
"מְשׁוּבָב נְתִיבוֹת" - שָׁם נח, יב. כְּמוֹ
מְלִשׁוֹב (רש"י שם).
"יְגוּדְנוּ" הָאֲמוּר כְּאֵן, אֵין לְשׁוֹן

הָיָה צְרִיף לְהוֹיֹת הַהִיפּוּף. וְאָכֵן בְּכַמָּה
נוֹסְחָאוֹת גּוֹרְסִים: "יִשׁוּד בְּצְהָרִים"
מְגוֹרַת "שֵׁם נָפֶל שְׂדוּד".
אָף "יִגְד", "יְגוּדְנוּ", וְ"גְּדוּד", מְגוֹרָה
אַחַת הֵם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
יַפְעֵל אֵינוּ כְּפוּל, כְּמוֹ: "יְגוּד",
"יְנוּד" - מְלָכִים א יד, טו.
"רָוּם" - יִשְׁעִיָה ל, יח.
"יִשׁוּד" - וְרֵאָה רִש"י תְּהִלִּים שָׁם:
"יִשׁוּד - יִשׁוּדֵד".
"יִשׁוּב" - וְיִקְרָא יג, טז.
וְכִשְׁהוּא מִתְּפַעֵל אוּ מִפְעִיל אַחֲרִים
הוּא כְּפוּל - בְּמִפְעִיל אַחֲרִים אוּ
בְּהִתְפַעֵל שְׁהוּא מְרָאָה הַפְּעוּלָה
בְּעֵצְמוֹ, בְּשִׁבִיל רְבוּי הַפְּעוּלָה בְּאֵה
הַתִּיבָה בְּשְׁלִימוֹת, אָבָל בְּפוּעֵל קָל
שְׂאִין בְּנוֹה רְבוּי פְּעוּלָה, תְּבֵא חֲסִירָה
בְּלֹא אוֹת הַכְּפֵל (גרא).
כְּמוֹ: "יִתְנוּדֵד" - יִרְמְיָה טז, ו.
"יִתְרוּם" - דְּנִיָּאל יא, לו.
"יִתְבּוּלֵל" - הוֹשֵׁעַ ז, ח. וְכַלְבֵּל בְּגוּלָה
בֵּין הָאוּמוֹת (רש"י שם).
"יִתְעוּדֵד". וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: "יִתּוּם
וְאֶלְמָנָה יְעוּדֵד" - תְּהִלִּים קמו, ט.
לְשׁוֹן כַּח (רש"י שם).
"לְשׁוּבָב יַעֲקֹב אֱלִיוּ" - יִשְׁעִיָה מט, ה.
מְלִשׁוֹן לְהַשִּׁיב (ראה רש"י מִיכָה ב, ד).
"מְשׁוּבָב נְתִיבוֹת" - שָׁם נח, יב. כְּמוֹ
מְלִשׁוֹב (רש"י שם).
"יְגוּדְנוּ" הָאֲמוּר כְּאֵן, אֵין לְשׁוֹן

(יט) **גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ - כָּלֶם לְשׁוֹן**
גְּדוּד הֵם - כְּלוֹמֵר, "גֵּד", "גְּדוּד",
"יְגוּדְנוּ" וְ"יְגוּד" הֵם לְשׁוֹן גְּדוּד,
וְכַלְקָמֵן. אֲמַנְם גֵּד נִקְרָא "גֵּד" מְלִשׁוֹן
מְזוּל, כְּמִבּוֹאֵר בְּרִש"י לְעִיל ל, יא, אָף
כְּאֵן מִשְׁמַעוֹ מְלִשׁוֹן גְּדוּד.
וְכָף חֲבָרוּ מִנְחָם - בְּמַחֲבֶרֶת "גֵּד".
וְאִם תֹּאמַר: אֵין גְּדוּד בְּלֹא שְׁנֵי
דְּלִתִּין? יֵשׁ לֹמֵר: "גְּדוּד" שֵׁם דְּבַר
צְרִיף שְׁנֵי דְלִתִּין, שְׂכֵן דְרָךְ תְּבָה
בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכְפֵּל בְּסוּפָה -
מִשׁוּם שֵׁשׁ דְּבַר הוּא עֵצֶם הַדְּבַר
וְעִיקְרוֹ, לְכָף בְּאֵה הַתִּיבָה בְּשְׁלִימוֹת
(גרא).
וְאֵין יְסוּדָה אֶלָּא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - שְׂרָשׁ
הַתִּיבָה הוּא "גֵּד".
וְכֵן אָמַר - מְשֻׁלֵי כו, ב.
"כַּצֶּפֶר לְנוֹד" - שְׁהוּא נָד (רש"י שם).
מְגוֹרַת "וְשִׁבְעֵתֵי נְדוּדִים" - אִיבּוּב ז, ד.
וְאִשְׁבַּע נְדוּדִים עַל מִשְׁתֵּי לְפִי שְׁלֹא
יִכְלִתִּי לִישׁוֹן (רש"י שם). כְּלוֹמֵר, שְׂרָשׁ
הַתִּיבָה הוּא "נָד", וְכִשְׁהוּא שֵׁם דְּבַר
הוּא נִקְרָא "נְדוּדִים", בְּדִלְתָת כְּפוּלָה.
"שֵׁם נָפֶל שְׂדוּד" - שׁוּפְטִים ה, כו.
מְגוֹרַת "יִשׁוּד צְהָרִים" - תְּהִלִּים צא, ו.
כְּלוֹמֵר, "שְׂדוּד" הוּא שֵׁם דְּבַר, וְלָכֵן
נִכְתָּב בְּשְׁתֵּי דְלִתִּין, וְאֵילוּ "יִשׁוּד" הוּא
בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל וְנִכְתָּב בְּדִלְתָת אַחַת. יֵשׁ
לְהַעִיר שְׂכָאן עֲשָׂה עִיקָר מִ"יִשׁוּד"
וּמִנָּה לֹמֵד עַל "שְׂדוּד", אָף שְׁלִכְאוּרָה

כָּף רְגֵל הֵם (רש"י תהלים עז, ט).

הנתן אמרי-שפר • על-ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב: כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יא), ותרגומו: 'יתרמי עדיבה', 'פל חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח.

(כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות צעדה עלי-שור: כב כרי דיסגי יוסף כרי דיתברך כגפן דנציב על עינא דמיא תרין שבטין יפקון מבניהי קבלון חולקא ואחסנתא:

כ"י • בן פרת • בן חזן, והוא לשון ארמי: אפרין נמטיה לרבי שמעון, בסוף 'בבא מציעא' (דף קיח). • בן פרת עלי-עין • חנו נטוי על העין הרואה אותו. • בנות צעדה עלי-שור • בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביפיו, ו'בנות הרבה, צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם' (דבר אחר, פן צריך לומר, כי לפרוש ראשון הוא שור, חומה וקל להבין). • 'עלי-שור', על ראיתו, כמו: (במדבר כד) "אשורנו ולא קרוב", ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישוב המקרא. פרת • תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו: (קהלת א) "על-דברת בני האדם".

אשל אברהם - הרב אלאשילי

מפרש רש"י ש"שור" פירושו ראיה. ואכן בכמה כתבי-יד ודפוסים וכן הרא"ם לא גורסים כאן "על החומה", וכן משמע מלשון רש"י בהמשך שכתב "במקום שתוכל לראותו". להסתכל ביפיו - תחילה מפרש את הענין, ואחר-כך יפרש את המלים. "בנות הרבה" - בנות" לשון רבים. "צעדה" כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם - לכן נקט "צעדה" בלשון יחיד, אף שנוכח תחילה "בנות" בלשון רבים. "עלי שור" - בדפוס ראשון: "דבר אחר, עלי שור". משום שגורס תחילה "על החומה", דהינו ש"שור" הינו חומה, וכאן מפרש פירוש אחר ש"שור" הוא לשון ראיה. אף גירסא זו צריכה עיון, שכן גם בפירוש הראשון כתב רש"י "להסתכל ביפיו", ומיכן לקח לפרש בן? על ראיתו - "שור" מלשון ראיה. כמו "אשורנו ולא קרוב" - במדבר כד, יו. לשון ראיה. וראה גם רש"י דברים כט, יח. שמואל א ט ז. ושעיה נז, ט. וירמיה ג, יז. ה, כו. ז. כד. הושע יג, ז. תהלים ה, ט. נד, ז. איוב לו, כד. לו, ג.

ומדרשי אנדה יש רבים - ראה בראשית רבה צח, יח: "בן פורת יוסף" - בן שהפר לאחיו, בן שהפרו לו אחיו, בן שהפר לאדונתו, בן שהפרה לו אדונתו. "בנות צעדה עלי שור וגו'" - אתה מוצא בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים היו בנות מלכים מציעות

"יתרמי עדיבה" - יפל חבלו - בארץ טובה. והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח - כף יש לפרש את פירוש התרגום ל"הנותן אמרי שפר" לפירושו ב"איילה שלוחה". ומה שלפני כן הביא רש"י את פירוש התרגום, והו לפרוש רש"י שהכונה על-פירות גינוסר, ורש"י משתמש בפירוש התרגום ל"הנותן אמרי שפר", להמשך פירושו, ולא שכן הוא פירוש התרגום (שפ"ח). וראה רש"י דברים לג, יט: "ובולן עם חרף נפשו למות" (שופטים ה, ח), משום ד"נפתלי על מרומי שדה", שהיה מתרעם ובוולן על חלקו: לאחי נתת שדות וברמים ולי נתת הרים וגבעות". תורה כב

(כב) בן פרת - בן חזן. והוא - פורת. לשון ארמי: "אפריון נמטיה לרבי שמעון", בסוף בבא מציעא - קיט, א. וברש"י שם: "יקבל חן מאתנו על דבר וד", "אפריון - חן שלנו". וראה רש"י שמואל א א, א: "אפרתי - אדם חשוב, כמו אפריון נמטיה לרבי שמעון, לשון חן".

בן פרת עלי עין - חנו נטוי על העין הרואה אותו - וראה רש"י שופטים ט, יב, שמפרשו בפירוש תרגום אונקלוס: "כגופן דנציב על עינא דמיא".

בנות צעדה עלי שור - בנות מצרים היו צועדות (על החומה) - מפרש "שור" מלשון חומה. אף בהמשך

רש"י שם: "ויששכר בן ברק - ושאר העם של יששכר בן הם עם ברק לכל אשר יצוה, בעמק שלח ברגליו - שלחם בכל שליחותו, ולאסוף את העם, ולכל צרכי המלחמה". דהינו שזה מוסב על בני יששכר ששלחו על-ידי ברק. ואולי משום כף אומר כאן רש"י: "נאמר שם לשון שלוח", ולא שנאמר כן על ברק שמשבט נפתלי.

"הנתן אמרי שפר", על-ידם - האלפים שהשתתפו במלחמה משבט נפתלי.

שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה - יג, א. שפשעשו ביקש להראות לו שטר מכירת חלקו במערה, והתברר שזה נשאר במצרים, שלחו את נפתלי למצרים להביאו, משום שהוא קל לרוץ כאילה, ו"אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר", שטר מכירה. כלומר, יעקב מתנבא כאן על סיפור קבורתו, שנפתלי רץ כאילה בשביל לרוץ את קבורתו. אלא שרש"י הביא פירוש זה רק בסוף משום שפועל לא נפתלי ורו את קבורת אביו, אלא חושים בן דן בהרגו את עשו. אם כי יש מעלה לפירוש זה על שאר הפירושים, ש"נפתלי איילה שלוחה" מוסב על נפתלי עצמו כמשמעות לשון הפתוב, ולא על שבט נפתלי כשאר הפירושים.

ותרגומו - של כל הפסוק.

שור • כמו לשור, דבר אחר: "עלי-שור", בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: "בנות צעדה עלי-שור", 'תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו', וכתב "בנות" על שם בנות מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. 'ברי ד'יסגי יוסף', "פרת", לשון פרה ורבקה. ויש מדרשי אגדה בו המתישבים על הלשון: בשעה שבה עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בנייהם להשתחוות, וברחל פתיב: "נגש יוסף ורחל וישתחוו". אמר יוסף: 'רשע זה, עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי, יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו: "בן פרת", הגדלת עצמה, יוסף, "עלי-עין" של עשו, לפיכך, זכית לגדלה. **בנות צעדה עלי-שור** • להסתפל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלט בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

להדגשת הענין.
.. עלי עין של עשו, לפיכך זכית לגדלה - ברש"י שם: "מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין".
"בנות צעדה עלי שור", להסתפל בך בצאתך על מצרים - לשלוט, כדלעיל מא, מה: "ויצא יוסף על ארץ מצרים". וזו הגדולה שזכה בה. לפי הפירוש הראשון: "בנות צעדה עלי שור" - "להסתפל בנפיו", ואילו לפירוש זה - להסתפל בגדולתו.
ועוד דרשוהו - סוטה לו, ב.
לענין שלא [ת]שלב - כן הוא בדפוס ראשון.
בזרעו עין הרע - בגמרא שם: "אל תקרי עלי עין, אלא עולי עין", וברש"י שם: "עולין על העין, ואין העין עולה עליהם". וברש"י ברכות כ, א: "מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן". וברש"י שם נה, ב: "שליטין על העין ולא העין עולה בהן". וברש"י בבא מציעא פד, א: "עולין מלמעלה מן העין והיא מלמטה, שאין העין יכולה לשלוט בהן".
ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם - כדלעיל מה, טו וברש"י שם. אלא ששם בירך את מנשה ואפרים בלבה, וכאן בירך את יוסף על זרעו בכלל (אף אלו שיוולדו לו אחר-כך אם יולדו), או ששם הברכה היתה מצד, וכאן הברכה היתה מצד יוסף. וב"באר בשדה" פתב, ששם הברכה היתה שלא תשלוט בהם עין הרע מצד רבויים, וכאן מצד גדלתם. תורה כג

וכתב "בנות", על שם בנות מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן - שכן חצי שבט המנשה נטל חלק בעבר הירדן בימי משה, וביניהם היו בני מכיר, וצלפחד היה מבני מכיר, ואחר-כך באו לבקש מיהושע חלק בארץ ישראל, ראה יהושע פרק יז. וכך פירוש הפסוק: "בנות צעדה עלי שור", זה הירדן שנעשה כחומה שלא יבס לארץ, ואמר לו יעקב ליוסף: בנותיה נוטלות כן וכאן (בתחומא פנחס ט' ט).
"ברי ד'יסגי יוסף" - כך מתרגם אונקלוס את "בן פורת יוסף" - בני שירבה יוסף.
"פרת" לשון פרה ורבקה - ולכן תרגם 'ד'יסגי'.
ויש מדרשי אגדה בו המתישבים על הלשון - בראשית רבה צח, יח.
בשעה שבה עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בנייהם להשתחוות, וברחל פתיב - לעיל לג, ו.
"נגש יוסף ורחל וישתחוו", אמר יוסף: רשע הזה עינו רמה, שמא יתן - בדפוס ראשון: "יתלה".
עיניו באמי - שהיא יפת תואר (רשי"ט).
יצא לפניו ושרבב קומתו - הגביה עצמו.
לכסותה - ברש"י שם: "אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתפל בה".
והוא שברכו אביו: "בן פרת", הגדלת עצמה - בך ששרבב קומתו. וזהו פירוש "פרת", מלשון הגדלה.
"יוסף" ואחר-כך חזר שוב "בן פורת",

עליו דרך התרפון, והיו משליכות עליו שירין וקטלין ונגמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן, אף-על-פי-כן לא היה מביט בהן, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אתה לא תלית את עינך והבטת בהן, חייך שאתה נותן לבנותיך [בנות צלפחד] צעידה בתורה, מהו צעידה פרושה?
וזה נוטה ל'שוב המקרא. פרת - מה שפירש כאן את תיבת "פורת" רק עתה, יש לומר, שתחילה פירש את משמעות הפסוק, כולל פירוש התיבות, וכעת מפרש את תיבות הפסוק על דקדוקן.
תי"ו שבו הוא תקון הלשון - שכן השורש הוא "פר".
כמו "על דברת בני האדם" - קהלת ג, יח. ופירושו: על דבר בני האדם. אבל ראה רש"י שמות טו, ב, שהתי"ו של "דברת" הוא מצד הדביקות ל"בני האדם".
שור - כמו לשור - פי "שור" היא תיבת מקור, והמקור לעולם הוא בתוספת אותיות בכל"מ (רא"ט).
עלי שור - בשביל - "עלי" כמו "על", שפירושו בשביל.
לשור - לאחר שפירש ש"שור" זה "כמו לשור", פעת יכול לפרש ש"עלי שור" זה "בשביל לשור". לפני כן פירש את פירוש התיבות ("עלי שור" - "על ראיתו") לפי משמעותן, וכעת מפרשן על דקדוקן.
ותרגום של אונקלוס: "בנות צעדה עלי שור" - 'תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו' - שני שבטים יצאו מבניו שינקלו חלק וירושו.

(כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטַמְּהוּ בַעֲלֵי חֲצִים:

כג ואתמררו יתה ונקמוהי וצעקו לה גברין
גברין בעלי פלגותא :

כ"ג - וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ • וַיִּמְרְרוּהוּ אָחִיו, וַיִּמְרְרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאִשְׁתּוֹ לְאֶסְרוֹ, לְשׁוֹן: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וַרְבוּ • נִעְשׂוּ לוֹ אָחִיו אֲנָשֵׁי רִיב, וְאֵין הִלְשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פְּעִלוֹ, שְׂאֵם-כֶּן הָיָה לוֹ לִינְקָד, וְרָבוּ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ גּוֹי", וְאִף אִם לְשׁוֹן רִבֵּית חֲצִים הוּא, כֶּן הָיָה לוֹ לִינְקָד, וְאִינוּ אֶלָּא לְשׁוֹן פְּעִלוֹ, כְּמוֹ: (ירמיה ב) "שְׂמוֹ שְׂמַיִם", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשְׁמוֹ, וְכֵן "רְמוֹ מְעַט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרְמוֹ, אֶלָּא שְׁלִשׁוֹן הוֹרְמוֹ וְהוֹשְׁמוֹ, עַל יְדֵי אַחֲרֵימַם. וְלִשׁוֹן שְׂמוֹ, רְמוֹ, רָבוּ, מֵאֲלִיָּהֶם הוּא, הֵם מְשׁוּמְמִים אֶת עַצְמָם, נְתַרְוֵמָמוּ מֵעַצְמָם, נִעְשׂוּ אֲנָשֵׁי רִיב. וְכֵן: "דְּמוֹ יוֹשְׁבֵי אֵי", כְּמוֹ נְדָמוּ, וְכֵן תְּרַגְּם אֲוִנְקָלוֹס: "וַיִּנְקְמוּהִי". בַּעֲלֵי חֲצִים • שְׁלִשׁוֹנָם כְּחֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'מְרֵי פִלְגוּתָא', לְשׁוֹן: "וַתְּהִי הַמַּחְצָה", אוֹתָן שֶׁהִיוּ רְאוּיִים לְחַלֵּק עִמּוֹ נַחֲלָה.

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיַּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדוֹ אֲבִיר יַעֲקֹב מִשְׁם רַעַה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:

כד ותבת בהון נביאותה על דקנים אורינתא
בסתרא ושוי בתוקפא רוחצנה בכן יתרמא
דהב על דרעוהי ואחסין מלכותא ותקיף
דא תות לה מן קדם אל תקיפא דיעקב די
במימרה ון אבקה ויבני זרעא דישראל :

כ"ד - וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ • נִתְיַשְׁבָּה בְּחֻזְקָה. קִשְׁתּוֹ • חֻזְקוֹ. וַיַּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו • זוּ הֵיא נְתִיבַת טְבַעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוֹפָז". זֹאת הָיְתָה לוֹ מִיַּדֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא אֲבִיר יַעֲקֹב, וּמִשְׁם עָלָה לְהִיּוֹת "רַעַה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל",

אשל אברהם - הרב אלעזר

ראשון - אינו
נתישבה בחוזק - כלומר, שנצח את
אחיו ה"בעלי חצים", ונעשה מלך.
קשתו - חוזקו - אולי הפונה
שמלכותו התישבה בחוזק.
ויפזו זרעי ידיו - זו היא נתינת
טבעת על ידו - מפרעה, בדלעיל מא,
מב, וברש"י שם: שהוא סימן לגדולה.
לשון "זהב מופז" - מלכים א י, יח.
וברש"י שם: "מבדיק כמרגלית". כלומר
ידיו של יוסף היו מבדיקות לאחר
נתינת הטבעת.
זאת היתה לו - מה שנתן שבה בחוזק
קשתו, וגם מה שנתנה לו הטבעת מידי
פרעה (רא"ס).
"מירי" הקדוש-ברוך-הוא - כמפורש
לקמן פסוק כה: "מאל אביר".
שהוא "אביר יעקב" - תקפו של יעקב
(ע"פ רש"י ישעיה א, כד).
ו"משם" - מאותו הכח הנתון לו מידי
של הקדוש-ברוך-הוא. ואפשר גם
שכונתו "ומשם" - מנתינת הטבעת על-
ידי פרעה שהמליכו על כל ארץ מצרים
(רא"ס).
עלה - יוסף.
להיות "רעה אבן ישראל", עקרו של
ישראל, לשון "האבן הראשה" - זכריה
ד, ו.
לשון מלכות. ואונקלוס אף הוא כף

כלומר, השמים משוממים את
עצמם. וראה רש"י ירמיה שם: "כמו
השתוממו, והוא לשון ציווי".
נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב -
ראה גם רש"י תהלים נח, ד: "כולן
לשון נפעלו".
וכן "דמו יושבי אי" - ישעיה כג, ב.
כמו נדמו - וברש"י שם: "התאבלו
ושבו דומים יושבי אי הים".
וכן תרגם אונקלוס: "וַיִּנְקְמוּהִי" -
כלומר, מלשון נקמה וריב.
בעלי חצים - שלשונם כחץ -
כלומר, בעלי לשון הרע שבאחיו.
לשון הרע נמשלה לירית חץ, כשם
שירי חץ כחץ כחץ כחץ כחץ כחץ כחץ
אחר, כך לשון הרע מדברים בה כחץ
והיא מוזיקה במקום אחר (ע"פ בר צח, טו).
ותרגומו - "בעלי פלגותא". וברש"י
במדבר כד, ח גורס כאן: "מרי
פלגותא".
מרי - וכן הוא ברש"י במדבר כד, ח.
אבל באונקלוס שלפנינו: "בעלי".
פלגותא - ברש"י שם: "פלגותא".
לשון "ותהי המחצה" - במדבר לא,
לו. כלומר, מלשון חלוקה וחציה רשי
במדבר כד, ח).
אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה
- והינו אחיו. תורה כד
(כד) ותשב באיתן (קשתו) - ברפוט

(כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ - "וַיִּמְרְרוּהוּ"
אחיו, "וַיִּמְרְרוּהוּ" פוטיפר ואשתו
לְאֶסְרוֹ - הוֹפִיר גַם אֶת אָחִיו וְגַם אֶת
פוטיפר ואשתו, משום שכתוב סתם
"וַיִּמְרְרוּהוּ", ואם כן הרי זה בולל כל מי
שמר את חיו, והם אלו שהופיירם.
לשון וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם - שמות א,
יד. כלומר, חסרה כאן תיבת "חיו",
וכאילו אמר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".
וַרְבוּ - נִעְשׂוּ לוֹ אָחִיו אֲנָשֵׁי רִיב -
ראה רש"י תהלים נח, ד ש"ו"רבו" הוא
"לשון נפעלו".
ואין הלשון הזה לשון פעלו - שרבו
עמו.
שאם-כן היה לו לנקד: "וַרְבוּ", כְּמוֹ
"הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ גּוֹי" -
במדבר כ, יג.
ואף אם לשון רבית חצים הוא - כְּמוֹ
"רוֹבָה קִשְׁתּוֹ". כלומר, שירו בו חצים.
כף היה לו להנקד - "וַרְבוּ".
ואינו אלא לשון פעלו, כְּמוֹ: "שְׂמוֹ
שְׂמַיִם" - ירמיה ב, יב.
שהוא לשון הושמו, וְכֵן "רְמוֹ מְעַט"
- איוב כד, כד. וברש"י שם: "נסתלקו
מן העולם כמעט רגע".
שהוא לשון הורמו, אלא שלשון
הורמו והושמו על-ידי אחרים,
ולשון "שמו", "רמו", "רבו",
מאליהם הוא, משוממים את עצמם

עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה, לשון מלכות. ואונקלוס, אף הוא כף תרגומו: ותשב, ותבת בהון נביאותה' החלומות אשר חלם להם על דנים אוריתא בסתרא', תוספת הוא, ולא מלשון עברי שבמקרא, 'ושוי בתקפא רוחצנה', תרגום של "באיתן קשתו", וכך לשון התרגום על העברי: ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקדוש-ברוך-הוא היתה לו לקשת ולמבטח. 'בכן יתמא דהב על דרעוהי', לכך: 'ויפוזו זרעי ידיו', לשון פז. אבן ישראל. לשון נוטריקון: אב ובו, 'אבהן ובנין': יעקב ובניו.

כה מימר אלהא דאבוך זיי בסעדה וית שדי ויברכך ברכן דנחמן מטלא דשמאי מלעלא ברכן דנגדן ממעמקי ארעא מלרע ברפתא דאבוך ודאמך:

(כה) מאל אביך ועזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם:

יש מאל אביך. היתה לה זאת, והוא יעזרך. ואת שדי. ועם הקדוש-ברוך-הוא היה לבך, בשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יברכך. ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא, כלומר יתברכו המולידים והילדות, שהיו הזכרים מורעים טפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן, להפיל עברה. שדים. "ירה ירה" מתרגמין: 'אישתדאי ישתדי', אף שדים כאן, על שם שהזרע ירה כחץ.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

ונעשה רועה [ישראל, ומשם זכה להיות באבן מאבני ישראל - רש"י שם].

בראיתא בסוטה]. - לו, ב. הובא גם ברש"י לעיל לט, יא. תורה כה

(כה) מאל אביך - היתה לה זאת - שנתישבה קשתו בחזקו, ושניתנה לו הטבעת מידי פרעה (רא"ס). וכדלעיל ברש"י פסוק כד בתחילתו, שזוהו פירוש "מידי אביר יעקב". אלא שחזר ואמר "מאל אביך", בשביל להוסיף שהוא גם "יעזרך" בעתיד.

והוא "יעזרך" - פיון שפתוב "ויעזרך" בוי"ו החיבור, מפרשו: "והוא (אל אביך) יעזרך". וכן פירש בהמשך בתיבת "ויברכך" (רא"ס).

ואת שדי - ועם - זהו פירוש "ואת". הקדוש-ברוך-הוא היה לבך בשלא שמעת לדברי אדונתך - אשת פוטיפר.

והוא "יברכך". ברכת שדים ורחם - "ברכתא דאבא ודאמא" - לשון אונקלוס לגירסת רש"י. "שדים" הינו האבא, ו"רחם" האמא.

כלומר: יתברכו המולידים והילדות, שהיו הזכרים מוריעין טפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עברה. שדים - כמו "ירה ירה" - שמות ט, יג.

מתרגמין: "אישתדאח ישתדי" - ראה גם רש"י שמות ט, ד: "ירה בים - שדי בימא. שדי לשון יריה, וכן הוא

לפירוש התרגום "ויפוזו" מוסב על הטבעת שהיתה מזהב. "אבן ישראל" - ממשיך לפרש את תרגום אונקלוס.

לשון נוטריקון: אב ובו, "אבהן ובנין" - אבות ובנים.

יעקב ובניו - כלומר, שיוסף ון את יעקב ובניו.

[ורבותינו דרשו - סוטה לו, ב. ברוב הדפוסים מובא קטע זה בפסוק כו, ואין שם מקומו, ואכן בכמה דפוסים הובא קטע זה כאן, וכאן מקומו.

"ותשב באיתן קשתו", על כבישת יצרו פאשת אדוניו - ששבה קשתו לאיתנה.

וקראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ - וראה גם רש"י סוטה שם: "קשתו - שכבת זרעו, על שם שיורה כחץ".

וראה גם רש"י לעיל בא, טו. "ויפוזו זרעי ידיו", כמו "ויפוזו" - שהיו"ן והצד"י מתחלפין (רש"י שם).

שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו - בגמרא שם: "שנעץ אצבעותיו בקרקע (ונסמך עליהן, כדי שיתיסר וישרד בצערו, ויעבור תוקף יצרו - רש"י),

ויצאת שכבת זרעו מבין צפרני ידיו".

"מידי אביר יעקב", שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' - אמר לו: יוסף, עתידין אחיך שיתבתו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שיתקה שמך מביניהם ותקרא רועה זונת? מיד ותשב באיתן קשתו (גמרא שם), ובהמשך שם: משם רועה אבן ישראל, משם זכה

תרגומו - בכללות הענין, אף בכמה פרטים יש שנויים בין פירוש רש"י לתרגום אונקלוס, כפי המובן מתוך שני הפירושים.

"ותשב", "ותבת בהון נביאותה" - ושבה בהם נבואתו.

החלומות אשר חלם להם, "על דנים אוריתא בסתרא" - על שקדם התורה בסתר.

תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא - כלומר, שהתרגום הוסיפו על לשון המקרא.

"ושוי בתקפא רוחצנה" - ושם בצור מבטחו.

תרגום של "באיתן קשתו". וכך לשון התרגום על העברי - בתרגום הענין, ולא בתרגום מלולי.

ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקדוש-ברוך-הוא היתה לו לקשת ולמבטח, "בכן יתמא - בתרגומי אונקלוס המדויקים: "אתרמא", בלשון עבר.

דהב על דרעוהי" - לכן יוטל [הוטל] זהב על זרועותיו. והכונה לנתנית הטבעת של פרעה על יד יוסף.

לכך "ויפוזו זרעי ידיו" - פירוש: "בכן יתמא דהב על דרעוהי", זהו תרגום של "ויפוזו זרעי ידיו", וכאילו כתוב: "ותשב באיתן קשתו, לכך ויפוזו זרעי ידיו".

לשון פז" - והכונה לטבעת זהב שניתן ליוסף. כלומר, לפירוש רש"י לעיל "ויפוזו" מוסב על ידיו של יוסף, ואילו

בְּרִכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד-תַּאֲוֹת גְּבַעַת עוֹלָם תַּהֲיִין לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקַד נְזִיר אַחִיו:

י"ט «בְּרִכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ וּגו'» • הַבְּרִכּוֹת שֶׁבְּרַכְנִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבְּרִכּוֹת שֶׁבִּרְךָ אֶת הוֹרֵי. עַד-תַּאֲוֹת

כו בְּרִכַּת דָּבִיבֹד יתוּסֵפֶן עַל בְּרִכַּת דִּילִי בְּרִיכוּ אֲבֹהֵי דִחְמִידוּ לְהֵן וּבְרִכַּת דָּמֶן עֲלָמָא יְהוֹנֵן כֹּל אֵלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

גְּבַעַת עוֹלָם • לְפִי שֶׁהַבְּרִכּוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גְּבַעוֹת עוֹלָם, שֶׁנִּתְּן לִי בְּרִכָּה פְּרוּצָה בְּלִי מִצְרִים, מִגַּעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וּגו'" מַה שֶּׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וְלִיצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּגו'" כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה, וְלֹא הִרְאָהוּ אֶלָּא אָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלֶבֶד. לִיצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי-לֶךְ וּלְזֶרַעַךְ אֶתֵּן אֶת-כָּל-הָאָרְצוֹת הָאֵל וְהַקְיַמְתִּי אֶת-הַשְּׂבוּעָה וּגו'", זֶהוּ שֶׁאָמַר יִשְׁעִיָּה: (ישעיה נח) "וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, וְלֹא אָמַר: 'נַחֲלַת אַבְרָהָם'. תַּאֲוֹת • אֲשַׁמּוּל"ץ, כִּךְ חִבְרוּ מִנַּחֵם בֶּן סְרוּק. הוֹרֵי • לְשׁוֹן הַרְיֹון, שֶׁהוֹרֵנִי בְּמַעֵי אִמִּי, כְּמוֹ (איוב ג) "הֲרֵה גָבְר". עַד-תַּאֲוֹת • עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לה) "וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגִבּוֹל קְדָמָה", (שם ח) "תִּתְאוּ לְבַא חֲמַת". תַּהֲיִין • כָּלֶם לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אַחִיו • פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי, שֶׁנִּבְדַּל מֵאֲחִיו, כְּמוֹ: "וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", נִזְרוּ

אשל אברהם - הרב אלאשולי

נחלה בלא מצרים (רש"י שם). וברש"י שבת קיח, א: "בלי מצרים - כלומר, אין לה קץ". וראה גם רש"י יחזקאל כח, כה.

ולא אמר: "נחלת אברהם" - ראה גם רש"י ישעיה שם: "לא באברהם". ולא הזכיר יצחק, משום שיצחק קבל נחלה כמו אברהם, וממילא באמרו "אברהם", הרי יצחק כלול. אמנם ברש"י שבת שם: "ולא נחלת אברהם ויצחק".

הורי - לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו "הרה נכר" - איוב ג, ג. וברש"י שם: "שעיבר אבי את אמי, בנקה נוהג לומר הורה את הנקה".

עד תאות - עד קצות, כמו: "והתאויתם לכם לגבול קדמה" - במדבר לד, י. אבל ברש"י שם: "לשון הסבה ונטיה".

"תתאו לבא חמת" - שם לד, ח. אבל ברש"י שם פסוק ז: "תשפועו לכם לנטות".

[כך חברו מנחם בן סרוק]. - במחברת "תא" (השלישי).

תאות - אשומייל - asomeil, גבול. בלעז. תהיין - כלם - הן "ברכות אביך" והן "ברכות הורי" (גרא). וכן כל הברכות האמורות למעלה: "ברכות שמים מעל, ברכות תהום רובצת תחת, ברכות שדים ורחם" (רא"ס).

"לראש יוסף". נזיר אחיו - פרישא דאחוהי - אונקלוס.

אלא היא ברכה שנמשכת בכל מקום שימצא, הן בארץ והן בחוץ לארץ. ויש שמפרשים שהברכה היא שניתן להרחיב את ארץ ישראל עד בלי גבול. שנאמר - לעיל כח, יד.

"ופרצת ימה וקדמה וגו'" - וראה מהרש"א שבת קיח, א שלפי זה "ופרצת" פירושו מלשון פריצת והריסת גדר, שלא יהיה לנחלתו גדר ומיצר, ולא מלשון חוץ כפי שפירש רש"י לעיל שם.

מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק, לאברהם אמר - לעיל יג, יד-טו.

"שא נא עיניך וראה וגו' צפנה וגו', כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננח", ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד - אין פגנתו שהראהו את כל ארץ ישראל (בדרף נס). אלא שלא הראהו את חוץ לארץ (הרב"ג).

ליצחק אמר - לעיל כו, ג.

"כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל - ותו לא (רש"י שבת קיח, ב).

והקימתי את השבועה וגו'" - "אשר נשבעתי לאברהם אביך", כלומר, גם יצחק נתברך באברהם אביו. וראה חדושי הגרי"ז סימן נב שמבאר פגנת רש"י, דלאברהם ויצחק הובטחה ארץ ישראל עצמה, וליצחק הובטח בנוסף על זה שכל מה שיבקשו ישראל יהיה בכלל ארץ ישראל, ולזה אין גבול. זהו שאמר ישעיה - נח, יד.

"והאכלתיך נחלת יעקב אביך" -

אומר או ירה או יירה, או אשתדא או אשתדי, והתי"ו משמשת באלו במקום התפעל". וראה גם רש"י נדה מח, א שמפרש את הפסוק ביהוקאל כג, כא: "שדי נעורך", מלשון השלכה.

אף "שדים" כאן על שם שהורע ירה כחין - ולכן הפונה ב"שדים" על האבא. תורה כו

(כו) בְּרִכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ וּגו' - הַבְּרִכּוֹת שֶׁבְּרַכְנִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא - "בְּרִכּוֹת אָבִיךָ" אֵין פִּירוּשׁוֹ הַבְּרִכּוֹת שֶׁבִּירָךְ אָבִיךָ, אֶלָּא הַבְּרִכּוֹת שֶׁנִּתְּבַרְךָ אָבִיךָ, וְכֵן הִפְרִישׁוּ בְּ"בְּרִכּוֹת הוֹרֵי" (רא"ס).

"גָּבְרוּ" (וְהִלְכוּ) - בְּכַמָּה פְּתִיבִיד וּדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים וּבְרָא"ם לֹא גּוֹרְסִים זֹאת.

עַל הַבְּרִכּוֹת שֶׁבִּרְךָ אֶת "הוֹרֵי" - אַבְרָהָם וְיִצְחָק, כְּדִלְקַמּוֹן.

עַד תַּאֲוֹת גְּבַעַת עוֹלָם - לְפִי כְּלוּמַר, "עַד תַּאֲוֹת גְּבַעוֹת עוֹלָם" הִיא רְאִיָּה וְהוֹכְחָה לְכַף שְׂאֲבֹן "בְּרִכּוֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בְּרַכַּת הוֹרֵי" (רא"ס).

שֶׁהַבְּרִכּוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ (וְהִלְכוּ) - בֶּן הוּא בְּכַמָּה פְּתִיבִיד וּדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים, וְכֵן הוּא בְּרָא"ם.

"עַד" סוֹף גְּבוּלֵי - זֶהוּ פִירוּשׁ "תַּאֲוֹת", וּכְפִי שֶׁמִּפְרֵשׁ לְקַמּוֹן.

"גְּבַעוֹת עוֹלָם", שֶׁנִּתְּן לִי בְּרִכָּה פְּרוּצָה בְּלִי מִצְרִים, מִגַּעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם - כְּלוּמַר, לֹא מְדוּבָר בְּבְרָכָה שֶׁשְׂוִירָה עִם גְּבוּלוֹת,

אחור. וּבִבְרִיתֵנוּ דְרָשׁוּ: "וַתֵּשֶׁב בְּאֵתֶן קִשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאֵשׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ 'קִשְׁת', עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה פֶּחֶץ. "וַיִּפְזֹזוּ זְרוּעֵי יָדָיו" • כְּמוֹ: וַיִּפְּצוּ, שֶׁיִּצְאָה הַזְרַע מִבֵּין אֲצְבָעוֹת יָדָיו. מִיָּדֵי אָבִיר יַעֲקֹב • שֶׁנִּרְאָתָה לּוֹ דְמוּת דְיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כְּדֹאֵימָא בְּ'סוּטָה' (דף לז). וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם "תֵּאָדוּת עוֹלָם", לְשׁוֹן תֵּאָדוּת וְחִמְדָּה, וְ"גִבְעוֹת", לְשׁוֹן: "מִצְקֵי אֶרֶץ", וְהֵם הַבְּרָכוֹת שֶׁחִמְדָּתָן אִמּוֹ וְהִזְקִיקָתוֹ לְקַבְּלָם.

... ביום י"ז תמוז ותשעה-בבב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר - ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה - התורה היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור - מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייחפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא, ואדרבה - עלידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרייזה מגדיל השמחה והיום טוב.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח - ח הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישיבה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראתו בהיותו קרוב: ז יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אליהוה וירחמהו ואל-אלהינו פירבה לסלוח: ח פי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט פירגבהו שמים מארץ פן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י פי פאשר ירד הגשם והשילג מן-השמים ושממה לא ישוב פי אם-הרוה את-הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא פן יהיה דברי אשר יצא מפיו לא-ישוב אלי ריקם פי אם-עשה את-אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו: יב פירבשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל-עצי השדה ימחאו-כף: יג תחת הנעצוץ יעלה ברש ותחת הסרפד יעלה הדם והיה ליהוה לשם לאות עולם לא יפרת: א פה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה פירקובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש יעשה-זאת ובן-אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות בלרע: ג ואל-יאמר פן-הנכר הגלוה אל-יהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו

אשל אברהם - הרב אלאשילי

- במכירתו (רשי דברים לג, טו). ורצה רש"י נחום ג, יז שמפרש מלשון שררה. כמו "וינזרו מקדשי בני ישראל" - ויקרא כב, ב. אין נזירה אלא פרישה, יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן (רשי טו). "נזרו אחור" - ישעיה א, ד. אין נזירה בכל מקום אלא לשון פרישות, וכן הוא אומר: "וינזרו מקדשי בני ישראל",

"נזיר אחור", אף כן "נזיר" - נסוג לאחוריהם מאצל המקום (רשי טו). וּאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם: "תֵּאָדוּת [גִּבְעוֹת] עוֹלָם", לְשׁוֹן תֵּאָדוּת וְחִמְדָּה - "בְּרִיכוֹ אֲבֹהַי דְחִמְדוֹ לְפָנֵי רַבְרַבָּא דְמֵן עֵלְמָא". וְ"גִבְעוֹת" - תַּרְגָּמוֹ: "רַבְרַבָּא דְמֵן עֵלְמָא", גְּדוּלֵי עוֹלָם. לְשׁוֹן "מִצְקֵי אֶרֶץ" - שְׂמוּאֵל א ב, ח. עֲמוּדֵי אֶרֶץ, גְּדוּלֵי עוֹלָם, וְהַפְּנִיָּה עַל

רבקה כפי שממשיר. והם - "ברכות אביך". הברכות שחמדתן אמו - של יעקב, רבקה. והזקנתו - הכריחה את יעקב. לקבלם - מיצחק. ולפי התרגום פך פירוש הפתוב: ברכות אביך אותך ותספּו על ברכות שברכני אבי (בברכות שאמי חמדה אותך), והכל יחולו על ראשך (משכיל לדה). תורה כו

וְאֵלֵי־אִמְרֵי הַסְּרִיסִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד פִּי־כָה | אָמַר יְהוָה לַסְּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ
 אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ה וּנְתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי
 יָד וְשֵׁם טוֹב מִפְּנֵים וּמִפְּנֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּנֶלּוּ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנְּכָר הַנְּלוּיִם
 עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלֹא־הִבֵּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהִזוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל־שֹׁמֵר שִׁבְתַּי מִחֲלָלוֹ
 וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ז וְהִבִּיאוּתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם
 וּזְבַחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדַנֶּנּוּ יְהוָה
 מִקְּבֹץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצוֹ:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיַתִּי לְרָצוֹן קִנְיַת גְּדוֹלָה וְחִמָּה
 גְּדוֹלָה קִנְיַתִּי לָהֶּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבִתִּי אֶל־רָצוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם
 עִיר־הַאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקִנּוֹת
 בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ מֵרַב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וַיִּלְדוּת מִשְׁחֻקִים
 בְּרַחְבֹּתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְּלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה בְּיָמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי
 יִפְּלֵא נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ
 מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים
 בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחְזֹקְנָה יְדֵיכֶם הַשְּׁמַעִים בְּיָמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּאוּ יָפֹד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהַכְּנֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם
 שָׁכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וְשָׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיּוֹצֵא וְלִבְּאֵי אֵין־שְׁלוֹם מִן־הַצֹּר וְאִשְׁלַח
 אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְהוֹ: יא וְעָתָה לֹא כִימִים הָרֵאשִׁינִים אֲנִי לְשְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה נֶאֱמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלֵּם וְהִנְחַלְתִּי
 אֶת־שְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה בְּאֲשֶׁר־הָיִיתֶם קָלִלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל
 בֶּן אוֹשִׁיעַ אֹתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה אֶל־תִּירָאוּ תַחְזֹקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בְּאֲשֶׁר
 זָמַמְתִּי לְהַרְעֶ לְכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שָׁכַנְתִּי זָמַמְתִּי
 בְּיָמִים הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־תִּירְאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
 דַּבְּרוּ אֵמֶת אִישׁ אֶת־רַעְהוֹ אֵמֶת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רַעְת רַעְהוֹ
 אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בְלִבְבְּכֶם וּשְׁבַעַת שֹׁקֵר אֶל־תִּאָּהֲבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֶאֱמַר־יְהוָה: יח וַיְהִי
 דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוּם הָרְבִיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם

השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום יאהבו: כ פה אמר יהוה צבאות עד אשר יבאו עמים וישבי ערים רבות: כא והלכו ישבי אחת אל אחת לאמר גלכה הלוך לחלות את פני יהוה ולבקש את יהוה צבאות אלכה גם אני: כב ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את יהוה צבאות בירושלם ולחלות את פני יהוה: כג פה אמר יהוה צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר גלכה עמכם פי שמענו אלהים עמכם:

♦ יום שישי י"א טבת ♦

(כו) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף בַּבֶּקֶר יֹאכַל עֵד וְלַעֲרֵב יִחַלֵּק שָׁלַל:

כז בְּנִימִין בְּאַרְעָה תִּשְׁרִי שְׁכֵנְתָא וּבְאַתְּסַנְתָּה יִתְבְּנִי מִקְדָּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָא יְהוֹן מְקַרְבִּין פְּהִנְיָא קְרַבְנָא וּבְעֵדָן רַמְשָׁא יְהוֹן מִפְּלִגִין מוֹתֵר חוּלְקָהוֹן מִשְׁאַר קְדָשִׁיא:

כ"ז בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף • זָאב הוּא אֲשֶׁר יִטְרֹף, נָבָא עַל שִׁיחֵיו עֲתִידִין לְהִיּוֹת חֲטָפְנִין: (שׁוֹפְטִים כ"א) "וְחֲטָפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אֶשְׁתּוֹ", בְּפִלְגָשׁ בְּגִבְעָה. וְנָבָא עַל שְׂאוּל שִׁיחֵיהּ נּוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שְׁנֵאמַר: (שְׁמוּאֵל א י"ד) "וְשְׂאוּל לְכַד הַמְּלוּכָה וַיִּלְחֶם בְּמוֹאָב, וּבְכַאדוּם וְגו', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגְּה יִרְשִׁיעַ". בַּבֶּקֶר יֹאכַל עֵד • לְשׁוֹן בְּזָה וְשָׁלַל, הַמְּתַרְגֵּם 'עֲדָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דוּמָה בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית: (ישעיה לג) "אֲזַ חֵלֶק עַד-שָׁלַל", וְעַל שְׂאוּל הוּא אוֹמֵר, שֶׁעַמֵּד בְּתַחֲלַת בְּרָקָן (סְפָרִים אֲחֵרִים: פְּרִיחְתָּן) וְזִרְיחְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלַעֲרֵב יִחַלֵּק שָׁלַל • אֵף מִשְׁתַּשְׁקַע שֶׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, שִׁיגְלֵם לְבָבָל. יִחַלֵּק שָׁלַל • מְרַדְכֵי וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מִבְּנֵימִין יִחַלְקוּ אֶת שָׁלַל הַמֶּן, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", וְאוּנְקָלוּס תַּרְגֵּם עַל שָׁלַל הַכְּהֵנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

וּבְרַשׁ"י שֵׁם: "עַד שָׁלַל - עֲדָה", וּבְהַמְשָׁךְ שֵׁם: "הַרְבֵּה יִחַלְקוּ שָׁלַל סְנַחְרִיב". וְעַל שְׂאוּל הוּא אוֹמֵר, שֶׁעַמֵּד בְּתַחֲלַת פְּרִיחְתָּן וְזִרְיחְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - שֶׁהוּא הִיָּה הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא "בַּבֶּקֶר". וְלַעֲרֵב יִחַלֵּק שָׁלַל - אֵף מִשְׁתַּשְׁקַע שֶׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - וְהוּא "וְלַעֲרֵב". עַל-יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר שִׁיגְלֵם לְבָבָל, יִחַלֵּק שָׁלַל - מְרַדְכֵי וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מִבְּנֵימִין יִחַלְקוּ אֶת שָׁלַל הַמֶּן, שְׁנֵאמַר - אֲסֵתֵר ח, ו.

"הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר". וְאוּנְקָלוּס תַּרְגֵּם עַל שָׁלַל הַכְּהֵנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ - שִׁיחֵיו מְחַלְקִים אוֹתָם בְּעָרֵב. וְתַחֲלַת הַפְּסוּק תַּרְגְּמוּ עַל הַמּוֹנֵחַ שִׁיחֵיהּ בְּחֵלְקוֹ שֶׁל בְּנֵימִין, וְהִבְיָאוּ רַשׁ"י בְּנִבְחֵים נג, ב. תורה כח

וְנָבָא עַל שְׂאוּל - שִׁיחֵיהּ מִשְׁבֵּט בְּנֵימִין. שִׁיחֵיהּ נּוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שְׁנֵאמַר - שְׁמוּאֵל א יד, מז. "וְשְׂאוּל לְכַד הַמְּלוּכָה - בְּהַעֲתִיקוּ תִיבוֹת אֵלוּ, אֲפֹשֶׁר שְׂרוּצָה לְרַמּוֹ שְׂגָם הַמְּלוּכָה הִיָּתָה אֲצֵלוּ בְּאוֹפָן שֶׁל חֲטִיפָה, בְּלוֹמֵר, בְּכַח, אֵף שֶׁמִּתְחִילָה הַמְּלִיכּוֹ אֹתוֹ מְרֻצוֹן, הָרִי שְׂאֲחַר-כֶּף בְּאֵ הַדְּבָר בְּכַח. וְגו' וַיִּלְחֶם וְגו' בְּמוֹאָב .. וּבַאדוּם .. וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגְּה יִרְשִׁיעַ" - הִיָּה מְחַרֵּד וּמְבַלְבֵּל (רד"ק ס).

בַּבֶּקֶר יֹאכַל עֵד - לְשׁוֹן בְּזָה וְשָׁלַל - רְאָה גַם רַשׁ"י תַּהֲלִים קִיט, סא. הַמְּתַרְגֵּם: "עֲדָה" - אוּנְקָלוּס בְּמִדְבָר לא, יד. וְרָאה גַם רַשׁ"י בְּבָא קָמָא יא, א.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דוּמָה בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית: "אֲזַ חֵלֶק עַד שָׁלַל" - יִשְׁעִיָהּ לג, כג.

(כו) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף - "זָאב" הוּא, אֲשֶׁר "מִטְרֹף" - בְּלוֹמֵר, "יִטְרֹף" אֵינוֹ מוֹסֵב עַל "זָאב", שֶׁבְּנֵימִין הוּא זָאב טוֹרֵף, שֶׁהָרִי פְּשוֹט הוּא שְׁנֵאב טוֹרֵף, אֲלֵא עַל "בְּנֵימִין", שֶׁ"בְּנֵימִין זָאב", מִפְּנֵי שֶׁ"יִטְרֹף" כְּמוֹהוּ (רא"ס). אוֹ שְׂרוּצָה לוֹמֵר, שְׂאִין הַפִּירוּשׁ שֶׁבְּנֵימִין יִטְרֹף זָאב, כְּפִי שֶׁמִּשְׁמַע מִפְּשׁוֹת הַלִּשׁוֹן (רא"ס).

נָבָא עַל שִׁיחֵיו עֲתִידִין לְהִיּוֹת חֲטָפְנִין, וְחֲטָפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אֶשְׁתּוֹ" - שׁוֹפְטִים כ"א, כ"א.

בְּפִלְגָשׁ בְּגִבְעָה - לְאַחַר הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל פִּלְגָשׁ בְּגִבְעָה שֶׁנִּשְׁבַּעוּ שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְּנוּ נָשִׁים לְשֵׁבֶט בְּנֵימִין, וּמִשְׁבֵּט בְּנֵימִין לֹא נּוֹתְרוּ נָשִׁים וְהַשְּׂבָט הִיָּה עֲלוּל כּוֹלוֹ לְהַכְּחֹד, וְהַצִּיעוּ לָהֶם לְחַטּוֹף נָשִׁים מִשִּׁילָה בְּיוֹם חָגֵם, וְכֵן עָשׂוּ, רְאָה סֵפֶר שׁוֹפְטִים פָּרָק כ"א.

(כח) כַּל-אֵלֶּה שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בְּרַךְ אֹתָם:

כח כל אליו שבטיא דישראל תריין עשר ודא דמליל להון אבוהון ובריה תהון גבר די כברכתה ברה תהון :

ה"י < וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם • והלא יש מהם שלא ברכם, אלא קנטרין? אלא כף פרושו: "וזאת אשר-דבר להם אביהם", מה שנאמר בענין. יכל שלא ברה לראובן, שמעון ולוי? תלמוד לומר: "ויברך אותם", פלם במשמע. איש אשר כברכתו • ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד. ברה אתם • לא היה לו לומר, אלא "איש אשר כברכתו ברה אותו". מה תלמוד לומר: "ברה אתם"? לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכל שלא פללן פלם בכל הברכות? תלמוד לומר: "ברה אתם".

(כט) וַיֵּצֵא אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נְאֻמָּה אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אוֹתִי אֶל-אִמְתִּי אֶל-הַמַּעְרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֲפְרוֹן הַחֲתִי:

כט ופקד תהון ואמר להון אנא מתקנש לעמי קברו יתי לות אכהתי במערתא די כחקל עפרון חתאה :

ה"י < נאסף אל-עמי • על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון: (שופטים יט) "ואין איש מאסף אותם הביתה", (דברים כב) "ואספתו אל תוף ביתך", (ויקרא כג) "באספתכם את תבואת הארץ", הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספתכם את-מעשיכם. וכל אסיפה האמורה במיתה, אף היא לשון הכנסה. אל-אבותי • עם אבותי.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

כב, ב. ראה גם רש"י שמות כג, י. שם לד, כב. במדבר יא, ל. רש"י ישעיה ד, א (לשון הטמנה). רש"י בבא קמא נו, ב. בבא מציעא פב, א. "באספתם את תבואת הארץ" - ויקרא כג, ט. הכנסתם לבית מפני הגשמים, [באספת את מעשיך]. - שמות כג, טו. וברש"י שם "שכל זמות החמה התבואה מתיבשת בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים". פן הוא בהרבה כתביד ודפוסים ראשונים, וכבפסוק. ובדפוסים שלפנינו: "באספתם את מעשיכם". וכל אסיפה האמורה במיתה, אף היא לשון הכנסה. אל אבותי - עם אבותי - פי לא שיה לשון "אל" אלא מי שהולך זה אל זה, ולא במי שנקבר, ולכן פירש "עם", שמצינו במקרא ש"אל" יבא במקום "עם", כמו (ויקרא יח יח) "ואשה אל אחתה לא תקח". ומה שכתוב בפסוק אחר-כך: "אל המערה",

ולא הביא מזלפה, כי לא מצינו שאחד מהם נמשל לחיה (הרבי). וראה גם רש"י שמות א, יט. יכול שלא פללן פלם בכל הברכות? תלמוד לומר: "ברה אתם" - אין הכונה שכולם יהיו פיהודה או בבנימין, אלא שעיקר הברכה יהיה למי שנתברך באותה ברכה, ומקצת אותה ברכה יהיה גם לשאר השבטים מצד זה שפללם יחד, ובמקצת הנה יהיו כולם שוים (ג"א). וראה גם רש"י שמות א, יט. אף שם כתב שלומדים זאת מ"ויברך אותם". תורה כט (כט) נאסף אל עמי - על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה - וראה רש"י במדבר יא, ל: "אב לכולם (תהלים לט, ז) יצבור ולא ידע מי אוספם". כגון: "ואין איש מאסף אותם הביתה" - שופטים יט, טו. "ואספתו אל תוף ביתך" - דברים

(כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם - והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרין? אלא כף פרושו: "וזאת אשר דבר להם אביהם", מה שנאמר בענין. יכול שלא ברה לראובן שמעון ולוי? תלמוד לומר: "ויברך אותם", פלם במשמע - אלא שהברכות של ראובן שמעון ולוי לא כתובות במפורש בכתוב. איש אשר כברכתו - ברכה העתידה לבא - נראה שנהו פירוש "אשר". על כל אחד ואחד - ונהו "איש .. כברכתו". ברה אתם - לא היה לו לומר אלא "איש אשר כברכתו ברה אותו", מה תלמוד לומר: "ברה אתם"? לפי שנתן ליהודה גבורתו [של] אריה, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה - הביא שלש דוגמאות משלש אמהות, יהודה מלאה, בנימין מרחל, נפתלי מבדה,

ל במערתא די בחקל כפלמא די על אפי ממרא בארעא דכנען די זבן אברהם ית חקלא מן עפרן חתאה לאתסנת קבורא :

לא תמן קברו ית אברהם וית שרה אתמה תמן קברו ית יצחק וית רבקה אתמה ותמן קברית ית לאה :

לב זביני חקלא ומערתא די בה מן בני חתאה :

לג ושיצי יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש רגלוהי לערסא ואתנגיד ואתפניש לעמה :

השי' ויאסף רגליו • הכניס רגליו • ויגוע ויאסף • ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: יעקב אבינו לא מת (תענית ה) •

א ונפל יוסף על אפי אבוי ויבא עלוהי וינשק לה :

ב ופקיד יוסף ית עבדוהי ית אסותא למחנט ית אבוי ויחנטו אסותא ית ישראל :

ג ושלמו לה ארבעין יומין ארי פן שלימו יומי חנטאי ובכו יתה מצראי שבועין יומין :

השי' וימלאו-לו • השלימו לו ימי חניטתו, עד שמלאו לו ארבעים יום. ויכפו אתו וגו' • ארבעים לחניטה ושלשים לכביה, לפי שבאה להם ברכה לרגלו, שפלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין.

ו) במערה אשר בשדה המכילה אשר-על-פני ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את-השדה מאת עפרן החתי לאחות-קבר:

זא) שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את-לאה:

זב) מקנה השדה והמערה אשר-בו מאת בני-חתי:

זג) ויכל יעקב לצות את-בניו ויאסף רגליו אל-המטה ויגוע ויאסף אל-עמיו:

נ א) ויפל יוסף על-פני אביו ויבך עליו וישק-לו:

נד) ויצו יוסף את-עבדיו את-הרפאים לחנט את-אביו ויחנטו הרפאים את-ישראל:

השי' לחנט את-אביו • ענין מרקחת בשמים הוא.

נה) וימלאו-לו ארבעים יום כי פן ימלאו ימי החנטים ויכפו אתו מצרים שבועים יום:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

אויב טו, לב. לו ימי חניטתו עד שמלאו "לו ארבעים יום" - הוצרך להוסיף: "ימי חניטתו", משום שלא שיק לומר השלמה אלא על המספר הקצוב לכף מתחילה, ולא הוקצבו לו ארבעים יום אלא משום שהם ימי החניטה (רא"ם). ויכפו אתו מצרים שבועים יום - ארבעים לחניטה, ושלשים לכביה - שלשים ימי כביה התחילו רק אחרי החניטה שאז המת אינו לפניהם, אבל כל זמן שהתעסקו בחניטה לא כבו עליו בגלל טורח החניטה (נ"א). או יש לומר, שגם בארבעים יום אלו כבו

כפשוטו שלא מת גם בגוף, ונראה משום שרק על-פי-זה מוכן ההבדל בין יעקב לבין כל הצדיקים שגם במיתתם נקראים חיים (כמוכא ברש"י לעיל יא, לא). ששאר הצדיקים הם חיים רק בנפש ואילו יעקב גם בגוף, וכן דעת התוספות שם בזינמ לטוטה יג, א. אבל המהרש"א בתענית שם כותב, שדוחק לפרש פן, ומכאן באופן אחר, עין שם. וראה לקמן פסוק טו וברש"י שם. לחנט את אביו - ענין מרקחת בשמים הוא. תורה ג (ג) וימלאו לו - השלימו - מלשון השלמה (רא"ם). וראה גם רש"י

פירושו: "במערה", ורש"י לא חש לפרשו, כי פשוט הוא, ורבים הן הדוגמאות במקרא שתיבת "אל" באה במקום ב"ת (רא"ם). תורה ל (זג) ויאסף רגליו - הכניס רגליו. ויגוע ויאסף - ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו ז"ל - תענית ה, ב. יעקב אבינו לא מת. תורה א (ב) אלא מה זרעו בחיים אף הוא בחיים (נגרא שם). וברש"י תענית שם: "אלא חי הוא לעולם". ובהמשך מוסיף שם: "נדמה להם שמת, אבל חי היד". ומשמע מדבריו, שמפרש

ד וַיַּעֲבְרוּ יוֹמֵי כְבִיתָהּ וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית פְּרָעָה לְמִימְרָא אִם כָּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינַיִכוֹן מְלִילוֹ כָּעֵן קָדָם פְּרָעָה לְמִימְרָא:

ה אָבָא קַיִים עָלֵי לְמִימְרָא הָא אָנָּא מְאִית בְּקַבְרֵי דְאַתְקִנִית לִי בְּאַרְעָא דְכַנְעֵן תַּמָּן תַּקְבְּרִנִי וּכְעֵן אֶסַּק כָּעֵן וְאַקְבְּרֵי יָת אָבָא וְאִיתּוּב:

ט"ז אֲשֶׁר פְּרִיתִי לִי • כִּפְשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שמות כא) "כִּי-יָכְרָה אִישׁ". וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מְתִישֵׁב עַל הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כז) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כִּשְׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמַכְרֵהָ, כִּיְרָה. וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן כְּרִי דְגוֹר, שְׁנֻטֵל יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבֵן וְעָשָׂה אוֹתוֹ כְּרִי, וְאָמַר לְעָשׂוֹ: 'טַל זֶה בְּשִׁבִיל חֶלְקֶךָ בְּמַעְרָה'.

(1) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה עָלֶיהָ וּקְבַר אֶת-אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ:

ט"ט אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ • וְאִם לֹא בְּשִׁבִיל הַשְּׁבוּעָה, לֹא הָיִיתִי מוֹנִיחָךָ, אֲכַל יָרָא לּוֹמֵר: 'עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה! שְׁלֹא יֵאמַר: אִם כֵּן, אֲעֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֹא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שְׂאֵנִי מִכִּיר עֲדָךְ עַל שְׂבָעִים לְשׁוֹן, וְאַתָּה אֵינְךָ מִכִּיר בּוֹ, כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לו').

אשל אברהם - הרב אלעזר

אֲכַל יָרָא לּוֹמֵר: עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה - בְּסוּטָה לו, ב: "אָמַר לֵיה זֵיל אַתְשִׁיל שְׁבוּעָתְךָ", וּבְרַשׁ"י שָׁם: "הַשְּׂאֵל לְחַכְמֵים שִׁיתִירוּהָ לָךְ". וְרֵאָה בְּתוֹסְפוֹת שָׁם, שֶׁבְּאַמַּת אֵי אֲפֹשֶׁר הָיָה לְהַשְּׂאֵל עַל שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע בְּפָנָי אוֹתוֹ אָדָם אִם לֹא בְּהַסְכְּמָתוֹ, וְהַדְּבָרִים נֶאֱמָרוּ רַק בְּלִשׁוֹן הַשְּׂאֵלָה. וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן מֵה שְׂרַשׁ"י כְּתֹב כִּפֵּן בְּלִשׁוֹן "עֲבוֹר עַל הַשְּׁבוּעָה".

שְׁלֹא יֵאמַר: אִם-כֵּן אֲעֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ שְׁלֹא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׂאֵנִי מִכִּיר עוֹדָךְ עַל שְׂבָעִים לְשׁוֹן וְאַתָּה אֵינְךָ מִכִּיר בּוֹ - וּפְרָעָה חֲשַׁשׁ שָׂאֵם יוֹסֵף יִגְלֶה דְבַר זֶה, הָרִי בְּעֵינֵי הָעָם הָיָה נִרְאָה שְׁיִוִּסְף רְאוּי לְמַלּוּכָה יוֹתֵר מִפְּרָעָה, שֶׁכֵּן יִדְעֵת הַשְּׂפָה אֲצַל מֶלֶךְ נּוֹגַעַת לְמַהוּת הַמַּלְכוּכָה, כִּי כָּכָל שְׁהַמְלִיךָ יוֹדֵעַ יוֹתֵר שְׂפוֹת כֶּף הוּא יְכוּל לְמַלּוּךְ עַל יוֹתֵר אֲוֹמוֹת (ע"פ ג'א).

כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה - לו, ב: "בְּשַׁעָה שְׂאֲמַר לוֹ פְּרָעָה לְיוֹסֵף וּבְלַעֲדִיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגו', אָמְרוּ אֵיצְטַגְנִינִי פְּרָעָה .. אִם כֵּן יִהְיֶה

כְּמוֹ אֲשֶׁר קָנִיתִי - רֵאָה גַם רַשׁ"י חוֹלִין צב, א.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא - רֵאָה הַשְּׁנָה כו, א, וְשָׁם: "אָמַר רַבִּי". וְרֵאָה רַשׁ"י לְעִיל לָג, יט.

כִּשְׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמַכְרֵהָ "כִּיְרָה" - רֵאָה גַם רַשׁ"י דְּבָרִים ב, ו. הוֹשַׁע ג, ב. סוּטָה יג, א.

וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ - בְּרֵאשִׁית רַבָּה ק, ה. הוֹבָא בְּרַשׁ"י לְעִיל מו, ו. וּמִשְׁמַע שְׁמִדְרָשׁוֹ זֶה אֵינּוּ מְתִישֵׁב עַל הַלְשׁוֹן.

לְשׁוֹן כְּרִי, דְּגוֹר - בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּי, כְּלוֹמַר, עֲרִימָה. וּבְרַשׁ"י שָׁם: "צְבוּרִין". שְׁנֻטֵל יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבֵן - בְּרַשׁ"י שָׁם: "מֵה שְׂרַכַּשׁ כִּפְדוֹן אָרָם .. אָמַר נְכֹסֵי חוּצָה לְאַרְץ אֵינּוּן כְּדֹאֵי לִי".

וְעָשָׂה אוֹתוֹ כְּרִי, וְאָמַר לְעָשׂוֹ: טוֹל זֶה בְּשִׁבִיל חֶלְקֶךָ בְּמַעְרָה - וְיֵשׁ לּוֹמֵר, שְׁנָה יוֹסֵף רְצָה לְהַדְּגִישׁ בְּפָנָי פְּרָעָה כְּמֵה הוֹצֵאוֹת הוֹצִיא אָבִיו בְּשִׁבִיל הַמַּעְרָה, מִפְּנֵי שְׁהָיָה חֲשׁוֹב לוֹ לְהַקְבֵּר שָׁם (מִשְׁכִּיל לַחַד). תוֹרָה ו

(1) כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ - וְאִם לֹא בְּשִׁבִיל הַשְּׁבוּעָה לֹא הָיִיתִי מוֹנִיחָךָ,

כְּדִמְשַׁמַּע מְלִשׁוֹן הַפְּסוּקָה, אֲלֵא שְׁעִיקָר אֲרַבְעִים יוֹם אֲלוֹ נּוֹעַדוֹ עֲבוֹר הַחֲנִיטָה, וְעֲבוֹר הַבְּכִיָּה קָבַעוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵים.

לְפִי שְׂבָאָה לָהֶם בְּרַכָּה לְרַגְלוֹ - וּמִשׁוֹם כֶּף כְּבוֹ עָלָיו שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאֵין לּוֹמֵר בְּעֲבוֹר כְּבוֹד יוֹסֵף, כִּי הִבְכִּי אֵינּוּ פּוֹעֵל רְצוֹנֵי שְׂיַכְכָּה כְּשִׁירְצָה עֲבוֹר הַכְּבוֹד (רא"ם).

שְׂפִלְתָּ הָרַעֲב - כְּדִלְעִיל בְּרַשׁ"י מו, יט. וְהָיוּ מֵי נִילוּם מִתְבָּרְכִין - שְׁמֵי הַנִּילוּס חוֹרוֹ לְהַתְרַבּוֹת מְאֵלִיהֶם כְּמוֹ קוֹדֵם הָרַעֲב, שְׁמִשׁוֹם כֶּף נִקְרָא הַנִּילוּס "פִּישׁוֹן", רֵאָה רַשׁ"י לְעִיל ב, יד. וְצָרִיךְ לּוֹמֵר שְׁהָיוּ כִּפֵּן שְׁתֵּי בְּרַכּוֹת: א) מֵי הַנִּילוּס עָלוּ וְהִשְׁקוּ אֶת הָאָרֶץ, וּבְכֶף הַסְתִּים הָרַעֲב, ב) עֲצָם הַעוֹבְדָה שְׁמֵי הַנִּילוּס חוֹרוֹ לְהַתְבָּרַךְ הִיא בְּרַכָּה בְּפָנָי עֲצָמָה, לְלֹא קֶשֶׁר לְרַעֲב. וְעַדִּין צָרִיךְ עֵינּוּן תוֹרָה ד

(ה) אֲשֶׁר פְּרִיתִי לִי - כִּפְשׁוּטוֹ - חֲפְרִיתִי. כְּלוֹמַר, יַעֲקֹב חֲפַר אֶת קְבָרוֹ בְּחִינּוֹ עוֹד לְפָנָי מְאַרְץ כַּנְעַן.

כְּמוֹ "כִּי יָכְרָה אִישׁ" - שְׁמוֹת כא, לג. וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד, מְתִישֵׁב עַל הַלְשׁוֹן,

ז ויסליק יוסף למקבר את אביו ויסליקו עמה כל עבדי פרעה סבי ביתה וכל סבי ארעא דמצרים:

ח וכל בית יוסף וְאֶחָוֵהִי וּבֵית אֶבְרָהָם לְחֹד טפלהון וענהון ותורהון שבקו פארעא דגשן:

ט ויסליקו עמה אף רתפין אף פּרשין ותרה משריתא סגיאא לחדא:

י ואתו עד בית אדרי דאטד די פעברא דירדנא וספדו תמן מספד רב ותקיף לחדא ועבד לאביוהי אכלא שבקא יומין:

כ"א גרן האטד • מקף אטדין הנה. ורבתינו דרשו: (סוטה יג) על שם המאָרע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו בתרו של יוסף תלוי בארוננו של יעקב, עמדו בלן ותלו בו בתריהם, והקיפוהו בתרים כגרן המקף סיג של קוצים.

יא ויחזא יתב ארעא כנענאה ית אכלא בבית אדרי דאטד ונאמרו אכל תקיף דין למצראי על בן קרא שמה אכל מצרים די פעברא דירדנא:

יב ועבדו בנוהי לה בן כמא די פקדנן:

יג ונטלו תה בנוהי לארעא דכנען ויקברו תה במערת חקל פפלתא די זבן אברהם ית חקלא לאחסנת קבורא מן עפרן חתאה על אפי מרא:

(ו) ויעל יוסף לקבר את־אביו ויעלו אתו כל־עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ־מצרים:

(ח) וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצאנם ובקרום עזבו בארץ גשן:

(ט) ויעל עמו גם־רכב גם־פרשים ויהי המחנה כבד מאד:

(י) ויבאו עד־גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אכל שבעת ימים:

(יא) ויִרְא ויִרְא יושב הארץ הפנעני את־האכל בגרן האטד ויאמרו אכל־כבד זה למצרים על־בן קרא שמה אכל מצרים אשר בעבר הירדן:

(יב) ויעשו בנוי לו בן כאשר צום:

כ"א פאשר צום • מהו אשר צום?.

(יג) וישאו אתו בנוי ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את־השדה לאחוזת־קבר מאת עפרן החתי על־פני ממרא:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

כארונו של יעקב, עמדו בלן ותלו בו בתריהם, והקיפוהו בתרים כגרן המקף סיג - גר. של קוצים - וזהו "גרן האטד" (בה"א הדיעה), כמו אותו גרן המוקף גר של קוצים. תורה יא (יב) פאשר צום - מהו "אשר צום" - כלומר, מה צום? והרי לא מפורש לפני כן שצום, אלא הוא מחובר לפסוק שלא־תריו, וכפי שמבאר. תורה יג

סוטה יג, א. כי על־פי פשוטו הנה צריך לומר: "גרן אטד", ואילו "גרן האטד" משמע שעשה מהאטד גרן, וזה לא יתכן "וכי גרן יש לו לאטד"? וברש"י סוטה שם: "וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות מהן גרן" (באר בשדה). על שם המאָרע - נקרא המקום "גרן האטד", בה"א הידיעה. שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה - בגלל מערת המכפלה. וכיון שראו בתרו של יוסף תלוי

ידע בשבעים לשון! בא גבריאל ולמדו שבעים לשון .. ולמחר, כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה. אישתעי איהו בלשון הקדש, לא הנה קא ידע מאי הנה אמר, אמר ליה: אגמרי! אגמריה ולא גמר, אמר ליה: אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו". תורה ז (י) גרן האטד - מקף אטדין הנה - הגרן הנה מוקף קוצים. ולכן נקרא "גרן האטד", כי אטד פירושו קוצים. ורבתינו דרשו - תנחומא סימן יז.

כַּיִן וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנָיו • וְלֹא בְּנֵי בְנָיו, שֶׁכֶּף צָוָם: 'אֵל יִשְׂא מִטְּתִי לֹא אִישׁ מִצָּרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת בְּנֵעַן, אֲלֵא אֲתֶם', (ב"ר) וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם: ג' לְמִזְרַח וְכֵן לְד' רִחוּת, וְכִסְדָּרָן לְמִסַּע מַחְנֶה שֶׁל דְּגָלִים נִקְבְּעוּ כָּאֵן. לְוִי לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא עֲתִיד לְשֹׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא מְלֹךְ, מְנַשֵּׂה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ תַחְתֵּיהֶם. וְזֶהוּ: "אִישׁ עַל-דְּגָלוֹ בְּאֲתֶת", בְּאוֹת שֶׁמֶסֶר לָהֶם אֲבִיהֶם לִישָׂא מִטְּתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 - מותו 'לקראת שבת')

איך יתכן שראש עשו מונח ליר יצחק?

על הפסוק בנוגע לקבורת יעקב ו'ויקברו אותו במערת שדה המכפלה' (ג, יג), איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל "ושמיע פתגמא לעשו רשיעא כו' ולא הנה שביק ליוסף למיקבור ית אבוי כו' ונטל [חושבים] סיפא וקטע רישיה דעשו רשיעא, והנה רישא דעשו מתגלגל כו' ואתנח בגו עיטפיה דיצחק אבוי".

ולכאורה תמוה ביותר, הרי הדין הוא ש"אין קוברין רשע אצל צדיק" (סנהדרין מז, א. טושו"ע יו"ד סי' סב ס"ה), ואם-כן כיצד יתכן ש"רישיה דעשו רשיעא" מונח בגו עיטפיה דיצחק?

יש לבאר זה בדרך הפנימיות:

שרשו של עשו - ביצחק הוא. ופשוט, שביצחק הצדיק לא היה שום רע ורשעות. וזה שהיה עשו רשע, היה רק כאשר הבדיל את עצמו משרשו - יצחק - והתעסק בענינים גופניים וחומריים.

ונמצא, שרק "גופו" וחמיותו של עשו היה רע גמור, אך "ראשו" שהוא המקור ושרש שלו כפי שהוא ביצחק, היה רק טוב.

ועל כן, כאשר הפרידו וניתקו את "גופו" של עשו, ונשאר רק "רישיה", אזי אין בו רע, כפי-אם טוב גמור. ולכן שיף שיהיה מונח בגו עיטפיה דיצחק".

אשל אברהם - הרב אלשוילי

כלומר, במקומם [של לוי ויוסף] ובשליחותם, ובכך גם קים יוסף את ההוראה של "ונשאתני ממצרים" גם בפשוטו, ששלוחו של אדם כמותו (הרבי).

וזהו "איש על דגלו באתרת" - במדבר ב, ו. ובהמשך שם: "לבית אבותם". וכן מעתיק רש"י שם. וכן הגירסא בדפוס רומי כאן. ובדפוס ראשון גורס "וגו" לאחרי תיבת "באותות". אבל ברש"י הוריות ו, ב הוא כפפנים.

באות שמסר להם אביהם - וזהו "לבית אבותם" האמור שם בהמשך הפסוק.

לשא ממתו - שלאותן רוחות שנחלקו לשאת מטתו, לאותן רוחות חנו לדגליהם (רש"י הוריות ו, ב). וכן פירש רש"י בבמדבר שם, אלא ששם הביאו רק כפירוש שני. ואילו לפירוש הראשון פירושו ש"לכל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו". תורה יד

לומר: הנה ידוע ששבת לוי היו פטורים משעבוד מצרים, והסבה לכך כתבו המפרשים, משום שהיו צריכים לישא את הארון, ומכיון שאחר מיתת יעקב התחיל שעבוד מצרים (כמבואר ברש"י בתחילת הפרשה), נמצא שנשיאת ארונו של יעקב ממצרים תרמה לשעבוד מצרים, לכן צוה את לוי שלא ישא את ארונו. ועל-פי-זה מוכן מה שמשעה נשא את ארונו של יוסף אף שהיה לוי, כי הוצאת עצמות יוסף ממצרים היתה חלק מתהליך הגאולה, כפי שהבטיח יוסף: "פקד יפקוד אלקים אתכם", ולכן דבר זה היה שיף דוקא לשבת לוי, ובפרט לראש השבט משה רבנו (הרבי).

ויוסף לא ישא שהוא מלך - ואתם צריכים לחלוק לו כבוד (תנחומא שם). ואף שאמר לו (ועל מה לו): "ונשאתני ממצרים", אין הפונה שישא את הארון בפועל, אלא שהוא יהיה אתראי על כך.

מנשה ואפרים יהיו תחתיהם -

(יג) וישאו אתו בניו - ולא בני בניו, שכה צוים: אל ישא מטתי לא איש מצרי, ולא אחד מבניכם שהם מבנות בנען - בדת רבי נחמיה שהובאה ברש"י לעיל לו, לה. ואילו לדעת רבי יהודה שם שלא נשאו בנעניות, צריך לומר שגם בני בניו נשאו את הארון, ומה שכתוב "ובניו", זה כולל בני בנים, כי בני בנים הם כבנים (הרבי).

אלא אתם, וקבע להם מקום, שלשה למזרח - יהודה וששכר וזבולון (רש"י במדבר ב, ב).

ובן לארבע רוחות - ראובן שמעון וגד מן הדרום (רש"י שם). אפרים מנשה ובנימין מן המערב, דן אשר ונפתלי מן הצפון (תנחומא במדבר ט"ז).

ויסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן, לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון - כלומר, צאצאיו. ומי שטוען את ארונו של חי העולמים, לא ישא ארונו של מת (תנחומא במדבר ט"ז). ובדומק יותר יש

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטר-שיחות חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת')

שעבוד מצרים במיתת יעקב

וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו (ג, יא)

על הפסוק "וישאו אתו בניו" מפרש רש"י הסדר בנשיאת ארונו של יעקב, ומסים "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם". וצריך באור הטעם שלוי לא ישא, הרי נשיאת הארון הוא ענין שבעתיד הרחוק, ובזה גופא לא על-ידו אלא על-ידי בניו, ומדוע יקחו ממנו בגלל זה את המצוה דנשיאת ארונו של אביו? ההסברה בזה:

במיתתו של יעקב התחיל השעבוד במצרים, כפי שרש"י פותב בתחלת הפרשה "שפיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבד". ומזה מובן שהוצאתו של יעקב ממצרים לקבורה בארץ ישראל גרמה שיוכל להיות גלות ושעבוד מצרים.

ומטעם זה לא נשא לוי את הארון, שכן לוי היה למעלה מהשעבוד, וכמו שכתב רש"י "למה נמנו שנותיו של לוי אלא להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים לא היה שעבוד. . ולוי האריך ימים על פלם" ויתירה מזה: אפילו בנוגע לשבט לוי "מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי". וענין זה קשור עם זה שעתידי לשאת הארון, שכן "שבטו של לוי. . לא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות (הדר זקנים) שמות א, יא).

וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל-העלים אתו לקבר את-אביו אחרי קברו את-אביו:

יד ומב יוסף למצרים הוא ואחיה וכל דסליקו עמה למקבר ית אבויי פתר דקבר ית אבויי:

הוא ואחיו וכל-העלים אתו • בחזרתן פאן, הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובחליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר: "ויצעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר-כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הפבוד שעשו מלכי כנען, שתלו בתריהם בארונו של יעקב, נהגו בהם פבוד.

ויראו אחי-יוסף פרימת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישב לנו את כל-הרעה אשר גמלנו אתו:

טו ויחזו אחי יוסף מית אביהון ואמרו דלמא ישר לנא דכבו יוסף ואתמא יתיב לנא ית פל בישתא די גמלנא יתה:

היא ויראו אחי-יוסף פרימת אביהם • מהו "ויראו"? הפירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעד על שלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל פבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן (כ"ח). לו ישטמנו • שפא ישטמנו, לוי מתחלק לענגנים הרבה: יש לוי משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון: "לוי יהי כדברך", "לוי

אשל אברהם - הרב אלאשילי

יוסף והיה מקרבן בשביל פבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן - ואיתא ב'בראשית רבה' ק, ח: יוסף לא נתכבד אלא לשם שמים, אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך, ולמעלה מראובן שהוא בכור, עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהם. ולמשה מהם גם כן לא רצה לישוב מפני פבוד המלכות (דברי יח). לו ישטמנו - שפא ישטמנו. "לוי מתחלק לענגנים הרבה: יש לוי משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון: "לוי יהי כדברך" - לעיל ל, לד.

ואף שהפבוד היה בגלל יוסף פאמור ברש"י לעיל פסוק י, יש לומר שהמצרים חשבו שהפבוד הוא בגלל יעקב. נהגו בהם פבוד - אכל לפני כן לא נהגו בהם פבוד אף שהיו אחיו של יוסף, מפני שהיו רוצי צאן. תורה טו (טו) ויראו אחי יוסף פרימת אביהם - מהו "ויראו" - מה ראו עכשיו מה שלא ראו לפני כן? הפירו במיתתו אצל יוסף - ולכן נאמר "אחי יוסף" (משביל לדח). שהיו רגילים לסעד על שלחנו של

(יד) הוא ואחיו וכל העלים אתו - בחזרתן פאן הקדים "אחיו" למצרים "העולים אתו" - שהרי "אחיו" הם בכלל "כל העולים אתו", ובכל זאת פתבם בנפרד כדי להקדימם ל"כל העולים אתו". ובחליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר - לעיל פסוק ז. "ויצעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'", ואחר-כך - פסוק ח. "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הפבוד שעשו מלכי כנען שתלו בתריהם בארונו של יעקב -

שְׁמַעֲנִי, "ולו הואלנו", "לו מתנו". וַיֵּשׁ לוֹ מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'אִם' וְ'אוֹלִי', כַּגֹּן: "לו חֲכַמוּ", "לו הַקְשִׁבְתָּ לְמַצּוֹתַי", "ולו אָנכִי שָׁקַל עַל-כַּפֵּי". וַיֵּשׁ לוֹ מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'שְׁמָא': "לו יִשְׁטַמְנוּ", וְאֵין לוֹ עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא, וְהוּא לִשׁוֹן 'אוֹלִי', כְּמוֹ: "אֵלֵי לֹא-תִלְךָ הָאִשָּׁה אַחֲרַי", לִשׁוֹן 'שְׁמָא' הוּא. וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן בְּקִשָּׁה, כַּגֹּן: "אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָי", "אוֹלִי יִשִּׁיב ה' אוֹתִי", הֲרִי הוּא כְּמוֹ: "לו יְהִי כְדַבְּרְךָ". וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן 'אִם': "אוֹלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים".

(טז) וַיִּצְוּוּ אֱלֹהֵי-יֹסֵף לְאֹמֵר אֲבִיךָ צִנְהָ לְפָנַי מוֹתוֹ לְאֹמֵר:

כִּי וַיִּצְוּוּ אֱלֹהֵי-יֹסֵף • כְּמוֹ "וַיִּצְוּוּ אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל", צִנְהָ לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהַרְן־ לְהִיּוֹת שְׁלוֹחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵף זֶה: "וַיִּצְוּוּ" אֶל שְׁלוֹחִים, לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לֹמַר לוֹ כֵּן. וְאַתּ מִי צוּוּ? אֵת בְּנֵי בְלָהָה, שְׁהִיוּ רְגִילִין אֲצִלוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְהוּא נִעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה". אֲבִיךָ צִנְהָ • (כ"ד. יבמות סה) שְׁנוּ בְּדַבְּרֵךְ מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, כִּי לֹא צִנְהָ יַעֲקֹב כֵּן, שְׁלֹא נִחַשְׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

טו
וְהוּא לִשׁוֹן 'אוֹלִי', כְּמוֹ "אֵלֵי לֹא תִלְךָ הָאִשָּׁה אַחֲרַי" - לְעִיל כּד, ה. לִשׁוֹן 'שְׁמָא הוּא' - וְלֹא לִשׁוֹן אִם. שְׁאֵלִיעֶזֶר מְבִיעַ חָשׁ שְׂאָכֵן הָאִשָּׁה לֹא תִלְךָ אַחֲרָיו, וְכֵן גַּם כָּאֵן שְׁהֵאֲחִים מְבִיעִים חָשׁ שְׁיוֹסֵף יִשְׁטוּם אוֹתָם. אֲבָל לִשׁוֹן 'אִם' אֵין בָּהּ הַבְּעַת חָשׁ לְצַד מִן הַצְּדִידִים, אֲלֵא בִּישׁוּי שֶׁל סֶפֶק שְׁקוֹל לְכָאֵן אוֹ לְכָאֵן, וְלִכֵּן הוּא מִשְׁמֵשׁ גַּם בְּלִשׁוֹן שֶׁל תְּנַאי. וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן בְּקִשָּׁה, כַּגֹּן: "אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָי" - שְׁמוּאַל ב טו, יב. וְשֵׁם כְּתִיב "בְּעוֹנֵי", וְקָרִי "בְּעֵינֵי". וּפִירוּשׁוֹ: דְּמַעַת עֵינֵי (רש"י שם). [אוֹלִי ה' אוֹתִי] - יְהוֹשֻׁעַ יד, יב. כֵּן הוּא בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן, וּבְכַפּוּסוֹ. וּפִירוּשׁוֹ: אוֹלִי יְהִי ה' אִתִּי (מַצִּיד). אֵף בְּדַפּוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: "אוֹלִי יִשִּׁיב ה' אוֹתוֹ", וְאֵין כֵּן פְּסוּק. הֲרִי הוּא כְּמוֹ "לו יְהִי כְדַבְּרְךָ" - לְעִיל ל, לד. וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן אִם - מִכָּל זֶה רוּצָה רִשְׁי לְהוֹכִיחַ שְׁ"לוֹ" וְ"אוֹלִי" הֵם דּוּמִים, שְׁכֵן מְצִינוּ בְּשִׁנְיָהֵם אֵת שְׁלֵשׁ הַמְּשַׁמְעוּיּוֹת: בְּקִשָּׁה, אִם, אוֹלִי, וְאִם כֵּן נִתֵּן לְפָרֵשׁ כָּאֵן שְׁ"לוֹ יִשְׁטַמְנוּ" פִּירוּשׁוֹ: אוֹלִי יִשְׁטַמְנוּ (גרא). וְרָאֵה רִשְׁי בְּמִדְבָּר כּב, לֵג שְׁמַבִּיא עוֹד פִּירוּשׁ בְּ"אוֹלִי": "פְּעַמִּים שְׁאוֹלִי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן לֹלֵא". "אוֹלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים" - לְעִיל יח, כד. וְכֵמו שְׁאוֹמֵר שֵׁם בְּפִסּוּק כּו: "אִם אֲמַצָּא בְּסָדוּם חֲמִישִׁים צְדִיקִים". תוּרָה

הַלֹּאֵי שֶׁתִּחְפוֹץ בְּכָךְ (רש"י שם). וְרָאֵה רִשְׁי עֲבוּדָה-זָרָה ה, א שְׁמִפְרָשׁ כֵּן גַּם אֵת הַפְּסוּק (תהלים פא, ד): "לו עֲמִי שׁוּמַע לִי", שְׁהוּא "לִשׁוֹן תְּחִינָה" כְּמוֹ "לו יְהִי כְדַבְּרִיךָ". אֲבָל רִשְׁי בְּתַהֲלִים שֵׁם מִפְּרָשׁוֹ מִלִּשׁוֹן 'אִם'. "לו שְׁמַעֲנִי" - לְעִיל כג, יג. הַלֹּאֵי וְתִשְׁמַעֲנִי (רש"י שם). "ולו הואלנו" - יְהוֹשֻׁעַ ז, ז. הַלֹּאֵי נִמְלַכְנוּ (רש"י שם). "לו מתנו" - בְּמִדְבָּר יד, ב. הַלֹּאֵי וּמִתְנוּ (רש"י שם). וַיֵּשׁ "לוֹ" מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אִם [וְאִילוֹ] - לְכַאוּרָה כִּף צְרִיף לְהִיּוֹת, וְכֵן מִשְׁמַע בְּרִשְׁי הַמוּבָא בְּהַעֲרָה הַבָּאָה. וְרָאֵה גַּם רִשְׁי קִהַלְתָּ ו, ו שְׁמִפְרָשׁ "וְאִם" - "וְאִילוֹ". אֲבָל בְּכָל הַדַּפּוּסִים הַגִּיטָרָא בְּפָנִים: "וְאוֹלִי", וְאֵין לוֹ הַבְּנָה, שְׁהִרִי רַק בְּהִמְשָׁךְ מְבִיא "לוֹ" בְּלִשׁוֹן "אוֹלִי", וְכוּתֵב שְׁאֵין לוֹ דְּמִיוֹן בְּמִקְרָא. כַּגֹּן: "לוֹ חֲכַמוּ" - דְּבָרִים לב, כט. שְׁאִילוֹ הָיוּ חֲכָמִים (רש"י שם). "לוֹ הַקְשִׁבְתָּ לְמַצּוֹתַי" - יִשְׁעִיָה מו, יח. וְרָאֵה גַּם תְּהִלִּים פא, יד: "לו עֲמִי שׁוּמַע לִי", וּבְרִשְׁי שֵׁם: "אִם הָיוּ רוּצִין לְשׁוּב אֵלֵי וְלִשְׁמוּע". אֲבָל בְּרִשְׁי עֲבוּדָה-זָרָה ה, א מִפְּרָשׁוֹ מִלִּשׁוֹן הַלֹּאֵי. "ולו אנכי שקל על כפי" - שְׁמוּאַל ב יח, יב (כְּתִיב "לֹא", וְקָרִי "וְלוֹא"). וַיֵּשׁ "לוֹ" מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'שְׁמָא': "לו יִשְׁטַמְנוּ", וְאֵין לוֹ עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא - שְׁ"לוֹ" מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן שְׁמָא.

וְהוּא לִשׁוֹן 'אוֹלִי', כְּמוֹ "אֵלֵי לֹא תִלְךָ הָאִשָּׁה אַחֲרַי" - לְעִיל כּד, ה. לִשׁוֹן 'שְׁמָא הוּא' - וְלֹא לִשׁוֹן אִם. שְׁאֵלִיעֶזֶר מְבִיעַ חָשׁ שְׂאָכֵן הָאִשָּׁה לֹא תִלְךָ אַחֲרָיו, וְכֵן גַּם כָּאֵן שְׁהֵאֲחִים מְבִיעִים חָשׁ שְׁיוֹסֵף יִשְׁטוּם אוֹתָם. אֲבָל לִשׁוֹן 'אִם' אֵין בָּהּ הַבְּעַת חָשׁ לְצַד מִן הַצְּדִידִים, אֲלֵא בִּישׁוּי שֶׁל סֶפֶק שְׁקוֹל לְכָאֵן אוֹ לְכָאֵן, וְלִכֵּן הוּא מִשְׁמֵשׁ גַּם בְּלִשׁוֹן שֶׁל תְּנַאי. וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן בְּקִשָּׁה, כַּגֹּן: "אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָי" - שְׁמוּאַל ב טו, יב. וְשֵׁם כְּתִיב "בְּעוֹנֵי", וְקָרִי "בְּעֵינֵי". וּפִירוּשׁוֹ: דְּמַעַת עֵינֵי (רש"י שם). [אוֹלִי ה' אוֹתִי] - יְהוֹשֻׁעַ יד, יב. כֵּן הוּא בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן, וּבְכַפּוּסוֹ. וּפִירוּשׁוֹ: אוֹלִי יְהִי ה' אִתִּי (מַצִּיד). אֵף בְּדַפּוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: "אוֹלִי יִשִּׁיב ה' אוֹתוֹ", וְאֵין כֵּן פְּסוּק. הֲרִי הוּא כְּמוֹ "לו יְהִי כְדַבְּרְךָ" - לְעִיל ל, לד. וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לִשׁוֹן אִם - מִכָּל זֶה רוּצָה רִשְׁי לְהוֹכִיחַ שְׁ"לוֹ" וְ"אוֹלִי" הֵם דּוּמִים, שְׁכֵן מְצִינוּ בְּשִׁנְיָהֵם אֵת שְׁלֵשׁ הַמְּשַׁמְעוּיּוֹת: בְּקִשָּׁה, אִם, אוֹלִי, וְאִם כֵּן נִתֵּן לְפָרֵשׁ כָּאֵן שְׁ"לוֹ יִשְׁטַמְנוּ" פִּירוּשׁוֹ: אוֹלִי יִשְׁטַמְנוּ (גרא). וְרָאֵה רִשְׁי בְּמִדְבָּר כּב, לֵג שְׁמַבִּיא עוֹד פִּירוּשׁ בְּ"אוֹלִי": "פְּעַמִּים שְׁאוֹלִי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן לֹלֵא". "אוֹלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים" - לְעִיל יח, כד. וְכֵמו שְׁאוֹמֵר שֵׁם בְּפִסּוּק כּו: "אִם אֲמַצָּא בְּסָדוּם חֲמִישִׁים צְדִיקִים". תוּרָה

יִבְדִּין תִּמְרוֹן לְיוֹסֵף כִּבְעוּ שְׂבוּק כְּעַן
לְחוּבָא אַחִיךָ וְלַחֲטָאָהוֹן אָרִי בִישָׁתָא
גְּמִלוּךְ וְכַעַן שְׂבוּק כְּעַן לְחוּבָא עֲבָדֵי אֱלֹהָא
דְּאֲבוּךָ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלְלוּתְהוֹן עִמָּה :

(יז) כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנֵא שְׂא נָא פִּשַׁע אַחִיךָ
וְחֲטָאתָם כִּי־רָעָה גְּמִלוּךְ וְעַתָּה שְׂא נָא לְפִשַׁע
עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אֲבוּיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:

כ"י - שָׂא נָא לְפִשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אֲבוּיךָ • אִם אֲבוּיךָ מֵת, אֱלֹהֵי קָנִים וְהֵם עֲבָדֵיו.

יח וַאֲזַלְוּ אַף אַחֵיהִי וַנְּפֹלוּ קַדְמוֹהֵי וַאֲמְרוּ
הָא אַנְחֵנָא לָךְ לְעֲבָדִין :

(יח) וַיִּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנְנּוּ לָךְ
לְעֲבָדִים:

כ"י - וַיִּלְכוּ גַם־אֶחָיו • מוֹסֵף עַל הַשְּׁלִיחוֹת.

יט וַאֲמַר לְהוּן יוֹסֵף לֹא תִדְחֲלוּן אָרִי דַחְלָא
דִּינִי אָנָּא :

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים
אָנִי:

כ"י - כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי • שְׂמָא בְּמַקְוֵמוּ אָנִי? בְּתַמְיָהָ, אִם הֵייתִי רוּצָה לְהִרְע לְכֶם, כְּלוּם אָנִי יָכוֹל?
וְהִלָּא אַתֶּם בְּלַכְּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חֲשָׁבָה לְטוֹבָהּ, וְהִיאָךְ אָנִי לְבָדִי יָכֹל לְהִרְע לְכֶם?.

כ וַאֲתוּן חֲשַׁבְתוּן עָלַי בִּישָׁא מִן קָדָם יְיָ
אֲתַחֲשַׁבֵּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְדַּי כִּי־מָא דְרִין
לְקִימָא עִם סָגִי :

(כ) וַאֲתֵם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטָבָה
לְמַעַן עֲשֶׂה בַיּוֹם הַזֶּה לְהַחִיֵּת עִם־רַבִּי:

- נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ - (על־פי 'לקוטי שיחות' ח"ה עמ' 247 הערה 48 - מוֹתוֹךְ 'לקראת שבת)

גַּם הַיּוֹזֵק גּוֹרֵם לְדַבְרִים טוֹבִים

אֵימָא בְּסִפְר הַתְּנַיָּא (פ"ב): דְּכָאֲשֵׁר "עוֹלָה לוֹ מֵהֶלֶב לְמוֹחַ אִיזוּ וְשִׁנָּא וְשִׁנָּא חֲסִי־וְשִׁלּוּם אוֹ אִיזוּ קִנְיָה אוֹ כְּעַס אוֹ קִפְיָדָא וְדוּמִיָּהוּ" עַל חֲבִירוֹ, עַל הָאֲדָם לְהִסְיָן מִמוּחוֹ, וְעַלֵּיו "לְעֵשׂוֹת הַהֶפֶץ מִמֶּשׁ, לְהַתְּנַהֵג עִם חֲבִירוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד" וְ"לְסָבוֹל מִמֶּנּוּ עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן וְלֹא לְכַעֵס חֲסִי־וְשִׁלּוּם, וְגַם שְׂלֵא לְשִׁלָּם לוֹ כְּפַעְלוֹ חֲסִי־וְשִׁלּוּם, אֲלֵא אֲדַרְבָּה לְגִמּוּל לְחַיִּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בְּזֵהר לְלִמּוּד מִיוֹסֵף עִם אַחִיו".

וְלִכְאוּרָה תְּמוּהַ הַדְּבַר, דָּאֵף שְׂאֲפִשֵׁר לְהַבִּין שְׁעַל הָאֲדָם לְהַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְלֹא לְשִׁלָּם לְחֲבִירוֹ כְּפַעְלוֹ חֲסִי־וְשִׁלּוּם, אֲלֵא לְיַצֵּל, אַף מִדּוּעַ עַלֵּיו "לְגִמּוּל לְחַיִּבִים טוֹבוֹת", הֲרִי הַשְּׁנִי הַחַיִּב עֲשֶׂה לוֹ רָעָה, וּמִדּוּעַ עַלֵּיו לְשִׁלָּם לוֹ עַל כִּף בְּטוֹבָה?

אשל אברהם - הרב אלאשוילי

אמר "כִּי", אֲלֵא "הִתַּחַת" בְּלִבְדָּ. כְּמַקְוֵמוֹ - וְהוּוּ פִירוּשׁ "הִתַּחַת אֱלֹקִים". "אָנִי"? בְּתַמְיָה - כְּלוֹמֵר, אוֹפֵן קְרִיאתָא הִיא בְּתַמְיָהָ. וְרָאָה בְּבִיאור לְרִשִׁי לְעִיל ג, יֵא בְּעִנֵּין הַהֲבָדֵל בֵּין "בְּתַמְיָהָ" לְ"לְשׁוֹן תְּמִיָּהָ". אִם הֵייתִי רוּצָה לְהִרְע לְכֶם, כְּלוּם אָנִי יָכוֹל? וְהִלָּא "אַתֶּם" בְּלַכְּם - מְלַבֵּד בְּנִימִין. "חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה" וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוּא "חֲשַׁבָה לְטוֹבָה", וְהִיאָךְ אָנִי לְבָדִי יָכוֹל לְהִרְע לְכֶם - שְׂכָן גַּם אִם אַרְצָה לְהִרְע לְכֶם, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יְהַפּוֹךְ אֶת זֶה לְטוֹבָה. תוֹרָה כ

בשדה. תורה יח (יח) וַיִּלְכוּ גַם אֶחָיו - מוֹסֵף עַל הַשְּׁלִיחוֹת - גִּיתָן לְפָרֶשׁ בְּשִׁנֵּי אוֹפְנִים: (א) בְּנוֹסֵף לְשִׁלְיחוֹת שֶׁל בְּנֵי בְלָהָה, הִלְכוּ גַם שְׂאָר הָאֲחִים. (ב) בְּנוֹסֵף לְדַבְרֵי הַשְּׁלִיחוֹת שֶׁל בְּנֵי בְלָהָה (הָאֲמוֹר בְּפִטּוּק יז), הִלְכוּ כָּל הָאֲחִים יַחַד (כּוֹלָל בְּנֵי בְלָהָה) וַנְּפֹלוּ לְפָנָיו וַאֲמְרוּ לוֹ: "הִנְנּוּ לָךְ לְעֲבָדִים". תוֹרָה יט (יט) כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי - שְׂמָא - גְּרָאָה שְׂמִפְרֶשׁ "כִּי" מְלִשׁוֹן שְׂמָא. שְׁהוּוּ אַחַד מֵאֲרַבְעָה שְׂמוּשֵׁי "כִּי" בְּיָדוּעַ. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה דְּלְעִיל ל, ב, לֹא פִירוּשׁ: "שְׂמָא בְּמַקְוֵמוּ אָנִי", אֲלֵא "וְכִי בְּמַקְוֵמוּ אָנִי", מִשׁוּם שְׂשֵׁם לֹא

אֲלֵא זֶה הַמְצָאָה שֶׁל דְּבַר שְׂלֵא נְאָמַר כְּלָל, לְכֹן מְבָאָר, שְׂהָאֲחִים חֲשַׁבּוּ שְׂהַשְׁעִם שְׂאֲבִיָּהֶם לֹא צָנָה כֹּן וְהוּוּ מִפְּנֵי "שְׂלֵא נְחָשֵׁד יוֹסֵף בְּעִינָיו", אֲבָל אֵילוּ הִיָּה לוֹ חֲשָׁד כְּזֶה, כְּמוֹ שְׂהָאֲחִים חוֹשְׁדִים כְּעַתָּה, הִיָּה יַעֲקֹב מְצַנֵּה כֹן, וְלְכֹן וְהוּוּ רַק שִׁינּוּי (שְׂמוּתָר מִפְּנֵי הַשְּׁלוּם) אֲבָל לֹא שְׂקָר גְּמוּר. תוֹרָה יז (יז) שְׂא נָא לְפִשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אֲבוּיךָ - אִם "אֲבוּיךָ" מֵת, אֱלֹהֵיו קָנִים, וְהֵם עֲבָדֵיו - וְלְכֹן כְּשֵׁם שְׂבִדְמוֹן שְׂיַעֲקֹב הִיָּה כִּי לֹא גְּמַל לְהֶם רָעָה כְּדִי לֹא לְצַעַר אֶת יַעֲקֹב, כִּי אֵין לוֹ לְגִמּוּל לְהֶם עֲכָשִׁיו רָעָה, כְּדִי לֹא לְצַעַר אֶת אֱלֹקֵי אֲבִיו שְׂהוּא קָנִים וְהֵם עֲבָדֵיו (בִּאר

וַיֵּשׁ לְבָאָר הַדְּבָרִים עַל־פִּי מֹה שֶׁכָּתַב שָׁם, שֶׁדָּבַר זֶה יֵשׁ "לְלִמּוּד מִיוֹסֵף עִם אָחִיו".
 דְּהִנֵּה אֲצֵל יוֹסֵף הַצַּדִּיק, אֵף שֶׁהָאֲחִים "חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה", מִכָּל־מְקוֹם רָאוּ כּוֹלֵם שֶׁ"אַלְקִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה פִּיּוֹם הַזֶּה, לְהַחְיֹת עִם רַב" (לשון הכתוב ויחי נ, ט). וְנִמְצָא, דְּהִגַּם שְׁמַתְחִילָה הָיָה נִרְאָה שֶׁהָאֲחִים הִזִּיקוּ לְיוֹסֵף חֲסִי־וְשָׁלוֹם, הִנֵּה לְבִסוּף נִתְבָּרְרָה הָאֲמֶת שֶׁפְּעוּלָתָם גְּרָמָה לְדָבַר טוֹב. וּמִפִּיּוֹן שֶׁהֵם אֵלוּ שֶׁגָּרְמוּ לְטוֹבָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לְכֵן שִׁילֵם לָהֶם יוֹסֵף עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְגַמַּל לָהֶם טוֹבוֹת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוּד בְּגִדוֹן־דִּידוֹן, כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים, וְכַמְבּוֹאֵר בְּסִפְר הַתִּנְיָא (אגרת הקודש סימן כה) דְּכִ"שׁ בְּשֵׁן אָדָם שֶׁהוּא בַעַל בְּחִירָה מְקַלְלוֹ אוֹ מַפְהוֹ אוֹ מַזִּיק מְמוֹנוֹ" עַל הָאָדָם לְדַעַת שֶׁ"עַל הַנִּזְיָק כָּבֵר נִגְזָר מִן הַשָּׁמַיִם וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמַקּוֹם" וְ"מֵאֵת ה' הִיִּתָה זֹאת לוֹ".

וּמַעֲתָה, מִפִּיּוֹן שֶׁ"כָּל מֹה דְעֵבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֵבִיד" (ברכות ט, ב), וְ"אִין דְּבָר רַע יוֹרֵד מִלְמַעְלָה" (בראשית רבה פ"א, ג, וְרַאָה תִּנְיָא - אגרת הקודש סימן יא), אִם־כֵּן, אֵף אִם נִרְאָה שֶׁחֲבִירוֹ הִזִּיק לוֹ, מִכָּל־מְקוֹם מִפִּיּוֹן שֶׁ"מֵאֵת ה' הִיִּתָה זֹאת לוֹ", בְּרוּר שֶׁבְּמַעֲשֵׂיו אֵלוּ גָרַם לוֹ חֲבִירוֹ דְּבָר טוֹב וּמוֹעִיל. וְעַל הַטּוֹבָה הַזֹּאת שֶׁגָּרַם לוֹ חֲבִירוֹ בְּמַעֲשָׂיו בְּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, יֵשׁ לְגַמּוֹל בְּ"טוֹבוֹת".

[וְזֶה שֶׁחֲבִירוֹ נִקְרָא 'חַיִּב' - מְבוֹאֵר זֶה בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁם בְּאַרְיָכָה, שֶׁהוּא מִצַּד רוּעַ בְּחִירָתוֹ. וְאִין־כָּאֵין־מְקוֹמוֹ].

◆ שבת קודש י"ב טבת ◆

(כא) וְעַתָּה אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־
 טַפְּכֶם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:

וַיִּדְבַּר עַל־לִבָּם • דְּבָרִים הַמְתַקְבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא יִרְדְּתֶם לְכָאֵן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שֶׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל־יְדֵיכֶם נִדְעַע שֶׁאֲנִי בֶן חוֹרֵין, וְאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כַּת שֶׁל בְּחוֹרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח בְּהֵן, וְאָמַר אַחֵי הֵם, וְלְבִסוּף הִרְגוּ אוֹתָם, יֵשׁ לָךְ אַח שֶׁהוֹרֵג אֶת אָחִיו? דְּבָר אַחֵר: עֲשֶׂרָה גֵרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד וְכוּ'.

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף
 מֵאָה וְעֶשְׂרֵת שָׁנִים:

כב ויחיה יוסף במצרים הוא ובית אבותיו
 וחיה יוסף מאה ועשר שנים:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

אִין לְשִׁמּוֹר אֲמִנָה עִם זֶה, עִם אָחִיו לֹא שִׁמְרָה אֲמִנָה, עִם מִי הוּא מִשְׁמַר אֲמִנָה? דְּבָר אַחֵר: עֲשֶׂרָה גֵרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד וְכוּ' - גֵּר אֶחָד הִיאָךְ יָכוֹל לְכַבּוֹת עֲשֶׂרָה גֵרוֹת? (מגילה טו, ב). וּבְמִהֲרָשׁ"א שָׁם: מִסְפַּר עֲשֶׂרָה גֵרוֹת הֵם עֲשָׂרַת אָחִיו שֶׁמְכַרְוֵהוּ, וְהַמְשִׁילֵם לְגֵרוֹת עַל־דֶּרֶךְ "גֵּר אֲלֵקִים נִשְׁמַת אָדָם", וְאָמַר כִּי עֲשֶׂרָה גֵרוֹת לֹא יִכְלֹו לְכַבּוֹת, לְפִי שֶׁאִין טַבַּע לְפַר שֶׁמְכַבֵּה גֵּר אֲלֵא אֲדַרְבָּה מִדְּלִיקָתוֹ בְּיוֹתֵר, בֵּן נַעֲשֶׂה לִי שְׁעַל־יְדֵי הַמְכִירָה עֲלִיתִי לְגִדּוּלָה. וּבִ"דַעַת וְקָנִים מְבַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת" כַּתֵּב שֶׁהַפְּנֵה לְעֵשֶׂן הַגֵּרוֹת, שֶׁדֶּרֶךְ הַעֲשֵׂן לְכַבּוֹת הַגֵּר הַדּוֹלֵק. תוֹרָה כב

מִסִּים: "אִם בֶּן אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? אֶתְמַהֵה". אֵף מִלְשׁוֹן רִשִׁי נִרְאָה שֶׁאִין זֶה סִיּוֹם הַטַּעַם, אֲלֵא בְּהַמְשָׁךְ. [וְאִם] - בֶּן הוּא בְּכַמָּה כַּתְבֵּי־יָד וְדְפוּסִים. וּבְדְפוּסִים הַנְּפוּצִים: וְאֲנִי. אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם - בִּבְרָאשִׁית רַבָּה שָׁם מִשְׁמַע שֶׁזֶהוּ טַעַם נוֹסֵף. אֵף מִלְשׁוֹן רִשִׁי כָּאֵן מִשְׁמַע שֶׁזֶהוּ הַמְשָׁךְ הַטַּעַם הַקּוֹדֵם. מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת: כַּת שֶׁל בְּחוֹרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח בְּהֵן, וְאָמַר: אַחֵי הֵם, וְלְבִסוּף הִרְגוּ אוֹתָם, יֵשׁ לָךְ אַח שֶׁהוֹרֵג אֶת אָחִיו - אֲלֵא יֵאֱמָרוּ שְׂוֹדָאֵי אִין אֶתְם אַחֵי, וְאִם־כֵּן שׁוֹב יִטְעֵנוּ שֶׁאֲנִי עֶבֶד. אֵף בִּבְרָאשִׁית רַבָּה ק, י מוּבָא בְּהַמְשָׁךְ לְכָף: "הֵם אוֹמְרִים

(כא) וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם - דְּבָרִים הַמְתַקְבְּלִים עַל הַלֵּב - בְּנוֹסֵף לְדְבָרִים שֶׁאֲמַר לָהֶם לְעִיל, הוֹסִיף לָהֶם דְּבָרִים הַמְתַקְבְּלִים עַל הַלֵּב, לְחֻזַּק וּלְהַכְנִיס בְּלִבָּם אֶת דְּבָרֵי הַקּוֹדֶמִים (כאר בשדה). וְאֶפְשָׁר גַּם לוֹמַר, שֶׁלְפָנַי כֵּן דְּבַר אֶתְם מִבְּחִינַת הָאֲמוּנָה, שֶׁהֵם צְרִיכִים לְבִטּוּחַ בְּקִדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁבֶן הַקּוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לֹא יִתֵּן לוֹ לְהִרְעַל לָהֶם, וְכַעַת אוֹמַר לָהֶם גַּם דְּבָרֵי טַעַם וְהִגִּיוֹן שֶׁנִּכְסְוִים לְלֵב, שֶׁגַּם מִצִּדוֹ לֹא יִרְצֶה אוֹ לֹא יִכְבֵּל לְהִרְעַל לָהֶם, וְלֹא רַק מִצִּד זֶה שֶׁה' לֹא יִתֵּן לוֹ. עַד שֶׁלֹּא יִרְדְּתֶם לְכָאֵן הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שֶׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל־יְדֵיכֶם נִדְעַע שֶׁאֲנִי בֶן חוֹרֵין - בְּרָאשִׁית רַבָּה ק, י

כג וַיִּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְלִיתָאִין אֵף בְּנֵי מְכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֶתְלִידוֹ וְרַבֵּי יוֹסֵף :

(כג) וַיִּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל־בְּרַפֵּי יוֹסֵף:

רשי"א - על-ברפי יוסף • בתרגומו, גדלן בין ברפיו.

כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֹהֵי אָנָּה מֵאֵית וַיֵּי מִדְּבַר דְּכִיר יְתִכּוֹן וַיִּסַּק יְתִכּוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דֵי קַיִם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כה וַאֲמִי יוֹסֵף יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרֵי מִדְּבַר דְּכִיר יֵי יְתִכּוֹן וַיִּתְּסַקוּן יֵת גְּרַמֵּי מִפָּא :

(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה:

כו וַיִּמַּת יוֹסֵף בֶּר מָאָה וָעֶסֶר שָׁנִין וַחֲנֻטוֹ יֵתָה וְשְׂמוֹהֵי בְּאֵרוֹנָא בְּמַצְרַיִם: חֲזַק

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מָאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחֲנֻטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם בְּאֵרוֹן בְּמַצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 474 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

הבח שלא להתפעל מחשף הגלות

ויישם בארון במצרים: (סיום פרשתנו)

ידוע הכלל ד"מסיימין בטוב" (עיני תוספות סוף נדה, ועוד), ואם-כן תמונה, מדוע סיום ספר בראשית הוא בזה שיוסף נקבר במצרים, הרי לכאורה זהו הפך השבת, שלא זכה יוסף ליקבר מייד בארץ ישראל ונשאר במצרים? ויש לומר בזה על-פי מה שכתב בש"ף על התורה (פרשתנו מז, כט), שהטעם לזה שנקבר יוסף במצרים ולא בארץ ישראל הוא, כי יעקב אמר ליוסף "אתה צריך שתגן עליהם כו' ואתה צריך למשך להם חן וחסד כל זמן שהם בגלות, וללכת עמיהם ולמשכם במדבר".

ונמצא, שאדרבה, מקבירת יוסף במצרים שאבו בני ישראל עדיד וחזק, דאף שהיו בתוך גלות קשה, הנה בידיעם שיוסף הצדיק נמצא אתם בצרת גלותם, נתעודדו מזה שלא להתפעל מהסביבה, ולהיות חזקים בדבקותם להקב"ה. ועל-פי-זה יש לבאר מה שעל אף גדל המעלה של קבורה בארץ ישראל, מפל-מקום נטמנו כמה וכמה מרועי ישראל דוקא בחוץ לארץ, כי על-ידי-זה שנסארו בגלות יחד עם צאן מרעיתם, הנה מזה שאבים עדיד וחזק בעבודת ה'. וזהו שסיום ספר בראשית הוא בפסוק "ויישם בארון במצרים", ותכף מכריזים "חזק חזק ונתחזק", שהוא החזק שמקבלים מרועי ישראל, בהיותנו במצור הגלות, עד אשר יבוא הגואל במהרה בימינו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 247)

גם בני מכיר . . ילדו על ברפי יוסף (נ, כג) **כד אתלידו גזירינון יוסף** (תרגום יונתן בן עזיאל) היינו שיוסף היה הסנדק של בני מכיר, שנמולו על ברפיו (פירוש יונתן). והקשו על פה, הרי מנהג ישראל הוא שלא לכבד אדם אחד בסנדקאות של שני אחים, בדומה לקטרת, ש"מעולם לא שנה אדם בה" (יומא כו, א). ויש לתרץ על-פי חידושו של ה'חתם סופר', ש'מרא דאתרא' יכול לשמש כסנדק עבור יותר מאחד אדם, כשם שהפכה הגדול יכול להקטיר קטרת כרצונו. ואף פאן: יוסף היה השליט על הארץ, 'מרא דאתרא', ולכן התר לו להיות סנדק לשני אחים.

חזק חזק ונתחזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קצה

אשל אברהם – הרב אלאשילי

(כג) **על ברפי יוסף** – בתרגומו – "ורבי יוסף". שלא יתכן לפרש כפשוטו שגודלו על ברפי יוסף, אלא לאחר שגודלו גדל אותם יוסף. וראה גם לעיל ל, ג.
גדלן בין ברפיו – מדיק לכתוב "בין ברפיו" ולא "על ברפיו", כי על הברפים נושאים ילדים קטנים, ואילו בגיל מתקדם הילדים כבר יכולים להיות בין הברפים (הרבי). תורה כד

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד</p>	<p>יום ראשון - ו' טבת מפרק לה עד סוף פרק לח</p>
<p>יום חמישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט</p>	<p>יום שני - ז' טבת מפרק לט עד סוף פרק מג</p>
<p>יום שישי - י"א טבת מפרק ס עד סוף פרק סה</p>	<p>יום שלישי - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח</p>
<p>שבת קודש - י"ב טבת פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ו' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יב, אך החיות... עד עמ' 24, בשר ודם:

45 החיות ב"נקבה" של הקליפה, מה שאין כן בורע לבטלה, -
 46 שונה הדבר בורע לבטלה, שאין שם בחינת נוקבא דקליפה,
 47 - לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של
 48 קליפה, רק שפחותיה וחילותיה - של הקליפה, מלבישים -
 49 ומקיפים, לחיות

50 שפמפות, כידוע

51 לידועיחן - לידועי
 52 חכמת הקבלה): אלא
 53 אספן יעשה תשובה
 54 מאהבה רבה כל כה, עד
 55 שידונות נעשו לו
 56 פזיות. - ומשום כך לא
 57 נזכר בתורה, חטא זה, של
 58 זרע לבטלה, בכלל ביאות
 59 אסורות. שכן, בהוצאת
 60 זרע לבטלה אפשר לאדם
 61 להעלות את החיות
 62 לקדושה על-ידי "תשובה
 63 נכונה", רגילה אך כנה,
 64 ו"כוונה" בקריאת שמע
 65 שעל המטה, גם בלי
 66 תשובה הנובעת מאהבה
 67 רבה. וכן יש מאמר
 68 ר"ל: - על יסוד מה
 69 שאמרנו שבביאות
 70 אסורות, אפשר להציל
 71 את החיות מהקליפות על-
 72 ידי תשובה מאהבה רבה,
 73 יובן מאמר רבותינו ז"ל:
 74 "איהו מענות שלא יוכל
 75 לתקן¹⁰ - זה שקבא על

הענין שנקלטה ביסוד דנוקבא
 דקליפה המקבלת וקולטת החיות
 מהקדושה משא"כ בורע לבטלה שאין
 שם בח' נוקבא דקליפה רק שכחותיה
 וחילותיה מלבישים לחיות שבמפות
 כידוע ל"ח):

אם יעשה תשובה גדולה
 לו להעלות החיות לקדושה
 לעולם הזה ונתלכשה בגוף
 בשר ודם:

הענין והוליד ממור, שאז - כשכבר הוליד ממור, גם אם
 יעשה תשובה גדולה כל כך - כגון תשובה מאהבה רבה, אי
 אפשר לו להעלות החיות לקדושה, מאחר שפכר ירדה
 לעולם הזה ונתלכשה בגוף בשר ודם: - של הממזר שנולה.
 זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה
 שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר,
 שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי
 כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר-ודם - יתבטל. כפי
 שידוע¹¹ הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו
 הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי
 יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסיימת, ערך "תיקון
 חצות" והתפלל מתוך בכי רב - נכח שם באותה שעה יהודי
 אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחנתן עם גויה ונולד להם

1 אף החיות שבמפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה
 2 ונכללה בשלש קליפות הממאות - הרי זו עולה משם
 3 בתשובה נכונה, - "רגילה" אך כנה, וככונה עצומה
 4 בקריאת שמע שעל המטה, כנודע מהאר"י ז"ל, - ש"כוונה"
 5 בקריאת שמע שעל המטה

6 מסוגלת לתקן חטא זה,
 7 ומרמו כנמרא⁸: -

8 האומרת: "כל הקורא
 9 קריאת שמע על מפתו
 10 כאלו אוהו חרב של
 11 שתי פיות בו", - ושתי
 12 פיות אלו הן כדי, להרג
 13 גופות החיצונים - של
 14 הקליפות, שנעשו לבוש
 15 לחיות שבמפות, -
 16 הריגת גופות הקליפות
 17 נעשה על-ידי אחת הפיות
 18 מהחרב של קריאת שמע
 19 שעל המטה, ועולה
 20 החיות מהם, - על ידי
 21 הפה השני של החרב,
 22 כידוע לידועיחן. -
 23 (חכמה נסתרה), חכמת
 24 הקבלה. ולכן לא הובר
 25 עין זרע לבטלה בתורה
 26 ככלל ביאות אסורות,
 27 אף שחמור מהן, - אף
 28 שבפרט מסיים חמור עון
 29 זרע לבטלה מביאות
 30 אסורות, וגדול עוננו,
 31 בבחינת הגדלות ורבוי

מאהבה רבה כל כך עד
 שודונות נעשו לו כזכיות
 ובוה יובן מאמר רז"ל
 איזהו מעוות שלא יוכל
 לתקן זה שבא על הערה
 והוליד ממזר שאז גם
 כל כך אי אפשר לו
 מאחר שכבר ירדה לעולם
 בשר ודם:

הממאה והקליפות שמוליד ומרבה - את הקליפות, כמאד
 מאד בהוצאת זרע לבטלה, יותר מביאות אסורות. -
 כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות
 מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק שבביאות אסורות מוסיף
 פח וחיות בקליפה ממאה ביותר, עד שאינו יכול להעלות
 משם החיות בתשובה, - בתשובה רגילה, (הגהה - ב"הגהה"
 הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר
 להעלות את החיות מהקליפות, רק על-ידי תשובה הנובעת
 מאהבה רבה, ואילו בורע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על-ידי
 "תשובה נכונה": מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה -
 שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של
 הקליפה, המקבלת וקולטת החיות מתקדשה, - שכן, כשם
 שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת

8. ברכות ה, א. 9. חגיגה ט, א. 10. קהלת א, טו. 11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים".

- 1 ילד. בכיותיו של רבי יוסף חדרו בליכך ללבו ונפשו של
2 אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות.
- 3 תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי
4 כך שהממזר שנולד לו – טבע.

יום שני ז' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 24, פרק ח ועוד... עד עמ' יג, הקדוש.

- 5 פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמֵאכְלוֹת אִסּוּרוֹת, שֶׁלֶכֶךְ נִקְרָאִים בְּשֵׁם
6 "אִסּוּר", – כְּלוּמַר קְשׁוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵף מִי שֶׁאֵכַל
7 מֵאֵכֶל אִסּוּר בְּלֹא הוֹדָע – מְבַלֵּי לְדַעַת, וְכוּונַת הַאֲכִילָה הִיְתָה,
8 לְשֵׁם שְׁמַיִם, לְעֵבֶד ה' בְּכַח אֲכִילָה הַהִיא, – לוֹ הִיָּה זֶה מֵאֵכֶל
9 שֶׁל הִיתֵר, הִיְתָה הַאֲכִילָה
10 עֲצֻמָּה מִפְּרִידָה אֶת הַטּוֹב

ליקוטי אמרים

- 11 מהרע; כפי שכבר הוסבר, 1
12 שעל-ידי אכילה לשם 2
13 שמים נפרד הטוב מן הרע 3
14 שבחיות המאכל. ברם, 4
15 כאן מדובר על אכילת 5
16 מאכל של איסור לשם 6
17 שמים, וְגַם פֶּעַל וְעֵשָׂה 7
18 בּוֹ, וְקָרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכַח 8
19 אֲכִילָה הַהִיא – שבאם 9
20 היה המדובר ביחס 10
21 לאכילת דבר המותר, 11
22 ובכוח אותה אכילה הוא 12
23 לומד ומתפלל – היתה 13
24 החיות של המאכל עולה 14
25 לקדושה, בהיות המאכל 15
26 מנוצל ללימוד ולתפלה; 16
27 אין החיות שֶׁבָּה עוֹלָה 17
28 וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתַבּוֹת 18
29 הַתּוֹרָה וְהִתְפַּלָּה כְּמוֹ 19
30 הַתְּהֵר, – וְכֵל כֵּךְ לְמַה? 20
31 מִפְּנֵי אִסּוּרָה – כְּלוּמַר,

- 32 מפני התקשרות מאכל זה פִּיִּי הַסְּמֵרָא־אֲחֵרָא מְשַׁלֵּשׁ קְלִיפוֹת
33 הַסְּמֵרָאוֹת. – לגמרי, שאינה נותנת לחיות שבמאכל להתעלות
34 לקדושה. וְאִפְלוּ הוּא אִסּוּר דְּרַבְּנָן, – שהחכמים אסרו
35 לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, שְׁחֵמוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים
36 יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תוֹרָה כו'. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו
37 קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה,
38 גם אם השתמש בו לשם שמים, מְבַלֵּי שִׂידַע שֶׁדַּבֵּר אִסּוּר. וְלִבְּנֵי
39 גַם הַיֵּצֵר הָרַע וְכַח הַמִּתְאַוָּה לְדְבָרִים הָאִסּוּרִים, הוּא שֶׁד
40 מְשַׁדֵּין נִקְרָאִין, – שֶׁד שֶׁל גוֹי, שֶׁהוּא יֵצֵר הָרַע שֶׁל אֲמוֹת
41 הָעוֹלָם, שֶׁנִּפְשׁוּתֵיהֶם מְשַׁלֵּשׁ קְלִיפוֹת הַסְּמֵרָאוֹת. – ולכן
42 מתאוים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים
43 חיותם משלש הקליפות הטמאות והערת כ"ק רבינו: "שבאם
44 מדובר בוח"ג רנג ועוד". מֵהַשְּׂאֵי־בֵּן הַיֵּצֵר הָרַע וְכַח
45 הַמִּתְאַוָּה לְדְבָרִים הַמְּתָרִים לְמִלְאֵת תַּאֲוֹתוֹ, – למרות שהוא

1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א. 3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי

1 הַקְדוּשָׁה - רבי יהודה הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא
 2 נהנה מהעולם הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה
 3 מהעולם הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של
 4 חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו -

5 זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה
 6 בו, על-ידי הנאות העולם הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן
 7 ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם
 8 שמים:

יום שלישי ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן:

43 זקוקה לַעֲנִשִׁים חֲמוּרִים שְׁמַעֲנִישִׁים עַל כְּפִי תוֹרָה
 44 בְּפִרְטוֹת, מִלְּבַד עֲנֵשׁ הַכִּלְי לְכָל כְּפִי מִצְוֹת־עֲשֵׂה מִחֻמַּת
 45 עֲצָלוּת בְּגִיהָנָם שֶׁל שְׁלֵג, כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֲרָי. - אדם
 46 נֶעֱנַשׁ עַל עֲבִירוֹתָיו "מִדָּה כְּגַד מִדָּה", חוֹמֶרֶת הַעֹנֵשׁ כְּחוֹמֶרֶת

9 וְעַל דְּבָרִים בְּטָלִים בְּתֵתֵר, - כְּשֶׁאֵין אִיסוּר בְּדִיבּוּרָם, כְּגִזְוֹן עִם
 10 הָאֲרִיץ שְׂאִינוּ יָכוֹל לְלַמֵּד - שְׂכָן, מִי שִׁיכוֹל לְלַמּוֹד, מוֹטֵלֶת
 11 עֲלֵיו תְּמִיד חוֹבֵת מִצְוֹת־הַעֲשֵׂה שֶׁל "דִּבְרַת בֵּם וְלֹא דְבָרִים
 12 בְּטָלִים"⁶, הוּא חַיִּיב תְּמִיד לְדַבֵּר רַק דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא דְבָרִים

ליקוטי אמרים

47 החטא, ולכן: על עבירה
 48 שנעשתה מתוך חום
 49 וחמימות - מענישים
 50 ב"גיהנום של אש", ועל
 51 קרירות בקיום מצוה -
 52 ב"גיהנום של שלג"¹⁰. הרי,
 53 נוסף על העונש
 54 שמענישים על ביטול
 55 מצות תלמוד תורה,
 56 כעונש שמענישים על
 57 ביטול כל מצות-עשה -
 58 קיים עונש מיוחד על
 59 "ביטול תורה". וְכֵן
 60 הַעוֹסֵק בְּחֻמַּת אֲמוֹת
 61 הָעוֹלָם - בְּכִלְי דְּבָרִים
 62 בְּטָלִים יֵחָשֵׁב לְעֵינֵי עוֹן
 63 כְּפִי תוֹרָה, - שְׂגָם
 64 בלימוד חכמות כלליות
 65 עוברים על חטא ביטול
 66 תורה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
 67 בְּהַלְכוֹת תְּלִמּוּד־

13 בְּטָלִים, וְלִגְבוּי יֵשׁ מִשׁוּם
 14 אִיסוּר לְדַבֵּר דְּבָרִים
 15 בְּטָלִים. ואילו, עם הארץ, 1
 16 שאינו יכול ללמוד, יש 2
 17 שהדברים בטלים שלו 3
 18 אינם באיסור. ואף הוא 4
 19 צָרִיךְ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ
 20 מִטְּמֵאָה זוֹ דְּקִלְפָּה זוֹ,⁶
 21 עַל־יְדֵי גְלוּלָה בְּכַף
 22 הַקֶּלַע, - בִּיחַס לַעֲנֹשׁ זֶה
 23 שֶׁל "כַּף הַקֶּלַע" מוּבָא
 24 הַבִּיטוּי, שְׁקוֹלְעִים אֵת
 25 הָאָדָם מִקְצָה אֶחָד שֶׁל
 26 הָעוֹלָם לַקְצָה הַשֵּׁנִי, או
 27 מארץ ישראל לחוץ 13
 28 לארץ. הרעיון הגלום בכך
 29 הוא: מעבירים את הנפש
 30 מקיצוניות לקיצוניות,
 31 בתחלה רואה הנפש את
 32 האמת ואת הגדלות
 33 שבקדושה ובאלקות, ומיד

68 תוֹרָה¹¹. וְעוֹד זֹאת יִתְרָה טְמֵאָתָה שֶׁל חֻמַּת הָאֲמוֹת עַל
 69 טְמֵאָת דְּבָרִים בְּטָלִים, שְׂאִינוּ מְלַבֵּשׁ וּמְטַמֵּא - עַל־יְדֵי
 70 דְּבָרִים בְּטָלִים, רַק הַמְדוּת, - שֶׁחַן מִיסוּד הַרוּחַ הַקְדוּשׁ
 71 שֶׁנִּפְשָׁו הָאֱלֹהִית, - שְׂכָן, גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֵלֵקִית מוֹרַכֶּבֶת
 72 מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאהבה,
 73 פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח - ועל ידי דברים בטלים הוא
 74 משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות
 75 מיסוד הרוח שבה, וממלכך אותן, כְּמֵאֵת קִלְפַת נְגִה
 76 שְׂבַדְּבָרִים בְּטָלִים, הַכָּאִים מִיסוּד הַרוּחַ הַקְדוּשׁ שֶׁבְּקִלְפָּה זוֹ

34 "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה ודיברה בעולם-
 35 הזה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה⁸, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיִחְזֵק
 36 פֶּרֶשׁת בְּשִׁלַח דָּף נַט. אֲכַל לְדְבוּרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לְיִצְנֹת
 37 וְלִשׁוֹן הָרַע וְכִיּוּצָא בָהֶם, שֶׁחַן מִשְׁלֵשׁ קִלְפוֹת הַטְּמֵאָת
 38 לְגַמְרֵי - אֵין כַּף הַקֶּלַע [לְבַדוֹ] מוֹעִיל לְטַהֵר וְלַהֲעֵבִיר
 39 מִטְּמֵאָתוֹ מִהַנֶּפֶשׁ, רַק צְרִיכָה לִירֵד לְגִיהָנָם. - שֶׁהוּא עוֹנֵשׁ
 40 חֲמוּר יוֹתֵר, וּמִשׁוּם כֵּךְ הוּא מִשְׁפִּיעַ יוֹתֵר לְנִקּוּת אֵת הַנֶּפֶשׁ. וְכֵן
 41 מִי שֶׁאֲפָשֵׁר לוֹ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדְבָרִים בְּטָלִים - אֵין
 42 כַּף הַקֶּלַע לְבַדוֹ מוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ לְמַרְקָה וְלִזְכָּתָה, רַק - הִיא

חיים וויטאל בסוף ספר הגלגלים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל-פה, למשל: לומר בעל-פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע.
 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנום של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אפ נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב.

26 דְּהֵינּוּ כְּרִי לְהַתְּפָרֵס מִהֶן כְּרוּחַ לְעַבְדָּהּ, או שְׂוֹדֵעַ
 27 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְעִבּוּדָהּ ה' או לְתוֹרָתוֹ, – לְמַשְׁלֵי: הוא לומד
 28 חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החדוש,
 29 וכדומה. וְהוּא טַעְמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם וְרַמְבַּ"ן ז"ל וְסִיעָתוֹ שֶׁעֲסָקוּ
 30 בָּהֶן: – בחכמות אומות
 31 העולם, שכן, הם ידעו
 32 לנצל חכמות אלו בעבודת
 33 השם ובתורה. בהקשר
 34 להאמור בפרק זה, שדבר
 35 של איסור, גם אם איסורו
 36 הוא מדרבנן בלבד, קשור
 37 בשלש הקליפות הטמאות
 38 לגמרי, ואי אפשר
 39 להעלותו לקדושה, גם אם
 40 הוא אוכל אותו מבלי
 41 שידע שהדבר הוא של
 42 איסור, ואף כשזה נאכל
 43 לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – כדאי
 44 להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו
 45 הזקן, שלחנתו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו
 46 רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהודי לא היה
 47 נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף
 48 על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו הדבר
 49 ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון",
 50 שעזר לו להירפא ממצלתו הרוחנית.

ליקוטי אמרים

זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שמות ובורות שגם השומים וע"ה יכולים לדבר כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי' אחוריים של חכמה דקדושה כידוע לידעי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

1 בנפשו הבהמית כדלעיל, – כמו שהוסבר בפרק הראשון. ולא
 2 בחינת חכמה בינה דעת שבנפשו, – דברים בטלים אינם
 3 מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם דברי שמות
 4 ובורות, שגם השומים ועמי הארץ יכולים לדבר כן. – אין
 5 הוא משקיע את שכלו
 6 בדברים בטלים, וממילא
 7 אינו מטמא את השכל של
 8 נפשו האלקית. מה שאין
 9 בן החכמת האמות, –
 10 שונה הדבר ביחס לחכמות
 11 אומות העולם,
 12 שבהתעסקותו בהן הוא
 13 מלביש ומטמא בחינות
 14 חכמה בינה דעת –
 15 השכל, שבנפשו
 16 האלהית בטמאת קליפת
 17 נגה שבחכמות אלו,
 18 שנפלו שמה – אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, בשבירת
 19 הכלים – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה,
 20 מפינת אחרים של חכמה דקדושה, כידוע לידעי חן. –
 21 לידעי חכמה נסתר (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך
 22 האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות,
 23 מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים
 24 בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל.
 25 אלא אם כן עושה אותן – את החכמות, קרדום לחתך בהן,

יום רביעי ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

66 ומקומן של מדות אלו, הוא בלב, בקלל שמאלי – שבלב,
 67 שהוא מלא דם, וכתובי: "כי תדם הוא הנפש". – שמכאן
 68 מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, ולכן,
 69 – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כל התאוות
 70 והתפארות וכעס
 71 ודומיהן – וכל שאר
 72 המדות, הן בלב, ומחלב
 73 הן מתפשטות בכל
 74 הגוף. וגם עולה למח
 75 שבראש, לחשב
 76 ולתרהר בהן ולהתחכם
 77 בהן, – אחרי שמתעוררת
 78 תאוה בלב, היא עולה
 79 אל מוח, לחשוב
 80 ולהתחכם איך להגיע למימוש תאוות זו, כמו שהדמ' מקורו

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח ולהתחכם בכעס, תאוה, התפארות וכדומה, ובהמית בעיקר מ"מדות" –

51 פרק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית
 52 שבכל אחד מישאל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי
 53 הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישאל, על עשרת
 54 כוחותיה ושלשה לבושיה. בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה
 55 המתחוללת באדם בין שתי
 56 נפשות אלו:
 57 והנה, מקום משכן נפש
 58 הבהמית שמקליפת נגה
 59 בכל איש ישראל הוא
 60 בלב, – שם, בלב, מתגלה
 61 הנפש הבהמית, להשפיע
 62 על הגוף. שכן, כפי
 63 שהוזכר בפרקים
 64 הקודמים, מורכבת הנפש
 65 הבהמית בעיקר מ"מדות" –

ולאחר מכן - צורך ונכלל בשולחן ערוך שלו. 1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח. שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א".

30 אֲשֶׁר בְּמִקְוֵם - הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק
 31 ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך
 32 בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, בְּדַבְרֵיהֶם הַמְעוֹרְרִים
 33 אֶת הָאֱהָבָה. - בגדולת השי"ת, כפי שהוטבר בפרק השלישי,
 34 שההתבוננות בגדולת
 35 השי"ת, מעוררת אהבה
 36 אליו. הרי, אהבה זו בלב
 37 היא התפשטות הנפש
 38 האלקית מהמוח:
 39 ההתבוננות במוח מביאה
 40 את האהבה בלב. וְגַם -
 41 משל פנימי יותר, לרגש
 42 הלב הנובע מהמוח
 43 שבראש, שְׂמֵחַת לֵב
 44 פְּתִיחַת ה' וְהַדָּר
 45 גָּאוֹנוֹ, - גם שמחת-לב
 46 זו, שהיא רגש פנימי יותר

47 מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, כְּאִשֶׁר עֵינֵי הַחֶכֶם -
 48 הנפש האלקית, אֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹ, בְּמִחַת חֲכָמָתוֹ וּבִינָתוֹ,
 49 מְסַתְּבָלִים - במבט פנימי, בִּיקְרָא דְמַלְכָא - בכבודו של
 50 המלך, הקב"ה, וְתִפְאָרַת גְּדֻלָּתוֹ - שהיא, עַד אֵין חֶקֶר - אי
 51 אפשר לחקרו עד לשרשו, וְאֵין סוּף וְתִבְלִית, - הוא איך-סופי
 52 ובלתי מוגבל, כְּמִכְבָּר בְּמִקְוֵם אַחֵר. - הוא מתבונן בגדולת
 53 הקב"ה בעיני שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את
 54 גדולתו של הקב"ה, אלא הבנתו היא בצורה של ראייה - כאילו
 55 הוא רואה בעיניו - הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב.
 56 וגם שמחה זו נובעת מהמוח. וְכֵן שָׂאֵר מִדּוֹת קְדוּשׁוֹת שְׂבָלָב,
 57 - כמו יראת ה' וכדומה, הֵן מְחַכְמֵה דְבִינָה דְעַת שְׂבָמְחִין. -
 58 שבמוח.

1 בְּלֵב, וּמַחְלֵב מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֲכָרִים, וְגַם עוֹלָה לְהַמְחֵ
 2 שְׂבָרָאשׁ. - כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל
 3 שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו - המלוכשת בדם האדם -
 4 מקורה בלב, ומהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אַךְ
 5 מְקוֹם מוֹשְׁבַן נִפְשׁ
 6 הָאֱלֹהִית הוּא בְּמִחִין
 7 שְׂבָרָאשׁ, - מיקומה של
 8 הנפש האלקית הוא במוח
 9 שבראש, כפי שהוזכר
 10 בפרקים הקודמים, שיעקר
 11 מהותה של הנפש
 12 האלקית הוא ה"שכל",
 13 ומקום ה"שכל" הוא
 14 בראש, וּמִשָּׁם - מהמוח
 15 שבראש, מִתְפַּשֵּׁט לְכָל
 16 הָאֲכָרִים, וְגַם בְּלֵב -
 17 שוכנת ומתגלה הנפש
 18 האלקית בְּחֻלָּל הַיְמִינִי - שבלב, שְׂאֵין בּוֹ דָם, וְכִמוֹ
 19 שְׂפָתָיו: "לֵב חֶכֶם לְיַמִּינוֹ". - "חכם" רומז לנפש האלקית,
 20 בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו"
 21 - החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל
 22 בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא מציין, שהנפש האלקית
 23 מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" - שכן,
 24 הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר
 25 האברים, אלא היא גם מתגלה בלב, כלומר: במדות. וְהִיא -
 26 כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח - בלב? - על-ידי
 27 אֱהָבַת ה' כְּרִשְׁפֵי שְׂלֵהֶבֶת מְתַלְהֶבֶת בְּלֵב מוֹשְׁבֵילִים -
 28 המשתמשים בכוח חכמתם, הַמְכִיבִים וּמְתַבּוֹנְנִים -
 29 ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, בְּדַעְתָּם

ליקוטי אמרים

שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין
 שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים וגם בלב בחלל
 הימני שאין בו דם וכמו"ש לב חכם לימינו והיא אהבת
 ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים המבינים
 ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים
 את האהבה. וכן שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו
 כאשר עיני החכם אשר בראשו במוח חכמתו ובינתו
 מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר
 ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות
 קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחין.

יום חמישי י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבזוה"ק:

72 עַל עֵיר אַחַת, שְׂכָל אַחַד רֹצֵחַ לְכַבְּשָׁה - גם נגד רצונה,
 73 וְלַמְלֶכֶת עֲלִיהָ, - ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר
 74 בהסכמת וברצון תושבי העיר. דְּהֵינּוּ לְהִנְהִיג יוֹשְׁבֵיהָ כְּרִצּוֹנוֹ
 75 וְשִׁיחֵיו סָרִים לְמַשְׁמַעְתּוֹ כְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר עֲלֵיהֶם, - כשם
 76 שהדבר הוא במלחמה בין
 77 שני מלכים על כיבושה
 78 של עיר אחת, כִּדְ שְׁתֵּי
 79 הַנְּפִשׁוֹת, הָאֱלֹהִית
 80 וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית
 81 שְׂמַחְקָלְפָה, - הנפש
 82 הבהמית שמהקליפה
 83 המחיה את הגוף שהיא
 84 הצד המנוגד לאלקות

59 אַךְ הִנֵּה כְּתִיב: "וְלֹאֵם מְלֹאֵם יֵאָמְרִין", - וכ"ק רבינו מעיר
 60 כֵּאֲזֵ: "אך בו" - פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו
 61 ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ
 62 כו" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני
 63 ישראל, רומז יעקב - על
 64 הנפש האלקית, ועשו -
 65 על הנפש הבהמית, והם
 66 עומדים במלחמה
 67 תמידית, כשאחד מהם
 68 מתחוק ומתאמץ להתגבר
 69 על השני. כִּי הַגּוֹף נִקְרָא
 70 "עֵיר קְטַמְהָ", וְכִמוֹ
 71 שְׂשֵׁנִי מְלָכִים נְלַחְמִים

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב
 ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו
 ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה
 לכבושה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו
 ושיחיו סרים למשמעתו ככל אשר יגזור עליהם. כך
 שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה

47 אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו
48 מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד
49 בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של
50 הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב,
51 ואהבת ה' פֶּאֶשׁ בּוֹעֵרָה
52 בְּלִבּוֹ – כן נולדת, עליידי

ליקוטי אמרים

53 ההתבוננות וההתעמקות
54 בגדולתו של הקב"ה,
55 אהבה בוערת בלב,
56 פְּרִשְׁפִי שְׁלֵהֶבֶת, לְהִיּוֹת
57 נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשׁוֹ
58 כְּחִשְׂקָה וְחִפְצָה – כדי,
59 לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאֵין־סוּף
60 כְּרוּד־הוּא כְּכֹל לֵב וְנִפְשׁ
61 וּמְאֵד – בשלושת
62 הבחינות: בכל לבבך, בכל
63 נפשך ובכל מאדך, כמו
64 שנאמר בפסוק⁷, "בכל
65 לבבך" – שהלב יהיה
66 ממולא באהבה להקב"ה,
67 "בכל נפשך" – שאהבה זו
68 תעבור את גדות הלב
69 ותתפשט בכל שאר
70 האברים, שכולם יתנהגו

71 בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה
72 מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים
73 מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל
74 הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, מְעַמְקָא דְלִבָּא – מעומק
75 הלב, שְׁבַחֲלֵל הַיְמִנִי, – שם משכן הנפש האלקית, וצורת
76 האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: שְׂיִהִיה תּוֹכּוֹ
77 רְצוֹנָה אֶהְיֶה? – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סוף" ואינה
78 ממלאה את כל החלל, מְלֵא – שיהיה גם מלא כולו, ככלי
79 כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה
80 כל חלל הלב ממולא באהבת השם, וְנִדּוּשׁ – לא רק שיהיה
81 מלא, אלא גם גרוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני
82 שבלב, אלא, עַד שְׁתַּתְּפֶשֶׁט גַּם לְחִלְלֵי הַשְּׂמָאלִי – שבלב,
83 מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר־הרע, וזאת כדי לְאַכְפִּיא
84 לְסַמְרָא־אֶחְרָא יְסוּד הַמִּים הַרְעִים שְׁפָה, – לכפות את
85 ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד
86 ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, שְׂהִיא הַתְּאֵוָה שְׂמַקְלִיפֵת
87 נִגְהָ, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית,
88 באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה",
89 לְשִׁנּוּתָהּ וּלְהַפְכָהּ מִתְּעֻנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה', –
90 שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים
91 שמהעולם־הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. כְּמוֹ
92 שְׂפָתוֹב: "כְּכֹל לְכַבֵּד" – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא

1 וקדושה, נְלַחְמוֹת זו עִם זו עַל הַגּוּף וְכָל אֲבָרָיו, – הגוף הוא
2 ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", שְׂהֵאֲלֵהִית – הנפש
3 האלקית, חֲפְצָה וְרְצוֹנָה שְׂתֵהָא הִיא לְכַדָּה הַמּוֹשְׁלֵת עָלָיו
4 – על הגוף, וּמְנַהֲיָתוּ, וְכָל הָאֲבָרִים יְהִיוּ סְרִים לְמִשְׁמַעְתָּה
5 – כלומר, שהאברים
6 יתנהגו בפועל לפי
7 הוראות הנפש האלקית,
8 וּבְטִלִים אֲצִלָּה לְנַמְרִי, –
9 לא רק שהאברים יתנהגו
10 בפועל כדרישת הנפש
11 האלקית, אלא שימסרו
12 את רצונם לנפש האלקית.
13 ויותר מכך רוצה הנפש
14 האלקית: וּמְרַבָּה אֵלֶיהָ,
15 – שהאברים יהיו בטלים
16 אליה כמו "מרכבה" לגבי
17 הרוכב עליה, שאין לה
18 רצון עצמי כלל. כלומר,
19 לא כמו בהתבטלות סתם,
20 שיש לה רצון עצמי, אלא
21 שהיא מבטלת אותו, כי
22 אם שלאברים לא יהיה
23 רצון עצמי כלל, וכל
24 רצונם יהיה אך ורק רצונה
25 של הנפש האלקית, וְיִהְיוּ לְבוּשׁ לְעֵשֶׂר כְּחִינוּתֶיהָ – של הנפש
26 האלקית, וְג' לְבוּשֵׁיהָ – מחשבה, דיבור ומעשה, הַנְּזַפְרִים
27 לְעֵילָ, שְׂיִתְלַבְּשׁוּ בָּלָם – כוחותיה ולבושיה של הנפש
28 האלקית יתלבשו, בְּאֲבָרֵי הַגּוּף, וְיִהְיֶה הַגּוּף כְּלוֹ מְלֵא מֵהֶם
29 לְכַבֵּד, – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי
30 הנפש האלקית, אבל לפעמים יתלבשו גם בכוחות ובלבושי
31 הנפש הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק
32 בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות
33 ולבושי הנפש הבהמית, וְלֹא יַעֲבֹר זֶר – הנפש הבהמית נקראת
34 "זר", בְּתוֹכָם – באברים, חֲסִי־שְׁלוֹם, – עד כאן דובר בצורה
35 כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא
36 רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: דְּהִינּוּ, תְּלַת מַחִין
37 שְׂבְרָאֵשׁ – שלשת המוחין שבראש, בינה, דעת, וְיִהְיוּ
38 מְמַלְאִים מְחַכְמָה־בִּינַה־דְעַת שְׂבַנְפֶשׁ הָאֲלֵהִית, שְׂהִיא
39 חֲכֻמַּת ה' וּבִינָתוּ, – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה,
40 לְהַתְּבַנּוֹן בְּגִדְלוֹתָו אֲשֶׁר עַד אֵין חֲקֵר וְאֵין סוּף, – לגדולתו,
41 ואי אפשר לחקרו לתכליתו, וְלִהְיוֹלִיד מַחֵן, – מהחכמה ובינה,
42 עַל־יְדֵי הַדְּעַת, – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת
43 השכל, שעל־ידי־כך מולידים, הַרְאָה – מהקב"ה, בְּמַחוֹ וּפְחוֹד
44 ה' בְּלִבּוֹ, – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל־ידי ההתבוננות
45 וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי
46 "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין

7. בפרקים ג וד'. 8. דברים ו, ה. 9. שיר השירים ג, י. 10. ברכות נד, א.

47 במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיחפך לאהבת ה'. וכן — כמו
48 כן רוצה הנפש האלקית, שגם שאר כל המדות שבלב, שהן
49 ענפי היראה והאהבה, יהיו לה' לבדו. — כל האמור, מדובר
50 שהמוח והלב יהיו ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה

51 הנפש האלקית: וְכָל בְּחַיֵּי
52 הַדְּבָרִים שֶׁבְּפִתָּהּ, וְהַמְחַשְׁבָּה שֶׁבְּפִתָּהּ, וְהָיוּ
53 מְמַלְאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמְחַשְׁבָּה וְהַדְּבָרִים שֶׁל
54 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָדָהּ, שֶׁהֵן — לְבוּשֵׁי הַמַּחְשָׁבָה,
55 דְּיָבוֹר וּמַעֲשֵׂהָ, שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
56 הָאֱלֹקִית, מְחַשְׁבֵּת ה' וְתוֹרָתוֹ, — כְּלוּמָה,
57 לְחֹשֶׁב בְּגִדּוֹלֵת ה' וּבְתוֹרָתוֹ — לְבוּשׁ
58 הַמַּחְשָׁבָה, לְהִיּוֹת שִׁחְתּוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא
59 פְּסִיק פּוּמְיָה מְגִירָסָא. — שְׁפִי
60 לֹא יִחְדַּל מִלְּמִיד תוֹרָה — לְבוּשׁ הַדְּיָבוֹר,
61 וְכֵן הַמַּעֲשֵׂי שֶׁבְּדִיּוֹ וְשָׂאֵר רַמְ"ח אַבְרָיו — שֶׁל
62 הַגּוּף, יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת לְבַד, — כְּלוּמָה,
63 שְׁכַל כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה, בִּידֵי וּבְשָׂאֵר אַבְרָיו, יִנוּצַל

64 לְקִיּוֹם מַצּוֹת בְּלַבָּד, שֶׁהוּא — כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה, לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל
65 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית. — זֹאת אֹמַרְתָּ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית תִּמְשׁוֹל בְּגוּף
66 כּוֹלֵו. שֶׁהַגּוּף עִם כָּל אַבְרָיו, יִהְיוּ מְמַלְאִים אֶךְ וְרַק בְּשִׁכְל
67 וּבְמִדּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּבְלְבוּשֵׁי הַמַּחְשָׁבָה, דְּיָבוֹר וּמַעֲשֵׂה
68 שְׁלֵה. אֵךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמְחַקֶּלֶתָּ, רְצוּנָה לְהַפְדֵּי מִמֶּנּוּ, —
69 הִיא רּוֹצֵה אֶת הַחֵיפֶךְ מִן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית — שֶׁהִיא תִּמְשׁוֹל בְּגוּף
70 וְשֶׁהַגּוּף יִהְיֶה מְמַלָּא רַק מִמֶּנּוּ. בְּרַם רְצוּנָה זֶה שֶׁל הַקְּלִיפָה,
71 הוּא: לְמוֹכַח הָאָדָם שִׁיתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וַיִּנְצַחֶנָּה, — אֶת הַקְּלִיפָה.
72 כְּלוּמָר: הַקְּלִיפָה אֵינָה רּוֹצֵה כָּל שֶׁהָאָדָם יִתְפַּתֵּה מִמֶּנּוּ, לְהֵיפֶךְ
73 הִיא רּוֹצֵה שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וַיִּנְצַח אֹתָהּ, בְּמִשְׁלַל הַזּוּנָה
74 שֶׁבְּיָדָהּ הַקְּדוּשָׁה¹²: — כִּמְשַׁל הַמּוֹבָא בִּזְוָהָרָה בְּמֶלֶךְ שֶׁשָּׂכַר זוּנָה
75 שֶׁתִּנְסֶה לְפַתּוֹת אֶת בְּנוֹ לְדַבֵּר עֵבִירָה. כּוּוֹתָהּ אֲמִיתִית שֶׁל
76 הַמֶּלֶךְ הִיא, שֶׁבָּנוּ יוֹכִיחַ אֶת חֲכַמְתּוֹ וּגְבוּרָתּוֹ וְלֹא יִתְפַּתֵּה מִהַזּוּנָה.
77 וְהֵרִיךְ מוֹבֵן, שֶׁגַּם הַזּוּנָה עֲצֵמָה רּוֹצֵה שֶׁרְצוּנָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ יִתְבַּצֵּעַ,
78 וְשֶׁהֵן יִגְלֶה אֶת חֲכַמְתּוֹ וּגְבוּרָתּוֹ וְלֹא יִתְפַּתֵּה מִמֶּנּוּ. אֲלֵא, מֵאַחַר
79 שֶׁתְּפַקִּידָה לְפַתּוֹת אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ — הֵרִי שְׁעָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת עֲבוּרָתָהּ
80 בְּאִמּוּנָה. כִּךְ גַּם הַקְּלִיפָה עֲצֵמָה רּוֹצֵה שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְלֹא
81 יִרְשָׁה שֶׁהִיא תִּמְשׁוֹל בּוֹ, וְכָל הַנְּסִיחָה זֹה שֶׁל פִּתְיוֹ הָאָדָם — הוּא
82 רַק לְטוֹבוֹתָו.

1 נאמר בכל לבך אלא לבך, בשתי "בית"ים, "בשני יצריד". —
2 ביצרי הטוב וביצרי הרע, שלא רק היצרי הטוב יאהב את הקב"ה,
3 אלא גם היצרי הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף,
4 שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש
5 הבהמית, להפוך אותה,
6 שבמקום לתענוגי העולם—

ליקוטי אמרים

7 הזה, תהיה לה אהבה
8 להקב"ה: והיננו, שיעלה
9 ויבא ויגיע למדרגת
10 אהבה רבה — דרגה
11 גדולה מאד באהבה,
12 וקהל יתרה למדרגת
13 אהבה עזה כרשפי אש,
14 — שנוצר לעיל. והיא —
15 אהבה רבה זו, הנקראת
16 פתענוגים¹¹: "אהבה
17 פתענוגים", להתענג על
18 ה' מעין עולם הפא; —
19 העולם-הבא הרי מבוטס
20 על תענוג באלקות, והענג
21 הוא פמה — של חכמה
22 ושכל, המתענג
23 פהשפלת ה' וידיעתו,
24 כפי השגת שכלו
25 וחקמתו; — כפי גדול
26 ההשגה, כך גדול התענוג.
27 והוא — האהבה

28 בתענוגים, פחינת המים וזרע אור וזרע שבקדשת נפש
29 האלהית, המהפכת לטוב את פחינת המים שבנפש
30 הבהמית, שמהם — מבחינת ה"מים" שבנפש הבהמית, פאו
31 תאוות תענוגי עולם הזה מתחלה; — לפני שהנפש הבהמית
32 נהפכה לאהוב את ה'. וכמו שכתוב ב'עין חיים' שער נ פרק
33 ג בשם הזוהר, שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב
34 ממש, — וכיצד אפשרי הדבר? — פהסיר "הבגדים הצואים"
35 ממנו, — על-ידי הסרת הבגדים הצואים של רוח התענוג של
36 הנפש הבהמית, שהם תענוגי עולם הזה שהוא מלפש בהם.
37 — הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח המתאוה", כוח חזק
38 של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא, בהיות
39 הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה לתענוגות
40 העולם-הזה. ותאוות העולם-הזה, בהן הוא משוקע, נעשות
41 "לבושים" לכוח המתאוה. ועל-ידי פעולת הנפש האלקית על
42 הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם-הזה לאהבת ה' —
43 מתפשט כוח המתאוה של הנפש הבהמית, מלבושיו
44 המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות, ובחזקה, דברים
45 של קדושה ואלקות. הנפש האלקית רוצה, איפוא, שהאדם,
46 על-ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו, שתהיינה

11. שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט. 12. זהו חלק ב קסג, א.

12 המשכן שעל כל יהודי לכוון בקרבו, כמו שכתוב¹⁵ "ושכנתי
13 בתוכם", וכמו שב"ק רבינו התבטא במאמר י"ד שבט, שעל-
14 ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן
15 והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה
16 הדבר? – על-ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית
17 ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה
18 מהבנת השכל.
19 בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל¹⁶ "טוב זה יצר טוב,
20 מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר-
21 הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב
22 של היצר-טוב.

1 להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש
2 הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי ב"ק אדמור"ר
3 מוהרי"צ מליובאוויטש נשמתו-עדן, ב"מאמר ההסתלקות",
4 שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים.
5 "שטים" – מלשון "שטות", שלא על-פי שכל. ישנה "שטות"
6 של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע
7 בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת¹³ "אין
8 אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". וישנה
9 "שטות" של קדושה – ההתמסרות לעניני קדושה למעלה
10 מכפי שהשכל מכתוב, כמו שהגמרא אומרת¹⁴ "אהני' לי
11 שטותי לסבא" (= "שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת

יום שישי י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

55 הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע.
56 וְאִין הָרַע נִהְפֵּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ – אלא, שהרע עדיין לא נהפך
57 כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של
58 כוח-התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה
59 לרע, נִקְרָא "צָדִיק שְׂאִינוּ
60 נְמוּר" וְ"צָדִיק וְרַע לֹא".

61 – והוא מסביר מיד: דְּהֵינָה,
62 – המשמעות של "רע לוי"
63 שֵׁישׁ בּוֹ עֲדוֹן מְעַט מוֹעֵד
64 רַע בְּחֻלְלֵי הַשְּׂמֵאלִי,
65 אֶלָּא – מדוע אין מעט רע
66 זה בא לידי ביטוי ברגש
67 התאוה וכדומה? שְׂכַפּוּף
68 – אותו מעט רע, וְכַמֵּל
69 לְטוֹב מִחֻמַּת מְעוֹטוֹ,
70 וְלִבְנוֹ נִדְמָה לֹא – לצדיק,
71 כִּי וַיִּגְרָשְׁהוּ וַיִּלְךְ לֹא כָּלוּ
72 לְנִמְרֵי, אֲבָל בְּאֶמֶת אֵלֹו
73 חֻלְף וְחֻלְף לֹא לְנִמְרֵי – כָּל הָרַע שֶׁבּוֹ הִיָּה נִהְפֵּךְ לְטוֹב
74 מִמֶּשׁ. וְכֹאֵר הָעֵנָן, – רבנו הזקן בא לענות על שאלה:
75 מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע – הרי
76 יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע,
77 ומניין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו הזקן שהדבר יובן
78 ממדרגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו
79 לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק
80 התשיעי), הרי – באם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים",
81 מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב.
82 ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של
83 הרע, נמצא האדם, כִּי הִנֵּה צָדִיק נְמוּר שֶׁנֶּהְפֵּךְ הָרַע שֶׁלּוֹ
84 לְטוֹב, וְלִבְנוֹ נִקְרָא "צָדִיק וְטוֹב לֹא", – יש בו רק טוב, הוּא
85 עַל יְדֵי הַסֵּרֵת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים לְנִמְרֵי מִהָרַע, דְּהֵינּוּ
86 לְמַאֵס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה – תענוגי העולם-הזה

23 פֶּרֶק י. אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה
24 המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו
25 של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי, כשאדם לוחם בנפשו
26 הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא
27 נקרא "צדיק", ושני אופנים
28 בכך, אחד למטה מהשני: –
29 אופן אחד, שהרע כולו נהפך
30 לטוב, ואז הוא "צדיק גמור",
31 ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק
32 שיש בו רק טוב. – אופן שני,
33 ומדרגה יותר נמוכה, שהרע
34 שבו עדיין לא נהפך כל כולו
35 לטוב, ואז הוא "צדיק שאינו
36 גמור", ונקרא "צדיק רע לו" –
37 צדיק שיש בו עדיין משהו מן
38 הרע. התארים הכפולים –
39 "צדיק גמור – צדיק וטוב לו",
40 ו"צדיק שאינו גמור – צדיק

41 רע לו" – הנם תארים שווים באותן המדרגות של ה"צדיק": "גמור"
42 ו"אינו גמור", מתארים עד היכן הגיע ה"צדיק" באהבת ה' (שבגלל כך
43 הוא נקרא צדיק), אם האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב
44 לו" ו"רע לו" – מתארים, עד כמה נהפכה הנפש הבהמית מ"רע לטוב",
45 אם היא נהפכה כל כולה, או שמצד מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו
46 שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי
47 במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:
48 וְהִנֵּה, בְּשִׂהֲאֵדָם מְנַבֵּיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְנִלְחֵם בְּלִבְּךָ עִם
49 – הנפש הבהמית, עַד שֶׁמִּגְרָשׁ וּמְבַעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מִחֻלְלֵי
50 הַשְּׂמֵאלִי, – שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", כְּמוֹ שְׂכַתְּנוֹבִי;
51 "וּבַעֲרַתְּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ", – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי
52 לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע
53 בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה
54 מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות

13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו. 1. דברים כא, כא. 2. הערת כ"ק אדמור"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב".

48 השנאה. — אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס
49 ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות —
50 מתאים הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית
51 השנאה שיש לצדיקגמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' —

52 היא בדרגה העליונה
53 ביותר, ומשום כך הוא

54 נקרא "צדיק גמור",
55 שמדריגת ה"צדיק" שבו —

56 ה"אהבה בתענוגים" —
57 היא במדה המלאה

58 והעליונה ביותר. הוא גם
59 נקרא "צדיק וטוב לו" —

60 שהוא גדוש רק בטוב: כל
61 הרע שבו נהפך לטוב.

62 מכאן נבין את התשובה
63 ביחס ל"צדיק שאינו

64 גמור" — כיון שחסר בו
65 באהבה בתענוגים, הרי

66 שיש בו עדיין משהו מן
67 הרע, למרות שאין הוא

68 מרגיש ברע זה כלל. ועל
69 כך אומר ה"תניא"

70 בהמשך: וְצַדִּיק שְׂאִינוּ
71 גְּמור, הוא שְׂאִינוּ שׂוֹנֵא

72 הַסְּטְרָא־אֲחֵרָא בְּתַכְלִית
73 הַשְּׂנָאָה, — שאינו שונא

74 את ה"סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, וְלִבְּנֵי
75 אֵינוּ מוֹאֵס גַּם בְּן כְּרַע — בתאוות ובתענוגים הגופניים,

76 בְּתַכְלִית. — במדה הגדולה ביותר, וְכָל שְׂאִין הַשְּׂנָאָה
77 וְהַמּוֹאֵס בְּתַכְלִית, עַל־כִּרְחֻק נִשְׂאָר אִיזָה שְׂמִין אֲהֵבָה

78 וְתַעֲנוּג לְשָׂם, — לרע, וְלֹא הוֹסְרוּ "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי
79 מְכַל וְכָל, — "בגדים צואים" — היצר הרע, תאוות העולם הזה,

80 עדיין לא הוסרו מכוח הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא
81 גם הוא "רע". וְלִבְּנֵי לֹא נִהְפָּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ, מֵאַחַר שֵׁישׁ לוֹ

82 אִיזָה אֲחִיזָה עֲדִין בְּ"בְּגָדִים הַצּוֹאִים", — שכוח התאוה היה
83 לבוש בהם. אֶלָּא — מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל?

84 ומדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? שְׂהוּא
85 — אותו מעט רע, כְּמֹל בְּמַעוֹטוֹ וְכִלְא חֲשִׁיב, — לגבי הטוב אין

86 רע זה נחשב כלל. וְלִבְּנֵי נִקְרָא צַדִּיק וְרַע — כְּפֹהַ וְכַמְל — לוֹ.
87 — "ורע — לו", הרע "נתן" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב

88 שבו הוא הרוב. וְעַל כֵּן — מעט הרע שבו, רומז שְׂגַם אֲהֵבָתוֹ
89 לְה' אֵינָה בְּתַכְלִית, — שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה

90 ביותר, היתה משפיעה על הרע להיפך לגמרי לטוב. וְלִבְּנֵי
91 נִקְרָא צַדִּיק שְׂאִינוּ גְּמור. — וכאמור, מציניים התארים "גמור"

92 ו"אינו גמור" את מדריגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"יעשה טוב";
93 והתארים "וטוב לו" ו"רע לו" — ביחס ל"סור מרע" — עד כמה
94 נהפך הרע לטוב.

1 מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, לְהַתְעַנֵּג בָּם
2 בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם — כדי, לְמַלֵּאת תַּאֲוַת הַגּוֹף בְּלִבְדוֹ, וְלֹא

3 לְעִבּוֹדַת ה', — שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם הזה
4 השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שזכר

5 בפרק השביעי) וכדומה.
6 ואילו הנאות ותענוגים

7 סתמיים של העולם הזה,
8 שלא לשם שמים —

9 מאוסים לגמרי בעיני
10 הצדיק. וכל כך למה? —

11 מִפְּנֵי הַיּוֹתֵם נְמַשְׁכִּים
12 וְנִשְׁפָּעִים מִתְּקַלְפָּה

13 וְסְטְרָא־אֲחֵרָא. — מקורם
14 של תענוגי העולם הזה

15 הוא ב"קליפה" ובי"סטרא
16 אחרא", וְכָל מָה שְׂהוּא

17 מִתְּסְטְרָא־אֲחֵרָא
18 הַצַּדִּיק גְּמור, הוא

19 שׂוֹנֵא בְּתַכְלִית
20 הַשְּׂנָאָה, מִחֲמַת גְּדֹל

21 אֲהֵבָתוֹ לְה' וְקִרְשׁוֹ;
22 כְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים

23 — אהבה הנקראת "אהבה
24 רבה בתענוגים", וְחֵבֶה

25 יִתְרָה הַנּוֹכְרִים לְעִיל, —
26 אהבה זו יש בה יותר

27 חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות, כפי שזכר בפרק התשיעי.
28 ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה ובלתי רגילה כזו

29 לאלקות ולקדושה — לכן הוא שונא כל כך את הקליפה
30 וסטרא אחרא: כִּי — קדושה ולהבדיל סטרא אחרא, הֵם זֶה

31 לְעַמַּת זֶה, — אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה, מעוררת בו,
32 ממילא, שנאה לסטרא-אחרא באותה מדה של גודל אהבתו

33 לאלקות. בְּכַתְּיב: "תַּכְלִית שְׂנָאָה שְׂנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הִיוּ
34 לוֹ, חֲקֵרְנֵי וְרַע לְבָנֵי וְגו'", — דוד המלך אומר זאת כלפי

35 מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה. כראיה
36 לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע לבבי" — כלומר: מגודל

37 אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי — תכיר, ממילא, מה גדולה
38 שנאתי למנגדי הקדושה. וְכַפִּי עֲרַךְ גְּדֹל הָאַהֲבָה לְה', כִּךְ

39 עֲרַךְ גְּדֹל הַשְּׂנָאָה לְסְטְרָא־אֲחֵרָא — "סטרא אחרא",
40 הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל

41 התענוגים הגופניים, וְהַמּוֹאֵס בְּרַע בְּתַכְלִית, — ולפי ערך
42 האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות

43 והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא
44 רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות

45 גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו,
46 מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא,
47 העומד לנגד עיניו. כִּי הַמּוֹאֵס הוּא הַפֶּךְ הָאַהֲבָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ

ליקוטי אמרים

מאד בתענוגי עוה"ז להתענג כם בתענוגות בני אדם
למלאות תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני
היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה
שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה
מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה
בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה
כדרכיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני
ודע לבני וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל
השנאה לס"א והמיאוס ברע בתכלית כי המיאוס הוא
הפך האהבה ממש כמו השנאה. וצדיק שאינו גמור
הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו
מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיאוס
בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם
ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא
נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין
בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב
ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו
לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור.

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור ודוקדושתו קאי על הצדיק - צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פ"י ובי' על גודל אהבתו - שלפ"ז". 4. תהלים קלט, כב.

יום שבת קודש י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, כמ"א:

- 1 והנה, מדרגה זו – צדיק שאינו גמור ו"צדיק רוע לו",
 2 מתחלקת לרכבות מדרגות – המתבטאות, בענין בְּחִינַת
 3 מעוט הרע הנשאר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק,
 4 מאחת מארבע יסודות הרעים, – יש שנשאר בו מיסוד המים,
 5 ויש – מיסוד האש, וכך
 6 הלאה. כן הן שונות זו מזו
 7 בכמות הרע שנשאר 1
 8 ובמדת ביטולו לטוב. יש 2
 9 אשר הרע שנשאר בו הוא 3
 10 במדה קצת גדולה יותר, 4
 11 אלא שהוא "בטל" 5
 12 בששים", הטוב גדול פי 6
 13 ששים מן הרע, כך שהרע 7
 14 בטל בששים, כי אין טעמו 8
 15 נרגש כלל. אך, יש גם, 9
 16 שהרע שנשאר הוא פחות 10
 17 מחלק הששים, וביטולו 11
 18 לטוב הוא "ביטול באלף", 12
 19 אחד כנגד אלף, או יותר 13
 20 מכך: ובענין גְּבוּלָה 14
 21 במעוטו בששים על- 15
 22 דרך משל, או באלף 16
 23 ורכבה וכיצא על-דרך 17
 24 משל. – במדת הביטול
 25 לטוב, בששים, באלף, ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים
 26 במדרגותיו של הצדיק שאינו גמור, והן הם בְּחִינַת צְדִיקִים
 27 הרבים שֶׁבְּכָל הדורות, – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק
 28 שאינו גמור", כְּדֵאִתָּא בְּגִמְרָא – כמו שאנו מוצאים בגמרא:
 29 דְּתַמְנִיסָר אֲלִפֵי צְדִיקֵי קְיָיִמִי קָמִיה תְּקִדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. –
 30 שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל-כך הרבה
 31 מדרגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". אך
 32 על מעלת צדיק גמור, הוא שאמר רבי שמעון בן יוחאי:
 33 – מחבר ה"זוהר": "רֵאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוֹעֲטִים כּוֹ", – בני
 34 עליה – אלה שדרגתם נעלה ביותר, והם מועטים, שְׁלֵכִין
 35 נְקָרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, – מפני שמהפכין הרע – לטוב, ומעלים
 36 אותו לקדשה, כְּדֵאִתָּא בְּזוּר בְּהַקְדָּמָה, – כמו שכתוב
 37 ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר", שֶׁשְּׂרָצָה רַבִּי תֵּיֵא לְעֵלּוֹת
 38 לְהִיכַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, – "היכלו" של רבי שמעון בר
 39 יוחאי, משמעו מקומה של מדרגת "צדיק גמור", שְׂמַע קָלָא
 40 נְפִיק וְאָמַר: – שמע קול היוצא ומכריז: "מֵאֵן מְנַבֵּן דִּי
 41 חְשׂוּכָא מְהַפְּכֵן לְנְהוּרָא וְטַעְמִין מְרִירוֹ לְמַתְקָא עַד לָא
 42 יִיתוֹן חֶבְאָא וְכוּ': – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של
- קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך
 לתענוג ולמתקות (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס
 לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור,
 הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף
 רבנו הזקן טעם נוסף על
 מה שצדיקים בסוג נעלה
 יותר, נקראים "בני
 עליה": ועוד – טעם
 נוסף, מדוע נקראים בני
 עליה, מפני שגם
 עבודתם כבחינת
 "ועשה טוב" בקיום
 התורה ומצותיה, הוא
 לצדד גבוה ומעלה
 מעלה עד רום
 המעלות, – מטרת
 עבודתם היא לשם הקב"ה
 בלבד עד למעלות
 ולמדרגות הנעלות
 ביותר, ולא – עבודתם
 אינה, כדי לדבקה בו
 ותהרהר בלבד – כדי,
 לרוות – בעבודתם,
 צמאון נפשם הצמאה
 לה, – כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדרגה
 זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויח"
 את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה –
 שכן, על-ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה.
 כמו שכתוב: "הוי כל צמא לכו למים", – הנביא מכריז:
 כל אלה הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה למים.
 וכמו שנתבאר במקום אחר, – שמשמעות ה"צמאון" הוא
 לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא
 להשתמש בצורת ההכרזה "הוי! ולהורות "לכו למים" –
 לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד
 בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא,
 ללמוד תורה, שכן, על-ידי-כך יתדבק ויתאחד עם הקב"ה.
 ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר:
 קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות
 צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי
 הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח"
 הקירוב להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים לאורו
 קירוב – אלא – עבודתם היא, כְּדֵאִתָּא בְּתַקְוָנִים¹⁰: – כמו

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישע"י נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א.

45 השני. בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים,
 46 "בני עליה", היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם
 47 לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש
 48 מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים
 49 להתעמק בדביקותו, עד
 50 שהיה מתגלגל על
 51 הרצפה, ובשעת מעשה
 52 היו שומעים ממנו
 53 דיבורים מקוטעים: "אינני
 54 רוצה בעולם-הבא שלך,
 55 אינני רוצה בגן-עדן
 56 שלך, אני רוצה, רק בך
 57 (בקב"ה) בלבד". כ"ק
 58 רבינו באחת משיחותיו
 59 הקדושות, אמר: כיון
 60 שסופר לנו סיפור זה, הרי
 61 שגם אנו יכולים ללמוד
 62 ממנו. שכן, לכל יהודי

ליקוטי אמרים

המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתו'
 בתחתונים וכמ"ש ברע"י מהימנא פ' תצא ככרא
 דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה
 ונפשיה ורוחיה ונשמתו כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו
 למיפרק לון כו' וכמ"ש כמ"א. [ושניהם עולים בקנה
 אחד כי ע"י הבורחים שמכררים מנוגה מעלים מיין
 נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם
 הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות
 עשה שכולן הן כחי' חסדים ומיין דכורין דהיינו המשכת
 קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש
 בתחתונים כמ"ש כמ"א]:

ישנה, שנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה
 זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד
 תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת
 רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכן מוסבר ב"תניא" בסוף פרק
 מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף שלחיות כו"). אגב,
 יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד
 ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון שאנו
 רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה
 פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר:
 "ההסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו
 החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות
 ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן".
 ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח –
 ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך,
 צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח,
 כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב –
 ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו
 הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין
 המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס
 לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות
 הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה
 בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי.
 במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד
 תורה ולקיים מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן,
 שנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת
 רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

1 שפירושו ב"תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: איזהו חסיד
 2 - המתחסד עם קונו, - ופירושו ב"תיקונים": עם קן דיליה,
 3 - קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן"
 4 שלו, מקורו - הקב"ה, כדי לייחדא קדשא-ברוך-הוא
 5 ושכינתיה בתחתונים,
 6 - להביא את ה"יחוד"
 7 של הקב"ה עם שכינתו,
 8 ושארור "יחוד" זה יאיר
 9 גם בעולמות התחתונים.
 10 וכמו שכתוב ב"רע"י
 11 מהימנא פ' תצא:
 12 "ככרא דאשתדל בתר
 13 אבוי ואימיה, - כמו בן
 14 המשתדל לטובת אביו
 15 ואמו, דרחים לון יתיר
 16 מגרמיה ונפשיה ורוחיה
 17 ונשמתיה כו', - שאהב
 18 אותם יותר מאשר את
 19 עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', ומסר גרמיה למיתה עליהו
 20 למיפרק לון כו'", - ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו
 21 מהשבי. וכמו שנתבאר במקום אחר, - שזוהי דרך
 22 העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר
 23 רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים
 24 אחד בשני. שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על-ידי
 25 "העלאת מיין נוקבין" - המשכת "מיין דכורין" - על ידי עיבוד
 26 הרע והעלותו לקדושה ("העלאת מיין"), נמשך במצוות
 27 "המשכת מיין", - וזאת יש ברצונם של צדיקים לבצע על-ידי
 28 עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר לעומקו
 29 ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה, בהמשך
 30 הדברים הבאים: [ושניהם - שני הפירושים ב"בני עליה",
 31 עולים בקנה אחד, - תואמים אחד את השני, כי על-ידי
 32 הברורים שמתבררים מנגה - על-ידי הפיכת הנפש הבהמית
 33 לטוב, מעלים "מיין נוקבין", - פועלים "העלאת מיין" -
 34 התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", ונעשים יחודים
 35 עליונים - בעולמות העליונים, להוריד "מיין דכורין", -
 36 להמשיך השפעת "מיין דכורין" לעולם-הזה, שהם הם -
 37 ה"מיין דכורין", מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח
 38 מצוות-עשה, - מימי החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים
 39 ארבעים ושמונה מצוות-עשה, שכלן - כל המצוות, הן
 40 בתינת חסדים ו"מיין דכורין", - בחינת חסדים והשפעות,
 41 דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה
 42 להתלבש בתחתונים, - שתתגלה הקדושה האלקית
 43 בעולמנו הגשמי, כמו שנתבאר במקום אחר]: - הרי, ששני
 44 הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את

ה'תש"ג	ו טבת	יום שני	יום ראשון
		שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש"י. תהלים: להילח. תניא: וכן בכל . . . שנברא.	
		כתיב "דע את אלקי אביך, ועבדהו בלב שלם", כי כל ענין ידיעה והשגה, אפלו בענינים היותר עמקים, צריך לבוא בעבודה, הינו פעלת דבר בברור וזכוף המדות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה.	

ה'תש"ג	ז טבת	יום שלישי	יום שני
		שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"ג. תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה.	
		השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעט-לעת [=היממה] יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזכוף הנפש להפטר מכף הקלע הוא, על ידי חזרה כל היום, כמה שיש ביכלתו, משניות תניא תהלים בעל-פה.	

ה'תש"ג	ח טבת	יום רביעי	יום שלישי
		שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"ח. תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.	
		ה"צמח צדק" צוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בזה.	

ה'תש"ג	ט טבת	יום חמישי	יום רביעי
		שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט"ד. תניא: אך מי . . . יב לנצח.	
		נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שקם משתחווים להבל ולריק" - וגם בתפלת מוסף דראש-השנה אומרים פן - ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו'". הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתנהו רק, ואין רוצים להנות מרק זה.	

ה'תש"ג	י טבת	יום ששי	יום חמישי
		שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י. תהלים: נה"ט. תניא: אך החיות . . . בשר ודם.	
		מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועזו. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר	

בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו גו". און הוא מלשון און בחולם, שפרושו כח ועז. וכשם ד"יעזב רשע דרכו" זהו דבר המכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

יום שישי

ה'תש"ג

יא טבת

שבת

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: פרק ת. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה-אויר, איז דאס א קראנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פּאָהרט אין סאַבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל-פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אָז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חיי האדם תלויים באויר שסביבו. בלי אויר אי אפשר לחיות, ולפי האויר בו נמצאים – הם החיים. כאשר חיים באויר של תורה ומצות, החיים בריאים; כאשר חיים באויר של כפירה – הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הפלילית הראשונה היא לטהר את האויר. פעלת טהור האויר מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת-התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל-פה: חמש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

שבת קודש

ה'תש"ג

יב טבת

יום ראשון

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלנית עם רב לבית הפנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חסד-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ה

מצבת זכרון לקדושי השואה

ומה בין מצבה כזו למצבה על קברי מתים, עליה נפסקה הלכה (הל' אבל פ"ד ה"ד) "בונין נפש [מצבה] על הקבר" והיא תיקון לנפש (ראה גשר החיים ב, כ"ד)? אלא שהאיסור הוא רק כאשר המצבה עומדת בפני עצמה, ואז יש בה דמיון למצבה שמעמידים לעבודה זרה, אך כאשר היא עומדת ליד קבר המת, שמעמידים אותה כדי לציין את המת ואת פעולותיו הטובות בחייו – מותר, ואדרבה, המצבה מהווה 'תיקון לנפש'. ולכן התיר לשואלים להעמיד את מצבת הזכרון לקדושי השואה בסמוך לקבר שהוטמן מאפר הקדושים וכדומה, בדוגמת מצבות שעושים לכל מתי ישראל, וגם כזכרון עולם לשואה האיומה.

(ש"ת מנחת יצחק ח"א סי' כ"ט)

הלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו: מצבה שאברהם תורה היא בנן שהכל מתקבצין אצלה, ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי כוכבים, שנאמר: "ולא תקים לה מצבה". לדעת הסמ"ג (מל"ת מ"א), מצבה שאסרה תורה היא הנעשית "להקריב עליה" ואפילו אם ההקרבה היא לה'. ובספר 'דברי ירמיהו' דייק מלשון הרמב"ם כאן "בנין שיהיו הכל מתקבצין אצלה" שהאיסור הוא גם במצבה "העומדת לנס וזכרון לרואים אותה", כדוגמת מצבת זכרון לכבודם של נופלים במלחמה, וטעם האיסור הוא כדי שלא יחליפו בין מצבה לפסל ומסכה. וכאשר לאחר השואה ביקשו להעמיד באחת הערים מצבת זכרון לנספים הקדושים, כתב ה'מנחת יצחק' שעל פי שיטת הרמב"ם הדבר אסור.

יום שני ז' טבת ה'תשע"ה

השתתפות בשמחת נישואי גוי

עשר חודש), כי בהשתתפות אדם חשוב הנכרי שמח ביותר ומודה לאלוהיו אף לאחר זמן מרובה. אך הט"ז (שם סק"א) כתב שהאיסור הוא כדי שיתרחקו ישראל מלהתחבר עם הנכרים ולא יבואו להתחתן בהם, כמפורש בכתוב שממנו למדים את איסור ההשתתפות בשמחתם: 'וקרא לך ואכלת מזבח, ולקחת מבנותיו לבניך'. ומדברי הרמב"ם שהזכיר גם ענין ההרחקה מעבודה זרה וגם ציטט את הפסוק "וקרא לך... ולקחת מבנותיו" יש לדייק שנקט כשני הטעמים גם יחד (משנה הלכות ח"ז סי' קיח). והנה, לפי הטעם שהאיסור הוא משום שהגוי מקריב קרבנות לעבודה זרה או מודה לה, יש מקום להתיר במקום חשש איבה כפי שמצינו באיסור לשאת ולתת עמם לפני יום אידם (לעיל הלכה א), שטעמו מפורש בגמרא כי על ידי כך ישמח הגוי ויודה לאלוהיו, ונפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' קמח סי"ב) כי יש להתיר זאת מחשש איבה, אך לפי הטעם של הרחקה אין להתיר משום איבה כי אדרבה מגמת האיסור היא יצירת איבה המסיימת ומניעת קירבה בין ישראל לגויים (ט"ז שם).

הלכות עבודת כוכבים פרק ט, הלכה טו: עובד כוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה, אסור להנות מפעולתו... וכל ההרחקה הזאת, מפני עבודה של כוכבים הוא, שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבח, ולקחת מבנותיו לבניך...". האם יש מקום להתיר השתתפות בשמחת נישואי גוי, כאשר אי-ההשתתפות עלולה לגרום לפגיעה ביחסים ולאיבה? הדבר תלוי בטעם האיסור: רש"י (ע"ז ה, ב) כתב שהוא משום ש'כל ימי הילולא (שמחה) מקריב לעבודת כוכבים'. וכן נראה מפשטות הגמרא (סו): 'עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו... מעלה עליהן הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (קרבנות שהוקרבו לעבודה זרה) שנאמר וקרא לך ואכלת מזבח'. והש"ך (נקודות הכסף יו"ד סי' קנב סק"א) מוסיף לדייק מדברי הגמרא שהאיסור הוא משום שהגוי מודה לאלוהיו על השתתפות האורחים בשמחתו, ולכן לאדם חשוב אסור להשתתף בסעודה אפילו לאחר שנים-עשר חודש מהנישואין (בשונה מאדם רגיל שהאיסור הוא עד שנים-

יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ה

מעשי האמוראים על פי רוח הקודש

כתב הרמ"א (שו"ע שם ס"ד): מותר לומר לתינוק פסוק לי פסוקיך, ומשמעות דבריו "דאפילו לעשות מעשה ולסמוך עליו לעתיד על הפסוק מותר דחשיב קצת נבואה" (ש"ך שם סק"ה). והקשה ה'בית יוסף' (שם) על הרמב"ם מהמסופר בגמרא (גיטין סח, א, וחולין צה, ב) על אמוראים שביקשו מתינוק "פסוק לי פסוקך והתנהגה על פי זה". כמו רבי יוחנן שרצה ללכת לבבל לשמואל, ואמר לתינוק "פסוק לי פסוקך", ואמר לו התינוק את הפסוק (שמואל א, כח): "ושמואל מת",

הלכות עבודה זרה פרק יא, הלכה ה: השואל לתינוק: איזה פסוק אתה לומר? אם אמר לו פסוק מן התורה, ישמח ויאמר: זה סימן טוב!! הואיל ולא בן מעשיו ולא נמנע מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שגבר היה – תרי זה מתר. לדעת הרמב"ם כאן אסור לאדם לכונן את מעשיו לפי סימנים, ומותר רק לקבל סימן על מה שכבר היה (בית יוסף יו"ד סי' קעט), אך הסמ"ג (מצוות ל"ח נא, הובא בב"י שם) כתב: "מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק פסוק לי פסוקיך ועושים מעשה על פי הפסוק, וחושבין זה כעין נבואה". וכן

י) שלאחר שנחתמה הגזירה והמן נפגש עם מרדכי, ראה מרדכי "שלשה תנוקות שהיו באים מבית הספר.. שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך, א"ל אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא... כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה.. על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו" – שלמרדכי הדבר מותר "כאילו שאל בדבר ה'".

ו"נמנע מלעשות מעשה מפני הפסוק שאמר לו התינוק!" ומתוך ה"ב"ח (ו"ד שם): גם לדעת הרמב"ם, "דווקא בשאר אדם אסור לכוון מעשיו על פי התינוק דהוה ליה נחש, אבל לגבי רבי יוחנן ורב ששת דכל מעשיהם ועניניהם על פי רוח הקודש", אמירתם לתינוק 'פסוק לי פסוקיך' נחשבת כאילו שאל בדבר ה'.

(לקוטי שיחות כ"א עמ' 206 הנה" 11. ושם תירוצ' נוסף)

וכך יש לבאר את המסופר ב'מדרש אסתר' (אסתר רבה פ"ז,

יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ה

מי נקרא 'מין'?

עם 'בן חמש למקרא' – מפרשים לו את הדברים כפשוטם וכאשר לומדים עם ילד את הפסוק המתאר את 'היד החזקה' או 'היד הגדולה' של ה', מציייר הילד בדמיונו יד חזקה בגשמיות, והרי עד כמה שיסבירו ויפשיטו לו את הדברים, אצל הילד מתקבל תיאור של יד גשמיית גדולה וחזקה אלא שזו 'יד' חזקה יותר מזו שמכיר, ולכאורה הרי זו סתירה לעיקרי האמונה?

וההסבר:

דברי הרמב"ם ש"האומר.. שהוא גוף ובעל תמונה" נקרא מין – מתייחסים דווקא למי שיש לו הבנה והשגה במשמעות הרוחנית של הדברים וכאשר הוא סבור שהקב"ה בעל גוף ח"ו, הרי הוא 'מין', אבל אין לומר כן על תינוק שכל תפיסתו בצירור גשמי. וגם בכוונת הרמב"ד יש לומר שדבריו מוסבים על אלו שהשגתם מבוססת על הבנת "לשונות הפסוקים והמדרשות כפשוטן", ואילו הרמב"ם מדבר על אלו שהבנתם נעלית יותר.

(ע"פ לקוטי שיחות ט"ז עמ' 79 והנה" 33)

הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז: הַמְשֵׁה הֵן הַנְּקָרָאִים מִיָּנִיב.. הָאוֹמֵר שֵׁשׁ שָׁם רִבּוֹן אֶחָד, אֶכְּלֵ שְׁהוּא גּוֹף וּבִעַל תְּמוּנָה.

והראב"ד משיג: "ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". ומבאר ה'כסף משנה':

אין כוונת הראב"ד לחלוק על כך שהקב"ה אינו בעל גוף, אלא טענתו היא שאף אלו שהבינו מתוך הפסוקים בהם נאמרו על הקב"ה תיאורים גופניים (עניני ה' 'אזני ה' וכיו"ב), אין לכנותם 'מין'. ומוסיף, שב'ספר העיקרים' (מ"א פ"ב) מופיעה השגת הראב"ד בנוסח אחר: "אף על פי שעיקר האמונה כן הוא – המאמין היותו גוף מצד תפיסתו לשונות הפסוקים והמדרשות כפשוטן, אין ראוי לקרותו מין". ומסיים ה'כסף משנה', "גם לפי נוסחתנו זאת היתה כוונתו".

וביאור הענין:

לכאורה יש לתמוה על העובדה שבלימוד פסוקי התורה

מתי מעכבים את התשובה של האומר 'אחטא ואשוב' יום חמישי ט' טבת ה'תשע"ה

פעמים להשיענו חידוש שגם בשתי פעמים תשובתו מתקבלת, אף שכיון שנעשית לו כהיתר היה מקום לומר שלא תועיל לו תשובה – כי אמנם לא יעוררו מן השמים לשוב בתשובה ('אין מספיקין...'), אבל אם ישתדל לשוב, התשובה תועיל.

[וכדברי אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה פ"א): "אין מספיקין דייקא, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובתו"]

אמנם, לשיטת רש"י שרק האומר 'אחטא ואשוב' פנמיים אין מספיקין בידו לשוב, "לפי שהעבירה דומה עליו היתר", יש להקשות:

אם אין מספיקין בידו לעשות תשובה בגלל שבכך נעשתה לו כהיתר, מדוע נוקטת המשנה שאומר ' (אחטא) ואשוב', הרי גם אם לא יסמוך על התשובה אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי עבר פעמיים? והביאור:

אכן, לשיטת רש"י העובר עבירה פעמיים (אף אם אינו חוטא על סמך שיעשה תשובה) אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כיון

הלכות תשובה פרק ד, הלכה א: אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְעַבְּרִין אֶת הַתְּשׁוּבָה... וְהָאוֹמֵר: אֶחְטָא וְאָשׁוּב. והקשה ה'לחם משנה':

שנינו (יומא פה, ב): "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ושאלת הגמרא (שם פו, א) מדוע נקטה המשנה מקרה שבו החוטא אומר 'אחטא ואשוב' פעמיים? ומתוצת על פי דברי רב הונא "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר", וכיון שחטא פעמיים "שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה דומה עליו היתר" (רש"י שם). ומדוע, אם כן, כתב הרמב"ם שאמירת 'אחטא ואשוב' פעם אחת מעכבת את התשובה?

ומבאר הגר"מ בן חביב:

משאלת הגמרא - 'למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב, תרי זימני?' – משתמע שמסתבר שכבר בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, וסובר הרמב"ם שגם בתירוצ' הגמרא סברא זו, שגם בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, במקומה עומדת. והמשנה נקטה שתי

שנעשית לו כהיתר, אך המשנה מחדשת שגם אם בנוסף לכך סמך על שיעשה תשובה (אחטא ואשוב), עדיין כל 'עונשו'...

הוא שאין עווררים לו לעשות תשובה, אך אם התאמץ ושב - תשובתו מתקבלת.

(תוספת יום הכפורים יומא פת ג)

מדוע אין התשובה נמנית במנין המצוות? יום שישי י"א טבת ה'תשע"ה

הימים".

ולכאורה אינו מובן: הרי כל הנביאים ציוו על התשובה, והתשובה מהווה תנאי בהקרכת קרבן חטאת ובכפרת יום הכיפורים (לעיל פ"א ה"א-ב) – ואם כן "איך אפשר שלא תקבע

במצוה" (אג"ק שם)?

והביאור:

גם לדעת הרמב"ם יש בתורה ציווי על התשובה, בפסוק (עקב י, טז): "ומלתם את ערלת לבבכם ולא תקשו עוד", שפירושו "ציווי למול את ערלת הלב ולהסיר קשיות העורף שישנן כבר".

ומכל-מקום לא מנה הרמב"ם את התשובה בתרי"ג מצוות, מפני שהיא מה"ציוויים הכוללים התורה כולה" שאינן נמנין במנין המצוות (סהמ"צ שורש ד) כי תוכן מצות התשובה היא "שיגמור בלבו בלב שלם לכל ישוב עוד למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במצוות-עשה והן במצוות לא-תעשה" (אגה"ת פ"א). וכיון שענין התשובה הוא קבלת המצוות, הרי היא מה"ציוויים הכוללים".

(אגרות קודש שם, לקוטי שיחות ל"ז עמ' 18)

הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה: **וּכְבַר הַכְּמִיחָה תוֹרָה, שְׂסוּף וְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוּף גְּלוּתָן וּמִיַּד הֵן נִגְאָלוּ, שְׁנַאֲמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֵאוּ עֲלֵיךְ כָּל הַדְּבָרִים... וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ.**

בפרשת נצבים (ל, א – יא) נאמר: "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה... והשבות אל לבבך... ושבת עד ה' אלוהיך... ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום... כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך...".

וכתב הרמב"ן בפירושו על התורה (שם יא), שזהו ציווי על התשובה: "המצוה הזאת על התשובה הנזכרת, כי והשבות אל לבבך ושבת עד ה' אלוהיך – מצוה שיצוונו לעשות כן". וכן כתב הסמ"ק שמנה את מצות התשובה במנין המצוות שלו (מצוה ג): "לשוב, דכתיב ושבת עד ה' אלוהיך ושמעת בקולו".

אבל הרמב"ם כאן מפרש את הפסוק בתור הבטחה וסיפור דברים (וראה גם רמב"ן שם). וכתב הרבי (אגרות קודש, ח"ה עמ' קכא): "יש לומר דטעמו ונימוקו עמו, כי כן הוא פשט סגנון המקרא – סיפור דברים את אשר יקרא באחרית

ההבדל בין 'בשכבך' ל'ובקומך' שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ה

חכמים היא שיקראו עד שלוש שעות, ומה שאמרו ש'ובקומך' הוא הזמן שבני מלכים קמים אינו אלא 'אסמכתא' (כלומר, חז"ל הסמיכו את תקנתם ומצאו לה רמז בפסוק, אך מעיקר הדין 'ובקומך' פירושו כל היום, שהוא הזמן שבני אדם ערים).

וטעם התקנה הוא משום שצריך לסמוך גאולה לתפילה, ומאחר וזמן תפילה הוא עד סוף שעה רביעית (כנגד זמן הקרכת קרבן תמיד של שחר) וצריך לקרוא קריאת שמע קודם, לכן הקדימו את זמנה עד סוף שלוש שעות.

אך ה'מגן אברהם' (או"ח סי' נח סק"ז) והט"ז (שם סק"ד) חולקים וסוברים שזוהי דרשה גמורה, ומן התורה זמן הקריאה הוא רק עד שלש שעות. ואת קושיית ה'כסף משנה' יש ליישב ש'בשכבך' מתפרש כל זמן שהאדם שוכב, היינו כל הלילה, אך 'בקומך' אינו נקרא אלא בזמן שבו בני אדם קמים מהשינה, ולאחר מכן אינה נקראת קימה אלא 'עמידה', ומאחר והמאחרים ביותר קמים בשעה שלישית, לכן זהו סוף זמן קריאת שמע.

הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה יג: **הַקְּרִיאָה אַחַר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, אֶפְלוּ הָיָה אָנוּם – לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבֵת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּעוֹנָתוֹ.**

הטעם הוא משום שבפסוק נאמר 'ובקומך', היינו בזמן שבני אדם קמים משנתם, ודרך בני מלכים (המאחרים לקום) לקום בשעה שלישית ביום (ברכות ט, ב).

ויש להקשות: לגבי קריאת שמע של ערבית כתב הרמב"ם (לעיל הלכה ט) שמעיקר הדין זמנה כל הלילה, וחכמים תיקנו לקרותה עד חצות כדי שלא יתעצל וידחה את הקריאה עד שישכח לחלוטין. ולכאורה, הרי קריאת שמע של שחרית ושל ערבית נלמדות מאותו הכתוב, 'ובשכבך ובקומך', וכשם שלגבי קריאת שמע של ערבית מתפרשת המילה 'בשכבך' על כל משך זמן השכיבה, היינו כל הלילה ולא רק בשעה שבה הולכים לישון, כך יש לפרש את המילה 'ובקומך' על כל משך הזמן שבני אדם ערים, היינו כל היום?

ומכוח קושיא זו, מחדש ה'כסף משנה': אכן, מן התורה זמן קריאת שמע של שחרית הוא כל היום אלא שתקנת

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ו'י"ב טבת ה'תשע"ה

41 התנאים האלו, היאך עושים להן? מתרין ומעדין בכל
 42 אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן
 43 ביחידין; וממונן לירשיהן.
 44 ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראוייה לעשות עיר
 45 הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד
 46 שיגיעו בראייה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו
 47 לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי חכמים,
 48 להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב;
 49 ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות
 50 עליהן לצבא, והן צרינן עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד
 51 שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינים
 52 ודנים אותן. כל מי שצאו עליו שני עדים שעבד עבודה
 53 זרה אחר שהתרו בו, מפרישין אותו: אם נמצאו כל
 54 העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול;
 55 נמצאו רבה - מצלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם
 56 דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל נפש
 57 אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה בזה; ואם
 58 נמצאו העובדים רבה, מפים את כל הנשים והטף של
 59 עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בזה בין שהדחו רבה,
 60 סוקלין את מדיחיה. ומקבצין כל שללה אל תוף רחובה
 61 [ככר מרכיזת]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; היה
 62 רחובה חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנו עד שיכנס
 63 לתוכה, שנגמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה
 64 אשר בה. ושורפין את כל שללה עם המדינה באש;
 65 ושרפתה מצות עשה, שנגמר: "ושרפת באש את העיר
 66 ואת כל שללה".
 67 ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא
 68 הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישבו שם,
 69 ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה בכל שהוא - לוקה אחת,
 70 שנגמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".
 71 ח. ועיר הנדחת שהוזמו עליה, כל המחזיק בנכסיה זכה;
 72 ומתיר להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד
 73 ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינה. ואינה נבגית
 74 לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנגמר: "לא תבנה
 75 עוד". ומתיר לעשותה גנות ופרדסים - שנגמר: "לא תבנה
 76 עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.
 77 ט. שירה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת
 78 והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסוף,
 79 וממונם אבד; ואם לאו - הן בסקילה, וממונם לירשיהן.
 80 י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחרת שהיו מפקדין בתוכה -
 81 אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא
 82 יחזרו לבעליהן, שנגמר: "שללה", ולא שלל חביתה.
 83 נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם

1 יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ה
 2 הלכות עבודה זרה
 3 וחקות הגוים
 4 פרק ד
 5 א. מדיחי עיר מישראל [לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין,
 6 אף על פי שלא שעבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי
 7 עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין, נהרגין
 8 בסוף; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלו עליהם
 9 באלות. ואזהרה למדיח מנין? תלמוד לומר: "לא ישמע
 10 על פיך".
 11 ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים
 12 או יותר על שנים, שנגמר: "וצאו אנשים בני בליעל";
 13 ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה העיר, שנגמר:
 14 "מקרבך, וידיחו את יושבי עירם"; ועד שידיחו רבה,
 15 ויהיו המדחין ממאה ועד רבו של שבט. אבל אם הדח
 16 רבו של שבט, דנין אותם ביחידים, שנגמר: "יושבי
 17 העיר" - לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה
 18 כפר קטן, ורבו של שבט כפר גדול. וכן אם הדיחה נשים
 19 או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או
 20 שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין
 21 בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן ביחידים שעבדו עבודה
 22 זרה: סוקלין כל מי שעבד, וממונן לירשיהן כשאר הרוגי
 23 בית דין.
 24 ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של
 25 שבטים ואחד, שנגמר: "והוצאת את האיש ההוא או את
 26 האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שערך"
 27 - יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער [של כ"ג
 28 שבכל עיר], ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.
 29 ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנגמר:
 30 "באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי
 31 שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר
 32 [בגבול], כדי שלא פנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל.
 33 ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו;
 34 אבל אם היו מרחקות, עושה.
 35 ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחיה מדיחיה בלשון
 36 רבים ויאמרו להן: "גלף ונעבד", או "גלף ונבחר", או "גלף
 37 ונקטר", או "גלף וננסף", או "גלף ונשתנה", או "גלף ונקבל
 38 באלות"; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או
 39 באחת מארבע עבודות [המנויות], או שקבלו אותה
 40 באלות. עיר הנדחת שלא נתקמו בה ובמדיחיה כל

מתוך מהדורת חזק

47 'אלף ואָנפּח', 'גלף ונִנְבּח'; 'אַקטֶר', 'אַלף ואַקטֶר', 'גלף
48 ונקטר'; 'אַנסף', 'אַלף ואַנסף', 'גלף וננסף'; 'אַשפתחנה',
49 'אַלף ואַשפתחנה', 'גלף ונשפתחנה' - הרי זה מסית. הסית
50 לשנים, הרי הן עדיי [הניסחים עצמם]; והן מביאין אותו
51 לבית דין, ומעדיין עליו שְׂכָף אָמַר לָהֶן, וסוקלין אותו.
52 ג. ואין המסית צריך התראה. אָמַר לְאַחַד - הוא [האחד
53 הניסת] אומר: 'יש לי חברים רוצים בְּכָךְ', ומערים עליו
54 עד שסית בפני שנים, כדי להרגו. אם לא רצה המסית
55 להסית לשנים, מצוה להכמין לו [להחביא עדים]; כֵּל
56 חֲבִי מיתות שבתורה, אין מכמנין עליהן - חוץ מזה.
57 כיצד מכמנין לו? המוסת מביא שנים, ומעמידן במקום
58 אָפֶל כְּדֵי שְׂיִרְאוּ המסית וישמעו דְּכָרֵי, ולא יראה אותם.
59 והוא אומר למסית: 'אמר מה שאמרתי לי ביחוד'; והוא
60 אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו
61 שבשמים, ונלך ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר
62 בו, או ששתק - פטור; ואם אָמַר לו: 'כָּךְ היא חובתנו,
63 וכך יפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית
64 דין, וסוקלין אותו.
65 ד. מצוה כִּדְּ המוסת להרגו, שֶׁנֶּאֱמַר: 'יָדָךְ תִּהְיֶה בו
66 בראשונה להמתו וגו'". וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְאַהֲבֵת אֶת הַמְּסִית,
67 שֶׁנֶּאֱמַר: "לא תאבה לו". ולפי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשׂוֹנֵא: "עֹזֵב
68 תְּעֹזֵב עִמּוֹ", יכול אִתָּה עֹזֵב [עוֹזֵב] לָזֶה? תִּלְמוּד לֹמַר:
69 "ולא תשמע אליו". ולפי שֶׁנֶּאֱמַר: "לא תעמד על דם
70 רֵעֶךָ", יכול אין אִתָּה עומד על דְּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמוּד לֹמַר:
71 "לא תחוס עינך עליו". וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "ולא תחמל"; ואם ידע לו חובה - אינו רשאי
73 לשתק ממנה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ולא תכסה עליו". וְאִזְהָרָה
74 לְהַדְיוֹט הַמְּסִית מִנֵּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "יָכַל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
75 ויִרְאוּ, ולא יוספו לעשות".
76 ה. המסית אחרים לעבדו, וְאָמַר לָהֶם: 'עבדוני' - אם
77 עבדו אותו, נִסְקַל; ואם לא עבדוהו - אָף עַל פִּי שֶׁקָּבְלוּ
78 מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ לוֹ 'הן', אינו נִסְקַל. אֲכַל אִם הִסִּית לְעַבְדוּת
79 איש אחר, או לשָׂאֵר מיני עבודה זרה - אם קבל ממנו,
80 וְאָמַר: 'הן, גלף ונעבד' - אָף עַל פִּי שֶׁעָדִין לא עבד,
81 שְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין, הַמְּסִית וְהַמוֹסֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לא תאבה לו,
82 ולא תשמע אליו" - הָא שְׁמַע וְאַבָּה [רצה] חֲבִי.
83 ו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה, כִּיצַד? זֶה הָאוֹמֵר:
84 'אָמַרְהָ לִי עֲבֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית' או 'כּוֹכֵב פְּלוֹנִי, שֶׁמְצַוָּה
85 לעשות כָּךְ וְכָךְ', או 'שָׂאֵל לעשות כָּךְ וְכָךְ'. אֲפִלּוּ כִּן אֵת
86 הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר - אם התרו
87 בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשֶּׁר יִדְּבַר בְּשֵׁם
88 אֱלֹהִים אֲחֵרִים - וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא". וְאִזְהָרָה שָׂלוּ, מִכָּל
89 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ".
90 ז. וְאָסוּר לְעַרְךָ דִּין וְהַשׁוֹכֵחַ עִם מַתְּנָבֵא בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה,
91 וְאִין שׂוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת; ואם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אִין
92 מְשַׁחֲיִחִין עָלָיו, וְאִין מְהַרְהִיִן בו. וְכַל מְחַשֵּׁב בְּאוֹתוֹת
93 שֶׁלוֹ שָׂמָא אָמַת הֵן - עֶבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לא

1 נִקְבְּצוּ עִמָּה [בעת שריפת כל שללה], נִשְׂרָפִין בְּכָלְלָה; ואם
2 לאו, אִין מַאֲבָדִין אוֹתָן, אֲלֹא יִנְתְּנוּ לְיִוְרְשִׁינָה.
3 יא. בְּהִמָּה, חֲצִיָּה שֶׁל עִיר הַנְּדַחַת וְחֲצִיָּה שֶׁל עִיר אַחֲרָת,
4 שֶׁהִיָּתָה בְּתוֹכָה - הַרִי זוֹ אֲסוּרָה. וְעִסָּה שֶׁהִיא כֵּן - מִתְּרַת,
5 לְפִי שֶׁאֲפֹשֶׁר לְחַלֵּק הָעִסָּה.
6 יב. בְּהִמָּה שֶׁל עִיר הַנְּדַחַת שֶׁנִּשְׁחָטָה - אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה,
7 כְּשׁוֹר הַנִּסְקַל שֶׁנִּשְׁחָט. שְׂעַר הָרֹאשׁ, בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין
8 שֶׁל נָשִׁים שָׂבָה - מִתְּרַ בְּהִנָּאָה; אֲכַל שֶׁל פֶּאֶה נְכָרִית -
9 הַרִי הוּא מִכָּל שֶׁלָּלָה, וְאָסוּר.
10 יג. פְּרוֹת הַמִּתְּבָרִים שֶׁבְּתוֹכָה - מִתְּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבֹּץ
11 . . וְשִׂרְפֹתָ", מִי שֶׁאִינוּ מִחֲסֵר אֲלֹא קְבוּץ וְשִׂרְפָה; יִצְאוּ
12 פְּרוֹת הַמִּתְּבָרִין, שֶׁהֵן מִחֲסֵרִין תְּלִישָׁה וְקְבוּץ וְשִׂרְפָה. והוא
13 הַדִּין, לְשֶׁעַר הָרֹאשׁ. וְאִין צָרִיךְ לֹמַר הַאֵילָנוֹת עֲצָמֵן שֶׁהֵן
14 מִתְּרוֹת, וְהַרִי הֵן שֶׁל יוֹרְשִׁינָה. הַהֲקֵדוֹשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָה - קְדוּשֵׁי
15 מִזְבֵּחַ יְמֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַח רְשָׁעִים, תִּזְעָבָה"; קְדוּשֵׁי בְּדֵק
16 הַבַּיִת, יִפְרוּ וְאֲחֵר כָּךְ שׁוֹרְפִין אוֹתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁלְלָה",
17 וְלֹא שִׁלַּל שְׁמַיִם.
18 יד. הַכּוֹר וְהַמְעַשֵּׂר [מעשר בהמה] שֶׁבְּתוֹכָה - תְּמִימִין,
19 הַרִי הֵם קְדוּשֵׁי מִזְבֵּחַ וְיְמֹתוֹ; וּבְעֵלֵי מוֹמִיִן, הַרִי הֵן בְּכָלְל
20 "בְּהִמָּתָה", וְנִהְרִיגִין. הַתְּרוֹמוֹת שֶׁבְּתוֹכָה - אם הגיעו ליד
21 כֶּהֵן - יִרְקָבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסִי; ואם עָדִין הֵן כִּדְּ יִשְׂרָאֵל
22 - יִנְתְּנוּ לָכֵהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֲרָת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שְׁמַיִם,
23 וּקְדוּשָׁתָן קְדוּשַׁת הַגּוֹף.
24 טו. מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְכַתְּבֵי הַקֶּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָה
25 - הַרִי אֵלָיו יִגְנוּ.
26 טז. כֵּל הָעוֹשֶׂה דִּין בְּעִיר הַנְּדַחַת - הַרִי זֶה כְּמַקְרִיב עוֹלָה
27 כְּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְלֹא עוֹד, אֲלֹא
28 שֶׁמִּסְלַק חֲרוֹן אַף מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָשׁוּב ה'
29 מִחֲרוֹן אָפוֹ", וּמְבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן
30 לָךְ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבָּךְ".

פָּרָק ה

31
32 א. הַמְּסִית אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - הַרִי זֶה
33 נִסְקַל, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֶבֶד הַמוֹסֵת וְלֹא הַמְּסִית עֲבֹדָה
34 זָרָה; אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּרָהוּ לְעַבֵּד. בֵּין שֶׁהִיָּה הַמְּסִית הַדְּיוֹט,
35 בֵּין שֶׁהִיָּה נְבִיא, בֵּין שֶׁהִיָּה הַמוֹסֵת יְחִיד אִישׁ אוֹ אִשָּׁה,
36 או יְחִידִים - מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה.
37 ב. הַמְּסִית אֵת רַב אֲנָשֵׁי הָעִיר - הַרִי זֶה מֵדִים, וְאִינוּ נִקְרָא
38 'מְסִית'. הִיָּה זֶה שֶׁהִדִּיחַ רַב הָעִיר נְבִיא, מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה.
39 וְהַנְּדַחִים, הַרִי הֵן כִּיחִידִים, וְאִינֶם כְּאֲנָשֵׁי עִיר הַנְּדַחַת, עַד
40 שִׁיחִיּוֹ הַמְּדִיחִים שְׁנַיִם. וְאַחַד הָאוֹמֵר: 'אָמַרְהָ לִי עֲבֹדָה
41 זָרָה: עֲבֹדָה', או שֶׁאָמַר: 'אָמַר לִי הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא:
42 עֲבֹדוּ עֲבֹדָה זָרָה' - הַרִי זֶה נְבִיא שֶׁהִדִּיחַ; ואם הִדְּחוּ
43 אַחֲרָיו רַב הָעִיר, נִסְקַל. הַמְּסִית שֶׁהִסִּית, בֵּין בְּלִשׁוֹן רַבִּים
44 בֵּין בְּלִשׁוֹן יְחִיד - הַרִי זֶה נִסְקַל. כִּיצַד? הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ:
45 'אָעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה', 'אַלף וְאָעֲבֹד', 'גלף וְנִעֲבֹד עֲבֹדָה
46 פְּלוֹנִית', שֶׁדָּרַךְ אוֹתָה עֲבֹדָה זָרָה לְהַעֲבֹד בָּה; 'אַבְחַת',

מתוך מהדורת חזק

47 ג. הנותן מזרעו למלך [שם אליל] ברצונו בַּדוֹן, חֵיב
 48 כרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים
 49 והתראה - נסקל, שְׁנֹאֵמַר: "אֲשֶׁר יתן מזרעו למלך, מות
 50 יומת; עם הארץ ירְגְּמֵהוּ בְּאֶבֶן". ואזהרה שלו מנין?
 51 שְׁנֹאֵמַר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן הוא
 52 אומר: "לא ימצא כך מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו
 53 עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת [חלק מ-] זרעו
 54 [ילדי] ומוסרו לכומרין עובדי האש, ואותן הכומרין
 55 נוהגין הבן לאביו אחר שְׁנֹמֵסר בַּדוֹן להעבירו באש
 56 ברשותו, ואבי הבן הוא שמעבירו בנו על האש ברשות
 57 הכומרין, ומעבירו ברגלו [נאב מהלך ברגלו וזרעו בידין]
 58 מצד לצד אחר בתוף השלכת; לא שהוא שורפו למלך
 59 כדרך ששורפין בניהן ובנותיהן לעבודה זרה אחרת, אלא
 60 בהעברה בלבד היתה עבודת זה ששמו 'מלך'. לפיכך,
 61 העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממלך, פטור.
 62 ד. אינו חייב כרת או סקילה, עד שימסר למלך ויעבירו
 63 ברגלו באש דרך העברה [עובר ברגליו ונושא זרעו בידין];
 64 מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר
 65 שלא דרך העברה - פטור. ואינו חייב, עד שימסר מקצת
 66 זרעו ויניח מקצתו, שְׁנֹאֵמַר: "כי מזרעו נתן למלך" -
 67 מקצת זרעו, לא כולו.
 68 ה. אחד זרע פשר, ואחד זרע פסול, אחד בניו ובנותיו,
 69 ואחד בניהם ובני בניהם - על כל יוצאי ירכו הוא חייב,
 70 מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או
 71 אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מזרעו,
 72 והוא ישן או שהיה סומא - פטור.
 73 ו. מצבה שאסרה תורה - היא בנין שיהיו הכל מתקבצין
 74 אצלה, ואפלו לעבד את ה', שפן היה דרך עובדי עבודה
 75 זרה, שְׁנֹאֵמַר: "ולא תקים לה מצבה, אשר שגא ה'
 76 אלהיך". וכל המקום מצבה, לוקה. וכן אבן משפית [אבן
 77 יפה ושייכת חמדה] האמונה בתורה - אף על פי שהוא
 78 משתתף עליה לשם, לוקה, שְׁנֹאֵמַר: "ואבן משפית לא
 79 תתנו בארצכם להשתתף עליה". מפני שפך היה דרך
 80 עבודה זרה, להניח אבן לפני השתתף עליה, לפיכך
 81 אין עושין כן לה. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו
 82 על האבן, ונמצא פלו מטל עליה - שזו היא השתתף
 83 האמונה בתורה.
 84 ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש,
 85 מותר להשתתף לה' על האבנים, שְׁנֹאֵמַר: "לא תתנו
 86 בארצכם להשתתף עליה" - "בארצכם" אין אתם
 87 משתתפים על האבנים, אבל אתם משתתפים על האבנים
 88 המפצלות [מסותות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל
 89 ישראל להציע מחצלות בבתי כנסיות הרצופות באבנים,
 90 או מיני קש וסבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם
 91 לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר
 92 ומשתתף, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו
 93 באבן.

1 תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נביא השקר [המתנבא
 2 מה שלא שמע] - מיתתו בחנק, אף על פי שנתנבא בשם
 3 ה' ולא הוסיף ולא גרע [במצוות ה'], שְׁנֹאֵמַר: "אף הנביא
 4 אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו לדבר,
 5 ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא".
 6 ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי
 7 ששמע דברי נביא חברו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא
 8 נתנבא בו - הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.
 9 ט. כל המוגע עצמו מהריגת נביא שקר מפני מעלתו,
 10 שהרי הוא הולך בדרך הנבואה - הרי זה עובר בלא
 11 תעשה, שְׁנֹאֵמַר: "בַּדוֹן דברו הנביא, לא תגור ממנו". וכן
 12 המוגע עצמו מללמד עליו חוכה, או הפוחד וירא מדבריו
 13 - הרי הוא בכלל "לא תגור ממנו". ואין דנין נביא שקר,
 14 אלא בבית דין של שבעים ואחד.
 15 י. הנודר בשם עבודה זרה, והנשבע בה - לוקה, שְׁנֹאֵמַר:
 16 "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"; אחד הנשבע בה
 17 לעצמו, ואחד הנשבע בה לגוי. ואסור להשביע לגוי
 18 בייאתו [אלוה שותן]. ואפלו להזכיר שם עבודה זרה שלא
 19 דרך שבועה - אסור, שְׁנֹאֵמַר: "לא תזכירו".
 20 יא. לא יאמר אדם לחברו: 'שמר [המתן] לי בצד עבודה
 21 זרה פלונית', וכיוצא בה. וכל עבודה זרה הפתובה בכחבי
 22 הקדש - מותר להזכיר שמה, כגון: פעור, ובל, ונבו, וגד,
 23 וכיוצא בהן. ואסור לגרם לאחרים שיזכרו ושיקלמו -
 24 ישבעו בשם עבודה זרה; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה
 25 והמקום בשמה, והוא הנשבע בשמה.
 26 פָּרָק ו
 27 א. העושה אוב [שואל אל המתים] או ידעוני [מנבא
 28 עתידות בכישוף] ברצונו בַּדוֹן, חייב כרת; ואם היו שם
 29 עדים והתראה, נסקל. היה שוגג, מביא חטאת קבועה בין
 30 עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. כיצד מעשה האוב? זה
 31 שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שרביט של הדס
 32 בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט [בלחש] בדברים ידועים
 33 אצלם, עד שישמע השואל [הבא לשאל באוב] כאלו אחד
 34 מדבר עמו [עם בעל האוב] ומשיבו על מה שהוא שואל
 35 בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו
 36 נפר לאזן אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוקח גלגלת
 37 של מת ומקטיר לה ומנחש בה [בלחשים ומעשים
 38 משונים], עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחיו שפל
 39 עד מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הן; והעושה אחד
 40 מהן, נסקל.
 41 ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו 'ידוע'
 42 בפיו, ומקטיר קטרת ועושה מעשיות אחרות, עד שישל
 43 כנפיה [החולה במחלת הנפילה] וידבר בפיו דברים
 44 שעתידיים להיות. וכל אלו, מיני עבודה זרה הן. ואזהרה
 45 שלהן מנין? שְׁנֹאֵמַר: "אל תפנו אל האבת ואל
 46 הידעונים".

מתוך מהדורת חזק

46 ומשמי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן
 47 אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה.
 48 ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה,
 49 שכרו מתר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני
 50 שאינה נאסרת עד שתגמר, ומכוש האחרון [מכה אחרונה]
 51 שגומרה - אין בו שנה פרוטה. הלוקח גרוטאות [שברי
 52 מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות
 53 ולא משף, יחזירם לגוי; וכן אם משף ולא נתן מעות, אף
 54 על פי שמשכיה בגוי קונה, כמקח טעות הוא; משף ונתן
 55 מעות, יוליכם לים המלח [לאבדם]. וכן גוי וגר שגרשו
 56 את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אתה עבודה
 57 זרה, ואני מעות', 'אתה יין נסוף, ואני פרות'; ואם משבאו
 58 לרשות הגר, אסור.
 59 ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות
 60 שעושין אותן לעבודה זרה, אסורין. כיצד? כל הצורות
 61 הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שחזקתן שהן
 62 עשויות לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו
 63 עומדין על פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או
 64 צפור או פדור או סיף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא
 65 לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת
 66 לנואי, ומתיר.
 67 ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוף
 68 הגרוטאות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שבכרי
 69 צלמים. אכל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר
 70 מאכריה משלף, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי
 71 שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד
 72 שיודע לו שבטלה הגוים.
 73 ח. המוצא בלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודקרון [מין
 74 נחש] - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי
 75 צבועים שני], או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות
 76 - הרי אלו אסורין; ועל שאר הכלים - מתרין, מפני
 77 שחזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הכלים,
 78 חזקתן לנואי ומתרין.
 79 ט. עבודה זרה, ומשמייה, וכל התקרבת שלה - אוסרים
 80 בכל שהן. כיצד? עבודה זרה שנתערבה בצורות של נואי,
 81 אפלו אחת בכמה אלפים - יוליף הכל לים המלח; וכן
 82 אם נתערב כוס של עבודה זרה בכמה כוסות, או חתיכה
 83 מן הבשר שנכנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליף
 84 הכל לים המלח; וכן עור לבוב [שיש בו חור נגד הלב,
 85 סימן היכר שהוקרב לע"ז] שנתערב בכמה עורות, הכל
 86 אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד ממשמייה,
 87 או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואוסרין
 88 בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: 'והיית חרם כמהו' -
 89 כל שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמייה ותקרבתה,
 90 הרי הוא כמהו.
 91 י. עבודה זרה או אשרה שנסרפה, אפרה אסור בהנאה.
 92 וגחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני

1 ה. המשתחה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים
 2 ורגלים - אינו לוקח, אלא מכין אותו מפת מרדות [מלקות
 3 מדיבן]. אכל לעבודה זרה - אחד המשתחה בפשוט
 4 ידים ורגלים, או השתחיה בלא פשוט ידים ורגלים -
 5 משעה שיכבש פניו בקרקע לה, נסקל.
 6 ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן
 7 סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנואי למקדש,
 8 ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תשע לך אשרה כל
 9 עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שנה היה דרך עבודה
 10 זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם
 11 העם.
 12 י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח
 13 רביעית] של עץ במקדש כדרך שעושין בתצרות; אף על
 14 פי שהוא בנזן, ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה, שנאמר:
 15 "כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן
 16 הפתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

יום שני ז' טבת ה'תשע"ה

פרק ז

18
 19 א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמייה, וכל
 20 הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל
 21 המקומות", ונאמר: "כי אם כה תעשו להם - מזבחתיהם
 22 תהצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אחריה עד שנאבד
 23 אותה מפל ארצנו [ואף ממקומות שלא כבשנום]; אכל
 24 בחוזה לארץ, אין אנו מצוין לרדף אחריה, אלא כל מקום
 25 שנכבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר:
 26 "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל
 27 אתה מצוה לרדף אחריה, ואין אתה מצוה לרדף אחריה
 28 בחוזה לארץ.
 29 ב. עבודה זרה עצמה, ומשמייה, ותקרבת שלה כגון
 30 בשר שמקריבים לה, וכל הנעשה בשבילה - אסור
 31 בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל
 32 הנהנה באחד מפל אלו, לוקה שמים - אחת משום "ולא
 33 תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ירפק בידך
 34 מאומה מן החרם".
 35 ג. בהמה שהקריבוה לעבודה זרה, בלה אסורה; אפלו
 36 פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור
 37 בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שיודע בו שזה העור
 38 תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיו עושין שקורעין קרע
 39 עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן
 40 כך, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא בנה.
 41 ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל?
 42 עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי
 43 אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל
 44 ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "וישם
 45 בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה.

מתוך מהדורת חזק

48 כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה -
 49 הרי זה מתר, מפני שהוא דרך ביזיון; וכן כל פיוצא בזה.
 50 מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח בבית
 51 המקדש, הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן
 52 שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין
 53 הדרך כבוד בין דרך ביזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
 54 שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים
 55 ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמקן בין בפנים בין
 56 בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבני מרקוליס - כל אבן הנראית
 57 שהיא עמו [י סמוכה לו], אסורה בהנאה.

58 יז. עבודה זרה שהיה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא
 59 בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה.
 60 היה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הכומרין,
 61 ובלבד שלא יתן שכר.

62 יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחץ בה, מפני
 63 שהיא נעשת שם לנואי לא לעבודה, שנאמר: "אלהיהם"
 64 - בזמן שנהגין בה מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן,
 65 כגון זו שהיא עומדת על הביב [חרץ ליציאת שופכין],
 66 והכל משתינין בפניה. ואם היה דרך עבודתה בכך, אסור
 67 לכנס בו.

68 יט. ספין של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר, מפני
 69 שהוא מקלקל; ואם היה בהמה מסכנת [נוטה למות] -
 70 הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן, והרי זה התקון מהנאות
 71 משמשי עבודה זרה. וכן אסור לחתך בה בשור, מפני
 72 שהוא מתקן; ואם חתך דרך הפסד והשחתה, מתר.

פָּרָק ח

73 א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים
 74 וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי
 75 זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את ההרים, ואת
 76 הגבעות, ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות, ואת
 77 המעיינות הנובעים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין
 78 בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן,
 79 ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה
 80 זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין
 81 שהקצוה להקריבה - הרי זו מתרת. במה דברים אמורים,
 82 שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם
 83 עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה.
 84 כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וישט] לעבודה זרה.
 85 עשה אותה חליפין לעבודה זרה [קיבל בהמה תמורת ע"ן]
 86 - אסרה, וכן חליפי חליפין; מפני שנעשת פדמי עבודה
 87 זרה. במה דברים אמורים? בבהמת עצמו; אבל אם שחט
 88 בהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין
 89 אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשתתף לקרקע עולם, לא
 90 אסרה; חפר בה בורות שיחין [חריצים ארוכים בקרקע]
 91 ומערות [חצובות בסלע] לשם עבודה זרה, אסרה.
 92

93 ב. מים שעקרו הגל [והוציאם מחוץ לים] והשתתף להן,
 94 כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה -
 95 הרי זה מתר, מפני שהוא דרך ביזיון; וכן כל פיוצא בזה.
 96 מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח בבית
 97 המקדש, הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן
 98 שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין
 99 הדרך כבוד בין דרך ביזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
 100 שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים
 101 ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמקן בין בפנים בין
 102 בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבני מרקוליס - כל אבן הנראית
 103 שהיא עמו [י סמוכה לו], אסורה בהנאה.

1 שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה,
 2 מתר. כיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחסן]
 3 מלא כוסות - פלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל
 4 משמשיה אוסרים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערבת,
 5 ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה
 6 זרה שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן לים
 7 הגדול - התרו הפל; שאני אומר, אותה הטבעת היתה
 8 בכלל השמים שנפלו. נתערבה במאה ונחלקו, ארבעים
 9 למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן
 10 לטבעות אחרות - פלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת
 11 האסורה - ברב היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, פלן
 12 אסורות.

13 יא. האשרה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיתה
 14 נעברת, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחיתה - אסור
 15 לישב בצל קומתה, ומתר לישב בצל השריגים [ענפים]
 16 והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר
 17 תחיתה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחיתה כשהוא
 18 רץ.

19 יב. אפרוחים שקננו בה, ואינו צריכין לאמן ושגדולים
 20 הם - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן -
 21 אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן. והקן עצמו
 22 שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר.
 23 יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את
 24 התנור - יצן [קוירן], ואחר כך יסיק בעצים של התר
 25 ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה
 26 בהנאה. נתערבה באחרות - יוליף דמי אותה הפת לים
 27 המלח כדי שלא יהנה בה, ושאר הכפרות מתרות.

28 יד. נטל ממנה פדכד [מחט האורגים עשויה מעץ] וארג בו
 29 את הבגד, אסור בהנאה; ונתערב בבגדים אחרים, יוליף
 30 דמי אותו הבגד לים המלח, ושאר הבגדים מתרין. ומתר
 31 לטע תחיתה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל,
 32 בין בימות הגשמים; מפני שצל האשרה שהוא אסור עם
 33 הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמח, וכל
 34 שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל
 35 מקום. לפיכך, שדה שזבלה בזבל עבודה זרה, מתר לזרע
 36 אותה; ופרה שפטמה בכרשיני [מין קטניות] עבודה זרה,
 37 תאכל. וכן כל פיוצא בזה.

38 טו. בשור או יין או פרות שהכיניום להקריבן לעבודה זרה
 39 - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכיניו אותן לבית עבודה
 40 זרה, עד שיקריבוהם לפנייה; הקריבוהם לפני עבודה זרה,
 41 נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאום, הרי אלו
 42 אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים
 43 ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא,
 44 לוקה.

45 טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם
 46 מצאן דרך ביזיון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך כבוד,
 47 הרי אלו אסורין. כיצד? מצא כיס מעות תלוי בצוארה,

מתוך מהדורת חזק

48 בגללה, כגון משמשיה ותקרבת שלה? שוחק [טוחן] וזורה
 49 לרוח, או שורף ומטיל לים המלח.
 50 ז. דבר שאין בו תפוסת יד אדם, שנעבד, כגון הרים
 51 ובהמה ואילן - אף על פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה,
 52 צפוינו [אם הם מצופים] אסורין בהנאה; והנהנה בכל
 53 שהוא מהן - לוקה, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב
 54 עליהם". וכל צפויי עבודה זרה, הרי הן בכלל משמשיה.
 55 ח. עבודה זרה של גוים, שבטלוה גוים קדם שתבוא ליד
 56 ישראל - הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם
 57 תשרפון באש", כשבאו לדינו והן נהגין בהם אלהות;
 58 אכל אם בטלום, הרי אלו מתרין.
 59 ט. עבודה זרה של ישראל, אינה בטלה לעולם; אפלו
 60 היה לגוי בה שתפוח, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה
 61 בהנאה לעולם, וטעונה גניזה. וכן עבודה זרה של גוי
 62 שבאת ליד ישראל, ואחר כך בטלה הגוי - אין בטולו
 63 מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין ישראל
 64 מבטל עבודה זרה, ואפלו ברשות הגוי [שנתן לו רשות
 65 לבטל אליו]. גוי קטן או שוטה, אינו מבטל עבודה זרה.
 66 וגוי שבטל עבודה זרה - בין שלו, בין של גוים אחרים,
 67 בעל כרחו, אף על פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו
 68 בטלה; ובלבד שיחא הגוי המבטל עובד עבודה זרה; אבל
 69 מי שאינו עובד, אין בטולו בטול. המבטל עבודה זרה,
 70 בטל משמשיה; בטל משמשיה, משמשיה מתרין, והיא
 71 אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרבת עבודה
 72 זרה, אינה בטלה לעולם.
 73 י. כיצד מבטלה? קטע ראש אונה, ראש חטמה, ראש
 74 אצבעה, פתקה [מיעכה] בפניה אף על פי שלא חסרה, או
 75 שמקרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משקנה,
 76 או מקרה לגוי או לישראל שאינו צורף, או שנפלה עליה
 77 מפלת ולא פנה [את גל האבנים], גנבוה לסטים ולא תבעה
 78 [חיפשה], רקק בפניה, השתין בפניה, גררה [גור אותה],
 79 זרק בה את הצואה - הרי זו אינה בטלה.
 80 יא. עבודה זרה שהניחה עובדיה בשעת שלום - מתרת
 81 בהנאה, שהרי בטלוה; בשעת מלחמה - אסורה, מפני
 82 שלא הניחה אלא מפני המלחמה. עבודה זרה שנשברה
 83 מאליה - שבריה אסורים בהנאה, עד שיבטלוה; לפיכך,
 84 המוצא שכרי עבודה זרה - הרי אלו אסורין בהנאה, שמא
 85 לא בטלוה הגוים. ואם היתה של פקקים [עשויה מכמה
 86 חלקים], והדיוט יכול להחזירה - צריף לבטל כל פקק
 87 ופקק מפקקיה; ואם אינו יכול להחזירה - כיון שבטל אבר
 88 אחד ממנה, בטלו כל השברים.
 89 יב. מזבח עבודה זרה שנפגם - עדין הוא אסור בהנאה,
 90 עד שינתן רבו ביד הגוים; וכימוס [אבן בסיס לע"ז]
 91 שנפגם, מתר. אי זה הוא בימוס ואי זה הוא מזבח?
 92 בימוס, אבן אחת; מזבח, אבנים הרבה. וכיצד מבטלין
 93 אבני [עבודה זרה ששמה] מרקוליס? כיון שבנה בהן בנין,
 94 או חפה [ריצף] בהן את הדרכים, וכיוצא באלו - הרי הן

1 לא אסור; נטלן בידו והשתחוה להן, אסור. אבני הר
 2 שנדלדלו [נעקרו ממקומם], ועבדן במקומן - מתרות,
 3 שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.
 4 ג. ישראל שזקף [העמיד] לבנה להשתחוה לה, ולא
 5 השתחוה, ובא גוי והשתחוה לה - אסרה בהנאה,
 6 שזקיפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, ובא גוי והשתחוה
 7 לה - אסרה. חתף דלעת וכיוצא בה, והשתחוה לה -
 8 אסרה; השתחוה לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה
 9 [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמא זה החצי כמו
 10 [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד
 11 - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. הנה
 12 אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו
 13 הבריף [כפף ענף בקרקע וכיסהו בעפר] והרקיב [ענף מעץ
 14 אחר] בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את
 15 השריגים, והם אסורים בהנאה; ושאר האילן, מתר. וכן
 16 המשתחוה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל
 17 השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוציא כל זמן שהוא
 18 נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין
 19 את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית
 20 עבודה זרה פלוגית, ועושין מהן שכר, ושותין אותו ביום
 21 אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני שסתמו שהוא
 22 אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כך, שזו היא חקה של
 23 אשרה.
 24 ד. אילן שמעמידן תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא
 25 תחתיו, אסור בהנאה; נטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה
 26 מתר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנה
 27 אותו הגוי מתחלה שיהא הבית עצמו נעבד, וכן
 28 המשתחוה לבית בנוי - הרי זה אסור בהנאה. היה בנוי,
 29 וסידו וכירו [קישטו] לשם עבודה זרה עד שנתחדש -
 30 נוטל מה שחדש, והחדוש אסור בהנאה, מפני שעשהו
 31 לעבדו; ושאר הבית, מתר. הכניס עבודה זרה לתוך הבית
 32 - כל זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה; הוציאה, התר
 33 הבית. וכן אבן שחצבה מתחלה לעבדה, אסורה בהנאה.
 34 היתה חצובה, וצירה וכירה שתעבד - אפלו ציר וכיר
 35 בגוף האבן, ואין צריף לומר אם סיד עליה - נוטל מה
 36 שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד; ושאר
 37 האבן, מתר.
 38 ה. אבן שהעמיד עליה עבודה זרה, הרי זו אסורה כל זמן
 39 שהיא עליה; סלק עבודה זרה, האבן מתרת. מי שהיה
 40 ביתו סמוך לבית עבודה זרה [וקיר אחד להם], ונפל -
 41 אסור לבנותו. כיצד הוא עושה? כונס לתוך שלו [מרחיק
 42 ד' אמות], ובונה; ואותו הרחם - ממלאהו קוצים או צואה,
 43 כדי שלא ירחיב בבית עבודה זרה. היה הפתל שלו ושל
 44 עבודה זרה, ידון מתצה למחצה: מתצה שלו, מתר
 45 בהנאה; ושל עבודה זרה, אסור - אבניו ועציו ועפרו,
 46 הכל אסור בהנאה.
 47 ו. כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים שהן אסורים

47 ו. דברים שהן מיוחדין למין ממיני עבודה זרה, אסור
 48 למכר לעובדי אותה עבודה זרה שבאותו המקום לעולם.
 49 ודברים שאינן מיוחדין לה מתר למכר אותם סתם; ואם
 50 פרש הגוי שהוא קונה אותם לעבודה זרה, אסור למכר לו,
 51 אלא אם כן פסלו מלהקריבו לעבודה זרה, לפי שאין
 52 מקריבין חסר לעבודה זרה.
 53 ז. היו מערבים דברים המיוחדין עם דברים שאין מיוחדין,
 54 כגון לבונה זפה (המשמשת לע"ז) בכלל לבונה שחרה -
 55 מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמה ילקט הזפה לבדה
 56 לעבודה זרה; וכן כל פיוצא כזה.
 57 ח. כשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן
 58 לעבודה זרה - כף אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק
 59 לרבים, כגון דבים ואריות, וכלי זין (כלי מלחמה) וככלים
 60 ושלשליות. ואין משחזין להם את הזין. וכל שאסור
 61 למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לגוי;
 62 וכן אסור למכר כלי נזק ללסטים ישראל.
 63 ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וכרתו להם ברית -
 64 מתר להם למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו; מפני
 65 שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו
 66 מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה
 67 עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להכנס לתוכה.
 68 היתה חוצה לה עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.
 69 י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה
 70 עבודה זרה. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת
 71 לאותו מקום רק דרכה ניתן להגיע אליו; אבל אם יש
 72 שם דרך אחרת ונקרה (קרה מקרה) והלך בזה, מתר.
 73 יא. ואסור לכנות עם הגוים, כפה (חרר) שמעמידים בה
 74 עבודה זרה; ואם עבר וקנה, שקרה מתר. אבל בונה הוא
 75 לכתחלה, הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכפה.
 76 יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חנייות מעטרות
 77 (מקושטות) ושאין מעטרות - המעטרות, אסור להנות
 78 בהן בכל מה שבתוכן, מפני שחזקתן, שבגלל עבודה זרה
 79 נחששו; ושאין מעטרות, מתרות בהנאה. חנייות של
 80 עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמהנה עבודה זרה.
 81 יג. המוכר ביתו לעבודה זרה - דמיו אסורים בהנאה,
 82 ויוליף אותו לים המלח; אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו
 83 ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין; וכותב (שטר
 84 מכירה) ומעלה בערפאות שלהם (חותם בפני בית דיניהם).
 85 יד. וחלילין (כלי נשיפה המשמשים להספד) של עבודה
 86 זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים, ולוקחין
 87 מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן, ובתים שדות
 88 וכרמים; וכותב ומעלה בערפאות שלהן, מפני שהוא
 89 כמציל מידם (שתהיה בידו ראייה). במה דברים אמורים?
 90 בלוקח מבצל הבית שאינו נותן מכם. אבל הלוקח שם מן
 91 התגר (סוחר) - אסור; מפני שהוא נותן מכם, והמכס
 92 לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן
 93 התגר - אם בהמה לקח, נושר (מפיל) פרוטותיה מן

1 מתרין בהנאה. כיצד מבטלין את האשרה? קרסם (קטרן)
 2 ממנה עלה, זרד (קצין) ממנה יוגך (ענף רד), נטל ממנה
 3 מקל או שרביט, או ששפיה (שייפה) שלא לצרפה - הרי
 4 זו בטלה. שפיה לצרפה - היא אסורה, ושפיה (הנסרים)
 5 שמתקלפים בעת השיורף מתרין. ואם היתה של ישראל -
 6 בין לצרפה בין לצרכו, בין היא ובין שפיה אסורין
 7 לעולם; שעבודה זרה של ישראל, אין לה בטול לעולם.

פרק ט

9 א. שלשה ימים לפני אידיהם (הגם) של גוים, אסור לקח
 10 מהם ולמכר להם דבר המתקנים (המשמחר לזמן). וללוות
 11 מהן ולהלוותם, ולפרען ולפרע מהן מלוה שבשטר או
 12 שעל המשכון. אבל מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא
 13 כמציל מידם; ומתר למכר להן דבר שאינו מתקנים, כגון
 14 ירקות ותבשיל, עד יום אידם. במה דברים אמורים?
 15 בארץ ישראל; אבל בשאר ארצות, אינו אסור אלא יום
 16 אידם בלבד. עבר ונשא ונתן עמהן באותן השלשה ימים,
 17 הרי זה מתר בהנאה; והנושא ונתן עמהם ביום אידם,
 18 הרי זה אסור בהנאה.
 19 ב. ואסור לשלח דורון (מתנה) לגוי ביום אידו, אלא אם
 20 כן נודע לו שאינו מודה בעבודה זרה, ואינו עובדה. וכן
 21 גוי ששלח דורון לישראל ביום אידם, לא יקבלנו ממנו;
 22 ואם חשש לאיבה (אם יסרב), נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו
 23 - עד שינודע לו שזה הגוי אינו עובד עבודה זרה ואינו
 24 מודה בה.
 25 ג. היתה אידם של אותם הגוים ימים רבים, שלשה או
 26 ארבעה או עשרה - כל אותן הימים כיום אחד הן, וכלן
 27 אסורין עם שלשה ימים שלפניהן.
 28 ד. הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום
 29 אידם הוא. לפיכך, אסור לשאת ולתת עמהם בארץ
 30 ישראל, יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת; ואין
 31 צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן
 32 נוהגים עמהם בכל אידיהם.
 33 ה. יום שמתפנסין בו הגוים להעמיד להן מלך, ומקריבין
 34 ומקלסין לאלהיהן - יום אידם הוא, והרי הוא כשאר
 35 אידיהן. אבל גוי שהוא עושה איד לעצמו, ומודה לעבודה
 36 זרה שלו, ומקלסה ביום שגולד בו, ביום תגלחת זקנו או
 37 בלוריתו, ביום שעלה בו מן הים או שיצא בו מבית
 38 האסורים, ביום שעשה בו משתה לבנו (לנישואיו),
 39 וכיוצא באלו - אין אסור אלא אותו היום ואתו האיש
 40 בלבד. וכן יום שימות להן בו מת וינעשו אותו איד, אותם
 41 העושים אסורין אותו היום; וכל מיתה ששורפין בה פלים
 42 ומקטרין קטרת, בידוע שיש בה עבודה זרה. אין יום
 43 האיד אסור, אלא לעובדין בו בלבד; אבל הגוים
 44 ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מנהג, או
 45 מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין
 46 לשאת ולתת עמהן.

מתוך מהדורת חזק

46 ב. מכאן אתה למד, שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה, 47 אפלו בשכר. ואם היה מתירא מהן, או שהיה חושש משום 48 איבה - מרפא בשכר; אבל בחנם אסור. וגר תושב ושקיבל 49 ו מצוות - הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו 50 בחנם.

51 ג. אין מוכרין להם בתים וישיבות בארץ ישראל. ובסוריא 52 [ארצות שכבש דוד] - מוכרין להם בתים, אבל לא שדות. 53 ומשפירין להם בתים בארץ ישראל, ובלבד שלא יעשם 54 שכוונה - ואין שכוונה פחות משלשה. ואין משפירין להם 55 שדות; ובסוריא, משפירין להם שדות. ומפני מה החמירו 56 בשדה? מפני שיש בה שמים - מפקיעה מן המעשרות, 57 ונותן להם חניה בקרקע. ומתיר למכור להם בתים ושדות 58 בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

59 ד. אף במקום שהחמירו להשפיר, לא לבית דינה התירו, 60 מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר: "ולא תביא 61 תועבה אל ביתך"; אבל משפיר להם בתים, לעשותם 62 אוצר [מחסן]. ואין מוכרין להם פרות והבואה וכיוצא 63 בהם במחבר לקרקע; אבל מוכר הוא משקיץ, או מוכר 64 לו על מנת לקץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להם 65 במחבר? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חניה 66 בקרקע; שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת צראי 67 היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפלו לומר: 'כמה נאה גוי 68 זה בצורתו'; קל וחמר שישפר בשבח מעשיו, או שיתבב 69 דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם" - לא יהיה להם חן 70 בעיניו, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים. 71 ואסור לתן להם מתנות חנם; אבל נותן הוא לגר תושב - 72 שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה, או מכר 73 לנכרי", במקירה, לא בנתינה.

74 ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום; 75 ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה, מפני דרכי 76 שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום אידם, מפני דרכי 77 שלום; ואין כופלין להן שלום [שלום שלום] לעולם. 78 ולא יפנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו 79 בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה וכבד ראש.

80 ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל 81 לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד 82 ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להנתיב גוי עובד 83 עבודה זרה בינינו; אפלו יושב ישיבת צראי, או עובר 84 ממקום למקום לסוחרה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל 85 עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנאמר: "לא ישובו 86 בארצך", אפלו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי 87 זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל 88 נהג; אבל שלא בזמן היובל, אין מקבלין אלא גר צדק 89 בלבד.

90 פֶּרֶק יא

91 א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא

1 הארכבה ולמטה; ואם פסות וכלים לקח, ירקבו; לקח 2 מעות וכלי מתכות, יוליכם לים המלח; לקח עבדים, לא 3 מעלין [מן הכור אם נלוו לתוכו] ולא מורדין [לכור].

4 טו. גוי שעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות 5 מסעדתו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם - 6 אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל 7 אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל ימי 8 המשתה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה 9 אחרת מקמת הנשואין, אפלו לאחר שלשים יום - אסור, 10 עד שנים עשר חדש. וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה 11 הוא [שלא ימשך אחריה], שנאמר: "וקרא לך, ואכלת 12 מזבחו - ולקחתה מבנתיו לכניף, וזנו בנתיו אחרי אלהיהן, 13 והזנו את בניך".

14 טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית, מפני 15 שמגדלת בן לעבודה זרה; ולא תילד את הנכרית. אבל 16 מילדת היא בשכר, משום איבה [שנאה]. והנכרית מילדת 17 את בת ישראל, ומניקה את בנה - ברשותה [ברשות 18 היהודיה], כדי שלא תהרגנו.

19 יז. ההולכין לתרפות [בית עבודה כוכבים], אסור לשאת 20 ולתת עמהן. והבאין [חבורין משם], מתרין; והוא, שלא 21 יהיו קשורין זה בזה [חבורות חבורות] - שאם היו קשורין, 22 שמה דעתן לחזו. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתיר 23 לשאת ולתת עמו, שמה יחזר בו; ובחזירה, אסור. ישראל 24 משמר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.

25 יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת 26 ולתת עמו, שמה עבודה זרה מכר להן שם, ודמי עבודה 27 זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; וכי גוי, מתרין. ומפני 28 זה, נושאין ונותנין עם הגוי הבא מן התרפות, ואין נושאין 29 ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות, ולא עם המשמר, 30 לא בהליכתו ולא בחזירתו.

31 יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ה

32 פֶּרֶק י

33 א. אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה, כדי שנגעשה 34 עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: "לא תכרת 35 להם ברית"; אלא יחזרו מעבודתה, או יתרגו. ואסור 36 לרחם עליהם, שנאמר: "ולא תחנם". לפיכך, אם ראה 37 עובד עבודה זרה אובד או טובע בנהר, לא יעלנו; וראהו 38 לקוח למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לרחפו 39 לבור, וכיוצא בזה - אסור, מפני שאינו עושה עמנו 40 מלחמה. במה דברים אמורים? בגוי. אבל מוסרי ישראל 41 [מלשינים], והמינים, והאפיקורסים - מצוה לאבדן ביד, 42 ולהורידן לבאר שחת; מפני שהן מצרין לישראל, ומסירין 43 את העם מאחרי ה', כישוע הנוצרי ותלמידיו, וצדוק 44 וביתוס ותלמידיהן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה] 45 - "וישם רשעים ירקבו".

47 או שיאמר שראוי לעשות כף, והנהירו מכה. יש מן
 48 הקוסמין שהוא ממשמש בחול או באבנים, ויש מהן מי
 49 שגוהר [מתכופף] לארץ וצדעק, ויש מי שמתפלל במראה
 50 של ברזל או עששית ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז
 51 מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו
 52 ומדבר - הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ישאל, ומקלו
 53 יגיד לו".
 54 ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם,
 55 מכין אותו מפת מרדות [מלקות מרבנו]; אבל הקוסם
 56 עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה,
 57 שנגמר: "לא ימצא כף... קסם קסמים".
 58 ח. אינה הוא מעונן? אלו נותני העתים, שאומרים
 59 באצטגנינות [חכמת האסטרונוגיה] שלהן: "יום פלוני רע,
 60 ויום פלוני טוב", יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה
 61 פלונית, 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לךר פלוני'.
 62 ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע
 63 אותן הפנכים שהסכלים מדמין שהן דברי אמת ודברי
 64 חכמה. וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, וכן
 65 מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הדברי שמים
 66 [אסטרונוגים] - הרי זה לוקה, שנגמר: "ולא תעוננו". וכן
 67 האוחז את העינים, ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה
 68 תמהון והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן, ולוקה.
 69 י. אינה הוא חובר [יחובר חבר]? זה שמדבר בדברים
 70 שאינן לשון עם [הברות בעלמא] ואין להן ענין
 71 [משמעות], ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים
 72 מועילים, עד שהן אומרים שהאומר כף וכף על הנחש או
 73 על העקרב, אינו מזיק; והאומר כף וכף על האיש, אינו
 74 נזוק מהן; ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע,
 75 וכיוצא בדברים האלו - הכל אסור. והחובר עצמו שיאחז
 76 בידו כלום, או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה
 77 באצבעו - הרי זה לוקה, שנגמר: "לא ימצא כף... וחובר
 78 חבר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע
 79 ולא ראש, ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו
 80 החובר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו
 81 בזה הנאה - מכין אותו מפת מרדות, מפני שגשתת
 82 בסכלות החובר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים
 83 המכערים, "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם".
 84 יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מטר לחש על מקום
 85 הנשיכה, ואפלו בשפת, כדי ליטב דעתו ולחזק לבו; אף
 86 על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא,
 87 התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.
 88 יב. הלוחש על המפה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא
 89 על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר תורה או תפלין על
 90 הקטן בשביל שישן - לא די להם שהם בכלל מנחשים
 91 וחוברים, אלא שהם בכלל הפופרים בתורה, שהן עושין
 92 דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות,

1 במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנגמר: "ולא תלכו
 2 ברכת הגוי", ונגמר: "וברכתיהם לא תלכו", ונגמר:
 3 "השמר לך, פן תנקש אחריהם". הכל בענין אחד הוא
 4 מזוהר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל
 5 מהם ויודע [ניכר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא
 6 מבדל מהם במדעו ובדעותיו [תורתו ומידותיו]. וכן הוא
 7 אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא ילבש במלבוש
 8 המיחד להן, ולא יגדל ציצית [קצוות שער שמעל המצח]
 9 כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער
 10 באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא
 11 יגלח השער מפניו מאין לאין ויניח הפרע [קבוצת
 12 שערות ארוכות] מלאחריו כדרך שהן עושין, ולא יבנה
 13 מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיפנסו בהן
 14 רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא
 15 בהן - לוקה.
 16 ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - בין שהגיע קרוב
 17 לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו.
 18 ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצרף לישב לפני
 19 מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה
 20 מטר ללבש במלבושים שלהם, ולגלח פניו כדרך
 21 שהן עושין.
 22 ד. אין מנחשין פגונים, שנגמר: "לא תנחשו". כיצד הוא
 23 הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפי', או
 24 'נפל מקלי מירי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך
 25 אין חפצי נעשים'; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא
 26 מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן
 27 אלו ששומעים צפופה העופות ואומרים: 'היה כף', ו'לא
 28 יהיה כף', 'טוב לעשות דבר פלוני', ו'רע לעשות דבר
 29 פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחוט תרנגולת זו שקראת כמו
 30 תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית [קרא כעורב], שחט'.
 31 וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יארע לי דבר כף וכף
 32 אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי לא אעשה', כאליעור
 33 עבד אברהם. וכל כיוצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל
 34 העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.
 35 ה. מי שאמר: 'דירה זו שבנית, סימן טוב היתה עלי'
 36 [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנשאתי ובהמה זו
 37 שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתייה העשרתי', וכן
 38 השואל לתינוק: 'אינה פסוק אתה למד?' אם אמר לו
 39 פסוק מן הברכות, ישמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו
 40 וכיוצא בהן, מטר; הואיל ולא פנו מעשיו ולא נמנע
 41 מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכתב היה -
 42 הרי זה מטר.
 43 ו. אינה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות,
 44 כדי שישם [יתנהג כמשתומם] ותפנה מחשבתו מכל
 45 הדברים ויתנתק מסיבתו, עד שיאמר דברים שעתידין
 46 להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה',

מתוך מהדורת חזק

47 המתגלח, אינו לוקה אלא אם כן סיע למגלח. והמגלח
48 את הקטן, לוקה.
49 ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש, או שנתגלחה -
50 פטורה, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית
51 את פאת זקנך"; כל שישנו בכל תשחית, ישנו בכל תקיף;
52 ואשה אינה בכל תשחית, לפי שאין לה זקן. לפיכך,
53 העבדים - הואיל ויש להם זקן, אסורין בהקפה.
54 ג. כל מצוות לא תעשה שבתורה - אחד אנשים ואחד
55 נשים, חייבים; חוץ מכל תשחית וכל תקיף, וכל יטמא כהן
56 למתים. וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן, ואינה תדירה
57 - נשים פטורות; חוץ מקדוש היום (יום השבת), ואכילת
58 מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח ושחיטתו, והקהל
59 [בסוכות מקץ שנת השמיטה], ושקחה [ברגל] - שהנשים
60 חייבות.
61 ד. טמטום ואנדורגיטוס, הרי הן ספק וספקי זכר ספקי
62 נקיבה] - נותנין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה בכל
63 מקום, ותיבין בכל; ואם עברו, אינם לוקין.
64 ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא
65 אסורה לגלח פאת ראש הנקר; ואפלו פאת קטן, אסור לה
66 לגלח לו.
67 ו. ופאה זו שמיניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שיעור;
68 ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות.
69 ומתר לקט [לגזון] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא
70 השקחה בתער.
71 ז. דרך כמרי עבודה זרה הנה להשחית זקנם, לפיכך
72 אסרה תורה להשחית הזקן. וקמש פאות יש בו - לחי
73 העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון
74 משמאל, ושבלת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה
75 ופאה; ואם נטלן בלן כאחת, לוקה חמש. ואינו חייב עד
76 שיגלחנה בתער - שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך",
77 גלות שיש בו השקחה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים,
78 פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שישע. ואשה - מתרת
79 להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן
80 האיש, פטורה.
81 ח. השפם - מתר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי
82 השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה
83 התחתונה. ואף על פי שהוא מתר [לגלח השפם], לא נהגו
84 ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה
85 ושתיה.
86 ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית
87 הערוה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים;
88 והמעבירו, מכין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן]. במה
89 דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים
90 - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום
91 שמעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מכין אותו.
92 ומתר להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.
93 י. לא תעדה [תחטט] אשה עדי [קישטין] האיש, כגון

1 שנאמר: "יהיו חיים לנפשך". אבל הכריא שקרא פסוקין
2 או מזמור מתלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו, וינצל
3 מצרות וינזקים - הרי זה מתר.
4 יג. אינה הוא דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו
5 והולך ולן בבית הקברות, כדי שיבוא המת בתלום,
6 ויודיעו מה ישאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים
7 מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת
8 ידועה, וישנים לבדן - כדי שיבוא מת פלוני, ויספר עמו
9 בתלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיבוא
10 המת ויודיעו - לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך... ודרש
11 אל המתים".
12 יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא
13 ימצא בך... ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד, שבעל אוב
14 וידעוני עצמן - בסקילה. והנשאל בהן - באזקה, ומכין
15 אותו מפת מרדות; ואם כן מעשיו ועשה כפי מאמרו,
16 לוקה.
17 טו. המכשף, חייב סקילה; והוא, שעשה מעשה כשפים.
18 אבל האוחז את העינים, והוא שיראה שעשה והוא לא
19 עשה - לוקה מפת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה
20 שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא", לאו שנתן לאזהרת
21 מיתת בית דין הוא, ואין לוקין עליו, שנאמר: "מכשפה
22 לא תחיה".
23 טז. ודברים האלו בלן, דברי שקר וכזב הן; והן שהטעו
24 בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים לגויי הארצות, כדי
25 שינהו [ינהרו] אחריהן. ואין ראוי לישאל, שהם חכמים
26 מחכמים, להמשך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב
27 שיש בהן תעלה, שנאמר: "כי לא נחש בייעקב, ולא קסם
28 בישראל", ונאמר: "כי הגוים האלה אשר אתה יורש
29 אותם - אל מעננים ואל קסמים ישמעו; ואתה - לא כן
30 נתן לך ה' אלהיך". כל המאמין בדברים אלו, וכיוצא בהן,
31 ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה, אבל התורה אסרה
32 אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל
33 הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה
34 ותמימי הדעת, ידעו בראות ברורות - שכל אלו הדברים
35 שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל
36 שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן.
37 ומפני זה אמרה תורה, בשהזיהרה על כל אלו ההבלים:
38 "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

פרק יב

40 א. אין מגלחין פאתי [פאות] הראש, כמו שהיו עושים
41 עובדי עבודה זרה ומריהן - שנאמר: "לא תקיפו פאת
42 ראשכם". ותיב על כל פאה ופאה; לפיכך, המתגלח שג
43 צדעיו [רקותיו], אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה
44 שמים. אחד המתגלח הפאות בלבד ומניח שער כל הראש,
45 ואחד המתגלח כל הראש כאחד - הואיל וגלח הפאות,
46 לוקה. במה דברים אמורים? באיש המתגלח; אבל האיש

48 באין באחת. וחיב על כל הראש כבין העינים, שנגמר: 49 "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי 50 שיראה מראשו פגרים פנוי [חצי פול] בלא שער [שטח של 51 36 שערות].

52 טז. הקורח ראשו, או השורט בכשרו, על ביתו שנפל, 53 ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על 54 המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורח קרחה 55 בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב 56 כתבת קעקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסיע - בזמן 57 ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד - 58 המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

59 בריף רחמנא דסייען

60 יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ה

הלכות תשובה

61 מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', 62 ויתודה. ובאור מצוה זו ועקרים הנגזרים עמה בגללה - 63 בפסקים אלו.

פרק א

64 א. כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה - אם 65 עבר אדם על אחת מהן, בין בידון בין בשגגה - שישעשה 66 תשובה וישוב מחטאו, חיב להתודות לפני האל ברוף 67 הוא, שנגמר: "איש או אשה כי יעשו... והתודו את 68 חטאתם אשר עשו", זה ודוי דברים. וודוי זה - מצות 69 עשה. כיצד מתודה? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתי 70 פשעתי לפניך, ועשיתי כן וכן, והרי נחמתי ונחמתי 71 במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה'. זה הוא עקרו של 72 ודוי; וכל המרבה להתודות ולהאריך בענין זה, הרי זה 73 משבח. וכל בעלי חטאות ואשמות - בעת שמביאין 74 קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן 75 בקרבנן, עד שיעשו תשובה, ויתודו ודוי דברים, שנגמר: 76 "והתודה אשר חטא עליה". וכן כל מחיבי מיתות בית 77 דין, ומחיבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או 78 בלקינתן, עד שיעשו תשובה ויתודו. וכן החובל בחברו או 79 המזיק ממונו - אף על פי ששלם לו מה שהוא חיב לו - 80 אין מתכפר לו, עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, 81 שנגמר: "מכל חטאת האדם".

82 ב. שעיר המשתלח [לעזאזל ביום הכיפורים] - לפי שהוא 83 כפרה לכל ישראל, כהן גדול מתודה עליו על לשון כל 84 ישראל, שנגמר: "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל". 85 שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות 86 והחמורות, בין שעבר בידון בין שעבר בשגגה, בין 87 שהודע לו בין שלא הודע לו - הכל מתכפר בשעיר 88 המשתלח; והוא, שעשה תשובה. אבל אם לא עשה 89

1 שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן 2 מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יגדה 3 איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט] 4 זהב, במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותו 5 החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי 6 אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שערות 7 לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משיילקט 8 שערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע 9 שערו שחר - משיצבע שערה לבנה אחת, לוקה. טמטום 10 ואנדרוגינוס - אינו עוטרף [מתלבש] כאשה, ולא מגלה 11 ראשו כאיש; ואם עשה כן, אינו לוקה.

12 יא. "כתבת קעקע" האמורה בתורה - הוא שישרט על 13 בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנת הנשים 14 בעיניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמים 15 [שרישומם ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמים עצמן 16 לעבודה זרה שלהן, פלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם 17 לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר 18 שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - 19 לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא 20 כתב בשריטה - פטור, עד שכתב ויקעקע, שנגמר: 21 "ויכתבת קעקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה 22 שכתבו בכשרו וקעקעו בו - אינו חיב אלא אם כן סיע, 23 כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה. 24 יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שנגמר: 25 "ושרט לגנפש, לא תתנו בכשרכם"; אחד ישראל, ואחד 26 כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש 27 שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על 28 כל אחת ואחת.

29 יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים 30 שורטים בכשרם על מתייהם מפני הצער - כך היו חובלין 31 בעצמם לעבודה זרה, שנגמר: "ויתגדרו כמשפטם 32 בתרבות ובקמחים". גם זה אסרה תורה, שנגמר: "לא 33 תתגדרו"; אלא שעל המת - בין שרט בידו בין שרט 34 בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חיב מלקות; בידו, 35 פטור.

36 יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר 37 אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה 38 גורם למחלקת גדולה, שנגמר: "לא תתגדרו", לא תעשו 39 אגדות אגדות.

40 טו. הקורח קרחה על המת - לוקה, שנגמר: "ולא 41 תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן 42 שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורח ארבע או 43 חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא 44 שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורח בידו, או 45 בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה 46 מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות - 47 אף על פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש; שהרי כלן

מתוך מהדורת חזק

47 ב. ומה היא התשובה? הוא שיעזב החוטא חטאו, ויסירנו
 48 ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד, שנגמר: "יעזב
 49 רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו", וכן יתנחם על שעבר,
 50 שנגמר: "כי אחרי שובי נחמתי, ואחרי הודעי ספקתי על
 51 נרף"; ויעיד עליו [יעשה עד על עצמו] יודע תעלומות [את
 52 הקב"ה] שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנגמר: "ולא
 53 נאמר עוד 'אלהינו' למעשה דינו, אשר בך ירחם יתום".
 54 וצריך להתודות בשפתינו, ולומר ענינות אלו שגמר בלבו.
 55 ג. כל המתודה בדברים, ולא גמר בלבו לעזוב - הרי זה
 56 דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת עד
 57 שישליך השרץ; וכן הוא אומר: "ומודה ועוזב, ירחם".
 58 וצריך לפרט את החטא, שנגמר: "אנא, חטא העם הזה
 59 חטאה גדלה, ויעשו להם אלהי זהב".
 60 ד. מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני ה',
 61 בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה
 62 מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו - כלומר: 'שאני אחר,
 63 ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים' - ומשנה מעשיו
 64 בלן לטובה ולדרך ישרה, וגולה ממקומו - שגלות מכפרת
 65 עון, מפני שאורמת לו להפנע ולהיות ענו ושפל רוח.
 66 ה. ושבח גדול לשב, שיתודה ברבים יודיע פשעיו להם,
 67 ומגלה עברות שבינו ובין חברו לאחרים, ואומר להם:
 68 'אמנם חטאתי לפלוגי ועשיתי לו כף וכו', והריני היום שב
 69 ונחם'. וכל המתגאה ואינו מודיע, אלא מכסה פשעיו -
 70 אין תשובתו גמורה, שנגמר: "מכסה פשעיו לא יצליח".
 71 במה דברים אמורים? בעברות שבין אדם לחברו. אבל
 72 שבינו לבין המקום - אינו צריך לפרסם חטאו, ועוזת פנים
 73 היא לו אם גלם; אלא שב לפני האל ברוד הוא, ופורט
 74 חטאיו לפניו, ומתודה עליהן בפני רבים סתם וללא
 75 פירוט. וטובה היא לו שלא נתגלה עונו, שנגמר: "אשרי
 76 נשוי פשע כסוי חטאה".
 77 ו. אף על פי שהתשובה והצדקה יפה לעולם, בעשרת
 78 הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים היא יפה ביותר,
 79 ומזד היא מתקבלת, שנגמר: "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו
 80 בהיותו קרוב". במה דברים אמורים? ביחיד; אבל בצבור
 81 - כל זמן שעושים תשובה וצועקים בלב שלם הן נענין,
 82 שנגמר: "פה" אלהינו, בכל קראנו אליו".
 83 ז. יום הכפורים - הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים,
 84 והוא קץ [גמר] מחילה וסליחה לישאל; לפיכך, חבין
 85 הפל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים. ומצות
 86 ודוי יום הכפורים - שיתחיל מערב היום קדם שיאכל,
 87 שמא יתקן בסעודה קדם שיתודה. ואף על פי שהתודה
 88 קדם שיאכל, חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית;
 89 וחוזר ומתודה בשחרית, ובמוסף, ובמנחה, ובנעילה.
 90 והיכן מתודה? יחיד, אחר תפלתו; ושליח צבור, באמצע
 91 תפלתו בכרחה רביעית.
 92 ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל - אבל אנחנו חטאנו .
 93 . ; והוא עקר הודוי. עברות שהתודה עליהן ביום

1 תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן
 2 הקלות, ומה הן החמורות? החמורות, הן העברות שחבין
 3 עליהן מיתת בית דין או כרת; ושבויעת שוא ושקר - אף
 4 על פי שאין בה כרת, הרי היא מן החמורות. ושאר מצוות
 5 לא מעשה, ומצוות עשה שאין בהן כרת - הן הקלות.
 6 ג. בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה -
 7 אין שם אלא תשובה. התשובה מכפרת על כל העברות;
 8 אפלו רשע כל ימיו, ועשה תשובה באחרונה - אין
 9 מזכירין לו שם רשעו, שנגמר: "ורשעת הרשע לא יכשל
 10 בה ביום שובו מרשעו". ועצמו של יום הכפורים ועצם
 11 הויתו של היום הקדוש מכפר לשבים, שנגמר: "פי ביום
 12 הזה יכפר עליכם".
 13 ד. אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום
 14 הכפורים מכפר - יש עברות שהן מתכפרין בשעתן ו-
 15 מיד, ויש עברות שאין מתכפרין אלא לאחר זמן. כיצד?
 16 עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת, ועשה תשובה -
 17 אינו זז משם עד שמוחלין לו מיד, ובאלו נאמר: "שובו
 18 בנים שובבים, ארפא משובתיכם". עבר על מצות לא
 19 מעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין, ועשה תשובה
 20 - תשובה תולה [את הכפרה, והיא לא גמורה] ויום
 21 הכפורים מכפר, ובאלו נאמר: "פי ביום הזה יכפר
 22 עליכם". עבר על כרתות ומיתות בית דין, ועשה תשובה
 23 - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין הבאין עליו גומרין
 24 לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה, עד
 25 שיבואו עליו יסורין; ובאלו נאמר: "ופקדתי בשבט
 26 פשעם, ובנגעים עונם". במה דברים אמורים? בשלא חלל
 27 את השם בעת שעבר. אבל המחלל את השם - אף על פי
 28 שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו
 29 ובאו עליו יסורין, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד
 30 שגמורת, אלא תשובה ויום הכפורים ויסורין שלשתן תולין,
 31 ומיתה מכפרת, שנגמר: "ונגלה באוני, ה' צבאות, אם
 32 יכפר העון הזה לכם, עד תמתו".

פרק ב

33
 34 א. איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר
 35 בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה,
 36 לא מיראה ולא מפלוג כח. כיצד? הרי שבא על אשה
 37 בעברה, ולאחר זמן נתיחד עמה, והוא עומד באהבתו בה
 38 ובכח גופו, ובמדינה שעבר בה, ופרש ולא עבר - זה הוא
 39 בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה אומר: "וזכר את
 40 בוראיו בימי בחורותיך". ואם לא שב אלא בימי זקנותו,
 41 ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה - אף על
 42 פי שאינה תשובה מעלה, מועלת היא לו, ובעל תשובה
 43 הוא. אפלו עבר כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת
 44 בתשובתו - כל עונותיו נמחלין, שנגמר: "עד אשר לא
 45 תחשף השמש", שהוא יום המיתה - מכלל, שאם זכר
 46 בוראו ושב קדם שימות, נסלח לו.

מתוך מהדורת חזק

48 לבטל מצות עשה; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו -
 49 כמנשה, שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה; או
 50 שהטעה אחרים והדיחם - כישוע.
 51 יא. הפורש מדרכי צבור - אף על פי שלא עבר עברות,
 52 אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן, ולא
 53 נכנס בצורתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו
 54 כאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו מהן - אין לו חלק לעולם
 55 הבא. העושה עברות ביד רמה פיהויקים - בין שעשה
 56 קלות, בין שעשה חמורות - אין לו חלק לעולם הבא;
 57 וזה הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה', מפני שהעז מצחו
 58 וגלה פניו ולא בש מדברי תורה.
 59 יב. שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד גוים להרגו או
 60 להכותו, והמוסר ממון חברו ביד גוים או ביד אנס [בעל
 61 זרוע] שהוא גווי - שגיהן, אין להן חלק לעולם הבא.
 62 יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים - זה הרודה
 63 צבור בחזקה והן יראין ופחדין ממנו הרבה, וכונתו
 64 לכבוד עצמו וכל חפציו, לא לכבוד שמים, כגון מלכי
 65 הגוים.
 66 יד. כל אחד ואחד מארבעה ופשימים אלו שמינו
 67 - אף על פי שהן ישראל, אין להן חלק לעולם הבא. ויש
 68 עברות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל
 69 בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר
 70 מהן. ואלו הן: המכנה את חברו, והקורא לחברו בכנוי,
 71 והמלביין פני חברו ברבים, והמתכבד בקלון חברו,
 72 והמכנה תלמידי חכמים, והמכנה רבותיו, והמכנה את
 73 המועדות, והמחלל את הקדשים. במה דברים אמורים,
 74 שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? בשמת בלא
 75 תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה -
 76 הרי זה מבני העולם הבא; שאין לה דבר שעומד בפני
 77 התשובה. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה שב - יש
 78 לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלום שלום לרחוק
 79 ולקרוב, אמר ה' - ורפאתיו". כל הרשעים והפושעים
 80 והמשמדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין
 81 שחזרו במטמוניות [בסתור] - מקבלין אותן, שנאמר:
 82 "שובו בנים שובבים"; אף על פי שעדין שוכב הוא,
 83 שהרי בסתר בלבד חזר ולא בגלוי - מקבלין אותו
 84 בתשובה.

יום חמישי י' טבת ה'תשע"ה

פרק ד

87 א. עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה. ארבעה
 88 מהן - עון גדול, והעושה אחד מארבעתן, אין הקדוש
 89 ברוך הוא מספיק [מסייע] בידו לעשות תשובה, לפי גדל
 90 חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים; ובכלל עון זה,
 91 המעכב את הרבים מלעשות מצוה. (ב) והמטה חברו
 92 מדרך טובה לדרך רעה, כגון מסית [יחיד לעבודה זרה]

1 שלחן שלא הניח תפלין מעולם - דנין אותו כפי חטאיו,
 2 ויש לו חלק לעולם הבא; וכן כל הרשעים שעונותיהן
 3 מרביין - דנין אותן כפי חטאתיהן, ויש להן חלק לעולם
 4 הבא; שכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, אף על פי
 5 שחטאו - שנאמר: "ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו
 6 ארץ"; ארץ זו - משל, כלומר: ארץ החיים; והוא העולם
 7 הבא. וכן חסידי אמות העולם, יש להן חלק לעולם הבא.
 8 ו. ואלו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתין
 9 ואובדין, ונדונין על גדל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי
 10 עולמים: המינים, והאפיקורוסים, והכופרים בתורה,
 11 והכופרים בתחית המתים, והכופרים בביאת הגואל,
 12 והמשמדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי צבור,
 13 והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא פיהויקים [מלך
 14 יהודה], והמוסרין, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם
 15 שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושף ערלתו
 16 [שלא יכירו שמהול הוא].
 17 ז. חמשה הן הנקראים 'מינים': האומר שאין שם אלוה,
 18 ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם
 19 שנים או יתר; והאומר שיש שם רבון אחד, אלא שהוא
 20 גוף ובעל תמונה; וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור
 21 לכל; וכן העובד אלוה זולתו, כדי להיות מליץ [ישרן]
 22 בינו ובין רבון העולמים. כל אחד מחמשה אלו, הוא מין.
 23 ח. שלשה הן הנקראין 'אפיקורוסים': האומר שאין שם
 24 נבואה כלל, ואין שם מדע [חכמה] שמגיע מהבורא ללב
 25 בני האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבנו; והאומר
 26 שאין הבורא יודע מעשה בני אדם. כל אחד משלשה אלו
 27 - הן אפיקורוס. שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין
 28 התורה מעם ה' - אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת, אם
 29 אמר: 'משה אמרו מפי עצמו', הרי זה כופר בתורה; וכן
 30 הכופר בפרושה, והיא תורה שבעל פה, והכחיש מגידה
 31 [חכמיה], כגון צדוק וביתוס; והאומר שהבורא החליף
 32 מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף על פי
 33 שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד
 34 משלשה אלו - כופר בתורה.
 35 ט. שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד
 36 לכל התורה כלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק
 37 עצמו לעשות אותה עברה בודו, ונתפרסם בה והרגל,
 38 אפלו היתה מן הקלות, כגון שהחזק תמיד ללבש שעטנז
 39 או להקיף פאה, ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם
 40 אפלו - הרי זה משמד לאותו דבר; והוא, שיעשה להכעיס
 41 [הקב"ה], ולא למלאות תאוותו בלבד. והמשמד לכל
 42 התורה, כגון החזר לדתי הגוים בשעה שגזרין שמד
 43 וידבק בהן, ויאמר: 'מה בצע לו להדבק בישראל שהן
 44 שפלים ונרדפים, טוב לו שידבק באלו שידן תקיפה' -
 45 הרי זה משמד לכל התורה כלה.
 46 י. מחטיאי הרבים כיצד? אחד שהחטיא בדבר גדול,
 47 כירבעם וצדוק וביתוס; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו

48 והוא ידמה שאין זה חטא; ואלו הן: (א) האוכל מסעודה
 49 שאינה מספקת לבעליה [עני המזמין אורח מחמת נימוס אך
 50 לו עצמו אין דין] - שזה אבק גזל, והוא מדמה שלא חטא,
 51 ויאמר: 'כלום אכלתי אלא ברשותך'. (ב) והמשתמש
 52 בעבוטו [משכונן] של עני - שהעבוט של עני אינו אלא
 53 כגון קרדם ומתרשה, ויאמר בלבו: 'אינן חסרים, ודברי לא
 54 גזלתי אותו'. (ג) והמסתפל בעריות - מעלה על דעתו
 55 שאין בכך כלום, שהוא אומר: 'וכי בעלתי?! או
 56 קרבתך?!' והוא אינו יודע, שראית העינים עון גדול,
 57 שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: 'ולא תתורו
 58 אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. (ד) והמתפבד בקלון חברו
 59 - אומר בלבו שאינו חוטא, לפי שאין חברו עומד, ולא
 60 הגיעה לו בשת, ולא בישו, אלא ערוך מעשיו הטובים
 61 וחסמתו למול מעשה חברו או חסמתו, כדי שיראה מקלן
 62 שהוא מקבד וחברו בזוי. (ה) והחושד בשרים - אומר
 63 בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: 'מה עשיתי לו? וכי
 64 יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה', והוא אינו
 65 יודע שזה עון שמשים אדם בשר בדתו כבעל עברות.
 66 ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותן ימשך אחריהן
 67 תמיד, והן קשין לפרש מהן; לפיכך, צריך אדם להזהר
 68 מהן שמא ידבק בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד; ואלו
 69 הן: (א) רכילות. (ב) ולשון הרע. (ג) ובעל חמה. (ד) ובעל
 70 מתשבה רעה. (ה) והמתחבר לרשע - מפני שהוא למד
 71 ממעשיו, והם נרשמים בלבו; הוא שאמר שלמה: 'ורעה
 72 כסילים, ירוע'. וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך
 73 כל אדם לנהג בהן תמיד, קל וחמור לבעל תשובה.
 74 ו. כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף על פי שמעכבין
 75 את התשובה, אין מונעין את התשובה; אלא אם עשה
 76 אדם תשובה מהן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק
 77 לעולם הבא.

פרק ה

78
 79 א. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך
 80 טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו
 81 לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב
 82 בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת טוב ורע" -
 83 כלומר: הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין
 84 שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדתו
 85 ובחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ,
 86 ואין לו מי שייעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון
 87 שכן הוא, "פן ישלח ידו".
 88 ב. אל יעברו במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי האמות
 89 ורב גלמי [בערין] בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על
 90 האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן;
 91 אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע
 92 כנרבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או פילי
 93 [קמצן] או שוע [פזירן]; וכן שאר כל הדעות [מידות]. ואין

1 ומדיח [רבים]. (ג) הרואה בנו בתרבות רעה, ואינו ממחה
 2 בידו - הואיל ובגנו ברשותו, אלו מחה בו היה פורש,
 3 ונמצא כמחטיא אותו; ובכלל עון זה - כל שאפשר בידו
 4 למחות באחרים בין רבים בין יחידים ולא מחה בהן, אלא
 5 ניח אותן בכשלונו. (ד) והאומר: 'אחטא ואשוב'; ובכלל
 6 זה, האומר: 'אחטא, ויום הפגורים מכפר'.
 7 ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים דרכי התשובה בפני
 8 עושיהן; ואלו הן: (א) הפורש מן העבור - לפי שבזמן
 9 שיעשו תשובה ולא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכות
 10 שעושיהן. (ב) והחולק על דברי חכמים - לפי שמחלקתו
 11 גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג)
 12 והמלעיג על המצוות - שפיין שנתבזו בעיניו, אינו יודע
 13 אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה, במה יזכה? (ד)
 14 והמבזה רבותיו - שדבר זה גורם להן לרחוק ולטרוד
 15 פישוע וקנחזי, ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו
 16 דרך האמת. (ה) והשונא את התוכחות - שהרי לא הניח
 17 לו דרך התשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן
 18 שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר
 19 בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "וכו, אל תשפח", "ממרים
 20 הייתם", "ולא נתן ה' לכם לב", "עם נבל, ולא חכם". וכן
 21 ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי גוי חוטא", "ידע
 22 שור קנהו", "מדעתי, כי קשה אתה, וגיד ברזל ערפך,
 23 ומצחק נחושך"; וכן צנהו האל להוכיח לחטאים,
 24 שנאמר: "קרא בגרון, אל תחשף". וכן כל הנביאים
 25 הוכיחו לישראל, עד שחזרו בתשובה. לפיכך, צריך
 26 להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא
 27 שמים מנעוריו ואוהב להן, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן
 28 בתשובה. וזה ששונא את התוכחות, אינו בא למוכיח ולא
 29 שומע דבריו; לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.
 30 ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אי אפשר לו
 31 שישוב תשובה גמורה, לפי שהן עונות שבין אדם לחברו,
 32 ואינו יודע חברו שחטא לו, כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו
 33 למחל לו; ואלו הן: (א) המקלל את הרבים - ולא קלל
 34 אדם ידוע, כדי שישאל ממנו פפרה. (ב) והחולק עם גנב
 35 - לפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גנב
 36 רבים ומביא לו והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזק יד הגנב,
 37 ומחטיא אותו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד
 38 שחזרה לבעליה - לאחר זמן, כשיעשה תשובה, אינו
 39 יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל [שר] (שור) עניים ויתומים
 40 ואלמנות - אלו בני אדם אמללין הן ואינן ידועין
 41 ומפרסמין, וגולין מעיר לעיר, אין להם מכיר, כדי שיעד
 42 שד זה של מי הוא ויחזירנו לו. (ה) והמקבל שחד להטות
 43 דין - אינו יודע עד היכן הגיעה הטיה זו וכמה הוא פחה
 44 כדי שיחזיר, שהדבר יש לו רגלים [יש לו בסיס קל]; ועוד
 45 שהוא מחזק יד זה, ומחטיא אותו.
 46 ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשוב
 47 מהן, לפי שהן דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא

מתוך מהדורת חזק

הדבר. והלא כתוב בתורה: 'ועבדום וענו אתם', הרי גזר
 על המצרים לעשות רע; וכתוב: 'וקם העם הזה, וזנה
 אחרי אלהי נכר הארץ', הרי גזר על ישראל לעבד עבודה
 זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני
 הידוע, שיהיה הוא הזונה; אלא כל אחד ואחד מאותן
 הזוגין שעבדו עבודה זרה - אלו לא רצה לעבד, לא היה
 עובד. ולא הודיעו הבורא, אלא מנהגו של עולם. הא למה
 זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים'
 - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עליו שיהיה רשע,
 מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיה רשעים
 בישראל'; כענין שנאמר: 'כי לא יחדל אביון מקרב
 הארץ' [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וכן המצרים,
 כל אחד ואחד מאותן המצרים והמרעים לישראל, אלו לא
 רצה להרע להן, הרשות בידי - שלא גזר על איש ידוע,
 אלא הודיעו שסוף ורעו להשתעבד בארץ לא להם. וכבר
 אמרנו, שאין כח באדם לידע היאף ידע הקדוש ברוך הוא
 דברים שעתידין להיות.

יום שישי י"א טבת ה'תשע"ה

פרק ז

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ושתדל
 אדם לעשות תשובה ולנער כפיו מחטאיו, כדי שזכות
 והוא בעל תשובה, כדי שיזכה לחיי העולם הבא.
 ב. לעולם ירצה אדם את עצמו כאלו הוא נוטה למוות,
 ושמא ימות בשעתו [כשעומד בחטא] ונמצא עומד
 בחטאיו; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר:
 'כשאזקין אשוב' - שמא ימות קדם שיזקין. הוא ששלמה
 אומר בחכמתו: 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים'.
 ג. ואל תאמר, שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן
 מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב
 מאלו - כך הוא צריך לחפש בדיעות [מידות] רעות שיש
 לו, ולשוב מהן: מן הפסע, ומן האיבה, ומן הקנאה, ומן
 התחרות, ומן ההתל [ליצנות], ומרדיפת הממון והפבור,
 ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזר
 בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה;
 שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא
 אומר: 'יצוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו'.
 ד. אל ידמה בעל תשובה, שהוא מרחק ממעלת
 הצדיקים, מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן!
 אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא
 מעולם; ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם
 החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: 'מקום
 שפעלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין
 לעמד בו'; כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו
 מעולם, מפני שהן כובשין יצרן יתר מהן.
 ה. כל הנביאים פלן ציוו על התשובה; ואין ישראל

ג. ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה,
 עד שיתן הדין לפני דין האמת, שיהיה הפרעון מזה
 החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין
 ממנו דרך התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו,
 כדי שימות ויאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך
 הוא אומר על ידי שיעניו: 'השמן לב העם הזה... ושב
 - ורפא לו'. וכן הוא אומר: 'ויהיו מלעבים במלאכי
 האלהים, ובזים דבריו, ומתעתעים בנביאיו, עד עלות
 חמת ה' בעמו עד לאין מרפא' - כלומר, חטאו ברצונם
 והרבו לפשע, עד שנתחילו למנע מהן התשובה שהיא
 המרפא. לפיכך כתוב בתורה: 'ואני אחזק את לב פרעה'
 - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו,
 שנאמר: 'הבה נתחכמה לו', נתן הדין למנע ממנו
 התשובה, עד שגפרעין ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך
 הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו:
 'שלח, ועשה תשובה', וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא
 שאין אתה משלח, שנאמר: 'ואתה ועבדיך, ידעתי וגו'',
 'ואולם, בעבור זאת העמדתיך?' כדי להודיע לביאי
 העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה
 לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה
 בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו נתחב
 למנעו התשובה, שנאמר: 'כי הקשה ה' אלהיך את רוחו,
 ואמץ את לבו'. וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן
 התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: 'כי
 מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את
 ישראל, למען החרים'. וכן ישראל בימי אליהו, לפי
 שהרבו לפשע, מנע מאותן המרבים לפשע תשובה,
 שנאמר: 'ואתה הסבת את לבם אתרנית', כלומר, מנעת
 מהן התשובה. נמצאת אומר, שאין האל גוזר על פרעה
 להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על
 הפנענים להתעב, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה; אלא
 פלן חטאו מעצמו, וכלן נתחילו למנע מהן התשובה.
 ד. ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן
 מאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: 'הורני,
 ה', דרפך' - כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת,
 שממנה אדע דרכך ויחוד שמך. וכן זה שאמר: 'ורוח
 נדיבה תסמכני', כלומר: תניח רוחי לעשות חפציד, ואל
 יגרמו לי חטאי למנעני התשובה, אלא תהיה הרשות בידי,
 עד שאחזר ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו, כל
 הדומה לפסוקים אלו.
 ה. ומה הוא זה שאמר דוד, 'טוב וישר ה', על בן יורה
 חטאים בדרך, ידרג ענוים במשפט, וילמד ענוים דרכו'?
 זה ששלח להן נביאים מודיעים להם דרכי ה', ומחזירין
 אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהבין;
 שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך החכמה
 והצדק, מתאנה להן ורודף אותן. והוא שאמרו חכמים:
 'בא לטהר, מסייעין אותו' - כלומר: ימצא עצמו נעזר על

מתוך מהדורת חזק

47 החיים שאין עמיהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא
 48 שפתיב בתורה: "למען ייטב לך, והארכת ימים" - מפי
 49 השמועה (ממרע"ה) למדו: "למען ייטב לך", לעולם
 50 שפלו טוב; "והארכת ימים", לעולם שפלו ארף; וזה הוא
 51 חיי העולם הבא. שכר הצדיקים - הוא שיזכו לנעם זה,
 52 ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים - הוא שלא יזכו לחיים
 53 אלו, אלא יפדתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו,
 54 הוא המת שאינו חוזה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד
 55 כבהמה. וזה הוא הפרת הפתוב בתורה, שנגאמר: "הפרת
 56 תפירת הנפש היא"; מפי השמועה למדו: "הפרת",
 57 בעולם הזה, "תפירת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש
 58 שפרשה מן הגוף בעולם הזה - אינה זוכה לחיי העולם
 59 הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.
 60 ב. העולם הבא - אין בו גוף וגויה (שלו), אלא נפשות
 61 הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו
 62 גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מפל
 63 הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא
 64 יאצע בו דבר מן הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה,
 65 כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא
 66 בהן. כן אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו
 67 לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין
 68 ועטרותיהן בראשיהן, ונהנין מזוי השכינה. הרי נתפרר לך
 69 שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו
 70 'צדיקים יושבין', על הרף החידה אמרו - כלומר, נפשות
 71 הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו
 72 'עטרותיהן בראשיהן' - כלומר, דעה שידעו, שבגללה זכו
 73 לחיי העולם הבא, מצויה עמיהן, והיא העטרה שלהן,
 74 כענין שאמר שלמה: "בעטרה שעטרה לו אמו". והרי
 75 הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף
 76 כדי שתגות על הראש; כן עטרה שאמרו חכמים כאן,
 77 היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, 'נהנין מזוי השכינה'?
 78 שידעין ומשיגין מאמתת (מהות) הקדוש ברוך הוא, מה
 79 שאינן יודעין והן בגוף האפל השפל.
 80 ג. כל 'נפש' האמורה בענין זה, אינה הנשמה שהיא
 81 צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה
 82 מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות (המלאכים)
 83 ושאר המעשים (מעשה בראשית ומרכבה). והיא הצורה
 84 שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא
 85 הנקראת 'נפש', בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמיהן
 86 מות, שאין המות אלא ממאנעות הגוף ואין שם גוף,
 87 נקראו 'צדור החיים', שנגאמר: "והיתה נפש אדני צדורה
 88 בצדור החיים". וזהו השכר הגדול שאין שכר למעלה
 89 ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוה לה כל
 90 הנביאים.
 91 ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו,
 92 ודרך הקדש, וספרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל ה',
 93 ובית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה

1 נגאלין, אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה, שסוף
 2 ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין,
 3 שנגאמר: "והיה פי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד
 4 ה' אלהיך וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו'".
 5 ו. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה - שנגאמר:
 6 "שובה, ישראל, עד ה' אלהיך", ונגאמר: "ולא שבתם עדי,
 7 נאם ה'", ונגאמר: "אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב"
 8 - כלומר, אם תחזר בתשובה, בי תדבק. התשובה מקרכת
 9 את הרחוקים: אמר ה' זה שנוי לפני המקום, משקץ
 10 ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד. וכן
 11 אתה מוצא, שבלשון שהקדוש ברוך הוא מרחק את
 12 החטאים (החוטאים) - בה מקרב הוא את השבים, בין
 13 יחיד בין רבים, שנגאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם,
 14 לא עמי אתם, יאמר להם, בני אל חיי", ונגאמר ביכניה
 15 ברשעתו: "פתבו את האיש הזה, עירי גבר לא יצלח
 16 בקימו", אם יהיה פניהו בן יהונקים מלך יהודה, חותם
 17 על יד מיני". וכוון ששב בגלותו, נאמר בנרבבל בנו:
 18 "ביום ההוא, נאם ה' צבאות, אקחך ונרבבל בן שאלתיאל
 19 עבדי, נאם ה', ושמתיך כחותם".
 20 ז. כמה מעלה מעלת התשובה! אמר ה' זה מברך מה'
 21 אלהי ישראל, שנגאמר: "ועונתיכם היו מבדלים ביניכם
 22 לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנגאמר: "גם פי תרבו
 23 תפלה, אינני שומע"; ועושה מצוות וטורפין (זורקים)
 24 אותן בפניו, שנגאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי",
 25 "מי גם ככם ויסגר דלתים", "עלתיכם ספו על זבחיכם,
 26 ואכלו בשר". והיום הוא מברך בשכינה, שנגאמר: "ואתם
 27 הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנגאמר: "והיה
 28 טרם יקראו, ואני אענה"; ועושה מצוות ומקבלין אותן
 29 בנחת ושמחה, שנגאמר: "כי כבר רצה האלהים את
 30 מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנגאמר: "וערבה
 31 לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם וכשנים
 32 קדמוניות".
 33 ח. בעלי תשובה, דרכן להיות שפלים וענוים ביותר; אם
 34 חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם:
 35 'אמש היית עושה כן וכך, ואמש היית אומר כן וכך' -
 36 אל ירגישו (אל ישימו לב) להן; אלא שומעין ושמחים,
 37 ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בשם ממעשיהם
 38 שעברו ונכלמין מהן, זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת.
 39 וחסא גדול הוא לומר לבעל תשובה: 'זכר מעשיך
 40 הראשונים, או להזכירן בפניו כדי לבישו, או להזכיר
 41 דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה. הכל
 42 אסור, ומזהר עליו בכלל הזנית דברים שהזהירה עליה
 43 תורה, שנגאמר: 'ולא תונו איש את עמיתו, וראת מאלהיך
 44 [כן] אני ה'".
 45 פֶּרֶק ח
 46 א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן

48 שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובר, ואחר כך יבוא אותו
 49 העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד,
 50 שגאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראך". ולא קראוהו
 51 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם
 52 אחר חיי העולם הזה שאנו קנימין בו בגוף ונפש, וזה הוא
 53 הנמצא לכל אדם בראשונה.

פָּרָק ט

54
 55 א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנוקבה
 56 לה אם שמרנו דרך ה' הכתובה בתורה - היא חיי העולם
 57 הבא, שגאמר: "למען ייטב לך, והארכת ימים"; והנקמה
 58 שנוקמין מן הרשעים שעובו ארחות הצדק הכתובות
 59 בתורה - היא הפרת, שגאמר: "הפרת תפירת הנפש היא,
 60 עונה בה"; מה הוא זה שפתיב בכל התורה כלה, אם
 61 תשמעו יגיע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן
 62 הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלקמה ושלום,
 63 ומלכות וספלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה
 64 והפסדו, ושאר כל דברי הברית? כל אותן הדברים אמת
 65 היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, יגיעו
 66 אלינו טובות העולם הזה כלין; ובזמן שאנו עוברין עליהן,
 67 תקרא אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן
 68 הטובות, הן סוף מפתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות,
 69 הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כך
 70 הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נמן לנו
 71 תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, יודעו [ואת
 72 ה' - ע"י התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם
 73 הבא; ולפי גלל מעשיו וגלל חקמתו, הוא זוכה. והבטיחנו
 74 בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה
 75 בכחמקה תמיד - שישיר ממנו כל הדברים המונעין אותנו
 76 מלעשותה, כגון חלי ומלקמה ורעב וכיצא בהן, וישפיע
 77 לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה,
 78 כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל
 79 ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויין ללמד
 80 בכחמקה, ולעשות המצוה, כדי שנוקבה לחיי העולם הבא.
 81 וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם
 82 הזה: "ויצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו בתורה, שאם
 83 נעזב התורה מדעמנו ונעסק בהכלי הזמן, כענין שגאמר:
 84 "וישמן ישרון ויבטט" - שדין האמת יסיר מן העוברים
 85 כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ודיהם לבעט, ומביא
 86 עליהן כל הרעות שמונעין אותן מלקנות העולם הבא, כדי
 87 שיאברו ברשעם. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא
 88 עבדת את ה' וגו' ועבדת את איביך, אשר ישלחנו ה' בך".
 89 נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו:
 90 כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו -
 91 משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו
 92 פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה, כדי שתזכו לחיי
 93 העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך

1 זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום
 2 'העולם הבא'.
 3 ה. הנקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה - שתפרת
 4 הנפש ולא תופה לאותן החיים, שגאמר: "הפרת תפירת
 5 הנפש היא, עונה בה". וזה האברון, הוא שקוראין אותו
 6 הנביאים דרך משל, 'באר שחת', ו'אברון', ו'תפתה'
 7 [מדרוה], ו'עלוקה'; וכל לשון כליה והשחתה קוראין לו,
 8 לפי שהיא הפליה שאין אחריה תקומה לעולם, ויהפסד
 9 שאינו חוזר לעולם.
 10 ו. שמא תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות
 11 והנית האדם שלם בדרכי האמת, אלא להיות אוכל ושותה
 12 מאכלות טובות ובוועל צורות נאות ולובש בגדי שש
 13 ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב
 14 ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערכים
 15 הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי
 16 דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הן, ואין
 17 בהם תועלת [תקווה]. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם
 18 הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים
 19 האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדמן
 20 אלא מפני צרך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על בריו.
 21 ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו.
 22 הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום
 23 דרך בעולם הזה להשיגה בה ולידע אותה, שאין אנו
 24 יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווין;
 25 אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון]
 26 בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת,
 27 שבערף [נדמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף
 28 בעולם הזה במאכל ובמשתה, אינו כן; אלא אותה הטובה
 29 גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שאמר
 30 דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראך, פעלת לחוסים
 31 בך".
 32 ז. וכמה המה דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שגאמר:
 33 "ולוא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר
 34 הודיעונו חכמים הראשונים, שטובות העולם הבא אין כח
 35 באדם להשיגה על ברירה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה
 36 אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאין
 37 בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שנגנין
 38 בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזר הממשלה
 39 לישראל. אבל טובות חיי העולם הבא, אין לה ערך
 40 ודמיון, ולא דמוה הנביאים, כדי שלא יפתחו אותה
 41 [ערכה] בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה,
 42 אלהים זולתך - יעשה למחפה לו"; כלומר, הטובה שלא
 43 ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם
 44 שמתכה לו. אמרו חכמים: "כל הנביאים כלין לא נתנבאו
 45 אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - עין לא ראתה,
 46 אלהים זולתך".
 47 ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני

- 1 ה. כְּשֶׁהִקְרָא קוֹרֵא אֶת קְרִית שְׁמַע, צָרִיךְ שִׁיחַ מְבָרֵךְ
 2 לְפָנָיָהּ וְלֹאֲחֶרְיָהּ - בֵּין לִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע וּבֵין לְאַחֲרֶיהָ, וְכֵן הוּא
 3 סֹדֵר הַבְּרָכּוֹת: בְּקְרִיאַת שְׁמַע שְׂפִיּוֹם מְבָרֵךְ שְׁתֵּי - שְׁתֵּי בְּרָכּוֹת
 4 לְפָנָיָהּ, וְבְרָכָה אַחַת לְאַחֲרֶיהָ, וּבְקְרִיאַת שְׁמַע שְׂבִילָהּ מְבָרֵךְ
 5 שְׁתֵּי לְפָנָיָהּ וּשְׁתֵּי לְאַחֲרֶיהָ.
 6 ו. אִיזוּהִי בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שְׂלֹפְנָיָהּ בַּיּוֹם - שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע
 7 שֶׁל יוֹם, זוֹ בְּרָכָה 'יּוֹצֵר אוֹר וְכוּרָא חוֹשֶׁךְ' וְכו'. שְׁנֵייהָ לָהּ -
 8 הַבְּרָכָה שֶׁלֹּאֲחֵר הָרֵאשׁוֹנָה הִיא בְּרָכָה 'אַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֶּתְנוּ'
 9 וְכו'. וְשְׂלֹאֲחֶרְיָהּ - וְהַבְּרָכָה שֶׁלֹּאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל יוֹם, הִיא
 10 בְּרָכָה 'אַמֶּת וַיִּצְבֹּ'. וְאִיזוּהִי בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שְׂלֹפְנָיָהּ בְּלִילָהּ
 11 - שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל לַיְלָה, זוֹ בְּרָכָה 'אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב
 12 עֲרֵבִים'. שְׁנֵייהָ לָהּ - וְהַבְּרָכָה שֶׁלֹּאֲחֵר הָרֵאשׁוֹנָה הִיא בְּרָכָה
 13 'אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית עֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל אֶהְבֶּת'. וּבְרָכָה רֵאשׁוֹנָה
 14 שְׂלֹאֲחֶרְיָהּ - שֶׁלֹּאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל לַיְלָה, זוֹ בְּרָכָה 'אַמֶּת
 15 אֶמְוֶנָה'. שְׁנֵייהָ לָהּ - וְהַבְּרָכָה שֶׁלֹּאֲחֵר הָרֵאשׁוֹנָה הִיא בְּרָכָה
 16 'הַשְּׂכִיבֵנוּ'.
 17 ז. בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שְׂלֹפְנָיָהּ - שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין בַּיּוֹם
 18 שֶׁהִיא בְּרָכָה יּוֹצֵר אוֹר וּבֵין בְּלִילָהּ שֶׁהִיא בְּרָכָה מַעֲרִיב עֲרֵבִים,
 19 פּוֹתַח בָּהּ - מִתְחִיל אֶת הַבְּרָכָה בְּלִשׁוֹן 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' וכו',
 20 וְחֹתֵם - וּמִסִּיּוֹם אֶת הַבְּרָכָה בְּ'בְּרוּךְ אַתָּה ה' וכו', וְשֹׁאֵר
 21 בְּ'בְּרוּכֶיךָ - וְשֹׁאֵר בְּרָכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע [שֶׁהֵן הַבְּרָכָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁלִּפְנֵי
 22 קְרִיאַת שְׁמַע, וְשְׁתֵּי הַבְּרָכּוֹת שֶׁלֹּאֲחֶרְיָהּ], חֹתֵם - מִסִּיּוֹם בְּכָל אַחַת
 23 מֵהֵן בְּ'בְּרוּךְ אַתָּה ה', וְאֵין לָהֶן פְּתִיחָה - וְאֵין הַבְּרָכּוֹת הָאֵלוֹ
 24 מִתְחִילוֹת בְּלִשׁוֹן 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'!
 25 בְּרָכּוֹת אֵלוֹ - שְׂקוּדִים וְאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע עִם שְׂאֵר כָּל הַבְּרָכּוֹת
 26 הַעֲרוּכּוֹת - הַסְּדוּרוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל, עֲזָרָא וּבֵית דִּינֵי
 27 [הַנִּקְרָאִים אֲנִשֵּׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָּה] תִּקְנֹנִים, וְאֵין אֲדָם רִשָּׁאֵי לֹא
 28 לְפָחוֹת מֵהֵן, וְלֹא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן. מְקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ חֲכָמִים
 29 לְחֹתֵם אֶת הַבְּרָכָה בְּ'בְּרוּךְ אַתָּה ה' [כַּגּוֹן בְּרָכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע],
 30 אֵינֹו רִשָּׁאֵי שְׂלֹא לְחֹתֵם בְּ'בְּרוּךְ אַתָּה ה', וּמְקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ

הלכה למעשה

בְּרָכּוֹת וכו'. ובשו"ע הרב (סי' סו ס"ב) הוסיף שלא אמרו שהמשנה מטבע שטבעו חכמים לא יצא אלא כשמשנה בפתחת או בחתימתן של הברכות, אבל שאר הנוסח אינו מעכב אם שינה אותן, ואפילו אם דילג הרבה תיבות [חוץ מהתיבות שפירוטן חכמים שהן מעכבות], יצא. וכל שאינו אומר אמת ויצייב וכו', לא יצא ידי חובתו. ובשו"ע (סי' סו ס"ב) פסק שלא יצא ידי חובת המצוה 'כתיקונה' [אבל ידי קריאת שמע יצא, שהרי הברכות אינן מעכבות את קריאת שמע. שו"ע הרב (שם ס"ב)].

הלכה ח: הקדים ברכה שנייה וכו', יצא. ובמשנה ברורה (סי' ס סק"ו) כתב שדין זה שיצא, זהו רק בדיעבד. במשנה ברורה (סי' ס סק"ה) כתב, שאם הקדים את ברכת אמת ויצייב קודם לקריאת שמע, או שאמר את הברכות שקודם קריאת שמע לאחר קריאת שמע, או אפילו אחר התפילה, יצא ידי חובתו. בשחרית פתח וכו', שכל הברכות הולכות אחר חתימתן. ובשו"ע (סי' נט ס"ב) פסק שגם אם פתיחת הברכה היתה שלא כתיקונה, לא יצא. ובמשנה ברורה (שם סק"ח) כתב שהכלל בדינים אלו הוא, שיש

הלכה ו: שנייה לה אהבת עולם אהבתנו. וברמ"א (סי' ס ס"א) כתב שיש אומרים 'אהבה רבה', ושכן נוהגים בכל אשכנז ובמשנה ברורה (שם סק"ב) כתב על דבריו שזהו רק בשחרית, אבל בערבית נוהגים לומר אהבת עולם. והוסיף שדין זה הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אף אם אמר בשחרית אהבת עולם יצא ידי חובתו. ובשו"ע הרב (שם) כתב שהגאונים הכריעו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם, וכן נוהגים במדינות אלו [אמנם ראה בסידורו שהנוסח הוא 'אהבת עולם' בין בשחרית ובין בערבית].

הלכה ז: אמירת פיוטים בכרכות קריאת שמע השו"ע (סי' סח ס"א) כתב שיש מקומות שמפסיקים בכרכות קריאת שמע לומר פיוטים, ונוכח למנוע מלאומרם משום שהוא הפסק. וברמ"א (שם) כתב שיש אומרים שאין איסור בדבר, ושכן נוהגים בכל המקומות לאומרם. ועיין בשו"ע הרב (שם ס"א-ב) ובמשנה ברורה (שם ס"ק א') שהאריכו לבאר באלו פיוטים התיירו, ובאיזה אופן. כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ב טבת – ספר אהבה – הלכות קרית שמע קיז

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

- 1 **ט.** אֵיזָה הוּא זְמַן שֶׁל מִצּוֹת קְרִיַת שְׁמַע שְׁקוּרָאִים בְּלִילָהּ, מְצַוְתָהּ מְשַׁעֵת יְצִיאַת הַכּוֹכְבִּים וְזוֹהוּ מִשִּׁירָאוֹ שְׁלוֹשָׁה כּוֹכְבִּים
2 [בינוניים] עַד חֲצִי - חֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְאִם עֶבֶר אֶפִּילוֹ בְּמִזֵּיד עַל
3 דְּבָרֵי חֲכָמִים שֶׁאִמְרוּ שֶׁסּוּף זְמַנָּה הוּא בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה וְאֵיחָר וְקָרָא
4 אֶת קְרִיאַת שְׁמַע לְאַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה עַד שְׁלֹא - קוֹדֵם שְׁעָלָה עֲמוּד
5 הַשְּׁחָר, יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, מִשּׁוֹם שְׁלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת
6 אֲלֹא כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד, יֵצֵא
7 יְדֵי חוֹבְתוֹ.
8 **י.** הַקּוּרָא אֶת קְרִיַת שְׁמַע שֶׁל עֲרֵבִית אַחַר שְׁעָלָה עֲמוּד
9 הַשְּׁחָר קוֹדֵם הַגֶּנֶץ הַחֲמָה [שְׁעָה שֶׁהַחֲמָה מִתְחִלָּה לְזוּרוֹת בְּרָאשֵׁי
10 הַהַרְיָם], לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלֹא אִם בֶּן הוּא הֵיךְ אָנוֹס כְּגוֹן
11 שְׁכוֹר אוֹ חוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שִׁמְחַמֵּת כֵּן הוּא לֹא יִכַּל לְקוּרָא
12 בְּלַיְלָה קוֹדֵם שְׁעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר. וְאָנוֹס שְׁקָרָא בְּעַת זֶה - לְאַחַר
13 שְׁעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר אֵינוֹ מְכַרְףּ 'הַשְּׁכִיבְנוּ', מִפְּנֵי שְׁלֹא שִׁיךְ לִוְמֵר
14 לְשׁוֹן 'שְׁכִיבָה' בּוֹמֵן שֶׁהִגִּיעָה שְׁעַת קִימָה אֲצֵל רוֹב בְּנֵי אָדָם.
15 **יא.** וְאֵיזָה הוּא זְמַנָּה שֶׁל מִצּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּיּוֹם, מְצַוְתָהּ
16 לְכַתְּחִילָה שִׁתְּחִיל לְקָרוֹת קוֹדֵם הַגֶּנֶץ הַחֲמָה, כְּדֵי שְׁיִגְמֹרוּ
17 לְקָרוֹת אֶת קְרִיאַת שְׁמַע וְלְכַרְףּ אֶת הַבְּרִכָּה הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁאֲחֵרֶיהָ
18 [שֶׁהִיא בְּרִכַּת 'גָּאֵל יִשְׂרָאֵל'], עִם הַגֶּנֶץ הַחֲמָה, וּמִיד כִּשְׁתַּנֵּץ הַחֲמָה
19 יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְשַׁעוֹר זֶה שֶׁל הַגֶּנֶץ הַחֲמָה הוּא כְּמוֹ
20

הלכה למעשה

שעה. השו"ע (סי' נח ס"ב) פסק שאם לא קרא אותה קודם הגן החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל. ובשו"ע הרב (שם ס"ה) כתב שזהו רק אם יש לו ציצית ותפילין וציצבור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה. **שְׁעוֹנָתָה עַד סוּף שְׁלוֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם לְמִי שֶׁעֲבַר וְאֵיחָר.** ובשו"ע (סי' נח ס"א) לא חילק זמן זה הוא רק למי שעבר ואיחר, אלא פסק שזמן קריאת שמע של שחרית הוא עד סוף ג' שעות שהוא רביעית מן היום [ובמשנה ברורה (שם סק"ג) כתב שלכתחילה אסור להתאחר עד זמן זה].

הלכה יב: מי שהקדים וקרא וכו', יצא ידי חובתו. ובשו"ע (סי' נח ס"ד) פסק שיצא בדיעבד, וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק יט) שמה שיצא בדיעבד הוא דווקא אם עושה כן דרך מקרה כלומר פעם אחת בחודש, אבל אם הוא רגיל לעשות כן, אמרו חכמים שאפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולקרותה, אמנם אם הוא שעת הדחק מותר אפילו הוא רגיל בזה. השו"ע הרב (סי' נח ס"ו) כתב, שאת ברכת יוצר אור אין להקדים ולומר כל כך בהשכמה, אלא ימתין לאמרה עד שיכיר בין תכלת ללבן [והוא הזמן שיראה את חבירו במרחק ד' אמות ויכירנו. משנה ברורה (שם ס"ק יז)]. וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ט"ז), שכשאומר קריאת שמע משעלה השחר, יניח אז תפילין, אבל לא יברך עליהם קודם שיגיע הזמן שיראה את חבירו במרחק ד' אמות ויכירנו.

הלכה יג: ומברך הוא לפניו ולאחריה כל היום. ובשו"ע (סי' נח ס"ו) פסק, שיכול לקרוא בברכותיה רק עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום, אבל לאחר מכן קוראה בלא ברכותיה [ובשו"ע

שני דברים בברכת 'יוצר אור' ובברכת 'מעריב ערבים' שמעכבים: א. פתיחת הברכה או אמצעיתה צריכה להיות כדין. ב. תחית הברכה [וראה בביאור הלכה (שם ד"ה ולא) שהביא שהגר"א השיג על פסק השו"ע, ופסק כשיטת הרשב"א שהכל תלוי בחתימת הברכה, ואם חתם כדין, יצא ידי חובתו].

הלכה יד: אלא אם כן היה אנוס כגון שיכור. וכתב במשנה ברורה (סי' רלה ס"ק לא), שאם השתכר זמן מועט קודם עלות השחר, שאי אפשר בשעה קטנה כזו להפיג שכרותו, אין זה נחשב לאנוס ולא יצא ידי חובתו. הרמ"א (סי' רלה ס"ד) פסק שרק ברכת השכיבנו אינו מברך, אבל את שאר ברכות קריאת שמע [ברכת מעריב ערבים, אהבת עולם, וברכת אמת ואמונה], מברך. ובמשנה ברורה (שם ס"ק לד) כתב שלא יאמר 'ברוך ה' לעולם', וכן לא יתפלל תפילת שמונה עשרה, משום שתפילת ערבית נתקנה רק בשביל הלילה, ומכיון שעלה עמוד השחר, יום הוא לכל דבר.

הלכה יא: ואיזה הוא זמנה ביום וכו'. ובשו"ע (סי' נח ס"א) פסק שזמנה הוא משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת במרחק ד' אמות, ויכירנו, אבל מצוה מן המובחר לקרותה כוונתין שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הגן החמה, כדי שיסיים קריאת שמע וברכותיה עם הגן החמה. וראה בשו"ע הרב (שם ס"ד) שדן האם זמן קריאת שמע לכתחילה הוא קודם הגן החמה או לאחריו, והביא כמה שיטות בזה. **ושעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש.** וברמ"א (סי' נח ס"א) כתב ששיעור הגן החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ [ובמשנה ברורה (שם סק"ט) כתב על דבריו שיש גורסים עישור שעה, והביא שהביאור הגר"א כתב שצריך לומר שליש עישור

פָּרָק ב

15 צמודות לקרקע, או כשהוא מושלף - שוכב על גבו ופניו
 16 לְמַעַלָּה, אֲבָל קוֹרָא הוּא - מותר לו לקרוא, והוא - כשהוא
 17 שוֹכֵב עַל צִדּוֹ. וְאִם הָיָה בְּעַל פֶּשֶׁר הַרְבֵּה וְאֵינּוּ יָכוֹל
 18 לְהִתְחַפֵּץ עַל צִדּוֹ, או שְׁהֵיָה חוֹלָה שֶׁקָּשָׁה לוֹ לְהִתְחַפֵּץ עַל צִדּוֹ,
 19 נוֹטָה מְעַט לְצִדּוֹ וְקוֹרָא.
 20 ג. מִי שְׁהֵיָה מְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו, וְרוּצָה לְקֹרֵת קְרִיאת שְׁמַע,
 21 עוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן [שהוא 'שמע ישראל וכו'], משום
 22 שמהלך אין יכול לכוין, וְהִשְׁאָר - ושאר הפסוקים שבקריאת שמע,
 23 קוֹרָא וְהוּא מְהַלֵּךְ - יכול לקרוא כשהוא מהלך, ואין צריך לעמוד.
 24 הָיָה יִשָּׁן וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאת שְׁמַע, מְצַעְרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ
 25 עַד שִׁיקְרָא פֶּסוּק רֵאשׁוֹן בְּכוּוּנָה כְּרֹאֵי, מְכַאֵן וְאֵילָף - אבל
 26 לאחר שקרא פסוק ראשון [ועדיין לא קרא את שאר הפסוקים
 27 שבקריאת שמע] אִם אֲנַסְתָּהּ - תקפה אותו שִׁינָה, אֵין מְצַעְרִין
 28 אוֹתוֹ.

1 **א.** הַקּוֹרָא אֶת קְרִיאת שְׁמַע וְלֹא פִּינּוֹן לְבוֹ - כלומר שלא חשב
 2 בליבו כאילו הוא עומד לפני השכינה ולא קיבל על עצמו עול מלכות
 3 שמים בפסוק ראשון שהוא 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
 4 אֶחָד', לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְהִשְׁאָר - ובשאר הפסוקים
 5 שבקריאת שמע, אִם לֹא פִּינּוֹן, יֵצֵא. אֲפִילוּ אִם הָיָה קוֹרָא
 6 בַּתּוֹרָה אֶת פְּרֻשַׁת קְרִיאת שְׁמַע פְּדֻרְכוֹ - כפי הדרך שקורא את שאר
 7 פְּרֻשֵׁי הַתּוֹרָה, אוֹ שְׁהֵיָה מְגִינָה - בודק ספר תורה אם יש בו טעות
 8 אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ שֶׁל קְרִיאת שְׁמַע בְּעֹנֵת קְרִיאתָהּ - בזמן של
 9 קְרִיאת שְׁמַע, יֵצֵא, וְהוּא - ובלבד שִׁפְיָנוֹן לְבוֹ בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן.
 10 **ב.** כָּל אֶדָּם קוֹרְאִין אֶת קְרִיאת שְׁמַע פְּדֻרְכָּן - כפי שמודמן להם
 11 באותה שעה, בִּין עוֹמְדִין, בִּין מְהַלְכִין, בִּין שוֹכְבִין, בִּין
 12 רוֹכְבִין עַל גְּבֵי בְּהֵמָה. וְאִסּוּר לְקֹרֵת אֶת קְרִיאת שְׁמַע וְהוּא
 13 מוּטָל וּפְנֵי טוּחוֹת בְּקִרְקַע - כשהוא שוכב באופן שהפנים שלו

הלכה למעשה

שוכב על צדו. וברמ"א (סי' סג ס"א) כתב שהטעם שקורא כשהוא שוכב על צידו הוא משום שכבר שוכב ויש לו טורח לעמוד. וביאר במשנה ברורה (שם סק"ג) שכוונתו היא מפני שכבר פשט את בגדיו ויש לו טורח לעמוד ולחזור וללבשם, אבל אם הוא שוכב בבגדיו, צריך לעמוד כדי לקרוא קריאת שמע. ובשו"ע הרב (סי' סג ס"א) כתב שהעיקר להלכה הוא כשיטת החולקים על דברי הרמ"א (שלא כתבו שההיתר הוא דווקא אם יש לו טרחה לעמוד, אלא בכל אופן מותר לקרוא על צידו). וביאור הלכה (שם ד"ה מאחר) כתב במסקנת דבריו שלכתחילה יש להחמיר כשיטת הרמ"א. **ואם היה בעל בשר וכו'.** ובמשנה ברורה (סי' סג סק"ד) כתב שאם יכול לשכב על צידו אפילו רק בפסוק ראשון בלבד, חייב לעשות כן, וכל שכן אם יכול לקרותה כשהוא יושב.

הרב (שם ס"י) הוסיף שמכל מקום טוב שיקרא את קריאת שמע אף בלא ברכותיה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים]. במשנה ברורה (סי' נח ס"ק כו) כתב, שאם בירך לאחר שעה רביעית, זה נחשב לברכה לבטלה. אמנם בביאור הלכה (שם ס"ו ד"ה קוראה) הביא בשם שו"ת משכנות יעקב שנוטה להכריע שבדיעבד יכול לקוראה בברכותיה עד חצות, וכתב על כך שאפשר שיש לסמוך על זה אם נאנס. ובקצות השולחן (סי' יט ס"י"ג) כתב שאם עברה שעה רביעית יכול לקוראה בברכותיה עד חצות היום [וציין בהערה לדברי המשכנות יעקב וצמח צדק (ברכות פ"א מ"ב)]. ועוד הביא שיש סוברים שבמקום אונס אפשר לקוראה בברכותיה כל היום].

הלכה א: הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון וכו'. ובשו"ע הרב (סי' ס ס"ה) הוסיף, שבפסוק הראשון צריך כוונת הלב שיבין מה שהוא אומר בפיו, וכוונה זו מעכבת בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ס"ה) כתב, שלכתחילה יש לכוון בפסוק הראשון את כוונת שם ה' כמו שנתבאר בשו"ע (או"ח ס"ה ה), אך בדיעבד אם כיון רק כוונה כללית לשם ה' ולא כיון כוונת אלו, יצא ידי חובתו. וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג ס"ה כה) מה שכתב בזה. וכתב בשו"ע הרב (סי' סג ס"ה), שהתיבות 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הן בכלל פסוק ראשון [ויש מחמירים עד התיבות 'על לבבך'. משנה ברורה (שם ס"ק יא)], ואם לא כיון לבו בהן, צריך לחזור ולקרותם. השו"ע (סי' ס ס"ד) פסק שמצוות צריכות כוונה, ובשו"ע הרב (שם ס"ה) ביאר, שה'כוונה' היא לצאת ידי חובתו בעשיית המצוה, וכתב עוד, שבמצוות קריאת שמע, כוונה זו מעכבת רק בפסוק הראשון. אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק יא) הביא, שכוונה זו מעכבת בכל פרשיות קריאת שמע, ויש אומרים שרק בפסוק ראשון. וראה בשו"ע הרב (סי' ס ס"ה וסי' סג ס"ה) ובמשנה ברורה (סי' ס ס"ק ז') שהוסיפו עוד פרטי דינים בענין הכוונה, ובמי שלא כיון.

הלכה ג: מי שהיה מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון. וכתב במשנה ברורה (סי' סג סק"י) שמה שאמרו שצריך לעמוד, הכוונה היא להתעכב במקום אחד, אבל מותר לקרותה בין בעמידה ובין בישיבה. המשנה ברורה (סי' סג סק"ט) כתב שבדיעבד אם קרא פסוק ראשון כשהוא מהלך, אינו צריך לחזור ולקרותו. השו"ע הרב (סי' סג ס"ד) כתב שהוא הדין אם היה רוכב על גבי בהמה, צריך להעמידה, שאינו יכול לכוין כל כך שהוא טרוד בהליכתה, אבל אם יושב בעגלה אין צריך להעמידה. ובמשנה ברורה (שם סק"י) כתב שברוכב על הבהמה יש דיעות בין האחרונים, ונכון להחמיר. וביושב בקרון או בספינה אינו צריך לעמוד, לפי שיכול לכוין היטב. היה ישן מצעירין אותו וכו'. ובשו"ע (סי' סג ס"ה) פסק, שאם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון כשהוא ער ממש, ומכאן ואילך אין מצערים אותו כדי שיקרא כשהוא ער ממש, שאף על פי שהוא קורא מתנמנם, יצא [ואף על פי שלכתחלה צריך לכוין בכל קריאת שמע, אבל אין מצערים אותו בשביל כך כיון שהוא אנוס בשינה, אלא מצערים אותו עד שיקרא כולו בפיו. שו"ע הרב (שם ס"ו)].

השו"ע הרב (שם) כתב שדין זה לא נאמר באונס שינה בלבד, אלא הוא הדין אם היה לו אונס אחר.

הלכה ב: ואסור לקרות קרית שמע והוא מוטל וכו', או מושלף וכו'. וביאור הלכה (סי' סג ס"א ד"ה אבל) כתב בשם הפרי מגדים שבדיעבד יצא ידי חובתו. אבל קורא הוא והוא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ב טבת – ספר אהבה – הלכות קרית שמע ק"ט

מתוך מהדורת חזק

- 22 הדין, והגיע זמן קריאת שמע, גומר קודם את הדבר שעוסק בו
23 [שהרי עדיין יש לו זמן לקרות עד סוף שלוש שעות ביום], וְאַחַר
24 כִּף קוֹרָא את קְרִית שְׁמַע. וְאִם הָיָה מְתִירָא שְׁמָא יַעֲבוֹר זְמַן
25 הַקְּרִיאָהּ מִחַמַּת שִׁימִשֵּׁךְ בְּסַעֲדוֹתָיו [או בשאר העיסוקים], וְפִסְק
26 מְעִיסוֹקוֹ וְקָרָא את קריאת שמע, הָרִי זֶה מְשׁוּבָח.
27 ז. מִי שֶׁיֵּרֵד לְטָבוֹל בַּמַּיִם כְּדִי לְהִטְהַר מִטּוּמְאָתוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן
28 קְרִיאַת שְׁמַע, אִם יָכוֹל לְעַלּוֹת מִן הַמַּיִם וְלְהִתְפַּסֵּת בְּבִגְד
29 וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע קוֹדֵם שֶׁתִּגַּץ הַחֶמְדָּה, יַעֲלֶה וְיִתְפַּסֵּה
30 וְיִקְרָא, וְאִם הָיָה מְתִירָא שְׁמָא תִּגַּץ הַחֶמְדָּה קוֹדֵם שֶׁיִּקְרָא -
31 לִפְנֵי שִׁסְפִיק לְעֵלוֹת מֵהַמַּיִם וְלְהִתְכַסּוֹת וְלִקְרוֹא קְרִיאַת שְׁמַע, יִתְפַּסֵּה
32 בְּמַיִם שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. וְלֹא יִתְפַּסֵּה לֹא
33 בְּמַיִם שֶׁרִיחָן רַע, וְלֹא בְּמַיִם הַמְּשֻׁרָה - מֵיִם שְׁשׁוּרִים בְּהֵם
34 גְּבַעוּלֵי פֶשֶׁתָן [ורחים רע], וְלֹא בְּמַיִם צְלוּלִין - שְׁקוּפִים, מְפֻנֵּי
35 שְׁעָרָתוֹ נִרְאָת מְהֵן, אֲבָל מִתְּפִסָּה הוּא בְּמַיִם עֲכוּרִים -
36 שאינם צלולים ושקופים, שְׁאִין רִיחָן רַע, וְקוֹרָא את קריאת שמע
37 בְּמִקְוָמוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם.
38 ח. הַקּוֹרָא את קְרִית שְׁמַע, לֹא יִרְמוֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרוֹץ
39 בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאֲצָבָעוֹתָיו עַל דְּבַר אַחַר שְׁאִינוֹ מַעֲנִין
40 קְרִיאַת שְׁמַע, כְּדִי שֶׁקְרִיאַתוֹ לֹא תִּהְיֶה נְרִיאַת כְּקְרִיאַת עֲרָא, וְאִם
41 עָשָׂה כֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁיִּצְאָ דְּיִ חוֹבְתוֹ שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, הָרִי
42 זֶה מְגוֹנָה. וְצָרִיךְ לְהִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרָא - כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא

הלכה למעשה

חילוק בדין זה בין התחיל בהיתר לבין התחיל באיסור, והאריך
לבאר את פרטי הדינים בענין זה.

הלכה ז: באיזה אופן מותר לקרוא במים צלולים

הרמ"א (סי' עד ס"ב) פסק שאם לבו עומד מחוץ למים שערוותו
נמצאת בהם, מותר לקרוא קריאת שמע אפילו במים צלולים
[משום שהמים מפסיקים בין לבו לבין הערוה. משנה ברורה (שם
ס"ק יג)]. ובשו"ע הרב (שם ס"ג) כתב שצריך שגם ראשו יהיה
מחוץ למים. ובמשנה ברורה (שם) הוסיף שיהיה גם כן שלא
יסתכל בערוה.

הלכה ח: הקורא קרית שמע לא ירמוז בעיניו וכו'. ובשו"ע

(סי' סג ס"ו) פסק שדינים אלו נאמרו רק בפרשה ראשונה של
קריאת שמע [ויש מחמירים גם בפרשה שניה כשאינו לצורך דבר
מצוה. משנה ברורה (שם ס"ק יח)]. ובשו"ע הרב (שם ס"ז) כתב
שבפרשה ראשונה אסור אפילו לצורך מצוה, אבל מפרשה שניה
ואילך מותר לצורך מצוה קצת.

ואם לא השמיע לאזנו יצא. ובשו"ע (סי' סב ס"ג) הוסיף שדין
זה שאם לא השמיע לאזנו יצא, הוא רק אם הוציא בשפתיו [אבל
אם קרא בלבו, לא יצא, משום שהרהור אינו נחשב כדיבור.
שו"ע הרב (שם)].

המשנה ברורה (סי' סב ס"א) כתב שמה שאמרו שאם לא דקדק
יצא, אין הכוונה שלא הזכיר התיבות והאותיות, שבוה ודאי לא
יצא, אלא הכוונה היא שלא נתן ריוח בין הדבקים, או שלא אמר
כראוי את אות ז' של תיבת 'תוֹכְרוּ', וכדומה.

- 1 ד. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאכָה וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, מְפַסֵּיק
2 מִמְּלַאכְתּוֹ עַד שֶׁיִּקְרָא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה כּוּלָּה - עַד סוֹף פֶּרֶשֶׁת
3 'ואהבת'. וְכֵן הָאֻמְנִין [בעלי מלאכה] העוסקים במלאכתם אצל
4 אחרים בוטלין מְמַלְאכְתָּן זְמַן שְׁקוּרָאִים פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל
5 קְרִיאַת שְׁמַע, כְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְרִיאַתם נְרִיאַת כְּקְרִיאַת עֲרָא,
6 וְהַשָּׂאֵר - ושאר הפרשיות של קריאת שמע קוֹרָא - מותר לו לקרוא
7 והוא - כשהוא עוֹסֵק בְּמִלְאכְתּוֹ. אֲפִילוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרִאשׁ
8 הָאֵילָן או בְּרִאשׁ הַכּוֹתֵל ואין דעתו מיושבת עליו מפני שמתירא
9 שֶׁמֵּא יִפּוֹל, מִכֵּל מְקוּם קוֹרָא את קריאת שמע בְּמִקְוָמוֹ שֶׁבְּרִאשׁ
10 הָאֵילָן או הַכּוֹתֵל, וְיִמְכַרְךָ שֶׁם גַּם את הברכות של לְפָנֶיהָ - לפני
11 קְרִיאַת שְׁמַע וְשֶׁל לְאַחֲרֶיהָ - אחרי קריאת שמע.
12 ה. הָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִית שְׁמַע,
13 פּוֹסֵק מִלִּמּוּדוֹ וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִמְכַרְךָ את הברכות של
14 לְפָנֶיהָ וְשֶׁל לְאַחֲרֶיהָ. הָיָה עוֹסֵק בְּצַרְכֵי רַבִּים וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת
15 שְׁמַע, לֹא יִפְסִיק את עִיסוֹקוֹ כְּדִי לְקַרֵּת קְרִיאַת שְׁמַע, אֲלָא קוֹדֵם
16 יִגְמֹר עֲסָקִיהֶן - את צרכיהם של הרבים, וְאַחַר כֵּן יִקְרָא קְרִיאַת
17 שְׁמַע אִם נִשְׁאַר עֲדִיין עַת - זְמַן כְּדִי לְקַרֵּת.
18 ו. הָיָה עוֹסֵק בְּאֲבִילָה, או שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמְּרַחֵץ, או שֶׁהָיָה
19 עוֹסֵק בְּתַסְפּוּרָת, או שֶׁהָיָה מְהַפֵּךְ בְּעוֹרוֹת - עוֹרוֹת שְׁשׁוּרִים
20 לְצוּרֵךְ עֵיבוּדֵם בְּחוֹמְרִים שׁוֹנִים, וְהוּא הוֹפֵךְ אוֹתָם כְּדִי לְבוֹדֵקֵם אִם
21 עוֹבְדוֹ כְּרָאוי, או דִּינִים שֶׁהֵיוּ עוֹסְקִין בְּדִין - יוֹשְׁבִים לְדוֹן את

הלכה ד: מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק וכו'. ובשו"ע הרב

(סי' סג ס"ח) הוסיף שדין זה שצריך להפסיק נאמר אפילו באופן
שיכול לבוין בשעה שעוסק במלאכה.
אפילו היה עומד בראש האילן וכו', ומברך לפניו ולאחריה.
ובשו"ע (סי' סג ס"ח) השמיט את הדין שמברך לפניו ולאחריה
[וראה בפרי חדש (שם ס"ח) שביאר מה הטעם שהשו"ע השמיט
דין זה].

הלכה ה: המלמד תורה לאחרים

הרמ"א (סי' קו ס"ב) כתב שאם הוא מלמד תורה לאחרים [ואם
לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר התפלה.
שו"ע הרב (שם ס"ד)], אינו מפסיק אלא לקריאת פסוק ראשון
של קריאת שמע, ואם אין השעה עוברת, ויש לו עדיין זמן
להתפלל ולקרוא קריאת שמע, אינו פוסק כלל.
היה עוסק בצרכי רבים לא יפסיק וכו'. ובשו"ע הרב (סי' ע
ס"ד) כתב שדין זה נאמר רק בדורות הראשונים שהיו עוסקים
לשם שמים, אבל עכשיו אין לפטור מקריאת שמע אלא באופן
שאין מי שישתדל אלא הוא, שאז אפילו עוסק בהצלת ממונם
לבו, נחשב כעוסק במצוה ולא יפסיק. והוסיף, שמכל מקום טוב
שיקרא פסוק ראשון של קריאת שמע, וברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד. וראה בדבריו ובמשנה ברורה (שם ס"ק י"ב)
שהוסיפו עוד פרטי דינים באיזה אופן נאמר דין זה.

הלכה ו: היה עוסק באכילה וכו', גומר ואחר כך קורא קרית

שמע וכו'. ובשו"ע (סי' ע ס"ה) הביא את שיטת הרמב"ם ואת
שיטת הראב"ד, ולא הכריע. וראה בשו"ע הרב (שם) שכתב שיש

25 בְּדָאֵל - באות ד' שֶׁל תִּיבַת אֶחָד, כְּדִי שְׂיִמְלִיכֶהוּ - בשיעור זמן
 26 שיש בו להמליך במחשבה את הקב"ה עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ
 27 וְעַל אַרְבַּע רִחוֹת הָעוֹלָם. וְכֵן צָרִיף לַיְהוָה שֶׁלֹּא יִחַטֹּף - שלא
 28 ימהר בקריאת האות תת שבתיבת אחד כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֹרָא
 29 כְּאוֹמֵר אִי תָד כְּלוֹמֵר אֵין אַחַד [ח"ו].
 30 י. קוֹרֵא אֲדָם אֶת קְרִיאַת שְׁמֵעַ כְּכֹל לְשׁוֹן שְׂיִהְיֶה מְכִירָה -
 31 שהוא מבין, וְהַקּוֹרֵא כְּכֹל לְשׁוֹן - בלשון שאינו לשון הקודש,
 32 צָרִיף לְהִזְהַר בְּשַׁעַת קְרִיאָתוֹ מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ - שלא יאמר את
 33 הטעויות שֶׁשִׁי בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן, וְכֵן צָרִיךְ שִׁיחָא מְדַבְּרֵק בְּאוֹתָהּ
 34 הַלְשׁוֹן שֶׁהוּא קוֹרֵא בָּהּ, כְּמוֹ שְׂיִהְיֶה מְדַבְּרֵק בְּלְשׁוֹן הַקְּדוֹשׁ אִם
 35 קָרָאָה בְּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.
 36 יא. הַקּוֹרֵא אֶת קְרִיאַת שְׁמֵעַ לְמַפְרַע - הַפּוֹךְ מִסֵּדֵר כְּתִיבְתָּהּ
 37 בתורה, לֹא יִצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁלֹּא יִצָּא,
 38 בְּסֵדֵר הַפְּסוּקִים - באופן שהיפך את סדר הפסוקים, כגון שהקדים
 39 ואמר את הפסוק 'ואהבת' לפני 'שמע', אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרָשָׁה
 40 לְפָרָשָׁה, כגון שהקדים את פרשת 'והיה אם שמוע' לפרשת 'שמע',
 41 אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רְשָׁאֵי לְעִשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִילָה, אֲנִי אוֹמֵר שְׂיִצָּא
 42 יָדֵי חוֹבְתוֹ וְאֵין זֶה נִחְשָׁב 'קוֹרֵא לְמַפְרַע', לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָּהּ
 43 בְּתוֹרָה - מְכִינֵן שְׂאֵין פְּרָשָׁה אַחַת סְמוּכָה לְשֵׁנִיָּה בְּתוֹרָה (בְּכָל ג')
 44 הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ. קָרָא פְּסוּקֵי וְחִזְרוּ וְקָרְאוּ פַּעַם שְׁנֵינָה,
 45 וְהָרִי זֶה מְגוּנָה, מִשּׁוֹם שֶׁנִּרְאָה עַל יָדֵי כֵךְ כְּמַתְלוּצָץ. קָרָא מְלָה
 46 אַחַת וְכִפְּלָהּ, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא 'שְׁמַע' 'שְׁמַע', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ,
 47 מִשּׁוֹם שֶׁנִּרְאָה הוּא כְּמַקְבֵּל עֲלָיו עוֹל מַלְכוּת נוֹסֵפֵת [מַלְבָּד עוֹל מַלְכוּת
 48 שְׁמַיִם].

1 יקרא את קריאת שמע רק בליבו, אלא צריך שיחתוך בשפתיו את
 2 קריאתו, וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - שלא חתך בשפתיו את קריאתו
 3 אלא קרא בליבו, יִצָּא יָדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמֵעַ. וְצָרִיף לְדַבְּרֵק
 4 בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמֵעַ, שִׁיקְרָא אֶת אוֹתֵיּוֹתֶיהָ כְּרֹאֵי, וְאִם לֹא דַבְּרֵק,
 5 יִצָּא.
 6 ט. כִּיִּצְדַּר מְדַבְּרֵק בְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ, יִזְהַר בְּשַׁעַת שְׁקוּרָא, שֶׁלֹּא
 7 יִרְפָּה הַחֹזֶק - שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה [כגון שיאמר
 8 'ב'שך במקום שצריך לומר 'ב'שך]. וְלֹא יִחַזֵּק הַרְפָּה - ולא
 9 יבטא את האות הרפויה כדגושה [כגון שיאמר 'ב'ניכם במקום שצריך
 10 לומר 'ב'ניכם], וְלֹא יִגְדֵּד הַנָּח - ולא יבטא את האות ב' שבתיבת 'ואהבת'
 11 בניקוד שוא נע במקום שוא נח], וְלֹא יִגְיַח הַגֵּד - ולא יבטא את
 12 שהיא מנוקדת בשוא נע כשוא נח [כגון שיבטא את האות ו' שבתיבת
 13 'מצוך' בניקוד שוא נח במקום שוא נע]. לְפִיכָף צָרִיף לִיתֵן רִיחַ
 14 בֵּין כָּל שְׁתֵּי אוֹתֵיּוֹת הַדּוּמוֹת זו לזו, שְׂאֵחַת מִהֵן נִמְצָא
 16 בְּסוֹף תִּיבָה וְהֵאחֶרֶת נִמְצָא בְּתַחֲלִיל תִּיבָה הַסְּמוּכָה לָּהּ,
 17 כְּגוֹן הַתִּיבוֹת 'כְּכֹל לְבָבְךָ' שֶׁבְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ (דְּבָרִים ו. ה), שִׁישׁ אֶת
 18 ל' בְּסוֹף תִּיבַת 'כָּל' וְעוֹד אוֹת ל' בְּתַחֲלִיל תִּיבַת 'לְבַבְךָ', צָרִיךְ שִׁיחָא
 19 קוֹרֵא אֶת תִּיבַת 'כָּל', וְאַחַר כֵּךְ שׁוֹהֶה מֵעַט (כְּדִי לִיתֵן רִיחַ בֵּין
 20 שְׁתֵּי אוֹתֵיּוֹת אֵלוֹ), וְחִזְרוּ וְקָרְאוּ אֶת תִּיבַת 'לְבָבְךָ', וְכֵן יִשְׁהֶה בֵּין
 21 הַתִּיבוֹת וְיִצְבְּרֵם מִהֶרָה' (שם יא, יז), וְכֵן יִשְׁהֶה בֵּין תִּיבוֹת 'הַכִּנָּף
 22 פְּתִיל' (בְּמִדְבָר טו, לח). וְצָרִיף לְבָאֵר זֵינֵן שֶׁל תְּזַכְּרוּ - להגות
 23 יפה את האות ד' שבתיבת 'תזכרו' שבפרשת ציצית (שם טו, מ), כְּדִי
 24 שֶׁלֹּא יִירָא כְּאִילוֹ הוּא אוֹמֵר 'לִמְעַן תִּשְׁכְּרוּ'. וְצָרִיף לְהִזְרִיף

הלכה למעשה

שהמגן אברהם כתב שיאריך באות ח' כשיעור שלישי, ובאות ד'
 כשיעור ב' שלישים. ויש אומרים שלא יאריך בחי"ת כלל, רק
 יכוין הכל בדלי"ת.

הלכה י': קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מכירה וכו'.
 ובשו"ע (סי' סב ס"ב) השמיט את מה שכתב רבינו שצריך שיהא
 מכיר את הלשון שקורא בה [אמנם במשנה ברורה (שם סק"ג)
 כתב על דברי השו"ע שדווקא שמבין באותו לשון]. ובשו"ע הרב
 (שם ס"ב) כתב שצריך שיהיה מבין את הלשון שקורא בה.
 במשנה ברורה (סי' סב סק"ג) הביא שהב"ח כתב שמצוה מן
 המובחר לקרוא דווקא בלשון הקודש, ושהאחרונים כתבו
 שבימינו אף מצד הדין יש להיזהר שלא לקרותה בלשון אחר כי
 אם בלשון הקודש [וראה שם את טעם הדבר].

הלכה יא': הקורא למפרע לא יצא, נמה דברים אמורים בסדר הפסוקים וכו'.
 וכתב במשנה ברורה (סי' סד סק"ב) שכל שכן שהמהפך את קריאת התיבות [כגון שקורא 'ובשעריך ביתך מוזוות'] לא יצא ידי חובתו.
 קרא פסוק וחזרו וקראו פעם שניה וכו' קרא מלה אחת וכפלה וכו'.
 ובשו"ע (סי' סא ס"ט) פסק, שאסור לכפול בין את תיבת 'שמע', ובין את הפסוק הראשון. משתקין אותו. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) כתב, שאין משתקין את הכופל תיבה או פסוק, אלא כשאומר בציבור ובקול רם.

הלכה ט': צריך ליתן ריח בין כל שתי אותיות הדומות וכו', כגון בכל לבבך. ובשו"ע הרב (סי' סא ס"ט) כתב שלא יפסיק הרבה בניניהם, שהרי יש מקף בין שתי תיבות האלו, וצריך להסמיכן זו לזו, אבל אף על פי כן יתן ריח והבדל כדי שיהיה נשמע שקורא שתי אותיות ל'.
וצריך לבאר זיין של תזכרו. ובשו"ע (סי' סא ס"ז) הוסיף שהוא הדין לאות ד' שבתיבת 'זוכרתם'.

השו"ע (סי' סא ס"ו) פסק שיאריך בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם, ולא יאריך יותר מכשיעור זה. ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות [וראה להלן בענין השיעור שצריך להאריך באות ח' מה שהובא עוד בזה]. ובשו"ע הרב (שם ס"ז) ביאר, שמה שאמרו להאריך בד' של אחד, אין הכוונה להאריך בפיו בקריאת הד', אלא האריכות היא במחשבתו בשעת קריאת הד' ולאחריה.
 השו"ע (שם ס"ז) פסק שצריך להדגיש את האות ד', כדי שלא תהא נשמעת כאות ו'. ובשו"ע הרב (שם) כתב שלא שיקראנה בדגש, שהרי אין בה דגש, אלא שיטעימנה בפיו יפה, וכל שכן שלא יפה עושים אותם המדגישים ומאריכים יותר מדאי, ונראה כאלו האות ד' מנוקדת בשו"א.
 השו"ע (סי' סא ס"ו) פסק שצריך להאריך בחי"ת של אחד, כדי שימליך את הקב"ה בשמים ובארץ [לפי שד' רקיעים והארץ כמנין חי"ת. שו"ע הרב (שם)]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק יח) הביא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ב טבת – ספר אהבה – הלכות קרית שמע קכא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 **יב.** קְרָאָה סִירוּגִין - הקורא קריאת שמע קטעים קטעים [שלא
2 ברציפות], יִצְא ידי חובתו, וְאִפִּילוּ אם שָׁקָה בֵּין סִירוּג לְסִירוּג
3 - המתין בין קטע לקטע פְּדִי לְגִמּוּר בתוך זמן זה אֶת כּוֹלָה -
4 את כל קריאת שמע, יִצְא, וְהוּא - ובלבד שִׁיקְרָא עַל הַסֵּדֶר -
5 כפי סדר קריאת שמע, ולא יקדים קטע אחד לשני. קְרָאָה בהיותו
6 מִתְנַמְנֵם, וּמִתְנַמְנֵם פִּירוּשׁוֹ הוּא, מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא עָר וְלֹא נִרְדָּם
7 בְּשִׁנְיָה, יִצְא, וּבִלְבָד שִׁיקְרָא עָר לַגְּמִירי בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן, כּדִי
8 שיוכל לכיין ליבו.
9 **יג.** סִפֵּק קְרָא קְרִית שְׁמַע סִפֵּק לֹא קְרָא - מי שנסתפק האם
10 קרא קריאת שמע, חוֹזֵר וְקוֹרֵא, וּמִבְּרַף לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אֲבָל
11 אִם יָדַע שֶׁקְרָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בִּירָף לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ אוֹ
12 לֹא בִירָף, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִבְּרַף. קְרָא וְטַעַה - כגון שדילג פסוק,
13 תיבה או אות, ויודע היכן טעה, יִחְזוֹר לְמָקוֹם שֶׁטַעַה - אם דילג
14 תיבה או אות, יחזור לאותה תיבה, ואם דילג פסוק, יחזור לאותו
15 פסוק, וממשיך מהם לקרות כפי הסדר. נַעֲלָם מִמֶּנּוּ בֵּין פְּרָשָׁה
16 לְפְרָשָׁה - היה קורא קריאת שמע והפסיק לאחר אחד מן הקטעים
17 שבקריאת שמע, ונעלם ממנו מקום עמידתו שבין הקטעים, וְאֵינוֹ

הלכה למעשה

שמע שיעור זמן כדי לגמור את כולה מראשה לסופה, חוזר לראש. ובמשנה ברורה (שם ס"ה) כתב, שדווקא אם שהה שיעור זמן כדי לגמור את כל הברכות, מיוצר אור' עד 'גאל ישראל', חוזר. **קראה מתנמנם וכו' יצא, ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון.** וכתב בשו"ע הרב (סי' סג ס"ו) לגבי קריאת שאר הפסוקים, שלא דווקא קראה מתנמנם יצא, אלא הוא הדין באונס אחר שמחמתו אינו יכול לכיין, יצא ידי חובתו, אך צריך שיקרא את הפסוקים בפיו.

הלכה יג: קרא וטעה יחזור למקום שטעה. ובשו"ע הרב (סי' סד ס"ב) כתב, שאם דילג תיבה אחת, או אות אחת, או ששינה נקודה אחת [באופן שזה מעכב] צריך לחזור לראש הפסוק שטעה בו. ובמשנה ברורה (שם סק"ה) כתב בדעת הסוברים שיחזור לאותה תיבה, שזה רק במקום שמתחיל ענין בפני עצמו, כגון שדילג מהפסוק 'ושננתם' את תיבת 'ודברת'. **נעלם ממנו בין פרשה לפרשה וכו' חוזר לפרק ראשון שהוא ואהבת את ה' אלהיך וגו'.** ובשו"ע (סי' סד ס"ג) פסק, שיחזור ויתחיל 'והיה אם שמוע'.

הלכה יד: ואם נסתפק לו אחר שקרא למען ירבו, אינו חוזר, **שעל הרגל לשונו הוא הולך.** וכתב בשו"ע הרב (סי' סד ס"ד) שאם מצא את עצמו או חזר בתיבה אחרת באמצע פרשה ומסופק שמה דילג, כל שכן שיכול לסמוך על הרגל לשונו, שאמר את כל מה שקדם לתיבה זו ולא דילג. כתב במשנה ברורה (סי' סד ס"ה יא), שאדם המתפלל בציבור והתעורר לו ספק באיזה 'וכתבתם' הוא או חזר, ורואה שהשליח ציבור או חזר 'וכתבתם' הראשון או השני, ימשיך כמו השליח ציבור [ואין זה תלוי אם הוא כבר התחיל 'למען ירבו' או לא].

הלכה טו: אם היה בין פרק לפרק פוסק ומתחיל ושואל בשלום מי שהוא חייב בכבודו, כגון שפגע באביו או רבו וכו'. ובשו"ע (סי' סו ס"א) פסק, שבין הפרקים מותר לשאול בשלום אדם נכבד. ומבאר במשנה ברורה (שם סק"ג), שזהו כגון זקן או

במשנה ברורה (סי' סא ס"ק כב) כתב, שאם לא כיון בפסוק הראשון, יחזור ויקרא בלחש, ואם הוא נמצא לבדו, יכול לקרוא אפילו בקול. עוד הביא בשם הט"ז שאם ממתין זמן מה בין הקריאה הראשונה לשניה, מותר, כי אין משתקן אותו אלא אם כן קורא ברציפות, וגם אינו 'מגונה' אם יעשה כן. בשו"ע הרב (סי' סא ס"ח) כתב שאסור לקרוא פרשה שתי פעמים. וכן דייק במשנה ברורה (שם ס"ק כה) מדברי השו"ע (שם ס"י), וכתב עוד, שאם הוא קורא את כל שלשת הפרשות ביחד, רשאי לקרוא שתי פעמים. השו"ע (סי' סא ס"י) פסק, שמותר לקרוא פרשה שתי פעמים בקריאת שמע שעל מנתו. ומביא השו"ע שיש מי שאומר שגם בקריאת שמע שעל המיטה יש להזהר שלא לומר פסוק ראשון שתי פעמים. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) מוסיף, שראוי לחוש לדבריו.

הלכה יב: קראה סירוגין יצא, אפילו שהיה בין סירוג לסירוג כדי לגמור את כולה יצא. ובשו"ע (סי' סה ס"א) הוסיף שבין אם הפסיק בשתיקה ובין אם הפסיק בדיבור יצא, ואפילו אם הפסק הוא מחמת אונס אין זה נחשב הפסקה [וביאר במשנה ברורה (שם סק"ב) שבהפסק מחמת אונס, יש יותר סיבה לומר שזה נחשב הפסקה, מכיון שהאדם אינו יכול לקרוא בזמן זה]. אולם הרמ"א (שם) כתב שיש אומרים שאם הפסיק מחמת אונס, ושהה כדי לגמור את כל קריאת שמע [מתחילתה ועד סופה. משנה ברורה (שם סק"ג)], חוזר לראש, וכן נוהגים. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"א) שיש אומרים שאם הפסיק מחמת אונס של ליסטים, אינו חוזר לראש אף ששהה כדי לגמור את כולה, כי האדם עצמו והמקום ראויים לקריאה, ורק באונס שמחמת האדם או המקום [כגון שהוצרך לנקביו או שהגיע למקום מטונף], חוזר לראש, ויש אומרים שגם באופן זה חוזר לראש. ומביא שיש מי שהכריע כדעה הראשונה, לענין קריאת שמע: **כדי לגמור את כולה.** וכתב הרמ"א (סי' סה ס"א), שמשערים את משך השהיה לפי דרך קריאתו של אותו אדם, ולא לפי רוב בני אדם. בשו"ע הרב (סי' סה ס"א) כתב, שאם שהה באחת מהברכות של קריאת

מתוך מהדורת חזק

11 שְׁלוֹם תְּחַלֶּה, פּוֹסֵק וּמְשִׁיב לּוֹ שְׁלוֹם, אֵךְ אִינוּ רְשָׁאֵי לְהַתְּחִיל
12 וּלְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמָם.
13 יז. וְאֵלוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים נִשְׁתַּבְּרוּ דִּינֵיהֶם לְעֵיל (הַלְכוֹת
14 יד-טז), בֵּין בְּרֵכָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע לְבִרְכַּה שְׁנִיָּה, בֵּין
15 בִּרְכַּה שְׁנִיָּה לְפִרְשַׁת שְׁמַע, בֵּין פִּרְשַׁת שְׁמַע לְפִרְשַׁת וְהִיָּה אִם
16 שְׁמוּעָה, בֵּין פִּרְשַׁת וְהִיָּה אִם שְׁמוּעָה לְפִרְשַׁת וַיֹּאמֶר. אַבְל בֵּין
17 פִּרְשַׁת וַיֹּאמֶר לְאַמֶּת וַיִּצְיִב 'הָרִי הוּא בְּאַמְצַע הַפְּרָק, וְלֹא
18 יִפְסִיק אֶלָּא לְשֹׂאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה - לְהַקְדִּים שְׁלוֹם לְאָדָם
19 שְׁמַתִּירָא מִמֶּנּוּ, וְלְהַשִּׁיב שְׁלוֹם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד - לְאָדָם שֶׁהוּא חַיִּיב
20 בְּכַבּוּדוֹ.

1 ואומר 'שלום' למי שהוא חייב בכבודו - אם פגש באדם שחייב
2 לכבודו, כגון שפגע באביו או רבו, או פגש מי שהוא גדול
3 ממנו בחכמה, ומשיב שלום - ורשאי להשיב 'שלום' לכל
4 אדם שנתן לו שלום - שהקדימו באמירת 'שלום'.
5 טז. הִיָּה קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּמְקוּם אַחִיתוֹ הוּא בְּאַמְצַע הַפְּרָק,
6 אִינוּ פּוֹסֵק וּמִתְּחִיל לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמָם שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים שְׁפּוּגֵשׁ
7 [באמירת 'שלום'], אֶלָּא רַק בְּשִׁלּוּם מִי שֶׁהוּא מִתִּירָא מִמֶּנּוּ -
8 בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁחֹשֶׁשׁ מִמֶּנּוּ שְׂמָא יַעֲרֹנּוּ, כְּגוֹן מִלֶּךְ אוֹ אֲנָס
9 - גּוֹלָן, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אַבְל אִם פִּגְשׁ מִי שֶׁהוּא חַיִּיב בְּכַבּוּדוֹ
10 כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רְבוֹ, הַדִּין הוּא שֶׁרַק אִם נָתַן לוֹ אָבִיו אוֹ רְבוֹ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ו'י"ב טבת ה'תשע"ה

27 ב. וְהֵיאֵךְ הִיא הַדְּרָךְ לְאַחֲבָתוֹ וַיִּרְאָתוֹ? בְּשַׁעָה שְׁיִתְּבוּנָן
28 הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוֹאָיו וְהַנְּפִלָאִים הַגְּדוֹלִים, וַיִּרְאָה מִהֵן
29 חֲכָמָתוֹ שְׂאִין לָהּ עֶרְךָ וְלֹא קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבַּח
30 וּמְפָאָר, וּמִתְאַנֶּה תְּאַנֶּה גְּדוֹלָה לִידַע הַשֵּׁם הַגְּדוֹל, כְּמוֹ
31 שְׂאֵמֶר דָּוִד: "צִמְאָה נַפְשִׁי לְאַלְהִים, לְאֵל חַי". וְכִשְׁמַחְשִׁב
32 בְּדַבְּרִים הָאֵלוּ עֲצָמָן, מִיָּד הוּא נִרְתַּע לְאַחֲרֵיו, וַיִּירָא
33 וַיִּפְסַד וַיִּבַּע שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה שְׁפִלָּה אֶפְלָה, עוֹמֵד בְּדַעַת
34 קְלָה מְעוּטָה לְפָנֵי תְּמִים דַּעוֹת [הַקְּבִי"ה], כְּמוֹ שְׂאֵמֶר דָּוִד:

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ה

הלכות יסודי התורה

פרק ב

24 א. הָאֵל הַנְּכַבֵּד וְהַנּוֹרָא הִנֵּה - מַצְוָה לְאַחֲבוֹ וּלְיִרְאָה
25 הַיְמָנּוּ, שְׁנֵאָמַר: "וְאַחֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֵאָמַר: "אֵת ה'
26 אֱלֹהֶיךָ תִירָא".

הלכה למעשה

הוסיף, שיש אומרים שגם באמצע שאר הפסוקים אין להפסיק אלא בסיום הענין [כגון בפסוק 'ושמתם וגו', בין 'נפשכם' לבין 'וקשרתם'], ואם הפסיק קודם סיום הענין, יחזור לתחילת הפסוק. ומכריע למעשה, שכאשר מפסיק לעניית קדושה וברכו וכמבואר בשו"ע (שם ס"ג), יכול להפסיק באמצע הענין, אך לאחר ההפסקה יחזור לתחילת הפסוק. בביאור הלכה (סי' סו ס"א ד"ה או) הביא, שמתר להפסיק באמצע הפרק אפילו בשביל הפסד ממון: אבל מי שהוא חייב בכבודו כגון אביו או רבו וכו' פוסק ומשיב לו שלום. ובשו"ע (שם ס"א) פסק, שמשיב שלום אפילו לאדם נכבד [וראה לעיל (הלכה טו) בשם המשנה ברורה מיהו אדם נכבד].

הלכה יז: אבל בין ויאמר לאמת ויציב הרי הוא כאמצע הפרק, ולא יפסיק אלא לשאול מפני היראה וכו'. ובשו"ע (סי' סו ס"ה) פסק שלא יפסיק כלל בין ויאמר לאמת ויציב, אלא יאמר 'אני ה' אלהיכם אמת', ואז יפסיק כדן הפסק באמצע הפרק. כתב בשו"ע הרב (סי' סו ס"ז), שיש להזהר לומר בסמוך ל'אמת' תיבת 'ויציב', משום ש'ויציב' הוא גם לשון אמת. ובמשנה ברורה (שם סק"ל) הביא שהגר"א חולק על כך, ומכריע במשנה ברורה שטוב להזהר בזה לכתחילה. אמנם בערוך השולחן (שם סעי' יא) כתב, שאין המנהג כן.

תלמיד חכם, או עשיר שראוי לכבודו מחמת עשרו. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"א) שאם האדם שפגשו לא יקפיד כלל אם לא ישאל בשלומו או שלא ישיב לו שלום, לא יפסיק אפילו בין הפרקים, בין לשאול ובין להשיב מפני הכבוד. במשנה ברורה (סי' סו סק"ב) כתב שלפי מנהגנו כיום שאיננו שואלים בשלום אדם בבית הכנסת בעת התפילה, אסור לשאול או להשיב אפילו בדברי תורה, לא בין הפרקים ולא בפסוקי דזמרה. ובערוך השולחן (שם ס"ד) כתב, שהמנהג הוא שאין מפסיקים כלל, ואפילו לאביו או רבו.

הלכה טז: היה קורא באמצע הפרק, אינו פוסק ומתחיל לשאול אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו כגון מלך או אנס וכו'. ובשו"ע (סי' סו ס"א) פסק שמתר לשאול בשלום מי שמתירא ממנו, כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה, וכל שכן שמתר לשאול בשלום מלך או אנס. ובשו"ע הרב (שם ס"א) כתב, שרק תלמיד חכם מופלג בדורו הריהו נחשב 'אדם שמתירא ממנו', אולם אם הוא רק גדול ממנו בחכמה, הריהו בכלל אדם שחייב בכבודו. השו"ע (סי' סו ס"א) פסק, שאפילו באמצע הפסוק רשאי להפסיק, חוץ מהפסוקים 'שמע ישראל' ו'ברוך שם' שלא יפסיק בהם כלל, אלא מפני אדם שירא שמה ירגנו. ובשו"ע הרב (שם ס"ב)

ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם היא יודעת הבורא דעה שאין פח בני אדם המחברין מגלם וצורה יכול להשיג ולידע כמותה. והכל אינן יודעין את הבורא, כמו שהוא יודע עצמו.

ט. כל הנמצאין חוץ מן הבורא, מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור (נדור) הארץ - הכל מנחם אמתו נמצאו. ולפי שהוא יודע עצמו ומפיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו.

י. הקדוש ברוך הוא מפיר אמתו, ויודע אותה כמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו יודעננו אחד. אבל הבורא - הוא ודעתו וחייו אחד, מפל צד ומפל פנה; שאלמלא היה חי בחיים יודע בדעה, היו שם אלהות הרבה - הוא וחייו ודעתו; ואין הדבר כן, אלא אחד מפל צד ומפל פנה ובכל דרך יחוד. נמצאת אומר: הוא היודע, והוא היודע, והוא הדעה עצמה - הכל אחד. ודבר זה - אין פח בפה לאמרו ולא באון לשמעו ולא בלב האדם להכירו, על בריו. ולפיכך אומרים: "חי נפשך", "חי פרעה", ואין אומרים: "חי ה'", אלא "חי ה'" - שאין הבורא וחייו שנים כמו חיי הגופות החיים, או כחיי המלאכים. לפיכך, אינו מפיר הברואים

ויודעם מחמת הברואים, כמות שאנו יודעין אותם, אלא מחמת עצמו ידעם; לפיכך, מפני שהוא יודע עצמו, ידע הכל - שהכל נסמך בתויתו לו - כיום הכל תלוי בהקב"ה].
יא. דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו, כמו טפה מן היסוד ממה שצריך לבאר בענין זה. ובאור כל העקרין שבשני פרקים אלו - הוא הנקרא 'מעשה מרובה' [המתוארת בספר יחזקאל].

יב. צווי חכמים הראשונים, שלא לדרש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד, והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו. ואחר כך מוסרין לו ראשי פרקים, ומודיעים אותו שמץ [מעט] מן הדבר; והוא מבין מדעתו, ויודע סוף הדבר ועמקו. ודברים אלו דברים עצמקים הן עד למאד, ואין כל דעת ודעת ראויה לסבולן. ועליהן אמר שלמה בחקמתו דרך משל: "כבשים ללבושך"; כך אמרו חכמים בפרוש משל זה: 'דברים' [סודיים וכבושים -] שהם כבשונו של עולם - יהיו ללבושך, כלומר לך לבדך, ואל תדרש אותם ברבים. ועליהם אמר: "יהיו לך לבדך, ואין לזרים אתך". ועליהם אמר: "דבש וחלב תחת לשונך"; כך פרשו חכמים הראשונים: 'דברים' שהם כדבש וחלב - יהיו תחת לשונך.

יום שני ז' טבת ה'תשע"ה

פרק ג

א. הגלגלים, הן הנקראין 'שמים', ו'רקיע', ו'זבול', ו'עצבות'; והן תשעה גלגלים: גלגל הקרוב ממנו הוא

1 "כי אראך שמיך . . . מה אנוש כי תזכרנו". ולפי הדברים
2 האלו אני מבאר פללים גדולים ממעשה רבון העולמים,
3 כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו
4 חכמים בענין אהבה: 'שמותך קף אתה מפיר את מי
5 שאמר והיה העולם'.

ג. כל מה שבאר הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלשה חלקים: מהם ברואין שהן מחברין מגלם וצורה [חומר וצורת] - והם נהרין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות. ומהן ברואין שהן מחברין מגלם וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנין כמו אלו - והן הגלגלים והכוכבים שבהן, ואין גלמם כשאר גלמים ולא צורתם כשאר צורות. ומהן ברואין צורה בלא גלם כלל - והן המלאכים, שהמלאכים אינן גוף וגייה, אלא צורות נפרדות זו מזו.

ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים? הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנגאמר: "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנגאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט".

ה. ובמה יפרדו הצורות זו מזו, ויהי אינן גופין? לפי שאינן שרין במציאותן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מנחו [של זה שלמעלה הימנו] זה למעלה מזה; והכל נמצאין מנחו של הקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמז שלמה בחקמתו ואמר: "כי גבה מעל גבה שמר, וגבוהים עליהם".

ו. זה שאמרנו למטה ממעלתו, אינה מעלת מקום כמו אדם שישב למעלה מחברו; אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאומרים בעלה [סיבה], שהיא למעלה מן העלול [המסובב].

ז. שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם היא; ולפיכך נקראים 'חיות הקדש', והם למעלה מן הכל, ואופנים, ואראלים, וחשמלים, ושרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, וקרובים, ואישים. כל אלו עשרה השמות שנקראו בהן המלאכים, על שם עשר מעלות שלהן הן. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנקראת 'חיות'; לפיכך נאמר בנבואה, שהן תחת הכסף [כסא הכבוד]. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנקראת 'אישים', והם המלאכים שמדברים עם הנביאים ונראין להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו 'אישים', שמעלתם קרובה ממעלת דעת האדם.

ח. וכל הצורות האלו חיים ומפירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאד. כל צורה וצורה לפי מעלתה, [ומכירה את ה' -] לא לפי גדלו [האמיתי של הקב"ה]. אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמו שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג. אבל משגת ויודעת ותר

מתוך מהדורת חזק

48 כנגדו ביום אחד, ילך כנגדו כל כוכב מהן בקרוב
49 משבעים שנה.
50 ח. כל הכוכבים הנראין - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ
51 גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול
52 מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו
53 ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה
54 ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה
55 מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול
56 מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל השני.
57 ט. כל הכוכבים והגלגלים, כלן בעלי נפש ודעה והשכל
58 הן; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר ויהי העולם,
59 כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים
60 ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך
61 הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה
62 מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים,
63 ויגדולה מדעת בני האדם.
64 י. ברא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו כגלם
65 הגלגלים; וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינן בצורת
66 הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה
67 ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה
68 משניהם גוף האש; וצורה שנייה - צורת הרוח נתחברה
69 במקצתו, ונהיה משניהן גוף הרוח; וצורה שלישית -
70 צורת המים נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים;
71 וצורה רביעית - צורת הארץ נתחברה במקצתו, ונהיה
72 משניהם גוף הארץ. נמצא למטה מן הרקיע, ארבעה גופין
73 מחלקין זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את
74 שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון
75 הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף
76 הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ.
77 ואין ביניהם [בין צורה לצורה] מקום פנוי בלא גוף, כלל.
78 יא. ארבעה גופות האלו - אינן בעלי נפש, ואינן יודעין
79 ולא מפירין, אלא כגופים מתים; ויש לכל אחד ואחד מהן
80 מנהג, שאינו יודעו ולא משיגו ואינו יכול לשנותו. וזה
81 שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות,
82 אש וכרד שלג וקישור" - ענין הדברים, הללוהו בני אדם
83 מגבורותיו שתראו פאש וכרד ובשאר בראים שתראו
84 למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נפרת לגדול וקטן.

יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ה

פֶּרֶק ד

86
87 א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן
88 יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם
89 ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות
90 ומרגליות ושאר אבני בגן והרים וגושי עפר - הכל, גלמן
91 מחבר מארבעה יסודות האלו. נמצאו כל הגופים שלמטה
92 מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברין מגלם

1 גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו - גלגל שבו הכוכב
2 הנקרא 'כוכב', וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו נגה,
3 וגלגל רביעי שבו חמה, וגלגל חמישי שבו מאדים, וגלגל
4 ששי שבו כוכב צדק, וגלגל שביעי שבו שבתאי, וגלגל
5 שמיני שבו שאר כל הכוכבים הנראין ברקיע, וגלגל
6 תשיעי הוא גלגל החוזר בכל יום ממזרח למערב. והוא
7 המקיף את הכל ומסבב את הכל. וזה שתראה כל
8 הכוכבים כאלו הן כלן בגלגל אחד ואף על פי שיש בהן
9 זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזכים וכוונת
10 וכספיר, ולפיכך רואין כוכבים שבגלגל השמיני מתחת
11 גלגל הראשון.
12 ב. כל גלגל וגלגל משמונת הגלגלים שבהן הכוכבים,
13 נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלדי [קליפות]
14 בצללים; מהן גלגלים סובבין ממערב למזרח, ומהן
15 סובבין ממזרח למערב כמו הגלגל החוזר התשיעי. וכלן,
16 אין ביניהם [בין גלגל לגלגל] מקום פנוי.
17 ג. כל הגלגלים, אינן לא קלים ולא כבדים. ואין להם
18 לא עין [זבט] אדם ולא עין שחר ולא שאר עינות; וזה
19 שאנו רואין אותן בעין התכלת, למראית העין בלבד הוא,
20 לפי גבה האויר. וכן אין להן לא טעם ולא ריח, לפי שאין
21 אלו המארעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן.
22 ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם - הן עגלין
23 כדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים
24 גלגלים קטנים שהן קבועים בהן, ואין אותן הגלגלים
25 מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע
26 בגלגל גדול המקיף.
27 ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה
28 עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין,
29 שמונה. וממהלך הכוכבים וידעת שעור סביבתן בכל יום
30 ובכל שנה ונטותן לרוח צפון ורוח דרום ומגבהן מעל
31 הארץ וקריבתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת
32 הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת השבון תקופות
33 ומזלות, וספרים רבים חברו בה חכמי יון.
34 ו. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל - חלקוהו
35 החכמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק
36 העלו לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים
37 שלמטה ממנו שהן מכונני תחתי; והן המזלות -
38 ששמותן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה,
39 מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.
40 ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל
41 הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל
42 השמיני הוא שיראה ככוכבים גדולים שבו תכנית הצורות
43 האלו, או קרוב מהן. ואלו השתים עשרה צורות, לא היו
44 מןבנות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו
45 להן שמות אלו; אבל בזמן הנה, כבר סבבו מעט, לפי
46 שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כלן סובבין כמו השמש
47 והירח, אלא שהן סובבין בכבדות. וחלק שתהלה השמש

מתוך מהדורת חזק

48 ובכל שעה - מקצתן, לא כל גופן. כיצד? מקצת הארץ
 49 הקרוכה מן המים, משתנית ומתפזרת ונעשית מים; וכן
 50 מקצת המים הסמוכין לרוח, משתנין ומתמסמסין [מתאדים]
 51 והיון רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוף לאש משתנה
 52 ומתחולל ונעשה אש. וכן האש, מקצתה הסמוף לרוח
 53 משתנה ומתפנס ונעשה רוח; וכן הרוח, מקצתו הסמוף
 54 למים משתנה ומתפנס ונעשה מים; וכן המים, מקצתו
 55 הסמוף לארץ משתנה ומתכנס ונעשה ארץ. ושנוי זה -
 56 מעט מעט, ולפי ארץ המים; ואין כל היסוד משתנה עד
 57 שיעשה כל המים רוח או כל הרוח אש, שאי אפשר
 58 שיבטל אחד מן היסודות הארבעה. אלא מקצת ישתנה
 59 מאש לרוח ומקצת מרוח לאש; וכן בין כל אחד ותברו,
 60 ימצא השנוי בין ארבעתן וחזרות חלילה.
 61 ו. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל [הגורם לשנוי הוא סיבוב
 62 הגלגלים], ומסביבתו יתחברו ארבעתן, ויהיה מהן שאר
 63 גלמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת. והאל גותן
 64 לכל גלם וגלם צורה ראויה לו, על ידי המלאך העשירי
 65 שהיא הצורה הנקראת 'אישים'.
 66 ז. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה, או צורה בלא
 67 גלם. אלא לב [תכנית] האדם - הוא המחלק הגוף הנמצא
 68 בדעתו, וידוע שהוא מחבר מגלם וצורה, וידוע שיש שם
 69 גופים שגלמן מחבר מארבעה יסודות, וגופים שגלמן
 70 פשוט - אינו מחבר מגלם אחר. והצורות שאין להן גלם,
 71 אינן נראין לעין, אלא בעין הלב [השכל] הן ידועין, כמו
 72 שידענו אדון הכל בלא ראית עין.
 73 ח. נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל. והדעת
 74 היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם
 75 בדעתו; ועל צורה זו נאמר בתורה: "נעשה אדם בצלמנו
 76 כדמותנו", כלומר שתהיה לו צורה הידועת ומשגת הדעות
 77 שאין להם גלם, עד שידמה להן. ואינו אומר "בצלמנו"
 78 על צורה זו הנפרת לעינים, שהוא הפה והחטם והלקטות
 79 וישאר רשם [צורת] הגוף; שזו 'תאר' שמה. ואינה הנפש
 80 המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש
 81 ומתנהג. אלא הדעה - שהיא צורת הנפש, ובצורת הנפש
 82 הפתוי מדבר "בצלמנו כדמותנו". ופעמים רבות תקרא זו
 83 הצורה 'נפש' ו'רוח'; ולפיכך צריך להזהר בשמות, שלא
 84 תטעה, וכל שם ושם - ללמד מענינו [מתוך הנושא הנידון].
 85 ט. אין צורת הנפש הזאת מתפרת מן היסודות, כדי
 86 שתפרד [ותחזור] להן, ואינה מכח הנשמה [נפש החינית],
 87 עד שתהא צריכה לנשמה כמו שהנשמה צריכה לגוף;
 88 אלא מאת ה', מן השמים היא. לפיכך, כשיפרד הגלם
 89 שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה מפני שאינה
 90 מצויה אלא עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה, לא
 91 תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה
 92 - אלא יודעת ומשגת הדעות הפורדות מן הגלמים
 93 [המלאכים], ויודעת בורא הכל, ועומדת לעולם ולעולמי

1 וצורה, וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל
 2 אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה
 3 בלבד.
 4 ב. ה' האש והרוח, להיות מהלכן ממטה מטבור [כדור]
 5 הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות
 6 מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע
 7 [כדור הארץ], הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הליכון
 8 בידעתו ולא בחפצו, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע
 9 בהן. טבע האש חם יבש, והוא קל מכלן; והרוח חם לח;
 10 והמים קרים לחים; והארץ יבשה קרה, והיא כבדה מכלן.
 11 והמים קל ממנה, לפיכך נמצא למעלה על הארץ; והרוח
 12 קל מן המים, לפיכך הוא מרחף על פני המים; והאש קל
 13 מן הרוח. ומפני שהן יסודות לכל גופים שמתחת הרקיע,
 14 ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וציה ועוף ודג וצמח
 15 ומתכת ואבן, גלמן מחבר מאש ורוח ומים ועפר;
 16 וארבעתן יתערבו ביחד, וישתנה כל אחד מהן בעת
 17 הערוכ, עד שימצא המחבר מארבעתן אינו דומה לאחד
 18 מהן כשהוא לבדו. ואין במערב מהן, אפלו חלק אחד
 19 שהוא אש בפני עצמה או רוח בפני עצמה או מים בפני
 20 עצמן או ארץ בפני עצמה; אלא הכל נשתנו, ונעשו גוף
 21 אחד. וכל גוף וגוף [נברא ונברא] המחבר מארבעתן, ימצא
 22 בו קר וחם לח ויבש פאחד. אבל יש מהם גופים שיהיה
 23 בהן חזקה [תוקף] מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה, לפיכך
 24 יראה בהם החם יתר; ויש מהן גופים שיהיה בהן חזקה
 25 מיסוד הארץ, כמו האבנים, לפיכך יראה בהן היבש
 26 הרבה. ועל הדרך הזה, ימצא גוף חם יתר מגוף אחר חם,
 27 וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש. וכן ימצא גופים שיראה
 28 בהן הקר בלבד, וגופים יראה בהם הלח בלבד, וגופים
 29 יראה בהן הקר והיבש כאחד בשוה, או הקר והלח כאחד
 30 בשוה, או החם והיבש כאחד בשוה, או החם והלח כאחד
 31 בשוה. לפי רב היסוד שהיה בעקר התערבת [שממנו מורכב
 32 אותו גוף], יראה [יובלט] מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף
 33 המערב.
 34 ג. וכל המחבר מארבעה יסודות אלו, הוא נפרד בסוף
 35 [כל גוף חוזר למקורו]; יש שהוא נפרד לאחר ימים אחדים,
 36 ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם -
 37 אי אפשר שלא יפרד להן ויחזור למקורו; אפלו הנהב
 38 והאדם [אחת מאבני החושן], אי אפשר שלא יפסד ויחזור
 39 ליסודותיה, וישוב מקצתו לאש ומקצתו למים ומקצתו
 40 לרוח ומקצתו לארץ.
 41 ד. הואיל וכל הנפסד - לאלו יפרד [ויחזור], למה נאמר
 42 לאדם: "ואל עפר תשוב"? לפי שרב בנינו מן העפר. ולא
 43 כל הנפסד, כשיפסד, מיז יחזור לארבעה היסודות; אלא
 44 יפסד ויחזור לדבר אחר, ודבר אחר לדבר אחר, וסוף
 45 הדברים יחזור ליסודות. ונמצאו כל הדברים חזרין חלילה
 46 [בחוזה].
 47 ה. ארבעה יסודות אלו, משתנים זה לזה תמיד בכל יום

מתוך מהדורת חזק

46 לחללו, שנגאמר: "ולא תחללו את שם קדשי". כיצד?
 47 בשעה שיעמד גוי, ויאנס את ישראל לעבר על אחת מכל
 48 מצוות האמורות בתורה או יהרגו - יעבר ואל יהרג;
 49 שנגאמר במצוות: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" -
 50 וחי בהם, ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, הרי זה
 51 מתחייב בנפשו.

52 ב. במה דברים אמורים? בשאר מצוות - חוץ מעבודה
 53 זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל שלש עברות אלו,
 54 אם יאמר לו: 'עבר על אחת מהן או תהרג', יתרג ואל
 55 יעבר. במה דברים אמורים? בזמן שהגוי מתפנה להנאת
 56 עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת, או לבשל לו
 57 תבשילו, או אנס אשה לבעלה וכיוצא בזה. אבל אם
 58 נתפנה להעבירו על המצוות בלבד - אם היה בינו לבין
 59 עצמו, ואין שם עשרה מישראל - יעבר ואל יתרג; ואם
 60 אנסו להעבירו בעשרה מישראל - יתרג ואל יעבר, ואפלו
 61 לא נתפנו להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד.

62 ג. וכל הדברים האלו, שלא בשעת השמד [בזמן גזירות על
 63 היהדות]. אבל בשעת השמד, והוא שיעמד מלך רשע
 64 כנבוכדנאצר וחבריו ויגזר שמד על ישראל לבטל דתם או
 65 מצוה מן המצוות - יתרג ואל יעבר, אפלו על אחת משאר
 66 מצוות, בין נאנס בתוך עשרה, בין נאנס בינו לבין גוים.
 67 ד. כל מי שנגאמר בו: 'יעבר ואל יתרג', ונתרג ואל עבר
 68 - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנגאמר בו: 'יתרג ואל
 69 יעבר', ונתרג ואל עבר - הרי זה קדש את השם. ואם היה
 70 בעשרה מישראל - הרי זה קדש את השם ברבים, כדניאל
 71 חנניה מישאל ועזריה וקרבי עקיבה וחבריו; ואלו הן
 72 הרוגי מלכות, שאין מעלה על מצלתן, ועליהן נאמר: 'כי
 73 עליך הרגנו כל היום, נחשבנו כצאן טבחיה', ועליהם
 74 נאמר: 'אספו לי חסידים, כרתי בריתי עלי זבח'. וכל מי
 75 שנגאמר בו: 'יתרג ואל יעבר', ועבר ולא נתרג - הרי זה
 76 מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה חלל
 77 את השם ברבים; ובטל מצות עשה שהיא קדוש השם,
 78 ועבר על מצות לא תעשה שהיא חילול השם. ואף על פי
 79 כן, מפני שעבר באנס, אין מלקין אותו, ואין צריך לומר
 80 שאין ממיתין אותו בית דין, אפלו הרג באנס; שאין
 81 מלקין וממיתין, אלא לעובר בריצונו בעדים והתראה,
 82 שנגאמר בנותן מזרעו למלך: "ושמתי אני את פני באיש
 83 ההוא", מפני השמועה למדו [ממרע"ה]: "ההוא" - לא
 84 אנוס, ולא שוגג, ולא מטעה. ומה אם עבודה זרה, שהיא
 85 חמורה מן הכל, העובר אותה באנס אינו חייב ברת, ואין
 86 צריך לומר מיתת בית דין - קל וחומר לשאר מצוות
 87 האמורות בתורה. ובעריות הוא אומר: "ולנער(ה) לא
 88 תעשה דבר" - כי אנוסה היא.

89 ה. נשים שאמרו להן גוים: 'תנו לנו אחת מכן ונטמא
 90 אותה, ואם לאו, נטמא את בלכן' - שטמאו בלכן, ואל
 91 ימסרו להם נפש אחת מישראל. וכן אם אמרו להם גוים:
 92 'תנו לנו אחד מכם ונתהרגנו, ואם לאו, נתהרג בלכם' - יתרגו

1 עולמים. הוא שאמר שלמה בחכמתו: "וישב העפר על
 2 הארץ כשהיה, וקרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה".
 3 י. כל הדברים האלו שדברנו בענין זה, כמר [כטיפה] מדלי
 4 הם [=מעט מזער]; ודברים עמקים הם, אבל אינם פעמק
 5 ענין פרק ראשון ושני. ובאור כל אלו הדברים שבפרק
 6 שלישי ורביעי, הוא הנקרא מעשה בראשית. וכך צוה
 7 החכמים הראשונים, שאין דורשין גם בדברים האלו
 8 ברבים, אלא לאדם אחד בלבד מודיעין דברים אלו
 9 ומלמדין אותו.

10 יא. ומה בין ענין מעשה מרובה לענין מעשה בראשית?
 11 שענין מעשה מרובה, אפלו לאחד אין דורשין בו, אלא
 12 אם פן היה חכם ומבין מדעתו, מוסרין לו ראשי הפרקים;
 13 וענין מעשה בראשית, מלמדין אותו ליחיד, אף על פי
 14 שאינו מבין אותו מדעתו, ומודיעים אותו כל שיכול לידע
 15 מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו ברבים? לפי שאין
 16 כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל
 17 הדברים על ברין.

18 יב. בזמן שאדם מתבונן בדברים אלו, ומכיר כל
 19 הברואים ממלאך ונגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו
 20 של הקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הברואים -
 21 מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהב
 22 המקום ברוך הוא; ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו,
 23 כשיצטרף [ישווה] עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים
 24 [הנגלים], כל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות מן
 25 הגלמים [המלאכים], שלא נתחברו בגלם כלל. וימצא
 26 עצמו, שהוא ככלי מלא בושח וכלמה, ריק וחסר.

27 יג. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו
 28 הראשונות בהלכות אלו - הם שחקמים הראשונים קוראין
 29 אותו 'פרדס', כמו שאמרו: 'ארבעה נכנסו לפרדס'; ואף
 30 על פי שגדולי ישראל היו, וחקמים גדולים היו, לא פלם
 31 היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על ברין. ואני
 32 אומר, שאין ראוי להטיל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו
 33 לחם ויבשר; ולחם ויבשר זה, הוא לידע באור האסור
 34 והמתר וכיוצא בהם משאר המצוות. ואף על פי שדברים
 35 אלו, 'דבר קטן' קראו אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים:
 36 'דבר גדול - מעשה מרובה; ודבר קטן - הנהיה דאבני
 37 ורבא' [התלמוד], אף על פי כן, ראויין הן להקדימן; שהן
 38 מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד - שהן הטובה
 39 הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישוב העולם הזה,
 40 כדי לנהל חיי העולם הבא. ואפשר שידעם הכל - קטן
 41 ונגדול, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.

42 יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ה

פרק ה

43
 44 א. כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה,
 45 שנגאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל"; ומזהרין שלא

מתוך מהדורת חזק

46 וימשך באותן הענינות הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת
 47 נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך, פורש מדרך
 48 כלל העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך ומגורו [מעורר]
 49 עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד
 50 מדברים בטלים, ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא
 51 דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הכפסא, להבין
 52 באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בתכמתו של
 53 הקדוש ברוב הוא פלה מצורה ראשונה [מלאכים הנקראים
 54 חיות הקודש] עד טבור הארץ, ויודע מהן גדלו - מיד רוח
 55 הקדש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח - תתערב
 56 נפשו במעלת המלאכים הנקראים 'אישים', ויהפך לאיש
 57 אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שיהיה [עד ששרתה עליו רוח
 58 הקודש], אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם הנכמים,
 59 כמו שנגמר בשאלו: "והתנבית עם, ונהפכת לאיש
 60 אחר."
 61 ב. הנביאים, מעלות מעלות [בדרגות שונות] הן: כמו שיש
 62 בתקומה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא.
 63 וכלן אין רואין מראה הנבואה אלא בתלום בחיון הלילה,
 64 או ביום אחר שתפל עליהן תרדמה, כמו שנגמר:
 65 "במראה אליו אתודע, בתלום אדבר בו". וכלן,
 66 כשתנבאין, אבריהן מודעזעין, וכח הגוף כושל,
 67 ועשתונותיהם מטרפות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה
 68 שתראה, כמו שנגמר באברהם: "והנה אימה חשכה גדלה
 69 נפלת עליו"; וכמו שנגמר בדניאל: "והודי נהפך עלי
 70 למשחית, ולא עצרתי כח".
 71 ג. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה - דרך משל
 72 מודיעין לו, ומיד יתקק בלבו פתרון המשל במראה
 73 הנבואה, וידע מה הוא; כמו הסלם שראה יעקב אבינו,
 74 ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלקיות
 75 ושעבודן; וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר הנפוח
 76 [רותח] ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל,
 77 והאיפה שראה זכריה. וכן שאר הנביאים, יש מהן אומרין
 78 המשל ופתרונו כמו אלו, ויש מהן אומרין הפתרון בלבד.
 79 ופעמים אומרין המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי
 80 יחזקאל וזכריה. וכלן, במשל ודרך חידה הם מתנבאין.
 81 ד. כל הנביאים - אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא
 82 מכוננין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין; שאין
 83 הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא
 84 מתוך שמחה. לפיכך, בני הנביאים, לפניהם גבל ותף
 85 וחקיל וכנור, והן מבקשין הנבואה; וזה הוא שנגמר:
 86 "והמה מתנבאים" - כלומר, מהלכין בדרך הנבואה עד
 87 שינבאו, כמו שאתה אומר: 'פלוני מתגדל'.
 88 ה. אלו שהן מבקשין להתנבא, הם הנקראין 'בני
 89 הנביאים'. ואף על פי שמכוננין דעתן, אפשו שתשרה
 90 שכינה עליהן, ואפשו שלא תשרה.
 91 ו. כל הדברים שאמרנו, הן דרך הנבואה לכל הנביאים
 92 הראשונים והאחרונים - חוץ ממשה רבנו, ורבן של כל

1 חנון ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחסד
 2 וכיוצא בהן - הרי הן כשאר דברי הקדש, ומתר למחקן.
 3 ו. כלי שהיה שם פתוב עליו - קוצץ את מקום השם,
 4 וגונו. אפלו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי
 5 זכוכית, והתיף הכלי - הרי זה לוקה; אלא חותך את
 6 מקומו, וגונו. וכן אם היה שם פתוב על בשרו, הרי זה
 7 לא יחץ ולא יסוף ולא יעמד במקום הטנפת. נדמנה לו
 8 טבילה של מצוה - כורך עליו גמי, וטובל; ואם לא מצא
 9 גמי, מסבב אתריו. ולא יהדק, כדי שלא יחץ - שלא אמרו
 10 לכהן עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם כשהוא
 11 ערם.
 12 ז. הסותר אפלו אכן אחת דרך השתתה מן המזבח, או
 13 מן ההיכל, או משאר העזרה - לוקה, שנגמר בעבודה
 14 זרה: "כי את מזבחתם תתצון", וכתוב: "לא תעשון בן
 15 לה' אלהיכם". וכן השורף צצי הקדש דרך השתתה -
 16 לוקה, שנגמר: "ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון
 17 בן לה' אלהיכם".
 18 ח. כתבי הקדש כלן, ופרושיהן ובאוריהן - אסור לשרף
 19 אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, מפין אותו מפת
 20 מרדות. במה דברים אמורים? בכתבי הקדש שכתבו אותן
 21 ישראל בקדשה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה -
 22 שורפין אותו עם האזכרות [שמות הקודש] שבו, מפני שאינו
 23 מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו
 24 שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו בן, לא נתקדש השם;
 25 ומצוה לשרפו, כדי שלא להניח שם [זכר] למינים ולא
 26 למעשיהן. אבל גוי שכתב את השם, גונוזין אותו; וכן
 27 כתבי הקדש שכלו או שפתבן גוי, יגנוזו.
 28 ט. כל השמות האמורות באברהם - קדש; אף זה
 29 שנגמר: "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך", הרי הוא
 30 קדש. כל השמות האמורות בלוט - חל, חוץ מזה: "אל
 31 נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן". כל השמות האמורות
 32 בגבעת בנימין - קדש. כל השמות האמורות במיכה - חל.
 33 כל השמות האמורות בגבות - קדש. כל שלמה האמור
 34 בשיר השירים - קדש [כי הכוונה להקב"ה], והרי הוא כשאר
 35 הפנויין [של הקב"ה]; חוץ מזה: "האלף לך שלמה". כל
 36 מלכא האמור בדניאל - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא, מלך
 37 מלכא", והרי הוא כשאר הפנויין.
 38 יום שישי י"א טבת ה'תשע"ה
 39 פרק ז
 40 א. מיסודי הדת, לידע שהאל מנבא את בני האדם; ואין
 41 הנבואה חלה אלא על חכם גדול בתקומה, גבור במדותיו,
 42 ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדרך בעולם, אלא הוא
 43 מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה
 44 [ישרה] עד מאד. אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו,
 45 שלם בגופו, כשיקנס לפרדס [מעשה מרכבה ומעשה בראשית]

48 וכדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרת - לה'
49 אלהינו; והנגלת - לנו ולבנינו", ונאמר: "כי האדם יראה
50 לעיניו, וה' יראה ללבב".

51 **יום שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ה**

52 **פָּרָק ח**

53 א. משה רבנו - לא האמינו בו ישראל מפני האותות
54 שעשה; שהמאמין על פי האותות - יש בלבבו דפי נפקוקן,
55 שאפשר שיעשה האות בלט [מלשון בלהטיהם] וכשוף. אלא
56 כל האותות שעשה במדבר, לפי הצורך עשן - לא להביא
57 ראיה על הנבואה; צורך להשקיע את המצרים - קרע את
58 הים והצלילן בו. צרכנו למזון - הוריד לנו את המן. צמאו
59 - בקע להן את האבן. פרו בו עדת קרח - בלעה אותן
60 הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד
61 הר סיני; שעיינו ראו, ולא זר, ואזנינו שמעו, ולא אחר
62 - האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל, והקול
63 מדבר אליו, ואנו שומעין: 'משה, משה! לך אמר להם
64 כן וכן'. וכן הוא אומר: "פנים בפנים דבר ה' עמכם",
65 ונאמר: "לא את אבתינו פרת ה' את הברית הזאת". ומנין
66 שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת
67 שאין בו דפי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן,
68 בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך נאמינו לעולם" -
69 מקלל, שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא
70 עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור
71 ומחשבה.

72 ב. נמצאו אלו ששלח להם, הם העדים על נבואתו שהיא
73 אמת, ואינו צריך לעשות להן אות; שהן והוא אחד [שוים]
74 בדבר, פשני עדים שראו דבר אחד ביחד - שכל אחד מהן
75 עד לחברו שהוא אומר אמת, ואין אחד מהן צריך להביא
76 ראיה לחברו. כן משה רבנו - כל ישראל עדים לו אחר
77 מעמד הר סיני, ואינו צריך לעשות להם אות. וזה הוא
78 שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחלת נבואתו, בעת שנתן
79 לו האותות לעשותן במצרים, ואמר לו: "ושמעו לקלך";
80 ידע משה רבנו, שהמאמין על פי האותות, יש בלבבו דפי,
81 ומתהרהר ומחשב, והיה נשטמ מלילה, ואמר: "יהן לא
82 נאמינו לי" - עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא, שאלו
83 האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים, ואחר שיצאו
84 ויעמדו על החר הזה, יסתלק ההרהור שמהרהרין אחריו,
85 שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת
86 מבתחלה, ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר:
87 "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך - בהוציאך את העם
88 מצרים, תעבדון את האלהים על החר הזה". נמצאת
89 אומר, שכל נביא שיעמד אחר משה רבנו, אין אנו
90 מאמיניו בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר: 'אם יעשה
91 אות, נשמע לו לכל מה שיאמר'; אלא מפני המצוה שצונו
92 משה בתורה, ואמר: אם נתן אות - "אליו תשמעו"; כמו

1 הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל
2 הנביאים? שכל הנביאים, בחלום או במראה; ומשה רבנו
3 - הוא ער ועומד, שנאמר: "ויבא משה אל אהל מועד
4 לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים,
5 על ידי מלאך; לפיכך רואין מה שהן רואין במשל וחידה.
6 ומשה רבנו, לא על ידי מלאך, שנאמר: "פה אל פה אדבר
7 בו", ונאמר: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר:
8 "ותמנת ה' ביטי"; כלומר, שאין שם משל, אלא רואה
9 הדבר על בריו בלא חידה ובלא משל; הוא שהתורה
10 מעידה עליו: "ומראה, ולא בחידת", שאינו מתנבא
11 בחידה אלא במראה, שרואה הדבר על בריו. כל הנביאים,
12 רואין ונבדלין ויתמוגגין. ומשה רבנו, אינו כן; הוא
13 שהכתוב אומר: "כאשר ידבר איש אל רעהו"; כמו שאין
14 אדם נזהל לשמע דברי חברו, כן היה כח בדתו של
15 משה רבנו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על צמדו
16 שלם. כל הנביאים, אין מתנבאין בכל עת שירצו. משה
17 רבנו, אינו כן; אלא כל זמן שחפץ, וית הקדוש לובשתו
18 ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לכוון דעתו ולהודיען לה
19 [לחכות שחשרה עליו], שהרי הוא מבין ומזמן ועומד במלאכי
20 השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שירצה, שנאמר: "עמדו
21 ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ונזה הבריחו האל, שנאמר:
22 "לך אמר להם: שובו לכם לאהליכם. ואתה, פה עמד
23 עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, כשהנבואה מסתלקת,
24 חוזרין לאהלים, שהוא צרכי הגוף בלן כשאר העם; לפיכך
25 אינן פורשין מנשותיהן. ומשה רבנו, לא חזר לאהלו
26 הראשון; לפיכך פרש מן האשה לעולם ומן הדומה לה,
27 ונקשרה דעתו בצור העולמים, ולא נסתלק ההוד מעליו
28 לעולם, וקרן עור פניו, ונתקדש כמלאכים.
29 ז. הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב
30 לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן
31 הדברים הגדולים, ואפשר שישלח לעם מעמי הארץ, או
32 לאנשי עיר או ממלכה, לבונן אותם [ללמדם בינה]
33 ולהודיעם מה יעשו, או למנע אותן ממעשים הרעים
34 שבידיהן; וכשמשלחין אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי
35 שידעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות
36 ומופת, מאמיניו אותו שהוא נביא; אלא אדם שהיינו
37 יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בבחמתו
38 ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך
39 בדרכי הנבואה ובקדושתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה
40 אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע ממנו,
41 שנאמר: "אליו תשמעו". ואפשר שיעשה אות ומופת
42 ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים בגו [יתכן שנעשה
43 באיחז עיניים]; ואף על פי כן, מצוה לשמע לו, הואיל
44 ואדם גדול הוא וחסם וראוי לנבואה, מעמידין אותו על
45 חזקתו - שבכך נצטוינו, כמו שנצטוינו לחתך הדין על פי
46 שנים עדים כשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר,
47 הואיל וכשרין הן אצלנו, מעמידין אותן על כשרותן.

מתוך מהדורת חזק

11 הדבֵר דוֹמָה? לְעֵדִים שֶהֶעִידוּ לְאָדָם עַל דְּבַר שְׂרָאָה
 12 בְּעֵינָיו, שְׂאִינוּ כְּמוֹ שְׂרָאָה - שְׂאִינוּ שׁוֹמְעֵי לְהֵן, אֲלֵא יוֹדֵעַ
 13 בְּנֹדָאֵי שְׁהֵן עֲדֵי שְׂקֵר. לְפִיכֶךָ אִמְרָה תוֹרָה, שְׂאָם בָּא הָאוֹת
 14 וְהַמּוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הַהוּא"; שְׁהָרִי זֶה
 15 בָּא אֲלֵיךָ בָּאוֹת וּמוֹפֵת, לְהַכְחִישׁ מִה שְׂרָאִית בְּעֵינֶיךָ;
 16 וְהוֹאִיל וְאִין אֲנוּ מְאָמִינִים בְּמוֹפֵת, אֲלֵא מִפְּנֵי הַמְצָוָה
 17 שְׂצוּנוּ מִשָּׁה, הֵיאֵךְ נִקְבַּל מֵאוֹת זֶה שְׂבָא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ
 18 שֶׁל מִשָּׁה, שְׂרָאִינוּ וְשִׁשְׁמַעְנוּ.

1 שְׂצוּנוּ לְחַתֵּךְ הַדְּבַר עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין
 2 אֲנוּ יוֹדְעִין אִם אֲמַת הֶעִידוּ אִם שְׂקֵר - כֶּךָ מְצָוָה לְשַׁמַּע
 3 מִזֶּה הַנְּבִיא, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין אֲנוּ יוֹדְעִין אִם הָאוֹת אֲמַת
 4 אוּ בְכִשׁוּף וְלֹא ט.
 5 ג. לְפִיכֶךָ, אִם עֲמַד נְבִיא וְעָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים,
 6 וּבִקְשׁ לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנוּ - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ;
 7 וְאֲנוּ יוֹדְעִין בִּיחוד (בכיוון), שְׂאוֹתֵן הָאוֹתוֹת בְּלֹא ט [בלחש]
 8 וְכִשׁוּף הֵן, לְפִי שְׁנִבְוֵאת מִשָּׁה רַבְּנוּ אֵינָה עַל פִּי הָאוֹתוֹת
 9 כִּדֵי שְׁנַעְרֵךְ אוֹתוֹת זֶה לְאוֹתוֹת זֶה, אֲלֵא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ
 10 וּבְאֲזֵינוּ שְׁמַעְנוּהָ, כְּמוֹ שְׁשַׁמַּע הוּא [משה רבנו]. הָא לְמָה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'י"ב טבת ה'תשע"ה

49 (המשך הספרי שם): מְכַלֵּל שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל-דָּם
 50 וְרָעָךְ" (ויקרא יט, טז) כִּכּוֹל אֵי אִתָּה עוֹמֵד עַל דְּמוֹ שֶׁל זֶה
 51 (המסית)? תְּלַמּוּד לומר: "וְלֹא-תַחֲסוּס עֵינֶיךָ".

52 הַמְצָוָה הַעֲשָׂרִים — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְלַמֵּד
 53 זְכוּת עַל הַמְּסִית: וְאַפְלוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת — אֲסוּר לוֹ
 54 לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא יִלְמַד עֲלָיו זְכוּת, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה: "וְלֹא-
 55 תַחְמַל" (דברים שם). וְכָא הַפְּרוּשׁ (ספרי שם): וְלֹא תַחְמַל,
 56 לֹא תִלְמַד עֲלָיו זְכוּת.

57 הַמְצָוָה הַכ"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְשַׁתֵּךְ
 58 מִלומר חוֹבָה הַדְּיוּעָה לוֹ עַל הַמְּסִית מִמָּה שֶׁמְבִיא (לפסק
 59 דִין לְחֻבּוֹתָ עַד) לִידֵי קִיּוּם הַעֲנֵשׁ עֲלָיו, וְהוּא אָמְרוּ
 60 יַתְעַלֶּה: "וְלֹא-תַחְמוֹל עֲלָיו" (שם). וְכָא הַפְּרוּשׁ (ספרי,
 61 שם): וְלֹא תַחְמוֹל — לֹא תִלְמַד עֲלָיו זְכוּת.

62 הַמְצָוָה הַכ"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר אָדָם מִלְהַתְּנַבֵּא
 63 בְּשָׁמָה (שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה), וְהוּא, שְׂאִימַר שֶׁה' צִוְּהוּ לְעִבְדָּהּ
 64 אוּ שֶׁהֵיא עֲצָמָה צְוֵתָה עַל עֲבוּדָתָהּ וְהַבְּטִיחָה גְּמוּל וְעֲנֵשׁ,
 65 כְּמוֹ שְׁמִדְּמִים נְבִיאֵי הַבַּעַל וְנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה. וְלֹא בָּא
 66 בְּפִתּוּב לְאוּ מִפְּרֵשׁ מִיְחַד בְּעֵנְנֵן זֶה, כְּלוֹמַר: אֲזַהְרַת
 67 מִתְּנַבֵּא בְּשָׁמָה; אֲכַל נִתְבָּאָר בְּפִתּוּב הַעֲנֵשׁ, שֶׁפֶן נִדוֹן
 68 הַמִּתְּנַבֵּא בְּשָׁמָה בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאַשֶׁר יִדְבַר בְּשֵׁם
 69 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַת נְבִיאֵי הַהוּא" (שם יח, כ). וּמִיתָה זֶה
 70 בְּחֵנֶק, כְּפִי הַכָּלֵל שְׂאֲצִלְנוּ שְׁמִיתָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה סֵתָם
 71 — חֵנֶק. וְכִכֶּר יְדוּעַ לָךְ הַסּוּד שְׂבָאָרְתִי לָךְ בְּכִלֵּל י"ד מֵן
 72 הַכָּלֵלִים שֶׁקְרָמוּ לְמֵאֲמָר זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב
 73 אֲלֵא-אִם-בֶּן הַזְּהִיר; וְהֵנָּה אֲזַהְרָתוֹ מִמָּה-שְׁנֵאָמַר: "וְשֵׁם
 74 אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ" (שמות כג, יג). כִּי אֵינוּ מֵן-
 75 הַנִּמְנָע שֶׁלֹּא אֲחַד מִזְהִיר עַל עֲנֵנִים רַבִּים וְאִין דִּינֵי דִין
 76 לְאוּ שְׂבָכְלִלוֹת, בִּינֵן שְׁנִתְבָּאָר הַעֲנֵשׁ בְּכָל-עֲנֵנֵן וְעֵנְנֵן.
 77 וּמִזָּה יְבוּאָר דִּגְמָאוֹת בְּמִקּוּמָן. וְכִכֶּר נִתְבָּאָר דִּין מְצָוָה זֶה
 78 בְּפִרְק י"א מִסְּנֵהֲדִין.

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ה

19 מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

20 כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

21 הַמְצָוָה הַט"ז — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְהִסֵּית, הֵינּוּ
 22 שְׂיִקְרָא אֲחַד מִיִּשְׂרָאֵל לְעַבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנְּקָרָא:
 23 מְסִית, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ לְעִיל (מצות לא תעשה טז). וְלִשׁוֹן
 24 אֲזַהְרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה בְּמְסִית: "וְלֹא-יִוְסְפוּ
 25 לְעַשׂוֹת כְּדָבָר הַרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ" (דברים יג, יב); הַעוֹבֵר
 26 עַל זֶה, וְהוּא הַמְּפִתָּה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חֵיב סְקִילָה, כְּמוֹ
 27 שְׂאָמַר הַכְּתוּב: "כִּי הֵרַג תַּהַרְגֵנוּ" (שם, י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר
 28 הַמְּסִית רָצָה שְׂיִוִּסֵּת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רְאוּי שְׂיַהַרְגֵנוּ, כְּמוֹ
 29 שְׂבָאָר יַתְעַלֶּה וְאָמַר: "יָדֶךָ תַּהֲיֶה-בּוֹ כְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ"
 30 (שם). וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (פֵרֶשֶׁת רֵאשׁוֹת שם): מְצָוָה בִּיד הַמוֹסֵת
 31 לְהַרְגוֹ. וְכִכֶּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זֶה בְּפִרְק ז' מִסְּנֵהֲדִין
 32 (סז).

33 הַמְצָוָה הַי"ז — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְאַהֵב
 34 אֶת-הַמְּסִית, וְשֶׁלֹּא יֵאָבֶה לְרִבְרִיו, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה:
 35 "לֹא תֵאָבֶה לוֹ" (שם, ט). וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (פֵרֶשֶׁת רֵאשׁוֹת שם):
 36 "מְכַלֵּל שְׁנֵאָמַר: "וְאַהֲבַתְךָ לְרָעָךְ כְּמוֹד" (ויקרא יט, יח)
 37 כִּכּוֹל אִתָּה אוֹהֵב לְזֶה? תְּלַמּוּד לומר: "לֹא-תֵאָבֶה לוֹ".

38 הַמְצָוָה הַי"ח — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת שֶׁלֹּא יִקַּל
 39 בְּנִטְיָרָה (בשנאה) לְמְסִית, אֲלֵא חֵיב לְנִטוֹר לוֹ בְּהִכְרַח;
 40 וְכִשְׂאִינוּ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא
 41 אָמְרוּ: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלָיו" (דברים יג, ט), וְכָא הַפְּרוּשׁ
 42 (המשך דברי הספרי שם): מְכַלֵּל שְׁנֵאָמַר: "עוֹבֵר תַּעֲזוֹב עִמוֹ"
 43 (שמות כג, ה) כִּכּוֹל אִתָּה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לְזֶה? תְּלַמּוּד
 44 לומר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלָיו".

45 הַמְצָוָה הַי"ט — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְהַצִּיל
 46 אֶת-הַמְּסִית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצְבַּ שֶׁל אֲבוּד וּכְלָיָה, וְהוּא
 47 אָמְרוּ: "וְלֹא-תַחֲסוּס עֵינֶיךָ עֲלָיו" (דברים יג, ט). וְכָא הַפְּרוּשׁ

45 עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
46 הכבוד והעבדה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
47 בשמה והמקום (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
48 זו בפרק ז' מסנהדרין.

49 המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
מסוימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו
(מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
שישאל עליו — וזה מין ממניי עבודה זרה, והוא אמרו:
"אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא
(פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא
נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חיב חטאת
קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
60 ז' מסנהדרין.

61 המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
הידעוני וגם הוא מין ממניי עבודה זרה, והוא: שיקח
עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת
ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה
למצב המתעלף ותבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו
(סנהדרין סה:): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא
מדבר מאליו". וכא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל
תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב
שזה לאו שבכללות — לפי שפבר חלקם כשהזכיר את
העגש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה
וכרת למזיד, והוא אמרו ותעלה: "ואיש או-אשה כי-
יהיה בהם אוב או ידעני מות ימותו" (שם כ, כז). ולשון
ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר "ואיש או-אשה
כי-יהיה בהם אוב או ידעוני", עגש שמענו אזהרה לא
שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל
הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג
— חיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
78 ז' מסנהדרין (סה).

79 המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור
מקצת בגינינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו ותעלה: "וימנעך
לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד:),
שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בגיו ומסרו
בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למסרו לרשות
עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד
לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה
ואמר: "לא ימצא כך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח,

1 המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
2 מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
3 נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
4 זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
5 אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
6 שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם תמיד בטענתו —
7 נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
8 ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו ותעלה: "לא
9 תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
10 נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

11 המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,
12 והוא שיהנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה',
13 או מה שאמרו ותעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
14 שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
15 האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
16 לדבר דבר בשמי את אשר לא-צוייתו לדבר" (שם יח, כ).
17 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
18 לאו זה חיב חנק; וכשמנו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין
19 טט:): "והנביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
20 אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
21 שלא שמע; "את אשר לא-צוייתו לדבר, הא לחברו
22 צויתו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
23 בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
24 ובכלן נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
25 האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
26 נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

27 המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא מנביא
28 השקר או להמנע מלקרבו מן-המתנבא בשם ה',
29 אלא לא יירא מעגש כלל מן-המתנבא לנו שקרו והוא
30 אמרו ותעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב). ולשון ספרא
31 (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך מללמד עליו
32 חוכה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת
33 חבורנו לפרוש המשנה.

34 המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע בעבודה
35 זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו שבארנו
36 לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע לגוי
37 ביראתו. והוא אמרו ותעלה: "ושם אלהים אחרים לא
38 תזכירו" (שמות כג, ג), שלא תשביע לגוי ביראתו, ושם
39 אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור בשם
40 עבודה זרה. ובסנהדרין (סג:): "לא תזכירו — שלא
41 יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלוגית".
42 והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר
43 מכל-הנבואים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
44 חיב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזכירו מלחבק

מתוך מהדורת חזק

1. וְהַעֲבֹר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה, וְכַרְת אִם
 2. לֹא נִסְקַל; וַיִּבְשׁוּגַג — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ
 3. דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינָן.
4. **יום שני ז' טבת ה'תשע"ה**
5. **מצות לא תעשה יא. יב. יג.**
6. **מצות עשה קפה.**
7. **מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.**
8. **נא. ל. לג. לא. לב.**
9. המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה
 10. (מבנה) שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפלו נעשית לעבוד
 11. עליה את ה', כלה גדי שלא נתדמה בעבודתו תעלה
 12. לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות
 13. ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו תעלה באזהרה
 14. על פך: "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליה" (דברים טו, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.
16. המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים
 17. מוקנות להשפחות עליהן, אפלו אותה ההשפחה היא
 18. לה' תעלה. וגם זאת גדי שלא להתדמות לעובדי
 19. פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן
 20. לפני הפסילים, ועליהן היו משתחווים לאותו הפסל. אמר
 21. תעלה: "ואכן משפית (מצוירת) לא תתנו בארצכם
 22. להשפחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה —
 23. חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו
 24. בארצכם — בארצכם אין אתם משתחווים על האבנים,
 25. אכל משתחווים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר
 26. נתבארו דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).
27. המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות
 28. במקדש או אצל המזבח לני לו וילויפי, אפלו נתפנן בך
 29. לעבודת ה', כן שפך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו
 30. נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר
 31. תעלה: "לא תטע לך אשנה כלה עץ אצל מזבח ה'
 32. אליה" (דברים טו, כא), העובר על לאו זה — חייב
 33. מלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח),
 34. ושם נתבאר שהנטיעה בכל המקדש אסורה.
35. המצוה הקפ"ה — הצווי שצטוינו להשמיד כל-
 36. עבודה זרה ובתיה בכל מיני השמדה והשחיתה: לשבר,
 37. לשרוף, להרוס ולכרות — כל מיני במה שראוי לו,
 38. כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי
 39. שהפונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו תעלה:
 40. "אבד תאבדון את כל המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
 41. "כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה),
 42. ואמר עוד: "ונתצתם את מזבחותם" (שם יב, ג). ובדרך
 43. אגב שזכרה בגמרא סנהדרין (צ). מצות עשה דעבודה
44. זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות
 45. עשה אבא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא:
 46. 'ונתצתם'. ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה
 47. אומר שאם קצץ אשנה והחליפה אפלו עשר פעמים
 48. שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'. ושם
 49. אמרו: 'ואבדתם את שמם מן המקום שהוא (שם)
 50. בארץ ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה
 51. מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".
52. המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף
 53. כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נתרחק ממנה
 54. ומבתייה ומכל המתחוס אליה, והוא אמרו תעלה: "ולא
 55. תביא תועבה אל ביתך" (שם ז, כו). והנהנה מאיזה דבר
 56. ממנה — לוקה. ובסוף מפות (כד). בארו, שהמבשל
 57. בעצי אשנה — לוקה שתיים: אחת משום "ולא תביא
 58. תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך
 59. מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור
 60. ג); והכן זאת. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג'
 61. מעבודה זרה.
62. המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות
 63. בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו
 64. תעלה: "לא תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה).
 65. ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפויי נעבד
 66. אסורין, והסמיכו את זה לאמרו תעלה: "לא תחמד
 67. כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות.
 68. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה (מה).
69. המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם
 70. הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבועה
 71. עממין. והוא אמרו תעלה: "לא תכרת להם ברית" (שם
 72. ז, ב). וכבר בארו במצות עשה, במצוה קפז, שמלחמת
 73. שבועה עממין וכל מה שצאמר בהם, ראוי למנותו, ואין
 74. דינו כמצות שאינן נוהגות לדורות.
75. המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו
 76. מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבת שום
 77. דבר מכל מה שמתד להם, והוא אמרו תעלה: "ולא
 78. תחנם" (שם ז, ב). וכן בקבלה (וקיבלו ח"ל בעבודה זרה
 79. כ): "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה
 80. שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה
 81. יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא
 82. עבודה זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן
 83. להם חן — בלא תעשה.
84. המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי
 85. עבודה זרה בארצנו גדי שלא נלמד בפירתם, והוא אמרו
 86. תעלה: "לא ישובו בארצך פן יחטיאו אתך ל"י" (שמות
 87. כג, א). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין זה מתר

46 מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר כפל צווי זה ואמר: 47 "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): 48 "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי 49 מדי, עבר נחש מימיני וישועל משמאלי". ובספרא 50 (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים 51 בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר 52 נתבארו גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז) ובתוספת 53 שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

54 המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר: 55 לעורר את-כח ההשערה (לעתיד) באחד ממני העוררות. 56 לפי שכל-פעלי הפחות המגידים מה שיהיה קדם היותו 57 — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכח ההשערה 58 שלהם חזק ויארע על-פירוב פפי האמת והנכון; לפיכך 59 מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש 60 לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-כח מכחות הנפש. 61 והכרחי הוא לבעלי הפחות ההשערתיים האלו לעשות 62 איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעודד את-פעלתו 63 (של כח ההשערה). יש מהם מי שמבנה במטה על הארץ 64 הכחות תכופות וצועק צעקות משנות ומפנה מחשבתו 65 ועושה כן זמן ממשך עד שיארע לו מעין מצב התעלפות 66 ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב 67 הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות ביריעת עור 68 ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה מפרסם בכל- 69 מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת עור ארבה 70 על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו לעורר 71 את-כחו שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו 72 או מורה על משהו. וזהו טעות ההמון: כי כאשר 73 מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו 74 מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשטרש מתוך הרגל) הדבר 75 אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן 76 הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי 77 הפוכים. לפי שמשפטי הפוכים אינם אלא מן-הסוג 78 הזה, כלומר: שיהיה מין ממני (חוש מחושי) עוררות-הכח 79 (בנפש); לכן אין שגי בגי אדם שוים באמתת הגדת 80 העתידות, אף-על-פי שיהיה שוים בידיעת המשפטים 81 (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים 82 האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: קוסם, 83 אמר ה' תעלה: "לא-ימצא כן [נגו'] קסם קסמים" 84 (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? זה האוחז 85 במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של 86 עוררות המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי בעצו 87 ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר במעשה זה 88 — חזב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד עתידות על-די 89 מעשה שהוא עושה, לא השואל את-הקוסם; אכל שאלת 90 הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות).

1 לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהא 2 מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה שהוא 3 "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכך אמרו 4 (עבודה זרה סד): "איזהו גר תושב? זה שקבל עליו שלא 5 לעבוד עבודה זרה, דברי רבי יהודה"; * אכל עובד 6 עבודה זרה אל דור ואין מוכרין לו נרקעות ולא 7 משפירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם 8 תנה בקרקע. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין 9 ובעבודה זרה.

10 המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו 11 מללכת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו 12 במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו 13 בחקות הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג). 14 וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ובחקותיהם לא תלכו" (שם 15 יח, ג). ובא הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי 16 אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא 17 (שם): "ובחקותיהם לא תלכו — שלא תהלכו בנמוסות 18 שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון תרשיות (מקום 19 משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות 20 (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות 21 שהיו מתפנסים בהן לעבודת האלילים; רבי מאיר אומר: 22 אלו דרכי האמורי שמנו חכמים; רבי יהודה כן-בתירא 23 אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא 24 תגדל ציצית (בלורית בראשו) ואל תספר קומי" (גילוח 25 השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חזב 26 מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: 27 "השמר לך פן תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון 28 ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" 29 — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא 30 תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא 31 תאמר: הואיל והם יוצאין בארגמן (צבע אדום) אני אצא 32 בארגמן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא 33 בתלוסין — וזה (תלוסין) מין ממני תכשיטי הצבא. 34 וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "[והיה ביום ההוא 35 ופקדתי (אעניש) על-השרים ועל-בני המלך...] ועל כל- 36 הלבשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה 37 מהם ונגוי לכל-מנהגיהם — אפלו במלבוש. וכבר 38 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז) וגם בתוספתא 39 שבת (פרק ז, ח).

40 המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), 41 כגון זה שאומרים ההמון: בינון שחורתי מן-הדרך לא 42 אצלי במעשי; או: הדבר הראשון שראיתי היום הוא 43 דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד 44 אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי 45 הנחוש — לוקה, לפי שאמר תעלה: "לא-ימצא כן וגו'".

מתוך מהדורת חזק

44 הפָּאב; וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — לֹקְהָ. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ גַם
45 דַּיְגֵי מִצְנֶה זֹו בְּפֶרֶק ז' מִשְׁבַּת (סו.).

46 הַמִּצְוָה הַל"ח — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְדְּרוֹשׁ יָדִיעָה
47 מִן־הַמְתִּים — כְּפִי מָה שֶׁמִּדְּמִים (בדמיונם הכפרני) אוֹתָם
48 (הרשעים) שֶׁהֵם מְתִים בְּאֶמֶת (שלהם ראוי באמת התואר
49 "מתים"), אָף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמְרַגְּיִשִׁים (שהרי
50 "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שְׁמִי
51 שְׁעוֹשָׂה כָךְ וְלֹבֵשׁ כָךְ יְבוֹאֶהוּ הַמֵּת בְּשַׁנְתּוֹ וַיִּגְיַד לוֹ
52 מַה־שֵּׁשְׁאֵל עָלָיו. וְהוּא אָמַר וַתַּעַלָּה: "לֹא־יִמָּצֵא כָךְ
53 וְגו' וְדָרַשׁ אֶל־הַמְתִּים" (שם). וּבִגְמָרָא סְנְהֶדְרִין (סה:):
54 "דָּרַשׁ אֶל־הַמְתִּים — זֶה הַמְּרַעִיב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית
55 הַקְּבָרוֹת, כְּדִי שִׁתְּשָׂרְהַ עֲלָיו רוּחַ טְמְאָה"; וְהַעֹבֵר עַל
56 לֹא זֶה — חִיב מִלְּקוּת.

57 הַמִּצְוָה הַל"ו — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשָׂאוֹל (להתייעץ)
58 בַּעַל אוֹב וּמִלְּבַקֵּשׁ יָדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמַר וַתַּעַלָּה:
59 "לֹא־יִמָּצֵא כָךְ וְגו' וְשֹׂאֵל אוֹב" (שם). וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה
60 כְּלוּמַר: הַשְׂוֹאֵל בַּעַל אוֹב — אֵינּוֹ חִיב מִיְתָה, אֲבָל
61 דְּבַר זֶה אִסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).

62 הַמִּצְוָה הַל"ז — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשָׂאוֹל (להתייעץ)
63 בַּעַל יָדְעוֹנֵי וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יָדִיעָה (ראה לעיל לא תעשה ט
64 — שיעור יד), וְהוּא אָמַר וַתַּעַלָּה: "לֹא־יִמָּצֵא כָךְ וְגו'
65 וְשֹׂאֵל אוֹב וַיַּדְעֲנֵי" (שם). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פרשת קדושים):
66 "אַל־תִּפְנֹו אֶל־הָאֲבֹת וְאֶל־הַיְדֻעֲנִים" (ויקרא יט, לא), אוֹב
67 — זֶה פִּיתוֹם (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות) הַמִּדְּבָר
68 מְשִׁחִיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל
69 הַכַּתֵּף); וַיַּדְעֲנֵי — הַמִּדְּבָר בְּפִיו — הֵרִי אֵלוֹ (הם עצמם)
70 בְּסָקְלָה; וַהֲנִשְׂאֵל (המתיעץ) בָּהֵם בְּאֲזָהָרָה.

71 הַמִּצְוָה הַל"ד — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִכָּל־מִעֲשֵׂה
72 הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמַר וַתַּעַלָּה: "לֹא־יִמָּצֵא כָךְ וְגו'
73 וּמְכַשֵּׁף" (דברים יח, י) וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב סְקִילָה
74 אִם הוּא מִזֵּיד, וְחִטְּאֵת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו
75 של המקריב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר וַתַּעַלָּה: "מְכַשֵּׁפָה לֹא
76 תַּחֲיֶה" (שמות כב, יז). וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דַּיְגֵי מִצְנֶה זֹו בְּפֶרֶק
77 ז' מִסְנֶהֲדְרִין (סו.).

78 הַמִּצְוָה הַמ"ג — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְגַּלְחַם הַצְּדָעִים,
79 (חלק המצח שליד האוזן) וְהוּא אָמַר וַתַּעַלָּה: "לֹא תַקְּפּוּ
80 פָּאת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הִלָּאוּ הִזָּה הוּא כְּדִי
81 שְׂלֹא לְהַתְדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זְרָה, לְפִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים
82 עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זְרָה שֶׁמְגַלְחִים צְדָעֵיהֶם בַּלְבָּד. וְלִפְיֶכָךְ
83 הִצְרְכּוּ לְבָאֵר בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (ה). וְאָמְרוּ: "הַקְּפַת פְּל־
84 הִרְאָשׁ — שְׂמֵה הַקְּפַה", שְׂלֹא תִאֲמַר שֶׁתְּקַלִּית הָאִסוּר
85 הוּא גְלוּת הַצְּדָעִים וְהַנְּחַת שְׂאָר הַשְּׂעֵר כְּדִרְךְ שְׁעוֹשִׂים
86 כְּמֵרֵי עֲבוֹדָה זְרָה, אֲבָל אִם מְגַלְחַת הַפֶּל הִרִי אֵין בְּכָךְ

1 וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דַּיְגֵי מִצְנֶה זֹו בְּכַמְהָ מְקוּמוֹת בְּגִמְרָא
2 סְנְהֶדְרִין (סה). וּבְתוֹסְפֹתָא שְׁבַת (פרק ז, ח) וּבִסְפָרֵי.

3 הַמִּצְוָה הַל"ב — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְכּוֹן מִעֲשִׂינוּ
4 בְּבַחֲרֵת הַזְּמַנִּים עַל פִּי מַעַרְכוֹת הַפּוֹכְכִים (איצטוגניות),
5 וְהוּא שְׂנְאֵמַר: יוֹם זֶה רֵאוי לְפַעֵלָה פְּלוּנִית וְנִתְּפֹן
6 לְעַשׂוֹתוֹ, או יוֹם זֶה לֹא רֵצוּי לְעַשׂוֹת בוֹ פַּעֵלָה פְּלוּנִית
7 וְנִמְנַע מִלְעַשׂוֹתָהּ. וְזֶה אָמְרוּ וַתַּעַלָּה: "לֹא־יִמָּצֵא כָךְ וְגו'
8 מְעוֹנֵן" (דברים שם). וַיִּכְבֵּר נִכְפַל לֹא זֶה וְאָמַר: "וְלֹא
9 תַעֲוֹנֶנוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (שם פרק ו הלכה ב):
10 לֹא תַעֲוֹנֶנוּ — אֵלוֹ נוֹחֵי הַעֲתִים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזָר מִן
11 "עוֹנָה", כְּלוּמַר: לֹא יִהְיֶה בָּכֶם קוֹבַע עֲתִים הָאוֹמֵר: עַת
12 פְּלוּנִית טוֹבָה וְעַת פְּלוּנִית רָעָה. וְגַם הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה
13 — חִיב מִלְּקוּת, כְּלוּמַר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הַעוֹנוֹת, לֹא זֶה
14 הַשְׂוֹאֵל עָלֵיהֶן; אֲבָל גַּם הַשְׂאֵלָה עַל דְּבַר זֶה — אִסוּרָה
15 נוֹסֶף עַל הַיְוִתָּה דְּבַר בְּלִתי אֲמַתִּי. וְהַמְּכּוֹן מִעֲשִׂיו לְזַמן
16 מִסֵּיִם מִתּוֹךְ חֹשׁוֹב שֵׂיֶאֱשָׂר או יַצְלִיחַ בְּאוֹתָהּ הַפַּעֵלָה —
17 הֵרִי גַם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זֶה לֹקְהָ, לְפִי שֶׁעֲשֵׂה
18 מִעֲשֵׂה. וְעוֹד בְּכָל־ל הַמְּעַשֵׂה הִזָּה אִסוּר מִעֲשֵׂה אֲחִיזוֹת
19 הָעֵינִים. וְלִשׁוֹן חֻכְמִים (סנהדרין סה:): "מְעוֹנֵן — זֶה
20 הָאוֹחֵז אֶת־הָעֵינִים", וְהוּא סוֹג גְּדוּל מִסּוּגֵי הַתַּחֲבּוּלוֹת
21 וְנוֹסֶף לְכָף קְלוֹת (וריוות) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנִּגְדְּמִים לְאָדָם
22 דְּבָרִים בְּלִתי אֲמַתִּים. כְּמוֹ שְׂאֵנוּ רוֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים
23 תְּמִיד, שֶׁמִּישִׂהוּ לֹקְחַת חֶבֶל כְּדִי וְנוֹתְנוּ בְּכַנְף בְּגִדוֹ לְעֵינָי
24 גַּנֵּי אָדָם וְאֶחֶר־כָּף מוּצִיאוֹ נְחַשׁ; או זוֹרְק טַבַּעֵת לְאוֹרֵי
25 וּמוּצִיָּאָה מִפִּי אָדָם שֶׁלִּפְנָיו וְכִיּוּצֵא בְּזֶה מִמְעֲשֵׂי אֲחִיזוֹת
26 הָעֵינִים הַמְּפֹרְסִים אֲצֹל הַהֵמוֹן — כָּל־מִעֲשֵׂה מְאֵלוֹ
27 אִסוּר, וְהַעוֹשֵׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעֵינִים וְהוּא מִין
28 מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים וּלְפִיכָךְ לֹקְהָ. וְעַם זֶה הוּא גוֹנֵב דַּעַת
29 הַבְּרִיּוֹת. וְהַהַפְסֵד הַנִּגְרָם עַל־יְדֵי כָךְ עֲצוּם מְאֹד, לְפִי
30 שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לְחַלוּטֵין נַעֲשִׂים אֲפֹשְׁרִים בְּעֵינָי
31 הַסְּכָלִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּעָרִים, וּמְחַשְׁבֵּתָם מִתְּרַגְּלַת לְקַבַּל
32 אֶת־הַנְּמַנְעוֹת וְלִחְשׁוֹב שֶׁהֵם אֲפֹשְׁרִים לְהִיּוֹת. וְהֵבֵן זֹאת.

33 יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ה

34 מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

35 מג. מד. מ. לוט. מא. מה. קעא.

36 הַמִּצְוָה הַל"ה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּחָבוֹר (לאסוף
37 קְבוּצוֹת שֶׁל שְׂרָעִים וְ"לְחַבְרָם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות),
38 וְהוּא שְׂיִאמַר דְּבָרִים (הברות וצירופי מילים משוונות של
39 "שמות" ו"לחשים") שֶׁמִּדְּמָה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכָךְ וְכָךְ,
40 וּמַזִּיקִים לְכָךְ וְכָךְ, וְלִשׁוֹן סְפָרֵי: "וְחָבַר חֹבֵר — אֶחָד
41 חוֹבֵר (אוֹסֶף) אֶת־הַנְּחַשׁ וְאֶחָד חוֹבֵר אֶת־הַעֵקְרָב",
42 כְּלוּמַר: הָאוֹמֵר עָלֵיהֶם דְּבָרִים (לחשים) כְּדִי שְׂלֹא יִשְׁכּוּהוּ
43 לְפִי דְמִיּוֹנוֹ. או שְׂאוּמָרְם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדִי לְהַשְׂקִיט

47 המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט
48 בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
49 שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
50 הזה.

51 המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
52 בדרך הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
53 ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו ותעלה: "לא יהיה
54 כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט
55 מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה
56 מיחד לגברים — לוקה.

57 המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
58 בצבעי הכחול והסקרא (צבע בגוון ירוק אדום) וזולתם, כדרך
59 שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד
60 היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו ותעלה: "כתכת קעקע
61 לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חייב
62 מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

63 המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשוט אֶת-
64 עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא אמרו
65 ותעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל לאו זה
66 בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לגפשי לא תתנו
67 בכשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
68 (יג:): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבעי
69 ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
70 (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל).
71 ובגמרא מכות (כא.) אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא".
72 ושם נתבאר ששל המת בין ביד בין בכלי — חייב; ועל
73 עבודה זרה, בכלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
74 הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחרכות וברמחים"
75 (מלכים א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
76 היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות יג:) שבכלל לאו זה, גם
77 האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא
78 תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
79 הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
80 וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי:): "כל-המחזיק
81 במחלקת עובר בלאו, שגאמר: ולא יהיה קרח וכעדתו"
82 (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
83 דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
84 שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
85 מודיע שהחולק על הפהנים וטוען לעצמו את הפהנה
86 בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
87 ענשו, הבליעה (כמו שנעשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו
88 "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
89 באמרו ותעלה למשה: "הבא-נא ידך בחלקך וגו'" (שמות
90 ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים-ב כו) — (שנענש
91 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחר-כך לענין

1 התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח
2 הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחייב מלקות
3 על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שתיים אם גלח כל-
4 ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי
5 שלוקה שתיים, מפני שאין בהם שני לשונות פחת לאו
6 אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
7 ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שתיים כי אז
8 היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון
9 אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
10 (שקילבנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים
11 מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב
12 שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
13 מכות (כ.); ולא זו אין הנשים חייבות בו.

14 המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-הזקן,
15 ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי
16 העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי
17 התחתון מצד שמאל, ושבולת הזקן. וכבר בא הלאו
18 בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנדך" (שם), לפי
19 שהכל נקרא זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנדך, אלא
20 אמר: "ולא תשחית את פאת זקנדך" — רצונו לומר: לא
21 תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. ובא הפרוש שהן
22 חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם
23 גלח הכל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות
24 ב.): "ועל הזקן (אם גלחו) תמשה (מלקיות): שתיים מכאן
25 ושתיים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
26 בלן פאחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם)
27 (כא.): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם בן שרבי
28 אליעזר טוב) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא
29 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכן
30 היא ההלכה. וגם זה היה דרך פמרי עבודה זרה, כמו
31 שמפרסם היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים
32 את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי
33 שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו
34 שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
35 בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

36 המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהירו גם
37 הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
38 ותעלה: "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
39 וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום
40 שצורה זו מיחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,
41 כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
42 הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורך
43 את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
44 שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
45 המיחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשית מקצת
46 הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם

מתוך מהדורת חזק

43 למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא מקדש
 44 (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר
 45 כל־המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני
 46 ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וכרתות? אמר:
 47 חטאתם, כל־חטאתם — לרבות מצות לא־תעשה; כי
 48 יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל־
 49 חטאת האדם' — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות
 50 ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע
 51 בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל־
 52 חיבי מיתות שיתודו. יכול אף ההגרגין על־פי זוממין?
 53 לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש' היא' כלומר שאינו חיב
 54 להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי
 55 שקר". הנה נתבאר לך, שכל כל־סוגי החטאים החמורים
 56 והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי
 57 שנגמר הצווי הזה, כלומר 'והתודו', יחד עם חיוב
 58 הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו
 59 מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרבן,
 60 לפיכך הצרכו לבאר את־זה במכללתא בלשון זה: "יכול
 61 בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין
 62 מביאין? אמר: דבר אל־בני ישראל והתודו (בכל מצב).
 63 אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר:
 64 והתודו את־עונם ואת־עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל
 65 אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשת הפנים" (דניאל ט, ז).
 66 הנה נתבאר לך מכל מה־שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני
 67 עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין
 68 בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא
 69 הביא קרבן, חיב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו
 70 את־חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טו, כא,
 71 פרשת אחרי מות) גם־כן: "והתודה — זה ודוי דברים".
 72 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון מפפורים (פו).

יום שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ה

מצות עשה עג. י.

המצוה הע"ג נדפסה ביום הקודם.

76 המצוה העשירית — הצווי שנצטוינו לקרא קריאת
 77 שמע בכל־יום — ערבית ושמחית — והוא אמרו
 78 יתעלה: "וידברת בם בשבתך בבייתך" (דברים ו, ב). וכבר
 79 נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר
 80 שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא
 81 (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן)
 82 לקריאת שמע, כך נתנה חכמים זמן לתפלה", כלומר:
 83 זמני התפלה אינם מן־התורה; אבל מצות התפלה עצמה
 84 היא מן־התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים
 85 תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו.): "תפלות
 86 כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני
 87 ההקבחה. ומצוה זו אין הנשים חיבות בה".

1 המצוה ואמר, שכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
 2 (כ.). והעובר על לאו זה — לוקה.
 3 המצוה הע"א — האזנה שהזכרנו מלתלש שער
 4 הראש על המתים כדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו:
 5 "ולא־תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א).
 6 וכפל לאו זה בפהגים ואמר: "לא־יקרחה קרחה
 7 בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה־
 8 שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים
 9 בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה
 10 בראשם" לחיב על כל־הראש כבין העינים. וגם אלו
 11 אמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים:
 12 בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם
 13 "למת". וכל־המגלה (הקורח) בגרם משער ראשו
 14 בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא כהן גדול
 15 או ישראל לוקה על כל־קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן
 16 מה־שכפל בפהגים: "ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
 17 ישרטו שרטת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה,
 18 כמו שנתבאר בסוף מכות (כא.).

יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ה

יום חמישי י' טבת ה'תשע"ה

יום שישי י"א טבת ה'תשע"ה

מצות עשה עג.

23 המצוה הע"ג — הוא הצווי שנצטוינו להודות
 24 בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור,
 25 כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שאמר: "אנא
 26 השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כך וכך". ויחייב
 27 את־הדבור ויבקש פורה בענין זה כפי צחות לשונו. דע,
 28 שאפלו החטאים שחיבים עליהם מיני הקרבנות האלה
 29 שנוזרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם
 30 נתפפר לו — צריך על־כל־פנים גם להתודות בשעת
 31 הקרבתם. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל־בני ישראל איש
 32 או־אשה כי יעשו מכל־חטאת האדם וגו' והתודו את־
 33 חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, וז), ולשון המכללתא
 34 בפרוש פסוק זה: "לפי שנגמר: 'וזהו כי־יאשם לאחת
 35 מאלה] והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — תודה על
 36 חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא קימת,
 37 לא משנשחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על
 38 ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה
 39 "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא
 40 מקדש וקדשיו והנוזרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים
 41 עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שכבר בארנו (מצוה
 42 עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכללתא, שלא היינו

ב"ה, י"א טבת, תשי"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מו' טבת.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, להענינים
אודותם כותב.

ובמ"ש שאיננו מצליח ר"ל בשום דבר, - מובן מכמה מקומות בתורתנו תורת חיים, אשר אסור
על איש הישראלי לאמר כן, ואפילו לחשוב בתוכן האמור, ומושלל הוא גם משכל הבריא: כיון שיסוד
אמונתנו אשר הכל בהשגחה פרטית, ומפי עליון לא תצא הרעות ח"ו, ונוסף על כל האמור ידוע הפסק
דין, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. אלא שעל פי המבואר בכמה מקומות, ככל שמתחזקים יותר
בענין האמונה והבטחון, ובנקודה התיכונה, אשר, כנ"ל, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, במדה גדולה
ובמוקדם יותר, רואים את האמת גם במוחש, ועיין (ע"פ מפתח ענינים אשר לתניא קדישא, הוצאת
קה"ת), המבואר בזה בתניא.

וכאן מקום אתי לעוררו על שמירת שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, אשר
שמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ששויים הם לכל נפש, וסגולה לכמה ענינים,
וגם להאמור לעיל.

במ"ש אודות הנהגתו של פלוני כו' שאינה משייב רצון כלל ומוכרח לשתוק.

ידוע ורואים במוחש, שכמה אופני השפעה ישנם, ודבור לא תמיד הוא אופן הכי יעיל, ובפרט
דבור באופן ישר, וכיון שהודיענו רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, אז א איד ניט ער קען און ניט ער וויל
זיין אפגעריסען פון אלקות (בן ישראל אינו יכול ואינו חפץ להיות נפרד מאלקות) ומרומז הנ"ל גם
בפסק דין הרמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב', הרי בודאי שישנה איזו דרך להשפיע גם על הנ"ל, אלא
שצריך לחפשה, ויגעת ומצאת.

ונקודה כללית בזה, שפעמים רבות הרי הדרך להשפיע יעילה יותר בעקיפין, ע"י ידידים, מאשר
באופן ישיר או ע"י קרוביו, ויהי רצון, שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המשך ביאור למסכת ליום חמישי עמ' א

11 הטמאה לכהן, כיון שסבור שהפירות נתקנו, ולכן אמרו חכמים
12 שגם מה שהפריש חוזר לטבלו, ועל ידי זה יחזור ויפריש כדין על
13 הפירות הטהורים.
14 הגמרא מבררת עתה את דעת רב נתן ברבי אושעיא. מקשה
15 הגמרא: ולרב נתן ברבי אושעיא, החולק על רב חסדא, האמר שמה
16 ששנינו במשנה שהתורם מהרעה על היפה לא עשה ולא כלום
17 היינו רק לענין לתקן שירים - שלא תיקן את הפירות שרצה
18 להוציאם מדין טבל, אבל הפירות עצמם שהפריש לתרומה,
19 תרימה הוי,

1 פוטרם גידולים החייבים מן התורה. ועל כל פנים מבואר במשנה
2 שחל שם תרומה על מה שהפריש, ושלא כדברי רב חסדא.
3 מתרצת הגמרא: המשנה בדמאי האומרת שתרומתו תרומה,
4 עוסקת פתרי מאני - בשני כלים, עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב,
5 ואם נאמר לו שיתרום שנית על העציץ הנקוב, ציית - ישמע
6 לדברינו ויפריש ולא יפשה, אבל במשנה בתרומות, לגבי התורם
7 מהטמא על הטהור, מדובר שגדלו הפירות הטמאים והטהורים
8 פחד מנא - בכלי אחד, ואם נאמר לו שאף שחל על הפירות
9 שהפריש שם תרומה מכל מקום עליו לחזור ולהפריש פירות
10 אחרים, לא ציית - לא ישמע לדברינו לתרום שוב, אלא יתן את

ישעיה א א-ג

א חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ בֶן־אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וּירוּשָׁלַם בַּיָּמִי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אֲחֹזֵי חֲזִיקָהּוּ מִלְכֵי יְהוּדָה:
 ב שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בְּנֵימִי גִדְלָתִי וְרוֹמְמָתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי: ג יָדַע שׁוֹר קָנְהוּ
 וְחֲמוֹר אֲבוּס בְּעֲלֵיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עֲמִי לֹא הִתְבּוֹנֵן:

רש"י

לאו אין עדותן קיימת אילו לא בא ישעיה ונתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ היו שמים מעידים ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה שאמר העידותי בכס היום בהאזנה שמענו והארץ מעידה אני נקראתי בלשון שמיעה ואין עדותן מכוונת בא ישעיה וחלף את הדבר נמצאו שניהם מעידים בלשון האזנה ובלשון שמיעה: כי ה' דבר. (שתהיו עדים בדבר כשהתרחתי בס בימי משה לכן בואו ושמעו שאני מתווכח עמם שעברו על ההתראה אני לא סרחתי בהם אלא גידלתים ורוממתים והם פשעו בי, ס"א) שתהיו עדים לדבר והיכן דבר האזינו השמים ואדברה (שם) במכילתא: (ג) קונהו. מתקנו בחרישה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע בו אבל חמור אטום אינו מבין בעליו עד שיאכילנו וישראל לא נתפקח לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמך והודעתיו קצת חוקתי והם עזבוני כדמפורש (ביחזקאל כ ל"ט) ואומר איש את גולוי וגו' ואף לאחר שהוצאתים ממצרים והאכלתים את המן וקראתי אותם עמי בני ישראל לא התבוננו כחמור (ס"א) ד"א ידע שור קונהו מכיר השור קונהו להיות מוראו עליו לא שינה מה שגזרתי עליו לומר איני חורש היום וחמור לא אמר לבעליו איני טוען היום ומה אלו שנבראו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר אם יזכו ולא לשילום פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגזרתי עליהם וישראל שאם זוכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות: לא ידע. לא אבו לידע וידעו ודשו בעקב ועמי לא נתן לב להתבונן:

מצודת ציון

(א) חזון. ענין ראייה והבטה כמו ותחו בציון עינינו (מיכה ד) ועש"ז נקרא הנביא בשם חוזה כי רואה במראה הנבואה וכאשר יקרא רואה וצופה: (ב) והאזיני. הטי אוזן לשמוע וכן אוזן עד תבונותיכם (איוב לב): פשעו. מרדו כמו מלך מואב פשע בי (מ"ב ג): (ג) אבוס. הוא המקום המיוחד למאכל הבהמות וכן אם ילין על אבוסך (איוב לט):

וכו' את מי אשלח וכו' למדנו שאז היתה תחלת השליחות: בימי עוזיהו וכו'. בימי ארבעת המלכים האלה ניבא עד שעמד מנשה והרגו: (ב) שמעו שמים. מה שאני קובל ומתרעם על ישראל: והאזיני ארץ. אמר בלשון יחיד כי סנדא דארעא חד היא משא"כ השמים כי שבעה רקיעים הם לפי תכונת הקדמונים: כי ה' דבר. לא מאלי אני אומר כי דבר ה' בפי ולזה שמעו אמרי: בנים גדלתי. ר"ל וזהו דברי ראו נא הטובה שעשיתי לבני בכורי ישראל אשר גדלתים ורוממתים על כל האומות הקדמונים והם לא השיבו כגמולי כי מרדו בי: (ג) ידע שור. הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קנהו ונשמע הוא אליו והחמור הזה עם שהוא סכל ביותר עכ"ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו: לא ידע. לא אבו לדעת אותי להיות נשמעין לי: עמי. עם שהמא עמי ואני בעזרתם עכ"ז לא יתבוננו לדעת מה טוב להם כי הלא בשמעם טוב הארץ אכלו ואינם אפילו כחמור הזה המכיר בטובה:

מצודת דוד

(א) חזון. זו היא מראית הנבואה של ישעיה אשר ראה במראה הנבואה על יהודה וירושלים ואין זה תחלת הספר לומר שכל נבואתו היתה על יהודה וירושלים לבד כי באמת ניבא גם על בבל כו' אלא שבא לומר הנבואה ההיא היתה על יהודה וירושלים וכדרך שאמר משה בבל משה מואב אבל תחלת הספר הוא בשנת מות המלך עוזיהו וכו' ואין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים כך שהרי שם נאמר ואשמע

וכו' את מי אשלח וכו' למדנו שאז היתה תחלת השליחות: בימי עוזיהו וכו'. בימי ארבעת המלכים האלה ניבא עד שעמד מנשה והרגו: (ב) שמעו שמים. מה שאני קובל ומתרעם על ישראל: והאזיני ארץ. אמר בלשון יחיד כי סנדא דארעא חד היא משא"כ השמים כי שבעה רקיעים הם לפי תכונת הקדמונים: כי ה' דבר. לא מאלי אני אומר כי דבר ה' בפי ולזה שמעו אמרי: בנים גדלתי. ר"ל וזהו דברי ראו נא הטובה שעשיתי לבני בכורי ישראל אשר גדלתים ורוממתים על כל האומות הקדמונים והם לא השיבו כגמולי כי מרדו בי: (ג) ידע שור. הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קנהו ונשמע הוא אליו והחמור הזה עם שהוא סכל ביותר עכ"ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו: לא ידע. לא אבו לדעת אותי להיות נשמעין לי: עמי. עם שהמא עמי ואני בעזרתם עכ"ז לא יתבוננו לדעת מה טוב להם כי הלא בשמעם טוב הארץ אכלו ואינם אפילו כחמור הזה המכיר בטובה:

משלי א י-כג

י בְּנֵי אִם־יִפְתוּךָ חֲטָאִים אֲלֵתְבֹא: יא אִם־יֵאמְרוּ לְכֹה אֲתָנוּ נֶאֱרַבָּה לְדָם נִצְפְנָה לְנָקִי חַנּוּם: יב נִבְלַעַם בְּשֵׂאוֹל חַיִּים וְתַמְיָמִים פְּיוֹרְדֵי בּוֹר: יג בְּלִהְיוֹן יִקָּר נִמְצָא נִמְלֵא בְתֵינוּ שְׁלָל: יד גּוֹרְלֶךָ תִּפְּלוּ בְתוֹכֵנוּ פִּים אֶחָד יִהְיֶה לְכַלְנוּ: טו בְּנֵי אֲלֵתְלֶךָ בְּרִדְךָ אִתָּם מִנְעֵ רִגְלֶךָ מִנְתִּיבָתָם: טז פִּי רִגְלֵיהֶם לָרַע יִרְצוּ וַיִּמְהָרוּ לְשִׁפְּדָדִם: יז פִּי־חַנּוּם מִזֹּרֵה הַרְשֵׁת בְּעֵינָי כַּל־בַּעַל פִּנְיָ: יח וְהֵם לְדָמָם יֵאָרְבוּ יִצְפְּנוּ לְנַפְשָׁתָם: יט פֶּן אֲרַחֹת כַּל־בַּצֵּעַ בַּצֵּעַ אֶת־נַפְשׁ בְּעֵלְיוֹ יִקַּח: כ חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה פְּרָחֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ: כא בְּרֹאשׁ הַמַּיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שַׁעֲרִים בְּעִיר אֲמַרְיָה תֵאמָר: כב עַד־מָתִי | פְּתִים תֵּאֱהָבוּ פְתִי וְלִצְיָם לְצוֹן חֲמָדוֹ לָהֶם וְכִסְיָלִים יִשְׁנְאוּ־דַעַת: כג תִּשׁוּבוּ לְתוֹכְחָתִי הִנֵּה אֲבִיעָה לָכֶם רוּחִי אוֹדִיעָה דְבָרִי אֶתְכֶם:

רש"י

(י) חטאים. חוטאים: אל תבא. אל תאבה להם: (יא) נארבה לדם. לשפוך דם: נצפנה. ל' מארב: נצפנה לנקי חנם. הכתוב אומר שצפינתם לנקי חנם הוא: (יב) נבלעם. לנקיים כשהם חיים: כשאויל. הכולע כל גוף שלם: ותמימים. אינו לשון צדיקים אלא מלשון שלמים נבלעם כשהם שלמים כאדם היורד בתוך הבור כשהוא שלם כלומר בעודם בעשרם נהרגם ונירש נכסיהם: (יד) גורלך תפיל בתוכנו. אם תרצה תחלוק או אם תרצה יהיה בשותפות: כיס אחד יהיה לכולנו. ביחד: (טז) לרע ירוצו. לרעת עצמם הם רצים ואינם יודעים לתת לב לדבר: (יז) כי חנם מזורה הרשת. כי העופות הרואות חטים וקטניות מזורים על הרשת חנם הוא בעיניהם שאינם מכירים על מה היא גזרת ויורדין בה ואוכלין: (יח) והם

לדמם יארובו. והציידים יארובו לדמם של עופות: (יט) כן ארחות כל בוצע בצע. גוזל גזילה נאה ונחמדת היא לו וחנם היא לו. וסופו את נפש בעליו יקח. נפש עצמו שנעשה עכשיו בעל הממון שגזל מחבירו: (כ) חכמות בחוץ תרונה. הרי חכמותיה של תורה בחוצותיה תועקנה להזהירכם לסור עליהם ומה הן חוצותיה בתי מדרשות: ברחובות. במקום שמרחיבין אותה, כך דרש רבי תנחומא: (כא) בראש הומיות תקרא. במקום שהיא נשמעת ונכרות שם היא קוראת ואומרת ענין שלמטה עד מתי פתאים וגו': בפתחי שערים. הם מקום ישיבת הזקנים: (כב) פתים. המתפתים ע"י מסיתים ומינים: תאהבו פתי. הסתה שם דבר לפתיות, כמו כלי קרי (שני סא"א) שפי:

מצודת ציון

(י) יפתוך. מלשון פיתוי והסתה: תבא. ענין רצון כמו לא אבה יבמי (דברים כח): (יא) נארבה. נשב במארב לארוב: נצפנה. ענין הסתר: (יד) כיס. אמתחת ושק: (יז) מזורה. ענין פזור ופרישה כמו מזרה בעיניו כל רע (לקמן כ'): בעלי כנף. הצפרים שיש להם כנפים: (יט) ארחות. ענין הנהגה וסדר: בוצע בצע. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כז): (כ) תרונה. ענין הכרזה והשמעת קול כמו ויעבור הרנה במחנה (מ"א כב): (כב) פתים. כמו פתאים ר"ל שוטים הנפתים מהר: (כג) אביעה. אדבר כמו יביע אומר (תהלים יט):

מצודת דוד

(י) אם יפתוך. ללכת אחר דעתם: אל תבא. אל תרצה: (יא) לדם. לשפוך דם: נצפנה. נסתר לארוב על דם נקי לשפוך חנם על לא חמס בכפו וכפל הדבר במ"ש כדרך המליצה ולהתמדת הפתוי: (יב) כשאויל. כמו השאול בוצע כל הגוף כן נבלע הכל כשהם בחיים ר"ל בעודם בחוץ העושר: ותמימים. נבלע אותם כשהם שלמים במרבית ההון וכמו היורד לבור שיוורד בו שלם בכל איבריו והיא היא וכפל הדבר במ"ש: (יג) כל הון. הן נמצא אצלו כל הון יקר ואת בתינו נמלא מהשלל אשר נקח ממנו: (יד) גורלך. ויוסיפו לומר לך אם תרצה אתה תפיל את הגורל אשר תרצה לבור לכל אחד חלקו: כיס. אם תרצה יהיה כיס אחד לכולנו רוצה לומר בדרך אשר אתם אשר הם הולכים בה שלא תלמוד ממעשיהם: מנתיבתם. מהדרך שהם הולכים בה: (טז) לרע ירוצו. רוצה לומר עם כי לא ניכר לעין שהדרך הזה הוא רע, מכל־מקום סוף כוונתם על הרעה וימהרו לשפוך דם כאשר תמצא ידם: (יז) כי חנם. ר"ל כמו שנדרמה בעיני כל בעל כנף שעל חנם פרושה הרשת ואין הכוונה על הלכידה ומתוך כך יורד בתוכה לאכול מהזרעונים אשר בה: (יח) והם. אבל באמת פורשי הרשת לא בחנם פרשוה כי הם יארובו לדמי העופות ומסתירים עצמם לקחת נפשם וללכוד פרשוה: (יט) כן ארחות. כן הדרך של הגזלן לעשות תחבולות ולבל ירגיש מי בו להשמר ממנו ואחר זה יגזול העושר וגם יקח נפש בעל העושר למען לא יודע: (כ) חכמות. הלא כל חכמה מהחכמות תכריו בחוץ במקום פרסום: (כא) בראש הומיות. שם בראש מקום שנשמע שם המיית בני אדם: בפתחי שערים. מקום הנכנסים והיוצאים: בעיר. בכל עיר ועיר תאמר כל חכמה את אמריה והוא ענין מליצה וכאומר הלא התורה גלויה לכולם ומזהירה על קיומה: (כב) ולצים. מוסב על עד מתי האמור בתחלת המקרא וכן וכסילים וכו': (כג) לתוכחתי. לשמוע תוכחתי: אביעה. הלא אדבר לכם רוח פי ר"ל הלא אני מזדוהר לכם בכל עת: אודיעה וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ב קנה מאזנים של סרוקות – טמא, מפני אנקליות; ושל בעלי בתים, אם יש בו אנקליות – טמא. אנקליון של פתפין – טהורה, ושל רובלים – טמא. רבי יהודה אומר: של רובלים – שלפניו טמא, ושל אחריו טהורה. אנקליון דרגש – טמא; ושל נקליטין – טהורה; של שדה – טמא; ושל אקון – טהורה; של שלחן – טמא; ושל מנורת העץ – טהורה. זה הפלל: כל המחבר לטמא – טמא, והמחבר לטהור – טהור. וכל אחת אחת בפני עצמן – טהורות.

ג כפוי טני של מתכת של בעלי בתים – רבן גמליאל מטמא, וחכמים מטהרין; ושל רופאים – טמא. הדלת פירוש ברטנורא

ב קנה מאזנים של סרוקות. סורקי צמר ופשתים, ומוכרים אותו במנין ליטראות, כשרוצין לשקול יש להם מקל ארוך של עץ ותלו בראשו כמין טבעת מלמעלה, ואנקליות של ברזל תלוי מלמטה בשלשלה, עשויין כמין ווין וראשיהם כפופים מלמעלה, ויש לאותו מקל טבעת אחרת שמחלבת על פני כל המקל ואינה יכולה לצאת ממנו, וכמין עשת של ברזל או של נחושת עב וכבר תלוי באותה טבעת, וכשבא לשקול שק של צמר או של מוטה, תוחב את האנקליון בשק ואוחז בטבעת שכנגדו למעלה ומעלה באויר, והטבעת שבו העשת של ברזל תלוי מרחיקה מטבעת שאוחז בה, ומכבדת על הקנה עד שיבוא ביושר שלא יכריע לשום צד יותר, ולפי הרחקת הטבעת שבו העשת של ברזל יודע חשבון המשקל, שיש סימנים במקל, עד כאן ליטרא אחת, עד כאן עשרה, עד כאן מאה. וזה נקרא פלם בלשון מקרא, כדכתיב (ישעיה מ) ושקל בפלם הרים. פלם ומאזני משפט לה' (משלי מ"ו): ושל בעלי בתים. אין רגילים לתת בו אנקליות שהן אותן הווין שתוחבים בשק להעלותו, אלא בלא אנקליות קושרים בחבל ותולין בקנה. אנקליות גרסינן, ולא גרסינן אנקיות: אנקליון של בתפין. עץ ארוך כעין מוט שהכתף מניח על כתפו ותולה בו שני שקים אחד לפניו ואחד מאחוריו בשני אנקליות של ברזל התחובות במוט על שני קצותיו: של רובלים. מוכרי בשמים ותמרוקי נשים: טמא. מפני שיש לה בית קיבול: שלפניו טמא. לפי שהוא משתמש בה: ושל אחריו טהורה. שאינו משתמש בה אלא לשמירה, שלא יפול המשאוי מאחוריו. ואין הלכה כר' יהודה: דרגש. מטה קמנה של עור ותולין רצועות בשפת העור סביב ויש אנקליות של ברזל בארוכות המטה וכשרוצים לנטותה עונבין הרצועות באותן אנקליות: נקליטין. שני עמודים שמעמידין באמצע דופני המטה, אחד מראשותיה ואחד במרגלותיה, ומפוצלין בראשיהן, ומניחין קנה מזה לזה ופורסים עליו סדין. ופעמים שאין העמודים מפוצלים, אלא כעין שני ווין מניחין בראשי הנקליטין, והוא אנקליון שידה. תיבה קטנה: אקון. תיבה שעושים הציידים לצוד בה דגים: כל המחבר לטמא. אנקליון המחובר לכלי המקבל טמא, טמא: לטהור. כגון מנורת העץ שהיא טהורה. טהור: אחת אחת בפני עצמן. כל אנקליון שפרשה מכליה: טהורה. לפי שאין לה שם בפני עצמו:

ג טני. הוא כלי של מתכת מחזיק שלשה קבים. והוא מלשון ושמת בטנא. ובעלי בתים משתמשין בו שמניחין שם גרוטאות משברי כלי מתכות: רבן גמליאל מטמא. דסברי כיסוי חשוב כלי הואיל ויש לו בית קיבול: והכמים מטהרין. דסברי אין כיסוי חשוב כלי. והלכה כחכמים: ושל רופאים טמא.

משניות מבוררות – קהתי

קטנה של עץ, טמא – מקבלת טמאה כמו השידה עצמה; ושל אקון – כמין סל וכו' אנקליון לצוד בה דגים, טהורה – כדן האקון שאינו מקבל טמאה; של שלחן – אנקליון של שולחן, טמא – מקבלת טמאה, כמו השולחן; ושל מנורת העץ – אנקליון של מנורת העץ, טהורה – כדן מנורת העץ. זה הפלל: כל המחבר לטמא, טמא – אנקליון המחוברת לכלי המקבל טמאה, אף היא מקבלת טמאה, והמחבר לטהור, טהור – ואם היא מחוברת לכלי שאינו מקבל טמאה, אף היא אינה מקבלת טמאה. וכל אחת בפני עצמן – וכל אותן האנקליות שנימנו לעיל, אם נתפרקו מכליהן שהיו מחוברות להן, טהורות – אינן מקבלות טמאה, לפי שאין להן שם בפני עצמן (ברטנורא); ויש מבארים הטעם, שכל זמן שאינן קבועות בשום מקום, אינן ראויות לכלום, ואינן כלים (יחסנה אחרונה).

יש גורסים ברישא, בענין "קנה מאזניים של סרוקות": טמא מפני האנקיות, ומפרשים: מפני כפות המאזניים, שיש להן בית קיבול, אבל של בעלי בתים אין בית קיבול לכפות המאזניים (ה"ש ע"ן "תוספות יום טוב"). אבל הרמב"ם כותב, שאנקיות הן אנקליות. בענין הכלל ששינוי במשנתנו: "כל המחבר לטמא – טמא, והמחבר לטהור – טהור". אמרו בגמרא (בבא קמא צב, ב): "דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים, ומשולש בכתובים, ושנינו במשנה, ושנינו בברייתא. כתוב בתורה, שנאמר (בראשית כח, ט): "וילך עשו אל ישמעאל". שנוי בנביאים, שנאמר (שופטים יא, ג): "ויהתקטו אל יפתח אנשים ריקים". ומשולש בכתובים, שכתוב (בן סירה ג): "כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו". שנינו במשנה (כאן): "כל המחבר לטמא – טמא, כל המחבר לטהור – טהור". ושנוי בברייתא: "לא לחינם הלך דודיר אצל עורב אלא מפני שהוא מניו". זהו שאומרים הבריות: מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי (מטייל והולך דקל רע אצל אילני סרק).

באור משנה ג

כפוי טני של מתכת – טני הוא כלי גדול העשוי בטנא, ואם כיסויו הוא של מתכת, והוא של בעלי בתים – היינו של אנשים סתם, רבן גמליאל מטמא – רבן גמליאל סובר, הואיל ויש לכיסויו בית קיבול ואפשר להשתמש בו לצרכים שונים, הריהו חשוב כלי ומקבל טמאה;

באור משנה ב

קנה מאזנים של סרוקות – סורקי צמר שמוכרים צמרם במשקל, אף על פי שקנה המאזניים שלהם הוא פשוטי כלי עץ, מכל מקום טמא – מקבל טמאה, מפני אנקליות – הוים של ברזל, התלויים בקנה, שראשיהם כפופים למעלה ותולים בהם את הצמר לשקלו; ושל בעלי בתים – קנה מאזניים של בעלי בתים, שלא היו רגילים ליתן בו אנקליות של מתכת, אם יש בו אנקליות – היינו שקבועות בו (רמב"ם הל' כלים ט, ח; עין השגת הרמב"ם), טמא – מקבל טמאה. אנקליון של פתפין – המסמר שבמוט הסבלים; שכן הסבל מניח מוט על כתיפו, ותולה בו שני שקים, אחד מלפניו ואחד מאחוריו, בשתי אנקליות של ברזל שבשני קצות המוט, ובאה המשנה ללמד, שאנקליון זו טהורה – אינה מקבלת טמאה, שבטלה היא לגבי המוט, שהוא עיקר הכלי, והמוט הרי פשוטי כלי עץ הוא שאינו מקבל טמאה; ואף האנקליון לבד אינה מקבלת טמאה, לפי שאין לה שם בפני עצמה (תפארת ישראל), ושל רובלים – מוכרי בשמים ותמרוקי נשים, שאף הם נושאים סחורתם במוט שעל כתפיהם, אלא שבשני קצות המוט תלויות כעין שתי קערות שמניחים בהן את הסחורות, האנקליון שלהם טמא – מקבלת טמאה, לפי שיש לה בית קיבול. רבי יהודה אומר: של רובלים, שלפניו טמא – האנקליון שלפניו מקבלת טמאה, לפי שהוא משתמש בה, ושל אחריו טהורה – אינה מקבלת טמאה, שכרגיל אינו משתמש בה ואינה עשויה אלא לשמירה, שלא יפול המשא מעליו. ואין הלכה כרבי יהודה. אנקליון דרגש, טמא – מקבלת טמאה; ודגש הוא מין מיטה קטנה של עור, ותולים רצועות בשפת העור סביב, ויש אנקליות של ברזל בארוכות המיטה, שעונבים בהן את הרצועות (ה"ש; ברטנורא), וכיון שהמיטה מקבלת טמאה, אף האנקליות מקבלות טמאה (תפארת ישראל); ושל נקליטין – שני עמודים זקופים באמצע המיטה, אחד למראשותיה ואחד למרגלותיה, ובראשי העמודים יש אנקליות, שתולים בהן סדין לפרוש מעל המיטה, אנקליון זו טהורה – אינה מקבלת טמאה, שבטלה היא לגבי הנקליטין, שהם פשוטי כלי עץ ואינם מקבלים טמאה; של שדה – אנקליון של שדה, כמין תיבה

שְׂמֹנְדָל שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים – טְהוּרָה; וְשֶׁל רוֹפְאִים – טְמֵאָה. הִיתְּוֵבִין – טְמֵאִים. וְהַפְּרָכִין – טְהוּרִין. עֶקְרֵב בֵּית הַבַּד – טְמֵאָה; וְאַנְקְלֵי שְׂפִמְתָּלִים – טְהוּרָה.

ד' מִסְמַר הַגֶּרֶע – טְמֵא; וְשֶׁל אֲבָן הַשְּׁעוֹת – טְהוּר; רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא. מִסְמַר הַגֶּרֶדִי – טְמֵא. וְאָרוֹן שֶׁל גְּרוֹסוֹת – רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא, וְחַכְמַיִם מְטַהְרִין; הִיתָה עֲגָלָה שְׁלֹו שֶׁל מַתְּכָת – טְמֵאָה.

ה' מִסְמַר שֶׁהִתְקִינוּ לְהִיּוֹת פּוֹתַח וְנוֹעֵל בּוֹ – טְמֵא; הָעֵשׂוֹי לְשִׁמְיָהּ – טְהוּר. מִסְמַר שֶׁהִתְקִינוּ לְהִיּוֹת פּוֹתַח בּוֹ אֶת הַחֲבִית – רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא; וְחַכְמַיִם מְטַהְרִין, עַד שִׁיִּצְרַפְּנוּ. מִסְמַר שֶׁל שְׁלֹחֲנֵי – טְהוּר; וְרַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא.

פירוש ברטנורה

לדברי הכל. מפני שהרופאים מניחין בו סממנים: מגדל. בית האוצר של עץ. ארמריא"ו בלע"ו. ובערבי אלמנ"ר: ושל רופאים טמאה. מפני שנותן עליה את האספלטית ותולה בה המספרים: יתוכין. מלקחים שנוטל בהם הכלי שהתך בו את הכסף להריקו לתוך כלי אחר: והפריכין. בתוספתא מפרש אלו הן פריכין, הקבועים בכורים. ורבותי לא פירשוה לי: עקרב בית הבד. ברזל עקום דומה לעקרב, הקבוע בקורת בית הבר שרוכבים בה הותים: אונקלי שבכתלים. וזין של ברזל הקבועים בכתלים לתלות בהם כלים: טהורה. דאין תשמישן אלא עם הקרקע:

ד' מסמר הגרע. איזמל של אומן המקיז דם. ונקרא גרע על שם שמגרע את הדם. ויש מפרשים, מסמר של נפחים שקבוע להן מסמר בסדן, כשמסלקים חתיכה של ברזל מן האש ורוצה לחתוך ממנה מניחה על המסמר ומכה בקורנם ונגרעת: אבן השעות. אבן שיש בה קוים ורשומים עליהם שמות השעות, ומסמרים תחובים בה שבהם מכוונים את השעות: מסמר הגרדים. מסמר ארוך שהאורג מכניס בקנה דק ומתכר על הקנה את המטות: ארון של גרוסות. העושים גריסין של פול בריחים שלהן יש להן כמין ארון של עץ: רבי צדוק מטמא. אותו ארון, דתורת כלי עליו: וחכמים מטהרין. דכלי עץ העשוי לנחת הוא ואינו עשוי ליטלטל: ור' צדוק סבר, פעמים מטלטלין אותו לתקנו. ואין הלכה כר' צדוק: היתה עגלה. שהארון מונח עליה, של מתכת: טמאה. שהרי היא עשויה לתשמיש:

ה' שהתקינו. שעיקר ראשו או חידודו כדי שיהיה פותח ונועל בו: העשוי לשמירה. לסימן לראות אם נכנס שם אדם אם לאו, שאם לא ימצאנו כמו שהניחו בידוע שאדם בא לשם: עד שיצרפנו. כאש לצורך זה. והלכה כחכמים: מסמר השלחני. מסמר קבוע בעמוד שלפני השלחני להעמיד בו תריסי החנות, וכשממלק התריסים נשאר שם המסמר. ומטהרין רבנן משום דתשמישן עם הקרקע. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

פוליס טחונים, והיו מוליכים אותו לשוק על גבי עגלה, רבי צדוק מטמא – שלדעתו ארון זה כלי בפני עצמו הוא, ואף כשאין לו עדיין עגלה כלי גמור הוא ומקבל טמאה. וְחַכְמַיִם מְטַהְרִין – שסוברים הם, כיון שצריך להושיבו על עגלה, כל זמן שלא תוקנה לו העגלה לא נגמרה מלאכתו, ואינו מקבל טמאה (פירוש הרמב"ד ממסת' נדויות ג, ח); ויש מפרשים טעם המחלוקת, שלדעת חכמים הארון הוא כלי עץ העשוי לנחת ואינו עשוי ליטלטל, הלכך אינו מקבל טמאה; ורבי צדוק סובר, שפעמים מטלטלים אותו לתקנו, הלכך מקבל טמאה (הר"ש; ברטנורה). ויש מפרשים: מטנו הארון של גרוסות – היינו למסמר שמחזק בו את הארון בעגלה, כשמוליכו לשוק, ומטהרים חכמים, לפי שאינו עשוי אלא לחיזוק. הִיתָה עֲגָלָה שְׁלֹו שֶׁל מַתְּכָת – אם העגלה שהארון מונח עליה היתה של מתכת, טמאה – העגלה מקבלת טמאה, שהרי היא עשויה לשימוש.

באור משנה ה

מִסְמַר שֶׁהִתְקִינוּ לְהִיּוֹת פּוֹתַח וְנוֹעֵל בּוֹ – שעקמו ועשאו כמפתח, טמא – מקבל טמאה, לפי שנעשה כלי לשימוש. אבל סתם מסמר אינו מקבל טמאה, לפי הוא עשוי לתקנו בכותל, היינו לשמש במחובר לקרקע (עין רמב"ם הל' כלים י, א); הָעֵשׂוֹי לְשִׁמְיָהּ – מסמר העשוי כסימן לשמירת הפתח, כגון שמניחו על המפתח לסימן, שאם לא ימצאנו כמו שהניחו, ידע שנכנס אדם לשם (רמב"ם), טהור – אינו מקבל טמאה, שאינו חשוב כלי העשוי לשימוש. מִסְמַר שֶׁהִתְקִינוּ לְהִיּוֹת פּוֹתַח בּוֹ אֶת הַחֲבִית, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא – הואיל ועשוי לשימוש, הרי הוא מקבל טמאה; וְחַכְמַיִם מְטַהְרִין, עַד שִׁיִּצְרַפְּנוּ – באש ויחזקנו לצורך זה; וכתוב הרמב"ד, לפי שהמסמר שנוקבים בו את החבית צריך שיהיה חזק הרבה משאר מסמרות, הלכך בהתקנה בלבד אינו מקבל טמאה עד שיצרפנו באש ובמים (עין רמב"ם הל' כלים י, א); והרמב"ם מפרש: עד שיצרפנו – עד שיכהו בפטיש ויחדד אותו עד שיהא דומה למקדח. מִסְמַר שֶׁל שְׁלֹחֲנֵי – שכן השולחני המחליף ופורט מטבעות, יש לו מסמר בחתיכתו, שתולה בו את המאזניים (רמב"ם); ויש מפרשים: דרך השולחני פותח חנותו ומוריד את הדלת על גבי ספסלים לפני החנות, ועליו הוא נותן את מעותיו, ונועץ מסמר בשולחן (חיינו בדלת). כדי שלא

וְחַכְמַיִם מְטַהְרִין – שסוברים הם, שאין כיוסי חשוב כלי, הלכך אינו מקבל טמאה. וְשֶׁל רוֹפְאִים – כיוסי טני של רופאים, טמא – לדברי הכל מקבל טמאה, לפי שהרופאים משתמשים הרבה בכיוסי הטני לצרכיהם השונים, הלכך הוא חשוב ככלי. הַדְּלָת שְׂפִמְגָדָל – דלת של מתכת בארון גדול שצורתו כמגדל, שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, טְהוּרָה – אינה מקבלת טמאה, שבטלה היא לגבי המגדל, שאינו מקבל טמאה (תפארת ישראל); וְשֶׁל רוֹפְאִים, טְמֵאָה – מקבלת טמאה, מפני שהרופאים נותנים עליה תחבושות ותולים בה את המספריים. הִיתְּוֵבִין – מלקחים שנוטלים בהם הכלי שהותך בו הכסף כדי להריקו לתוך כלי אחר, טמאים – מקבלים טמאה, וְהַפְּרָכִין – דומים לייתוכים אלא שהם קבועים בכיריים (תפארת ישראל); עֵינֵי "חוספות יום טוב", שחובאים שם פירושים שונים), טְהוּרִין – אינם מקבלים טמאה, לפי שנעשו להשתמש במחובר לקרקע (תפארת ישראל). עֶקְרֵב בֵּית הַבַּד – ברזל עקום הקבוע בקורת בית הבד לתלות בו כלי בית הבד, טמאה – מקבלת טמאה; וְאַנְקְלֵי שְׂפִמְתָּלִים – זו הקבוע בכותל לתלות בו כלים, טְהוּרָה – אינה מקבלת טמאה, לפי שאין תשמישה אלא במחובר לקרקע.

באור משנה ד

מִסְמַר הַגֶּרֶע – איזמל של המקיז דם, ונקרא "גרע" על שם שמגרע את הדם (הר"ש; ברטנורה); ויש מפרשים: מסמר הקבוע בסדן של נפח, לחתוך עליו ברזל שנתלבן באש (שם; ועין "תפארת ישראל"). טמא – מקבל טמאה; וְשֶׁל אֲבָן הַשְּׁעוֹת – המסמר התקוע במרכז האבן המשמשת שעון שמש, שלפי תנועת צלו על לוח האבן רשומים קוים סביבו בעיגול, ומסומנים הם במספרים המכוונים לשעות היום, טהור – אינו מקבל טמאה, שהואיל והוא קבוע באבן, הריהו כמשמש לקרקע (תפארת ישראל). רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא – לדעת רבי צדוק המסמר של אבן השעות מקבל טמאה, מפני שמתלטל לפעמים, והוא חשוב כלי. מִסְמַר הַגֶּרֶדִי – של האורג, שמיישר בו את חוטי השתי, וכשאינו צריך לו תוחבו בכותל סמוך למקום עבודתו (תפארת ישראל). טמא – מקבל טמאה; ואף על פי שהרבה פעמים נשאר תחוב בכותל ואינו נוטלו משם אלא לפרקים, מכל מקום אינו נחשב כמחובר לכותל. וְאָרוֹן שֶׁל גְּרוֹסוֹת – ארון של מוכרי גריסים, היינו

שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא וְחֻכְמִים מְטַהְרִין: מִסְמַר שֶׁל שְׁלֶחְנִי, וְאֶרֶז שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וּמִסְמַר שֶׁל אָבֶן הַשְּׁעוֹת – רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין.

וְאֶרְבָּעָה דְּבָרִים רַבֵּן גְּמְלִיאֵל מְטַמֵּא, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין: כְּפֹי טָנִי שֶׁל מִתְכַּת שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים, וְתִלּוּי הַמְּגֻרָדוֹת, וְגִלְמֵי פְּלִי מִתְכַּת, וְטַבְּלָה שֶׁנֶּחְלָקָה לְשָׁנִים. וּמִזְדִּים חֻכְמִים לְרַבֵּן גְּמְלִיאֵל בְּטַבְּלָה שֶׁנֶּחְלָקָה לְשָׁנִים, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן – שֶׁהַגְּדוֹל טָמֵא, וְהַקָּטָן טָהוֹר.

ז דִּינָר שֶׁנֶּפְסַל, וְהִתְקִינוּ לְתִלּוֹתוֹ בְּצוּאָר קֶטְנָה – טָמֵא. וְכֵן סֵלַע שֶׁנֶּפְסַלָּה, וְהִתְקִינָהּ לְהִיּוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ – טָמֵאָה. עַד כַּמָּה תִּפְסַל וְיֵהָא רְשָׁאֵי לְקִימָה? עַד שְׁנֵי דִינָרִין. פְּחוֹת מִכָּאן – יָקֵץ.

ח הָאוּלָר, וְהַקְּלָמוֹס, וְהַמְּטַטְטָלָה, וְהַמְּשַׁקְלָלוֹת, וְהַכּוּרִים, וְהַפֶּן וְהַכְּפָא – טָמֵאִים. וְכֵל גְּלָמֵי פְּלִי עֵץ – טָמֵאִים, חוּץ

פירוש ברטנורא

ו תִּלּוּי הַמְּגֻרָדוֹת. בבתי מרחצאות תולין מגרדות של מתכות והנכנסים שם כל אחד לוקח מגרדת ומתגרד בה רגליו: וגולמיו כלי מתכות. כלים שצריך לשוף לגרד ולהקיש בקורנם, או שמחוסר אונן או אוזן, אינם מטמאים לדברי חכמים עד שתגמר מלאכתן: וטבלא שנהלקה לשנים. טבלא של חרס שיש בה לבזבים ונעשית שתי חתיכות שוות. שאין אחת מהן גדולה מהאחרת. כהא פלגי רבן גמליאל וחכמים. והלכה כחכמים:

ז דִּינָר שֶׁנֶּפְסַל. שפסלתו מלכות או מדינה, או שנחסר: והתקינו. שנקבו כדי שיתלנו בצואר בנו או בצואר בתו: סלע. ד' דינרים: והתקינו להיות שוקל בה. כסף או זהב. דאלו דבר הנדבק כגון בשר ויון, הא תניא בפרק המוכר את הספינה (דף פט) שאין עושין משקלות של מתכת לשקול בהן דבר הנדבק: עַד שְׁנֵי דִינָרִים. שהוא שקל אחד. והוא חצי סלע: פחות מכאן יקוץ. שלא ירמו בה בני אדם שיחשבו שהוא שקל. וכן אם הוא יותר משקל נמו יקוץ שלא יטעו בו ויקחוהו בסלע:

ח הָאוּלָר. כעין מספרים של מתכת שמתקנים בו הקולמוסין: והקולמוס. של נחושת וברזל או של כסף: מטוטלת. ברזל ועופרת שתלוי בחבל שתופס

משניות מבוארות – קהתי

טומאה; וחכמים סוברים, ששברי כלי הם ואינם מקבלים טומאה. אלו הם ארבעת הדברים. שרבן גמליאל מטמא וחכמים מטהרים. ומוזדים חכמים לרבן גמליאל בטבלה שנהלקה לשנים, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן – שנשברה לשתי חתיכות, ואחת מהן גדולה בהרבה מהאחרת, שֶׁהַגְּדוֹל טָמֵא – החלק הגדול מקבל טומאה, שעדיין תורת כלי עליו, וְהַקָּטָן טָהוֹר – אף לדעת רבן גמליאל, שאינו אלא שבר כלי.

באור משנה ז

דִּינָר שֶׁנֶּפְסַל – כגון שלטון המדינה פסלו או שנחסר משקלו הראוי, וְהִתְקִינוּ לְתִלּוֹתוֹ בְּצוּאָר קֶטְנָה – שניקבו כדי לתלותו בצואר בתו הקטנה, טָמֵא – מקבל טומאה. אבל מטבע אינו מקבל טומאה, שאינו כלי העשוי לשימוש ולא לתכשיט. וְכֵן סֵלַע שֶׁנֶּפְסַלָּה, וְהִתְקִינָהּ לְהִיּוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ – כסף או זהב (עין ברטנורא), טָמֵאָה – מקבלת טומאה. עַד כַּמָּה תִּפְסַל – תפחת הסלע, וְיֵהָא רְשָׁאֵי לְקִימָה – שכן הלכה היא, שאסור לאדם להשהות אצלו מטבע פגום, שמה יבוא לרמות בו בני אדם, ולהוציאנו במטבע יפה, אבל אם פחת בצורה ניכרת, שאין חשש שמא יטעו בו, מותר לקיימו אצלו, ומכאן שואלת משנתנו, בענין הסלע שנפסלה והתקינו להיות שוקל בה, כמה תפחת הסלע, ויהא רשאי לקיימה בביתו? עַד שְׁנֵי דִינָרִין – היינו שקל, שהוא חצי סלע, שהסלע ארבעה דינרים. פְּחוֹת מִכָּאן – אם נפחתה הסלע עד לפחות משני דינרים, יָקֵץ – יקצץ את הסלע, שלא יבוא לרמות בה ולהוציאה בשקל; וכן אם נפחתה הסלע בפחות משני דינרים, יקצץ אותה, שלא יטעו בה ויקחוהו בסלע, אלא שבכגון זה די שקצץ עד שיעמידנה על שני דינרים (עין גמרא בבא מציעא נב, א; ועין "תפארת ישראל").

באור משנה ח

הָאוּלָר – סכין קטנה שמתקנים בה את הקולמוס, וְהַמְּטַטְטָלָה – האנך, משקולת של עופרת או מתכת אחרת הקשורה בראשו של חוט, שהבנאים בוחנים בה את הקיר הנבנה אם הוא ישר ומאונן, וְהַמְּשַׁקְלָלוֹת – כגון ליטרא וחצי ליטרא, וְהַכּוּרִים – חתיכות ברזל שנותנים על הויתים הכתושים ומורידים עליהן את הקורה כדי לכבשם (והיינו "העכירין" שבמסכת בבא בתרא ד, ה; עין "תוספות יום טוב"; ועין פירוש רב האי גאון). וְהַפֶּן – הסרגל, וְהַכְּפָא – הבסיס,

ימוט (הוראביז), ובאה המשנה ללמד, שמסמר זה טָהוֹר – אינו מקבל טומאה, לפי שתשמישו עם הקרקע; וְרַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא – לפי שמתלטל לפעמים ("תפארת ישראל"). שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים – ששינונו לעיל, רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא וְחֻכְמִים מְטַהְרִין, והם: מִסְמַר שֶׁל שְׁלֶחְנִי, וְאֶרֶז שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וּמִסְמַר שֶׁל אָבֶן הַשְּׁעוֹת – כמו שבארנו לעיל, במשנתנו ובמשנה הקודמת, רַבִּי צְדוֹק מְטַמֵּא, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – וכבר נישנו דברים אלו במסכת עדויות (ג, ח). יש מפרשים, שלפי שנישנו המחלוקות של רבי צדוק וחכמים בפיוור, חזרה משנתנו וסיכמה את כולן ביחד; או שאגב המשנה הבאה שמנויים בה ארבעה דברים שרבן גמליאל מטמא וחכמים מטהרין, סוכם כאן, ששלושה דברים רבי צדוק מטמא וחכמים מטהרין (הוראביז).

ויש מבארים, שהואיל ובכל מסכת כלים, אין אנו מוצאים את רבי צדוק אלא בשלושה דברים אלו בלבד, ובכולם הוא מטמא, לפיכך באה המשנה לסכם את מניינם ("משנה אחרונה").

באור משנה ו

בהמשך לסיפא של המשנה הקודמת, אף משנתנו שניה כולה במסכת עדויות (ט).

אֶרְבָּעָה דְּבָרִים רַבֵּן גְּמְלִיאֵל מְטַמֵּא, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – ואלו הם: כְּפֹי טָנִי שֶׁל מִתְכַּת שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים – כמו שבארנו לעיל (משנה ג), שֶׁלְדַעַת רַבֵּן גְּמְלִיאֵל, הואיל ויש לכיסוי בית קיבול, ואפשר להשתמש בו לצרכים שונים, הרי הוא חשוב כלי ומקבל טומאה; וְלַדַּעַת חֻכְמִים, הואיל ואינו אלא כיסוי דינו ככל הכיסויים ואינו מקבל טומאה; וְתִלּוּי הַמְּגֻרָדוֹת – מגרדת היא מין מסרק של ברזל, שהיו משתמשים בו לגרד את הגוף בבית המרחץ. ואמנם המגרדת כשלעצמה לדברי הכל מקבלת טומאה, אלא שנחלקו בתלוי המגרדת, והיא שרשרת קטנה של מתכת שהמגרדת תלויה בה, שלדעת רבן גמליאל אף התלוי כלי הוא ומקבל טומאה, ולדעת חכמים אינו נחשב כלי ואינו מקבל טומאה (עין "משנה אחרונה"); וְגִלְמֵי פְּלִי מִתְכַּת – כלי מתכת שעדיין לא נגמרה מלאכתם, ועדיין טעונים שפשוף, גירוד, החלקה וכיוצא בזה; רבן גמליאל סובר, הואיל ועיקר מלאכתם נגמרה, תורת כלי עליהם לקבל טומאה; וחכמים סוברים, שכל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, אינם מקבלים טומאה; וְטַבְּלָה שֶׁנֶּחְלָקָה לְשָׁנִים – טבלה של חרס שיש לה מסגרת סביב, ונחלקה לשני חלקים שווים: רבן גמליאל סובר, שכל חלק כלי הוא ומקבל

משל אשכרוע. רבי יהודה אומר: אף גרופית של זית – טהורה, עד שתשלק.

פ ר ק ש ל ש ע ש ר

א הסיף, והספין, והפגיון, והרמח, מגל יד, ומגל קציר, והשחור, וזוג של ספרים, שנחלקו – הרי אלו טמאין. רבי יוסי אומר: הסמוך ליד – טמא, והסמוך לראש – טהור. מספרת שנחלקה לשנים – רבי יהודה מטמא, וחכמים מטהרין.

ב קולגריפון שנמלה בפה – טמאה, מפני שנה; נמלה שנה – טמאה, מפני בפה. מכחול שנמלה בפה – טמא, מפני הזכר; נמלה הזכר – טמא, מפני הפה. מכתב שנמלה הכותב – טמא, מפני המוחק; נמלה המוחק – טמא, מפני הכותב. זומא לסמרא שנמלה בפה – טמאה, מפני המזלג; נמלה המזלג – טמאה, מפני בפה. וכן השן של מעדר. שעור בלן – פדי לעשות מלאכתן.

פירוש ברטנורא

הנאי בידו לראות שלא יבא הכותל עקום: והמשקלות. ליטרא וחצי ליטרא: הכירון. כלי ברזל שבו תוחבים הויתים במעצר שעוצרים אותן בו: והכן והכנא. האמה שמסרגלים בה הספרים, והלוח שתחתיה. כן פירש הערוך: גולמי כלי עץ. שלא נשלמה מלאכתו. כגון שחפרים אוגן, או אוזן, או הבסיס שלהן שהן יושבים עליו, או צעריך להחליקן ולהשוותן, נקראים גולמים: חוץ משל אשכרוע. גרסינן, והוא מין ארו. תאשור, מתרגמינן אשכרוע. וגולמי כלים שנעשו מעץ זה, טהורין, לפי שקליפתו עבה וקשה, ואין חשובין כלים עד שתוסר קליפתם ותגמר מלאכתם. וגירסת התוספתא, חוץ משל פירשע, מפני שהן מחוסרים שליקה. ופירשע הוא עצי גופר. וכלים הנעשים ממנו אין מלאכתן נגמרת אלא בשליקה, שמכניסים אותן באש ומוציאין שלק ושוב אין ידאים שמא יסדקו: גרופית של זית. ענף של זית קרוי גרופית. כמו של תאנה נדקרא יחור. ואם עשו כלי מן הגרופית, גולם הוא ואינו מקבל טומאה: עד שישלק. שיכניסו אותן באש עד שיוציאו השלק שלהן. ואין הלכה כר' יהודה:

ג א הסיף והספין והפגיון. סכין שיש לו שני פיות קרוי פגיון: מגל יד. מגל חלק עשוי לשבר עצמות ולחתך עצים: מגל קציר. מלא פנימות ותלמים: השחור. הם מספרים קטנים שמנחלחין בהם. ונקראים שחור לפי שהם משירין את השער, דמשירין ומשחירין חד הוא, והכי אמרינן בפרק משילין פירות ורף ליה מאן דתני משחילין לא משתבש. ויש מפרשים, השחור, תער: והזוג של ספרים. מספרים גדולים מן השחור: שנחלקו. שהן של חוליות ומפרקים אותן זה מזה. וכן התער יש שאין בית יד שלו מוכבר ומפרקן אותו: הסמוך ליד. חיו למלאכה טפי. אבל הסמוך לראש, ירא שמא יחתך ידו. ואין הלכה כר' יוסי: מספרת שנחלקה. הם מספרים של נשים, וכשנחלקה אכתי כל חד חיו לחתוך: וחכמים מטהרין. כיון שנשברה. והלכה כחכמים:

ד קולגריפון. כלי שבראשו האחד כמין שנים שתחבין בפת או בבשר ומוציאין אותו מן התנור, ובראשו האחר גורפין בו גחלים ואפר מן התנור: נמלה בפה. הצד הרחב העשוי ככף שגורפין בו האפר: טמאה. מפני הראש השני שיש בו השינים שראוין לתשישין: מכחול. ראשו אחד חד כעין זכרות לכחול בו את העין, וראשו האחר רחב לנקות בו את האוזן: מכתב. ראשו אחד חד כמחט לכתוב על פנקס של שעור, וראשו האחר עב וחלק למחוק בו הכתב

משניות מבוררות – קהתי

וכל חלק ראוי לשימוש, שאפשר לחתוך בו, הריהו מקבל טומאה; וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – שאין כל חלק ראוי לשימוש אלא בדוחק, הלכך אינו מקבל טומאה. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו מונה כלים שיש להם שני ראשים, וכל ראש משמש למלאכה אחרת, וכאה המשנה להשיענו, שאם ניטל אחד מראשיהם, ונשאר בראש האחר כדי לעשות בו מלאכתו, הרי הם מקבלים טומאה.

קולגריפון – כלי שבראשו האחד כף לגרוף בה את האפר, ובראשו האחר שן כמין מזלג שתוחבים בבשר או בלחם להוציאם מן התנור (רמב"ם), שְנֻטְלָה בְּפֶה – ממנה, טְמֵאָה – מקבלת טומאה, מְפִנֵי שְנָה – שהיא ראויה לתשישה; נְטִילָה שְנָה, טְמֵאָה – מקבלת טומאה, מְפִנֵי בְּפֶה – הראויה לשימושה. מְכַחֵל – שראשו האחד מחודד לכחול בו את העין, והוא קרוי "זכר", וראשו האחר עשוי כעין כף קטנה כדי לנקות בה את האוזן, שְנֻטְלָה בְּפֶה – שסולקה

הכף מן המכחול, טְמֵאָה – המכחול מקבל טומאה, מְפִנֵי הַזְכָּר – שיש בו, היינו החוד לכחול את העין. נְטִילָה הַזְכָּר – הוסר ממנו הזכר, טְמֵאָה – מקבל טומאה, מְפִנֵי בְּפֶה – שיש בו, לנקות בה את האוזן. מְכַתֵּב – עט שראשו האחד חד לכתוב בו על השעווה של הלוח או הפנקס, וראשו האחר עבה וחלק למחוק בו את הכתב החקוק בשעווה, כדי שאפשר יהיה לחזור ולכתוב בו, שְנֻטְלָה בְּפֶה – שאפשר להשתמש במוחק שבו; נְטִילָה הַמוֹחֵק – מקבל טומאה, מְפִנֵי הַפֶּה – שבו, הראוי לשימוש. זֹמְאָה לְסֻמְרָא – בראשה האחד כף להוציא את הזוהמא מן הקדירה, ובראשה האחר מזלג להעלות חתיכת בשר, שְנֻטְלָה בְּפֶה – ממנה, טְמֵאָה – מקבלת טומאה, מְפִנֵי הַמְזַלֵּג – שראוי המזלג לשימוש; נְטִילָה הַמְזַלֵּג, טְמֵאָה – מקבלת טומאה, מְפִנֵי בְּפֶה – שאפשר להשתמש

הלוח שמניחים עליו את הנייר בשעת השרוטט (הערוך; הרמב"ם). ויש מפרשים להיפך, ש"כין" הוא הבסיס, ו"כנה" – הסרגל (פירוש רב האי גאון); ויש מבארים, ש"כין" ו"כנה" הם מיני מאזניים; כל אלו, כשהם של מתכת, טְמֵאִים – מקבלים טומאה, שחשובים כלים. וְכָל גְּלָמֵי כְּלֵי יַעַץ – שעדיין לא נגמרה כל מלאכתם, כגון שחפרים אוגן או אוזן או הבסיס שיושבים עליו, או טעונים החלקה וכדומה, טְמֵאִים – מקבלים טומאה, חוץ מְשַׁל אֶשְׁכְּרוּעַ – מין עץ ארו ("תאשור" תרגומו "אשכרועין" – ישתיה הוא, יש, ט, יג); גולמי כלים העשויים מעץ זה, אינם מקבלים טומאה, לפי שקליפתו עבה וקשה, ואין חשובים כלים עד שתוסר הקליפה. רְבִי יְהוּדָה אֹמֵר: אֵף גְּרֹפִית שֶׁל זֵית, טְהוֹרָה – כלי שנעשה מענף של זית אינו מקבל טומאה, עד שתשלק – שיכניסו תחילה את הגרופית באש, להוציא ממנה (עין "תפארת ישראל", שמבאר משום מה נישנו כאן דיני כלי העץ).

ב א ו ר מ ש נ ה ב

הַסִּיף – החרב, וְהַסְּפִין, וְהַפְּגִיזִין – חנית קצרה, סכין בעלת שני פיות, וְהַרְמַח – החנית, מוט מתכת מחודד בקצהו, מְגַל יָד – שפיו חלק, והוא עשוי לשבר עצמות ולחתוך עצים, וּמְגַל קְצִיר – שקוצרים בו תבואה, ופיו משונן כמסור, וְהַשְּׁחוֹר – מין תער, וְזוּג שֶׁל סְפָרִים – מספרים המורכבים משתי סכינים, שְנֻטְלָקוּ – כל אלו לשניים, הֲרִי אֵלּוֹ טְמֵאִין – מקבלים טומאה, לפי שכל חלק עדיין ראוי למלאכתו. רְבִי יוֹסֵי אֹמֵר: הַסְּמוּךְ לְיָד – החלק הסמוך לבית היד, טְמֵאָה – מקבל טומאה, שעל ידי בית היד ראוי הוא לשימוש, וְהַסְּמוּךְ לְרֹאשׁ – אבל החלק הסמוך לראש, טְהוֹר – אינו מקבל טומאה, שהואיל ואין לו בית אחיזה קשה להשתמש בו, כי ירא שמא יפצע את ידיו. ואין הלכה כרבי יוסי. מְסַפֶּרֶת – מין "מספרים" של סכין אחת כפופה (עין פירוש הדא"ש; "תפארת ישראל"). שְנֻטְלָקָה לְשָׁנִים – לשני חלקים, רְבִי יְהוּדָה מְטַמֵּא – הואיל

ג חרור שפגם – טמא, עד שינטל רבו; נשבר מקופו – טהור. קרדם שנטל עשפו – טמא, מפני בית פקועו; נטל בית פקועו – טמא, מפני עשפו; נשבר מקופו – טהור.

ד מגרפה שנטלה בפה – טמאה, מפני שהיא פקרנס, דברי רבי מאיר; וחקמים מטהרין. מגרה שנטלה שניה אחת מבנתים – טהורה; נשתיר בה מלא הסיט במקום אחד – טמאה. המעצה, והאומל, והמפסלת, והמקדח שפגמו – טמאים; נטל חסומן – טהורין. וכלן שנטלו לשנים – טמאים, חוץ מן המקדח. והרוקני בפני עצמה – טהורה.

ה מחט שנטל חריה, או עקצה – טהורה. אם התקינה למתוח – טמאה. של סקין שנטל חריה –

פירוש ברטנורא

החקוק בשעוה ולהחליקה, כדי שיהא ראוי לחזור ולכתוב בו; זומלסטררא. ראשו אחד כף, עשוי לקבל את הוהמא מן הקרה ולהעבירה, וראשו האחר כמין מולג להעלות הכשר; וכן שן של מעדר. בראשו אחד הופכים את הקרקע, ובראשו אחר מחברים כלי המחרישה זה עם זה; שיעור בולין. אם נטל הראש האחד שצריך שישאר בראש השני כדי שיעור בית אחוזה שיהיה ראוי לעשות מלאכתו:

ג חרור. כלי עשוי כמין מרה שחופרים בו את הקרקע, וברזל שלו מחודד מפי לחתוך בו השרשים שלא יעכבו את המחרישה: שינטל רובו. רוב הברזל או רוב חיסומו: מקופו. חור שמכניס בו הקתא. כמו (ברכות נ"ה) קופא דמחטא: טהור. דתו לא חוי למלאכה כיון שאין יכול להכניס בו בית יד: קרדום. מחודד והותך משני צדדיו. הצד האחד רחב ומשתמש בו הנגרים וקרוי עשפו. תרגום מחרישו, עשפיה. והצד השני קצר וקרוי בית בקעו, לפי שבאותו צד בעלי בתים מבקעים עצים. ובגמרא במסכת ביצה (דף ל"א) קורא לצד הרחב נקבות שלו, ולצד הקצר זכרות שלו:

ד מגריפה. עשויה לגרוף את האפר מן הכירה ומן התנור, וכשהוסרה כפה נשאר הבית יד שלה עשוי כעין קורנס של נפחים. ואין הלכה כר"מ: מגרידה. היא משור בלשון מקרא. סיג"א בלע"ז: אחת מבינתיים טהורה. אם נטל מכל בין שני שנים שן אחת, אי אפשר יותר לגרר בה, הלכך טהורה דלא חוי לתשמישה: נשתיר בה. מן השנים שלימים שיעור הסיט במקום אחד: טמאה המגירה. דבאותו מלוא הסיט שהוא שלם חוי לגרר. ושיעור מלוא הסיט, כל מה שאפשר לאדם להרחיב בין אצבע לאמה: מעצה. כלי ברזל שהחרש מנסר בה הנסרים. דולדור"א בלע"ז: איזמל. תער קטן שמלן בו את התינוק. תרגום הרבות צורים, אומלן הרפוי: והמפסלת. ברזל מחודד קבוע בתוך עץ, ומוליכין ומביאין אותו על הלוח ומחליקין אותו. לשון פסל לך: מקדח. כלי שבו מנקבים הלוחות: שפגמו. נתבקעו: ניטל חיסומן. כפי החרב ובפי הסכין ובפי הקרדום ובחודו של מקדח נותנים ברזל טוב ונחשב, אצ"ל בלע"ז, וחוסמן פיהו בו כדי שיהא חד לחתוך יפה, וזה קרוי חיסומן: והרוקני. העץ שהמפסלת קבועה בו קרוי רוקני. ואם נטל הברזל שפוסל ומחליק ונשאר העץ לברזל בלא ברזל, טהור:

ה חריה. כמו חורה. החור שמכניסין בו החוט: עוקצה. הראש החד שמכניסים בנגד כשתופרין. כמו עוקצי תנים, שהוא החד שכתאנים: אם התקינה למתוח. דרך האורגים שלוקחים מחט שבורה ונותנים אותה בשפת הבגד כדי שימתחו שפתותיה: מחט של סקאים. מחט גדול שתופרים בו השקים העשויים

משניות מבוארות – קהתי

שנייה שלה, טהורה – אינה מקבלת טומאה, לפי שאינה ראויה למלאכה. נשתיר בה מלא הסיט במקום אחד – אם נשאר במגירה, במקום אחד, שנינים רצופות כמלוא הסיט, היינו כמלוא הרותב שבין אצבע לאמה, טמאה – המגירה מקבלת טומאה, שעדיין ראויה היא למלאכה. המעצה – מין גרון, והאומל – סכין קטנה, והמפסלת – מקצועה (דמב"ט; ברטנורא); ויש מפרשים: כלי המשמש לפיסול (תפארת ישראל). והמקדח – שקודחים בו נקבים, שפגמו – נתבקעו (דמב"ט). טמאים – עדיין מקבלים טומאה, לפי שאפשר עוד להשתמש בהם למלאכה. נטל חסומן – שכן נותנים פלדה בפי הכלים הללו כדי לחסום אותם, שיהיו חזקים וחדים, ואם ניטל חיסומם, טהורין – אינם מקבלים טומאה, ששוב אינם ראויים למלאכה. וכלן – וכל הכלים שנימנו לעיל, שנטלו לשנים – לשני חלקים, טמאים – עדיין מקבלים טומאה, חוץ מן המקדח – שאם המקדח נחלק לשניים, אינו מקבל טומאה, שאינו ראוי למלאכה. והרוקני בפני עצמה – היינו העץ של המקצועה, לאחר שניטל הברזל המחליק מתוכה, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שאינה ראויה לשימוש.

ב אור משנה ה

מחט שנטל חריה – החור שלה, שמכניסים בתוכו את החוט, או עקצה – שניטל החוד שלה, טהורה – אינה מקבלת טומאה. אם התקינה למתוח – למתוח בה שפת היריעה, כדרך האורגים שנותנים מחט שבורה בשפת הבגד כדי למתוח שפתותיה, או למתוח בה יריעות שכיבסו אותן, כדי להרחיבן, טמאה – הרי היא מקבלת טומאה, לפי שיש בה שימוש. של סקין – מחט של תופרי שקים, שהיא גדולה, שנטל חריה – החור שלה, טמאה – הרי היא מקבלת טומאה, מפני שהיא פותח בה – בפנקס של שעוה; נטל עקצה – חודה, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שאינה ראויה

בכפה. וכן השן של מעדר – שבראשו האחד מעדרים את הקרקע, ובראשו האחר שן שכותשים בה את גושי העפר (הגרי"א), ואם ניטל אחד מראשו, הריהו מקבל טומאה מפני ראשו האחר. שיעור פלן – לקבל טומאה, כדי לעשות מלאכה – שאם יש בחלק שנשאר כדי לעשות בו מלאכה הרי הוא מקבל טומאה.

ב אור משנה ג

חרור – כלי ברזל רחב וחד במחרשה, שחופרים בו את הקרקע וגם מנקים בו את העפר הנדבק למחרשה, שפגם – שנשבר קצת ממנו, טמא – מקבל טומאה, עד שינטל רבו – של הברזל או של אורך חידודו (עיין ברטנורא: תפארת ישראל). נשבר מקופו – אזנו, הנקב שנכנס בו הקת, טהור – אינו מקבל טומאה, ששוב אינו ראוי למלאכה. קרדם – בעל שני ראשים, שנטל עשפו – צידו החד, טמא – מקבל טומאה, מפני בית פקועו – צידו המשמש לביקוע עצים, שנותנים עליהם יתד ומכים עליה בקרדום. נטל בית פקועו, טמא – מקבל טומאה, מפני עשפו – צידו החד, שמשתמשים בו הנגרים (דמב"ט). נשבר מקופו – החור שבו תחובה הקת של הקרדום, טהור – אינו מקבל טומאה, שאינו ראוי עוד לאחר משימושו.

ב אור משנה ד

מגרפה שנטלה בפה – שגורפים בה את האפר מן התנור, טמאה – הרי היא מקבלת טומאה, מפני שהיא פקרנס – שמקל הברזל של המגריפה יכול עוד לשמש כקורנס, כפטיש; דברי רבי מאיר – הסובר, שכיון שהיא כקורנס עדיין חשובה היא כלי, אף על פי שאין זו מלאכתה הראשונה של המגריפה. וחקמים מטהרין – שלדעת חכמים הואיל ובטלה מלאכתה הראשונה אינה מקבלת טומאה. מגרה – משור, שנטלו שניה אחת מבנתים – שניטלה כל שן

ממאה, מפני שהוא כותב בה; נטל עקצה – טהורה. של מתוח – בין קד ובין קד ממאה. מחט שהעלתה חלודה, אם מעבדת את התפירה – טהורה; ואם לאו – ממאה. צנורא שפשטה – טהורה; כפפה – חורה לממאתה.

ו עין המשמש את המתכת – טמא; והמתכת המשמשת את העין – טהורה. כיצד? פותחת של עין, והפין שלה של מתכת, אפלו אחת – ממאה; פותחת של מתכת, והפין שלה של עין – טהורה. טבעת של מתכת, וחותרם שלה של אלמוג – ממאה; טבעת של אלמוג, וחותרם שלה של מתכת – טהורה. השן שפטים שפפותחת, ושפפתח – ממאה בפני עצמה.

ז הכדומין האשקלונין שגשברו, והאנקלי שלהן קימת – הרי אלו טמאין. המעבר, והמורה, והמגוב, וכן המסרק

פירוש ברטנורא

משער עוים וכיוצא בהן מן הבגדים הנסין: שהוא כותב בה. כפנס של שעווה: של מתוח. אם התקנה למתוח בה שפת הבגד כדרך שהאורגים עושים: בין כך ובין כך ממאה. שהרי היא ראויה למיתוח בלא עוקצה ובלא חרירה: אם מעבדת את התפירה. שאינו יכול לתפור בה מפני החלודה. ויש מפרשים, דכל זמן שרושם החלודה ניכרת בבגד היינו עוכב התפירה, וטהורה, דהכי משמע בפרק במה בהמה ודף ג"ב: צנורא. מולג קמן עוקם בראשו ורגליו להפך בו בשר על גבי גחלים, ויש מהן קטנים שמוחטין בהן פתילות ומקנחים בהן גרות. וכשפשטה היו כמחט שניטל חרירה ועוקצה וטהורה: והפין. שנים של מפתח שבהן פותחים הדלת. וצורת זו המפתח ידוע במלכות מצרים ובכל ארץ ישראל: אפילו אחת ממאה. ואע"ג דהשנים בפני עצמן בלא פותחת טהורים, קבען בפותחת ממאים, מ"מ השנים חשובים עיקר והפותחת משמשת: אלמוג. קורא"י בלע"ז, והוא צומח במצולות ים. ותחלתו רך קודם שיקפאהו האוויר, ומפתחים בו חותם. ובמקרא עצי אלמוגים: השן שטטס. לא דמי לפין של פותחת, שהשן משמשת בפני עצמה, מש"כ בפין, הלכך ממאה בפני עצמה:

ז הכדומין. עין גדול ארוך ויוצאים ממנו אונקליות אילך ואילך, ותולין באותן אונקליות צלוחיות של מים באויר כדי לצננן, ורמב"ם פירש, כמין זור ואונקליות סביבותיו ובו מעלין הכלים שנפלו לבור: האשקלונין. שנעשים באשקלון: המעבר והמורה והמגוב. כלים עשויין לנקות התבואה מן התבן ולהעביר התבן ממקום למקום. המעבר יש לו שינים ודומה ליד של בני אדם, ובו מעבירין התבן ממקום למקום. והמורה בו זורים התבן בגורן, לפיכך נקרא מורה, ושינוי

משניות מבוארות – קהתי

קיבול באלמוג לשבץ שם את החותם, מכל מקום הואיל ועשוי למלאותו, אין זה נקרא בית קיבול (יחוספות יוס טוב; ועיין תוספות רבי עקיבא איגור, שתמה על כך). השן – של מתכת, שפטים שפפותחת – היינו שבמנעול הקבוע ברידת, ומשום שהוא רחב נקרא: טט שבפותחת. ויש בתוכו פנימה ברידת, שבו בולטת שן, וכשרוצים לפתוח המנעול, תוחבים המפתח בחור שבטט ודוחפים בחפין שבראש המפתח את השן שבבריית, ועל ידי כך נפתח המנעול (תפארת ישראל); ויש מפרשים: השן הקבוע בטט או בפותחת, ושפפתח – או השן שבמפתח, טמאה בפני עצמה – אם ניטלה מהם, הרי היא מקבלת טומאה בפני עצמה (עיי' במפרשים שמקשים מברייתא המובאת במסכת שבת פ"א, א: "חפי פותחת טהורין, קבען בפותחת טמאין", ומתרגמים. ישש אולי הבדל בין קבועים לשאינם קבועים. – הר"ש).

לכתיבה. של מתוח – מחט המיוחדת למיתוח, ויש בה גם עוקץ וחור לתפירה, בין קד ובין קד – בין שניטל חרירה ובין שניטל עוקצה, טמאה – מקבלת טומאה, שהרי ראויה היא למיתוח בלא חרירה ובלא עוקצה. מחט שהעלתה חלודה, אם מעבדת את התפירה – שאינו יכול לתפור בה מפני החלודה; ויש מפרשים, שרושם החלודה היא ניכר בתפר, טהורה – אין המחט מקבלת טומאה; ואם לאו – שאינה מעבדת את התפירה, טמאה – הרי היא מקבלת טומאה. צנורא – מחט עוקמה שהיא כעין מלקחיים, שפשטה – שעשה אותה פשוטה, טהורה – אינה מקבלת טומאה; כפפה – חזר וכפף אותה, חזרה לטמאתה – לקבל טומאה; והרמב"ם מפרש: חזרה לטומאתה הישנה (הלי כלים י"א, יז).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו דנה בכללי העשוי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת.

עין המשמש את המתכת – שעיקר הכלי הוא ממתכת, והעץ שבו משמש את המתכת; ויש מפרשים, שמשמש לאו דווקא, אלא שהוא טפל למתכת, וכן להלן (משנה אחרונה). טמא – אף על פי שהוא פשוטי כלי עץ, מכל מקום הואיל ומשמש את המתכת, הרי הוא מקבל טומאה; והמתכת המשמשת את העץ – אם עיקר הכלי הוא פשוטי כלי עץ, והמתכת שבו משמשת את העץ, טהורה – אף המתכת אינה מקבלת טומאה. כיצד? פותחת של עין, והפין שלה – נוסח אחר: וחפין שלה – של מתכת – מפתח של עין, ושינוי הנכנסות לתוך המנעול הן של מתכת, אפלו אחת – שאין לפותחת אלא שן אחת; ויש מפרשים: אפילו שן אחת היא של מתכת, טמאה – הפותחת מקבלת טומאה, לפי שהשן של מתכת היא העיקר בה. פותחת של מתכת, והפין שלה של עין, טהורה – אין הפותחת מקבלת טומאה, שהעיקר בה הוא הפין של עין שאינה מקבלת טומאה. טבעת של מתכת, וחותרם שלה של אלמוג – מין חומר הגדל בקרקע הים (קורל). ואינו מקבל טומאה; ויש מפרשים: מין עץ משוכח (כמובא במלכים א' י"ב), טמאה – הטבעת מקבלת טומאה, שהטבעת היא העיקר; טבעת של אלמוג, וחותרם שלה של מתכת, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שאף על פי שיש בית

ב א ו ר מ ש נ ה ז

הכדומין האשקלונין – הנעשים באשקלון – שגשברו – כדום הוא עץ ארוך שיוצאים ממנו אונקליות (ווי"ס כפופים). ותולים בהן בקבוקים מלאים מים באוויר כדי לצננן; ויש מפרשים, שמעלים בו מן הבור את הדלי או את הכלים שנפלו לתוכו (הר"ם לפי פירוש הגאונים והערוך); ובאה משנתנו ללמד, שאם הכדומים נשברו, והאנקלי שלהן קימת, הרי אלו טמאין – מקבלים טומאה, לפי שהאונקלי היא עיקר הכלי. המעבר – כלי בעל שיניים, כעין קלשון, שמעבירים בו את התבן ממקום למקום, והמורה – אף הוא כעין קלשון, בעל שיניים צפופות, רחבות וארוכות, שזורים בו את התבואה, לנקותה מן המוך, והמגוב – כמין מורה שמוציאים בו את התבן מן התבואה לאחר שזורה במורה; וכל אלו פשוטי כלי עץ הם; וכן המסרק של ראש, שנטלה אחת משיהין – כל אלו, אם הוסרה מהם שן אחת, ונעשאו של מתכת – ותיקן להם שן של מתכת, הרי אלו טמאין – מקבלים טומאה, משום אותה השן. ועל פלן אמר רבי יהושע: דבר חדוש חדשו סופרים – שהרי פשוטי כלי עץ הם, ואינם ראויים לקבל טומאה משום השן האחת של מתכת; ויש מפרשים, שדברי רבי יהושע מוסכים גם על הכדומים האשקלונים (עיי' משנה אחרונה; תפארת ישראל), ואין לי מה אשיב – מפני מה אמרו

שֶׁל רֵאשִׁי, שְׁנֵימָלָה אַחַת מִשְׁנֵיהֶן, וְעֵשָׂאן שֶׁל מַתְכָּת – הָרִי אֵלּוּ מְמַאֲזִין. וְעַל פֶּלֶן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דְּבַר חֲדוּשׁ חֲדָשׁוֹ סוֹפְרִים, וְאִין לִי מָה אָשִׁיב.

פירוש ברטנורא

מרוכות משיני המעבר. והמנוג. שינוי מרוכות משיני המורה, וכו' בוררים התבואה אחר שורו אותה במורה: דבר חדש חידשו סופרים. ראויין היו להיות מהורים, דפשוטי כלי עץ ניהו, ומשום שן אחת של מתכת לא נחתא להו מומאה: ואין לי מה להשיב. מפני מה אמרו כן:

משניות מבוארות – קהתי

השיניים המורבות, יבוררו בו החיטים בסוף הענין (בסוף ניקוי התבואה). וממנו מעט השיניים, אין לו כי אם שלוש שיניים בלבד, יבוררו בו החיטים בתחילת הענין מהתכן הגס, והוא המעבר: ורוב שיניים ממנו – המורה: והיותר רוב השיניים מהם נקרא מגוב.

משנתנו שנויה כולה במסכת "טבול יום" פרק ד משנה ו. ויש דעה, שהלשון "ועל כולן" אמר רבי יהושע... מוסב גם על המשניות שקדמו שם למשנה זו (הרא"ש).

חכמים כן (ברטנורא), כלומר שלא מצא טעם לדבריהם. ויש מפרשים: ואין לי מה אשיב – אין לי מה להשיב על דבריהם, כלומר שאין לי תשובה לחלוק על דברי חכמים, אבל החידוש מסופק (ומב"ס).

בענין "המעבר והמורה והמגוב" כותב הרמב"ם: "שלושה מיני כלי הגורן הם כדמיון כף האדם, יבורו בהם החיטים והשעורים מהתכן, ויתחלפו שמותם לפי התחלפות תמונתם, כי מהן רוב השיניים (בעל

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

8 הגמרא מבארת שאם נישאת על פי בית דין ויצא קול שבעלה חי
9 אין אוסרים אותה על בעלה השני: אָמַר רַב אֲשִׁי, וְלִקְלָא לֹא חִיִּישִׁינָן
10 – אם נישאת בבית דין ויצא קול שבעלה חי, אין חוששים לו, ואין
11 אוסרים אותה על בעלה השני. מבררת הגמרא: הִי קְלָא – מתי יצא
12 הקול שבעלה חי, אֵילִימָא קְלָא דְבִתָּר נְשׁוּאִין – אם נאמר שיצא
13 הקול לאחר שנישאת, הָא אֲמַרְהָ רַב אֲשִׁי תְרָא וְיָמְנָא – הרי כבר
14 אמר רב אשי פעם אחת דין זה, דְאָמַר רַב אֲשִׁי,

1 כשהיא אנוסה קנסוה חכמים. אָמַר לִיה רַב פַּפַּא, וְלֹאן שְׁנִינְהוּ – וכי
2 לא תירצנו שבאופנים אלו אינה נחשבת אנוסה. אָמַר לִיה רַב הוּנָא
3 בריה דרב יהושע, וְאֲשִׁינוּי לִיקוּ וְלִיִּסְמוּף – וכי מחמת שהתרצן
4 נדחק ליישב את כל המשניות, נוכל לסמוך על כך לנהוג כן
5 למעשה, והרי מכך שהוצרך להידחק כל כך כדי ליישב את
6 המשניות כדבריו, יש ללמוד שאין סברא זו נכונה. (וְפִסְק), ומתוך
7 כך נמנע רב פפא ולא התירה לבעלה הראשון.

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

בטח קבל מכתבי מכבר, ובעתו קבלתי מכתבו מכ"ו כסלו עם המוסגר בו, ולפלא שמזכיר שבשבוע הבע"ל יעתיק לדירה החדשה, ולע"ע אין כל ידיעה עדי"ז. ותקותי שעכ"פ לעת קבלת מכתבי זה נסתדרו הענינים. ואכפול ברכותי שיהי משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה. ושההעתקה תהי מעילא לעילא בעלי בגשמיות ובעלי ברוחניות.

ומ"ש בענין חנוך הבית הנה אף שבספרי נגלה יש מקום עיון בזה, ועיין באחרונים שו"ע או"ח סי' תקס"ח. עיוין שם מג"א סק"ה וביד אפרים. ולהעיר ג"כ משו"ת חת"ס יו"ד סקל"ח ותורת השלמים סיי"ט. הנה כיון שהוא מנהג ישראל, ועוד ועיקר אשר במאמר דא"ח מרבנו הזקן מבאר "הטעם שעושים משתה ושמחה בחנוכת הבית" (נמצא עתה בדפוס). והוא מביכל כתי"ה הר"פ משקלאוו) הרי יש לעשות כנ"ל. וכשיתועדו בהתועדות חסידותית ובהשמיע ד"ת דא"ח, הרי תהי תועלת הן בגשמיות והן ברוחניות.

ובטח יודע ממנהגנו לקבוע המזוזות תיכף בהכנסו לבית, ומובן שבלי ברכה, אלא שבמלאת שלשים יום נוטלים מזוזה אחת לבודקה, והרי מותר להחליפה ביפה יותר ממנה, ובמילא קובעים החדשה בברכה, ומכוונים להוציא גם אלו שעל כל שאר הדלתות. והשי"ת יצליחם לבשר טוב בכל הנ"ל. והזן ומפרנס לכל ימציא גם הנצרך להוצאות הבית החדש...

מש"כ ע"ד נסיעה עתה... תמה אני על יחסו לענין קנין הבית, שרוצה בדוקא שתהי מלאכתו נעשית ע"י אחרים! והרי הבעה"ב נצטוו על עזוב תעזוב עמו, וכפס"ד תורתנו. - ולדעתי, עליו להיות על אתר (מובן, שנסיעה על ימים אחדים אינה בכלל זה) עד שיגמר כל הענין בשטומו"צ.

רש"י

דף עב עמוד א. ארבעה דשיתא
 שיתא. ארבעת מינין של שש שש
 דהא נאמר בו שש, ואמר מר
 דברים שנאמר בהן שש חוטין כפול
 ששה: לא דינא ולא דיינא. אין
 ספק וערעור בדבר: וקצין פתילים.
 פתילים משמע תרין וכשקוצין כל
 אחד לשנים הוה להו ד': רב אשי
 אמר. היינו טעמא דזהב ו' לא
 אפשר דכתב ביה לעשות אותו
 בתוך התכלת ובתוך הארגמן
 משמע שיערב ממנו עם כל מין
 ומין: נייעביד ארבעה. המינין דתרי
 תרי חוטין של זהב הוה לתמיא
 של זהב: חדקניהו. קשרם יפה ועל
 הטבעות והבדים אומר שיתנם
 בטבעות בדוחק: כתב לא יסורו.
 אלמא אין זזין מהן וכתוב (שמות
 כה) והבאת, אלמא הולכים ובאים
 בתוכן:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עב עמוד א. הגמרא ממשיכה בביאור דברי הברייתא: מה ששינוי שחוט הפרכת
 שזור מעשרים וארבעה חוטים, הטעם הוא, לפי שהיו בה ארבעה מינים דשיתא
 שיתא - שכל אחד שזור משהו חוטים, לפיכך לא דינא ולא דיינא - אין ספק
 וערעור בדבר שהוא שזור מעשרים וארבעה חוטים.

הגמרא מבארת את הדין האחרון שבברייתא: שנינו, החוט של חושן ואפוד שזור
 מעשרים ושמנה חוטים. שואלת הגמרא: מנא לן. משיבה הגמרא: דכתיב (שמות
 כח טו) 'ועשית חושן משפט מעשה חשב, כמעשה אפוד תעשנו, וזה תכלת
 וארגמן ותולעת שני ושש משור'. הרי שהחושן והאפוד ארוגים מארבעה מינים,
 דשיתא שיתא - שכל אחד מהם שזור משהו חוטים, וביחד הם עשרין וארבעה
 חוטים. וחוטי הזהב השזורים בכל מין ומין, הם ארבעה חוטים, ה' - הרי בסך-הכל
 עשרין ותמיא חוטים.

שואלת הגמרא: מנין שלא היו אלא ארבעה חוטי זהב, ואימא שבזהב נמי היו ששה
 חוטים כשאר המינים. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, מהפסוק יש לדקדק
 שלא היו אלא ארבעה חוטי זהב, שכן על אופן הכנת חוטי הזהב אמר קרא (שמות
 ל ט ג) 'וקצין פתילים' - יחתוך את טס הזהב המרודד לפתילים [חוטים], ואילו היה
 נאמר 'וקצין פתיל' היה במשמע שיחתוך שני חוטים, שהרי פתיל משמעו שני חוטים,
 כעת שנאמר 'וקצין פתילים' בלשון רבים הרי כאן ארבעה - משמע שיחתוך ארבעה
 חוטים.

הגמרא מביאה טעם נוסף מדוע לא יתכן שהיו ששה חוטי זהב: רב אשי אמר, בענין
 חוטי הזהב אמר קרא (שם) 'לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך
 תולעת השני ובתוך השש', משמע שיש לערב ממנו עם כל מין ומין, ומכיון שכך לא יתכן
 שהיו ששה חוטי זהב. שכן היכי נעביד - כיצד נשזור אותם, אם נעביד כל אחד מארבעה
 המינים דתרי תרי - שזור עם שני חוטי זהב, הוה להו מניין חוטי הזהב
 תמיא [-שמונה], ואין זה כמניין החוטים שבשאר המינים. ואם נעביד תרי תרי תרי - נשזור
 בשני מינים שני חוטים של זהב בכל אחד, ותרי המינים הנותרים דתרי תרי - נשזור בהם
 חוט אחד של זהב בכל מין, כך שבסך-הכל יהיו ששה חוטים, הרי
 אין לעשות כך, שכן לגבי החושן והאפוד נאמר 'ועשית', ומשמע שיהיו כל עשיותיו שוות -
 שכל המינים שבו יהיו עשויים באופן שווה ובאותו מנין חוטים. לפיכך מוכח, שחוטי
 הזהב אינם אלא ארבעה, כשבכל מין ומין שזור חוט אחד.

הגמרא עוברת לדון בענין אחר בבגדי כהונה: אמר רחבא אמר רב יהודה, המקרע בגדי כהונה
 עובר בלא תעשה ולוקה, שנאמר במעיל (שמות כח לב) 'שפה יהיה לפיו סביב וגו' לא יקרע'. מקשה הגמרא: מתקיף לה רב אחא בר יעקב,
 ודילמא אין כונת התורה לאסור את הקריעה, אלא הכי קאמר רחבא, נעביד ליה שפה כי היכי דלא
 ניקרע - נעשה שפה לפי המעיל כדי שלא יקרע. מתרצת הגמרא: מי כתיב 'שלא יקרע' שאז היה משמע
 כדי שלא יקרע, הרי כתוב 'לא יקרע' שמשמעו איסור על קריעת הבגד.

דין נוסף הנלמד מדיוק דומה בפסוק: (ואמר) [אמר] רבי אלעזר המזיח - המנתק את חיבור החושן מעל האפוד,
 וכן המסיר את בגדי הארון מטבעותיהם, עובר בלא תעשה ולוקה, שנאמר לגבי החושן (שמות כח כח)
 'ויקסו את החושן מטבעותיהם' ו'לא יזח החושן מעל האפוד', ולגבי בדי הארון נאמר (שמות כה טו)
 'בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו' מקמי.

מקשה הגמרא: מתקיף לה רב אחא בר יעקב, ודילמא כי קאמר רחבא - שמא כן כונת התורה, חדקניהו -
 הדק אותם ועבדינהו שפיר - וקשור אותם בחזקה ובדוחק כדי שלא יזח החושן מעל האפוד ולא יסרו
 הבדים מן הארון, אבל אין כאן איסור לאו. דוחה הגמרא: מי כתיב 'שלא יזח' ו'שלא יסרו', שאז היה משמע
 ניתנת טעם מדוע צריך להדקם היטב, הרי נאמר 'ולא יזח' ולא יסרו' שמשמעו איסור הזחת החושן או הסרת בדי הארון.

60 שהיא אינה שניה לו והיבם רוצה לגרשה, האם יש לה כתובה
 61 מִיָּבָם, או לא. וצדדי הספק הם: בין דאמר מר במשנה לעיל (לח),
 62 ששעבוד כתובתה חל על נכסי בעלה הראשון, כלומר ביבום רגיל
 63 הדין הוא שנכסי בעלה שמת ממשיכים להשתעבד לכתובתה,
 64 ואם היבם מת או מגרשה גובה מהם את כתובתה, ולפי זה אם היא
 65 היתה אסורה על בעלה, יש לומר דלית לה כתובה, שהרי חכמים
 66 קנסו כתובתה מהראשון, או דלמא, בין שביבום רגיל הדין הוא
 67 דאילו לית לה מראשון – שאם לא הניח בעלה הראשון נכסים,
 68 תקינו לה רבנן כתובה משני, כלומר חייב לכתוב לה כתובה חדשה
 69 מנכסיו, אם כן גם באופן שהיתה אסורה על הראשון, ומחמת כן
 70 אין לה כתובה מהראשון, יש לומר דאית לה כתובה מהיבם, שהרי
 71 היא מותרת לו, ויצטרך לכתוב לה כתובה חדשה.
 72 הגמרא פושטת את הספק מבריייתא: אמר להו רב ששת לבני בירי,
 73 תניתיה, כתובתה של יבמה סתם על נכסי בעלה הראשון, ואם היתה
 74 היבמה שניה לבעל, אפילו מִיָּבָם אין לה כתובה.
 75 הגמרא מבארת את הבריייתא שהובאה כאן. שנינו בבריייתא: ואם
 76 היתה שניה לבעל, אפילו מיבם אין לה. מדייקת הגמרא: מפלל
 77 דאיכא דאית לה יבמה – ששמע שיש יבמה אחרת שיש לה כתובה
 78 מיבם, והרי אמרת שכתובתה על נכסי בעלה הראשון. מיישבת
 79 הגמרא: תפוזי מיתסרא בלשון הבריייתא וקבי קתני, כתובתה של
 80 יבמה על נכסי בעלה הראשון. ואי לית לה כתובה מראשון, כגון
 81 שלא השאיר אחריו נכסים, תקינו לה חכמים שתגבה את כתובתה
 82 משני – מהיבם, כדי שלא תהא קלה בעיני להוציא. ואם היתה
 83 שניה לבעל, אפילו מִיָּבָם אין לה כתובה.
 84 שנינו במשנה שבנישואין של חייבי לאוין יש לאשה כתובה,
 85 הגמרא דנה בחיוב הבעל במוזנות בנישואין אלו: בעא מיניה רבי
 86 אלקנה מרבי יוחנן, אלמנה לכהן גדול ונרשעה וחלוצה לכהן הדיוט,
 87 יש להן מוזנות או אין להן מוזנות. מבררת הגמרא: היכי דמי –
 88 באיזה אופן הסתפק, אלימא דיתבה תותיה – שהיא יושבת תחתיו,
 89 כלומר שדרה בביתו, והיא תובעת שביט דין יפסקו לה מוזנות, מה
 90 המקום להסתפק בזה, בעמוד והוצא קאי מוזנות אית לה, כלומר
 91 בעוד שמוטל על הבעל לגרשה וכי יש סברא לחייבו במוזנותיה.
 92 משיבה הגמרא: לא צריכא אלא שתלה הוא – הבעל למדינת תם,
 93 וליתה אשתו מעות ואכלה, וחזר בעלה, מאי. וצדדי הספק הם,
 94 מוזני תנאי כתובה נינהו – חיוב מוזנות הוא מחיובי הכתובה,
 95 ומדיית לה כתובה אית לה גם מוזני, או דלמא, כתובה דלמשקל
 96 ומיפך – מנה או מאתיים שהיא גובה כאשר יוצאת ממנו, אית לה,
 97 אבל מוזני שאם נחייבו לתת לה את מה שלותה ואכלה, יש
 98 לחשוש דלמא תיעבב נפיה – שמא תמשך להתעבב ולהשאיר
 99 אצלו ותחזור ותלוה ובעלה יפרע, יש לומר דלית לה. אמר לה רבי
 100 יוחנן לרבי אלעזר, לית לה מוזנות.
 101 מקשה הגמרא: והתניא, יש לה לאלמנה לכהן גדול גרושה
 102 וחלוצה לכהן הדיוט, מוזנות. מתרצת הגמרא: כי תניא היא
 103 לאחר מיתה. דהיינו שאם הבעל מת קודם שגירשה יש לה מוזנות
 104 ככל אלמנה כל עוד שלא נישאת לאדם אחר, לפי שהמוזנות הם
 105 תנאי כתובה, ובאופן זה אין לחשוש שמא תתעבב תחתיו שהרי
 106 כבר מת.
 107 (אית דאמר) [איכא דאמרי] – יש ששנו את סוגיית הגמרא באופן
 108 אחר. אמר ליה – השיב רבי יוחנן לרבי אלעזר, תניא יש לה – שנינו
 109 בבריייתא שיש מוזנות בנישואין חייבי לאוין שהלך בעלה למדינת
 110 הים ולותה ואכלה. תמזה הגמרא: הא בעמוד והוצא קאי – הלא
 111 מצוה להוציא וכיצד יתכן שנחייבו במוזנות. מקשה הגמרא:
 112 ואלא התניא (ובבריייתא שהביא רבי יוחנן) שיש לה מוזנות. מתרצת
 113 הגמרא: כי תניא היא מוזנות שלאחר מיתה, אבל בחייו אם
 114 לותה ואכלה אין לה מוזנות. אך רבי יוחנן סבר שהבריייתא עוסקת
 115 אף בחייו, שאם לותה ואכלה יש לה מוזנות.
 116 הגמרא דנה בזכויות האשה בחייבי לאוין ובשניות מדברי סופרים:
 117 תנו רבנן, אלמנה לכהן גדול ונרשעה וחלוצה לכהן הדיוט, יש לה
 118 כתובה כאשר בעלה מת או מגרשה, ויש לה פירות – חייב הבעל

1 מקשה הגמרא: והרי מומחה שהזהרה עליה הכהנים, דלא שאין
 2 שנה בכל הוא, ומעמא – ודוקא משום דכתב רחמנא (ויקרא כא א)
 3 'אמר אל הכהנים בני אהרן וגו' לנפש לא ישמא, למדנו שבני אהרן
 4 מזהרים ולא בנות אהרן, הא לאו קבי – אבל לולא הפסוק, הוה
 5 אמניא שגם נשים כהנות חייבות – מזהרות שלא להיטמא, מאי
 6 מעמא – ומדוע היינו סבורים כך, לאו משום דרב יהודה אמר רב
 7 שלמד מהכתוב 'איש או אשה' שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל
 8 עונשין שבתורה. מוכח שאף בלאו שאינו שוה בכל כמו טומאה
 9 לכהנים נאמרה דרשה זו. ואם כן מדוע יש צורך בפסוק 'לא יקחו'
 10 לאסור על כהנת להינשא לכהן שהיא אסורה עליו.
 11 מתרצת הגמרא: לא, כלומר לא משום דרשת רב יהודה אמר רב
 12 הייתי אומר ששים מזהרות על הטומאה, אלא משום דגמרינן
 13 מילא יקחו, שכשם שכהנת מזהרת לא להינשא לכהן שהיא
 14 אסורה עליו, כך כהנת מזהרת שלא להיטמא. ולעולם הפסוק
 15 'איש או אשה' מלמד רק על לאו שאינו שוה בכל.
 16 הגמרא מביאה תירוץ אחר: איכא דאמרי, שלעולם הפסוק 'איש
 17 או אשה' מלמד ששים מזהרות גם בלאו שאינו שוה בכל, ואף
 18 על פי קריאה ופסוק 'לא יקחו' איצטריכא ליה לאסור על
 19 אשה הפסולה לכהונה להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, משום
 20 דלמא דעתך אמניא ליגמר ממומחה, שכשם ששים אינן מזהרות
 21 בלאו של טומאה שהוא לאו שאינו שוה בכל, כך נשים פסולות
 22 לכהונה אינן מזהרות להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, שגם
 23 הוא לאו שאינו שוה בכל, קמשמע לן הייתור 'לא יקחו' שהפסולות
 24 מזהרות על כך.
 25 הגמרא מביאה שנחלקו האמוראים בענין נישואי כהנות לפסולים:
 26 רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע איקלעו להינצבו – (שם מקום),
 27 לאתריה – (למקומן) רב אידי בר אבין. בעו מיניהו – שאלו אותם
 28 בני המקום, האם הוזקרו כהנות בשרות להינשא לפסולים, או לא.
 29 אמר להו רב פפא, תניתיה במשנה (קידושין טו). עשרה יוחסין – סוגי
 30 יחוס עלו מכלל, והן כהנים לויים וישראלים, תללים – בני כהנים
 31 שנולדו מפסולי כהונה, גרים, וחרורים – עבדים משחררים
 32 ומקורים – הנולדים מחייבי כריתות, נתינים – גבעונים שהתגיירו
 33 בימי יהושע, ורוד גזר שלא להתחתן עמם, שתוקין – הנולד לאשה
 34 בניה ואין ידוע מי הוא אביו, ואסופי – הנאסף בשוק ואין ידוע מי
 35 הם הוריו. השתוקי והאסופי נחשבים לספק ממוזים. המשנה
 36 ממשיכה ומפרטת את המשפחות המותרות להינשא אלו באלו:
 37 כהנים לויים וישראלים מותרין לבא – (להינשא) זה כהן, לויים
 38 וישראלים תללים גרים וחרורים, מותרין לבא זה כהן, גירי חרורי
 39 ומקורי נתיני שתוקין ואסופי, מותרים לבא זה כהן. מדייק רב פפא:
 40 ואילו כהנות מותרות להינשא לתללים, תנינן במשנה, ומוכח
 41 שכהנות אסורות להינשא לפסולים.
 42 דוחה הגמרא: אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא,
 43 לעולם כהנת מותרת להינשא לחלל, והטעם שהתנא לא שנה דין
 44 זה במשנה, משום דכל היבא דהני נכסי מהני והני נכסי מהני קתני,
 45 כלומר במשנה נמנו רק אופנים שאיש או אשה מסוג משפחה אחד
 46 מותרים להינשא לאיש או אשה מסוג משפחה שני, כגון ממזר
 47 שמוותר בשתוקית שאף הממזרת מותרת בשתוקי, אבל כהן, בין
 48 דאילו בעי למינסב תללה אסירא ליה, לכן לא קתני שכהנת מותרת
 49 בחלל.
 50 אהו – באו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לקמיה דרב אידי
 51 בתר אבין ושאלו לדעתו בענין זה. אמר להו רב אידי בר אבין, דרדקי
 52 – (בחרורים שלא הגיעו לסברא), קבי אמר רב יהודה אמר רב, לא
 53 הוזקרו בשרות להינשא לפסולים.
 54 שנינו במשנה: הנושא שניות מדברי סופרים וכו' אין לה כתובה.
 55 מסתפקת הגמרא: בעו מיניה בני בירי – (שם מקום) מרב ששת,
 56 שנייה לבעל – מי שנשא אשה שהיא אסורה לו באיסור שנייה ומת,
 57 ונפלה האשה לפני אחיו ליבום, כגון שנשא את אם אמו, והיא לא
 58 שנייה ליבום, כגון שהיו שניהם בנים לאב אחד אבל כל אחד מהם
 59 נולד לאם אחרת, ומת בעל השנייה? וזו נפלה ליבום לפני אחיו

ולותה ואכלה מאי – אי לותה ואכלה קודם שפסקו לה בית דין – לא היה הבעל חייב לשלם, אפילו לותה בבית דין, כדפירש רבינו תם בסוף כתובות (ק"א) גבי קדמו בית דין ופסקו, מה שפסקו – פסקו. והבא מביעיא ליה אם יש לבית דין לפסוק לה מונות כשהלך בעלה למדינת הים, ותלה ותאכל כשאר נשים, או לא. **אלמנה** לכהן גדול יש לה פירות – לאבי, דאמר בפרק "נערה שנתפתה" (כתובות נ"א, ב.) אלמנה לכהן גדול, נשבות – חייב לפדותה, דקרינא ובהנת "אהרניתך למדינתך" הוי פירות כמשמעו, דין פירות דהיינו פירוקנה דהוי תחת פירות. ובשניה דקתני אין לה פירות – הוי נמי דין פירות, דאם נשבות אינו חייב לפדותה, אף על גב דהבעל אוכל פירות. כי הדיא ד"האשה רבה" (יבמות פ"ט, א) דתנא נמי: אין לה פירות ומונות כו'. ואמר עלה בירושלמי: שאינה יכולה להוציא ממנו הפירות שאכל. אמר רבי תנאי: הא דתניא – כשאכל עד שלא בא הראשון כו'. ולרבא דאמר התם: אלמנה לכהן גדול דאינו חייב לפדותה, נראה לרבינו יצחק לפרושי: יש לה פירות – דאם נשבות משלם הבעל הפירות שאכל לפדותה בהם. אבל מה שפרקנה יתר על דמי פירות שאכל – לא יזיב. ובשניות, אפילו דמי הפירות שאכל לא יזיב. ומתוך פירוש הקונטרס משמע שאין לבעל פירות באלמנה כלל, ואפילו לא נשבות – חייב להחזיר פירות שאכל, דפירש יש לה פירות – שאף על פי שאכל פירות – כיון דשלא בדין אבל – משלם. ואליבא דרבא דכתובות פירש כן. אך נראה לרבינו יצחק כמו שפירש, דלא משלם בעל אלא לצורך פירוקנה כמשנבות. וכן פירש הרבינו יהודה בן נתן.

בלאות

פירש בקונטרס במשנתנו גבי שניה דאין לה בלאות, שאם יש לה עדיין בלאות ושחקים מנבדים שחכסיה לו – אינה נטלתן כשיוצאה, דקנסא קנסו חכמים. ואין נראה לרבינו יצחק, דבחדא משמע בסוף "אלמנה נזונית" (כתובות ק"א), דדוקא מה שבלה ואין בעין – אין לה, אבל מה שבעין – שקלה. והיבא דאיירי באותן שהן עדיין בעין – רגיל לפרש "בלאותה קיימין", כדאמר התם: זינתה – הפסידה בלאותיה קיימין, וכן בסוף "אף על פי" (שם ס"ג). גבי מורדת, אבל קשה קצת, כיון דקתני באלמנה שיש לה פירות – היינו בלאות. כיון דאיירי בבלאות שאין קיימין כדאמר התם (כתובות ע"ט, א, קא), עיליא ליה גלימא – פירא הוי, ומכסי בה ואזיל עד דבלי.

ובל

מקום שהוא פסול והיא פסולה – פירש בקונטרס: שהוא פסול – שנושא אותה בעבירה, כדתנן בבכורות (מ"ה, ב) ולא תריידיהו בעי, אלא אם הוא פסול או היא פסולה – קנסו אותה, ולא מרגלא ליה, כיון דמיפסל בהכי חד מינייהו, כדאמר בסמוך: מזורת ונתניה איבא בינייהו. ופרקי: ולרבי אליעזר דאמר דרי זה עבד ומזור – הא לא מרגלא ליהו; והתם בעל לא מיפסל, דהא בישראל לא שייך למזור מיפסל על ידה. ואיזו נמי לא מיפסלא בהכי, דהא מעיקרא מיפסלא וקיימא. אלא משום זרע לחד מנעה, ולא מרגלא ליה, שיראה להרגילו כיון שזרוע נפסל על ידה. ומיהו, קשה: דקאמר בעולה לכ"ג איבא בינייהו כו', ואמאי מרגלא ליה? הא הוא נפסל על ידה, משום נשים בעבירה, ויראה להרגילו ורבינו תם מפרש: דהוא פסול דקאמר – אולד קאי. ובפסולות דידה לחד, אפילו במקום שהולד כשר – לא מרגלא ליה, כדאמרין. ולרבי מתיא בן חרש דקאמר: אפילו הלך כו' עשאו זונה

והרי לאו דטומאה – דאין שיה בכל, דאין ישראל מוזהרין שלא ליגע, דכתבי ויקרא (כ"א) "אמור אל הכהנים – כהנים מוזהרין ולא ישראל. לאו משום דרב יהודה – אלמא אפילו לאו שאין שיה בכל נפקא לן מהתם דנשים חייבות. לא דגמרי מ"לא יקחו" – כלומר, מ"אשה או אשה" לא נפקא לן אלא לאו השדה בכל, והא דאיצטרך למעטי ולא

והרי טומאה, דלאו שאין שיה בכל, וטעמא דכתב רחמנא "בני אהרן" ולא בנות אהרן, הא לאו הכי – הוה אמינא: נשים חייבות. מאי טעמא – לאו משום דרב יהודה אמר רב? לא, דגמרינן מ"לא יקחו". איבא דאמרי: קיחה איצטריבא ליה, סלקא דעתך אמינא: לויגמר טומאה, דלאו שאין שיה בכל הוא נשים פטורות. הכי גרסינן: כהנים לויים וישראלים מותרין לבא זה בזה לויים וישראלים חללי נירי חרורי מותרין לבא זה בזה – אבל כהני בחללי, וחללי בכהנות – לא. אמר ליה רב הונא – לעולם חללי בכהנות שפיר דמי. והא דלא תננהו – משום דכהני בחללי אסירי, לא פסיקא ליה. דכל היבא דהני נסבי מהני דהני מהני קתני וכו'. בני כויר – וביקום. כיון דאמר מר – (יבמות ל"ח, א) כתובתה של יבמה על נכסי בעלה הראשון, לית לה מיבם. ואף על גב דהא מראשון לית לה, או ולמא כיון דאי לית לה – ליבמה דעלמא מראשון, כגון דלית ליה נכסים – תקינו לה רבנן משני, והא נמי לית לה מראשון, הילכך אית לה מיבם. כתובתה על נכסי בעלה הראשון – אבל יבמות קאי, וקתני: אם היתה שניה לבעל – אפילו מיבם אין לה, שמע מינה. מכלל דאיבא דאית לה מיבם – בתמיה. כלומר, בעיין איפשיטא, מיהא לישא דברייא קשיא. דקתני: אפילו מיבם אין לה, ומשמע מדקתני אפילו – מכלל דאיבא יבמה אחריתא דאית לה כתובה מיבם, והא קתני רישא כתובתה על נכסי בעלה הראשון. תקינו לה משני – כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, מוזני תנאי כתובה ניתנו – שכן כתב לה בכתובה: את תהא יתבא בביתי ומתוא מנכסי כל ימי מיגר ארמולותיך. לאחר מיתה – אם מת ולא גירשה – יש לה מונות כי נמי אלמנותה כשאר אלמנה. דמוזני תנאי כתובה, והבא ליבא למיזר דלמא תנעבב גביה. ויש לה פירות – שאף על פי שאכל את הפירות, כיון דשלא בדין אבל, שחרי לא היה לו בה נישואין מעולם. ואף על גב דאמרינן (כתובות ע"ט, ב) גבי כשרה: מה שאכל אבל ומה שדוציא הוציא – הבא קנסינן ליה דמשלם אפילו מה שאכל, מפני שהוא מרגילה לעבירה. הכי גרסינן, ובין מצאתי בתשובת הגאונים. מפני שהוא פסול והיא פסולה וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו אותו רבנן כתובה – והכי פירושה: מפני שהוא פסול, כדתנן בבכורות (מ"ה, ב) הנושא נשים בעבירה – פסול עד שידור הגאה, והיא פסולה על ידו.

קנסו

מוזני, או דלמא: כתובה דלמשקל ומיפק – אית לה, מוזני דלמא תיעכב גביה – לית לה? אמר ליה: לית לה. והתניא: יש לה! לא צריבא אמר ליה: תניא יש לה. הא ב"עמוד והוצא" קאי, ולא תניא ההיא – לאחר מיתה. תנו רבנן: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – יש לה כתובה, פירות, מונות, בלאות, והיא פסולה וולדה פסול, וכופין אותו להוציא. שניות מדברי סופרים – אין לה כתובה, לא פירות, לא מונות ולא בלאות, והיא פשוטה וולדה פשוטה, וכופין אותו להוציא. אמר רבי שמעון בן אלעזר, מפני מה אמרו: אלמנה לכהן גדול יש לה כתובה – מפני שהוא פסול, וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו

– הא לא מרגלא ליה. ויש ספרים דגרסי: הוא כשר והיא פסולה, וכן בתוספתא דמכילתין בפרק שני.

1 **מזורת** ונתניה איכא בינייהו – שיכול לטורח את בניו על ידי שפחה. ואף על פי שאין
2 יכול לטורח את הנקבות, כדאמר בסוף "האומר" בקדושין (ט,א,א). במה תטורח
3 את הנקבות – סבורה היא שלא יקפיד, כיון שיכול לטורח את הזכרים. ואלמנה לכהן גדול
4 גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דמשמע דלא מרגלא ליה משום פסול ורעה שהם חללים, אף
5 על פי שבני ישראל מקוה טהרה לחללות, ובנות
6 ישראל מקוה טהרה לחללים לרבי דוסתאי ברבי
7 ינאי (קדושין ע,א) – מכל מקום מקפיד הוא על
8 בניו שאינם כהנים, וראה להרגילה.
9 **ולרבי** עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לארץ
10 הא לא מרגלא ליה – הוה מצי למימר
11 למימר דרבי עקיבא כרבי טרפון, דאמר (שם
12 ט,א) ממזר נושא שפחה, ואיכא בינייהו ממזרת
13 ונתניה כדלעיל, ואם תאמר: ומאי קשיא ליה
14 דלרבי עקיבא, כיון דלא תפסי בה קידושין – אם
15 כן אינה אשתו, ואין שייך לקנסו שיתן לה
16 כתובה, דאפילו גט לא בעיא מיניה, כדאמר
17 ב"החלוץ" (יבמות ט,א) ויש לומר: דלא משום
18 כתובה ומונות פריך, אלא משום פירות ובלאות,
19 שאין לה להפסיד כיון דלא מרגלא ליה.
20 **ולרבי** מתאי בן חרש בו הא לא מרגלא ליה
21 – פירש בקונטרס: דנתיא לה לשנות ברישא,
22 דלא ליפסלה לכהונה. וקשה: דכיון דגירשה –
23 לאו בת שתיה; כדמוכח בסוף "האשה רבה"
24 (יבמות ז,א), דאמר: מאי איריא בא עליה,
25 אפילו נתן לה גט נמי. ואפילו אמר איני משקה
26 נמי, פירוש: דשוב אינה שותה. ועוד קשיא
27 לפירוש הקונטרס: דמאי איריא דפריך לרבי מתאי
28 בן חרש? לרבנן נמי תיקשה, דלא מרגלא ליה,
29 שרעה לשנות תחלה להיות מותרת לכהונה.
30 דאם יבא עליה – שוב לא ישקה, דלא הוה
31 מנוקה מעון, ואין המים בודקין אותה אלא יש
32 לומר: דלרבנן נתיא ליה, דהא לאו בת שתיה היא,
33 כיון שגירשה. אבל לרבי מתאי בן חרש שנעשית
34 זונה – לא מרגלא ליה, אף על גב דבלאו הכי
35 היתה פסולה לכהונה מ"נטמאה", ועוד: דגרושה
36 היא ובתרומה נמי אסירא וקיימא, שהיא זרה,
37 מכל מקום, פסול של זנות גנאי הוא לה ולא
38 מרגלא ליה. ובפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ב),
39 נמי חמיר ליה פסול של זנות טפי משאר אסורין
40 כהונה, הואיל ושם זנות פוסל בישראל. ועוד: לא
41 מרגלא ליה משום דאיכא השתא תרי לאוי.
תרומה

31 **נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה** – הא היא מרגלא ליה. ולרבי מתאי בן חרש,
32 **דאמר: אפילו הלך בעלה להשקותה ובא עליה בדרך** – עשאה זונה, הא לא מרגלא ליה ולא
33 **מידי? אלא, אמר מר בר רב אשי: סוטה ודאי איכא בינייהו. משננה בת ישראל מאורסת**
34 **לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת פהן לישראל** – לא האכל בתרומה. בת
35 **ישראל מאורסת ללוי, מעופרת מלוי, שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי לישראל** – לא
36 **במעשר. בת לוי מאורסת לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת פהן ללוי** – לא
37 **תאכל לא בתרומה ולא במעשר. גמרא** ותהא זרה, זרה מי לא אכלה במעשר? אמר רב
38 **נחמן אמר שמואל: הא מני – רבי מאיר היא, דאמר: מעשר ראשון אסור לרבים. דתניא:**
תרומה

1 קנסו אותו כתובה – כלומר לא קנסוה משאר כל הנשים. והאי דקנסוה רבנן לשניה
2 כתובה – כדי שלא תתעבב אצלו הוא. דכיון דלא תיהוי לה כתובה מיניה, שבקא ליה
3 ונפקא. אבל הכא לא צריך, דממילא שבקא ליה. דכיון והוא נפסל ליה – יש קנסה
4 ביניהם. וכן כשהיא נפסלת על ידו. זה הוא מרגילה – אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה
5 לכהן הדיוט – הוא מרגילה ומסיתה לינשא לו.
6 זו – שניה, דכיון דלא אידי מיפסלא ולא
7 זרעה מיפסיל, ולא מפסדה מידי בביתו – היא
8 מרגילתו. שהאשה רוצה להנשא יותר מן
9 האישי. איכא דאמר רבי קתני לה – שנתן טעם
10 לדבריו מפני שחן של תורה. וקשה ליה: והא
11 חלוצה לכהן לאו דאורייתא אלא דרבנן,
12 כדאמר ב"עשרה יוחסין" (קדושין ע"א),
13 מ"ואשה גרושה" מריבוא דר"י, ומקמיין לה
14 מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וקתני מתניתין
15 דאית לה כתובה. הדר אמר כיון דפסיל לה
16 פתרומה ברבנן בו' – והיינו דבר אחר דקאמר.
17 הא היא מרגלא ליה – הואיל ואינה גרושה
18 מחמתו טרחא ומהדרא לינשא לישראל, כדי
19 להעלות זרעה. ואף על גב דבנה נמי ממזר,
20 דקיימא לן (יבמות ע"א), הלך אחר פסולן –
21 אפילו הכי, כיון דאיכא תקנתא למזמורים כרבי
22 טרפון. דאמר בקדושין (ט,א), יבולין ממזרים
23 ליתיה – טרחא ומינסבא לישראל. ולרבי
24 אליעזר – דפליג עליה דרבי טרפון (שם), אמר:
25 ממזר שנשא שפחה והוליד בן – אינו נטור מן
26 הממזרות בשביל עבדותו, והוה עבד וממזר, הא
27 כיון דליכא תקנתא לזרעה – לא מהדרא
28 למיפסל זרעה דגברא. לפי שהיא מקניטתו
29 תמידי. מחזיר גרושתו – מינסת. בעולה –
30 פניה, לכהן גדול. עשה איכא – בתולה ולא
31 בעולה, ולא הבא מכלל עשה – עשה. ולא
32 דוונה ליכא הכא, דאין זונה אלא הבעלת ביאה
33 אסורה. ולרבי אליעזר ין עקב – ב"הבא על
34 יבמתו" (יבמות ט,א), ספק סופו – שקינא לה
35 ונסתרה, וקאי עלה באיסורא דאורייתא. דכתיב
36 "ונטמאה" שני פעמים, אחד לבעל ואחד לבעול.
37 הא לא מרגלא ליה – דנתיא לה לשנות
38 ברישא, דלא ליפסלא מכהונה. סומת ודאי –
39 אשת איש שזינתה, דאסירא ליה מדאורייתא,
40 כדכתיב (במדבר ה') "ודאי לא נתפשטה",
41 דמשמע: הואיל ולא נאנסה – אסורה. ואי
42 קשיא: הא נמי חייבי לארץ היא, לרבנן דפליגי
43 עליה דרבי יוסי בן כיפר בפרק קמא (יבמות
44 י"א,ב), דאמר: "אחרי אשר הוטמאה" לרבות
45 סוטה, ולפרך: ולרבי עקיבא דאמר יש ממזר בו'
46 לאו פירבא הוא, דאיכא לתרוצי דהא אמרין
47 לעיל ב"החלוץ" (מט,ב), הכל מודים בבא על
48 הסוטה שאין הולד ממזר. **משנה** לא תאכל
49 בתרומה – כדתנן בפרק "אלמנה" (יבמות טז,א),
50 העובר והיבם והאירוסין – פוסלין ולא
51 מאכילין. לא תאכל במעשר – בגמרא פריך.
52 זרה גופה מי לא אכלה במעשר? לא בתרומה
53 ולא במעשר – תרומה כדאמרן, דלזיה נמי
54 לענין תרומה זרה היא, מעשר מפרש בגמרא.
55

יבמות דף פה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קנא

61 הלא גם במחזור גרושתו היא לא מַרְגְּלָא ליה ולא מִידֵי, שהרי בנה
62 יהיה ממזר ובאופן זה לא קנסו אותה, ומה ההבדל בין רבי לרבי
63 שמעון בן אלעזר.
64 מתרצת הגמרא: אֵלָּא אָמַר רַב כּוֹסָא, בַּעֲוֹלַת פְּנוּיָה שְׁנִישֵׁאת לְבְחַן
65 גְּדוּל שְׂהִיא אֶסְרָה עֲלֵיו רַק בְּאִסּוּר עֶשֶׂה, אֵיפָא בִּינַיְהוּ. מָאן דְּאָמַר
66 שְׂבִדְאוּרִיתָא לא קנסו, הָא – בעולה לכהן גדול נִמֵי אֶסְרָה
67 מִדְּאוּרִיתָא ולא קנסו אותה. וּמָאן דְּאָמַר שֶׁלֹא קִנְסוּ מִפְּנֵי שְׂהוּא
68 מַרְגְּלֵיהָ כאשר אחד מהם או זרעם נפסל, הָא – בעולה לכהן גדול
69 הִיא מַרְגְּלָא ליה, שהרי בנה לא יהיה ממזר כיון שאיסורה איסור
70 עשה, ובאופן זה קנסו אותה.
71 מקשה הגמרא: וְלָרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר לַעֲלֵל (ט) יֵשׁ חֵלָל
72 מִחַיִּיבֵי עֶשֶׂה – הַגּוֹדֵל מִחַיִּיבֵי עֶשֶׂה שֶׁל כְּהוֹנָה נַעֲשֶׂה חֵלָל, וְאֵם כֵּן
73 גַּם בְּעוֹלָה לְכַהֵן גְּדוּל הָא לא מַרְגְּלָא ליה ולא מִידֵי שְׂהִי בְּנָם נִפְסְלָא,
74 ובאופן זה לא קנסו.
75 מתרצת הגמרא: אֵלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי, מְחִזֵיר קָפַס סוּפְתָיו – הַמְקַנֵּא
76 לְאֵשְׁתּוֹ שֶׁלֹא תִּתְיַחַד עִם פְּלוּנֵי וְהִתְיַחַד עִמּוֹ וְלֹא יִדְוֶע אִם
77 נְבַעֲלָה הַרִי הִיא אֶסְרָה עַל בַּעֲלָה מִהַתּוֹרָה, וְבַעֲלָה גִירֶשָׁה בַּגּ
78 וְאַחַר כֵּךְ חוֹר וְנִשְׂאָה, אֵיפָא בִּינַיְהוּ, מָאן דְּאָמַר שְׂבִדְאוּרִיתָא לא
79 קִנְסוּ, הָא נִמֵי – גַּם סוּטָה אֶסְרָה לְבַעֲלָה מִדְּאוּרִיתָא כַּל עוֹד לֹא
80 שְׂתָתָה מִמֵּהִימָם לְבָרֵר שְׂהִיא טְהוּרָה, וְלִכֵּן אֵינָה מְפַסְדִּיהָ כְּתוּבָתָהּ,
81 וּמָאן דְּאָמַר שֶׁלֹא קִנְסוּ מִפְּנֵי שְׂהוּא מַרְגְּלֵיהָ, כַּשָּׂאחַד מֵהֶם או זֶרְעָם
82 נִפְסְלָא, הָא – הַמְּחִזֵיר סוּטָתוֹ הִיא מַרְגְּלָא ליה כִּיּוֹן שְׂאִין אֶחָד מֵהֶם
83 וְלֹא זֶרְעָם נִפְסְלָא, וְלִכֵּן מְפַסְדִּיהָ כְּתוּבָתָהּ.
84 מקשה הגמרא: וְלָרַבִּי מִתַּיִא בֶּן חֲרָשׁ, דְּאָמַר לַעֲלֵל (סא) אֵפִילוּ סָפֵק
85 סוּטָה שְׂחֻלְתָּהּ בַּעֲלָה לְהִשְׁקָתָהּ בִּמְיָם הַמְרִים וּבָא עֲלֵיהָ בְּרָדָה, עֲשֵׂאָה
86 זְוָנָה וְהִיא נִפְסְלָת לְכַהֵן, הָא לא מַרְגְּלָא ליה ולא מִידֵי. כְּלוּמַר, כִּיּוֹן
87 שְׂאֵם נְבַעֲלָת קוֹדָם שְׂשׂוּתָהּ אֵת הַמְיָם נִפְסְלָת לְכַהוֹנָה, יֵשׁ לִימָר
88 שְׂבוּדֵיהָ הִיתָה מְעַדִּיפָה קוֹדָם לְשְׂתוֹת מִמֵּהִימָם וְלֹא הִיא הִסִּיתָה
89 אוֹתוֹ לְהִינְשֵׂא לָהּ, וְאֵם כֵּן גַּם לְמֵאן דְּאָמַר מְפַנֵּי שְׂמַרְגִּילָה, צָרִיךְ
90 לְהִדִּית הֲרִין שְׂבִמְחִזֵיר סָפֵק סוּטָתוֹ לֹא תִפְסִיד אֵת כְּתוּבָתָהּ.
91 מתרצת הגמרא: אֵלָּא אָמַר רַב בַּר אַשֵׁי, סוּפָה וְדָא – אֵשֶׁת אִישׁ
92 שׁוֹזַנְתָּה בְּעֵדִים וְנֶאֱסְרָה בַכּךְ עַל בַּעֲלָה בְּאִסּוּר לֵאמֹר, וְבַעֲלָה בֵּא
93 עֲלֵיהָ אֵיפָא בִּינַיְהוּ. לְדַעָה הַסּוּבֵרֶת שְׂבִאִסּוּרֵי תוֹרָה לֹא קִנְסוּ, גַּם
94 בְּאוּפָן זֶה לֹא יִקְנָסוּ, וְלְדַעָה הַסּוּבֵרֶת שֶׁלֹא קִנְסוּ רַק כַּאֲשֶׁר אֶחָד
95 מֵהֶם או זֶרְעָם נִפְסְלָא, סוּטָה תִפְסִיד כְּתוּבָתָהּ כִּיּוֹן שְׂהִיא מְרַגְּלֵיהָ
96 אוֹתוֹ לְהַמְשִׁיךְ לְחַיִּוֹת עֵמָּה שְׂהִיא אֶחָד מֵהֶם או זֶרְעָם נִפְסְלָא.

משנה

97 משנתנו דנה באופנים בהם ניתרת בת ישראל לאכול תרומה או
98 מעשר ראשון, ובאופנים בהם בת כהן נפסלת מאכילת תרומה,
99 ובת לוי מאכילת מעשר ראשון: בת ישראל המאורסת לכהן, או
100 שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת יבם לכהן – שמת בעלה
101 ונפלה לפני אחיו הכהן ליבום, וכן בת כהן המאורסת לישראל או
102 מעוברת מישראל, לא תאכל בתרומה.
103 בת ישראל המאורסת ללוי, או שהיא מעוברת מלוי, או שהיא
104 שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי המאורסת או מעוברת או שומרת יבם
105 לישראל, לא תאכל במעשר ראשון.
106 בת לוי המאורסת לכהן, או שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת
107 יבם לכהן, וכן בת כהן המאורסת או מעוברת או שומרת יבם ללוי,
108 לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.
109

גמרא

110 שנינו במשנה: בת ישראל המאורסת או מעוברת ללוי, אינה
111 אוכלת במעשר. מקשה הגמרא: וְהָתָּמָּא זֶרָה – אֵף שְׂהִיא בַת יִשְׂרָאֵל
112 הַנְּחַשְׁתָּ לְזוֹרָה, זֶרָה מִי לֹא אֵכְלָה בְּמַעֲשֵׂר, הֲלֹא מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן
113 נִאֵכַל לְזוּרִים. מְתַרְצָת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב נַחְמָן דְּבְרַבִּי שְׁמוּאֵל, הָא מִנֵּי
114 – מְשַׁנָּה זֵז בְּשִׁיטָת מִי הִיא הוֹלֵכֶת הֲלֹא בְּשִׁיטָת רַבִּי מַאֲדִי הִיא,
115 דְּאָמַר, מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן אֶסּוּר לְזוּרִים. דְּתַנְיָא,
116

1 קַנְסוּ אוֹתוֹ, כְּלוּמַר לֹא קִנְסוּ אוֹתָהּ יוֹתֵר מִשְׂאֵר נְשִׂים וְעַלְיוֹ שְׂלֵמִם
2 לַה כְּתוּבָה, וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שְׂבִנְשׂוּאֵי שְׁנִיּוֹת הַאֶסְרוֹת מְדֻבְּרֵי
3 סוּפְרִים אִין לְהֵן]–לְשׁוּנוֹת] כְּתוּבָה, מִפְּנֵי שְׂהוּא נִשְׂאֵר בְּכָשֶׁר וְכֵן הִיא
4 נִשְׂאֵרֶת בְּשָׂרָה, וְכֹל מִקּוּם שְׂהוּא בְּכָשֶׁר וְהִיא בְּשָׂרָה, קִנְסוּ אוֹתָהּ
5 שֶׁלֹא תִטּוֹל כְּתוּבָתָהּ, כַּדִּי שֶׁלֹא תַתְּעַכֵּב אֲצֵלוֹ, אֲלֵא מַעֲצַמָּה תַעְזוּב
6 אוֹתוֹ.
7 רַבִּי אֻמָּר, הַהִבְדֵּל בֵּין חַיִּיבֵי לְאוּיִן לְבִין שְׁנִיּוֹת הוּא, שְׂחֻלְלוּ אִיסּוּרִם
8 מִדְּבַרֵי תוֹרָה, וְדַבְּרֵי תוֹרָה אִין צְרִיכִין חֻזַּק שֶׁלֹא יַעֲבָרוּ עֲלֵיהֶם כִּיּוֹן
9 שְׁחֹמַרְתָּם יְדוּעָה, וְחֻלְלוּ – הַשְּׁנִיּוֹת אִיסּוּרִם מִדְּבַרֵי סוּפְרִים, וְדַבְּרֵי
10 סוּפְרִים צְרִיכִין חֻזַּק כַּדִּי שֶׁלֹא יִזְלוּוּ בַּהֶם, וְלִכֵּן קִנְסוּ אוֹתָהּ שֶׁלֹא
11 תִטּוֹל כְּתוּבָהּ.
12 דָּבַר אַחֵר – טַעַם אַחַר לְחִילוּק בִּינֵיהֶם, וְהוּוּ מַרְגְּלֵיהָ, כְּלוּמַר בְּחַיִּיבֵי
13 לְאוּיִן מִן הַסְּתָם הוּא זֶה שְׂמִסִּית אוֹתָהּ לְהִינְשֵׂא לוֹ, שְׂהִירֵי הֵאֵלְמַנָּה
14 אֵינָה מְשַׁדֵּלַת כַּהֵן גְּדוּל שִׁישְׂאַנָה כִּיּוֹן שְׂהִיא וְרַעָה נַעֲשִׂים חֵלְלִים,
15 וְלִכֵּן אִין רְאוּי לְקוֹנְסָה, וְזוּ – הַשְּׁנִיָה, כִּיּוֹן שְׂהִיא וּוְלָדָה אֵינָם
16 נִפְסְלִים, מְסַתְּבַר שְׂהִיא מַרְגְּלֵיתָּ – מִסִּיתָה אוֹתוֹ לְהִינְשֵׂא לָהּ, לְפִי
17 שֶׂאֵשֶׁה רוּצָה לְהִינְשֵׂא יוֹתֵר מֵהֵאִישׁ, וְלִכֵּן יֵשׁ לְקוֹנְסָה שֶׁלֹא
18 תַתְּעַכֵּב אֲצֵלוֹ.
19 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: דְּבַר אַחֵר 'מָאן קְתָנִי לָהּ – מִי אָמַר אֵת הַטַּעַם
20 הָאֵחָר, הָאֵם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר או רַבִּי מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵיפָא
21 דְּאָמַר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר קְתָנִי לָהּ, שְׂהִירֵי הוּא קְבַע שְׂכָל שְׂהוּא
22 או הִיא נִפְסְלִים לֹא קִנְסוּ אוֹתָהּ, וְכַשְׂאֵינָם נִפְסְלִים קִנְסוּ, וְלֹא בִיאַר
23 אֵת טַעַמּוֹ. וְמָה פָּעָם קָאָמַר – וַטַּעַמּוֹ שֶׁל דָּבָר הוּא בֵּא לֹמַר, מָה
24 פָּעָם אָמְרוּ שְׂכַשְׂהוּא פְּסוּל וְהִיא פְּסוּלָה, קִנְסוּ אוֹתוֹ כְּתוּבָתָהּ, מִפְּנֵי
25 שְׂהוּא מַרְגְּלֵיהָ לְהִינְשֵׂא לוֹ, וְהִיא אֵינָה מְרַגְּלֵיהָ אוֹתוֹ. וְמָה פָּעָם
26 כַּשְׂהוּא בְּכָשֶׁר וְהִיא בְּשָׂרָה, כַּהֵן בְּנִישׂוּאֵי שְׁנִיּוֹת דְּרַבְּנָן, קִנְסוּ אוֹתָהּ
27 כְּתוּבָהּ, מִפְּנֵי שְׂהִיא מַרְגְּלֵיתָּ לְהִינְשֵׂא לָהּ, שְׂהִירֵי אֵינָה מְפַסְדִּיהָ
28 בְּכָךְ כְּלוּם.
29 וְאֵיפָא דְּאָמַר רַבִּי קְתָנִי לָהּ אֵת הַטַּעַם הַנוֹסֵף, וּמִשׁוֹם דְּחֵלּוּצָה קָא
30 קְשָׂיָא לֵיהּ, וְהָא חֵלּוּצָה אֶסְרָה לְכַהֵן רַק מִדְּרַבְּנָן וְאֵית לָהּ כְּתוּבָה
31 כְּמַבּוּאָר בְּתוּחִילַת הַבִּרְיָיתָא, וְהֵלָא הוּא רִבִּין סוּבַר שְׂדַבְרֵי סוּפְרִים
32 צְרִיכִים חֻזַּק, לִכֵּן הֵרַד אָמַר רַבִּי חִילוּק נוֹסֵף, דְּכִיּוֹן דְּפְסִיל לָהּ
33 מֵאִכִילַת תְּרוּמָה מְדֻבְּרָנָן, מִן הַסְּתָם לֹא הִיא הִסִּיתָה אוֹתוֹ לְהִינְשֵׂא
34 לָהּ, אֲלֵא וְזוּ שְׂמַרְגְּלֵיהָ לְהִינְשֵׂא לוֹ, וְעַל כֵּן יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה. וְזוּ
35 הַשְּׁנִיָה אֶסְרָה מְדֻבְּרָנָן, הִיא מַרְגְּלֵיתָּ לְהִינְשֵׂא לָהּ שְׂהִירֵי אֵינָה
36 מְפַסְדִּיהָ דְּבַר מְנִשְׂוָאִין אֲלֵהּ, וְלִכֵּן אִין לָהּ כְּתוּבָהּ.
37 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאן אֵיפָא – מִהַ הַהִבְדֵּל בֵּין רַבִּי שְׂאֵמַר שְׂבִנְשׂוּאֵי
38 שְׁנִיּוֹת קִנְסוּ מִשׁוֹם שְׂדַבְרֵי סוּפְרִים צְרִיכִים חֻזַּק, לְבִין רַבִּי שִׁמְעוֹן
39 בֶּן אֱלֶעָזֶר שְׂאֵמַר שֶׁקִּנְסוּ בְּשִׁנִּיּוֹת דְּרַבְּנָן מִפְּנֵי שְׂהִיא מְרַגְּלֵיהָ אוֹתוֹ.
40 מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב חֲסַדָא, מְזוֹרְתָּהּ וְנִתְיַנָּה שְׁנִישׂוּאֵי לְיִשְׂרָאֵל
41 אֵיפָא בִּינַיְהוּ. מָאן דְּאָמַר דְּאוּרִיתָא – רַבִּי שְׂאֵמַר שְׂבִאֶסְרוּרֵי תוֹרָה
42 לֹא קִנְסוּ, וְהָא נִמֵי דְּאוּרִיתָא – גַּם מִמְּזוֹת אִיסּוּרָה מִן הַתּוֹרָה אִין
43 לְקוֹנְסָה. מָאן דְּאָמַר שֶׁלֹא קִנְסוּ מִפְּנֵי שְׂהוּא מַרְגְּלֵיהָ, הָא – בַּזָּרָה הִיא
44 מַרְגְּלָא לֵיהּ מִשׁוֹם שְׂהוּא אֵינּוּ נִפְסְלָא וְהִיא פְּסוּלָה וְעוּמָדָה, וְאֵף
45 שְׂהַבְנִים הִיוּ מִמּוֹרִים, מְכַל מִקּוּם אֵינָה מְפַחַדַת לְהַרְגִילוֹ כִּיּוֹן
46 שְׁנִיּוֹת לְהַכְשִׁירִם בְּאוּפָן שִׁישְׂאוֹ שְׂפַחָה כְּנַעֲנִית, וּבָנָם יִהְיֶה עַבַד
47 וּבְאֵשֶׁר אֲדוּנָו יִשְׁחָרֵר אוֹתוֹ יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל כַּשֵׁר.
48 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְלָרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר שְׂאִין תִּקְנֶה לְמִמּוֹזָר עַל יַדִּי
49 נִישֵׂאת שְׂפַחָה מִשׁוֹם שְׂבָנָם שְׂרִי זֶה עֶבֶד וּמְזוֹר, אִם כֵּן הָא לֹא
50 מַרְגְּלָא לֵיהּ וְלֹא מִידֵי, מִשׁוֹם שְׂזוּרְעֵם יִהְיֶה מִמּוֹר וְלַעֲלוּם הוּא יַקְנִישׁ
51 אוֹתָהּ עַל כֵּךְ, וּבְאוּפָן זֶה גַּם לְרַבִּי שְׂמֵעָה בֶּן אֱלֶעָזֶר לֹא קִנְסוּ אוֹתָהּ,
52 וְחֹזֵרֶת הַשְּׂאֵלָה מִהַ הַהִבְדֵּל בֵּין רַבִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר.
53 מְתַרְצָת הַגְּמָרָא: אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵפֵי, מְחִזֵיר גְּרוּשָׁה מְשִׁנְיַתָּה – לְאֶחָר
54 שְׂגִירֶשָׁה וְנִישֵׂאת לְאָדָם אַחַר חוֹר וְנִשְׂאָה וְעַבֵר בְּכָךְ עַל אִיסּוּר
55 תוֹרָה, אֵיפָא בִּינַיְהוּ, מָאן דְּאָמַר שְׂבִאִיסּוּרֵי דְּאוּרִיתָא לֹא קִנְסוּ, הָא
56 נִמֵי דְּאוּרִיתָא וְלֹא קִנְסוּ אוֹתָהּ. וּמָאן דְּאָמַר שֶׁלֹא קִנְסוּ מִפְּנֵי שְׂהוּא
57 מַרְגְּלֵיהָ, כַּאֲשֶׁר אֶחָד מֵהֶם או זֶרְעָם נִפְסְלָא, הָא – בְּמַחֲזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ
58 הִיא מַרְגְּלָא לֵיהּ, שֶׂאֵשֶׁה יִנְיֵא אֶין אֶחָד מֵהֶם נִפְסְלָא, וּגַם בְּנָם אֵינּוּ מִמּוֹר,
59 לְפִי שְׂאִין הוֹלֵד מִמּוֹר בְּבִיאַת חַיִּיבֵי לְאוּיִם.
60 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְלָרַבִּי עֲקוֹבָא דְּאָמַר יֵשׁ מְזוֹר מִחַיִּיבֵי לְאוּיִן, הָא –

61 מהפסוק לא תוכל לאכול בשעריך. ומתרת הגמרא: אי מההיא
62 – אם היו למדים רק מדרשת רבי יוסי, הוה אמינא דרק ללא
63 ריבחה התורה טבל של מעשר ראשון אכל מיתה לא יהיה בו, קא
64 משמע לן ההיקש של מעשר לתרומה שיש אף מיתה באכילתו.
65 הגמרא חזרת לדון בדברי רב נחמן בשם שמואל (לעיל ע"א),
66 שהעמיד את משנתו כרבי מאיר שאוסר לישראל לאכול מעשר
67 ראשון. מקשה הגמרא: פמאי אוקימתא – במה העמדת את המשנה
68 שאמרה שבת ישראל המאורסת ללוי לא תאכל במעשר פרי
69 מאיר, אימא סיפא, פת לוי מאורסת לכהן, וכת כהן ללוי לא תאכל
70 לא בתרומה ולא במעשר, הכא מאי זרות איפא – מי מהן נחשבת
71 לזרה, כלומר אף שאירוסין פוסלים ואינם מאכילים בתרומה,
72 אולם מדוע תאסר אחת מהן באכילת מעשר, הלא כהן וכת כהן
73 ולוי וכת לוי מותרים באכילת מעשר ראשון, ואם כן האירוסין
74 ודאי אינם פוסלים את בת הכהן וכת הלוי, וגם אין צורך שיאכלו
75 מחמת בעליהן.
76 מתרת הגמרא: אמר רב ששת, מאי אינה אוכלת דקתני – מה
77 שכתוב במשנה בת לוי המאורסת לכהן או בת כהן ללוי אינה
78 אוכלת במעשר, הכונה שאינה נותנת רשות לתרום – שאין
79 המאורסת ללוי יכולה לעשות שליח להפריש תרומת מעשר
80 מפירות מעשר ראשון של הארס כדי לתקנם, משום שאין הפירות
81 שייכים לה והרי זה נחשב כתורם שלא מדעת הבעלים שאין זה
82 חל.
83 שואלת הגמרא: מפלל דבריך נשמע דנשואה ללוי נותנת רשות
84 לשלוחה לתרום מפירות טבל של בעלה, האמנם זה כך. משיבה
85 הגמרא: אין – אכן כך הדין. והתניא – ואכן כך שנינו בברייתא,
86 נאמר בענין מעשר ראשון (במדבר יח לא) ואכלתם אותו ככל מקום
87 אתם וביתכם, השהו את האשה לבעלה, ובכך לימד על נשואה פת
88 וישראל ללוי שנותנת רשות לתרום מעשר מפירות מעשר
89 ראשון של בעלה. שואלת הברייתא: אתה אומר שהפסוק מלמד
90 שיש לנשואה רשות לתרום, או אינו אלא לאכל – שמא כוונת
91 הפסוק להתיר לה לאכול מפירות מעשר ראשון וכלשון הפסוק
92 'ואכלתם'. משיבה הברייתא: אמרת – יש לך ללמוד מקל וחומר,
93 אם תרומה החמורה אוכלת הנשואה לכהן, מעשר ראשון תכלי, לא
94 כל שכן שהנשואה ללוי אוכלת, כלומר כדי ללמד שאוכלת לא
95 צריך פסוק, אלא בהכרח שהפסוק לימד על נשואה פת וישראל
96 שנותנת רשות לתרום.
97 הגמרא מביאה תירוץ נוסף מה כוונת המשנה במה שאמרה שבת
98 לוי המאורסת לכהן וכת כהן ללוי אינן אוכלות במעשר: מר פריה
99 דרפנא אמר, לעולם משנתנו כרבי מאיר שמעשר אסור לזרים
100 ולויה וכהנה אינן זרות, וכוונת המשנה לומר, שאין חולקין לה
101 מעשר בבית הגרנות – שאם אחת מהן באה לבדה בלא בעלה
102 לגורן לקבל מעשר ראשון, אין נותנים לה.
103 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר להלן (פ) שאין חולקים תרומה
104 בגורן לאשה לבדה משום איסור ייחוד, אם כן מטעם זה גם אין
105 חולקים לה מעשר ראשון, אלא למאן דאמר שהטעם הוא משום
106 גרושה – שיש לחשוש שמא גירשה בעלה והיא אסורה
107 בתרומה, והם לא ידעו מכך ויבשילוה באכילת תרומה, והלא
108 במעשר הטעם הזה אינו קיים שהרי גרושה פת לוי מי לא אכלה
109 במעשר, ומדוע שלא יחלקו לה מעשר בבית הגרנות.
110 הגמרא תמהה על המקשן: ולישמעיה – ולישמעיה שהקשית על
111 המשנה מדוע בת לוי המאורסת לכהן אין חולקים לה מעשר, וכי
112 מובנת לך הגזירה לא לחלק תרומה לאשה לבדה בבית הגרנות
113 משום גרושה, והלא מבואר בברייתא להלן (טז) שאין חולקים
114 לאשת כהן תרומה בגורן, ולא יחלקו בין בת כהן לבת ישראל, וכי
115 גרושה פת כהן מי לא אכלה בתרומה, ומדוע אין חולקים לבת כהן.
116 אלא על כרחך אסרו חלוקת תרומה לכל הנשואות לכהן גזירה
117 משום גרושה פת וישראל, ואם כן אסרו גם חלוקת מעשר בגורן לכל
118 הנשואות ללוי, גזירה משום בת ישראל הנשואה ללוי, שמא
119 תתגרש והיא אסורה לאכול במעשר ראשון כרבי מאיר, ובגורן
120 לא ידעו על כך.

1 תרומה ניתנת לכהן ומעשר ראשון ניתן ללוי דברי רבי מאיר. מתוך
2 שהזכיר רבי מאיר את דין התרומה אף שאין חולק עליו בזה,
3 משמע שכונתו לומר שכשם שתרומה ניתנת לכהן ואסורה
4 באכילה לזר, אף מעשר ראשון ניתן ללוי ואסור באכילה לזר,
5 ומשנתנו סוברת כרבי מאיר, ולכן נקטה שבת ישראל המאורסת
6 ללוי אינה אוכלת במעשר. ממשיכה הברייתא: רבי אלעזר פן
7 עזרית פתירו לכהן – מתיר לכהן לאכול מעשר ראשון. תמהה
8 הגמרא: מהלשון 'פתירו', מפלל אימא מאן דאמר – משמע שיש
9 מי שאוסר לכהן לאכול מעשר ראשון, והלא הכהנים אינם זרים
10 לגבי מעשר ראשון לפי שגם הם נקראים לויים ומותרים לאוכלו
11 ואין חולק על כך. מתרת הגמרא: אלא אימא שכונת רבי אלעזר
12 היא שנותנו אף לכהן, כלומר רשאים לתת מעשר ראשון לכהן
13 ואין חובה ליתנו דווקא ללוי.
14 הגמרא מבארת את טעמם של רבי מאיר ורבי אלעזר בן עזריה:
15 מאי טעמא דרבי מאיר שאוסר מעשר ראשון באכילה לישראל.
16 אמר רב אחא פריה דרבה משמיה דרמיה, נאמר (במדבר יח כד) כי את
17 מעשר בני ישראל אשר ירימו לח' תרומה נתתי ללויים, הכתוב קרא
18 למעשר ראשון תרומה, ללמד שמה תרומה אסורה באכילה לזרים,
19 אף מעשר ראשון אסור באכילה לזרים. שואלת הגמרא: אי – שמא
20 אף נדרוש מה תרומה תיבין עליו מיתה בידי שמים כשזר אוכלה
21 במזיד, והומש כשאכלה זר בשוגג, אף מעשר יהיו תיבין עליו
22 מיתה באכילת זר במזיד, והומש כשאוכלו בשוגג. משיבה הגמרא:
23 אמר קרא בענין זר שאכל תרומה במזיד (ויקרא כב ט) ומתו בו כי
24 יחללוהו, ובאכילתה בשוגג נאמר (שם כב יד) וינסף המשיתו עליו,
25 ויש לדרוש שדווקא בו – באכילת תרומה במזיד יש מיתה ולא
26 במעשר, ודווקא עליו – על אכילתה בשוגג יש להוסיף חומש ולא
27 על אכילת מעשר.
28 מבררת הגמרא: ורפנן, כלומר רבי אלעזר בן עזריה שחולק על
29 רבי מאיר, מה הוא למד מההיקש של מעשר לתרומה. משיבה
30 הגמרא: הוא דרש, מה תרומה מובלת – שכל עוד שלא הפרישו
31 תרומה מהפירות הרי הם טבל והיביים מיתה בידי שמים על
32 אכילתם, אף מעשר ראשון נמי מובל – כל עוד שלא הפרישוהו
33 מהפירות יש עליהם שם טבל, והאוכלם טיבילם חייב מיתה.
34 הגמרא מביאה שמצאנו דין זה בברייתא בשם רבי יוסי, ודרש
35 איסור זה ממקום אחר: וכתנאי, רבי יוסי אומר, יבול לא יהא חייב
36 מלקות אלא על טבל שלא הורם ממנו תרומות ומעשרות כל עיקר,
37 אבל הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, או
38 שהורם ממנו מעשר ראשון ולא הורם ממנו מעשר שני, ואפילו לא
39 הורם ממנו מעשר עני, אף שהוא קל שאין בו כל קדושה אלא הרי
40 הוא בצדקה, מנן שהאוכלו חייב עליו מלקות משום טבל, תלמוד
41 לומר בענין אכילת מעשר שני חוץ לירושלים (דברים יח) לא תוכל
42 לאכל בשעריך מעשר דגנך וגו', ולהלן בענין השנה השלישית
43 שנוהג בה מעשר עני הוא אומר, (שם כ"ב) ונתתה ללוי לגר ליתום
44 ולא אלמנה ואכלו בשעריך ושבועו. יש לדרוש מתיבת 'בשעריך', מה
45 'שעריך' האמור להלן מדבר במעשר עני, אף 'שעריך' האמור כאן
46 מדבר במעשר עני. ואמר רחמנא לא תוכל לאכל בשעריך, ויש
47 לפרש את הפסוק כך, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר עני
48 שנאמר בו 'בשעריך' נמצא בתוכו.
49 מבארת הגמרא מדוע צריך את ההיקש של תרומה למעשר אחר
50 שכבר יש את הדרשה של רבי יוסי: ואי מהתם – אם רק מדרשתו
51 של רבי יוסי היינו למדים איסור אכילת פירות הטבולים למעשר,
52 הוה אמינא – הייתי אומר שריבחה התורה איסור טבל של מעשר
53 רק לענין לאו, ולחייב על אכילתו מלקות, אכל מיתה לא חייבים
54 על כך, קא משמע לן ההיקש של מעשר לתרומה, לחייב מיתה על
55 אכילת טבל.
56 לישנא אחרינא – יש שגרסו את מהלך הסוגיא באופן שונה. לאחר
57 שהובא ההיקש של מעשר לתרומה ללמד שחייבים מיתה על
58 אכילת פירות הטבולים למעשר, מקשה הגמרא: מדוע יש צורך
59 בהיקש הלא מעשר ראשון נטביל – שגורם שיהיו הפירות טבל
60 קודם הפרכתו דרבי יוסי נפקא – כבר נלמד מדרשת רבי יוסי

1 תרומה לכתן – ונתניתה לכתן, ומעשר ראשון ללוי. קתני מעשר ללוי דומיא תרומה
2 לכהן, מה תרומה אבילתה בנתניתה, לכתן ולא לזר, אף מעשר ללוי אבילתו ללוי ולא
3 לזר. דאי לא הכי סבירא ליה לרבי מאיר, תרומה למאי קתני? נהי דמעשר איצטריכא
4 ליה לאורוי דלא זיבנין ליה לכתן כרבי אלעזר בן עזריה, אלא תרומה למה לזי ועוד:
5 מוקמהדר ליה רבי אלעזר לשון היתר, מכלל

6 דרבי מאיר נמי באיסור והיתר איירי. מכלל
7 דאיכא למאן דאמר – מעשר לכתן ואלכול?
8 בתמיה. והא דרבי כהנים לאו זרים ניהו,
9 כדאמר לקמן דכהנים איקרו לויים. נותנו אף
10 לכתן – כדקאמר לקמן טעמא. שפשיה דנפרא
11 – כך קיבל מרבו, ורבו מרבו, עד רבי מאיר
12 ששמע משמו. ולאון דן דעתיה קמפרש לטעמא
13 דרבי מאיר. מה תרומה טובלת – שכל זמן
14 שלא הופרשה חיובין מיתה על אבילתו של
15 טבל, דהא מיתה כתיב ביה. אף מעשר ראשון
16 טובל – ואף על גב דבדידיה ליכא מיתה –
17 חיובין מיתה על הטבל, שלא הופרש מעשר
18 ראשון ממנו. או אפילו מעשר עני – דקיל
19 כעדקה בעלמא, דלאו צד קדושה אית ביה.
20 ואכלו בשעריך – בשנת השלישית משתעי
21 קרא. הכי גרסינן וקאמר רחמנא לא תיבול ואי
22 מהתם הוא אמינא ללאו אבל מיתה לא קא
23 משמע לן. מאי אינה אוכלת דקתני – כולה
24 מנתנית לגבי מעשר. אינה נותנת רשות –
25 לשלוחה לתרום מעשר של ארוס, ולהירם ממנו
26 תרומת מעשר, והוה ליה כתרומם שלא מדעת.
27 ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביחכם –
28 השוה הכתוב אשתו לו, לימד על בת ישראל
29 נשואה ללוי כו'. הכי גרסינן: מר בריה דרבינא
30 אמר לרבי שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות
31 הניחא למאן דאמר משום שיש ייחוד אלא למאן
32 דאמר משום גרושה – גרושה בת לוי מי לא
33 אכלה במעשר? ולטעמך, גרושה בת כהן מי
34 לא אכלה בתרומה? אלא גזירה משום גרושה
35 בת ישראל – והכי פירושה: רישא –
36 כדאוקמינא באבילה ממש, ורבי מאיר. וסיפא,
37 בת לוי לכתן ובת כהן ללוי ודקתני לגבי מעשר
38 – לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות
39 בלא בעלה, והוא הדין לנשואה. ולקמן פריך:
40 אפילו נשואה נמי הניחא למאן דאמר – בפרק
41 "נשואין על האנוסה" (יבמות קא), משום ייחוד
42 אין חולקין תרומה לאשה בגורן, אלא למאן
43 דאמר טעמא משום גרושה, שמא יגרשנה
44 בעלה ונשואה וזה ואין הכל יודעים ויחזרו ויתנו
45 תרומה לזרה. גרושה בת לוי מי לא אכלה
46 במעשר – ואמאי בת לוי שנתאסרה לכתן
47 דקתני אין חולקין לה מעשר בגורן בשביל
48 בעלה. אמאי זוזר בה רבנן? הא אי נמי מגרש
49 לה – שפיר קאכלה מעשר. וליטעמך גרושה
50 בת כהן מי לא אכלה בתרומה – כלומר,
51 וליטעמך דמותבת אמתניתין לגבי מעשר –
52 הכי נמי בפרק "נשואין" (שם) דאיתמר עיקר
53 מילתא, דקתני: אשה אין חולקין לה תרומה על
54 הגורן, ופרשינן טעמא משום גרושה, ולא פליג
55 בין בת ישראל לכתן ובת כהן לכתן. גרושה בת
56 כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא גזירה משום
57 גרושה בת ישראל. ומאן דגרסי איפכא לא
58 מיתוקמינא כלל, להכי מצו פריך מתרומה

1 תרומה לכתן ומעשר ראשון ללוי – פירש בקונטרס: דייק, מדקתני מעשר ראשון ללוי
2 דומיא דתרומה לכתן דאבילתה בנתניתה. דאי לא הכי – תרומה למאי קתני
3 לה. וקשה: דאם בן לימא נמי רבי עקיבא היא, דקתני נמי לקמן כי האי לישנא ואי משום
4 דסתם משנה רבי מאיר – הא אמרינן (סנהדרין פא.), וכולוהו אליבא דרבי עקיבא. ומדמהדר

5 נמי רבי אלעזר לשון היתר – אין לדקדק, דלמא
6 הא דאיירי רבי מאיר באיסור והיתר היינו
7 בתרומה דאסורה ללוי ושריא לכתן; ופירש רבינו
8 יהודה בן נתן: דגרסינן בהדיא דברבי רבי מאיר
9 "מעשר ראשון אסור לזרים." רבי אלעזר
10 מתירי לכתן – לא גרסינן בן עזריה. דרבי אלעזר
11 בן עזריה קדים טובא לרבי מאיר. ולקמן בברייתא
12 דרבי עקיבא גרס רבי אלעזר בן עזריה, דהוא בר
13 פלוגתיה. מה תרומה טובלת – פירש
14 בקונטרס: בשלא הופרשה חיובין מיתה על
15 אבילתו של טבל, דהא תרומה מיתה כתיבא ביה.
16 וקשה לרבינו יצחק: מעשר ראשון נמי כתיבא ביה
17 ותרומת מעשר! ועוד: אי מטעם זה – לא ליחסי
18 טבל לכתן כיון דתרומה שריא ליה; ופירש רבינו
19 יהודה בן נתן, משום דדרשינן בפרק "השערי" (סנהדרין פא.), "לא יחילו את קדשי בני ישראל
20 אשר יירמו" – בעתידים לתרום הכתוב מדבר,
21 ויליף חילול מתרומה. אף מעשר ראשון טובל
22 – אבל איסור זרות לא ליפסין לרבנן. אף על גב
23 דאין היקש למחצה, כיון דלא מצו לאקשר לגרי
24 לאסור אף לזרים כמו תרומה. ועוד: דמיסתבר
25 לאוקומי היקשא אמאי דאמר קרא בדוכתא
26 אחרינא, כמו טבל דילפינן בסמוך מילא תוכל
27 לאכול" ויתא ביה לאו, ואתא היקשא לאתויי נמי
28 מיתה. אבל לאוקומי בה איסורא דלא אסכחן –
29 לא מקשינן. אי מהתם הוא אמינא ללאו –
30 ומחיקישא לא הוה שמעינן ללאו מיתה, אי לאו
31 דאשמעינן לאו מהכא, כדפירשתי. ועוד:
32 דאיצטריך לא תוכל לאכול למעשר עני דטביל.
33 ואם תאמר: נאם ליה דטבל מעשר עני במיתה;
34 הא לא אתקש לתרומתו ויש לומר: דשמא אין בו
35 מיתה. אי נמי, כיון שאין חלוק משאר טבל לענין
36 אזוהי – הוא הדין לענין מיתה.
37 מאי אינה אוכלת דקתני אינה נותנת רשות
38 לתרום – פירש בקונטרס: דקאי אבולה
39 מנתנית לגבי מעשר, דאינה נותנת רשות. וקשה
40 לרבינו יצחק, דהוה ליה למימר: אלא אמר רב
41 ששת, כיון דהדר ביה משינויא קמא! ועוד: דכיון
42 דכל "לא תוכל" היינו דאינה נותנת רשות – הוה
43 ליה למיחני בהדיא הכי ועוד: דליתני אפילו בת
44 לוי ללוי! ועוד: דמעוברת מה שייך למיחני לענין
45 נתינת רשות! ואומר רבינו יצחק: דלרב ששת נמי
46 מפרש רישא דמתניתין כדאמרו, ועיקר מנתנית
47 אתא לאשמועינן איסור אבילה. וכן בספא: בת
48 לוי לכתן, בת כהן ללוי – איצטריך לאשמועינן
49 דלא תאכל בתרומה. דסלקא דעתך שלא יפסול
50 בת כהן מן התרומה, כיון דאובלת מעשר האסור
51 לזרים. ומעשר נקט לענין נתינת רשות, ואגב
52 תרומה נקט לשון "לא תאכל", והוא הדין אפילו
53 בת לוי ללוי ובת כהן לכתן – אין נותנת רשות.
54 אלא איירי דנקט בת לוי לכתן ובת כהן ללוי לענין
55 אבילה, איירי בהו נמי לענין נתינת רשות.
56 מאי

1 תרומה לכתן ומעשר ראשון ללוי, דבר רבי מאיר. רבי
2 אלעזר בן עזריה מתירי לכתן, מתירי – מכלל דאיכא
3 מאן דאמר? אלא אימא: נותנו אף לכתן. מאי מעמא
4 דרבי מאיר? אמר רב אהא בריה דרבה משמיה
5 דרבנא: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירמו לה'
6 תרומה", מה תרומה אסורה לזרים – אף מעשר
7 ראשון אסור לזרים. אי מה תרומה חיובין עליו מיתה
8 והחמש – אף מעשר חיובין עליו מיתה והחמש? אמר
9 קרא: "ומת בו פי יהללוהו" ויסף חמישיתו עליו",
10 "בו" – ולא במעשר, "עליו" – ולא על מעשר. ורבנן:
11 מה תרומה טובלת – אף מעשר ראשון נמי טובל.
12 וכדתניא, רבי יוסי אומר: יבול לא יהא חיוב אלא על
13 מכל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה
14 גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון
15 ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני – מנן? תלמוד
16 לומר: "לא תוכל לאכול בשעריך", ולהלן הוא אומר:
17 "ואכלו בשעריך ושבעו", מה "שעריך" והאמר להלן
18 – מעשר עני, אף "שעריך" האמר כאן – מעשר עני,
19 ואמר רחמנא "לא תוכל". ואי מהתם – הוה אמינא
20 ללאו, אבל מיתה לא, קא משמע לן. לישנא אחרינא:
21 מעשר ראשון דטביל מדרבי יוסי נפקא! אי מהיהיא –
22 הוה אמינא: ללאו, אבל מיתה לא, דקא משמע לן.
23 במאי אוקימתא – ברבי מאיר, אימא סיפא: "בת לוי
24 מאורסת לכתן, ובת כהן ללוי" – לא תאכל לא
25 בתרומה ולא במעשר". הכא מאי ורות איכא? אמר
26 רב ששת: מאי "אינה אוכלת" דקתני – אינה נותנת
27 רשות לתרום, מכלל דנשואה נותנת רשות? אין,
28 והתניא: "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביחכם" –
29 לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום.
30 אתה אומר ורות לזרות, או אינה אלא לאכול?
31 אמרת, תרומה חמורה אוכלת, מעשר הקל – לא כל
32 שפן? אלא, לימד על נשואה בת ישראל שנותנת
33 רשות לתרום. מר בריה דרבנא אמר: לומר שאין
34 חולקין לה מעשר בבית הגרנות. הניחא למאן דאמר
35 משום ייחוד, אלא למאן דאמר משום גרושה – גרושה
36 בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמך, גרושה בת
37 כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא, גזירה משום גרושה
38 בת ישראל. אי הכי, מאי איירי מאורסת? אפילו
39 נשואה נמי! איירי דתנא רישא מאורסת תנא נמי
40 סיפא מאורסת. תנו רבנן: תרומה לכתן ומעשר ראשון
41 ללוי, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר:

לכתן

59 דמתניתין דקתני בת כהן ללוי לא תאכל בתרומה? הא דאי שפיר קתני דאיפסלה בארוסה, וטעמא לאו משום שמא תגרש הוא. איירי דתנא רישא מאורסת – לגבי אבילה ממש,
60 דהתם דוקא מאורסת. דגבי בת כהן לישראל וללוי לענין תרומה, ובת לוי לישראל לענין דפסיל לה אירוסין. וגבי בת ישראל לכתן וללוי ובת לוי לכתן ואשמועינן
61 דלא מוכלי לה. תנא נמי סיפא – בת כהן ללוי, ובת לוי לכתן לענין חלוקה דמעשר, מאורסת.

יבמות דף פו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קנה

מתרצת הגמרא: אלא כולי עלמא מודים שטעם הקנסא היה משום
 שלא עלו בימי עזרא, והכא כהא קמיפליגי, מר סבר קנסא לעניים –
 האומר שקנסו את הלויים מפני שלא עלו מבבל, סבר שתקנו לתת
 את המעשר לעניים. ומר סבר – והחולק עליו סובר שהפניהם בימי
 מוסאפתון עניים ניהו, ולכן גם כהן עשיר ושמקבל כמות גדולה של
 תרומהו רשאי ליטול מעשר ראשון כדי שיהיה לו מה לאכול בימי
 טומאתו.
 מקשה הגמרא: (בשילמא למאן דאמר קנסא לעניים משום הכי
 אהדריה רבי עקיבא לפתחא לבי קברי, כדי שרבי אלעזר שהיה
 עשיר לא יטול את המעשר, אלא למאן דאמר לכהנים אמאי
 אהדריה לפתחא לבי קברי) ומנע מרבי אלעזר בן עזריה ליטול
 מעשר, והלא היה כהן ורשאי לקבל מעשר ראשון.
 מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה,
 אי דקא אתית בתורת קנסא – אם כוונתך ליטול מעשר ראשון
 מחמת הקנס שקנסו את הלויים, אית לך – יש לך רשות ליטול את
 המעשר, שהרי כשאתה לוקח בתורת קנס, אתה נעשה שליח של
 הלויים לקבלת המעשר, ואי קא אתית בתורת הלוקח – אולם אם
 כוונתך ליטול את המעשר מדין חלוקה, כלומר מדין תורה, לית לך
 – אין אתה רשאי ליטול את המעשר ראשון, כיון שאינך נעשה
 שלוחם ומדין תורה המעשר ניתן רק ללויים.
 מבררת הגמרא: ומנא לן דלא סליקי – שלא עלו הלויים לארץ
 ישראל בימי עזרא. משיבה הגמרא: דכתיב (עזרא ח א, טו) 'ואלה
 ראשי אבותיהם והתיקשם העלים עמי במלכות ארתחשסטא
 המלך מבבל, 'ואקבצם אל הנהר תבא אל אהוא ונתנה שם ימים
 שלשה ואכניה בעם ובכהנים, ומבני לוי לא מצאתי שם'.
 הגמרא מביאה ענין נוסף בירדו הלויים מגדולתם: אמר רב הסידי,
 פתחלה לא היו מעמידי' שופרים הכופים את העם לציית לדברי
 בית דין, אלא מן הלויים, שנאמר (דברי הימים ב' יט יא) 'ושופרים הלויים
 לפניכם'. אבל עכשיו, אין מעמידין שופרים אלא מישראל, שנאמר
 'ושופרים הרבים בראשכם' – ולמדים מתיבת' הרבים' שהשופרים
 מישראל הם, שהם מרובים מן הלויים.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהלכות בת ישראל שניסת לכהן ובת
 כהן שניסת לישראל לענין אכילת תרומה: בת ישראל שניסת
 לכהן, תאכל בתרומה לפי שהיא קניינה של בעלה. מת בעלה הכהן
 ויש לה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה הכהן. חזרה האשה
 וניסת ללוי, תאכל במעשר ראשון מחמת בעלה, אבל בתרומה לא
 תאכל, משום שבעלה הלוי אסור באכילת תרומה ופוסל גם
 אותה. מת בעלה הלוי, וזה הימנו בן, תאכל במעשר מחמת בנה
 הלוי, ולא בתרומה, משום שאף הוא פוסל אותה מלאכול
 בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת לישראל, לא תאכל לא בתרומה
 משום בנה מבעלה הלוי וכן מחמת בעלה הישראל, ולא במעשר
 אף שיש לה בן מהלוי, לפי שבעלה הישראל פוסלה מלאכול
 מעשר כשיטת רבי מאיר שמעשר ראשון אסור לורים. מת
 הישראל, וזה הימנו בן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, שבנה
 הישראל ממשיר לפוסלה. מת בנה שנולד לה מישראל, תחזור
 ותאכל במעשר מחמת בנה מבעלה הלוי. מת גם בנה מהלוי, תחזור
 ותאכל בתרומה מחמת בנה מבעלה הכהן. מת בנה מכהן, חוזרים
 וחלים עליה דיני ישראלית ולא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.

מעשר ראשון ניתן לכהן, מקשה הגמרא: דוקא לכהן ולא ללוי,
 והרי לוי בודאי יכול לקבלו כמו שמפורש בתורה. מתרצת הגמרא:
 אימא – יש לך לומר שכונת רבי אלעזר בן עזריה היא שמעשר
 ראשון ניתן אף לכהן.
 מבררת הגמרא: מאי מעשא דרבי עקיבא שמעשר ראשון ניתן רק
 ללוי. דכתיב (במדבר יח כג) 'ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו
 מאת בני ישראל את המעשר, הרי שבלויים קא משתעי קרא –
 הפסוק מדבר, שהם יקבלו את המעשרות ולא הכהנים. מבררת
 הגמרא: ואידך, כלומר רבי אלעזר בן עזריה כיצד הוא מבאר פסוק
 זה. משיבה הגמרא: הוא סובר קדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי
 יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות בספרי הקודש, נקראו
 הכהנים לויים, וזה המובא להלן הוא אהר מיהם, שנאמר (יחזקאל מד
 טו) 'והכהנים הלויים בני צדוק'. צדוק כהן היה ומכנה את בניו בשם
 לויים. וכמו כן לויים' האמור בענין קבלת מעשר ראשון, כולל גם
 כהנים.
 שואלת הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא דרש את הפסוק גם על
 כהנים. משיבה הגמרא: הכא לא מצית אמרת שהכהנים בכלל
 הלויים, משום דכתיב במעשר ראשון (במדבר יח לא) 'ואכלתם אותו
 בכל מקום, ומשמע שמקבלו מי שיכול לאוכלו בכל מקום, אפילו
 בבית הקברות, צא בהן שאין יכול לאוכלו בבית הקברות, מפני
 איסור טומאה למתים. מבארת הגמרא: ואידך – ורבי אלעזר בן
 עזריה סובר, שכונת הפסוק ללמדנו שמה שאמר הכתוב שיכול
 לאוכלו כל היבא דבעי, הכוונה דלא בעי חומה – שניתן לאכול את
 המעשר בכל מקום אף מחוץ לחומות ירושלים, ואי אכיל ליה
 במוקמא הנוף לא לכן – וכן מלמדנו הכתוב שבכל מקום שנמצא
 שם הכהן או הלוי אפילו במקום שנטמא בו, כגון בבית הקברות,
 רשאי לאכול שם מעשר ראשון בטומאת הגוף.
 הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבי עקיבא ורבי אלעזר בן
 עזריה: התיא גינתא – מעשה באותה גינה דהיה שקיל [לוקח] רבי
 אלעזר בן עזריה מעשר ראשון מינה, והוא היה כהן, ונהג כשיטתו
 שמעשר ראשון ניתן אף לכהן. לגינה היו שני פתחים, אחד פתוח
 למקום טומאה (בית קברות) ואחד פתוח למקום טהרה. אול רבי
 עקיבא אהדריה לפתחא לבי קברי – סגר את הפתח הפונה למקום
 טהרה ופתח את זה הפונה לבית הקברות. כוונתו היתה שרבי
 אלעזר בן עזריה שהיה כהן לא יוכל לבא לקחת את המעשר.
 כשנודע הדבר לרבי אלעזר בן עזריה, כעס ואמר, עקיבא בתרימילו
 – חמת של עור שרועה צאן מניח בו את פיתו, כלומר עקיבא
 שהיה רועה צאן של כלבא שבוע עשה מה שעשה, ואנא חיי –
 אבל אני אחיה גם בלי שאטול את המעשר הזה כיון שעשיר אני.
 בכמה מקומות בש"ס נאמר שעזרא הסופר קנס את הלויים בענין
 מעשר ראשון, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה כדי
 להקשות מהמעשה של רבי עקיבא על אחד מהם: איתמר, מפני
 מה קנסו לויים במעשר שלא לתת להם, פליגי בה רבי יונתן וסבאי,
 מה קנסו משום שלא עלו מבבל לארץ ישראל בימי עזרא, וחד
 אמר כדי שישקמו בהנים עליו בימי מוסאפתון שאז אינם יכולים
 לאכול תרומה, ותיקן שיתנו להם מעשר ראשון.
 מקשה הגמרא: בשילמא למאן דאמר שטעם הגזירה היה משום
 שלא עלו, מובן שמשום הכי קנסיהו מפני שלא נהגו כהוגן, אלא
 למאן דאמר כדי שישקמו עליו בהנים בימי מוסאפתון, קשה, וכי משום
 בהנים שאינם יכולים לאכול תרומה בימי טומאתם, קנסיהו ללויים
 שיפסידו את חלקם במעשר ראשון.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' א

שאין אדם מכיר את חבירו כשהשתנה מראהו, דכתיב (בראשית מב
 ח) 'ויבר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו, ואמר רב הסידי, פסוק זה
 מלמד שצא יוסף מאחיו בלא חתימת זקן, וקא פתחית זקן, ולכן
 לא הכירוהו אחיו, אבל יוסף הכירם, שכשנמכר לעבד כבר היו
 אחיו חתומי זקן.
 מקשה הגמרא: סוף סוף, הרי ותרתי ניהו – יש שנים המעידים
 שהוא בעלה, כנגד שנים המעידים שבעלה מת,

– ואתם אינכם מכירים אותו כיון שלא ראייתם אותו זמן רב ופניו
 השתנו. נמצא שיש לפנינו שנים המעידים שמת בעלה, וכנגדם יש
 שנים המכחישים אותם ואומרים שהאדם העומד לפנינו הוא
 בעלה, ואין אנו מכירים אותו אף שהוא לפנינו, ובהו אמר רב
 שכיון שנשאת על פי שני עדים, לא תצא מהשני. אבל כשיש רק
 עד אחד המעיד שבעלה מת, ושני עדים מעידים שהאדם שלפנינו
 הוא בעלה, אף אם נשאת תצא. מביאה הגמרא ראייה לכך שיתכן

59 הבעל יכולים להפר את נדריה. ויש לתמוה מה תלמוד לומר – מה
60 מלמדנו הכתוב, והלא היא מוצאה מכלל רשות האב בעת נישואיה
61 ופשוט הדבר שהוא אינו מפר נדריה, והיא מוצאה גם מכלל רשות
62 הפעל לאחר שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, ופשוט שגם הוא אינו
63 מפר את נדריה. אלא צריך את הפסוק לאופן זה, הרי שמפטר האב
64 את בתו הנערה המאורסת לשלוחי הפעל להשיאה לו, או שמפטר
65 אותה שלוחי האב לשלוחי הפעל, ונתארמלה או נתגרשה בדרך
66 בטרם הגיעה לרשות הבעל. לולא הפסוק איני יודע היאך אני
67 קורא פה, כלומר לאיזו רשות היא שייכת לענין הפרת נדרים, האם
68 לאחר המסירה היא נחשבת עדיין כבית אביה של זו ואביה מפר
69 נדריה, או שעל ידי המסירה היא שייכת לבית בעלה של זו. אלא
70 בא הכתוב לומר לה, שבמסירה לשלוחי הבעל נדריה יקומו
71 עליה, דהיינו שהיא יוצאת מרשות האב ונכנסת לבית בעלה,
72 וכשמת או גירשה אינה חוזרת לרשות אביה, שבין שישא שעה
73 אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפטר. מוכח מדברי התנא דבי
74 רבי ישמעאל שהנישאת לבעל ומת, פשוט הדבר שאף נערה אינה
75 חוזרת לרשות בית אביה לענין הפרת נדרים, ואם כן אין צורך
76 לתלמוד זאת מיתור תיבת 'מלחם', ולכן דרשו מתיבת 'מלחם'
77 שאינה חוזרת לחוזה ושוק.
78 הגמרא מביאה מקור נוסף שבת כהן אינה חוזרת לחוזה ושוק: רב
79 ספרא אמר, נאמר (ויקרא כב א) 'מלחם אביה תאכל', ומשמע שחוזרת
80 דווקא ללחם דהיינו לתרומה, ולא לבשר של חוזה ושוק.
81 הגמרא מביאה מקור אחר: רב ספרא אמר, נאמר (שם) 'מלחם אביה
82 תאכל', ומשמע שחוזרת ללחם תקניו לאביה – שהוא קניינו של
83 אביה וממנו, פרוט לחוזה ושוק שהם שירי קרבנות דמשלחן בניה
84 קא זכו – שהם מתנות הניתנות לכהנים משולחן המלך ואינם ממון
85 כהנים.
86 הגמרא מביאה מקור נוסף: רבא אמר, נאמר (ויקרא יד) 'ואת חוזה
87 התניפה ואת שוק התרומה תאכלו וגו' אתה ובעלך ובעלך אתה,
88 ויש לדייק מתיבת 'אתך', שדווקא בלחם ששבנותיך היו כל העת
89 אתך ולא כשנישאו לזרים.
90 הגמרא מביאה אופן שאשה חוזרת לאכול בחוזה ושוק: אמר רב
91 אדא בר אבהו, תנא – שנינו בברייתא, כשהיא –[בת כהן חוזרת
92 לבית אביה לאחר שנישאת לזר ומת או גירשה ואין לה פני מננה,
93 חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחוזה ושוק. אבל בת ישראל שנישאה
94 לכהן ומת ויש לה ממנו בן ונישאת לישראל ומת ואין לה ממנו בן,
95 וחוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה מהכהן, חוזרת אף לחוזה ושוק.
96 הגמרא מקשה על הדין השנוי בברייתא: אול רב מרדכי אמר
97 לשמעיה, וזו קמיה דרב אשי, אמר לו רב אשי בתמיה, והלא מהיבא
98 קא מתירא – מהיבן נלמד עיקר דין זה שבת ישראל שאכלה
99 תרומה מחמת בנה הכהן ונפסלה בנישואיה עם זר, כשהיא יוצאת
100 מהזר, חוזרת לאכילת תרומה מחמת בנה. מדרשת 'בית' בפסוק
101 'בית כהן' וגו' שעוסק בחזרת בת כהן לבית אביה, ואם כן מי עדיפא
102 לה מינה – וכי יתכן שבת ישראל האוכלת מחמת בנה הכהן שדינה
103 נלמד מריבוי תהיה עדיפה מבת כהן שאוכלת מחמת אביה.
104 מתרצת הגמרא: תהם פתיבי מיעוטי – בבת כהן החוזרת לבית
105 אביה נאמרו כל המיעוטים שהובאו לעיל שמהם למדים שאינה
106 חוזרת לחוזה ושוק, אבל קא – בבת ישראל החוזרת לאכול
107 בשביל בנה, לא פתיבי מיעוטי, ולכן חוזרת גם לחוזה ושוק.
108 שנינו במשנה: בת כהן שנישאת לישראל וכו', לא תאכל בתרומה,
109 מת וליה הימנו בן לא תאכל בתרומה וכו', מת בנה מישראל חוזרת
110 לבית אביה, ועל זו נאמר (ויקרא כב א) 'ושבחה אל בית אביה פנעוריה
111 מלחם אביה תאכל'.
112 מביאה הגמרא שני אופנים שאף שאין לה זרע אינה חוזרת לבית
113 אביה: תנו רבנן, ממה שנאמר (שם) 'ושבחה אל בית אביה' דרשו פרוט
114 לשומרת יבם – אם זקוקה ליבום על ידי אחי המת, אינה חוזרת
115 לאכול תרומה מחמת אביה, לפי שלא מתקיים בה הפסוק 'ושבה
116 אל בית אביה', שהרי היא קשורה ביבם. וממה שנאמר (שם)
117 'פנעוריה' דרשו פרוט למעוררת. כלומר, אם היא רקינת כבימי

1 בת כהן שנישאת לישראל לא תאכל בתרומה, לפי שבעלה הזר
2 פוסלה מלאכול בתרומה. מת בעלה הישראל וליה הימנו בן, עדיין
3 לא תאכל בתרומה, מפני שגם בנה הזר פוסל אותה מלאכול
4 בתרומה. חזרה אותה אשה ונישאת לזר, תאכל במעשר מחמת
5 בעלה. מת הלוי וליה הימנו בן, תאכל במעשר אבל לא בתרומה לפי
6 שבנה פוסלה. חזרה אותה אשה ונישאת לכהן, תאכל בתרומה
7 מחמת בעלה אף שיש לה בנים זרים מבעלה הקודמים. מת הכהן,
8 וליה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה, מפני שבנה הכהן מאכיל
9 את אמו בתרומה. מת בנה שנולד לה מכהן לא תאכל בתרומה,
10 אבל במעשר היא מותרת מחמת בנה מבעלה הלוי. מת בנה מלוי
11 לא תאכל במעשר, לפי שבנה שנשאר לה מהישראל פוסלה
12 מאכילת מעשר. מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה ואוכלת
13 בתרומה, ועל זו נאמר (ויקרא כב א) 'ושבחה אל בית אביה פנעוריה
14 מלחם אביה תאכל'.

נמרא

15 שנינו במשנה שבת ישראל שהיתה נשואה לכהן ויש לה בן ממנו,
16 ואחר שמת בעלה נישאת ללוי, כאשר הלוי מת והשאיר אחריו בן,
17 אוכלת במעשר מחמת הבן אבל לא בתרומה. והוסיפה המשנה:
18 'מת בנה מלוי תאכל בתרומה מחמת בנה מהכהן, שואלת הגמרא:
19 'מת בנה מלוי משהו בנה, מנין – בבת ישראל שהותרה באכילת
20 תרומה מחמת בנה שנולד לה מכהן, ונפסלה מתרומה כשנישאה
21 ללוי, מנין לנו שבמותו חוזרת לאכול תרומה, מחמת בנה הכהן.
22 משיבה הגמרא: אמר רבי אבא אמר רב, 'בת' 'ובת'. כלומר, נאמר
23 בפסוק (שם) 'ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וגו' ושבה אל בית
24 אביה פנעוריה מלחם אביה תאכל', מיתור האות וא"ו במלת 'ובת'
25 למדים שגם בת ישראל שאכלה תרומה מחמת בנה הכהן, ונפסלה
26 כשנישאה לזר, במות הזר חוזרת לאכול מחמת בנה הכהן.
27 מבררת הגמרא: כמאן – כמו איזה תנא סוברת משנתנו שלומדת
28 הלכה מיתור האות וא"ו, האם פרבי עקיבא דרדש ווי – שדרוש
29 אותיות וא"ו יתירות שבתורה, ולא כחכמים שאינם דורשים יתור
30 אותיות וא"ו. משיבה הגמרא: אפילו תימא רבנן, פולא – כל התיבה
31 'ובת', קרא יתרא הוא, ותיבה שלמה מיותרת גם חכמים מודים
32 שיש לדורשה.
33 תנו רבנן, בת כהן שנישאת לזר, כשהיא חוזרת לבית אביה אחר
34 שהתאלמנה או התגרשה, חוזרת לאכילת תרומה, ואינה חוזרת
35 לאכילת חוזה ושוק הניתנים לכהנים מקרבנות קדשים קלים.
36 הגמרא מבררת מהיבן למדים דין זה: אמר רב חסדא אמר רבינא
37 בר שילא, מאי קרא, שנאמר (שם כב א) 'ובת כהן פי תהיה לאיש זר
38 היא בתרומה תקדשים לא תאכל', 'תרומה' מלשון 'הרמה', והיינו
39 שפמרים מן הקדשים, דהיינו חוזה ושוק המורמים מבשר הקדשים,
40 אם נישאה לאיש זר לא תאכל מהם לעולם, אף כאשר תחזור
41 לבית אביה.
42 הגמרא מביאה מקור נוסף: רב נחמן אמר בשם רבה בר אבהו,
43 למדים דין זה מהפסוק (שם כב א) 'ושבחה אל בית אביה פנעוריה
44 מלחם אביה תאכל'. 'לחם' משמעותו כל סוגי המאכלים, ויש
45 לדייק 'מלחם' ולא כל לחם, והיינו פרוט לחוזה ושוק, שאינה אוכלת
46 מהם.
47 מקשה הגמרא על דרשת רבה בר אבהו: מתקופה לה רמי בר חמא,
48 מנין לך שתיבת 'מלחם' באה למעט חוזה ושוק, ואימא פרוט להפרת
49 נדרים, שנערה שנישאה ומת בעלה או גירשה וחזרה לבית אביה
50 ונדרה שלא תהנה מלחמו, אף שלגבי אכילת תרומה בבת כהן
51 חוזרת לרשות אביה, לענין הפרת נדרים אינה חוזרת לרשות
52 אביה, ואין הזוא יכול להחזיר את נדרה.
53 מתרצת הגמרא: אמר רבא, כבר פסקה ו-פסק את הדין תנא דבי
54 רבי ישמעאל כדבר פשוט ואין צורך בדרשה מיוחדת על כן,
55 שאין האב מפר נדרי בתו הנערה שנתאלמנה או נתגרשה ולא
56 חילק בין בת ישראל לבין בת כהן. דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר
57 בפסוק (במדבר י) 'ונדר אלמנה וגרושה וגו' יקום עליה' ואין האב או

ואימא פרט להפרת נדרים - פירש בקונטרס: דלא תימא כי היכי דלענין תרומה הדרא למילתא קמייתא הדרא נמי לענין נדרים. ולפי טעם זה היה נראה דפריך אבל נשואה, אפילו בנסכה לחופה ובעלה, דאי נתארמלה - תיהדר למילתא קמייתא. ועל זה צריך לומר: הא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל, דמשמע דפשיטא ליה בלא שום דרשה שמוצאה מכלל אב ומכלל בעל, ולא הדרא, ולא איצטרך ליה קרא אלא למסר האב לשלוהי הבעל, וסלקא דעתך דתיהדר משום דאבתי לא נשאת. **אלמנה** וגרושה מה תלמוד לומר - תימא: דאיצטרך לכדדרשינן בפרק בתרא דנדרים (פ.חב), **היאך** אני קורא - היבא דנתארמלה או נתגרשה הוא דאיצטרך קרא. שאין האב יכול להפר, דהוא אמנא שתועיל כאן חורה, והאיל ולא היתה כאן יציאה גמורה. אבל כל זמן שלא נתארמלה פשיטא דאין יכול להפר. מכיון שמסר האב לשלוהי הבעל, בלא האי קרא דמילנות בית אביה נפקא בכתובות בפרק "נערה" (מ.חב), כדדרשינן התם: פרט לשמסר מהתם. כתיבי לשלוהי הבעל, ונדרים נמי מפרין דתתם. **התם** כתיבי מיעוטי הכא לא כתיבי מיעוטי - תימא לרבינו יצחק: בשלמא לכל הך אמוראי דדרשי משאר קראי דכתיב בזה אביה - אתי שפיר, דמיעוטי כתיב גבי אביה דוקא. אבל לרבינא בר שילא, דדרשי מיהיא בתרומת הקדשים מאי משמע דהדיא בחזרת לבית אביה איש בהך - נראה דבחזרת לרשות אביה מיירי, ומיהו, קשה למאן דדרשי מלחם ולא מבשר, דלגבי בנה נמי כתיב: כיון דכתב רשיה דקרא: "ובת בלחמו" ודרשינן (יבמות טו.א): ילוד מאביל, והוה לן למימר: בלחמו ולא בבשרו.

הדרן עלך יש מותרות
האשה אידי

נתגרשה בדרך - היאך אני קורא בה, בית אביה של זו או בית בעלה של זו? אלא לומר לה: כיון שציצאה שעה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר. רב ספרא אמר: "מלחם אביה תאכל" - לחם ולא בשר. רב פפא אמר: "מלחם אביה תאכל" - לחם תקנוי לאביה, פרט לחה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו. ורבא אמר: "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו אותה ובניד ובנתיף אתך" - בזמן שאתך. אמר רב אדא בר אהבה: תנא, פשהיא חזרת לבית אביה - חזרת לתרומה, ואינה חזרת לחזה ושוק. פשיכול בנה - חזרת אף לחזה ושוק. אול רב מרדכי אמרה לשמעיה קמיה דרב אשי. אמר: מהיכא קא מתרבינא, מ"ובת" - מי עדיפא לה מניה? התם פתיבי מיעוטי, הכא לא פתיבי מיעוטי. "בת כהן שניסת לישראל וכו'". תנו רבנן: "ושבה אל בית אביה" - פרט לשומרת יבם, "פגעוניה" - פרט למעופרת. והלא דין הוא: ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - אינו עשה עובר פילוד, מקום שעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - אינו דין שפעשה עובר פילוד? לא, מה לי עשה עובר פילוד, לענין יבום, שהרי עשה מתים פתיים, נעשה עובר פילוד, לענין תרומה, שלא עשה מתים פתיים? תלמוד לומר: "פגעוניה" - פרט למעופרת. ואיצטרך למכתב מעופרת ואיצטרך למכתב "זורע אין לה", דאי כתב רחמנא "זורע אין לה" - מעיקרא חד גופא והשתא תרי גופי, אבל מעופרת, דמעיקרא חד גופא והשתא חד גופא - אימא תיכול, צריכא. ואי כתב רחמנא מעופרת, דמעיקרא גופא סריקא

בת כהן שניסת לישראל לא תאכל בתרומה - דפסיל לה, (ב) מדקאמר רחמנא: "זורע אין לה ושהי", מכלל דבחי בעלה לא אכלה. מת בנה מכהן לא תאכל בתרומה - דפסיל לה לוי.
גמרא הדרא אכלה משום בנה - דקתני מתניתין גבי בת ישראל: מת בנה מלוי - תאכל בתרומה בשביל בנה. מנלן - דורה האוכלת בשביל בנה, וניסת לזה, ומת, שחזרת ואוכלת. בת ובת - "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה" (ויקרא כב). כרבי עקיבא דרישי ווי - בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נא.ב), אמר לו רבי עקיבא: ישמעאל אחי, "בת" "ובת" אני דורש. כוליה קרא ובת יתירא הוא - דכתיב לעיל מניה: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", וסמך ליה: "ובת כהן כי תהיה אלמנה", ומצי למיכתב ובי תהיה אלמנה וגרושה, ואנא דיענא דבבת כהן משתעי, דהא מינה סליק. כשהיא חזרת בו - אקרא קאי: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה זורע אין לה" כשהיא חזרת לבית אביה - חזרת לתרומה בו, אבל אוכלת בשביל בנה דמתניתין - חזרת אף לחזה ושוק, כדאמר לקמן. כמורם מן הקדשים - חזה ושוק. מדהוה מצי למכתב "בקדשים", וכתב "בתרומת" - למורם הוא דאתא, והאי "לא תאכל" - לעולם הוא. ולא תימא ביושבת תחת בעלה ישראל, כדמשמע קרא: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" בו, דהא אוקמנא להאי קרא בפרק "אלמנה" (יבמות טו.א), בנבעלה לפסול לה, כגון תנין וממור וחלל שפסיל עולמית. וכדת דמנסבא לור דלא אכלה - מ"ושבה אל בית אביה" ילפינן, מכלל דמעיקרא לא אכלה. ומילתיה דרב חסדא מ"בתרומת" נפקא, דאם כן כדולה קרא לנבעלה לפסול לה אתא - ליכתוב בקדשים לא תאכל, מאי "בתרומת"? שמע מינה הכי קאמה: יש לך אחרת שאוכלת בקדשים, כגון תרומה, ואינה אוכלת במורם. ואי זו? זו חזרת, וסמך לה "ובת כהן כי תהיה אלמנה" והכי תריצנא להא מילתא בפרק "אלמנה" (יבמות טו.ב), מלחם ולא כל לחם פרט לחזה ושוק - והאי "לחם" - כל מאכל שמע, כדכתיב (דניאל ה): "בלשעז מלכא עבד לחרם רב", הילכך איצטרך מיעוטא. **ואימא פרט** להפרת נדרים - ולא תימא, כי היכי דלענין תרומה הדרא למילתא קמייתא, תיהדר נמי לענין נדרים. מוצאה מכלל אב בו - ומי יפר לה. בית אביה של זו - והאיל ולא יצתה לגמרי, ויכול האב להפר. או בית בעלה של זו - והרי היא נשואה אלמנה ואין האב מפר, לכך יצא מקרא הוה לומר לה: כיון שיצתה בו, תרומה היא קניה לכהנים, שאינה שירי שלחן מלך, אבל שירי קדשים - הרי הן כמשאת מאת פני אלהים, שחן שירי שלחני כשהיא חזרת - בת כהן, אבל בת ישראל החוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה, כגון לידה מכהן וניסת לישראל ומת - חזרת אף לחזה ושוק, דגבי בת כהן כתיבי מיעוטי. פרט לשומרת יבם - שאינה חזרת לבית אביה, דהא אנדא ביה. כנעוניה - בזמן שהיא ריקנית. כעין נעוריה, פרט למעוברת. והלא דין הוא - ולמה לי קרא? ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן שני - ניסת לאחד וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, צריכה יבום, ולא פטרה ולד שיש לה מן הניסת. עשה עובר כולד - שאם היתה מעוברת פטורה, דכתיב (דברים כח): "בן אין לך" - עיין עליו בכל עניינים. מקום שעשה ולד בו" - בת כהן שניסת לישראל, וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב "זורע אין לה", והרי יש לה. לענין יבום שירי עשה מתים פתיים - מת בעלה ואחר כך מת בנה, הרי הוא כחי, ואינה חזרת להתייבם. כדאמרן בשמעתין: "צריכה דרכי נועם", לענין תרומה שלא עשה מתים פתיים - בת כהן שילדה מישראל, ומת בעלה, ואחר כך בנה - חזרת לבית אביה, וכולוהו נפקי מקראי בשמעתין. ואיצטרך למכתב כנעוניה - למעוטי מעוברת, ואיצטרך למיכתב "זורע אין לה" למעוטי יש לה ולד ילוד.

הדרן עלך יש מותרות
האשה אידי

האשה

1 איידי דאיירי לעיל ב"ש מותרות" בפסול תרומה ומעשר, קתני נמי הא פירקא
2 בתריה, דאיירי נמי בהכי. דקתני: היתה בת לוי - נפסלה מן המעשר, בת כהן -
3 מן התרומה.

הולד

4 ממזר מזה ומזה - אומר רבינו יצחק: דאפילו לאחר שנתן הראשון גט ויהי ממזר
5 מן השני, מידי דהוה אראשון, שהולד
6 ממזר ממנו.

מכלל

7 הרישא ברשות בית דין ובעד אחר, אלא
8 אלמא עד אחד מהימן מנלך - למאי
9 דסלקא דעתך אחר הדעת אחר מהימן
10 מדאורייתא, הא דקרי ליה ברשות בית דין - לפי
11 שיש דברים שאין נאמן להם, וצריכה לישאל
12 לבית דין להתירה ליגשא על פיו. אבל בשנים -
13 הדבר ידוע שהיא מותרת, ואף על גב דסבור
14 עכשיו דנאמן מן התורה כמו שנים - מכל מקום
15 אסורה לחזור, דבעד אחד הוה לה למידק, אף על
16 פי שהאמינתו תורה. רבי מאיר מחייב -
17 ומשכנים אותו אם אומר שלא להביא, ולא דמי
18 לשאר חייבי חטאות, דנחיא להו בכפרה, ולא בעי
19 משכנו.

20 ומה
21 ומה
22 ומה
23 ומה
24 ומה
25 ומה
26 ומה
27 ומה
28 ומה
29 ומה
30 ומה
31 ומה
32 ומה
33 ומה
34 ומה
35 ומה
36 ומה
37 ומה
38 ומה
39 ומה
40 ומה
41 ומה
42 ומה

1 סריקא - ריקה, כמו אילן סרק (כבא בתרא כ"ב). ולא נעשה מתיב כחיים - ותחזור
2 לזיקה אם ימות בנה לאחר זמן. דרביה דרבי נעים - וזו שהיה לה בן ולא נזקה ליבם,
3 וניסת לשוק ומת בנה - אם תאמר תחלוץ, הרי היא מתנגה על בעלה, הילכך, על כדרך
4 "בן אן לר" - בשעת מיתה קאמר, הריי יש לו.

הדרן עלך יש מותרות

1 משנה האשה. באו ואמרו לה ב' - בעד
2 אחד, כדריקתין בגמרא מסיפא. תצא
3 מזה ומזה - כשאר אשת איש שזינתה, דרך
4 לאו אנוסה היא. ואף על גב דהימננהו רבנן לעד
5 אחד באשה משום עיגונא, טעמא מאי, משום
6 דהיא גופא דייקא עד דידעה בקושטא ומינסבא,
7 והא דלא דייקא - קסתי לה. וצריכה נש מזה
8 ומזה - אם תרצה להנשא לאחר. מועמא
9 דבעיא גט משני - מפרש בגמרא. מוונות
10 ואפילו מה שלותה ואכלה תחתיה. בלאות -
11 ואפילו שחיקת בגדים שהיו לה לא תרצא משם.
12 ותולד פמזר מזה ומזה - אם ילדה משני -
13 ממזר גמור, ואם שוב החזירה ראשון יולדה לו
14 - הוי ממזר מדברייהם. נפסלה מן הכהונה -
15 משום זונה. מן הכהונה - קנסא. וכן תרומה
16 דרבנן. וירשין כתובתה - בגמרא פריך: כתובה
17 מאי היא. חוליצין - אחיו של ראשון
18 מדאורייתא חולץ, ורבנן גזור דלא לייבם. ואחיו
19 של שני חולץ מדרבנן משום גזירה, שמא יאמרו:
20 גירש זה ונשא זה כו', כדמפרש בגמרא (יבמות
21 פ"ג.) גבי גט. ביאתה או חליצתה - ארישא
22 פליג. דקתני: "לא מייבמין", ואין הולד פמזר -
23 אם החזירה הראשון. ניסת שלא ברשות בית דין
24 - שבאו שני עדים ואמרו: מת בעליך, וניסת
25 מעצמה, שהרי לא היתה צריכה להתיר בית
26 דין. מותרת לחזור לו - דאנוסה היא. ופשוטה
27 מן הקרבן - דיחיד שעשה בהוראת בית דין -
28 פטור. שלא על פי בית דין - אלא בעדים -
29 חייבת קרבן, דשוגגת היא. ואין זה אונס להפטר
30 מן הקרבן, דאיבעי לה לאמתני. גמרא הא
31 אישתיק מהימן - ולא אמרין: חולץ לעורה קא
32 מיייתי. אי ניפא תרי - אמרו לו "אבלת חלב",
33 וכי לא מבחיש ליה מהימן - אלמא: עד אחד
34 מהימן באיסור והיתר, דקא מיייתי חטאת
35 אפומיה ומיתאבלא. דאי לא מהימן, היכי
36 מתאכלא? דלמא חולץ בעורה נינהו ומת אב
37 ירצה לומר פויד הייתי - הרי זה נאמן לפטור
38 עצמו מקרבן, דאין עדים מצו להכחישו ברא.
39 הילכך, אי אמר נמי "לא אבלת" - נאמן,
40 ומדאפילו ברא - מכלל דרישא "עד אחד
41 אומר אבלת" כו', דדייק מינה: הא אישתיק חייב
42 - דברי הכל היא.

מאי

1 אחר
2 אחר
3 אחר
4 אחר
5 אחר
6 אחר
7 אחר
8 אחר
9 אחר
10 אחר
11 אחר
12 אחר
13 אחר
14 אחר
15 אחר
16 אחר
17 אחר
18 אחר
19 אחר
20 אחר
21 אחר
22 אחר
23 אחר
24 אחר
25 אחר
26 אחר
27 אחר
28 אחר
29 אחר
30 אחר
31 אחר
32 אחר
33 אחר
34 אחר
35 אחר
36 אחר
37 אחר
38 אחר
39 אחר
40 אחר
41 אחר
42 אחר

מאי

הדרן עלך יש מותרות

1 האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעליך" וניסת, ואחר כך בא
2 בעלה - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, ואין לה כתובה, ולא פירות,
3 ולא מוונות, ולא בלאות לא על זה ולא על זה. ואם נמלה מזה ומזה - תחזיר. והולך ממזר
4 מזה ומזה. ולא זה וזה מטמא לה. ולא זה וזה זכאים לא במציאתה, ולא במעשה ידיה,
5 ולא בהפרת נדריה. היתה בת ישראל - נפסלה מן הכהונה, וכת לוי - מן המעשר, וכת
6 כהן - מן התרומה. ואין יורשין של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה. ואם מתו - אחיו
7 של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. רבי יוסי אומר: כתובתה על נכסי בעלה הראשון.
8 רבי אלעזר אומר: הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה. רבי שמעון אומר:
9 ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, ואין הולד ממנו ממזר. ואם ניסת שלא
10 ברשות מותרת לחזור לו. ניסת על פי בית דין - תצא, ופטורה מן הקרבן. לא ניסת על פי
11 בית דין - תצא, ותיבת בקרבן. ופה פ"ח בית דין, שפוטרה מן הקרבן. הורוהו בית דין ליגשא,
12 והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן, שלא התירוהו אלא ליגשא. גמרא מדקתני סיפא: "נשאת
13 שלא ברשות מותרת לחזור לו" - שלא ברשות בית דין, אלא בעדים. מכלל דרישא - ברשות בית דין, ובעד אחר, אלמא: עד אחד
14 נאמן. ותנן נמי: הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, ואשה מפי אשה, ואשה מפי עבד ומפי שפחה. אלמא: עד אחד מהימן. ותנן
15 נמי: עד אחד אומר "אבלת חלב", והוא אומר "לא אבלתי" - פטור. מעמא דאמר "לא אבלתי", הא אישתיק - מהימן, אלמא: עד
16 אחד מהימן מדאורייתא. מנא לן? דתניא: "או הודע אליו חטאתו" - ולא שידיעוהו אחרים. יכול אף על פי שאינו מבחישו יהא
17 פטור - תלמוד לומר: "או הודע אליו" - מפל מקום. היכי דמי? אילמא דאתו תרי ולא קא מבחישו להו - קרא למה לוי? אלא לאו
18 - תר, וכי לא קא מבחישו ליה - מהימן, שמע מינה: עד אחד נאמן. ומפאי דמשום דמהימן? דלמא משום דקא שתיק, ושתיקה
19 כהודאה דמיא! תדע, דקתני סיפא: אמרו שנים "אכלת חלב", והוא אומר: "לא אבלתי" - פטור. רבי מאיר מתייב. אמר רבי מאיר:
20 קל וחומר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה - לא יביאוהו לידי קרבן הקל? אמרו לו: מה אם ירצה לומר "מויד הייתי!" וישא

במות דף פז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שלישי) קנט

60 לכן מהבעל הראשון לפוטרה מן היבום. השיב לו רבא: תלמוד
61 לומר – מלמדנו הכתוב האמור ביבום 'ובן אין לו', שאם אין זרע
62 למת צריכה להתיבם כדי להקים לו שם, והא אין לו – והרי אין
63 למת זרע, ולכן אין האשה נפטרת מיבום.
64 עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ולא נעשה ולד מן
65 הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה מתרומה, ונלמד זאת
66 מקל וחומר מיבום, ומה במקום – ביבום] שצעה בו הכתוב בניס
67 מתים פתיים לפוטרה מן היבום, ומאידך לא עשה בו הכתוב ולד
68 מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני, לפוטרה מיבום, נמצא שכן
69 שמת יש לו יותר כח מכן של בעל ראשון, מקום – בתרומה] שלא
70 עשה בו הכתוב בניס מתים פתיים לענין אכילת תרומה, ואין כח
71 בבן שמת לפוסלה מתרומה, אינו דין שלא נעשה בו ולד מן הבעל
72 הראשון בולד מן השני, ולא יהיה כח לבן מהבעל הראשון לפוסלה
73 מתרומה. השיב לו רבא: תלמוד לומר 'זרע אין לה', והא יש לה,
74 ולכן היא נפטלת מאכילת תרומה.

הדרן עלך יש מותרות

פרק עשירי - האשה רבה

76 הפרק שלפנינו עוסק בדין אשת איש שהיתה סבורה שמת בעלה,
77 ומחמת כן נישאה לאחר, ולבסוף הוברר שבעלה חי. וכן יבואר בו
78 דין איש שהיה סבור שמתה אשתו ומחמת כן נשא את אחותה,
79 ולבסוף הוברר שאשתו חיה ואחותה היתה אסורה עליו. כמו כן
80 יבוארו בפרק זה דיני יבום של יבם קטן.
81

משנה

82 האשה שהלך בעלה למדינת הנם, ובאו ואמרו לה – בא עד אחד
83 ואמר לה מת בעליך, וניסת ברשות בית דין על פי עדותו של העד,
84 ואחר כך בא בעלה והוברר שנישואיה לשני היו באיסור, בעודה
85 אשת איש. תצא מזה ומזה – מבעלה הראשון, ומהשני שנשאה,
86 כדין אשת איש שנבעלה באיסור, שנאסרת לבעלה ולבועלה. ואם
87 היא רוצה להנשא לאיש אחר, צריכה גם מזה ומזה. ואין לה כתובה
88 – מנה או מאתים שיש לכל אשה שנשאה, או תוספת כתובה
89 שהתחייב לה הבעל, ולא פירות – אם אבל אחד מהם פירות מנכסי
90 המלוג שלה קודם שחזר הראשון, אינו חייב להשיבם לה, ולא
91 מזונות – אין אחד מהם חייב לזונה, ולא בלאות – בגדים שהכניסה
92 לבעלה ונשחקו ובלו, ואף שכל אשה נוטלת אותם בשעת
93 הגירושין, היא אינה נוטלת אותם, ובכל הדברים האמורים, אין
94 לה תביעה אל על זה ולא על זה – לא על הראשון ולא על השני.
95 ואפילו אם כבר נמלה – תפסה מעות בשביל אחד מהדברים
96 האמורים למעלה, בין מזה ובין מזה, תחזיר.
97 מביאה המשנה דינים נוספים שקנסו חכמים אשה זו: והולד שיוולד
98 לה הוא ממזר, בין אם יוולד מזה ובין אם יוולד מזה, שאם יוולד
99 מהראשון, שבא עליה לאחר שנאסרה עליו, הוא ממזר מדרבנן,
100 ואם יוולד מהשני, הוא ממזר מן התורה. ואם הבעל הראשון
101 והשני הם כהנים, לא זה וזה ממזר לה – אסור לשניהם להטמא
102 לה כשתמות.
103 המשנה מונה עתה דינים שהפסידו בהם חכמים את זכותו של
104 הבעל: ולא זה וזה נפאים, לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא
105 בקפירת נדריה.
106 המשנה ממשיכה להביא את הדינים של אשה זו: היתה בת ישראל,
107 נפסלה מן הפהונה – אסורה להינשא לכהן, כדין זונה. ואם היתה
108 בת לוי, נפסלה מן הפעשר, וכת פהן נפטלת מן התרומה. ואין יורשין
109 של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה. ואם מתו הראשון והשני
110 בלא בניס, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין לה, ולא מייבמין, אחיו
111 של הראשון חולץ לה כדינו מדאורייתא, אבל אינו מייבם משום
112 שקנסוה חכמים, ואף אחיו של השני חולץ לה מתקנת חכמים,
113 אבל אינו מייבם אותה, שהרי אינה אשת אחיו.
114

1 סריקא – וריק] והשתא שהיא מעוברת גופא מליא – הגוף מלא, ויש
2 לה יותר קשר למשפחת ישראל משום שהעובר שיקרא בעתיד
3 זרע ישראל נמצא בגופה, אכל את הנלמד מהפסוק 'זרע אין לה',
4 דהיינו כאשר יש לה ולד, דמעיקרא גופא סריקא והשתא גופא
5 סריקא, ואין לה שייכות כל כך עם הולד שתחשב בגללו כקשורה
6 למשפחת ישראל, אימא לא תפסל מלאכול בתרומה, צריקא – לכן
7 צריך את הפסוק 'זרע אין לה' ללמד שאם יש לה ולד מיישראל
8 אינה חוזרת לבית אביה.
9 הברייתא שהובאה לעיל (א) הזכירה שביבום עשה ולד מת כחי
10 ובתרומה לא עשה מת כחי, וכן הזכירה שביבום לא עשה ולד מן
11 הראשון כולד מן השני ובתרומה עשה. הגמרא שואלת על דינים
12 אלו, ותחילה נותנת סימן לשאלות הנידונות להלן: סימין (אמר
13 ליה) לא נעשה (מעשייה) [ונעשה] במיתה, נעשה ולא נעשה
14 בולד, (יבם) [יבום] ותרומה, ויום ותרומה, סימין.
15 שואלת הגמרא: אמר ליה רב יהודה מדאסקרתא לרבא, לא נעשה
16 בניס מתים פתיים לענין יבום – שאם בשעת מיתה היה לבעל בן
17 ולא היתה זקוקה אשתו ליבום, ולאחר מכן מת הבן, יש לנו לומר
18 שלא יחשב כחי והאשה תזקק עכשיו ליבום, ונלמד זאת מקל
19 וחומר מאכילת תרומה, ומה במקום – בתרומה] שצעה הכתוב ולד
20 מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה מן התרומה – שאם
21 יש לבת כהן ולד מיישראל וחורה ונישאת לישראל אחר ומת בלי
22 בניס, הולד מהראשון פוסלה מאכילת תרומה, ומאידך לא עשה
23 מתים פתיים – שאם בעלה הישראל מת ויהיה לה בן ממנו וגם הוא
24 מת, חוזרת לאכילת תרומה, נמצא שכן מבעל ראשון יש לו יותר
25 כח מבן [מהבעל השני] שמת, אם כן מקום – ביבום] שלא עשה בו
26 הכתוב ולד מן הבעל הראשון בולד מן השני לפוטרה מן היבום –
27 שאם יש לה בן מבעלה הראשון, ומת בעלה וחורה ונישאת לאחר
28 ומת בלי בניס, אינה נפטרת מיבום, נמצא שביבום אין כח ביד הבן
29 מבעלה הראשון לפוטרה, אינו דין שלא נעשה מתים פתיים, ואם
30 ימות הבן תצטרך עתה להתיבם או לחלוץ. השיב לו רבא: תלמוד
31 לומר – למדנו הכתוב (משלי ג) 'הרביה' – של התורה] דרבי נעם,
32 וכל גתיתיה שלום, ובאופן שתינשא לאדם אחר קודם שימות
33 הבן, אין זה דרכי נועם שאשה נשואה תזקק לחליצה מחמת שבנה
34 מבעלה הקודם מת לאחר שנשאה, שכן מתגנה היא על בעלה
35 בכך, ויבואו לידי קטטה, ועל כרחך שכאשר אמר הכתוב בענין
36 יבום (דברים כה ה) 'ובן אין לו', הכוונה בשעת מיתה.
37 עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ונעשה מתים פתיים
38 לענין תרומה, שבת כהן שבעלה הישראל מת ויהיה לה בן ממנו
39 ומת הבן, לא תחזור לאכילת תרומה כאילו הוא חי, ונלמד זאת
40 מקל וחומר מיבום, ומה במקום – ביבום] שצעה הכתוב ולד מן
41 הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוטרה מן היבום כאשר מת
42 בעלה השני בלא בניס, ומאידך עשה בו הכתוב מתים פתיים –
43 שאם מת הבן לאחר זמן, אינה חוזרת להתחייב ביבום, אם כן מקום
44 – בתרומה] שצעה בו הכתוב ולד מן הבעל הראשון בולד מן השני,
45 לפוסלה מן התרומה, שהבן מהבעל הראשון פוסלה מתרומה, אינו
46 דין שצעה בו בניס מתים פתיים, לפוסלה מן התרומה אף לאחר
47 מיתת הבן. השיב לו רבא: תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'זרע אין
48 לה', שחוזרת לאכול בתרומה אם אין לה ילד מהזר, והא אין לה
49 – והרי אין לה שהרי הוא מת.
50 עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ונעשה ולד מן הבעל
51 הראשון בולד מן הבעל השני לענין יבום – שכן מהבעל הראשון
52 יפטר מיבום, ונלמד זאת מקל וחומר מתרומה. ומה במקום
53 – בתרומה] שלא עשה בו הכתוב בניס מתים פתיים לענין אכילת
54 תרומה, אלא חוזרת לאכול בתרומה לאחר מיתת הבן מהישראל,
55 עשה בו ולד מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה
56 מתרומה. נמצא שכן מהבעל הראשון יש יותר כח מבן [מבעלה
57 השני] שמת, מקום – יבום] שצעה בו הכתוב בניס מתים פתיים
58 לענין יבום, שיש כח לבן לפטור מיבום אף לאחר שמת, אינו דין
59 שצעה בו ולד מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני, ויהיה כח

60 – בדין זה גופו מנין לנו שהעד נאמן נגד חזקת איסור, בדבר שאינו
61 בידו, הרי יש לומר שאכן אינו נאמן עליו.
62 ממשיכה הגמרא ודוחה גם את שאר הראיות: **הַקְדָּשׁ נָמוּ**, שאמרת
63 שעד אחד נאמן בו לומר שנפדה ויצא לחולין, באיזה אופן מדובר,
64 **אִי בְּקֻדְשֵׁת דָּמִים** של בדק הבית, יתכן שהעד נאמן **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ**
65 **לְפִדּוֹתוֹ**, שהרי כל אדם יכול לפדות הקדש של בדק הבית. **אִי**
66 **קְדוּשַׁת הַנּוֹף**, והיינו קדשי מזבח לקרבן שאין להם פדיון, **אִי יְדִידָהּ**
67 – אם מדובר בקרבן שהעד עצמו הקדישו, אם כן נאמנותו היא
68 **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ לְאִתְּשׁוּלֵי עֲלֵיהּ** – שיכול המקדיש להישאל אצל חכם
69 על הקדשו, והחכם יכול לעקור את הקדש כאילו לא הקדישו
70 מעולם, ולכן נאמן לומר נשאלתי על ההקדש והחכם התיר לי.
71 **וְאֵלֹא** בהקדש **דְּאָחַר**, **וְאָמַר** העד **דְּרַעַמָּא בִּיה דְּאִתְּשׁוּל מֵרִיה עֲלֵיהּ** –
72 יודע אני שבעליו (המקדיש) נשאל על הקדשו, **הִיא נּוֹפָה מִנָּלוֹ**
73 שנאמן. ולגבי הראיה **מִקּוֹנָמוֹת נָמוּ**, **אִי קְסָבַר** יש **מַעֲלִיהּ בְּקוֹנָמוֹת**
74 – שהאוסר דבר בלשון קונם ונהנה ממנו חייב קרבן מעילה,
75 **וְקְדוּשַׁת דָּמִים נַחְתָּא** להו – וחלה על החפץ קדושת דמים של בדק
76 הבית, אם כן הטעם שנאמן בעדותו הוא **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ לְפִדּוֹתוֹ**. **וְאִי**
77 **קְסָבַר** אין **מַעֲלִיהּ בְּקוֹנָמוֹת**, **וְאָסוּר** בְּעֲלָמָא **הוּא דְּרַכִּיבֵי** להו **אֶמְתַּפִּיחַ**
78 **וּרְק** איסור נדר מונח על החפץ, ממה נפשך, **אִי יְדִידָהּ** – אם העד
79 עשה קונם על חפץ שלו, נאמנותו היא **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ לְאִתְּשׁוּלֵי עֲלֵיהּ**
80 – שבידו להישאל על הקונם ולהתירו. **וְאֵלֹא** אם תאמר שהחפץ
81 הוא **דְּאָחַר**, **וְאָמַר** העד **אֲנָא דְּרַעַמָּא בִּיה דְּאִתְּשׁוּל מֵרִיה עֲלֵיהּ** – אני יודע
82 שבעליו, שאסורוהו בקונם. נשאל עליו, **הִיא נּוֹפָה מִנָּלוֹ**, שמא אינו
83 נאמן בכך. וכיון שדחתה הגמרא ראיות אלו, נמצא שאין מקור
84 לכך שעד אחד נאמן להתיר במקום שיש חזקת איסור, ואם כן
85 קשה כיצד נאמן עד אחד להתיר אשת איש.
86 הגמרא מבארת עתה באופן אחר, שנאמנותו של עד אחד להתיר
87 אשה אינו אלא מדרבנן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה מְתוּבָא**
88 **חוֹפֵר שֶׁחֶמְצָתָּה עֲלֵיהּ בְּסוֹפָהּ**, שאם לבסוף יתברר שהיה בעלה חי
89 ונשאת באיסור, מחמירים בה את כל החומרות שבמשנתנו, **הַתְּקַלָּת**
90 **עֲלֵיהּ בְּתַחֲלָה** להתירה להינשא על פי עד אחד, שכיון שהיא
91 חוששת שמא תתקלקל ויחמירו עליה את כל אלו החומרות, אינה
92 נשאת אלא אם כן מבררת היטב שאכן מת בעלה, ואינה סומכת
93 רק על דברי העד.
94 מקשה הגמרא: **לֹא לִיחְמיר וְלֹא לִיבָל** – אל תחמיר עליה בסופה
95 ואל תקיל עליה בתחילתה. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם עֵינּוּנָא אָפִילוּ**
96 **בְּה רַבְּנָן** – כדי שלא תשב בעיגונותיה, ראו חכמים להקל עליה
97 ולהתירה להינשא בעדותו של עד אחד, אך החמירו עליה שאם
98 לא דקדקה היטב קודם שנישאת והתברר שהיה בעלה חי, ינהגו
99 בה כל החומרות שבמשנתנו.
100 שנינו במשנה: **בֵּאוּ וַאֲמָרוּ לַהּ מֵת בַּעַלְךָ וְנִיַּסְתָּ**, ואחר כך בא
101 בעלה, **תֵּצֵא מִמָּוָה וּמְוָה וְכוּ'**. הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין
102 זה: **אָמַר רַבִּי, לֹא שָׁנוּ** שצריכה לצאת מבעלה השני, **אֲלֵא** באופן
103 **שְׁנִיפָתָּ בְּעַד אַחַד** שאמר לה שמת בעלה, שבאופן זה קנסה חכמים
104 שתצא מבעלה השני, **אָבָל** אם נִיַּסַּת עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים שהעידו שמת
105 בעלה, **לֹא תֵצֵא מִבַּעֲלָהּ** השני.
106 **מְחַבּוֹ עֲלֵיהּ בְּמַעְרָבָא** – לעגו בני ארץ ישראל על דברי רב, והקשו,
107 **אֵתָּא נְבִירָא וְקָאֵי** – הרי בעלה הראשון בא ועומד לפנינו, **וְאֵתָּ**
108 **אֶמְרַת לֹא תֵצֵא מִמֶּהשְׁנִי**, הרי היא אשת איש של הראשון, ובודאי
109 עליה לצאת מהשני.
110 הגמרא מנסה לבאר את דברי רב באופן אחר: **לֹא צְרִיבָא** – לא
111 הוצרכו דברי רב אלא באופן **דְּלֹא יַעֲצִינן לֵיה** – שאין אנו מכירים
112 אותו אם הוא בעלה הראשון, ובוזה אמר רב שלא תצא מהשני.
113 דוחה הגמרא: **אִי דְלֹא יַעֲצִינן לֵיה**, אם כן **פָּאָופֵן שְׁנִיַּסַּת** על פי **עַד**
114 **אַחַד, אַמְרֵי תֵצֵא**, והרי יתכן שאין זה בעלה.
115 הגמרא מבארת את דברי רב באופן אחר: **לֹא צְרִיבָא דְאֵתוּ בִּי תְרֵי**
116 – שבאו שני עדים, **וְאָמַר אַנְוּ הַיּוֹנִין בְּתֵרִידָהּ** – אנו היינו יחד עמו **מִכִּי**
117 **נָפַק** – משעה שיצא מביתו, **וְעַד הַשְּׂמָחָא** – עד עתה שחזר ובא
118 לפנינו, ואנו מכירים בו שהוא בעלה, **וְאֵתָּ הוּא דְלֹא יַעֲצִינן לֵיה**

1 **מֵאִי מַעְרָבָא קָא מְחַיָּב רַבְּנָן** כששותק, **אִילְיָא מִשּׁוּם דְּמַהֲיִמְן** העד,
2 **וְהַרִי אִין לומר** כן, **דְּהָא תְרֵי בְּעֲלָמָא** – שני עדים בסתם עדות, **דְּאָפֵא**
3 **עַל גַּב דְּקָא מְחַיָּבֵי** להו – אף שאותו אדם שמעידים עליו מכחישים,
4 **אֵינְהוּ מַהֲיִמְנֵי** – העדים נאמנים, **וְאָפֵא** על פי כן, לגבי עדות על חיוב
5 **קֶרֶבֶן קָא פִּגְמֵרִי רַבְּנָן** לאותו שמכחיש את העדים, ומוכח מכאן
6 שאפילו נאמנות של שני עדים אינה מחייבת קרבן וכל שכן
7 שנאמנות של עד אחד לא תחייב קרבן אפילו כשהלה שותק. **אֲלֵא**
8 **לְאוּ מַה** שברישא, **שַׁעַד** אחד מחייבו קרבן, אינו משום שעד אחד
9 נאמן, אלא **מִשּׁוּם דְּאִתְּשׁוּלֵי וְשִׁתְּיָקָה בְּהוֹרָאָה דְּמְרָאָה**, ונמצא
10 שהודאתו היא מחייבת להביא קרבן, ואין ראיה מהמשנה שעד
11 אחד נאמן לחייבו בקרבן.
12 הגמרא חוזרת בה, ומבארת באופן אחר מדוע עד אחד נאמן
13 באיסורים: **אֲלֵא**, מה שהאמינו חכמים לעד אחד להתיר אשת
14 איש, **קְסָבַר הוּא מִידֵי דְהוּהוּ** – בדומה לעדות **אֶהְתִּיבָה** שהיא **סָפֵק**
15 **שֶׁל חֵלֶב** האסור באכילה **סָפֵק** שֶׁל שוֹמֵן המותר באכילה, **וְאֵתָּא**
16 **וּבוֹאֵי עַד אַחַד וְאָמַר כֵּרִי לִי דְשׁוֹמֵן הוּא, דְּמַהֲיִמְן, וּמְתִירִים** את
17 **הַחֵתִּיבָה באכילה, והראיה** שעד אחד נאמן באיסורים, שאם לא
18 **כֵּן אָף אִדְם** לא יוכל לאכול אצל חבירו, וגם בביתו לא יוכל לסמוך
19 **עַל אַנְשֵׁי** ביתו ולאכול את מה שנותנים לו, וכמו שפשוט לנו
20 שלגבי איסורים עד אחד נאמן כך יהיה נאמן גם להתיר אשת איש.
21 דוחה הגמרא: **מִי דְמְיֵי** – וכי הדברים דומים, והרי **הַתָּם**, לגבי
22 איסורים, לא **אִתְּחֻזְקוּ אִיסוּרָא** – חתיכה זו שאנו מסופקים עליה,
23 מעולם לא הוחזקה באסורה, ולכן נאמן העד לומר שהיא מותרת,
24 אבל **הַבָּא, אִתְּחֻזְקוּ אִיסוּרָא דְאֵשֵׁת** איש ועד אחד אינו נאמן נגד
25 חזקה. ועוד, שהרי התרת אשת איש היא דבר שבערודה, **וְאֵין** עדות
26 **עַל דְּבֵר שְׁבַעֲרִיה פְּחֻת מִשְׁנִים** – משני עדים. ומסיימת הגמרא את
27 קושייתה: **הָא לֹא דְמְיֵא** – דין זה אינו דומה **אֲלֵא לְחֵתִיבָה שְׂמוּחוּקָתָא**
28 **אֶצְלֵינוּ דְּרַבֵּי חֵלֶב** היא, **וְאֵתָּא וּבוֹאֵי עַד אַחַד וְאָמַר כֵּרִי לִי דְשׁוֹמֵן**
29 **הוּהוּ, דְלֹא מְחַיָּמְן, כִּיּוֹן שְׂמַעֲיָד נַגְד חֻזְקַת אִיסוּר,** ואף כאן אין העד
30 נאמן נגד חזקת איסור אשת איש.
31 תמהה הגמרא על הדימוי לחתיכה שהיא ודאי חלב: **מִי דְמְיֵי** – וכי
32 הדברים דומים, והרי **הַתָּם**, לגבי חתיכה שאין לנו שום ספק בה
33 ואנו יודעים בודאות שהיא של חלב, **אֲפִילוּ אֵתוּ בִּי מֵאָהֶּ** – אפילו
34 אם יבואו מאה עדים ויעידו שחתיכה זו היא של שומן, לא **מְחַיָּמֵנִי**
35 ואסור לנו לאכול את אותה חתיכה. אבל **הַבָּא**, לגבי אשת איש,
36 אף שהוחזקה כאשת איש ואסורה להינשא, מכל מקום **בִּין דְּבֵי**
37 **אֵתוּ בִּי תְרֵי וְיעִידוּ** שבעלה מת, **מְחַיָּמֵנִי** והאשה מותרת, שהרי
38 עדותם אינה סותרת את ידיעתנו, אלא אומרים שאמנם היתה
39 נשואה אך עתה מת בעלה והותרה, אם כן יש לומר דחד נְמִי
40 **לְחַיָּמֵנִי** – שאף עד אחד יהיה נאמן להתירה. ומביאה הגמרא
41 דוגמאות לנאמנות עד אחד כענין זה: **מִידֵי דְהוּהוּ** – בדומה לעדות
42 **עַד אַחַד אֶמְתְּבֵל, שהפרישו** את תרומות ומעשרות, או עדות על
43 **הַקְדָּשׁ, שנטבל** או שנשאלו עליו ויצא מקדושתו וכן **עַד קוֹנָמוֹת** –
44 שאסר על עצמו דבר ואמר קונם דבר זה עלי, ונשאל עליו, שבכל
45 אלו די בעד אחד לומר שהותרה, אף שידענו שעד עכשיו היו
46 אסורים. וכמו כן יש לסמוך על עדותו של עד אחד להתיר אשת
47 איש, אף שהוחזקה באיסור.
48 הגמרא חוזרת ודוחה את כל הראיות האלו: **הָאֵי מְבַל, שעד** אחד
49 נאמן להתירו, **הִכִּי דְמְיֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִי יְדִידָהּ** – אם
50 מדובר בטבל ששׁייר לעד, הרי נאמנותו היא **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ לְתַקְּנוֹ** –
51 שכיון שיכול להפריש מטבל זה תרומות ומעשרות ולתקנו לכן יש
52 לו נאמנות, ואין מכאן ראיה שעד אחד נאמן נגד חזקת איסור
53 בדבר שאינו בידו. **וְאֵלֵא** אם תאמר שמדובר בטבל **דְּאָחַר, שהעד**
54 **מַעֲיָד** שהוא מתוקן, **מֵאִי קְסָבַר** מי שהביא את הראיה, **אִי קָא סָבַר**
55 **שאדם התורם משלו על שֶׁל חֵבְרוֹ אֵינּוּ צְרִיף** את דעת והסכמת
56 **הַבְּעָלִים**, אם כן אף בוזה יכול העד להפריש תרומות ומעשרות על
57 פירות חבירו, ונאמנותו היא **מִשּׁוּם דְּבִירּוֹ לְתַקְּנֵהּ**. **וְאִי קְסָבַר**
58 **שהתורם משלו על של חבירו צְרִיף דְעַת פְּעָלִים, וְאָמַר** העד **אֲנָא**
59 **דְּרַעַמָּא בִּיה דְּתַקְּנָן** – אני יודע שפירות אלו מתוקנים, **הִיא נּוֹפָה מִנָּלוֹ**

ומה אם ירצה לומר מיד הייתי - אומר רבינו יצחק, דאין להקשות: והא מיגו במקום עדים הואו והכי פירושו: ומה אם ירצה לומר בירוש' מיד הייתי, השתא נמי דקאמר "לא אכלתי" - הכי הוא דבעי למימר "לא אכלתי שוגג אלא מיד". והכי מוכח בכריתות (יבא), ואם תאמר: והכי מוכח התלמוד מדפטרי רבנן שהדבר תלוי בהדאתו

להתחייב קרבן, מולא מחייבי ליה תרי קרבן, אף על גב דמכחיש להוה הא לא מוכחשי ליה במאי דקאמר "מיד הייה" ואי אפשר לחייבו על פיהם בשום ענין, ולעולם איכא למימר דלעיל מחייבי ליה - משום דעד אחד מהדין בלא הודאתו, דכיון שאין אומר דמדיד היה - יש לנו לומר דמסתמא שוגג היה דלא מחוקין ליה ברשיעא ואומר רבינו יצחק, דשפיר מוכח דסבר התלמוד דאי הוה לן דאין לה למימר מסתמא שוגג היה - לא היה כל במנייה למיפטר נפשיה מקרבן ולומר "מיד הייתי" ולאפוקי נפשיה מסתמא. ומשמע ליה דאפילו באמרו לו שנים "אכלתי חלב בשוגג" - פטרי רבנן, משום דלא שכיח שיוכלו העדים לידע בירור הדבר אם שוגג היה או מיד. ועל כרחך הא דמחייבי רבנן כי שתיק - משום דשתיקה כהודאה דמיא, דאי אפשר לחייבו קרבן על ידי שום עדות. ומספקא ליה לרבינו יצחק: אם אמר "לא אכלתי חלב לא שוגג ולא מיד" אם נאמן אם לא, דאין נאמן להכחיש העדים, או שמא נאמן - דהא לא מוכחשי ליה עדים במה שאומר "לא אכלתי שוגג", ובמה שאומר "לא אכלתי מיד" אף על גב דמכחשי ליה - לא איכפת לן כי זה אינו שייך לחיוב קרבן, ויפה עשה דלא מפרש חטאיה. ובכריתות (שם) דקאמר: דאיכא בין טעמא דמתרץ דבריה לטעמא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאן איש, אמרו לו "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת" דלא מתרץ דיבוריה. ולא קאמר דנפקא מינה באמר "לא אכלתי לא שוגג ולא מיד", דאפילו אם תימני לומר דלא מהימן - נידא למינקט "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת", דומיא ד"אכלתי" ו"לא אכלתי" בלא שום תוספת דבור. ועוד: דנקט הכי משום דמיתתי בתר הכי עלה בריתות דלענין טומאה.

דשתיקה כהודאה דמיא - פירושו: כיון דשתיק - נראה לו אמת, ויודע קצת שיש רגלים לדבר. אבל ליכא למימר הודאה ממש. שיועד ודאי שכן הוא. כיון שהוא שותק, דאם כן בפרק "האומר" (קדושין טו,א) דאמר: אי מהימן לך דלא גולגא הוא - זיל אפקה. אפילו גולן נמי, מאיר שהוא שותק - כמו שמפרש רבינו תם החם, מבה הדיא דיגיטין (ג,ב) דטעמא דאמר ליה עד אחד אכלת חלב, ושוחר נרבע, ונטמא טהרותיך, הלה שותק - דנאמן, משום דשתיקה כהודאה דמיא. לרמסיק הבא. ועוד: אם היא הודאה ממש - לא הוה שייך למימר התם נאמן העד, והוא סמא נמי (קדושין טז, א) היכי מצו לידע פדאי שזינתה? אלא ודאי לאו הודאה ממש היא. ברי' לי דשומן דמהימן - יש מפרשים: דגמרינן מנדה: דאמר ב"המדיר" (כתובות עבא), "וספרה לה" - לעצמה. ואם תאמר: אם כן אפילו איתחוק איסורא נמי! ואמר רבינו יצחק, נדה, נהי שעכשיו ראתה - מכל מקום לא איתחוק איסורא שתראה לעולם.

מירי דהוה אטבל והקדש - ואם תאמר: והיכי ליפנין אשה מטבל והקדש? דאין דבר שבערה פחות משניסו ואמר רבינו יצחק, דאי הוה שייך למילף מטבל והקדש הוה אמינא דהאי דאין דבר שבערה פחות משנים - הני מילי לאוסרה על בעלה, דאין אחד נאמן לאסור, דלענין איסור כתיב: "כי מצא בה ערות דבר", אבל להתירה - חד נמי נאמן. קדושת דמים משום דבידו לפדותו - ואפילו דחבריה. ולא דמיא לנטע רבעי דאין יכול לפדות אלא בעליו, דחשיב ברשות בעלים אף על פי שהוא ממון גבוה - כיון שהם אוכלים אותו בירושלים. אבל הקדש לא חשיב ברשות בעלים יותר משאר כל אדם. קסבר יש מעילה בקונמות - הקשה רבינו יצחק בן רבינו מאיר: דבשבתות פרק שלשי (בבא, א) משמע דאפילו למאן דאמר יש מעילה בקונמות - אין להם פדיון דתניא התם: "כבר זו הקדש", ואבלה. בין הוא בין חברו - מעל. לפיכך יש לה פדיון. "כבר זו עלי פדיון." ודבר מעל, לחברו לא מעל. לפיכך אין לה פדיון. וחכמים אומרים: לא מעל. משמע דברישיא דהוי הקדש גמור - יש לה פדיון, אבל סיפא דקאמר "עלי" דהוי קונם, אף על פי שמעל - אין לה פדיון! ותירץ רבינו תם: דקונמות דאסר להו אבולי עלמא - יש לה פדיון לרבי מאיר דהתם, כיון דדמיא להקדש. תרע, מדרקט "כבר זו עלי", ואם תאמר: ולפילוג בקונם גופיה? ונראה דרישא גופה איירי בקונם. והא דתני: כבר זו הקדש - בהקדש קאמר. דרבי מאיר לא שני ליה בין קרבן לבקרין, בסוף פרק קמא נדרים (ג,א), והוא הדין בין הקדש לכהקדש. כיון דרעתיה אקונם. אי נמי: כנון שפירש בהדיא "בהקדש", ואידי דלא איירי לפרושי בספא. דהא קאמר "עלי" - לא פריש ליה נמי ברישא. והשתא פליגי חכמים בין ארישא בין אסיפא. ונרוב ספרים גרס בריש "אין בין המודר" (נדרים לה,א): וחכמים אומרים אין בין כן ובין כך לא מעל, וגרסינן נמי התם ברישא: "קונם כבר זו הקדש".

מתוך חומר שהזמרת עליה בסופה בו" - נראה לרבינו יצחק, דלית לן למימר אנו סהדי דייקא ומינסבא. ונאמן עד אחד בכך מן התורה. אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן. ואין זה עקירת דבר מן התורה. כיון שדומה הדבר הנין להאמין, כמו שאפרש לקמן בפרק (פסג) שדבר שיש קצת טעם וטמך - לא חשיב עוקר דבר מן התורה. אהא. וברא וקאי בו" - ואם תאמר: כיון דאיכא תרי דאמרי "מת", אפילו איכא מאה דאמרי שחו - מה בכך? הא תרי כמאה דמו! ויש לומר: דלגבי דבר הנראה ויודע לכל - לא היה אומר רב: אבל בשני עדים לא תצא.

מאי טעמא מחייבי בה רבנן - כי איתתיק. אי נימא בו" - אלא הא הדימנורו רבנן לעד אחד באשה - סברא הוא. ואמר ברי' לי דשומן הוא דמהימן - והא ודאי פשיטא לן דסמכין עליה כל זמן שלא נחשד. דאי לאו הכי - אין לך אדם אוכל משל חברו, ואין לך אדם סומך על בני ביתו. לא איתחוק איסורא - בההיא חתיכה. הא לא דמיא - קושיא היא. מירי דהוה אטבל והקדש וקונמות - דאף על גב דאיתחוק איסורא - סמכין עליה. אי קדושת הנוף - קדשי מוכח. אי קסבר יש מעילה בקונמות - קדשי ברק הבית הן משאמר "קונם דבר זה עלי". ואי קסבר אין מעילה - דקונם לשון נדר הוא. שהחמרת עליה בכופה - שאם בא בעלה אתה נותן עליה כל הדברים האלו שבמשנתנו. הקלת עליה בתהלה - להתירה לנישוא, מפני שהיא חוששת שמא תתקלקל, ולא מינסבא עד בדקדה שפיר. לא תצא - סקלקא דעתך לא תצא משני. אנו הוינן בהדיא בו" - הלכך, לגבי עד אחד מהדימנ. אבל לגבי תרי, הואיל וניסת - לא תצא. בו"

לא מהימני, הקא - פינן דכי אתו בי תרי מהימני - חד נמי להימניה, מירי דהוה אטבל הקדש וקונמות. האי טבל היכי דמי? אי דידיה - משום דבידו לתקנו. אלא דאחר, מאי קסבר? אי קא סבר תורם משלו על של חברו אינו צריך דעת בעלים - משום דבידו לתקנו. ואי קסבר צריך דעת בעלים, ואמר: אנה דענא ביה דמתקן - היא גופה מנלן? הקדש נמו, אי קדושת דמים - משום דבידו לפדותו. אי קדושת הנוף, אי דידיה - משום דבידו לאיתשולי עליה, אלא דאחר, ואמר דענא ביה דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? קונמות נמו, אי קסבר: יש מעילה בקונמות, וקדושת דמים נחמא להו - משום דבידו לפדותו. ואי קסבר: אין מעילה בקונמות, ואיסור בעלמא הוא דרכיב להו אפתפיה, אי דידיה - משום דבידו לאיתשולי עליה, אלא דאחר, ואמר אנה דענא דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? אמר רבי זירא: מתוך הוומר שהחמרת עליה בכופה הקלת עליה בתהלה. לא ליחמיר ולא ליקיל! משום עיוונא אקילו בה רבנן. "תצא מנה ומנה וכו'". אמר רב: לא שנו אלא שניסת בעד אחד, אכל ניסת על פי שני עדים - לא תצא. מחכו עליה במעשרבא: אהא גברא וקאי, ואת אמרת לא תצא! לא צריכא דלא ידעינן ליה. אי דלא ידעינן ליה, בעד אחד אמאי תצא - לא צריכא דאתו בי תרי, ואמר: אנו הוינן בהדיא מפי נפק ועד השתא, ואתון הוא דלא ידעיתו ליה. דכתיב: "ויפר יוסף את אחיו והם לא הפירוהו", ואמר רב חסדא: מלמד שצא בלא חתימת זקן. ובא בחתימת זקן סוף סוף תרי ותרין נינהו, והבא

1 והבא עליה באשם תלוי קאי - אף על גב דרב בעי חתיכה משתי חתיכות בפרק ספק
2 אבלי' (בריות ז,ב) - הבא הוי כשתי חתיכות. דלרבי זירא דמפרש התם טעמא
3 דרב משום דשתי חתיכות אפשר לברר איסור. פירושו: בשתי חתיכות אפשר לברר, שיבא
4 הבקי ויכיר אותה שנשתיהה. הבא נמי אפשר לברר על ידי הזמה, ולרב נחמן נמי, דמפרש
5 טעמא דרב משום דשתי חתיכות איקבע איסוריה

6 - הבא נמי איקבע איסורא, שהיא בחוקת אשת
7 איש. ואם תאמר: למאי דאסקינן בפרק "ארבעה
8 אחר" (יבמות לא,א) דתרי ותרי ספיקא דרבנן,
9 ומוקמי לה אחוקה, אמאי נקט אשם תלוי? אפילו
10 טהא תאיבא, דאוקמה בחוקת אשת אישו ועוד:
11 מאי קא משני גביה? אפילו לאחד מעדיה - הדין
12 שבקינן ליה? הא מיידיב מיתת בית דין, דאוקמה
13 אחוקה! ואומר רבינו יצחק: דמה שאשה דייקא
14 ומינסבא - מרעא ליה לחזקה. ובשנים אומרים
15 "נתגרשה" - דבסמוך נמי דייקא. לפי שיראה
16 שביבאו עדים ויזינו עדיה או יפסלו אותם
17 בגלותא, ולחכי לא מוקמינן לה אחוקה.
18 א' הדין טיפא אמרו לה מת בעלך ונתקדשה -
19 הא דלא מייטי נשאת שלא ברשות, שהיא ברישא
20 במתניתין - משום דאיכא למימר דבגט איירי.
21 ועוד: דאיכא דמוקי לה לקמן (א,א) כרבי שמעון,
22 וסבר דלרבי שמעון אפילו ברשות לא בעיא גט.
אמר

1 ברי ל' - כגון על ידי סימנים. ואשם תלוי אינו בא אלא על מי שלבו נוקפו. שבאו עדים
2 - ואמרו: לא מת. ואוקימנא להדיא בכתובות (בבב), באשה שניסת לאחד מעדיה,
3 ואומרת "ברי ל'". כי קאמר רב נמי כשבאו עדים בו' - והכי קאמר רב. לא שנו אלא
4 בעד אחר. דהתם, אף על גב דניסת ואחר כך בא בעלה, כדקתני מתניתין - תצא. אבל
5 ע"ל פי שנים עדים, אפילו בא בעלה ואחר כך
6 ניסת - לא תצא אי לא ידעינן ליה,
7 וכדתיצינא. ולאפוקי מרבי מנחם - מדלא
8 איצטרך מילתיה דרב אלא בחכי - על כדרך
9 הבכי מיתוקמא, ואשמעינן הלכה כחנא קמא.
10 ואיכא דאמרי - הא אתא רב לאשמעינן
11 ומנחם דניסת ואחר כך באו עדים כי מתניתין,
12 התם הוא דייקת: אבל בשני עדים לא תצא.
13 אבל בעלמא, אפילו בשני עדים, כגון: באו עדים
14 ואחר כך ניסת - תצא. ומדאמרה רב למילתיה
15 אמתיניתין - שמע מינה: אבל בעלמא לא.
16 אלמא: כרבי מנחם ברבי יוסי סבירא ליה. מנין
17 שאם לא רצה - כהן להתקדש מן טומאה
18 בעלמא פסולת. דפנו - הכהן, וקדשו בעל
19 כרחו. היכי דמי בו' - דהא ודאי באיסור
20 מפורסם. ואפילו באיסור ספק לא איצטרך
21 קרא. דהאי פבנין ליה. אלא לאו כי האי נוטא
22 - דנשאת תחלה לאחד מעדיה, ואחר כך באו
23 עדים שהיה חי באותה שעה ומת, ולא רצה
24 להוציא משום זונה. וקתני דפנו - וקשיא לרב.
25 ובעד א' לא מצו לאוקומי, דאם כן למה לי
26 קרא? הא ודאי אין אחד במקום שנים. דפנו
27 בעדים - בית דין מזהירים לטרוח אחר עדים
28 להכחיש את הראשונים המתירים אותה. כדי
29 לקדש את הכהן שלא ישאנה. אבל משניסת -
30 לא תצא. ואיבעית אימא - לעולם דניסת, ובגון
31 דבאו עדים ואחר כך ניסת, ובהא מודה רב. מאי
32 לא תצא וקאמר רב - לעיל: אבל בשני עדים
33 - לא תצא? מהיתירה הראשון - דחזרת
34 לראשון, דאנוסה הואי. לא שנו - מתניתין
35 דתצא. אי נימא כבי תרי - דאמרי: זה בעלה.
36 הרי כאן שנים - הרי הוא חשוב בשנים, כגון
37 בעדות אשה לומר שמת בעלה, ובעדות סוטה
38 לומר טמאה. ואין דבריו של אחד - דאמר רב לא
39 מת' במקום שנים. הכא - דכי במחשאו לא
40 נפקא. כפסולי עדות עסקינן - ולעולם בתרי,
41 כגון קרובים או נשים אתו בהדיא, דאמר "זהו".
42 וקמשמע לן שמואל דאולינן בתר רוב דעות,
43 הואיל ואין כאן עדות כשרה. וכרבי נחמיה -
44 כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - אין דין
45 עדות דבר, מדעד אחד נאמן בה. הלכך
46 פסולים נאמנים כבשרין, והלך אחר הרוב. ועשו
47 שתי נשים - המכחישות איש אחד, כשני
48 אנשים באיש אחד, דמדימני. הלכך, אילו לא
49 בא הבעל, ועד אומר "מת" ושני פסולי עדות
50 אומרים "לא מת" - לא נפקא לה מחוקת אשת
51 איש, דהלך אחר רוב דעות. וכן כשבא הבעל
52 ואלו שני פסולי עדות עמו האומרים "זהו", והיא
53 אומרת שאין מכרת אם זה אם לא, כי לא

1 והבא עליה באשם תלוי קאי! אמר רב ששתי: כגון
2 שניסת לאחד מעדיה. היא גופה באשם תלוי קיימא!
3 באומרת "ברי ל'". אי הכי, מאי למומרא? אפילו רבי
4 מנחם ברבי יוסי לא קאמר אלא כשבאו עדים ואחר
5 כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים - לא אמר.
6 דתניא: שנים אומרים "מת" ושנים אומרים "לא
7 מת", שנים אומרים "נתגרשה" ושנים אומרים "לא
8 נתגרשה" - הרי זו לא תנשא, ואם ניסת - לא תצא.
9 רבי מנחם ברבי יוסי אמר: תצא, אמר רבי מנחם
10 ברבי יוסי: אימת אני אומר תצא - בזמן שבאו עדים
11 ואחר כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים - הרי
12 זו לא תצא! פי קאמר רב נמי - בזמן שבאו עדים
13 ואחר כך ניסת, לאפוקי מדרבי מנחם ברבי יוסי.
14 ואיכא דאמרי: טעמא דניסת ואחר כך באו עדים,
15 אבל באו עדים ואחר כך ניסת - תצא, כמאן - פרבי
16 מנחם ברבי יוסי. מתיב רבא: מנין שאם לא רצה דפנו - בעל
17 כרחו. היכי דמי? אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמרה "ברי ל'". צריכא למימר
18 דרפנו? אלא לאו - דניסת לאחד מעדיה וקאמרה "ברי ל'". וקתני דפנו, אלמא: מפנין לה
19 מיניה! איסור פהונה שאני. ואיבעית אימא: מאי דפנו - דפנו בעדים. ואיבעית אימא: כשבאו
20 עדים ואחר כך ניסת, ורבי מנחם ברבי יוסי הוא. רב אשי אומר: מאי "לא תצא" דקאמר
21 רב - לא תצא מהיתירה הראשון. הא אמרה רב קדא זימנא! דתני: ניסת שלא ברשות
22 מותרת לחזור לו. ואמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא! קדא מפלגא דחברתה איתמר.
23 אמר שמואל: לא שנו אלא שלא מכחשתו, אבל מכחשתו - לא תצא. כמאי עסקינן?
24 אילימא כפי תרי - פי מכחשתא ליה מאי הוי? אלא בהך, טעמא - דמכחשתו, הא שתקה
25 תצא, והאמר עולא: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הרי פאן שנים, ואין דבריו של
26 אחד במקום שנים! הכא כמאי עסקינן - בפסולי עדות, וכדדרי נחמיה. דתניא, רבי נחמיה
27 אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באיש
28 אחד בשני אנשים באיש אחד. ואיבעית אימא: כל היכא דאתא עד אחד פשר מעיקרא -
29 אפילו מאה נשים בעד אחד דמיין, הכא כמאי עסקינן - כגון דאתיא אשה מעיקרא, ותרצה
30 לדרבי נחמיה הכי: רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הלך אחר רוב
31 דעות, ועשו שתי נשים באשה אחת בשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד -
32 כפלגא ופלגא דמי. "צריכה גט מזה ומזה". בשלמא מראשון תבעי גט. אלא משני - אמאי?
33 זנות בעלמא הוא! אמר רב הונא: גזירה שפא יאמרו גירש זה ונשא זה, ונמצאת אשת
34 איש ויצאה בלא גט. אי הכי ספא, דקתני: אמרו לה מת בעלך ונתקדשה, ואחר כך בא
35 בעלה - מותרת לחזור לו, התם נמי, נימא: גירש זה וקדש זה, ונמצאת אשת איש ויצאה
36 שלא בגט! לעולם בעיא גט. אי הכי נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה! פרבי יוסי כן
37 כיפר, דאמר: מן הנשואין - אסורה, מן הארוסין - מותרת. הא מדקתני ספא: אף על פי

מכחשא ליה - נפקא. דהא שתי נשים מכחישות עד הראשון שהשיאה, ולא יצתה מחוקתה. אבל היכא דאמרה: ברי לי שאין זה - דל עד קמא מחבא, אין פסולי עדות נאמנים
להעיד על אדם כשר אפילו הו אלק. שכל אדם נאמן על עצמו באיסורין בדבר הברור לו, אלא אם כן יש עדות כשרה בדבר. הלכך, כמאן דליתנהו דמו, ומחוקת אשת איש יצתה
לה על פי ראשון, ואיבעית אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא - דאמר "מת", אפילו מאה נשים אתיין אחר שנשאת ואמרו "לא מת" - כעד אחד דמיין, והוה ליה עד
מכחיש עד ואחרון אינו כלום, כדעולא, ולא נפקא. ולשמואל אפילו שתקה. והכא דכי שתקה אמר שמואל תצא - כגון שניסת על פי אשה מעיקרא, הלכך כדדרין ואתיין
תרי, אי שתקה איהו - הוה ליה רוב דעות לאיסורא. ותרצה לדרבי נחמיה בו' - ולא תני בה: עשו שתי נשים באיש אחד. כו' כפלגא ופלגא דמי - כעד מכחיש עד,
ואפילו שתקה איהו - לא תצא. הואיל וניסת, כדעולא, דראשון נאמן בשנים, והנך כולדי כעד אחד. נידה שפא יאמרו - כשראוין הראשון חי, כסורים ששני בא כשבשאה - על
ידי שגירשה ראשון נשאה, ואשת איש מגוריה היא. ואם מוציאה שלא בגט - נמצאת אשת איש בו'. נידה שפא יאמרו - כשראוין הראשון חי, כסורים ששני בא כשבשאה - על
גורשתו משנתארסה. דסברי: גירש זה וקדש זה, וחזר וגירש וחזרה לראשון.

שנתן
1 שנתן

60 פסוק להשמיענו שכופים אותו לפרוש מהאיסור, ויש לברר, ה"כי
 61 דמי – באיזה אופן מדובר, א"ל"מא דלא ניסת לאחד מעדיה אלא
 62 לכהן אחר, ולא קאמרה האשה קרי לי שמת בעלי, ואף שהיא
 63 בספק זונה אין הכהן רוצה להוציאה, האם בזה צריכא למימר
 64 ד'דפנו' – שכופין את הכהן להוציאה, והרי ודאי שכופין אותו
 65 משום ספק זונה, כדי שלא יעבור באיסור. אלא לאו – ודאי
 66 הברייתא עוסקת בדניפת לאחד מעדיה שהעידו שבעלה מת, והוא
 67 כהן, וקאמרה האשה קרי לי שמת בעלי, ואחר כך באו עדים
 68 שבעלה הראשון היה חי בעת הנשואין ומת אחר כך, ואין בעלה
 69 הכהן רוצה להוציאה. ואף בזה קתני בברייתא ד'דפנו' – שכופים
 70 ומכים את העד הכהן שיוציאה, כיון שאסורה לו משום ספק זונה.
 71 א"ל"מא – מוכח אם כן שאף באופן שניסת ואחר כך באו עדים
 72 שבעלה חי, פסקינן לה מיניה – מוציאים את האשה מבעלה השני,
 73 ואף שנשאת לאחד מעדיה וטוענת ברי, וקשה על רב שאמר
 74 שבאופן שנשאת לאחד מעדיה וטוענת ברי לא תצא.
 75 מתרצת הגמרא: אפור בהנהיגה שפאני – האיטוריים שנוהגים בכהנים
 76 שונים הם, והחמירו בהם חכמים, ולכן אף במקום שיש שני עדים
 77 המעידים שמת, ואחד העדים הוא כהן, והאשה אומרת ברי שמת
 78 בעלה, לא התירו לכהן לישא אותה, וכופים אותו להוציאה. אך
 79 אין ללמוד מכך לשאר איטוריים.
 80 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: ואיפיעית אימא, שלא מדובר בנשאת
 81 לאחד מעדיה וטוענת ברי, ולשון דפנו האמורה בברייתא אין
 82 הכוונה שמכים אותו כדי לכופו להוציאה, ופאי ד'דפנו' ד'פנו
 83 בעדיהם, כלומר, קודם שנשאת לכהן מזהירים בית דין לטרוח
 84 ולחפש אחרי עדים המעידים שבעלה חי כדי להכחיש את העדים
 85 הראשונים המעידים שמת בעלה, כדי שלא ישא את האשה,
 86 משום חיוב יקדשתו. אבל אם כבר נשאת לאחד מעדיה, וטוענת
 87 ברי, לא תצא. והיינו כדברי רב שאם נשאת לא תצא.
 88 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: ואיפיעית אימא, מה שאמרו בברייתא
 89 שכופים את הכהן להוציא אשה הפסולה לו, היינו בשפאני עדים
 90 תחילה ואמרו שבעלה חי, ורק אחר כך ניסת, כשכבר היה הדבר
 91 בספק, והברייתא כשיטת רבי מנחם ברי יוסי היא, שאם באו עדים
 92 ואחר כך ניסת, תצא. ובאופן כזה, שניסת לאחר שבאו העדים,
 93 מודה רב שתצא.
 94 עד כאן נתבאר דברי רב לפי הבנת הגמרא שמה שאמר שבשני
 95 עדים לא תצא, היינו שלא תצא מבעלה השני. הגמרא מביאה
 96 ביאור אחר בדברי רב: רב אשי אומר, מאי אם ניסת בשני עדים לא
 97 תצא דקאמר רב, לא תצא מהיתירה הראשון, שהיתה מותרת
 98 לבעלה הראשון. שלאחר שחזר בעלה הראשון ויוצאת מהשני,
 99 יכולה לשוב לבעלה הראשון. ואף על פי שבניסת לשני על פי עד
 100 אחד קנסוה שלא תחזור לראשון, כאן לא קנסוה, כיון שסמכה על
 101 שני עדים שהעידו שמת בעלה היתה אנוסה.
 102 תמחה הגמרא על הסברו של רב אשי: והא אמרה רב תדא וימנא
 103 – הרי רב כבר אמר דין זה במקום אחר, דתנן במשנתנו שדעת רבי
 104 שמעון היא שאם ניסת שלא ברשות בית דין, והיינו שנישאת על פי
 105 שני עדים, שבאופן כזה אין צורך בהיתר בית דין, וחזר בעלה
 106 הראשון, מותרת לחזור לו. ועל דין זה אמר רב הונא אמר רב, ה"כי
 107 ה"לכתא – כך היא ההלכה, שמוותרת לחזור אליו, ואם כן מה חידש
 108 רב במה שאמר שאם נישאת לשני על פי שני עדים, יכולה לחזור
 109 לבעלה הראשון.
 110 מתרצת הגמרא: אכן רב לא הוצרך לומר את שני הדברים, ואמר
 111 רק דין אחד, אלא תדא מפלגא דהכרחה איתמר – דין אחד נלמד
 112 מכלל הדין השני, ונאמר בשמו כדן בפני עצמו.
 113 שנינו במשנה: אמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא בעלה,
 114 תצא מזה ומזה. אמר שמואל, לא שנו במשנה שתצא מבעלה
 115 השני, אלא באופן שלא מכהשתו – שאין האשה מכחישה את
 116 העדות שזה בעלה, אלא אם היא מכהשתו ואומרת שאין זה בעלה,
 117 לא תצא משני.
 118 מבררת הגמרא מתי נאמרו דברי שמואל: במאי עסקינן – באיזו

1 ואם כן תפא עליה – השני שנשא אותה, באשם תלוי קאי – עומד
 2 באיסור שחייבים עליו אשם תלוי, שהרי היא ספק אסורה עליו
 3 באיסור כרת, ומדוע פסק רב שלא תצא. מתרצת הגמרא: אמר רב
 4 ששית, גזון שניסת האשה לאחד מעדיה המעידים שמת בעלה, וכיון
 5 שלו עצמו אין ספק שמת בעלה, אינו עומד באיסור אשם תלוי.
 6 מקשה הגמרא: והרי היא גופה – האשה עצמה באשם תלוי קיימא,
 7 שהרי אינה יודעת אם בעלה מת או חי, ומדוע פסק רב שלא תצא.
 8 מתרצת הגמרא: רב דיבר באופן שאף האשה אומרת קרי לי על פי
 9 סימנים שבעלי מת, ואין ליבי נוקפי להינשא לאחר, ואשם תלוי
 10 אינו בא אלא על מי שליבו נוקפו שמא חטא, ולכן אמר רב שלא
 11 תצא.
 12 מקשה הגמרא: אי ה"כי, שדברי רב שלא תצא נאמרו רק באופן
 13 שהאשה טוענת ברי שמת בעלי ונשאת לאחד מהעדים המעידים
 14 שמת בעלה, מאי למימרא – מה חידש רב בדין זה, והרי כבר שנינו
 15 כן בברייתא, שאם שנים אומרים מת בעלה של האשה ושנים
 16 אומרים לא מת, הרי זו לא תנשא לאחר, ואם נשאת לא תצא,
 17 והבינה הגמרא שמדובר באופן שנשאת לאחד מעדיה, וטוענת
 18 ברי שמת בעלה, שאם לא כן בודאי היה בא, ומה חידש רב.
 19 ואפילו רבי מנחם ברי יוסי החולק שם וסובר שאפילו אם נשאת
 20 תצא, לא קאמר כן אלא בשפאני אותם שתי כתות עדים, המעידים
 21 שבעלה מת והמעידים שבעלה חי, ואחר כך ניסת לשני, דכיון
 22 שנישאת אחרי שכבר היה ספק איסור, תצא מהשני, אכל באופן
 23 שבאו עדים שמת בעלה וניסת לשני, ורק אחר כך באו עדים
 24 אחרים שבעלה חי, לא אמר רבי מנחם ברי יוסי שתצא, שהרי
 25 ניסת בהיתר, ואם כן מה חידש רב שלא תצא באופן זה, שנשאת
 26 בהיתר.
 27 ומביאה הגמרא את מחלוקת חכמים ורבי מנחם ברי יוסי: דתניא
 28 בברייתא, אשה שהלך בעלה למדינת הים, שנים אומרים מת
 29 בעלה, ושנים אומרים לא מת. וכן אם שנים אומרים נתגרשה
 30 מבעלה, ומותרת להינשא, ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא
 31 תנשא מומתת הספק, ואם עברה וניסת לאחד מעדיה, לא תצא. רבי
 32 מנחם ברי יוסי אומר, אם עברה וניסת תצא. אמר רבי מנחם ברי
 33 יוסי, אימא – [מתין] אני אומר שאם ניסת תצא, בזמן שפאני גם העדים
 34 שלא מת בעלה, ואחר כך ניסת, אכל אם באו רק העדים שהעידו
 35 שמת, וניסת על פיהם בהיתר, ואחר כך באו עדים אחרים ואמרו
 36 שלא מת, הרי זו לא תצא. וכיון שבאופן שנשאת בהיתר ואחר כך
 37 באו עדים לדברי הכל לא תצא, קשה, מה חידש רב בדבריו.
 38 מתרצת הגמרא: כי קאמר רב נמי – אף רב אמר את דבריו בזמן
 39 שתחילה באו עדים שבעלה חי, ואחר כך ניסת, שעל אף שנתעורר
 40 הספק קודם שנשאת, לא תצא מבעלה השני, והשמיענו רב
 41 שהלכה בחכמים, ולאפוקי – להוציא מדבריו דרבי מנחם ברי
 42 יוסי, האומר שאם נשאת לאחר שבאו עדים, תצא.
 43 הגמרא מתרצת באופן נוסף: ואימא דאמר – יש האומר, שכך אמר
 44 רב מעמא שלא תצא, כיון דניסת כשהיתה עדות שבעלה מת, ורק
 45 אחר כך באו עדים שבעלה חי, שהרי באופן זה עוסקת המשנה,
 46 אבל בניסת על פי שני עדים שהעידו שמת בעלה, לא תצא אף אם
 47 באו אחר כך שני עדים שבעלה חי. מדייקת הגמרא לפי פירוש זה:
 48 משמע מדברי רב, אכל באופן שפאני עדים שמת בעלה וגם באו
 49 עדים שבעלה חי ואחר כך ניסת, יסבור רב שתצא. כמאן – כדעת
 50 מי אמר רב את דבריו, ברי מנחם ברי יוסי, ובא רב לחדש
 51 שהלכה כמותו, ושלא כדברי חכמים.
 52 הגמרא מקשה על דברי רב, שבמקום שיש תרי ותרי אם נישאת
 53 לא תצא: מתיב רבא, שנינו בברייתא לגבי כהן הנושא נשים
 54 פסולות, או נטמא למתים, מנין שאם לא רצה להיבדל מהטומאה
 55 ומנהשים הפסולות, דפנו – הכהן אותה, לכפותו לפרוש מהטומאה,
 56 ולהוציא את אשתו האסורה לו, תלמוד לומר על הכהנים ויקרא כא
 57 ח' יקדשתו פי את לחם אלהיך הוא מקריב, ומשמע שצריך
 58 לקדשו אפילו בעל פרהו. והרי ודאי לא מדובר כשהכהן עובר על
 59 איסור ידוע ומפורסם או אפילו על איסור ספק, שכן לזה לא צריך

60 עָשָׂה וְלֹא כָלוּם. ומבררת הגמרא: מַאי ל'א עָשָׂה וְלֹא כָלוּם'. מביאה
 61 הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: אָמַר רַב חֲסֵדָא, ל'א עָשָׂה וְלֹא
 62 כָלוּם' כַּל עֵינָךְ, כלומר, דְּאִפִּילוּ הָיִיא גְרִימָא – אפילו אותה כמות
 63 של פירות שהפריש לתרומה, הָרַד לְמִיבְלִיהּ – חוזר להיות טבל,
 64 וכל שכן שאותם פירות טהורים שהפריש עבורם את התרומה,
 65 נשארים בטבלם. רַב נֶחֱן כְּרֵבִי אוֹשְׁעִיא אָמַר, ל'א עָשָׂה וְלֹא כָלוּם'
 66 היינו לענין לְתַנְּן אֵת הַיָּדִים – מה שנשאר לאחר ההפרשה,
 67 שאותם פירות טהורים שרצה לתקנם על ידי שהפריש פירות
 68 טמאים, אינם מתוקנים, ונשארים בטבלם, אֲמַל הפירות הטמאים
 69 שהפריש אותם בתורת תרומה, תְּרִימָה הָיוּ – חל עליהם שם
 70 תרומה.
 71 הגמרא מבארת את טעמו של רב חסדא: רַב חֲסֵדָא ל'א אָמַר כְּרַב
 72 נֶחֱן כְּרֵבִי אוֹשְׁעִיא, שחל שם תרומה על מה שהפריש, דְּאִי אָמַרְתָּ
 73 שהחלק שהפריש הָיוּ תְּרִימָה, יש לחשוש, דְּוִמְנִין דְּפִשְׁעָא וְלֹא
 74 מְפָרִישׁ – לפעמים יקרה שיפשע ולא יחזור ויפריש, כיון שהוא
 75 רואה שנשאר על הפירות הטמאים שם תרומה, ויטמוך על כך
 76 שמדין תורה חלה הפרשתו.
 77 מקשה הגמרא על דעת רב חסדא: מַאי שְׁנַא – במה שונה דין
 78 התורם מהטמא על הטהור, שאתה אומר שבמזיד אפילו התרומה
 79 חוזרת להיות טבל, מָה אֲתָנִן בְּמִשְׁנָה (שם פ"ג מ"א), הַתּוֹרֵם קִישוּת
 80 על קישואים אחרים, ולאחר שתרמה נְמַצָּאת אותה קישות
 81 שהפריש מָרָה, ואינה ראויה לאכילה, ועשה זאת בשוגג, שלא ידע
 82 מתחילה שהיא מרה, וכן התורם אֲבַטִּיחִי על אבטיחים אחרים,
 83 וְנִמְצָאת כְּרוּתָה, ואינו ראוי לאכילה, ואף על פי כן עליו שם
 84 תְּרִימָה, וחיבוהו חכמים שִׁחְזוּר וְיִתְרוּם. הרי שגם אם תרם שלא
 85 כדיון חל על הפירות שהפריש שם תרומה, וקשה על שיטת רב
 86 חסדא הטהור שכשרם שלא כדיון אין על הפירות שהפריש שם
 87 תרומה.
 88 מתרצת הגמרא: שׁוּנָא אֲמוּזִיד קְרָמִית – האם אתה סבור שיש
 89 להקשות מהמשנה העוסקת במפריש תרומה שאינה ראויה
 90 בשוגג, על דברי רב חסדא שנאמרו באופן שהפריש מטמא על
 91 הטהור במזיד, הרי יש לחלק ביניהם, בשׁוּנָא, ל'א עֵבֶד אִיפּוּרָא – לא
 92 התכוין להפרשה שאינה ראויה, ואין לחשוך בו שמא לא יפריש
 93 שנית, ולכן חל על הפירות שהפריש שם תרומה. אבל מוּזִיד, קָנְבֵד
 94 אִיפּוּרָא – התכוין לעשות איסור בזה שהפריש מטמא על הטהור,
 95 וכיון שהוא רשע חששו חכמים שיפשע ולא יתרום שנית, ולכן
 96 אמרו שגם הפירות שהפריש לא חל עליהם שם תרומה, ועל ידי
 97 זה בודאי יחזור ויפריש שנית כדיון.
 98 הגמרא מקשה סתירה בין המשניות בענין זה: וְרַבִּי שׁוּנָא אֲשׁוּנָא –
 99 יש להקשות סתירה בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה
 100 שאינה ראויה בשוגג, הֲבָא, לגבי התורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי
 101 שכשרם כְּשׁוּנָא תְּרִימָתוֹ תְּרִימָה, ואינו צריך לחזור ולתרום, ואילו
 102 הֲבָא, לגבי התורם קישות ונמצאת מרה, קִתְּנִי במשנה שהפירות
 103 שהפריש חל עליהם שם תְּרִימָה וְיִחְזוּר וְיִתְרוּם שנית ומדוע דוקא
 104 כאן קנסו את בעל הבית שיפסיד בכך שיצטרך לתרום פעם נוספת.
 105 מתרצת הגמרא: הֲבָא, בתורם קישות, שׁוּנָא קְרִיב לְמוּזִיד הוּא, משום
 106 דְּאִיבְעִי לִיהּ לְמִימְעָמִיהּ – היה לו לטעום את הקישות קודם
 107 שיפרישנה כתרומה, ולכן אמרו שיחזור ויתרום, אבל במפריש
 108 בשוגג מהטמא על הטהור, שלא היה לו לדעת שהם פירות
 109 טמאים, לא גזרו עליו, ואינו צריך לחזור ולתרום.
 110 ממשיכה הגמרא ומקשה: וְרַבִּי מוּזִיד אֲמוּזִיד – יש להקשות סתירה
 111 בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה שאינה ראויה במזיד,
 112 הֲבָא, בתורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי במשנה שאם תרם כְּמוּזִיד
 113 ל'א עָשָׂה כָלוּם, ולדעת רב חסדא היינו שאף על מה שהפריש אין
 114 שם תרומה. ואילו הֲבָא, במסכת דמאי (פ"ה מ"ג) תִּנְן, הַתּוֹרֵם במזיד
 115 מגידולי עציץ שְׁאִין נְקֹב, שאינו יונק מקרקע הארץ וחיובם
 116 בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, על גידולי עציץ נְקֹב, החיובם
 117 מן התורה, חל שם תְּרִימָה על מה שהפריש, ומכל מקום יחזור
 118 וְיִתְרוּם שוב, כיון שגידולים החייבים בתרומה רק מדרבנן אינם

1 שְׁתַּנְּן ל'ה אַחֲרָיו –[השני] גַּם ל'א פִּסְלָה מִן הַכְּהוּנָה, לאסרה לכהן
 2 כדיון גרושה, כיון שבא בעלה הראשון והובר שמעולם לא היתה
 3 מקודשת לשני, והגט שנתן לה אינו כלום. ומכך שאינה נפסלת
 4 לכהונה, מְבַלְל ל'א בְּעֵיא גַּם – משמע שאינה צריכה מהשני גט
 5 כלל, דְּאִי בְּעֵיא גַּם – שאילו היתה צריכה גט מהשני, אפילו רק
 6 מדרבנן, אֲמַאי ל'א פִּסְלָה מִן הַכְּהוּנָה, והרי במקום שחייבו חכמים
 7 נתינת גט, נפסלת האשה לכהונה משום 'ריח הגט'. ואם כן קשה,
 8 כיון שהוכחנו שבסיפא אינה צריכה גט, ואין חוששים שמא יאמרו
 9 גירש שני וקידש ראשון ונמצאת אשת איש יוצאת מהשני בלי גט,
 10 כך אל תחזיר גם ברישא להצריכה גט מחשש שמא יאמרו
 11 שגירש ראשון ונשא שני, ותצא מהשני בלי גט. מתרצת הגמרא:
 12 אֲמַאי, בְּסִיפָא שַׁרְק נִתְקַדְּשָׁה לִשְׁנֵי, אינה צריכה גט כלל, ואין
 13 חוששים שמא יאמרו שנתקדשה לשני וחוזרת לראשון בלא גט,
 14 כיון שאנו תולים דָּאמְרֵי – יאמרו הרואים, שְׁקִידוּשֵׁי הַשְּׁנֵי בְּמַעוֹת
 15 הָיוּ, ולא חלו, כגון שקידשה השני על מנת שהוא כהן ונמצא
 16 שהוא ישראל, שהקידושין בטלים כיון שלא נתקיים התנאי, ולכן
 17 היתה מותרת לחזור לראשון.
 18 מקשה הגמרא: אם כן, בְּרִישָׁא נְמִי, כשנשאת לשני, מדוע חששו
 19 חכמים שיאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט, והצריכה גט משני,
 20 הרי יש לסמוך על כך דָּאמְרֵי – שיאמרו הרואים, נְשׁוּאָא פְּעוּתָה הָיוּ.
 21 מתרצת הגמרא: ברישא קְנֻסוּתָה רְבָנָן להצריכה גט, ולא סמכו על
 22 כך שהרואים יאמרו שהיו אלו נשואי טעות. מקשה הגמרא: אם כן
 23 בְּסִיפָא נְמִי, כשנתקדשה לשני, לִקְנֻסוּתָה רַבְנָן ויצריכה גט מהשני.
 24 מתרצת הגמרא: רִישָׁא, באופן שנשאת, כיון דְּעֵבֶדָא אִיפּוּרָא –
 25 עשיתה איסור בכך שנישאה לאחר בעודה אשת איש, קְנֻסוּתָה
 26 רַבְנָן, ולא סמכו על כך שהרואים יאמרו שנשואי טעות הם, אבל
 27 בְּסִיפָא, דְּלֹא עֵבֶדָא אִיפּוּרָא, שהרי במעשה קדושין לבד אין כל
 28 איסור, ל'א קְנֻסוּתָה רְבָנָן להצריכה גט, וסמכו על כך שהרואים
 29 יאמרו שקידושי טעות הם.
 30 הגמרא מבארת עתה את הקנסות השניות במשנתנו: 'אמרו לה
 31 מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה, אִין ל'ה כְּתוּבָה'. מבארת
 32 הגמרא: מַאי מְעָמָא תִּקְנִינוּ ל'ה רְבָנָן כְּתוּבָה – מדוע תיקנו חכמים
 33 שבעל יתחייב כתובה לאשתו, שאם ימות או יגרשנה תקבל סכום
 34 מסויים מנכסיו, הרי זהו כְּרִי שְׁלֵמָא תְּהָא האשה קָלָה בְּעֵינֵי של
 35 הבעל לְהוֹצִיאָה – לגרשה, שאם יגרשה יתחייב לתת לה כתובתה,
 36 אבל הָא – אשה זו, אדרבה, רצו חכמים שְׁתָּהָא קָלָה בְּעֵינֵי
 37 לְהוֹצִיאָה, ולכן קנסוה שאין לה כתובה.
 38 עוד שנינו במשנה: 'אִין ל'ה פִּירוּת' של נכסי מלוג, שאם אכלם
 39 הבעל אינו מחזירם לה, 'וְלֹא מוּזְנוּת' – אין הבעל חייב במוזנותיה,
 40 'וְלֹא בְּלֹאֵת' – אינה נוטלת אף את הבגדים שבלו ונשחקו. מבארת
 41 הגמרא מה הטעם שקנסו אותה בכל הדברים האלו: כיון שחיובים
 42 אלו הם מ'תנאי כתובה', שחיובו חכמים כל אדם הנושא אשה
 43 כחלק מחיוב כתובה, וְתִנְאִי כְּתוּבָה כְּכֻתְבָה דְּמִי –[הוא נחשב],
 44 וכיון שהפסידה כתובתה, הפסידה גם את מה שנכלל בתנאי
 45 הכתובה.
 46 עוד שנינו במשנה: 'נְטֻלָה' האשה כתובה או פירות או אחד משאר
 47 הדברים שקנסוה חכמים, בין 'מוֹהַ וּבִין מוֹהַ', תחזיר. מקשה
 48 הגמרא: פְּשִׁימָא שתחזיר מה שנטלה, שהרי קנסוה חכמים. מתרצת
 49 הגמרא: מוֹהַ דְּתִימָא – היינו סבורים לומר, בִּין וְתַפְשָׁה, ל'א מְפָקִינוּ
 50 מוּזְנָע – לא נוציא ממנה, והקנס היה רק שלכתחילה לא תטול, קָא
 51 מְשַׁמַּע לָן שקנסוה גם בזה ואף אם תפסה מוציאים מידה.
 52 שנינו במשנה: 'אמרו לה מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה,
 53 הַלְדָּה מְמוּזָה מוֹהַ ומוֹהַ'. הגמרא מביאה עתה משנה במסכת
 54 תרומות, שנחלקו לגביה אמוראים האם יש כח לחכמים לעקור
 55 דבר מן התורה, ובהמשך תביא הגמרא ראייה ממשנתנו לנדון זה:
 56 תִּנְן הֲתָם (תרומות פ"ב מ"ג), אִין תּוֹרְמִין תְּרִימָה מִן הַפְּרִי הַטָּמֵא עַל
 57 הפרי הַטָּהוֹר, כיון שהטמא אינו ראוי לאכילה, ומפסיד את הכהן
 58 המקבל את התרומה. וְאִם תְּרָם כְּשׁוּנָא, שלא ידע שפירות אלו
 59 טמאים, תְּרִימָתוֹ תְּרִימָה. אך אם עשה כן כְּמוּזִיד, אמרו חכמים שלא

1 שנתן לה אחרון גם - שאירסה. מכלל דלא בעיא גט - ואפילו מדרבנן. דאי בעיא גט,
2 דא קיימא לן (יבמות ז'א), דאפילו ריח הגט פוסל לכהונה. כיפא - לגבי קדושתן דאי
3 בדקאמרה, דלא בעיא גט. ורקשיא לך: שמא יאמרו גירש זה וקדש זה כו' - לא אתי
4 למימר הכי, אלא אמרי: מדרבנא בלא גט - קדושי טעות הוו, כגון: על מנת שאני כון
5 ונמצא ישראל. קנסוה רבנן - ולא תלין

6 לקולא. תנאי כתובה - מזוניכי וכסותיכי.
7 ופירות שאכל נמי לא משלם, אף על גב דאין
8 לה כתובה, משום דרבנן קנסוה, ומשום
9 דאשכחן באלמנה דיש לה פירות שאכל הוא,
10 דמיצטריך למימר הכא אית לה. אין תורמין מן
11 הטמא כו' - משום הפסד כון. כשונג תרומתו
12 תרומה - כדברי אלעאי לקמן. הוויא גירויא -
13 תרומה. את השייכים - את הטהור, שזה היה
14 עשה אותו שרים. אבל תרומה הוי - וקדשה,
15 ויחזור ויתרום מן הטהור. דלמא פשע - ולא
16 הדר מפרש מן הטהור. ולקמן פריך: כיון
17 דמירציתא תרומה היא. מדרבנן בשונג
18 תרומתו תרומה, היכי מפסקין לה מקדושתה
19 משום דלמא פשע? ונמצאת מרה - שונג הוא,
20 מדרבנן "נמצאת" - מכלל דמעיקרא לא היה
21 ידע. כתיב טמאי ציית - כלומר: התם, כיון
22 דמתי מאני, כי אמרת ליה הדר תרום מאידך
23 - ציית לך, וליכא למגור דלמא פשע. אבל
24 ממצא על הטהור, דהרייהו הדר מנא רבא,
25 בעצין נקוב, כי אמרת ליה תן זו וחזור והפרש
26 אחרת - אינו שומע לך, ונתן את הטמאה
27 לכהן. ומוטב תחזור זו לטיבלה ויתן טהורה
28 לכהן. אבל תרומה הוי - והכחן מדרליקא מיד.
מאי

1 שנתן לה אחרון גם - לא פסקלה מן הפהונה. מכלל
2 דלא בעיא גט, דאי בעיא גט אמאי לא פסקלה מן
3 הפהונה? אלא סיפא אמרי קדושי טעות הוו, רישא
4 נמי אמרי נישואי טעות הוו! קנסוה רבנן. סיפא נמי
5 ליקנסוה! רישא דעבדא איפורא קנסוה, סיפא דלא
6 עבדא איפורא - לא קנסוה רבנן. "אין לה כתובה".
7 מאי מעמא תקינו לה רבנן כתובה - פרי שלא
8 תהא קלה בעיניו להוציאה, הא - תהא קלה בעיניו
9 להוציאה, אין לה פירות ולא מזונות ולא בלאות,
10 תנאי כתובה ככתובה דמי. נמלה מהא ומזה. פשיטא!
11 מהו דתימא ביון דתפשה - לא מפסקין מיהא, קא
12 משמע לן. "הולד במקור". תנן התם: אין תורמין
13 מן הטמא על הטהור. ואם תרם, בשונג - תרומתו
14 תרומה, במזיד - לא עשה ולא פלום. מאי לא עשה
15 ולא פלום? אמר רב חסדא: לא עשה ולא פלום כל
16 עיקר, דאפילו הווי גירויא הדר למיבליה. רב נתן
17 ברבי אושעיא אמר: לא עשה ולא פלום - לתקן את
18 השירים, אכל תרומה הוי. רב חסדא לא אמר קרב
19 נתן ברבי אושעיא, דאי אמרת הוי תרומה - וימנין
20 דפשע ולא מפרש. מאי שנא מהא דתנן: התרום

1 קדושי טעות - פירש בקונטרס: כגון על מנת שאני כון ונמצא לוי. וקשה: דאם
2 כן היכי פריך רישא נמי נשואי טעות? הא אמרינן לקמן דאין תנאי בנשואין
3 ואומר רבנו יצחק: קדושי טעות היינו שסבורה שמת בעלה ולא מת. כמו שהווא אמנו.
4 והשתא פריך שפיר: רישא נמי נשואי טעות. ואם תאמר: ולימא טעמא דסיפא משום
5 קדושי טעות דכון ונמצא לוי, ולא יוכל להקשות
6 מרישא, דאין תנאי בנשואין? ואומר רבנו יצחק:
7 קדושי טעות לא שכחה, דלא חיישינן לשמא
8 יתלו בקדושי טעות. ורבי עקיבא לחודיה הוא
9 דחייש להכי לקמן בפרקין (צ"ב). גבי רבי עקיבא
10 מוסיף אף אשת אח אודות אשה, אבל רבנן
11 לא חיישי.
12 מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה כו' -
13 אף על גב דקיימא לן כתובה דאורייתא,
14 שכותבין בכתובת: כסף זווי מתנן דחוי לבי
15 מדאורייתא, הכא אמר רבנו יצחק דהכי פירשה:
16 מאי טעמא תקינו לה רבנן על אלמנה כתובה, שהיא
17 דרבנן לדברי הכל, משום שלא תהא קלה בעיניו
18 להוציאה - הכי נמי אפילו בתולה, שיש לה
19 כתובה מן הטהור, קנסוה בכתובה כדי שתהא
20 קלה בעיניו להוציאה. וכענין זה אשכחן לקמן
21 (צ"ב). גבי הפרת נדרים, דאית פריהם דרגסי: מאי
22 טעמא אמרו רבנן דבעל מיפר, אף על גב דבעל
23 מיפר מן הטהור, אלא הכי קאמר: מאי טעמא
24 אמרו רבנן בעל מיפר היכא דאין מיפר מן הטהור,
25 כי הדיא דפרק "ארבעה אחין" (יבמות כ"ב), גבי
26 שומרת יבם, דאמר כדרב פנחס: כל הנודרת על
27 דעת בעלה נודרת, משום שלא נתגנה, וכיון
28 דאיכא טעמא דתגנהא, אם כן אפילו בדאורייתא
29 כמו הכא אמרו חכמים שלא יפר, כדי שתתגנה.
30 אין תורמין מן הטמא על הטהור - רבנו
31 יחודה בן נתן פירש, משום דכתיב (דברים
32 יח): "תתן לו" ולא לאורו. ואי אפשר לומר כן,
33 דבפרק "כל שעה" (פסחים ל"גא) פריך עליה: ואם
34 תרם בשונג - תרומתו תרומה, ואנמי לימא:
35 לו ולא לאורו? ומשני: התם - שהיתה לו שעת
36 הכושר, ותתן לו ולא לאורו - בשלא היתה לו
37 שעת הכושר, כגון דאתמין במחבור, או שתלשה
38 טמא ומשקה טופח עליה. והתם אפילו בדיעבד
39 אין תרומתו תרומה. והכא היינו טעם דלכתחלה
40 אין תרומה - משום הפסד כון, כדפירש בקונטרס. אי נמי: היכא שהיתה לו שעת הכושר. ועוד אמר רבנו יצחק: משום
41 מיכל חלבו? צריך לתרום מן היפה. ומן הטמא על הטהור הוי מן הרעה על היפה. ואף על גב דבמין הרעה על היפה אפילו במזיד תרומתו תרומה, ואין צריך לחזור ולתרום, כדתנן במסכת
42 תרומות (פרק ב' משנה ו'): מן הרעה על היפה - תרומתו תרומה, ולא קתיי וחזור ויתרום - בטמא החמירו טפי, משום דלא חוי לאכילה כלל. אבל רעה - חויא קצת. היינו טעמא דקשות
43 ונמצאת מרה דצריך לחזור ולתרום, משום דלא חויא לאכול כמו שאר רעה, כדמוכח בירושלמי, דקרי לה ספק אוכלין. קישות - ונמצאת מרה - כדמוכח בשמעתין. ואם
44 תאמר: דבתרום יין על יין ונמצא חומץ אין תרומתו תרומה. לפי שלא נתכוין לעשות חומץ תרומה, כדתנן במסכת תרומות בפרק "התרום קישות": התרום חבית של יין ונמצאת של חומץ
45 אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה - אינה תרומה. וגבי קישות נמי, אמאי היא תרומה כיון שאין חפץ לעשות תרומה גריעה כל כך? ואין לומר דהתם כרבי, דאמר יין חומץ שני
46 מינין, ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פ"ב). דאם כן - אפילו במתכוין לתרום מן החומץ על היין, או מן היין על החומץ - לא תהא תרומה, כדתנן במסכת תרומות (פרק ב' משנה ד):
47 אין תורמין ממין על שאין מינו, ואם תרם - אין תרומתו תרומה, ואפילו מן היפה על הרעה כדקתני התם. ואומר רבנו יצחק: דיון חומץ, אף על פי שהם מין אחד, מכל מקום שני שמות
48 הן, זה יין זה חומץ, ולכך הוי טעות טפי ולא הווי תרומה. אבל קישות ונמצאת מרה - לא הוי טעות כל כך, דלקישות נתכוין - והרי היא קישות. וכן מן הטמא על הטהור בשונג תרומתו
49 תרומה, דתרום אותו שם שנתכוין לו. מהו. בחוספתא משמע דהדיא חומץ על יין דלא הווי תרומה - כרבי אתיא. דמסיים בה בהריא: דברי רבי, שרבי אומר: יין חומץ שני מינין, וחכמים
50 אומרים: מין אחד. ואפשר דרבנן דאמרי מין אחד, במתכוין לתרום מן יין ונמצא חומץ הוי תרומה, ויחזור ויתרום, כמו בתרום קישות ונמצאת מרה. ואפילו לרבי, אם במתכוין תרום מן
51 החומץ על היין הווי תרומה, ומדאורייתא הוי מין אחד. וכן משמע בהדיא בירושלמי סוף פרק שני דתרומות, דפליג רבי ארבי ששמעאל ברבי יוסי שאמר משום אביו: תורמין מין על חומץ,
52 רבי אומר: דאין תורמין, וקאמר רבי יהושע בן לוי: מתברא יודה רבי לדברי תורה. ומאי טעמא דרבי - שאם אתה אומר שמתורם לתרום מין על חומץ - אף הוא סבר שמתורם לתרום
53 חומץ על יין אף על גב דלא גזר בעלמא מן היפה על הרעה אטו דלמא אתי לתרום מן הרעה על היפה - גבי חומץ איכא למיגור טפי, משום דאיכא דביחא ליה בחלא טפי מבחמרא.
54 כדאמר ב"המוכר את הספינה" (שם). ושני מינין דקאמר רבי - היינו שעשהוהו חכמים כשני מינין, ולא הווי תרומה היכא דטעה, שהיה מתכוין ליין ונמצא חומץ.

21 קישות ונמצאת מרה, אכתיח ונמצאת פרוח - תרומה, ויחזור ויתרום? שונג אמוד קרמית!
22 שונג - לא עבד איפורא, מזיד קעבד איפורא. ורמי שונג אשונג, הכא קתני: בשונג -
23 תרומתו תרומה, התם קתני: תרומה ויחזור ויתרום! התם שונג קרוב למזיד, דאיבעי ליה
24 למוטעמיה. ורמי מזיד אמוד, הכא קתני: במזיד - לא עשה פלום, התם תנן: התרום
25 משואין נקוב על נקוב - תרומה, ויחזור ויתרום! בתרי מאני - ציית, פחד מנא - לא ציית.
26 וזרב נתן ברבי אושעיא דאמר לא עשה ולא פלום - לתקן שירים, אכל תרומה הוי,
מאי

אין תרומה - משום הפסד כון, כדפירש בקונטרס. אי נמי: היכא שהיתה לו שעת הכושר גזר דלכתחלה לא יתרום, אטו היכא דלא היתה לו שעת הכושר. ועוד אמר רבנו יצחק: משום
מכל חלבו? צריך לתרום מן היפה. ומן הטמא על הטהור הוי מן הרעה על היפה. ואף על גב דבמין הרעה על היפה אפילו במזיד תרומתו תרומה, ואין צריך לחזור ולתרום, כדתנן במסכת
תרומות (פרק ב' משנה ו'): מן הרעה על היפה - תרומתו תרומה, ולא קתיי וחזור ויתרום - בטמא החמירו טפי, משום דלא חוי לאכילה כלל. אבל רעה - חויא קצת. היינו טעמא דקשות
ונמצאת מרה דצריך לחזור ולתרום, משום דלא חויא לאכול כמו שאר רעה, כדמוכח בירושלמי, דקרי לה ספק אוכלין. קישות - ונמצאת מרה - כדמוכח בשמעתין. ואם
תאמר: דבתרום יין על יין ונמצא חומץ אין תרומתו תרומה. לפי שלא נתכוין לעשות חומץ תרומה, כדתנן במסכת תרומות בפרק "התרום קישות": התרום חבית של יין ונמצאת של חומץ
אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה - אינה תרומה. וגבי קישות נמי, אמאי היא תרומה כיון שאין חפץ לעשות תרומה גריעה כל כך? ואין לומר דהתם כרבי, דאמר יין חומץ שני
מינין, ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פ"ב). דאם כן - אפילו במתכוין לתרום מן החומץ על היין, או מן היין על החומץ - לא תהא תרומה, כדתנן במסכת תרומות (פרק ב' משנה ד):
אין תורמין ממין על שאין מינו, ואם תרם - אין תרומתו תרומה, ואפילו מן היפה על הרעה כדקתני התם. ואומר רבנו יצחק: דיון חומץ, אף על פי שהם מין אחד, מכל מקום שני שמות
הן, זה יין זה חומץ, ולכך הוי טעות טפי ולא הווי תרומה. אבל קישות ונמצאת מרה - לא הוי טעות כל כך, דלקישות נתכוין - והרי היא קישות. וכן מן הטמא על הטהור בשונג תרומתו
תרומה, דתרום אותו שם שנתכוין לו. מהו. בחוספתא משמע דהדיא חומץ על יין דלא הווי תרומה - כרבי אתיא. דמסיים בה בהריא: דברי רבי, שרבי אומר: יין חומץ שני מינין, וחכמים
אומרים: מין אחד. ואפשר דרבנן דאמרי מין אחד, במתכוין לתרום מן יין ונמצא חומץ הוי תרומה, ויחזור ויתרום, כמו בתרום קישות ונמצאת מרה. ואפילו לרבי, אם במתכוין תרום מן
החומץ על היין הווי תרומה, ומדאורייתא הוי מין אחד. וכן משמע בהדיא בירושלמי סוף פרק שני דתרומות, דפליג רבי ארבי ששמעאל ברבי יוסי שאמר משום אביו: תורמין מין על חומץ,
רבי אומר: דאין תורמין, וקאמר רבי יהושע בן לוי: מתברא יודה רבי לדברי תורה. ומאי טעמא דרבי - שאם אתה אומר שמתורם לתרום מין על חומץ - אף הוא סבר שמתורם לתרום
חומץ על יין אף על גב דלא גזר בעלמא מן היפה על הרעה אטו דלמא אתי לתרום מן הרעה על היפה - גבי חומץ איכא למיגור טפי, משום דאיכא דביחא ליה בחלא טפי מבחמרא.
כדאמר ב"המוכר את הספינה" (שם). ושני מינין דקאמר רבי - היינו שעשהוהו חכמים כשני מינין, ולא הווי תרומה היכא דטעה, שהיה מתכוין ליין ונמצא חומץ.

מזיד עבד איסורא - ולכך שויה רבנן כאילו לא תרום כלל, והדר הווא גירויא לטיבלא. דאי אמרת תרומה הוא - אתי למיפשע, הוא שוי נפשא רשע, שונג לא עבד איסורא מדעת.
הלכך לא חשיד דלמא פשע. כן פירש רבנו יחודה בן נתן, אבל אין לפרש דשונג לא עבד איסורא לא קנסוה, אבל מזיד קנסו - דאין זה קנס דהדר לטיבלה, דטפי דמי קנס הא
דאמר ויחזור ויתרום, שצריך להפריש שתי תרומות.

איבעי ליה למיטעמיה - כלומר, יפריש על מה שהוא מינה וביה כדי שיעטום, ותן לא. לרב נתן ברבי אושעיא - דאמר: לא עשה ולא פלום לתקן את השירים,
אבל תרומה הוי מיתקן ההוא גירויא. מאי שנא מהא דתנן מן הנקוב על שאינו נקוב כו', ודהוא גירויא נופיה לא מיתקן, משום דמדאורייתא לא הוי תרומה
- הכי נמי מן הטמא על הטהור, כיון דמדאורייתא לא הוי מיתקן, כדסלקא דעתך השתא. אמאי משוי ליה מתוקן מדרבנן להפקיע איסור מדאורייתא? אבל לרב
חסדא דמשוי ליה טבל - ניחא. והאי דבשונג תרומתו תרומה - היינו משום דלא קפיד קרא אלא אמוד, כדכתיב: "ולא תשאו עליו חטא" (במדבר יח) דמשמע מיד
דיאכא

1 דאיכא נשיאות חטא, אבל בשוגג הוי תרומה, ואם תאמר: ומאי נפקא לן מינה במן הטמא על
2 הטהור במאי דהוי תרומה, ואין צריך לחזור ולתקן ההיא גרידא, והא בכל ענין אסור באבילה
3 ויש לומר: דנפקא לן מינה לענין הסקה דמותר להסיק בתרומה טמאה ואין מדליקין בטמא
4 טמא, כדאמרין בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"א). ור"א תאכל כו' - פירש רבינו יהודה

5 בן נתן: דלא הוי תרומה אלא לענין שיתנה לכהן,
6 ולא לדבר אחר, שאינה אסורה לזרים. ואין נראה
7 לרבינו יצחק: דכיון דפטרט שאין נקוב הדיב
8 בתרומה מדרבנן הכי נמי תרומה מדרבנן, כמו
9 במן שאין נקוב על שאינו נקוב. **ממקום** אחר
10 - אמר רבינו יצחק: דמינה ובהי לא, משום דלא
11 ליתי למיכל השירים לזרים, כיון שיקרא עליו שם
12 מעשר לא יחזור עליו לשומרו בתורת תרומה.
13 וכולה גרידא מדרבנן תרומה. דהא מיתקן ביה
14 דשאין נקוב.

15 **בקומתה** פירש בקונטרס: שתגיע לפירקה
16 בשנים ובהבאת שערות. ואין
17 הלשון משמע כן, דאם כן הוה ליה למימר:
18 משתגדיל! אלא אמר רבינו יצחק: משתעמוד
19 בקומתה, היינו שנוראית גדולה קצת, אף על
20 פי שדיין לא הויעה לפירקה, לפי שנוראית
21 כאשתו. אבל כל זמן שנוראית קטנה - הוי
22 נראים דברי חכמים כמו חובא ואיטולא אם
23 דההי ורש"י.

24 **דלא** נכנסה לחופה - דקא סלקא דעתך: דבי
25 היכי דבית הלל לא בעו עמידת קומה
26 דבית שמאי - הכי נמי לא בעו בית שמאי שתכנס
27 לחופה דבית הלל.

28 **משתעמוד** בקומתה ותכנס לחופה - והוא
29 דהייך אם נכנסה לחופה ואחר
30 כך עמדה בקומתה ומתניא חופה שבקטנות,
31 דמאי שנא מקידושין דמתנה כשזיון בקטנות ואחר
32 כך עמדה בקומתה.

33 **משתגדיל** ותבעו - ואם תאמר: אכתי, כיון
34 דאין מעשה קטן כלום - הדיב
35 מהניא חופה שהיתה בקטנות? ויש לומר: דכיון
36 שהיא בביתו של בעל היא מבטירה לחופה,
37 וכשבוכל בגדלות לשם קידושין, ואפילו אם
38 תמצוי לומר דביאה אירוסין עושה - חשובה
39 מיד כנשואה, מידי דהוה אחיה לו חצר בדרך
40 ונכנסה עמו לשם נישואין. אי נמי: כיון שהקידושין
41 בגדלות, וארוסת אובלת בתרומה דבר תורה
42 - מהניא הכא חופה שהיתה בקטנות. דליכא
43 למיחש לסימפון, ולא להעלוא, כיון שהיא בבית
44 בעלה. ועממא אירוסה - משום דהוי הפקר בית
45 דין דהיה הפקר.

46 **שהפקר** בית דין היה הפקר - אבל מן
47 הטמא על הטהור ליכא למימר
48 דאפקה מרשותיה בשעת הפרשה, כיון דבטר
49 הכי נמי שלו הוא, ועליו לתקנו.

50 **כיון** דלא ירתי לה קרי ולא ענו לה - משמע
51 דכל היבא דירתי לה - מטמא לה, דהוי מטמא
52 למת מצוה. ולפי זה אלמנה לכהן גדול גרשה
53 וחלוצה לכהן הדיוט - לא ירתי לה, מדאמר
54 (יבמות ז.ב.) ואין מטמא לאשתו פסולה. דאי הוה
55 ירתי לה - הוה מטמא לה כמו למת מצוה. ומיהו,
56 על כרחך לאו רב בהא תליא. דהא נשאת על פי
57 בית דין ואחר כך בלא בעלה אמרינן דאין מטמא

58 אף על גב דבעל הראשון יורשה, דלידידה לא נקסו. ואף על גב דאין זכאי במציאתה ובמעשה ידיה - היינו משום קנס ידה, אבל ירשה אמאי לייסדי בעל? ועוד: דאם כן
59 כון גדול ונויך יטמאו לקרוביהם ולכל מורשיהם כשאין יורש אלא הם, וכן לנשיהם. ועוד: למאן דאמר (כתובות פ"ג.) ירשה דבעל דאורייתא - אמאי איצטרך קרא שהבעל
60 מטמא לאשתו? פשיטא. דמת מצוה היא ונראה לרבינו יצחק: דמשום דירתי לה לא היא מת מצוה, אלא משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר שהוא מן התורה דבבר הדומה,
61 כדפירשתי לעיל. דכיון דלא ירתי לה - דומה למת מצוה, ומיהו אינה מת מצוה גמורה. וכן נראה, דאי משום דהויה מת מצוה גמורה מטמא לה - אם כן היאך יטמא לה
62 במקום שיש ישראל? דהא כמת מצוה אם ש ישראל וכהן אמרינן בניור (מ"א.) יטמא ישראל ואל יטמא כון. ובנישואי קטנה דהוה רבנן - משמע דמטמא כשאר בעל שמיטמא
63 לאשתו דאורייתא. אי שם כמה ישראל. ומדאמר לקמן (ז.ב.) נמי "ולא זה הוה מיפר נדידה" - משום דתתנה ותתנה אין לחובקין דאין מיפר לאשתו פסולה, כגון אלמנה
לכהן

1 **מאי שנא מהא** דתנן - לא תאכל לכהן עד שיתן על סאה זו תרומה ומעשר ממקום
2 אחר, דמחזיקין ליה בטבל גמור, ווכאן כמו כן לא היה ליתן לכהן, שומא שירוף טבל טמא,
3 ואסור להדליקו, כדמובח בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"א). **שאני הכא** - בטמא וטהור,
4 דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא, אבל מן הנקוב על שאין נקוב הוה ליה מהחזיב על
5 הפטור, וכיון דאפטור קא מפריש לא חיל עלה
6 שם תרומה. הלכך טבל הוא, ואסור אף לכהן,
7 ורבנן הוא דגורי למתבה לכהן הואיל וקרא
8 עליה שם תרומה. וישראל זה שנתנה צריך
9 להפריש עלה תרומה מעשר, ואין צריך לחזור
10 ולהפריש ממנה שאין נקוב, דתרומה דליה
11 מדרבנן היא, והא אפריש עליה. ומן שאין נקוב
12 על הנקוב, דאמרין לעיל תרומה היא ומותר
13 לכהן - דהוה ליה מן הפטור על החזיב, הלכך,
14 אף על גב דהא דאפריש עלה לא מיפטר בוך
15 תרומה, ולא חיל עליה שם תרומה, אפילו הכי
16 לא אמרינן עלה תאכל כו' דהא לא איכפת לן אי
17 אבל לה כון בטבל, דאין עליה דין טבל ותרומה
18 כו', ולא תשאו - הא אם לא תרימו מן המבוחר
19 - תשאו חטא, ואם אינו קודש - נשיאות חטא
20 למזה לאיסרו בבתי ישראל - וקנסא בעלמא
21 הוא, ולהחמיר ולעשות סייג לתורה, ואין זו
22 עקירה. אבל להקל על דברי תורה - עקירה
23 היא. **את אשתו קטנה** - אם מתה. ולא אמרינן
24 שגמ עתידה היתה למאן ואשתוכה ללא אשתו
25 הואי. וביתומה עסקינן. משתעמוד בקומתה -
26 כשתגיע לפרקה, בשנים ובהבאת שער. ואף על
27 גב דלא נכנסה לחופה - והא קיימא לן (יבמות
28 ז.ב.) אפילו בגדלות: אשתו ארוסה - לא אונן
29 ולא מיטמא לה. מתה - אין יורשה. והאמר רבי
30 אליעזר אין מעשה קטנה כלום - בפרק "בית
31 שמאי" (יבמות ק"ח.) **מדאורייתא אבה** ירתי
32 לה - כלומר: קרובי האב ירתי לה, דנישואי
33 קטנה מדרבנן ניתנה, משום שלא יתהו בה מנהג
34 הפקר, כדאמר ב"חורש שנשא פקחה" (יבמות
35 ק"ב.) אבל תורה לא זכתה לקדש את הבת
36 לא לאמה ולא לאחיה. הפקר בית דין היה
37 הפקר - וכל מידי דממונא לאו עקירה היא. כל
38 אשר לא יבא וגי' - בספר עזרא. וראשי האבות
39 למשות - הוי ליה למכתב: "וראשי משות בני
40 ישראל".

אכל

1 **מאי שנא מהא** דתנן - לא תאכל לכהן עד שיתן על סאה זו תרומה ומעשר ממקום
2 אחר, דמחזיקין ליה בטבל גמור, ווכאן כמו כן לא היה ליתן לכהן, שומא שירוף טבל טמא,
3 ואסור להדליקו, כדמובח בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"א). **שאני הכא** - בטמא וטהור,
4 דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא, אבל מן הנקוב על שאין נקוב הוה ליה מהחזיב על
5 הפטור, וכיון דאפטור קא מפריש לא חיל עלה
6 שם תרומה. הלכך טבל הוא, ואסור אף לכהן,
7 ורבנן הוא דגורי למתבה לכהן הואיל וקרא
8 עליה שם תרומה. וישראל זה שנתנה צריך
9 להפריש עלה תרומה מעשר, ואין צריך לחזור
10 ולהפריש ממנה שאין נקוב, דתרומה דליה
11 מדרבנן היא, והא אפריש עליה. ומן שאין נקוב
12 על הנקוב, דאמרין לעיל תרומה היא ומותר
13 לכהן - דהוה ליה מן הפטור על החזיב, הלכך,
14 אף על גב דהא דאפריש עלה לא מיפטר בוך
15 תרומה, ולא חיל עליה שם תרומה, אפילו הכי
16 לא אמרינן עלה תאכל כו' דהא לא איכפת לן אי
17 אבל לה כון בטבל, דאין עליה דין טבל ותרומה
18 כו', ולא תשאו - הא אם לא תרימו מן המבוחר
19 - תשאו חטא, ואם אינו קודש - נשיאות חטא
20 למזה לאיסרו בבתי ישראל - וקנסא בעלמא
21 הוא, ולהחמיר ולעשות סייג לתורה, ואין זו
22 עקירה. אבל להקל על דברי תורה - עקירה
23 היא. **את אשתו קטנה** - אם מתה. ולא אמרינן
24 שגמ עתידה היתה למאן ואשתוכה ללא אשתו
25 הואי. וביתומה עסקינן. משתעמוד בקומתה -
26 כשתגיע לפרקה, בשנים ובהבאת שער. ואף על
27 גב דלא נכנסה לחופה - והא קיימא לן (יבמות
28 ז.ב.) אפילו בגדלות: אשתו ארוסה - לא אונן
29 ולא מיטמא לה. מתה - אין יורשה. והאמר רבי
30 אליעזר אין מעשה קטנה כלום - בפרק "בית
31 שמאי" (יבמות ק"ח.) **מדאורייתא אבה** ירתי
32 לה - כלומר: קרובי האב ירתי לה, דנישואי
33 קטנה מדרבנן ניתנה, משום שלא יתהו בה מנהג
34 הפקר, כדאמר ב"חורש שנשא פקחה" (יבמות
35 ק"ב.) אבל תורה לא זכתה לקדש את הבת
36 לא לאמה ולא לאחיה. הפקר בית דין היה
37 הפקר - וכל מידי דממונא לאו עקירה היא. כל
38 אשר לא יבא וגי' - בספר עזרא. וראשי האבות
39 למשות - הוי ליה למכתב: "וראשי משות בני
40 ישראל".

59 ליה בְּמִזְבֵּחַ – ואנו מתירים לו לישא מזורת דאורייתא, ועקרו
 60 בכך חכמים את דין התורה האוסר אותו במזורת, ומוכח
 61 מהמשנה שבכח חכמים לעקור דבר מן התורה.
 62 הגמרא דוחה את ההוכחה: אִמְר ליה רבה, במשנתניו אין עקירת
 63 דבר מן התורה, דְּהֵיבּוּ – [כך] אִמְר שְׂמוּאֵל, הולד הנולד מהראשון,
 64 שדינו כ'ממזר' מדרבנן, אִסּוּר הוּא בְּמִזְבֵּחַ, כעיקר דין תורה. וְכֵן
 65 בִּי אִתָּא רַבִּין אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, אִסּוּר בְּמִזְבֵּחַ. ומפרשת הגמרא:
 66 וְאִמְר – [מדוע] קָרִי ליה התנא במשנה 'מְזוּר', שהחמירו לְאִסּוּר
 67 בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, כּדִּין מְזוּר, אֵךְ כִּיּוֹן שְׂבָאמַת אִינוּ מְזוּר, אסור הוא
 68 אֵף בּמְזוּרָתָא, ואין כאן עקירת דבר מן התורה. ורק כשחכמים
 69 מקילים בדברי תורה נחשב הדבר כעקירת דבר מן התורה.
 70 הגמרא מביאה כמה הוכחות למה שנתבאר שיש כח ביד חכמים
 71 לעקור דין תורה: שֶׁלַח לִיָּה רַב חֲסֵדָא לְרַבָּה קוּשְׂיָא זוּ בְּיַד רַב אֲחָא
 72 פֵּר רַב הוּנָא, וְכִי אַתְּהָ סַבּוּר שְׂאִין בֵּית דִּין מְתִינִין לְעִקּוּר דְּבַר מִן
 73 הַתּוֹרָה, וְהִתְנַיָּא בְּבִרְיָתָא, לגבי יתומה קטנה שאין לה אב והיכול
 74 לקדשה מן התורה, וְשָׁקְנוּ חֲכָמִים שְׂאמָה וּאֲחִיָּה יוֹכֵלִים,
 75 לְהִשְׂיָאָה, מְאִיתִי אָדָם יוֹרֵשׁ אֵת אֲשֶׁתָּהּ הַיְתוּמָה הַקְּטָנָה, כלומר,
 76 ממתני נחשבת כאשתו לענין שירשנה, ואין אומרים שמא אם
 77 היתה חיה היתה ממאנת בו בגדלותה ומפקיעה את קדושו, בֵּית
 78 שְׂמַאי אוֹמְרִים, מְשַׁתְּעָמוּד בְּקוּמָתָה – כשתגיע לפירקה, שתהיה בת
 79 שנים עשרה שנים, ותביא שתי שערות. וְבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, בעלה
 80 יורשה מיד מְשַׁתְּבֵּנָם לְחוּפָה, ואפילו בקטנותה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,
 81 מְשַׁתְּבֵּעַ לוֹ. ממשיכה הברייתא ומביאה דינים נוספים בנישואי
 82 אותה קטנה: וְיֹדֵשָׁ וּמִיֻּמָּא לָּהּ – אֵף אִם הוּא כָהֵן חַיִּיב לְטַפְּלָא
 83 בְּקִבּוּרָתָהּ וְלִהְיֵטֵמָא לָּהּ כּדִּין כָּהֵן הַמְּצוּוֹה לְהִיטֵמָא לְאִשְׁתּוּ, וְכֵן
 84 הֵיא אוֹבְלָת בְּנִינֵי – [מחמתו] תְּרוּמָה, כּאֲשֶׁת כָּהֵן.
 85 הגמרא מבארת תחילה את הברייתא. ואחר כך תבאר את ראיית
 86 רב חסדא. שנינו בברייתא: בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, מְשַׁתְּעָמוּד בְּקוּמָתָהּ.
 87 תמחה הגמרא: וְכִי אִם עֵמְדָה בְּקוּמָתָהּ בְּעֵלָה יוֹרֵשָׁה, וְאֵף עַל גַּב
 88 דְּעִדְיִין לֹא נִבְנְסָה לְחוּפָה אֵלָא עוּדְנָה אַרוּסָה, והרי אין ארוס יורש
 89 את ארוסתו, ואם הוא כהן אינו נטמא לה, אפילו שהיא גדולה.
 90 מבארת הגמרא: אִימָא – [אמור] בדברי בית שמאי, מְשַׁתְּעָמוּד
 91 בְּקוּמָתָהּ וגַם תִּבְנֵם לְחוּפָה, מוסיפה הגמרא לבאר, דְּהֵיבּוּ קַאָּמְרוּ לִיָּה
 92 – [וכך אמרו להם] בֵּית שְׂמַאי לְבֵית הֵלֵל, דְּקַאָּמְרִיתוּ – מה
 93 שאמרתם שְׂמַתְּבֵּנָם לְחוּפָה בעלה יורשה, הדבר תלוי, אִי עֲמִידָה
 94 בְּקוּמָתָהּ והיא גדולה, מְהֵינָא – [מועילה] לָהּ חוּפָה, ובעלה יורשה
 95 ונטמא לה, וְאִי לֹא עֵמְדָה בְּקוּמָתָהּ, לֹא מְתִינָא לָהּ חוּפָה לְחַשְׁבִּיבָה
 96 כנשואה לגבי דין יורשה וטומאה.
 97 ממשיכה הגמרא בביאור הברייתא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בעלה
 98 יורשה מְשַׁתְּבֵּעַ. מקשה הגמרא: מִשְׁמַע מְדַבְּרִיו שֶׁאִם נִבְעֵלָה
 99 בעלה יורשה אפילו בעודה קטנה, וְקִשָּׁה, הָאִמְר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵין
 100 מְעַשָּׂה נִישׁוּאִין שֶׁל קְטָנָה בְּלוּם, והרי היא כמי שלא נישאת.
 101 מתרצת הגמרא: אִימָא בְּדַבְּרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מְשַׁתְּבֵּיִל וְהַתְּבֵּעַל בְּעֵלָה
 102 יורשה.
 103 עתה מוכיח רב חסדא מהברייתא את דבריו, שיש כח לחכמים
 104 לעקור דין תורה: קִתְּנֵי מִיָּתָה – מכל מקום שנינו בברייתא, שלדעת
 105 בית הלל בעלה של הקטנה הנשואה יורשה, וְהָא הָבָא – והרי
 106 במקרה זה, דְּמִדְּאֻרִיתָא אֲבוּהֵי יָרִית לָּהּ – שמן התורה קרובי האב
 107 הם יורשים אותה, שהרי אין בנישואיה כלום, ומכל מקום מְרַבְּנֵין
 108 החשיבה כנשואה ואמרו דרית לָּהּ – [שירש אותה] הַתְּבֵּעַל. הרי
 109 שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה של יורשה.
 110 דוחה הגמרא את הראיה: אֵין לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שְׁחָכְמִים יוֹכֵלִים
 111 לְהַפְּקֵי דִין תּוֹרָה, כִּיּוֹן שְׂכָאן הַטַּעַם הוּא מְשׁוּם שֶׁהַפְּקֵר בֵּית דִּין
 112 הַפְּקֵר, וכיון שראו בכך צורך הפקיעו את הממון ממשפחת האב,
 113 ואמרו שבעלה יירשנה. ומבארת הגמרא מנין שהפקר בית דין
 114 הפקר: דְּאִמְר רַבִּי יֶזְחָק, מַנְיָן שֶׁהַפְּקֵר בֵּית דִּין הַפְּקֵר, שְׂנַאָמֵר בַּפּסוּק,
 115 לאחר שעלו ישראל מגלות בבל העבירו קול לכל בני הגולה
 116 להתקבץ בירושלים כדי להפרישם מנשותיהם הנכריות, ואמרו

1 אם כן קשה, מֵאֵי שְׂנַאָ – במה שונה דין זה מֵהָא דְּתֵינַן – מהדין
 2 ששנינו במסכת דמאי (סו). התורם מן גידולי העציץ הנקוב שחויבו
 3 בתרומות ומעשרות הוא מן התורה על גידולי עציץ שאין נקוב
 4 שחויבו בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – חל
 5 שם תרומה על מה שתרם מהעציץ הנקוב, ונותנה לכהן, ומכל
 6 מקום לֹא תֵּאָכַל אותה תרומה על ידי הכהן, והאיל ותרם מהגדל
 7 בעציץ נקוב החייב בתרומות ומעשרות מן התורה, על הגדל
 8 בעציץ שאינו נקוב הפטור מן התורה, הרי שמן התורה אין למה
 9 שהפריש שם תרומה כלל והוא עדיין טבל גמור, ולכן לא יאכלנה
 10 הכהן עַד שְׂיֻצְיָא – [פריש] עֲלֶיהָ הַיִּשְׂרָאֵל שְׂנַתְנָה תְּרוּמָהּ וּמְעַשְׂרָהּ
 11 מִמְּקוֹם אַחֵר – מהגדל בעציץ נקוב אחר, ובכך יתיר לכהן את אותו
 12 חלק שהפריש קודם. ומוכח מהמשנה שדין הנתרם שלא כדין הוא
 13 כטבל גמור, וקשה על רב נתן ברבי אושעיא האומר שהחלק
 14 המופרש נשאר תרומה וניתן לכהן, ומוכח מדבריו שאינו טבל,
 15 שאילו היה דינו כטבל יש לחשוש שישתמש בו הכהן להדליקה
 16 [כדין תרומה שמאה שמותר להדליק בה], ואסור להדליק בטבל
 17 טמא.
 18 מתרצת הגמרא: שְׂאִינִי הָבָא, בתורם מן הטמא על הסהור,
 19 דְּמִדְּאֻרִיתָא תְּרוּמָה מְעַלִּיתָא הֵיא, כלומר חל עליה שם תרומה,
 20 ולכן באמת מותר לכהן להדליקה. אבל בתורם מעציץ נקוב על
 21 שאינו נקוב, מהתורה לא חל על מה שהפריש שם תרומה כלל,
 22 ולכן יש לחזור ולהפריש עליה תרומה ממקום אחר, ואז תאכל
 23 לכהן.
 24 ומבארת הגמרא את הטעם שבתורם מהטמא על הסהור תרומתו
 25 תרומה: ודין זה הוא כְּדַבְּרֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאִמְר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַנְיָן
 26 לְתוֹרָם מִן הַרְּעָה עַל תְּפִיחָה שְׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, דְּכַתִּיב לְגַבִּי הַפְּרַשְׁתָּ
 27 תְּרוּמָתוֹ (במדבר יח לב) 'לֹא תִשָּׂאוּ עֲלֵיו הַטָּא בְּהִרְמִיבָם אֵת חֲלָבֹ
 28 מִמְּנוֹ, שֶׁאִם תְּפָרִישׁוּ מִהַפְּרִיּוֹת אֵת הַטּוֹבִים שִׁבְהֵם, לֹא תִשָּׂאוּ עֲלֵיו
 29 חֹטָא, כלומר לא תעברו עבירה, מִשְׁמַע שֶׁאִם יִפְרִישׁ אֵת הָרַעִים,
 30 יִשָּׂא חֹטָא, וְאִם נִאֵמַר שֶׁכִּשְׂמִפְרִישׁ אֵת הָרַעִים אֵין מִה שֶׁהַפְּרִישׁ
 31 קָדוֹשׁ כָּלָל, נִשְׂאוֹת חֹטָא לָּהּ – מדוע ישא חטא על כך, הרי
 32 הפרשתו לא הועילה. מַיְנָן יֵשׁ לְלַמּוּד, לְתוֹרָם מִן הַרְּעָה עַל תְּפִיחָה,
 33 שְׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, ולכן יש חטא במה שהפריש מהרעה על היפה.
 34 וכמו כן גם התורם מהטמא על הסהור תרומתו תרומה.
 35 הגמרא מקשה על עיקר חידושו של רב חסדא. שהתורם במזיד
 36 מהטמא על הסהור אפילו מה שהפריש אינו תרומה: אִמְר לִיָּה רַבָּה
 37 לְרַב חֲסֵדָא, לְדִידֵךְ – [לדברייך] דְּאִמְרַת שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַתּוֹרָם
 38 מֵהַטְּמָא עַל הַסְּהוֹר לֹא עֲשָׂה וְלֹא בְּלוּם כָּל עֵיקָר, דְּאִפִּילוּ הוּא
 39 גְּרִיזָא שֶׁהַפְּרִישׁ לְשֶׁם תְּרוּמָה הָרִי לְמִיכָלִיָּה – חוזר ונעשה טבל,
 40 וּמֵאֵי מְעַמָּא, גְּזִירָה דְּלָמָא – שמא אם יהיה שם תרומה על הפירות,
 41 פִּשְׁעֵי וְלֹא מְפָרִישׁ שׁוּב עַל הַסְּהוֹר הַחַיִּיב בְּהַפְּרָשָׁה, כִּיּוֹן שִׁירָאָה
 42 שֶׁחַל שֶׁם תְּרוּמָה עַל הַפְּרִיּוֹת שֶׁכִּבֵּר הַפְּרִישׁ. ואם כן קשה, מֵי אִכָּא
 43 מִיָּד – וכי יש דבר כזה, דְּמִדְּאֻרִיתָא הֵוִי תְּרוּמָה, כְּמוּ בַּמְּפְרִישׁ
 44 מֵהַטְּמָא עַל הַסְּהוֹר שֶׁמֶן הַתּוֹרָה חָל עַל מִה שֶׁהַפְּרִישׁ שֶׁם תְּרוּמָה
 45 שאסורה לזרים, וּמְשׁוּם חָשׂשׁ דְּלָמָא פִּשְׁעֵי, אִפְקִיָּה – [הוציא אותם]
 46 רַבְּנֵי לְחַוְלִין, ואמרו שפירות אלו הם טבל, והתירו אותם לאכילה
 47 לזרים לאחר שיפרישו מהם תרומות ומעשרות כדין, וְכִי בֵּית דִּין
 48 מְתִינִין לְעִקּוּר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה.
 49 מתרצת הגמרא: אִמְר לִיָּה רַב חֲסֵדָא, וְאֵת לֹא תִפְקְרָא – האם אתה
 50 אינך סובר שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה, וְהִתְנֵן – והרי
 51 כך שנינו במשנתנו (סו), אֲשֶׁהָ שֶׁהֵלֵךְ בְּעֵלָה לְמִדְּיָתָהּ דִּים וּבָאוּ
 52 וְאִמְרוּ לֵיהּ מִת בְּעֵלֵךְ וַיִּסַּת לֵאחֹר, אַחַר כֵּךְ בֹּא בְּעֵלָה, קִנְטוּ
 53 חֲכָמִים וְאִמְרוּ שֶׁתְּנִיד הַנּוֹלָד לָּהּ הוּא מְזוּר, מְזָה וּמְזָה – בין אם
 54 נולד מבעלה הראשון [אחרי שחזר], ובין אם נולד מהשני. וְקִשָּׁה,
 55 בְּשִׁלְמָא הַנּוֹלָד מִשְׂנִי, הוּא מְזוּר מִדְּאֻרִיתָא, כִּיּוֹן שֶׁנִּבְעֵלָה לוֹ
 56 בְּעוּדָה נִשְׂאוּהָ לְרֵאשׁוֹן, אֵלָא הַנּוֹלָד מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, אִמְרֵי הוּא
 57 מְזוּר, הֵרִי אֲשֶׁתּוֹ הֵיא, וְהוֹלֵד יִשְׂרָאֵל מְעַלִּיא הוּא – הרי הוא ישראל
 58 מעולה וכשר, ואף על פי כן גזרו חכמים שיחא ממזר וְקָא שְׁרִינִן

54 רבי מאיר בברייתא שאם שילם במזיד אין תשלומיו תשלומין ואין
 55 הפירות של הכהן, ואין קידושו קידושו, וְקָשְׁרִין אֵשֶׁת אִישׁ
 56 לְעֻמָּא – ובכך אנו מתירים לאשה זו, שמן התורה היא אשת איש,
 57 להנשא לכל העולם, ומוכח שחכמים עוקרים דבר מן התורה.
 58 דוחה הגמרא: אין כוונת רבי מאיר לומר שאין תשלומיו תשלומין
 59 לגמרי, אלא מאי 'אין תשלומיו תשלומין' דְקָאָמַר רבי מאיר, דְבַעַי
 60 לְמִתְקַדְר שְׁלוּמֵי חוּלִין מְהוּרִין – שעליו לשוב ולשלם לכהן פירות
 61 חולין טהורים, אך גם הפירות הראשונים שייכים לכהן, ואם קידש
 62 בהם אשה, הרי היא מקודשת.
 63 תמחה הגמרא: אי הָיִי, סוּמְכֹסִים הָיִינוּ רַבָּנָן – דברי סומכוס בשם
 64 רבי מאיר הם כדברי רבנן, ובמה נחלקו, הרי גם לרבנן תשלומיו
 65 תשלומין וחייב לשוב ולשלם שנית. מתרצת הגמרא: אָמַר רב אָהֳבָא
 66 בְּרִיָּה דְרַב אֵיקָא, קְנִסוּ שְׁוֵנָא אִמּוֹי מִזֵּיד אִיכָא בְּיַדְהוּ – המחלוקת
 67 ביניהם היא האם אנב כך שקנסו את המזיד, קנסו גם את המשלם
 68 בשוגג, לדעת סומכוס בשם רבי מאיר קנסו רק את המשלם חולין
 69 טמאים במזיד, אבל אם שילם בשוגג לא קנסוהו, ואילו לדעת
 70 חכמים קנסו אף את המשלם בשוגג שיצטרך לחזור ולשלם חולין
 71 טהורים.
 72 הגמרא מביאה ראייה אחרת שחכמים עוקרים דבר מן התורה: תָּא
 73 שְׁמַע, שנינו בברייתא, דָּם קרבנות העומד לזריקה על המזבח,
 74 שְׁנַמְמָא וּזְרָקוּ, אם נעשה כך בְּשׁוֹגֵג הוֹרְצָה הקרבן לבעלים ונתכפרו
 75 בו. אבל אם עשה כך בְּמִזֵּיד לא הוֹרְצָה הקרבן לבעליו וצריכים
 76 להביא קרבן אחר להתכפר בו. וְהָא הָבָא, בדם שנטמא,
 77 דְמִדְאֻרְיִיתָא אֲרֻצוֹי מְרֻצָּה – מן התורה הקרבן מרצה, אף שהיה
 78 הדם טמא, והבעלים מתכפרים, והראיה לכך מְדַתְנָא בברייתא,
 79 עַל מָה הַצִּיץ מְרֻצָּה, עַל תְּרָם וְעַל הַבְּשָׂר וְעַל הַחֲלָב שֶׁל קרבנות
 80 שְׁנַמְמָא, בִּין בְּשׁוֹגֵג בִּין מְרֻצָּה, בִּין בְּאֻזְנֵם בִּין בְּרֻצוֹן, בִּין בְּקָרְבַן יָחִיד
 81 בִּין בְּקָרְבַן צִבּוּר. ומכל מקום אָמְרֵי רַבָּנָן, שבמזיד לא הוֹרְצָה, ויביא
 82 קרבן אחר. וְקָא הָדַר מְעִילֵי חוּלִין לְעֻרְהָ – ונמצא שהוא חוזר
 83 ומקריב בהמה שמדאורייתא היא חולין, שהרי כבר התכפר,
 84 ומוכח שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה, ולהתיר להביא
 85 חולין בעזרה.
 86 דוחה הגמרא: אָמַר רבי יוסי בר חנינא, אין כוונת הברייתא שבמזיד
 87 יביא הבעלים קרבן נוסף, אלא מאי 'לא הוֹרְצָה' דְקָאָמַר התנא
 88 בברייתא, שאמרו חכמים שלא הורצה הקרבן בזריקת הדם לְהַתִּיר
 89 את הַבְּשָׂר בְּאִבְלֵיהָ, אֲבָל פְּעִלִים נִתְכַּפְּרוּ בּוֹ ואינם צריכים להביא
 90 קרבן אחר.
 91 ממשיכה הגמרא ומוכיחה: סוּף סוּף קָמַתְעַקְרָא אִבְלֵת בְּשָׂר –
 92 עוקרים חכמים בגזירתם את המצוה של אכילת הבשר של הקרבן
 93 שדמו נטמא במזיד, והרי פְּתִיב בתורה על אכילת בשר הקרבנות
 94 'וְאָבְלוּ אֹתָם (והכהנים) אֲשֶׁר כֹּפֵר בָּהֶם' (שמות כט לג), ופסוק זה מְלַמֵּד,
 95 שְׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וְעֹלֵים מִתְכַּפְּרִים, ומוכח מהברייתא שעקרו
 96 חכמים מצוה עשה של אכילת הבהנים בבשר הקרבנות.
 97 דוחה הגמרא: אָמַר ליה רבה לרב חסדא, 'שָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה' שְׁאֵנִי –
 98 שונה הוא דבר שעקירתו על ידי חכמים בהימנעות מקיום מצוה,
 99 שבוה גם אני מודה שיש כח לחכמים לומר לאדם שימנע מלעשות
 100 מצוה מסוימת באופן מסוים, וכגון כאן שציוו את הכהנים שלא
 101 לאכול מבשר קרבן כזה, שנוקד דמו בטומאה במזיד. אך עדיין אין
 102 מכאן ראייה שיש כח לחכמים לומר לאדם לעבור עבירה ב'קום
 103 ועשה', וכגון בדברי רב חסדא (לעיל עט). שהתורם מהטמא על
 104 הטהור במזיד, אפילו מה שתרם אנו כלום, וחוזר לטבלו, שזו
 105 עקירה ב'קום ועשה', לומר שאותם פירות שמדאורייתא חל
 106 עליהם שם תרומה, יוצאים לחולין, ומותרים לזרים.

1 רב חסדא מביא ראייה אחרת לדבריו מהמשך אותה ברייתא שיש
 2 כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. שנינו בברייתא: וְאוֹבְלֵת
 3 אשתו הקטנה בְּגִינוּ תְרוּמָה, כדן כל אשה הנשואה לכהן. ואף
 4 שמדין תורה אין היא נשואה לו, ואסורה בתרומה. דוחה הגמרא:
 5 הברייתא עוסקת בְּתְרוּמָה דְרַבָּנָן, אך באמת אסור לה לאכול
 6 תרומה דאורייתא.
 7 הגמרא מביאה ברייתא נוספת כדי להוכיח ממנה האם יש כח ביד
 8 חכמים לעקור דבר מן התורה: ישראל שאכל תרומה חייב לשלם
 9 לכהן את שיעור התרומה בתוספת חומש, שנאמר, (ויקרא כב יד)
 10 'אִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשׁוֹגֵג וְיִסֹּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת
 11 הַקֹּדֶשׁ'. חכמים פירשו, שצריך אאוכל לתת לכהן פירות חולין
 12 כנגד מה שאכל, כמו שנאמר 'וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ', שיתן לכהן
 13 דבר הראוי להיות קודש, והיינו פירות חולין, ואותם הפירות
 14 שמחזיר לו, נעשים תרומה. תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אדם שאֲכַל
 15 בשוגג פירות של תְרוּמָה מְמָאָה, מְשַׁלֵּם לכהן פירות חולין מְהוּרִים.
 16 ואם עבר וישלם לכהן פירות חולין מְמָאָה, סוּמְכֹסִים מְשׁוּם רַבִּי
 17 מְאִיר, שאם שילם את הפירות הטמאים בְּשׁוֹגֵג, שהיה סבור
 18 שהפירות שהוא משלם טהורים, ואחר כך התברר לו שהיו
 19 טמאים, תְּשַׁלְּמוּ תְּשַׁלְּמוּיָן, וחל על הפירות הטמאים שם תרומה.
 20 אך אם שילם פירות טמאים בְּמִזֵּיד, שידע שהם טמאים, קנסוהו
 21 חכמים שאֵין תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, וצריך לחזור ולשלם פירות
 22 טהורים. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אַחַד זֶה וְאַחַד זֶה תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, וחל
 23 על מה ששילם שם תרומה, וְתַקְנּוּ חכמים שבין בשוגג ובין במזיד
 24 חוֹזֵר וּמְשַׁלֵּם חוּלִין מְהוּרִין.
 25 מבררת הגמרא את דברי הברייתא: וְהוּיָן בָּהּ – נשאנו ונתנו
 26 מביאור דברי הברייתא, ששנינו בה שאם שילם פירות טמאים
 27 בְּמִזֵּיד, קנסוהו חכמים שאֵין תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, וקשה, מדוע
 28 קנסוהו, והרי אדרבה, תָּא עָלָיו בְּרַבָּה, עָאֵבַל מִיָּנִיה – שהרי אכל
 29 משל הכהן מִזֵּיד, וְלֹא קָחָיו לִיה בְּיָמֵי טוֹמְאָתוֹ – דבר שאינו ראוי
 30 לאכילה לכהן כשהוא טמא, והיינו תרומה טמאה, וְקָא מְשַׁלֵּם מִזֵּיד
 31 דְקָחָיו לִיה בְּיָמֵי טוֹמְאָתוֹ – והוא משלם לכהן דבר הראוי לו
 32 כשהוא טמא, והיינו חולין טמאים, ומדוע קנסוהו במזיד שאין
 33 תשלומיו תשלומין. ובתירוץ קושיא זו אָמַר רַבָּא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּרַי,
 34 חֲפוּרֵי מִתְּפִלָּה וְהָבִי קִתְּנֵי – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא
 35 חסירה, וכך יש לשנות בה, אדם שאֲכַל בשוגג תְרוּמָה מְמָאָה,
 36 מְשַׁלֵּם לכהן בָּל דָּהוּ – כל שהוא, כלומר מה שירצה לשלם ישלם,
 37 ואפילו פירות חולין טמאים. אֲבָל בשוגג תְרוּמָה מְהוּרָה, מְשַׁלֵּם
 38 לכהן פירות חולין מְהוּרִין. ואם עבר וישלם לכהן פירות חולין
 39 מְמָאָה, סוּמְכֹסִים אוֹמְרֵי מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר, אם שילם את הפירות
 40 הטמאים בְּשׁוֹגֵג, תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, והפירות ששילם נעשים
 41 תרומה. אך אם שילם בְּמִזֵּיד, אֵין תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, ולא חל על
 42 הפירות שם תרומה, אלא הם נשארים חולין וחוזרים לבעליהם,
 43 וחייב לחזור ולשלם לכהן פירות טהורים. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, בִּין
 44 בְּשׁוֹגֵג בִּין בְּמִזֵּיד תְּשַׁלְּמוּיָן תְּשַׁלְּמוּיָן, וחל על הפירות שם תרומה
 45 והם של הכהן, וְחוֹזֵר האוכל וּמְשַׁלֵּם לכהן פירות חולין מְהוּרִין
 46 אחרים.
 47 לאחר שביארה הגמרא את הברייתא, מוכיחה ממנה הגמרא שיש
 48 כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה: וְהָא הָבָא, דְמִדְאֻרְיִיתָא גַם
 49 כששילם במזיד פירות טמאים על התרומה שאכל, תְּשַׁלְּמוּיָן מְעֻלָּא
 50 הָיוּ – תשלום טוב הוא, וחל עליהם שם תרומה אף שהם טמאים,
 51 והם שייכים לכהן, דְאִי מְקַדֵּשׁ בָּהּוּ בְהֵן אִשָּׁה – שאם קדש הכהן
 52 אשה באותם הפירות, תִּפְסְבוּ לָהּ קְדוּשָׁיָא – יחולו הקידושים, כיון
 53 שקידש במנוח שלו, וְלַמְרוֹת זֹאת אָמַר רַבָּנָן – תקנו חכמים ולדעת

לכהן גדול, והתם רבנן הוא דקנסה ולא יפר. אבל אלמנה לכהן גדול, כי היכי דלא קנסה
בכתובתה, דהא יש לה כתובה, כדאמר לעיל (פה,א) - הכי נמי לא קנסה בהפרת נדריה.
בגינו תרומה בתרומה דרבנן - ולא בעי לאוקומי אפילו בתרומה דאורייתא.
ומשום דקטן אוכל נבלות הוא. דהא בעיא היא בפרק "חוש" (יבמות ק"ג,ב)

וקיד,א) אי בית דין מצווין להפרישו או לא, ולא
איפשיטא. ועוד: דאוכלת בגינו - משמע דאפילו
כי גדלה אוכלת מכת זה, אף על פי שעדיין לא
בעל.

אבל תרומה טמאה משלם כו' - בתרומה לא
שייך לפטור משום דקם ליה ברבבה
מיניה, אפילו לאביי דאית ליה (בכתובות לב),
אליבא דרבי נחוניא בן הקנה דאפילו במיתה בידי
שמים הוא עושה כמיתה בידי אדם לתשלומין.
דשאני תרומה, דגלי קרא בהדיא: "ויסוף חמישיתו
עליו". ועוד אומר רבינו יצחק: דתשלומין דתרומה
לכפרה קאתו, ולא שייך קם ליה ברבבה מיניה.
כדאמר במסכת תרומות (פרק ז משנה ט) שצפילו
אם רצה הכהן למחול - אינו יכול למחול. ואפילו
אבל תרומה משל עצמו - מפרשי קרן הראוי
להיות קדש לעצמו. וכן משמע בפרק "כל שעה"
(פסחים לב,א), דלרבי יוסי דשרי חמץ בפסח
בהנאה, הדאוכל תרומת חמץ בפסח במזיד -
פטור מן התשלומין לרבי נחוניא בן הקנה, אבל
בשונג - חייב. אף על גב דלא גלי קרא בברית
אלא משום דבשונג אתו תשלומין לכפרה.
ואפשר דאם אבל תרומה במזיד שיפטור לרבי
נחוניא בן הקנה, משום דבמזיד לא אתו לכפרה,
שרי הכהן יכול למחול כדתנן במסכת תרומות
(פרק ז משנה א), אי נמי, מייחבי משום
דמדאגבהה קנייה, כדאמר ב"אלו נערוה"
(כתובות לא,ב). **בשונג** תשלומין תשלומין כו'
- אין לפרש האי שונג ומזיד אאכילה קאי,
כדפירש רבינו יהודה בן נתן, אבל התשלומין הם
במזיד. דאם כן במזיד אמאי אין תשלומין
תשלומין? דאפילו טובין יכול לשלם, דתשלומין
אין נעשין קדש. אלא נראה לרבינו יצחק דשונג
ומזיד אתשלומין קאי, כדפירש בקונטרס, וההיא
דקאמר והינין בה במזיד אין תשלומין תשלומין
תבא עליו ברכה כו', אף על גב דכי משלם חולין
טמאים נעשין תרומה טמאה - מכל מקום תבא
עליו ברכה, דנפסד הוא, שמשלם יותר ממה

אבל תרומה - בשונג. משלם חולין מהורים - דכתיב (ויקרא כב): "ונתן לכהן את הקדש"
- דבר הראוי להיות קדש בפרק "כל שעה" (פסחים לב,א). בשונג תשלומין תשלומין -
אם בשונג שילם טמאים, כסבור שהורים הם. במזיד אין תשלומין תשלומין - דקאסינן
ליה. תבא עליו ברכה כו' - אמאי קנסת ליה? מאי מזיד יש כאן, אף על פי שיודע שזן
טמאים - נתכחין הוא לתשלומין הגונים. דאבל

מיניה וכו' - ואף על גב דתשלומין נעשים
תרומה, ולא חוו ליה בימי טמאה - הא מיהא
לתשלומין מעליא איכות. תרומה טמאה לא
חויא לאכילה - כהן טהור קאי עלה בעשה
בפרק "הערל" (יבמות ע"ג,ב), וכזן טמא קאי
עלה במיתה, דלא חלק הכתוב לגבי טמאות
הגוף בין קדשים טהורים לקדשים טמאים. כל
ההו - ואפילו חולין טמאים, והבא דמדאורייתא
תשלומין מעליא נינהו - דחולין טמאים נמי
ראויין להיות קדש, כדריבא אילעי לעיל (יבמות
פ"ט,ב). ואמר רבנן אין תשלומין תשלומין כו' -
מדריבא מאיר קמותיב. קנסו שונג אטו מזיד איכא
בינייהו - לרבי מאיר בשונג תשלומין תשלומין,
ולא בעי תשלומין תו טהורים. ואתו רבנן למימר
בין בשונג בין במזיד בעי מהידר תשלומין. אבל
בעלים נתכפרו - ולא בעי לאתויי קרבן
אחרניא. שב ואל תעשה - לאו עקירה היא,
כגון אכילת בשר עשה היא, ואמור רבנן: שב
ואל תאכל - לאו עקירה בדיים הוא, אלא
ממילא היא מיעקרא. אבל תרומה, דקאמר לא
עשה ולא כלום, ומפקת לה לחולין - עקירה
ממש היא.

אמר

רבי מאיר - דבעי למהידר שלומי חולין מהורין? אי הכי סומכוס היינו רבנן? אמר רב
אחא בר יהודה דרב אוקא: קנסו שונג אטו מזיד איכא בינייהו. תא שמע: דם שנממא וזרקו,
בשונג - הורצה, במזיד - לא הורצה. והא הכא, דמדאורייתא ארצו מרצה, דתניא: על
מה הציץ מרצה - על תדם, ועל הכשר, ועל החלב שנממא בין בשונג בין במזיד, בין
באונם בין ברצון, בין ביהוד בין בצביו, ואמרי רבנן לא הורצה, וקא הדר מעייל חולין
לעורה! אמר רבי יוסי בר חנינא: מאי לא הורצה דקאמר - דלהתיר בשר באכילה,
אבל בעלים נתכפרו בו. סוף סוף קמתעקרא אכילת בשר, וכתיב: "ואכלו אתם אשר
כפר בהם" מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים! אמר ליה: שב ואל תעשה שאני.

אמר

שהפסיד לכהן. **חסורי** מיחסרא כו' אבל תרומה טהורה כו' - ואם תאמר: אי לפי דמים משלם, כשמשלם כאן חולין טמאין אמאי תשלומין תשלומין? והלא חן נעשין תרומה טמאה,
ואינם שוים כתרומה טהורה שאכל? ויש לומר: דמשלם חולין טמאים כל כך דשנעשין תרומה טמאה יהיו שוים להסקה כתרומה טהורה שאכל. ומכל מקום קאסינן ליה כשמשלם במזיד. אף
על פי ששוים כדמי תרומה, משום דמשלם מידי דלא קפיץ עליה זבינא. **אזיל** כהן ומקדש אשה כו' - ואם תאמר: ולמה אינו מקדש דמדאורייתא תשלומין תשלומין, ונעשית תרומה,
וקאמרי רבנן דאינן תשלומין הוי חולין ושריין לזרים! ואמר רבינו יצחק: דההו מצו למימר ד'אין תשלומין תשלומין' דקאמר - היינו לגבי הא דהדרי למרייהו, ולעולם תרומה הוה. ואם
תאמר: ומאי מדקדק מקדושי? דלמא היינו משום דהפקר, בית דין היה הפקר כדאמר לעיל (פ"ט,ב) ואמר רבינו יצחק: דהבא אין שייך לומר כן, דמה פשע כהן שיש לנו להפקיר ממונו?
והא הבא דמדאורייתא ארצו מרצה דתנן על מה הציץ מרצה כו' - תימה: דב'הוקמוץ רבד' (מנחות כ"ג) וב'כיצד צולין' (פסחים פ"ג) פריך להו אהרדי, ומנשי רבינא ורב שלא, חד
אמר: טמאה בין בשונג בין במזיד וזיקתו בשונג - הורצה, במזיד - לא הורצה. וחד אמר איפכא. והבא משמע דהוא מתניתין איירי מדאורייתא, וחדא מדרבנן! ואמר רבינו יצחק: דהתם
לא מצו לשנויי דרך דקתני בין במזיד בין בשונג היינו מדאורייתא. אבל מדרבנן במזיד - לא הורצה, דמשמע כיון דקתני סתמא דפסק הלכה אתא לאשמעינן, רבין בשונג בין במזיד מרצה
אפילו מדרבנן. והבא מוכח נמי שפיר. דמאחר דקתני דציץ מרצה בין בשונג בין במזיד אטומאה או אוריקה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה - מדאורייתא ליכא לפלוגי, ומרצה בתרייהו
בין בשונג בין במזיד. ונראה לרבינו יצחק: דבהא סברא פליגי, דמר סבר: דבטומאה איכא למיקטש טפי במזיד, דהוי אתחלחא דפסולה, ולא עביד נמי מצוה כשעה שמתמא, ומר סבר: בריקה
שייך למיקטש טפי, שמוקריב דבר טמא לגבוה חילא מילתא טפי.

ועל הבשר - למאן דאמר (פסחים ע"א), יש דם אף על פי שאין בשר - נפקא מינה במה שחצין מרצה על הבשר, דמשוי ליה כי טהור למיקבעיה בפיגול, ולאפוקיה מידי מעילה, כדמפרש
בפרק "כיצד צולין" (שם ע"א). אבל להחיר בשר באכילה - לא מהני ריעוי ציץ, כדמוכח התם. **בין** בידוד בין בצבור - כמאן דאמר טומאה חרויה בצבור, (אלא) דלמאן דאמר
דותרה בצבור - לא בעי ציץ לרצוי, כדמוכח ב'כיצד צולין' (שם).

1 בולוהו נמי שב ואל תעשה הוא - ואם תאמר: סדין בציצית היכי הוי שב ואל תעשה?
2 דכי מכסה בטלית דבת חובא היא, ואין בו ציצית - הרי עובר בדיסו ויש לומר:
3 דבשעת עיטוף אכתי לא מיידיב אתו ער שנתעטף, ד"כסותך" משמע שאתה מכוסה בה כבר.
4 ר'אשר תכסה בה" אתא לדרשא אחרניא, כדאמרין במנחות (מא.א). ולאחר שנתעטף

5 דמתחייב - שב ואל תעשה הוא. ואם תאמר:
6 בפרק "מי שמתו" (ברכות כ.א) משמע כשהוא
7 לבוש כלאים ואין פושטן - לא חשיב שב ואל
8 תעשה, אלא עמוד ועשה! ואומר רבינו יצחק:
9 דשאני כלאים, דיעקב האיסור בשעת לבישה
10 שלבש באיסור, אבל כאן - לא מתחייב ער אוד
11 שנתעטף, כדפרישית. ומידו קשה: מדמברכין
12 "להתעטף בציצית" - משמע דבשעת העיטוף
13 עבדי מצוה, ומלשון "להתעטף" מוכיחות נמי
14 [בהלכות גדולות] דקיימא לן בציצית הדוחת
15 גברא הוא.

16 **וליוגמר** מיניה - ואם תאמר: שאני התם דעל
17 פי הדבור היה מתנבא לעבור, והיכי
18 נגמר מיניה לעבור משום תקנתא דרבנן, שלא על
19 פי הדבור? ונראה דכיון דעל פי הדבור שרי משום
20 צורך שעה - תוא הדין שלא על פי הדבור, שהרי
21 אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, כדנפקא לן
22 במגילה (ב.ב) מקראי. ואם תאמר: דאמר בפרק
23 "אלו הן הקנאים" (סנהדרין פט.ג.) היכא דמוחזק
24 - שאני דאי לא תימא הכי - אברחם היכי שמע
25 ליה יצחק בהר המוריה, אליהו בהר הכרמל היכי
26 סמכי עליה ועבדי שחוטו חוץ? אלא היכא דמוחזק
27 - שאני. ובאליהו למה לן משום דמוחזק? הא
28 משמע דאפילו בלא נביא שרי נמי לבית דין
29 לעבור משום מוגדר מילתא! ואומר רבינו יצחק:
30 משום דאיחזוק בבניאית הון סומכים עליו במחזק
31 שהיה מבטיח בירידת אש, ושחוטים על הבטחתו
32 קדשים בחוץ, שבזכותו ותפלתו תרד אש מן
33 השמים וידיה מיגדר מלאת, שיתקדש שמו של
34 הקדוש ברוך הוא ברבים, ועל ידי כך יחזור
35 ישראל למוטב. **כל** דמקדש אדעתא דרבנן
36 מקדש - פירשתי בפרק "השולח" (גיטין ל.ג.א).

37 **מעמא** רבא אמור רבנן מצייא האשה
38 לבעלה משום דלא תיהוי ליה איבה
39 - תימה: דבריש "מצייא האשה" (כתובות טו.א)
40 דאמר: מצייאה כהעדרה על ידי הדיק דמי -
41 משמע דמצייאה תחת מזונת, במי מעשה ידיה,
42 כיון דדמי ליה להעדרה, וחבא משמע טעמא
43 דמצייאה משום איבה ומיהו, מציינו למימר
44 דמעשה ידיה משום איבה הן, כדאמר בפרק "אף
45 על פי" (שם נה.ב) קסבר כי קיינו רבנן מזוני -
46 עיקר, ומעשה ידיה - משום איבה. אבל קשיא:
47 כיון דמצייאה ומעשה ידיה תרייהו משום מזונת
48 ואיבה, מאי שנא דבביאית קאמר טעמא משום
49 איבה, וגבי מעשה ידיה קאמר משום דקמתונא?
50 הוה ליה למימר בתרייהו חד טעמא.
51 **היתה** בת ישראל נפסלה מן הכהונה פשיטא
52 - ואם תאמר: אמאי פשיטא? הא בפרק "ארבעה"
53 אדחין" (יבמות לה.א) איצטרך ליה למידק

54 ממתניתין דאשת ישראל שנאנסה דפסולה מן הכהונה! ואומר רבינו יצחק: דהתם לא
55 איצטרך למידק אלא משום שאף על פי שמתורת לבעלה - אפילו הכי פסולה לכהונה.
56 אבל הכא, כיון דאשמעינן מתניתין דאסורה לבעלה מדרבנן, דקתני תבא מזה ומזה -
57 פשיטא דפסולה נמי לכהונה, כיון דמדרבנן נמי קרינן ביה "ונטמאה".

משרה עפרון גמר לה במסכת קידושין (ב.א), וגזירה שוה בסני נאמרה, וכל שלש עשרה מדות, ואי קידושי כסף מדרבנן? מי קטלינן נפשא עלייהו? דבעל ארוסה בסקילה. ועוד:
מאי שינויא דשני שוויה רבנן בר' - הא קשיא ליה: היכי מצו רבנן לאפקועי מידי דאורייתא? ומשני ליה: שוויה רבנן, הא נמי אפקעתא היא! שהיה רוכב על סוס - ואילו הן משום
שבות: לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה ל.ב). ופלוהו - כמחלל שבת גמור. צריכה לכך - היתה עת צרה, והיו פרוצין בעבירה. שהיה - בעל כדי שלא תתנגה
על בעלה - כגון נרדו עיני נפש "שלא ארחץ" שלא אתקטף.

1 אמר ליה - רב חסדא לרבא. בעאי לאותובך ערל והואה וכו' - דכל הני עוקרין בית
2 דין דבר מן התורה. ערל - דאמר בפסחים (צ.ב.א). הורשח מה העלה כפרש מן הקבר.
3 וגר שנתגייר ערב הפסח אין שוחטין עליו. ואמר בגמרא. טעמא דבית הלל - גזירה שבא
4 יטמא לשנה הבאה כו' בפרק "האשה", אלמא: משום גזירה דרבנן מבטלינן ליה מפסח.

5 **הואה** - שבות, ולית עלה בשבת אלא איסורא
6 דרבנן, ועומדת בפני הפסח ומבטלתה, דאמרין:
7 הואה שבות, ואינה דוחה שבת. ואופל - לגבי
8 מילה אמור רבנן (שבת קל.ב). אין מביאין אותו
9 דרך גנות וקריפות. והוצאה וידהו מדרבנן,
10 ומיעקרא מילה בזמנה. וסדין בציצית -
11 דמדאורייתא שרי, דכתיב (דברים כ.ב): "לא
12 תלבש שעטנז", אבל "גדילים תעשה לך", וגזור
13 רבנן משום כסות לילה שפסור מן הציצית, והרי
14 כלאים שלא במקום מצוה. במסכת מנחות
15 ב"התכלת" (מ.א). וכבשי עצרת - לא קבלתי
16 מברתי, ומכל מקום כן נראה בעיני, וכשר
17 הדבר, ששנו בתוספתא. ומייתי לה במסכת
18 ביצה בגמרא פרק שני (כ.ב). כבשי עצרת
19 ששחטן שלא לשמן - היום זרק, והבשר יאכל.
20 דכל הבהים שגזרוהו שלא לשמן שריק, אלא
21 שלא עלו לבעלים לשם חובה, והרי הן כשלמים
22 דעלמא. ואם היתה שבת, שחלה עצרת בשבת,
23 ותינתה שבת לדחות אצל לשמן, וצורה זה רובג.
24 בשלא לשמן - לא לזרק, ואם זרק הורצה כו'.
25 והא הכא, דזריקה בשבת שבות בעלמא הוא,
26 כדשנינן התם שאני שבות דשבת כו', וקתני "לא
27 זרוק", ועקרא שבות דרבנן שלשה עשה:
28 דזריקת דם, ודחקטרת אימורים, ודאכלית בשר.
29 מלא שב ואל תעשה שאני. שופר ולולב -

30 מצות עשה, ומבטלינן להו בשבת מדרבנן משום
31 גזירה שמא יטלנו בידו כו'. אליו תשבעון -
32 בבניא אמת כתיב. כגון אליהו בהר הכרמל -
33 שהקריב בבמה, ושעת איסור הבמות היתה,
34 ואיכא ברת דשחוטו חוץ וברת דהעלאת. מיגר
35 מילתא - לעשות גדר ותקנה, כי התם שהשיבן
36 על ידי כן מעבודה זרה. ביטלו - בעל ששלה
37 גט לאשתו וקדם ובא אצלה, או ששלה לה
38 שליח, ואמר לה: "גט ששלחתי לך בטל הוא" -
39 הרי זה בטל, ותנן (גיטין ל.ב.א): בראשונה היה
40 עושה בית דין במקום אחר ומבטלו, ולא היה
41 מודיע לה. התקין רבנן גמליאל הזקן שלא יהיו
42 עושין כן מפני תקון העולם, דזימנן דמבטל ולא
43 ידעה, ואינסבא ובניה ממורים. ועלה תני: בטלו
44 לגט לפני בית דין במקום אחר אדור תקנת רב
45 גמליאל - מבוטל. והא **כבא דמדאורייתא מצי**
46 **מבטל ליה** - עד דמטי לידה, דכתיב (דברים
47 כד.) "נתן בידה", ועד דמטי לידה לאו גיטא
48 הוא. מה **בב בית דין יפה** - שהתקינו שלא
49 לעשות כן. **אדעתא דרבנן** - תולה בדעת
50 חכמים, דהא כרת משה וישראל קאמר.
51 ואפקעינהו רבנן - על ידי זה לא לקידושין מינה
52 ושינויה למעות דקידושין מתנה למפריע, דהפקד
53 בית דין היה הפקר. התינה קדיש **בכספא** -

איכא למימר אפקעתא, דשינויה למעות מתנה. קדיש בבניאה - מאי אפקעתא איכא
למימר? האי ביאה מאי שוויה. אמר ליה - כיון דבועתא דרבנן תלה, ורבנן אמור דכי
יהיב לה גט כי האי - תבטל ביאה, דתייהו בעילת זנות. ואית דאמר: תינה קדיש בכספא
דקידושי כסף דרבנן, קדיש בבניאה - דקידושין דמדאורייתא ניהו, מאי איכא למימר?
וטעות גדול הוא בידם. דקידושי כסף דאורייתא ניהו, ומגזירה שוה ד"קידוח" "קידוח"

איכא למימר אפקעתא, וכל שלש עשרה מדות, ואי קידושי כסף מדרבנן? מי קטלינן נפשא עלייהו? דבעל ארוסה בסקילה. ועוד:
מאי שינויא דשני שוויה רבנן בר' - הא קשיא ליה: היכי מצו רבנן לאפקועי מידי דאורייתא? ומשני ליה: שוויה רבנן, הא נמי אפקעתא היא! שהיה רוכב על סוס - ואילו הן משום
שבות: לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה ל.ב). ופלוהו - כמחלל שבת גמור. צריכה לכך - היתה עת צרה, והיו פרוצין בעבירה. שהיה - בעל כדי שלא תתנגה
על בעלה - כגון נרדו עיני נפש "שלא ארחץ" שלא אתקטף.

במות דף צ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שישי) קעא

60 שיכול לעקור דין תורה, שגם חכמים יכולים לנהוג כן. מתרצת
 61 הגמרא: מיגדר מילתא שאני – שונה הדבר במעשהו של אליו
 62 בהר הכרמל, שעשה זאת משום גדר ותקנה, למנוע את כל ישראל
 63 מעבודה זרה, אבל בשאר דברים אין כח ביד חכמים לעקור דבר
 64 מן התורה בקום ועשה.
 65 הגמרא מביאה הוכחה נוספת שיכולים חכמים לעקור דין תורה
 66 אף בקום עשה: תא שמע, שנינו בברייתא, בעל ששלח גט לאשתו,
 67 וקודם שהגיע הגט לידה לבטל, שלא בדיעת האשה, ועבר בכך
 68 על תקנת רבן גמליאל שלא יטל הבעל את הגט שלא בדיעת
 69 האשה או השליח, הגט מבוטל, ובעל על התקנה, ואין האשה
 70 מגורשת, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אינו יכול לא
 71 לבטל, ולא להוסיף על הנאו הכתוב בגט, אם אכן היה בגט תנאי,
 72 כיון שאם בן – שחל ביטולו או הוספתו על התנאי שלא בפני
 73 האשה, מה בן בית דין יפה – מה כחה של תקנת רבן גמליאל
 74 שהתקין שלא לבטלו, הרי אם עבר על התקנה, הועילו מעשיו.
 75 מוכיחה הגמרא: והא הכא, המדאורייתא בטל גט, כיון שביטלו
 76 קודם שבא ליד האשה, ונאמר זנתן בידה, ללמד שעד שלא בא
 77 הגט לידה אינה מגורשת, ומשום סברת מה בן בית דין יפה סובר
 78 רבן שמעון בן גמליאל שאמרו חכמים שלא יועיל ביטולו, וקא
 79 שרינו אשת איש לעלמא – ואנו מתירים אשת איש להנשא למי
 80 שתרצה. והרי זו עקירת דבר מהתורה בקום עשה.
 81 דוחה הגמרא: מאן דמקדש – כל המקדש אשה, אדעתא דרבנן
 82 מקדש – הרי הוא תולה את הקדושין בדעת חכמים ומקדש על
 83 דעתם, ובאופן זה שביטל את הגט שלא בפני האשה, אפקעניה
 84 רבנן לקדושיה – הפקיעו חכמים את קידושיה למפרע, על ידי
 85 שאמרו שהכסף שקידש בו את האשה יאחזקתה מכת הפקר בית
 86 דין הפקר, ואם כן אין מכאן ראייה שבכוחם לעקור דבר מן התורה
 87 בקום ועשה.
 88 תמחה הגמרא על הדחיה: אמר ליה רבינא לרב אשי, התינה דקדיש
 89 בכסף – תירוך זה מובן באופן שאדם זה קידש את אשתו בכסף,
 90 שאז יכולים חכמים להפקיר את הממון וממילא פוקעים הקדושין,
 91 אבל קדיש בביאה – אדם שקידש בביאה, שלא שייך בה הפקעה,
 92 מאי אכא למימר – כיצד הפקיעו חכמים את מעשה הקדושין
 93 למפרע. מתרצת הגמרא: אף המקדש בביאה עושה כן על דעת
 94 חכמים, ושוייה ו-החשיבו רבנן לבעילתו בעילת זנות, ולא כביאת
 95 קידושין.
 96 הגמרא מביאה הוכחה נוספת שיכולים חכמים לעקור דין תורה
 97 אף בקום עשה: תא שמע, אמר רבי אלעזר בן יעקב, שמעתי מרבותי,
 98 שביית דין מבין ו-עונש מלקות ו-עונש מיתה) שלא מן
 99 התורה – במקום שאין חיוב מלקות או מיתה מן התורה, ולא
 100 עושים כן כדי לעבר על דברי תורה, לבדות מלבם עונש מיתה או
 101 מלקות לזה שאינו חיוב, אלא כדי לעשות סנין לתורה. מביאה
 102 הברייתא דוגמאות לכך, ומעשה פאדם אחד שרכב על סוס בשבת
 103 בימי יונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו כדין מחלל שבת גמור, לא
 104 מפני שראוי לךך – לעונש סקילה מן התורה, שהרי לא עבר על
 105 איסור תורה המחייב בסקילה, אלא על איסור דרבנן שאמרו (ביצה
 106 לו) שאין רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזירה שמא יתלוש ענף כדי
 107 להכותה, אלא סקלוהו כיון שהיתה השערה צריכה לךך – שבאותו
 108 זמן גזרו היונים גזירות על עם ישראל לבטלם מן המצוות, והיו
 109 המצוות בזויות בעיניהם, והיו פרוצים בעבירה וממולזים בשביתת
 110 שבת, ולכן החמירו חכמים לעונש בעונש חמור אף באיסור
 111 מדבריהם. ושוב מעשה פאדם אחד שהטיח באשתו – בא עליה תחת
 112 התאנה, שהוא מקום גלוי, והוא מעשה פריצות, והביאוהו לבית דין
 113 והלקוהו, לא מפני שראוי לךך, שהרי לא עבר על איסור תורה
 114 המחייב מלקות, אלא שהשערה צריכה לךך – שבאותו הזמן היו
 115 פרוצים בעריות, והיו חכמים צריכים לגדור אותם. הרי שיש כח
 116 ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפילו בקום ועשה, שהרי אסור
 117 מן התורה להכות או להרוג אדם שאינו חייב עונש זה.
 118 דוחה הגמרא: מיגדר מילתא שאני – רק במקום שיש צורך לגדור

1 אמר ליה רב חסדא לרבה, פגאי לאותוהך – היה בדעתי להקשות
 2 עליך מדינים נוספים שמהם מוכח שחכמים עוקרים דבר מן
 3 התורה, והם, קרל – גר שנתגייר בערב פסח, שמדין תורה יכול
 4 להקריב קרבן פסח מיד, ואמרו בית הלל (פסחים צב) שאין שוחטין
 5 עליו קרבן פסח, מחשש שמא לשנה הבאה יטמא בטומאת מת
 6 בערב פסח, ויאמר, הרי שנה שעברה בערב פסח טבלתי לגירותי
 7 ואכלתי מיד, וגם עכשיו אטבול ואקריב קרבן פסח מיד, והוא אינו
 8 יודע שבשנה שעברה הוא היה נכרי שאינו מקבל טומאה, וכיון
 9 שלא היה טמא בטומאת מת אינו צריך הוואת שלישי ושביעי ויכל
 10 לאכול קרבן פסח מיד, ולכן גזרו בית הלל שכל גר שנתגייר צריך
 11 להמתין שבעה ימים, כנגד הזאת שלישי ושביעי, עד שיקריב קרבן
 12 פסח.
 13 והוא – טמא מת שחל יום השביעי להזאתו להיות בערב פסח
 14 שחל בשבת, אף שמדין תורה מותר להזות עליו ויאכל קרבן פסח
 15 לערב, אסרו חכמים (שם טו) להזות עליו בשבת מפני שנראה
 16 כמתקן את האדם מטומאתו, ואף שעל ידי כן לא יקריב את קרבן
 17 הפסח.
 18 ואמל – אמרו חכמים (שבת קל) שאין מביאים אומל למול בו תינוק
 19 בשבת ממקומות שלא עירבו זה עם זה, ועקרו בכך דין מילה
 20 בזמנה, אף שמן התורה אין איסור טלטול במקומות אלו.
 21 פדין בציצית – אף שמדין תורה מותר להטיל תכלת, שהיא צמר,
 22 בבגד של פשתן, כיון שמצות עשה של ציצית דוחה את איסור
 23 שעטנז, אסרו חכמים לעשות כן מחשש שמא יהיה לו בגד מיוחד
 24 ללילה, שהוא פטור מציצית, ונמצא שנהנה מכלאים שלא במקום
 25 מצוה. הרי שבתקנתם עקרו חכמים דין תורה שחייבה גם סדין של
 26 פשתן בציצית, והתירו ללוש אותו בלא תכלת.
 27 ובבשי עצרת – שני כבשים הבאים בחג השבועות יחד עם שתי
 28 הלחם שהם קרבן ציבור, שיש לשוחטם לשם שלמי ציבור, ואם
 29 נשחטו בשבת שלא לשם שלמי ציבור אלא לשם עולה, אמרו
 30 חכמים (ביצה ב) שכיון שאסור לבשל היום את הבשר ולאוכלו, לא
 31 יזרוק את הדם, משום שבות, ועקרו בזה שלש מצוות עשה, זריקת
 32 הדם, הקטרת אימורים, ואכילת בשר הקרבן.
 33 ושופר ולולב – תקנו חכמים (סוכה מג) שאין תוקעין בשופר בראש
 34 השנה שחל בשבת, ואין נוטלים לולב אפילו ביום טוב ראשון, אם
 35 חל בשבת, גזירה שמא יעבירם ארבע אמות ברשות הרבים כדי
 36 ללכת לבקי שילמדנו, ויעבור על איסור תורה, ועקרו בכך מצוות
 37 עשה של תקיעת שופר ונטילת לולב.
 38 סיים רב חסדא ואמר לרבה: אף שמכל הדינים הללו היה בדעתי
 39 להוכיח לך שיכולים חכמים לעקור דין תורה, אבל השתא דשניית
 40 לך – עכשיו שתרצת לי על קושייתי, שעקירת מצוה בשב ואל
 41 תעשה, לא מיעקר הוא – אינה נחשבת 'עקירה', ויכולים חכמים
 42 לעשות כן, פולחו נמי – כל הדינים שהיה בדעתי להקשות מהם,
 43 כיון ששב ואל תעשה ניהו ו-הם, אין מהם קושיא על דבריך,
 44 שאין בהם עקירת דבר מן התורה בקום ועשה.
 45 הגמרא מוסיפה להביא ראיות שיש כח ביד חכמים לעקור דין
 46 תורה ואפילו בקום ועשה: תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק
 47 (דברים יח טו) 'באי מקרבך מאחריך כמני יקם לך ה' אלהיך אליו
 48 תשמעו', ויש לתמוד מלשון הפסוק שאפילו אם הנביא אומר לך
 49 עבדך על אחת כמה מצות שפתיך, כגון – כמו שעשה אליהו הנביא
 50 בחר הפך מל, שהקריב קרבן בבמה, אף שהיה זה אחר שנבנה בית
 51 המקדש בירושלים ונאסרה הקרבה בבמות באותה שעה, והיה
 52 בכך חיוב כרת על השחיתו ועל העלאת קרבן מחוץ לבית
 53 המקדש. הכל לפי שעה – שהתיר זאת רק לזמן מסוים, ולא שאמר
 54 שמכאן ואילך בטלה מצוה זו לגמרי, שמע לו. הרי שיש כח ביד
 55 חכמים לעקור דבר מן התורה ואפילו בקום ועשה כשחיטה או
 56 העלאת של קרבן בחוץ.
 57 דוחה הגמרא: שאני התם – שונה הדבר לגבי נביא דבתיב אליו
 58 תשמעו, ולא מצאנו שיש כח זה אף בחכמים.
 59 מקשה הגמרא: וליגמר מיניה – נלמד מדין הנביא שמפורש בתורה

קעב יבמות דף צא עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש)

61 המשנה, שאמר שאחיו של ראשון חולץ או מייבם לה, ולא קנסוה
62 לאוסרה עליו, מוֹדֵי לִיָּה לְרֵבִי אֶלְעָזָר, שהראשון זכאי במציאתה
63 ומעשה ידיה והפרת נדריה. והראיה לכך, דְּמָה בִּיאָה – ביאת
64 היבם, דְּעֵיקָר אִיסוּדָא – שהרי זהו עיקר איסורה לענין האישות
65 שתהיה אסורה לבעלה, וממילא ליבם, ואף על פי כן לֹא קִנְיָם רַבִּי
66 שמעון, אלא הוא סובר שבניאתו של היבם קונה אותה ופוטרת את
67 צרתה, וְאָם כֵּן כָּל שָׁכֵן שֶׁלִּגְבֵי מְצִיאָתָהּ וּמַעֲשֶׂה דְרִיָּה, דְּמִזְמֵנָא הוּא,
68 ואין זה עיקר הנישואין, שבודאי לא יקנוס רבי שמעון. וְאִילוּ רַבִּי
69 אֶלְעָזָר, שאמר שהראשון זכאי במציאתו, כממעשה ידיה ובהפרת
70 נדריה, לֹא מוֹדֵי לִיָּה לְרֵבִי שְׁמַעוֹן, משום שרק לגבי מְצִיאָתָהּ וּמַעֲשֶׂה
71 דְרִיָּה דְּמִזְמֵנָא הוּא, לֹא קִנְיָם, אֲבָל לִגְבֵי בִיאָה, דְּאִיסוּדָא הוּא, קִנְיָם
72 רבי אלעזר.
73 ממשיך רב הונא ומבאר: וְתְרוּוִיהוּ – רבי שמעון ורבי אלעזר, מוֹדֵי
74 לִיָּה לְרֵבִי יוֹסִי שאמר שכתובתה על נכסי בעלה הראשון. שהרי אם
75 הָיִי – דברים אלו, מציאתה ומעשה ידיה ויבום, שהם ניתנים לו
76 בזמן הִתְקַבַּל תּוֹתִיָּה – שיושבת וחלת בעלה, שיש סברא לומר שאם
77 יינתנו לו יבוא לקיימה תחתיו הוואיל נוהג בה מנהג בעל באשתו,
78 ומכל מקום סוברים רבי שמעון ורבי אלעזר דֵּלֹא קִנְיָם, וְכָל שָׂכֵן
79 שְׁתּוּבָה, דְּלְמִשְׁקַל וּמִיַּפֵּךְ קָאִי – שזהו דבר שניתן לאשה רק
80 כשיוצאת מבעלה והוא תחילת גירושין, שבודאי לא קנסו. וְאִילוּ
81 רַבִּי יוֹסִי לֹא מוֹדֵי לְהוּוֹ לְדִינָם שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, אלא
82 סובר שבמציאתה ומעשה ידיה ויבום, קנסו, כיון שדווקא בְּתּוּבָה,
83 דְּלְמִשְׁקַל וּמִיַּפֵּךְ – שהיא עשויה ליטלה ולצאת, הוּא דֵּלֹא קִנְיָם,
84 אֲבָל הֵי דְּתְקַבַּל תּוֹתִיָּה – שהם דברים הנוהגים כשהיא יושבת
85 תחתיו, קִנְיָם.
86 הגמרא מביאה דעה אחרת בביאור שיטות התנאים במשנתנו: רַבִּי
87 יוֹהָנָן חוֹלֵק עַל רַב הוּנָא, וְאָמַר בְּהִיפֵךְ מִדְּבַר רַב הוּנָא, קָמָאִי מוֹדֵי
88 לְבַתְרָאִי – התנאים שבתחילת המשנה מודים לאלו שבסוף
89 המשנה, אבֵּל בְּתְרָאִי, לֹא מוֹדֵי לְקָמָאִי. מפרש רבי יוחנן את דבריו:
90 רַבִּי יוֹסִי שאמר שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, מוֹדֵי לִיָּה לְרֵבִי
91 אֶלְעָזָר שאמר שבעלה הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה
92 ובהפרת נדריה, שהרי אם בְּתּוּבָה, דְּמִדְרִיָּה לְדִידָה – שהיא ניתנת
93 מהבעל לאשה, והיה ראוי לקנסה על שעשתה איסור, ואף על פי
94 כן לֹא קִנְיָם רַבִּי יוֹסִי, אלא אמר שיש לה כתובה מבעלה הראשון,
95 וְאָם כֵּן כָּל שָׂכֵן שֶׁבִּמְצִיאָתָהּ וּמַעֲשֶׂה דְרִיָּה, דְּמִדְרִיָּה לְדִידָה – שהם
96 ניתנים מהאשה לבעל, ופחות מסתבר לקנסו בזה, שבודאי לא קנס
97 בהם רבי יוסי, אלא נשארים לבעל זכויות אלו באשתו. וְרַבִּי אֶלְעָזָר
98 לֹא מוֹדֵי לִיָּה לְרַבִּי יוֹסִי, כיון שהוא סובר שדווקא מְצִיאָתָהּ וּמַעֲשֶׂה
99 דְרִיָּה הוּא – זהו הטעם, דְּכִיּוֹן שֶׁהֵם מְדִיָּדָה לְדִידָה – מהאשה
100 לבעלה, לֹא קִנְיָם, אֲבָל בְּתּוּבָה, דְּמִדְרִיָּה לְדִידָה – שהיא ניתנת
101 מהבעל לאשתו, קִנְיָם.
102 ממשיך רבי יוחנן ומבאר: וְתְרוּוִיהוּ – רבי יוסי ורבי אלעזר, מוֹדֵי
103 לִיָּה לְרֵבִי שְׁמַעוֹן, שלא קנסו על היבום, וביאתה או חליצתה מאחיו
104 של ראשון פוטרת צרתה, והטעם, שהרי מָה הָיִי – דברים אלו,
105 כתובה ומציאתה ומעשה ידיה, דְּמַחֲיָיִם – שהם דברים שנוהגים
106 בחיי הבעל, מכל מקום לֹא קִנְיָם, בִּיאָה שֶׁל יבום דְּלֹאֲחֵר מִיתָה הוּא,
107 לֹא כָּל שָׂכֵן שֶׁלֹּא קִנְסוּ. וְאִילוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא מוֹדֵי לְהוּוֹ לְרַבִּי יוֹסִי
108 ורבי אלעזר, אלא סובר שבכתובה ומציאתה ומעשה ידיה, קנסו,
109 כיון שדווקא בִּיאָה הוּא – זהו הטעם, דְּלֹאֲחֵר מִיתָה הוּא וּלְכֵן לֹא
110 קִנְיָם, ומותרת היא להתייבם, אֲבָל הֵי דְּמַחֲיָיִם – אבל כתובה
111 ומציאתה ומעשה ידיה, שהם נוהגים מחיים, קִנְיָם, כִּדִּי שֶׁלֹּא
112 תמשיך לדור עמו.
113 שנינו במשנה: נְשֵׂאת שְׁלֹא בְרָשׁוֹת וְכוּ', מותרת לחזור לו. והיינו
114 כשנשאת על פי שני עדים, ולא הוצרכה לרשות של בית דין,
115 בשונה מאשה שנשאת על פי עד אחד, שעושה כן רק ברשות בית
116 דין, שהתירה להנשא. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הָכִי הִלְכָתָא – כך
117 ההלכה בדברי המשנה, שבנשאת שלא ברשות, אלא על פי שני
118 עדים, מותרת לחזור לבעלה הראשון.
119 אָמַר לִיָּה רַב הַמָּוֵן, נְנָבָא נְנָבָא לְמָה לֵךְ – מדוע אתה אומר את דיןך
120 בגניבה, כלומר, למה אתה אומר לך זה בלשון שמשמע שגם

1 מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שבת ישראל נפסלת להינשא לכהן, שהרי
2 נבעלה לפסול לה ונעשית זונה. מתרצת הגמרא: באמת ברין זה
3 אין חידוש, אלא הדין שאחריה, שַׁבֵּת לֹא נִפְסַלְתָּ מִן הַמַּעֲשֶׂר
4 אִיצְטְרִיבָא לִיָּה – הוא שהוצרך לתנא להשמיענו, ואגב כך שנה
5 התנא גם את פסול בת ישראל מכהונה.
6 מקשה הגמרא: וְכַתּוּבָה וְכַתּוּבָה מִן הַמַּעֲשֶׂר מִי מִיִּסְטָא – וכי היא נפסלת
7 בְּגוּנֹת, וְהִתְנַאי בברייתא שאין זנות פוסלת כלל מאכילת מעשר,
8 וכך שנינו בה, לֹאִיה שְׁנַשְׁבִּית לְבִין הַגּוֹיִים, שיש לחשוש שנבעלה
9 לגוי, או בת לוי שְׁנִבְעָלָה בְּעִלְתָּ זְנוּת, כגון לגוי, לעבד או לחלל,
10 שפוטלים בת כהן מלאכול בתרומה, נותנין לה מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹ
11 וְאֶזְבָּלָהּ. ואם כן מדוע משנתנו פסלה בת לוי מן המעשר. מתרצת
12 הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, פסול זה של משנתנו קִנְיָא הוּא, וכמו שאר
13 הדברים שקנסוה משום שנישאת על פי עד אחד, ולא דקדקה
14 היטב בדבר, שהרי הוברר שהיה בעלה חי.
15 עוד שנינו במשנה: היתה פת בֵּתָן נִפְסַלְתָּ מִן הַתְּרוּמָה. מפרשת
16 הגמרא: אמנם לאחר שהתבאר שאפילו בת לוי נקנסה להאסר
17 במעשר ראשון, שפוטו שקנסו בת כהן שתיפסל מתרומה, אלא אם
18 התנא לחדש שאפילו בְּתְרוּמָה דְּרַבְּנָן קנסוה שתיפסל.
19 עוד שנינו במשנה: וְאִין יוֹרְשֵׁי שְׁל זֶה וְיוֹרְשֵׁי שְׁל זֶה יוֹרְשֵׁי בְּתּוּבָתָהּ
20 וכו'. מקשה הגמרא: בְּתּוּבָה מָאִי עֵבֶדְתָּהּ – מה עניינה של כתובתה
21 ליורשיה, והרי כבר התבאר בתחילת המשנה שקנסו את האשה
22 עצמה שאין לה כתובה, ואם כן כיצד היינו מעלים בדעתנו
23 שתהיה כתובתה ליורשיה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּאָא, אין
24 כוונת המשנה לכתובה שאשה מקבלת כשמת בעלה בחייה או
25 שגירשה, אלא הכוונה לְבַתְּוֹבָתָהּ בְּיָדֵי רַבִּי – כתובת בנים זכרים,
26 וזו תקנת חכמים שכל אשה שמתה בחיי בעלה, ונמצא שלא גבתה
27 את כתובתה, לאחר מיתת בעלה יורשים בניה את דמי כתובתה
28 מנכסי האב, בנוסף על חלקם בירושה עם שאר הבנים שיש לאב
29 מנשים אחרות, וכאן קנסוה חכמים שאף בניה לא יירשו את
30 כתובתה, אם תמות בחיי בעלה.
31 מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – אף דין זה פשוט הוא, שהרי כיון שקנסוה
32 חכמים שאין לה כתובה, ממילא אף לבניה אין כתובה. מתרצת
33 הגמרא: מָהוּ דְּתִימָא – היינו סבורים לומר, שרק לְדִידָה – לאשה
34 עצמה, דְּעֵבֶדָא אִיסוּדָא – כיון שעשתה איסור ונישאת בזמן
35 שבעלה היה חי, קִנְיָסָהּ רַבְּנָן, אבֵּל לְדִידָהּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ אִיסוּר, לֹא
36 קִנְסוּ רַבְּנָן, ויקבלו כתובת בנין דיכרין, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעה לנו
37 המשנה שגם בזה קנסוה חכמים, שבניה יפסידו כתובת בנין דכרין.
38 שנינו במשנה: אֲחִיו שְׁל זֶה וְאֲחִיו שְׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְיָמִין.
39 מפרשת הגמרא: מָה שְׁאֲחֵיו שְׁל רֹאשׁוֹן חוֹלְצִין, הוּא מְדַאֲוִרְיָתָא,
40 שהרי היא היתה אשת הראשון מן התורה, וכשמת לאלא בנים
41 זקוקה אשתו ליבום או חליצה מאחיו. ומה שֶׁלֹּא מִיִּבְיָם, הוּא
42 מְדַרְבָּנָן, שהרי מן התורה מותר לו לייבם, וקנסוה חכמים שלא
43 תתייבם לו, אלא תצאו בחליצה. וְאִילוּ אֲחִיו שְׁל שְׁנֵי מֵה שְׁחוֹלְצִין
44 הוּא מְדַרְבָּנָן, שהרי מן התורה אינה אשתו של השני כלל, ואינה
45 זקוקה לאחיו כלל, ורק חכמים קנסוה והחמירו להצריכה גט
46 מהשני, וכמו כן אם מת הצריכה לקבל חליצה מאחיו. ומה שֶׁלֹּא
47 מִיִּבְיָם, זהו לֹא מְדַאֲוִרְיָתָא – שמן התורה אינה צריכה יבום, שהרי
48 לא היתה אשת אחיו כלל מן התורה, אך מן התורה היא גם
49 מותרת להינשא לאחיו של שני, וְלֹא מְדַרְבָּנָן – שהוסיפו חכמים
50 וקנסוה שתהא אסורה על אחי השני, כאילו היא אשת אחיו שלא
51 במקום מצוה.
52 שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בְּתּוּבָתָהּ עַל נְכָסֵי בְּעֵלָהּ הַרְאשׁוֹן וְכוּ',
53 רבי אלעזר אומר, הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת
54 נדריה. רבי שמעון אומר, ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון
55 פוטרת צרתה. ואף שכל אחד מהתנאים הללו עוסק בקנס אחר,
56 הגמרא מבארת האם התנאים הללו מודים זה לזה, או שכל אחד
57 חולק על חבירו: וְאָם רַב הוּנָא, בְּתְרָאִי מוֹדֵי לְקָמָאִי – התנאים
58 שנסנו לאחר חליצתו מודים לדברי התנאים הראשונים, אך
59 קָמָאִי לֹא מוֹדֵי לְבַתְרָאִי – התנאים הראשונים אינם מודים
60 לאחרונים. מפרש רב הונא את דבריו: רַבִּי שְׁמַעוֹן, המובא בסוף

1 אמר רב ששת קנסא - ולא מצי לשנויי דמתניתין רבי מאיר, דאמר (יבמות פה,ב). מעשר
 2 ראשון אסור לזרים, דגמר מתרומה חכי קאמר: מה תרומה מיתסרא לזונה - אף
 3 מעשר כן. דאפילו רבי מאיר מודה דזונה לא מיתסרא במעשר, דלא ילפינן מתרומה לגבי
 4 הא. משום דמה תרומה לא מיפסלה מתרומה אלא בביאה דמיפסלה לזונה, אף במעשר
 5 נמי לא מיפסלה במעשר אלא בביאה דמיפסלה

6 בה לזויה, דעל כרחק ברייתא דפריך מינה רבי
 7 מאיר היא, דלרבנן לא איצטרך למיתני זונה
 8 אוכלת במעשר, דמאיבא סלקא דעתך דמיפסלה:
 9 אלא דרבי מאיר נמי שריא, אם לא מטעם
 10 קנסא כדקאמר. ושמיא לרבי מאיר דוקא מיפסלה
 11 באכילת מעשר דקנסה שתחשב כזרה וזר אסור
 12 במעשר, אבל לרבנן לא שייך לקנסה, דלא גרעה
 13 מזר. ומתניתין רבי מאיר היא. אי נמי, אפילו
 14 כרבנן דקנסה שלא ליתן מעשר לה, אף על פי
 15 שנותרת לאוכלו.

16 כל שכן מציאתה ומעשה ידיה דמזון הוא -
 17 דלא קניט. וחשיב קנס מה שאין מציאתה
 18 ומעשה ידיה לבעל, משום דאיבא לה איבה, וגם
 19 מתוך כך אין לה מנוחה. ומכל מקום קאמר לקמן
 20 מדידה לדידה, משום דסתם נשים מעשה ידיהן
 21 עורפות ממונותהוהוהו.

22 הני דמחייב קניט - ואם תאמר: כיון דרבי
 23 שמעון מודה דצריכה גט מזה ומזה -
 24 אלמא חישיבין שמא גירשה זה ונשא זה, דבהכי
 25 תלי טעמא, כדאמר לעיל (פח,ג) - מהאי טעמא
 26 גופיה אם כן לא תחייבם, שמא יאמרו גירש זה
 27 ונשא זה, ומצאנו נשא גרושת אחיו ואומר רבינו
 28 יצחק: דמכל מקום, כיון דלא קניט לאחר מיתה -
 29 לא חישיבין, מידי דהוה אנתקדשה ואזר כך בא
 30 בעלה, דמתורת לו.

31 על פי בית דין הוא דבעיא גיטא על פי עדים
 32 לא בעיא גיטא - ואם תאמר: הכי מדקדק
 33 מזה דעל פי עדים מותרת לחזור לרבנן? לעולם
 34 אימא לך דאסורה, אף על גב דלא בעיא גט, מידי
 35 דהוה אנשאת על פי בית דין לרבי שמעון, דאמר:
 36 אידי ואידי לא בעיא גט - ואפילו הכי מודה רבי
 37 שמעון בנשאת בעד אחד דתצא מזה ומזה ואומר
 38 רבינו יצחק: דאין ראה מדרכי שמעון לרבנן,
 39 דלרבי שמעון לית ליה קנסא דגט בשום מקום.
 40 אבל רבנן, דקנסו להצריכה גט מזה ומזה בעד
 41 אחד, אם איתא דהוה קנסין בשני עדים הוה
 42 בעיא גיטא, ומדלא בעיא גט - שמע מינה דלא
 43 קנסה בשני עדים, ומותרת לחזור.
 44 רבינא

31 ורבי שמעון לא מודי להו: ביאה הוא דלאחר מיתה - לא קניט, אכל הני דמחייבם - קניט.
 32 "נשאת שלא ברשות וכו'". אמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא. אמר ליה רב נחמן: גנבא
 33 גנבוי למה לך? אי סבירא לך פרבי שמעון - אימא: הלכה פרבי שמעון, דשמעתיה פרבי
 34 שמעון קאזלה. וכי תימא, אי אמונא: הלכה פרבי שמעון משמע אפילו בקמייתא, אימא:
 35 הלכה פרבי שמעון פאחרונה, קשיא. אמר רב ששת: אמונא, פי גיים ושכיב רב אמרה להא
 36 שמעון קאזלה. ומאי הוה לה למיעבד - מיאנס אנסה. ועוד תניא: גל ערוות שפתורה אין צריכות תימנו גט חוץ

37 מאשת איש שניסת על פי בית דין. על פי בית דין הוא דבעיא גיטא, על פי עדים - בנשאת איש באשה,
 38 אידי ואידי לא בעיא גט. אלא לאו - רבנן היא. לעולם רבי שמעון היא, ותרין הכי: רבי שמעון אומר עשו בית דין בהוראתן -
 39 כבונות איש באשה [ובעיא גט], על פי עדים - בשלא כבונות איש באשה [ולא בעיא גט]. רב אשי אמר: לענין איסורא קתני, והכי
 40 קאמר: עשו בית דין בהוראתן - בודון איש באשה ומיתסרא על בעלה, על פי עדים - בנשאת איש באשה ולא מיתסרא על בעלה.
 41 רבינא

1 פשיטא - זונה היא. לזויה שנשבת - וחישיבין שמא נבעלה לנכרי. או שנבעלה בעילת
 2 זנות - כגון לנכרי ועבד וחלל, וכל הנך דאמר ב"אלמנה לכהן גדול" (יבמות סח,א)
 3 דמפסלא בהו בת כהן מתרומה - גבי לזויה לא פסלי ממעשר. בתרומה דרבנן - דאילו
 4 בתרומה דאורייתא לא איצטרך למיתני, דכיון דקנסה אמעשר - כל שכן אתרומה.

5 כתובה מאי עבדיה - הא תנן ברישא: אין לה
 6 כתובה? כתובה בנין דירבין - דתנן בכתובות
 7 (נב,ב). כתובה בנין דירבין דיהוה לזכי מינאי
 8 אינו ירתינ כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם
 9 אחוהון. ואם מזה בחייו ונשא שניה, וילדה לו
 10 ומת הוא, בני שניה אפילו הן נקבות נוטלין
 11 כתובה אמרן כחוב גמור שהדי נתאלמנה
 12 מאביהו. ובני ראשונה, אם יש זכרים - נוטלין
 13 כתובה אמרן, ואף על גב דמתה בחייו. דרבנן
 14 תקון כתובה בנין דירבין כדי שיקפזין אדם ויתן
 15 לבתו כסף, והבא לא שקלי יורשין וילדה כתובה
 16 בנין דירבין. אלא בני הכשרה נוטלין כתובת
 17 אמרן, והשאר חולקין בשהו. ולא מייבם מדרבנן
 18 - דרבנן קנסה. אחיו של שני חולץ מדרבנן -
 19 דמדאורייתא לא רמיא קמיה, ורבנן הוא
 20 דאצרכוה חליצה משום גזירה, שמא יאמרה
 21 גירש זה ונשא זה, כדאמרן לגבי גט. ביאה
 22 דעיקר איסורא לא קניט - דקתני: ביאתה קנה
 23 אותה לפטור צרתה. הני דיתבא תותיה -
 24 ואיבא למימר אתי לקיומה, הואיל ונהוג בה
 25 מנהג נשים. ואפילו הכי לא קניט. כל שכן
 26 כתובה, דהוה תחלת גירושין כי שקלה כתובה.
 27 דמחייבם - בחיי בעלה. נשאת שלא ברשות -
 28 רבי שמעון קאמר לה. בקמייתא - ביאתה או
 29 תליצה כו', בנשאת בעד אחד. מכלל דפליגי
 30 - רבנן עליה דרבי שמעון כסיפא, בנשאת
 31 בעדים. כל ערוות - שאמרו שהן ערוה, אין
 32 צריכות גט ממנו - אם ניסת למי שהיא ערוה
 33 עליו. חוץ מאשת איש - שניסת בעד אחד על
 34 פי בית דין, דאצרכוה רבנן גיטא כדאמרן
 35 במתניתין. לא בעיא גט - דאנוסה היא. עשו
 36 בהוראתן - הורוה לינשא בעד אחד. כודון איש
 37 באשה - כהבא בודון על אשת איש, ונאסרה
 38 על בעלה. כשננת איש באשה - ולא נאסרה.
 39 אידי ואידי לא בעיא גט - מדקא מדמי ליה
 40 לזדון ולשוגג. אלא לאו רבנן היא - ושמע
 41 מינה בעדים מודה. לעולם רבי שמעון היא -
 42 דקמייתא, דקתני: חוץ מאשת איש כו'. כבונות
 43 איש באשה - כפניה שנתחנן לקדשה, דבעיא
 44 גיטא. כשלא כבונות - כבא על הפניה שלא
 45 לשם קדושתו. לענין איסורא - ולעולם כדקא
 46 סלקא דעתך מעיקרא: כודון איש באשת איש.
 47 ומיהו לענין גט לא קמיירי, דאף על גב דמדמי
 48 לה לזדון - בעיא גיטא.

37 שמעון קאזלה. ומאי הוה לה למיעבד - מיאנס אנסה. ועוד תניא: גל ערוות שפתורה אין צריכות תימנו גט חוץ
 38 מאשת איש שניסת על פי בית דין. על פי בית דין הוא דבעיא גיטא, על פי עדים - בנשאת איש באשה,
 39 אידי ואידי לא בעיא גט. אלא לאו - רבנן היא. לעולם רבי שמעון היא, ותרין הכי: רבי שמעון אומר עשו בית דין בהוראתן -
 40 כבונות איש באשה [ובעיא גט], על פי עדים - בשלא כבונות איש באשה [ולא בעיא גט]. רב אשי אמר: לענין איסורא קתני, והכי
 41 קאמר: עשו בית דין בהוראתן - בודון איש באשה ומיתסרא על בעלה, על פי עדים - בנשאת איש באשה ולא מיתסרא על בעלה.
 42 רבינא

1 רבינא אמר לענין קרבן קתני - עשו בית דין בהוראתן כבודן איש באשה.
2 וליכא למימר משום דחשיבא במזידה הוא ולא מחייבא קרבן, משום דהוי לה
3 למידק - דהא תנן (יבמות פ"ב) הוראה בית דין לנישא חזרה וקלקלה - הייבת בקרבן, שלא
4 הוראה אלא לנישא. ויותר קרובה היא למידד כשקלקלה מכשניסת. אלא טעמא משום יחיד

5 שעשה בהוראת בית דין פטור, דהכי אית ליה
6 לרבי שמעון בפרק קמא דהוריות (ג.ב.) והאי דנקט
7 הכא כבודן איש באשה - סימנא בעלמא הוא.
8 מלכות יון כו' - הוא דאמר בעבודה ורה
9 (י.א.) בגולה אין מונין אלא למלכות
10 יון בלבד - ואמר רבנא רתם: דהיינו בשאר
11 שטרות. דבגט שייך שלום מלכות, דדבר גדול
12 הוא בעיניהם להפריד איש מאשתו, ואין מונין
13 אלא למלכות אותה העיר בלבד.
14 היה במזרח וכתב במערב - לא כמו שפירש
15 רבינו יהודה בן נתן דאבעל קאי, דבהדיא
16 אמרין בגיטין (פ.א.): "היה במזרח" מאן אילימא
17 בעל - היינו שעה שם בעירו. אלא סופר, כדאמר
18 ליה רב לספר: כי יתיבתו בהיני כתובו בהיני כו'.
19 ואם תאמר: בשלמא בעדים - צריך לכתוב מקום
20 שחוממים, דאיכא קפידא, שכיולין לבא ליה
21 חומה, אבל בסופר - מאי קפידא איכא? ועוד
22 תימה: דעבשי נהגין לכתולה שהסופר כותב
23 כתובה בעיר זו, ויתולה לחתן לעיר אחרת שהוא
24 מקום חופה, וכותבין שם עיר החופה ששם
25 חותמין! ושמיא יש לומר: הא דנקט הגמרא "היה
26 סופר במזרח" - לאו דוקא משום סופר, אלא
27 משום עדים. אלא משום דמתנין קתני "היה
28 במזרח" לשון יחיד, דמשמע סופר, ואורחא
29 דמילתא דבמקום שהסופר כותב שם עדים
30 חותמים. וליכא פסולא אלא משום עדים. ורב
31 דקאמר נמי לסופרים - לא היה מקפיד אלא
32 משום עדים. ובשאר שטרות, אפילו שניה מקום
33 עדים דיעבר כשר, כדקתני "ביחד דיני ממונות"
34 (סנהדרין ל"א): שטר שזמנו כתוב באחד בניסן,
35 אף על פי שבאו עדים ואמרו "ביחד בניסן עמנו
36 היתם" - שטר כשר ועדיו כשרים, היישנין שמיא
37 איהורוהו וכתבוהו, אלא בניסן החמירו. והא
38 דגישין המאחרים כשרים - היינו כשהעדים
39 וחסופר היו באותה העיר בזמן הכתוב בגט. ואם
40 תאמר: מצאו באשפה אמאי כשר לרבי מאיר?
41 נחוש שמא איהרו וכתבו, ולא חש הסופר להיות
42 בעיר ביום הכתוב בו, ודוק לאשפה! והודיא דהיה
43 במזרח כרבי מאיר נמי אתי, כדמוכח ב"המגשר"
44 (גיטין פ"א) לפירוש רבינו חם גבי גיטין פסולים,
45 דפרין: והא איכא שלום מלכות. דפירש דלאו
46 אשלום מלכות קפדין, דההוא מותר אפילו
47 לכתולה לרבינו רבני מאיר, כמו שאנו כותבים
48 לברייתא עולם. אלא מסיפא דהיה במזרח וכתב
49 במערב פריך, וכן מוכח בפירוש רבינו וננאל
50 דגרסי: האיכא כתב לשם מלכות כו'. משמע
51 דמסיפא פריך, ומוכחא סוגיא דאתאי רבי מאיר.
52 ואומר רבינו יצחק: דלא מחוקקין ליה כמאחר,

53 דמסתמא בו ביום שנמצא נכתב, כמו שמוכיח מתוכו, ומסתמא שם היה הסופר וכתב מקומו. אי נמי: בידוע שהסופר שם. **תא שמע**
54 למימר "איבעי ליה לאמתו", שהיתה בחוקת איסור לשוק עומדת, ואין לה להנשא עד שיתברר הדבר שמתרת לשוק. אבל כאן - בחוקת היתר לשוק עומדת. **תא שמע** כתב סופר גט
55 לאיש כו' - סלקא דעתך דהכא לא שייך איבעי לה לאקרוי גיטא, כמו לעיל דמיירי אפילו אקריאת גיטא אחר כתיבה קודם תנינה, ועייליה ליה ידה ואיחף. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי
56 לגיטא לאחר שנתן לה הסופר. **תא שמע** שניה שמו ושמה כו' - כגון שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל, והיה ביהודה וכתב שם של גליל. סלקא דעתך דהכא מאי הוה לה
57 למיעבר? אף על פי דלאקרוי לגיטא - און סלקא דעתך כשר, ומשני: דאיבעי לה לאקרוי גיטא ולאשלו ולאסוקי דעתא דכאן ביהודה אי שמו כן. **תא שמע** כנסה כשר - סלקא
58 דעתך דהכא לא שבעה כל כך דלא איבעי לה לאסוקי אדעתא אדעתא דמפסיל בחכי. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי גיטה דברבי הירבה. ואין הגמרא מביא הנה משניות כשר - סלקא
59 אלא כסדר הראוי להקשות לו אחר זה. דלא מיתרצא אדעתא בשיניא בשיניא. כדפירשית. **שם** עירו ושם עירה - נראה לרבינו יצחק דלא חיישין לכתוב בעמידתו באותו יום,
60 אלא מקום עיקר דירתו. דהא בגיטין הבאים ממדינת היאם אי אפשר לידע מקום עמידתם באותו יום.

1 ולא מייחא קרבן - יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, כדילפינן בהוריות (ב.ב.)
2 מיבעושתיה. הך קמייחא - דקתני: חוץ מאשת איש - כולה רבנא היא, ולא תיחני
3 "שניסת", דמשמע אבל בעדים לא, אלא תריץ "ושניסת", ומשומעין תריזיה. חוץ מאשת
4 איש - דהיינו בעדים. ושניסת על פי בית דין - בעד אחד, דתריזיהו בעו גט. וכיון דבעינן

5 גיטא אלמא מילתא היא ומתסרא אקמא. **כתב**
6 לשם מלכות שאינה הונת - סופר שהיה צריך
7 למנות למלכי ישראל, או לשם מלך נכרי של
8 אותה מלכות, וכתב לשם מלכות אחרת, כגון
9 לשם מלכי רומי. ותנא קרי לה שאינה הונת -
10 משום דאין להם לא כתב ולא לשון, כדכתיב
11 (עובדיה א'): "כזוי אתה מאד". **תנא מזה ומה**
12 - אם ניסת באותו גט. כל הדרביים - כל הנהך
13 קלקולי דמתניחין מאי הוה לה למיעבר -
14 סבורה היתה שהוא גט כשר. לאקרוייה לגיטא -
15 לפני חכם. והלכה צרתה ונשאת לשוק -
16 שנפטרה לייבום צרתה. ואחר כך נמצאת זו
17 אילונית, ויאן ביאתה פוטרת צרתה, כדאמר
18 בפרק קמא (י"ב,א): פרט לאילונית שאין יולדת.
19 **תנא** - צרתה מזה שניסת לו ומיבמה. ורבי
20 עקיבא היא (צ"ב,א) דעביד חיביי לאיין כגון
21 יבמה לשוק כחיביי כריתות. כאשת איש ממש.
22 כל עריות שאמרו פוטרות צרותיהן - לשוק
23 בלא הליצה יבום, כגון חמש עשרה נשים בפרק
24 קמא (ב.ב.). הלכו צרות אלו ונשא - לשוק
25 ונמצאת הערוה אילונית ונודע שהזוקקה צרתה
26 לייבום למפרע. דערוה אילונית אינה פוטרת
27 צרתה, דאילונית מקח טעות הוא, ולאו אשתו
28 היא ואין זו צרת ערוה, חזקה ליבם כדתנן
29 שבפרק קמא (שם): וכולן שמתו או שמיאנו או
30 שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות. **תנא** -
31 הצרה מזה ומה כו'. נש לאיש ושוב לאשה -
32 שהבעל נותן שכר הגט, והאשה כותבת שובר
33 לגבות כתובתה מן בעלה ולתת לו השובר,
34 שאם לא היתה נותנת לו שובר לא יפרע לה
35 כתובה. ונתנו זה לזה - כסבורה זו לקבל גט
36 מיד בעלה וקבלה שובר, והיא נתנה לו גט. נש
37 קרה - בגט מקושר קמירי, כדאמר בבבא
38 בתרא (ק"א,א): גט פשוט - עריו מתוכו, גט
39 מקושר - עריו מאחוריו. כשהיה כופלו חותם
40 העד על הכפל וחזרו וכופלו חותם עד שני וכן
41 שלישי. ואם היו קשריו מרובים מעדיו - היינו
42 גט קרה, ופסול. סבר למיעבר עובדא במאי הוה
43 לה למיעבר - ולהחזיר לבעלה אשת איש
44 שנשאת בעדים. והתנא כל הני - ולא אמרין:
45 מאי הוה לה למיעבר. אמר ליה ולא שנינו
46 אמר ליה ואשינוי לסמוך - אם זה דחוק
47 ומתריך לדחוק התשובה - אגן ממילא שמעינן
48 דלא אמרין מאי הוה לה למיעבר. ופסק -
49 ונמנע ולא עבד עובדא. ולקלא לא חיישין -
50 אם ניסת בבית דין, ואחר כך יצא קול שבעלה
51 חי, ולפנינו לא בא.

כל
כל
כל עריות כו' - סלקא דעתך כבונס יבמות שייך
למימר "איבעי ליה לאמתו", שהיתה בחוקת איסור לשוק עומדת, ואין לה להנשא עד שיתברר הדבר שמתרת לשוק. אבל כאן - בחוקת היתר לשוק עומדת. **תא שמע** כתב סופר גט
לאיש כו' - סלקא דעתך דהכא לא שייך איבעי לה לאקרוי גיטא, כמו לעיל דמיירי אפילו אקריאת גיטא אחר כתיבה קודם תנינה, ועייליה ליה ידה ואיחף. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי
לגיטא לאחר שנתן לה הסופר. **תא שמע** שניה שמו ושמה כו' - כגון שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל, והיה ביהודה וכתב שם של גליל. סלקא דעתך דהכא מאי הוה לה
למיעבר? אף על פי דלאקרוי לגיטא - און סלקא דעתך כשר, ומשני: דאיבעי לה לאקרוי גיטא ולאשלו ולאסוקי דעתא דכאן ביהודה אי שמו כן. **תא שמע** כנסה כשר - סלקא
דעתך דהכא לא שבעה כל כך דלא איבעי לה לאסוקי אדעתא אדעתא דמפסיל בחכי. ומשני: דאיבעי לה לאקרוי גיטה דברבי הירבה. ואין הגמרא מביא הנה משניות כשר - סלקא
אלא כסדר הראוי להקשות לו אחר זה. דלא מיתרצא אדעתא בשיניא בשיניא. כדפירשית. **שם** עירו ושם עירה - נראה לרבינו יצחק דלא חיישין לכתוב בעמידתו באותו יום,
אלא מקום עיקר דירתו. דהא בגיטין הבאים ממדינת היאם אי אפשר לידע מקום עמידתם באותו יום.

במות דף צא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה" – עזו והדר" (ליום שבת קודש) קצה

1 לשוק, ואנוסה היא. דוחה הגמרא: איבעי לה לאמיתוי – היה לה
 2 להמתין עד שיתברר אם היבמה איילונית או לא, וכיון שנישאת
 3 קודם לכן קנסוה.
 4 ראייה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב, תא שמע,
 5 שנינו במשנה (גיטין פ), כל עריות שהיו נשואות לאדם שמת בלא
 6 בנים, והן אסורות באיסור כרת על אחיו שהוא היבם, כגון שהיא
 7 בתו של היבם, שאמרו שהן פטורות מיבום וחליצה את צרותיהן –
 8 את הנשים האחרות שהיו לבעל, אם הלכו הצרות ונשארו לאחרים,
 9 ונמצאו אלו העריות איילוניות, ומתברר שקדושיה של האיילונית
 10 למת היו קדושי טעות, וצרתה אינה צרת ערוה כלל וחייבת ביבום
 11 וחליצה, ונישאת באיסור, תצא מזה ומזה וכל הדרבים האלו בה.
 12 ואמאי קנסו אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא ידעה
 13 שצרתה איילונית. דוחה הגמרא: איבעי לה לאמיתוי – היה לה
 14 להמתין עד שיתברר האם צרתה איילונית, וכיון שלא המתינה
 15 והתברר שהיתה צרתה איילונית, קנסוה.
 16 ראייה נוספת: אמר רבא, תא שמע, שנינו במשנה (שם), אם כתב
 17 הסופר גט לאיש, לגרש בו את אשתו, וכן כתב שובר – שטר פרעון
 18 על הכתובה, לאשה, שחתן לבעלה לאחר שירע לה את כתובתה,
 19 וכשנסר להם הסופר את השטרות, מנע ונתן את הגט לאשה ואת
 20 השובר לאיש, והם נתנו את השטרות זה לזה וזה לזה, ולפי האמת
 21 אינה מגורשת, שהרי לא נתן לה הבעל את הגט, אך הם לא
 22 הבחינו בכך והלכה ונשאת, ולאחר זמן ראו שהרי הגט יוצא מתחת
 23 ידי האיש, ולא נתנו מעולם לאשה, ושובר יוצא מתחת ידי האשה,
 24 והבינו שאינה מגורשת, תצא מזה ומזה, וכל הדרבים האלו בה.
 25 ואמאי קנסו אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא היה לה
 26 לחשוש שהוחלפו השטרות, ואנוסה היא. דוחה הגמרא: איבעי לה
 27 לאקריוי לנימא – היה לה להקרות את הגט לפני מי שבקי בו,
 28 שיאמר לה שאכן קיבלה גט.
 29 הגמרא מביאה ראייה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב
 30 אשי, תא שמע, שנינו במשנה (שם) שנה הסופר את שמו של הבעל
 31 וכן אם שינה את שמה של האשה, או ששינה את שם עירו ושם
 32 עיריה, שפסלו חכמים גט זה, ונישאת על פיו, תצא מזה ומזה וכל
 33 הדרבים האלו בה. ואמאי, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי לא
 34 ידעה שהגט נפסל בכך. דוחה הגמרא: איבעי לה לאקריוי לנימא
 35 לפני חכם היודע בגיטין.
 36 חכמים תיקנו (ב"ב קט) שהכהנים יגרשו את נשותיהם בגט מקושר,
 37 והוא גט שכל שורה שכותבים בו כופלים אותה על השורה
 38 הקודמת וקושרים אותה, ועד חותם על גבי הקשר, ומתוך כך
 39 עשייתו נמשכת זמן רב. ותיקנו כך לפי שכהנים קפדנים הם
 40 ועשויים לגרש מתוך קפדנותם, וכשיתחרטו לא יוכלו להחזיר את
 41 נשותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולכן תיקנו להם גיטין כאלו
 42 שעשייתם ארוכה, כדי שבינתיים תתישב דעתו של הכהן וימנע
 43 מלגרשה. הגמרא מביאה עתה משנה העוסקת בגט מקושר שלא
 44 חתמו עדים על כל קשריו, והוא מכונה 'גט קרח', לפי שיש בו
 45 שורה שלא חתמו בה עדים, והיא 'קרחת' מחתימות.
 46 מביאה הגמרא ראייה נוספת לדחות את סברת רב ששת: אמר
 47 רבינא, תא שמע, שנינו במשנה (גיטין פא), כנסה – נשא אדם את
 48 גרושת הכהן, שהתגרשה בגט קרח, והוא גט מקושר שלא חתמו
 49 עדים על כל קשריו, והוא פסול, תצא מזה ומזה בו, ואף כאן קשה,
 50 הרי לא ידעה שהגט נפסל בכך, והיא אנוסה. דוחה הגמרא: איבעי
 51 לה לאקריוי לנימא – היה לה להקרות את הגט לפני חכם. נמצא
 52 שדחתה הגמרא את כל הקשויות על כרתו של רב ששת, שיש
 53 להתיר את אותה אשה מחמת שהיא נחשבת כאנוסה בדבר.
 54 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רב פפא כפר – סבור היה, למיעבד
 55 עובדא – לעשות מעשה פמאי הוה לה למיעבד, כלומר, באשה
 56 שנישאת על פי שני עדים שהעידו שמת בעלה, והוברר שהיה
 57 בעלה חי, ורצה להחזירה לבעלה משום שהיא נחשבת אנוסה. אמר
 58 ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, והתניא כל הני מתנייתא
 59 – והרי נשנו כל אותן משניות שהבאנו לעיל, ומהם מוכח שאף

1 הגמרא מביאה דחיה נוספת לראיית רב ששת מהברייתא: רבינא
 2 אמר, באמת רבי שמעון מודה שאשה הנישאת על פי עד אחד
 3 צריכה גט, ומה שאמר בברייתא שעשו חכמים בהוראתן בודון
 4 איש באשה, ומשמע שהנישאת על פי עד אחד אינה צריכה גט,
 5 אין זו ראייה, כיון שרק לענין חיוב קרפן קתני, וכך אמר רבי שמעון,
 6 עשו בית דין בהוראתן, את הנישאת על פי עד אחד, כידון איש
 7 באשה, ולא מתא – ואינה מביאה קרפן, כשם שאין מביאים קרבן
 8 על המזיד, אבל הנישאת על פי עדים עשאה בשגגת איש באשה
 9 ומתא קרפן, אך לא אמר רבי שמעון שהנישאת על פי עד אחד
 10 אינה צריכה גט, וניתן להעמיד כמותו את הברייתא המצריכה גט.
 11 עד עתה בכל הדחיות של הגמרא סברנו שהברייתא הראשונה
 12 סוברת כרבי שמעון, ופירשנו שהוא סובר שהנישאת בעד אחד
 13 צריכה גט. עתה מתרצת הגמרא שהברייתא לא נאמרה בשיטת
 14 רבי שמעון. מתרצת הגמרא: ואיבעי תאמא – ואם תרצה תתריך
 15 כך, הא קמיתא – הברייתא הראשונה שמשמע ממנה שנישאת על
 16 פי עד אחד צריכה גט, כדעת רבנן היא, ובאמת רבי שמעון סובר
 17 שגם בנישאת על פי עד אחד אינה צריכה גט, וכמו שדייק רב
 18 ששת מהברייתא שהיה, אך אין להוכיח מהברייתא שדיוק רב
 19 הנישאת על פי עד אחד צריכה גט, ואילו הנישאת על פי שני
 20 עדים אינה צריכה גט, וממילא אסורה על בעלה, ותריך תבי –
 21 אלא כך נתרץ את לשון הברייתא, כל העריות שבתורה אין
 22 צריכות הימנו גט, הוין מאשת איש, והיינו הנישאת על פי שני
 23 עדים, וממי שנישאת על פי בית דין, והיינו הנישאת בעד אחד,
 24 ומבואר בברייתא ששתייהן צריכות גט, וכיון שצריכה גט מהשני
 25 הרי היא נאסרת על הראשון, ונמצא שהברייתא אינה עוסקת רק
 26 בנישאת על פי עד אחד, אלא גם בנישאת על פי שני עדים, ואף
 27 בה נחלקו רבי שמעון וחכמים, ולכן הוצרך רב לפסוק הלכה כרבי
 28 שמעון, שהנישאת בשני עדים, מותרת לבעלה.
 29 עד כאן דחתה הגמרא בכמה אופנים את ראיית רב ששת
 30 מהברייתא, עתה מקשה הגמרא גם על סברתו שאשת איש
 31 שנישאת על פי שני עדים, נחשבת אנוסה, ומותרת לבעלה
 32 הראשון. מקשה הגמרא: מתיב עילא, מי אמרינן – וכי אנו אומרים
 33 סברא זו דמאי הוה לה למיעבד – ממה היה בידה לעשות, ולכן דינה
 34 כאנוסה ואין קונסים אותה, והתני במשנה (גיטין עט), סופר שכותב
 35 גט בבבל, וכתב את הזמן לשם – לפי מנין שנות מלכות שאינה
 36 הזנת – מלכות רומי, לשם מלכות מדי, לשם מלכות יון, למנין
 37 השנים שעברו ממנין תבית – בית המקדש, או למנין השנים שעברו
 38 מחורבן תבית, שבכל אלו ביטל את תקנת חכמים לכתוב את הזמן
 39 לפי מקום הכתיבה, וכן אם היה הסופר מצד מזרח של המדינה,
 40 וכתב בגט שהוא מצד מערב, או שהיה במערב וכתב במזרח, גיטין
 41 אלו פסולים, ואם נשאת לאחר תצא מזה ומזה – מהבעל הראשון
 42 והשני, וכל הדרבים האלו – הקנסות ששנינו במשנה, נוהגים בה.
 43 ולסברת רב ששת יש להקשות, אמאי – מדוע קונסים אותה, לנימא
 44 – נאמר מאי הוה לה למיעבד, הרי היתה סבורה שהגט כשר, ולא
 45 נקנסה.
 46 מתרצת הגמרא: באופנים אלו אין היא אנוסה, משום דאיבעי לה
 47 לאקריוי לנימא – היתה צריכה להקרות את הגט לפני חכם הבקי
 48 בגיטין, שיאמר לה אם הגט כשר, וכיון שלא עשתה זאת, קנסוה.
 49 אבל בנישאת על פי שני עדים לא היה לה מזה לעשות ולא קנסוה.
 50 מביאה הגמרא ראייה אחרת לדחות את סברת רב ששת: אמר רב
 51 שימי בר אשי, תא שמע, שנינו במשנה (שם פ), הניבס את יבמתו,
 52 שמת אחיו בלא בנים והיו לו לנפטר שתי נשים, וייבם את האחת
 53 ובכך התיר את צרתה לשוק, והלכה צרתה ונשא את אחר,
 54 ואחר כך נמצאת זו – הראשונה שהתייבמה, שהיא איילונית – אינה
 55 ראויה ללדת, והיא פטורה מיבום, והתברר שיבומה אינו יבום ולא
 56 התיר את צרתה, ונמצא שנישאת הצרה לאחר בזמן שהיא זקוקה
 57 ליבום, תצא הצרה מזה ומזה – מהיבם, וממי שנישאת לה, וכל
 58 הדרבים האלו שקנסו חכמים נוהגים בה. וקשה, אמאי קונסים
 59 אותה, נימא, מאי הוה לה למיעבד, שהרי סברה שהיא מותרת

המוחזקת לנו כאשת איש, להינשא.
 מביאה הגמרא ענין נוסף שמצאנו בו שעד אחד נאמן: והנן נמי
 במשנה בכריתות (א) לגבי חיובי קרבן חטאת, אם עד אחד אומר
 לו לאדם אכלת חלב, וחיוב אתה להביא אתה קרבן חטאת, והוא –
 האדם עצמו אומר לא אכלתי, פטור מקרבן. ויש לדייק, דמקמא
 שהוא פטור מקרבן היינו משום דאמר לא אכלתי, והוא מכחיש את
 דברי העד, הא אם אישתיק – שתק ולא הכחיש את העד, מהימן
 העד לחיבו קרבן מן התורה, ואין אנו חוששים שמה העד משקר,
 ונמצא שאותו אדם מביא בהמת חולין ומקריבה בעורה שיש בזה
 איסור תורה, אלמא, עד אחד מהימן מדאורייתא להתיר איסורים.
 וכיון שהתברר מכל המקומות הללו שעד אחד נאמן, מבררת
 הגמרא: מנא לן – מנין לנו שעד אחד נאמן מהתורה להתיר
 איסורים. מבאר הגמרא: דתניא בברייתא, נאמר בתורה לגבי
 חיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כח) 'או הודע אליו הפאתו אשר חטא
 והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה, ויש לדרוש מתיבת
 'אליו' שחיוב קרבן הוא דוקא אם נודע לו החטא מידיעת עצמו,
 ולא שזידיעוהו אחרים את חטאו. מבררת הברייתא: יכול היית
 לומר שאף על פי שאינו מכחיש בעדו והוא פטור מלהביא קרבן,
 כיון שסוף סוף הידיעה על החטא באה לו על ידי העד, תלמוד
 לומר 'או הודע אליו' מכל מקום, דקדק הכתוב וכתב 'הודע' ולא
 כתב 'ידע' ללמד שאף כשידיעתו היא רק על ידי העד, כיון שאינו
 מכחישו, הרי היא נחשבת כידיעת עצמו, וחיוב קרבן. מסיימת
 הגמרא את ראייתה: תיבי דמי – ובאיה אופן הוצרכה הברייתא
 ללמוד מהפסוק שדיעה מכח עדות נחשבת כידיעה, אילמא דאתו
 תרי – אם נאמר שמדובר כשבאו שני עדים והעידו שאכל חלב,
 ולא קא מכחיש להו – והוא עצמו אינו מכחיש את דבריהם, אם כן
 קרא למה לי, והרי דין פשוט הוא ששני עדים נאמנים, ובואי עליו
 להביא קרבן, אלא לאו, מדובר בחד – שרק עד אחד העיד על כך,
 ובוה דרשה הברייתא מהפסוק דכי לא קא מכחיש ליה, מהימן –
 שאם אינו מכחיש את העד נאמן העד לחיבו קרבן, וסומכים על
 עדותו לחיבו קרבן ואוכלים הכהנים את הבשר, ואין חוששים
 שמה הוא משקר ונמצא שאכלו חולין בעורה. שפע מינה – ומוכח
 מדין זה שעד אחד נאמן מהתורה להתיר איסורים.
 הגמרא מנסה לדחות את הראיה מהברייתא. מקשה הגמרא:
 ומפאי דמשום דמהימן – מנין שחיוב בהבאת קרבן הוא משום
 נאמנותו על העד, דלמא זהו משום דקא שתיק כשהוא שומע את
 העד שאומר שאכל חלב, ושתיקה כהודאה: תדע, דתנינן בסיפא של
 מחמת הודאתו שחטא ולא מחמת עדות העד, ולעולם עד אחד
 אינו נאמן להתיר איסורים. מוסיפה הגמרא ומוכיחה שסיבת
 החיוב היא מחמת ששתיקה כהודאה: תדע, דתנינן בסיפא של
 המשנה בכריתות אמרו לו שנים אכלת חלב, והוא מכחיש ואומר
 לא אכלתי, פטור. רבי מאיר מתייב, ומבאר רבי מאיר את טעמו,
 אמר רבי מאיר, קל וחומר, אם תביא ויהו שנים ליד מיתה חמורה –
 אם שני עדים יכולים לחיבו מיתה, אם יעידו עליו שהרג את
 הנפש, אף שהוא מכחיש ואומר לא הרגתי, האם לא יביא ויהו ליד
 קרבן חלל, ובואי שיכולים לחיבו קרבן אף שהוא מכחיש. אמרו
 לו חכמים, אף שבכל דבר עדים נאמנים נגד דבריו, לגבי קרבן
 נאמן האדם עצמו יותר מהעדים, שכן מה אם רצה לומר לעדים,
 אמנם כדברכם שאכלתי חלב, אך מויד היתני בכך, ואיני חייב
 קרבן, שבזה אין העדים יכולים להכחישו ולומר שוגג היית, לכן
 אף כשאומר לא אכלתי כלל, נאמן במיגו שהיה אומר מויד היית,
 ומבטל את חיוב הקרבן שעל ידי העדים. מסיימת הגמרא את
 ראייתה: וכיון שנחלקו חכמים על רבי מאיר בסיפא, לגבי שני
 עדים, יש לברר, ברישא, לגבי עד אחד האומר אכלת חלב,
 שמודים חכמים שאם הוא שותק מחיבו העד קרבן,

המשנה מביאה תנאים החולקים על דברי תנא קמא בחלק
 מדבריו: רבי יוסי חולק על דברי תנא קמא הסובר שאין לה כתובה
 כלל, ואומר שיש לה כתובה, וכתובה על נכסי בעלה הראשון. רבי
 אלעזר חולק על דברי תנא קמא שאמר שאין הראשון והשני
 זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואומר, שהראשון
 זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, שלא קנסו חכמים
 את בעלה הראשון בדברים שהם לטובתו. רבי שמעון חולק על
 דברי תנא קמא שאמר שאם מתו אין אחי שניהם מייבמים אותה,
 ואומר, שביאתה על ידי יבום או חליצתה מאחיו של ראשון, שופרת
 היא לכתחילה את צרתה, ושלא כדברי תנא קמא שלכתחילה
 אסור לו לייבמה. ועוד חולק רבי שמעון על דברי תנא קמא שאמר
 שאם בא עליה הראשון הולד ממזר מדברי סופרים, ואילו רבי
 שמעון סובר שאין תולד ממנו ממזר, אפילו מדברי סופרים.

המשנה מבאר עתה את דינה של אשת איש שנישאת על פי שני
 עדים: ואם ניסת שלא ברשות בית דין, שבאו שני עדים ואמרו לה
 מת בעליך וניסת על פיהם, שבאופן זה היא מותרת להינשא
 מעיקר הדין ואינה צריכה לרשות בית דין, ואחר כך חזר בעלה
 הראשון, מותרת לחזור לו, כיון שהיתה אנוסה במה שנישאה
 לשני, ואשת איש שגאסה אינה נאסרת על בעלה.

המשנה מביאה חילוק נוסף בין הנישאת על פי עד אחד לבין
 הנישאת על פי שנים: ניסת על פי בית דין, והינו על פי היתר של
 עד אחד, תצא מבעלה הראשון והשני וכמו שהתבאר, ופטורה מן
 הקרבן – חטאת, כדין יחיד שעשה בהוראת בית דין שפטור מקרבן.
 אבל אם לא ניסת על פי בית דין, אלא על פי שני עדים, תצא
 מבעלה השני והיא תינתן בקרבן חטאת, כיון שלגבי חיוב קרבן
 אינה נחשבת אנוסה אלא שוגגת, שהיה לה להמתין. אומרת
 המשנה: יפה כח בית דין, כשנשאת על פיהם, שפטורה מן הקרבן,
 וכמו שהתבאר שאם נשאת על פי עד אחד ובהיתר בית דין,
 פטורה מקרבן.

המשנה מביאה אופן שאף כשהתירוה בית דין להינשא חייבת
 קרבן: הוזהר בית דין שהיא מותרת לינשא, והלכה נקלקלה, כגון
 שהיתה אלמנה ונישאת לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט, וכן
 אם עברה על שאר איסורי לאוין של נישואין, תינתן בקרבן, כיון
 שלא התירוה בית דין אלא לינשא לאחר כדין, ולא לעבור איסורים.
 וכיון שנישואיה היו באיסור, חייבת קרבן.

גמרא

שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא
 בעלה תצא מזה ומזה'. הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין זה.
 מדייקת הגמרא: מפקתני בסיפא של המשנה שאם נשאת שלא
 ברשות בית דין מותרת לחזור לו – לבעלה הראשון, ולא קנסיה
 בכל הקנסות המבוארים ברישא, בודאי הכוונה שנישאת שלא
 ברשות בית דין, אלא בעדים, שסמכה האשה על דברי שני עדים
 שאמרו לה 'מת בעליך', ולא היתה זקוקה להיתר בית דין כדי
 להינשא. ואם כן מכלל ו-משמע דרישא של המשנה, שקנסה בכל
 הקנסות, ווסקת באופן שניסת ברשות בית דין שהתירוה להינשא
 ובעדותו של עד אחד שהעיד שמת בעלה. ולפי זה יש לדייק, אלמא
 – מוכח, שעד אחד נאמן מן התורה להתיר את האשה להינשא,
 ולכן התירו לה בית דין להינשא על פיו.

מביאה הגמרא ראייה נוספת לכך שעד אחד נאמן: והנן נמי במשנה
 להלן (קכב) לענין שמשאיין אשה על פי עד אחד, הוהוין ליהויות
 משיאיין אשת איש שהעידו עליה שמת בעלה עד מפי עד, ואפילו
 אשה, שהיא פסולה לסתם עדות, שמעידה ששמעה מפי אשה
 אחרת, ואשה מפי עד מפי שפחה. ומשמע שלעדות אשה אפילו
 עד אחד נאמן, אלמא, עד אחד מהימן מן התורה להתיר את

7 סִפָּא בענין חלוקת המעשרות בגורן, מְאֻרְקָת, אף שהאיסור נהוג
8 גם בנושאה.
9 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין נתינת מעשר ראשון
10 לכהנים: תְּנוּ רַבְנָן, תְּרוּמָה נִתְּנָה לְכֹהֵן, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן נִתֵּן לַלֵּוִי,
11 דהיינו רק ללווי, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר,

1 מקשה הגמרא: אִי הָבִי שְׂכוּנוֹת הַמַּשְׁנָה לְאִסּוּר חִלּוּקָת מַעֲשֵׂר
2 בגורן לְמֵאוֹרֶסְתָּ לְלוֹוִי, מַאי אִירָא - מְדוּעַ נִקֵּט הַתַּנַּא דְּרוּקָא
3 מְאֻרְקָת, אִפִּילוּ נִשְׂוָה נִמְי לֹא יִחַלְקוּ לָהּ מַעֲשֵׂר בְּגוֹרָן. מִתְרַצָּת
4 הגמרא: אִירָא דִּהְנָא רִישָׁא - אַגַּב שֶׁנִּשְׁקַט בְּרִישָׁא [שְׁעוֹסֶקֶת בְּעֵינֵי
5 אֲבוּלַת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר] מְאֻרְקָת, וְזֶה בְּדוּקָא שֶׁהָרִי הַנְּשׂוּאָה לְכֹהֵן
6 אוֹכֵלֶת בְּתֻרְמוּהָ, וְהַנְּשׂוּאָה לְלוִוִי אוֹכֵלֶת בְּמַעֲשֵׂר, לִכְךָ תִּנָּא נִמְי

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' ב

52 דברי רבי נחמיה כך, רַבִּי נְחֻמְיָה אוֹמֵר, כָּל מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה
53 עַד אֲחֵד, תֵּלֵף אֲחֵד רוֹב דְּעוֹת, וְגַם אִם יֵשׁ עֵדִים פְּסוּלִים הוֹלְכִים
54 אַחַר רוֹב דְּעוֹת וְהֵם נֹאמְנִים. וְעָשׂוּ עֲדוֹת שְׁתֵּי נְשִׁים בְּעֵדוֹת
55 הַמְכַחֶשֶׁת דְּבַרֵי אִשָּׁה אֲחֵת, בְּעֵדוֹת שְׁנֵי אַנְשִׁים הַמְכַחֶשִׁים בְּאִישׁ
56 אֲחֵד, שְׂכַשְׁם שֶׁהֵם נֹאמְנִים לְהַכְחִישׁ אֶת הָעֵד הָאֶחָד, אִף שְׁתֵּי נְשִׁים
57 נֹאמְנוֹת נֶגְדַּ אִשָּׁה אַחַת. אַכְּל עֲדוֹת שְׁתֵּי נְשִׁים, שְׁהוּן פְּסוּלוֹת,
58 הַמְכַחֶשׁוֹת בְּאִישׁ אֲחֵד כְּשֶׁר, בְּפִלְגָּא וּפְלִגָּא דְמִי - הָרִי זֶה כַּעַד אַחַד
59 שֶׁמְכַחֶשׁ עַד אַחַד, וְלִכֵּן אִף אִם אִינְהּ מְכַחֶשֶׁת אֶת דְּבַרֵי שְׁתֵּי
60 הַנְּשִׁים הַמַּעֲיִדוֹת שׁוּה בַּעֲלָהּ, לֹא תִצָּא. כִּיּוֹן שֶׁסְּמַכְהָ עַל הָעֵד
61 הָרֵאשׁוֹן שֶׁהָעֵיד שְׂבַעֲלָה מֵת וְנִשְׂאָת עַל פִּיּו, וְהֵאֱמִינְתוּ תוֹרָה לְעַד
62 זֶה כִּשְׁנֵי עֵדִים. ואִין פְּסוּלִים נֹאמְנִים לְהַכְחִישׁוּ, כִּיּוֹן שֶׁנְּחֻשְׁבִים
63 כּוֹלָם כְּגַדּוֹ כַּעַד מֵת עַד אַחַד כְּגַדּוֹ נַשִּׁים, וְכַדְּבָרֵי עוֹלָא, שֶׁבְּמִקְוֶם
64 שֶׁהֶאֱמִינָה הַתּוֹרָה לְעַד אַחַד הָרִי הוּא כִּשְׁנֵים, ואִין עַד אַחַר נֹאמֵן
65 לְהַכְחִישׁוּ, וְהוּא הַדִּין שֶׁאִין כַּמָּה פְּסוּלִים [וְהַחֲשׂוּבִים כַּאֲחַד כְּשֶׁר] נֹאמְנִים לְהַכְחִישׁוּ.

67 שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנָה: 'בֹּאוּ וְאָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעַלְךָ וְנִיֶּסֶת וְאָחֵר כֵּךְ בֹּא בַּעֲלָהּ
68 וְכוּ' צְרִיכָה גַּם מְוָה וְמוֹהָ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא מְרַאשׁוֹן תְּכַיֵּי גַּם
69 - מוֹבֵן הַדְּבַר מְדוּעַ הִיא צְרִיכָה גַּם מְבַעֲלָה הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהָרִי הִיא
70 נְשׂוּאָה לוֹ, אֲלֵא מְשֵׁנִי, אֲמַאי צְרִיכָה גַּם, וְהָרִי כִיּוֹן שֶׁהִיא נְשׂוּאָה
71 לְרֵאשׁוֹן אִין קְדוּשֵׁי הַשְּׁנֵי תוֹפְסִים בָּהּ, וְמָה שְׁחִיו יִחַד זְנוּת בְּעִלְמָא
72 הוּא, וְאִינְהּ צְרִיכָה מִמְנוּ גַּם.

73 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמֵר רַב הוּנָא, בְּאֵמַת מַעֲיָקָר הַדִּין אִינְהּ צְרִיכָה
74 גַּם, וְמָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁשְׁנֵי נוֹתֵן לָהּ גַּם, זוּ וַיְיָרָה, שֶׁאִם תִּצָּא
75 מִמְנוּ לֹא גַּם, חֲשֵׁשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יֵאָמְרוּ בְּנֵי אָדָם שְׂבוּדָאֵי תַּחֲיִלָּה
76 גִּירֶשׁ אוֹתָהּ וְהוּ - [בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן] וְאַחַר כֵּךְ נִשָּׂא אוֹתָהּ וְהוּ - [הַשְּׁנִי],
77 וְהִיתָה אִשָּׁת אִישׁ גְּמוּרָה שֶׁל הַשְּׁנֵי, וְעַכְשָׁיו כְּשִׂיּוּצָאָת מֵהַשְּׁנֵי
78 וְנִשְׂאָת לְאַחַר, יֵאָמְרוּ שֶׁנִּמְצָאָת אִשָּׁת אִישׁ יוֹצֵאָה בְּלֵא גַּם. וְלִכֵּן
79 אָמְרוּ חֲכָמִים שְׂצָרִיכָה גַּם מְשֵׁנִי.

80 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָבִי, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מֵהִסְפָּא שֶׁל הַמַּשְׁנָה [לְהַלֵּן (צ.ב.)
81 דְּקָתְנָי, אֲמֵרוּ לָהּ מֵת בַּעַלְךָ וְנִתְקַדְּשָׁה לְשֵׁנִי וְעֵידִין לֹא נִישְׂאָת, וְאַחַר
82 כֵּךְ בֹּא בַּעֲלָהּ הָרֵאשׁוֹן, מְתַרְתֵּת לְחֻזּוֹר לוֹ. וְהָרִי תֵּתִים נִמְי נִימָא - גַּם
83 שֵׁם נֹאמֵר וְנַחֲשׂוּשׁ לְכֵךְ שֶׁהָרוּאִים שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְשֵׁנִי וְחֻזְרָת
84 לְרֵאשׁוֹן בְּלֵא גַּם, יֵאָמְרוּ שְׂבוּדָאֵי גִירֶשׁ אוֹתָהּ וְהוּ - [בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן]
85 וְקָנְדָּשׁ אוֹתָהּ וְהוּ - [הַשְּׁנִי], וְיֵאָמְרוּ כַּעַת שֶׁהִיא יוֹצֵאָת מֵהַשְּׁנֵי בְּלֵא גַּם
86 וְחֻזְרָת לְרֵאשׁוֹן, שֶׁנִּמְצָאָת אִשָּׁת אִישׁ יוֹצֵאָה שְׂלֵא בְּנֵט. מִתְרַצָּת
87 הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם אִף בְּסִיפָא שֶׁל הַמַּשְׁנָה בְּעִינָא - צְרִיכָה הִיא גַּם
88 מֵהַשְּׁנֵי שְׂקַדְּשָׁה, קוֹדֵם שֶׁתַּחֲזוֹר לְרֵאשׁוֹן.

89 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָבִי, עֵידִין יֵשׁ לְחַשׂוֹשׁ, שִׁיבּוּאוּ הָרוּאִים לֹמֵר
90 שְׂבוּדָאֵי גִירֶשׁ הָרֵאשׁוֹן וְנִתְקַדְּשָׁה לְשֵׁנִי, וְעַתָּה שֶׁהַשְּׁנֵי מִגְרֶשָׁה
91 וְהָרֵאשׁוֹן מְחֻזְרָה, נִמְצָא וְהוּ - [הָרֵאשׁוֹן] מְחֻזְרָה אֶת גִּירוּשְׁתּוֹ
92 מְשִׁתְּתָרְקָת, וְיִטְעוּ לֹמֵר שֶׁמּוֹתֵר לְאָדָם לְהַחֲזִיר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ
93 מִשְׁתַּנְּאֶרְסָה לְאַחַר וְנִתְגַרְשָׁה.

94 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִשְׁנִיתֵינוּ סוֹבֵרֶת בְּרַבִּי יוֹסִי בֶּן בִּיפָר, דְּאָמַר, אָדָם
95 שֶׁגִּירֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה לְאִישׁ אַחֵר וּמַת אוֹ שֶׁגִּירֶשׁ אוֹתָהּ, וְרוּצָה
96 הָרֵאשׁוֹן לְהַחֲזִירָהּ, אַזִּי אִם מִן הַנְּשׂוּאִין - שֶׁכֶּבֶר נִישְׂאָת לְאַחַר,
97 אֲסוּרָה עַל בַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹן, אַבֵּל אִם מִן הָאֲרוּסִין - שְׂרָק נִתְאָרְסָה
98 לְאַחַר, מְתַרְתֵּת. וּמִמִּילָא אִין כֹּל חֲשֵׁשׁ, כִּי אִף אִם יִסְבְּרוּ בְּנֵי אָדָם
99 שֶׁחָלוּ קְדוּשֵׁי הַשְּׁנֵי לֹא תִצָּא תִקְלָה, שֶׁהָרִי אִף אִם בְּאֵמַת הִיוּ
100 הַקְדוּשִׁין חֲלִים, וְהִיא מִגְרֶשָׁה, הִיא הָרֵאשׁוֹן רְשָׁאֵי לְהַחֲזִירָהּ.

101 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא מְדַקְּתֵנִי בְּסִיפָא שֶׁל הַמַּשְׁנָה, אִף עַל פִּי

1 עֲדוֹת עוֹסֶקֶת הַמַּשְׁנָה שְׂעִלְיָה אָמַר שְׂמוּאֵל שֶׁאִם הֵאֱשָׁה מְכַחֶשְׁתּוּ
2 לֹא תִצָּא, אִילִימָא [ו-]אִם נֹאמְרוּ בְּבִי תֵרִי - שֶׁהָעֵידוּ שְׁנֵי עֵדִים שׁוּה
3 שְׂבַא לְפָנֵינוּ הוּא בַּעֲלָה, אִם כֵּן פִּי מְכַחֶשְׁתָּא לִּיהּ מַאי תְּוִי - מָה בְּכֵךְ
4 שֶׁהִיא מְכַחֶשֶׁת אוֹתָם וְאוֹמְרָת שֶׁהוּא מֵת, וְהָרִי וְדָאֵי אִינְהּ נֹאמְנָת
5 נֶגְדַ שְׁנֵי עֵדִים, וּמְדוּעַ לֹא תִצָּא. וְאַלְאֵ אִם תְּפָרַשׁ שֶׁהַמַּשְׁנָה עוֹסֶקֶת
6 בְּחָד - עַד אַחַד הַמַּעֲיִד שׁוּה בַּעֲלָה, וְזֶה אָמַר שְׂמוּאֵל שֶׁאִם
7 מְכַחֶשְׁתּוּ לֹא תִצָּא, הָרִי גַם זֶה בְּזָה קֶשֶׁה, שֶׁהָרִי מִשְׁמַע דְּמַעְיָמָא
8 דְּמְכַחֶשְׁתּוּ - רַק כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְכַחֶשֶׁת אֶת הָעֵד לֹא תִצָּא, הָא - אַבֵּל
9 אִם שְׂתַקָּה וְאִינְהּ מְכַחֶשְׁתּוּ, תִּצָּא מְשֵׁנִי, אִף עַל פִּי שִׁישׁ עַד אַחַד
10 הַמַּעֲיִד שְׂבַעֲלָה מֵת וּמוֹתֶרֶת לְהִינְשָׂא. וּמְדוּעַ, הָאֲמַר עוֹלָא, כָּל
11 מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה לְעַד אֲחֵד בְּעֵדוֹת, הָרִי פְּאֵן שְׁנֵים - נַחֲשׁוּבִים
12 עֲדוֹתוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים הַמַּעֲיִדִים, וְלִכֵּן בָּא עַד אַחַר לְהָעֵיד נֶגְדַ הָעֵד
13 הַזֶּה, אִין הָאֲחֻרּוֹן נֹאמֵן, לְפִי שֶׁאִין דְּבָרֵינוּ שְׁלֵ אֲחֵד מֵתַקְבָּלִים בְּמִקְוֶם
14 [נֶגְדַ] שְׁנֵים. וְאִם כֵּן כַּשֶּׁעַד אַחַד הָעֵיד שְׂמַת בַּעֲלָה, הָרִי הוּא נֹאמֵן
15 כִּשְׁנֵים, כְּמִבּוּאָר לְעִיל (ע"ב), וְנִשְׂאָת עַל פִּיּו, וּמְדוּעַ אִם עַד אַחַד
16 הָעֵיד אַחַר כֵּךְ שׁוּה בַּעֲלָה וְהִיא שְׂתַקָּה וְלֹא הַכְּחִישָׁה, תִּצָּא.

17 הַגְּמָרָא מְבֹאֶרֶת אֶת דְּבַרֵי שְׂמוּאֵל בְּאוֹפֵן אַחֵר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
18 הָבֵא בְּמַאי עֲקָלְנִין - בְּאִיזָה אוֹפֵן אָנוּ אוֹמְרִים שְׂרָק אִם הֵאֱשָׁה
19 מְכַחֶשֶׁת אֶת הָעֵדוֹת לֹא תִצָּא. בְּפְסוּלֵי עֲדוֹת, כְּגוֹן שְׁשֵׁנִי נְשִׁים
20 מִכְּפִסּוּלוֹת לְעֵדוֹת מַעֲיִדוֹת שׁוּה בַּעֲלָה, וְסוֹתוֹרֹת אֶת דְּבַרֵי הָעֵד
21 הָרֵאשׁוֹן הַמַּעֲיִד שְׂבַעֲלָה מֵת, וְבֹאוּפֵן הוּא מְחַדַּשׁ שְׂמוּאֵל שִׁישׁ לְקַבֵּל
22 אֶת עֲדוֹת הַפְּסוּלִים נֶגְדַ דְּבַרֵי הָעֵד הַכְּשֵׁר, לְפִי שְׂבַעֲדוֹת שֶׁל עַד
23 אַחַד הוֹלְכִים אַחַר רוֹב דְּעוֹת, וְאִפִּילוּ שֶׁל פְּסוּלֵי עֲדוֹת, וְכַדְּבָרֵי
24 נְחֻמְיָה, שִׁיבּוּאָר לְהַלֵּן, וְלִכֵּן אִם אִינְהּ מְכַחֶשֶׁת אֶת דְּבַרֵיהֶן, הֵן
25 נֹאמְנוֹת שׁוּה בַּעֲלָה נֶגְדַ הָעֵד, וְתִצָּא. אַבֵּל כְּשֶׁמְכַחֶשֶׁת אֶת דְּבַרֵיהֶן
26 וְטוֹעַנַת שֶׁאִין זֶה בַּעֲלָה, נֹאמְנָת אִף כְּגַדּוֹ רוֹב דְּעוֹת, וְאִינְהּ צְרִיכָה
27 לְיָצֵאת, לְפִי שֶׁאִין פְּסוּלֵי עֲדוֹת נֹאמְנִים לְהָעֵיד עַל אָדָם כִּשֶׁר נֶגְדַ
28 לְיָעִיעַ עֲצֻמוּ אִפִּילוּ הֵם אֵלֶּף, כִּיּוֹן שֶׁאָדָם נֹאמֵן עַל עֲצֻמוּ בְּאִיסוּרֵי
29 בְּדַבְּרָה לֹו. וּמִבֵּיאָה הַגְּמָרָא אֶת דְּבַרֵי רַבִּי נְחֻמְיָה: דְּתֵינָא, רַבִּי
30 נְחֻמְיָה אוֹמֵר, כָּל מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה לְעַד אֲחֵד, יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכֵּךְ
31 שֶׁאִין דִּין 'עֲדוֹת' בְּדַבְּרָה, וְלִכֵּן אִינְהּ הַמְכַחֶשֶׁת אֶת דְּבַרֵיהֶן, הֵן
32 וּמִמִּילָא תֵּלֵף בַּהּ אֲחֵר רוֹב דְּעוֹת, וְאִפִּילוּ שֶׁל עֵדִים פְּסוּלִים, וְלִכֵּן
33 עָשׂוּ - הַחֲשִׁבוּ עֲדוֹת שְׁתֵּי נְשִׁים הַמְכַחֶשֶׁת בְּאִישׁ אֲחֵד, אִף שְׁהוּן
34 פְּסוּלוֹת וְהוּא כְּשֶׁר, בְּעֵדוֹת שְׁנֵי אַנְשִׁים הַמְכַחֶשֶׁת בְּאִישׁ אֲחֵד, וְלִכֵּן
35 שֶׁהַשְּׁנֵים נֹאמְנִים כְּגַדּוֹ, וְאִף שְׁתֵּי נְשִׁים נֹאמְנוֹת נֶגְדַ עַד אַחַד, לְפִי
36 שֶׁהוֹלְכִים אַחַר רוֹב דְּעוֹת.

37 בִּיאוֹר נוֹסֵף בְּדַבְּרֵי שְׂמוּאֵל: וְאִיבְעִית אִימָא, כָּל הִיכָא דְּתֵתֵא עַד
38 אֲחֵד בְּשֵׂר מַעֲיָקָרָא - כֹּכַל אוֹפֵן שְׂבַא עַד אַחַד מִתַּחֲיִלָּה. מִקְבָּלִים
39 עֲדוֹתוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים, וְאוּ אִפִּילוּ אִם מָוָה נְשִׁים מַעֲיִדוֹת נֶגְדוּ, בְּעַד
40 אֲחֵד דְּמִינִין - הָרִי כּוֹלֵן נַחֲשׂוּבוֹת כַּעַד אַחַד, וְאִין הוֹלְכִים אַחַר רוֹב
41 דְּעוֹת פְּסוּלוֹת כְּגַדּוֹ עַד אַחַד, וְלִכֵּן אִף אִם אִין הֵאֱשָׁה מְכַחֶשֶׁת אֶת
42 רוֹב הַפְּסוּלוֹת, לֹא תִצָּא, שֶׁהָעֵד הָרֵאשׁוֹן הַכְּשֵׁר שֶׁהָעֵיד שְׂמַת
43 בַּעֲלָה נֹאמֵן כִּשְׁנֵים. אַבֵּל הָבֵא בְּמַאי עֲקָלְנִין - בְּאִיזָה אוֹפֵן אָמַר
44 שְׂמוּאֵל כְּשֶׁאִינְהּ מְכַחֶשֶׁת תִּצָּא, בְּגוֹן דְּאֵתֵיא אִשָּׁה מַעֲיָקָרָא -
45 שֶׁמִּתְחִילָה בֹּא אִשָּׁה וְהָעֵידָה שְׂמַת בַּעֲלָה שֶׁל אִשָּׁה זוּ. וְנִיֶּסֶת זוּ
46 לְשֵׁנִי עַל פִּיהָ, וְלֵאחֵר מִכֵּן בֹּאוּ שְׁתֵּי נְשִׁים וְהָעֵידוּ שׁוּה בַּעֲלָה וְהוּא
47 חִי, שְׂבֹאוּפֵן זֶה הַנְּשִׁים הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁמַּעֲיִדוֹת שֶׁהוּא בַּעֲלָה, נֹאמְנוֹת
48 בְּרוֹב דְּעוֹת נֶגְדַ הֵאֱשָׁה שֶׁהָעֵידָה שְׂמַת בַּעֲלָה שֶׁל זוּ, כִּיּוֹן שֶׁאִף הִיא
49 פְּסוּלָה לְעֵדוֹת, וְלִכֵּן כְּשֶׁאִין הֵאֱשָׁה עֲצֻמָּה מְכַחֶשֶׁת אֶת הָאֲחֻרּוֹנוֹת
50 הָאוֹמְרוֹת שְׂבַעֲלָה חִי, נֹאמְנוֹת נְשִׁים אֵלוּ, שֶׁהָרִי יֵשׁ רוֹב דְּעוֹת
51 לְאִסּוּר, וְתִצָּא. וְלִתְרוּץ זֶה, תְּרַצָּה לְדְּרַבִּי נְחֻמְיָה הָבִי - נִבְאָר אֶת

9 ואף לא בגדים שחוקים שנשארו, והיא כְּשִׁירָה לכהונה, וְיִלְדָה כְּשֵׁר
10 לכהונה, וְכֹפֵיץ אוֹתוֹ לְהוֹצִיא אותה בגט.
11 הברייתא מבארת מדוע החמירו על השניות יותר מחייבי לאוין:
12 אִמֵר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי מָה אִמְרוּ חַכְמִים אֲלֶמְנָה לְבָחַן נְדוּל
13 יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא [הכהן] פְּסוּל לְעִבּוּדָה בְּמִקְדָּשׁ עַד
14 שִׁדּוּר הַנָּאָה מִמֶּנָּה, וְהִיא נִעֲשֶׂית פְּסוּלָה לְכַהֲנָה, וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא
15 פְּסוּל וְאוֹ שֶׁהִיא פְּסוּלָה,

1 לשלם לה את דמי הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה, כיון שאכלם
2 שלא כדוין, ויש לה מוֹנוֹת לאחר מותו. ויש לה בְּלָאוֹת – בגדי
3 נדוניה שנתבלו ונשחקו, מקבלת אותם כשבעלה מת או מגרשה.
4 והיא פְּסוּלָה – והאשה מתחללת ונפסלת לכהונה, ויִלְדָה חַלָּל
5 ופְּסוּל לכהונה, וְכֹפֵיץ אוֹתוֹ לְהוֹצִיא אותה בגט. אבל שְׁנִיּוֹת
6 לעריות שנאסרו מִדְּרָבִי סוֹפְרִים, אֵין לָהּ כְּתוּבָה כשמת או מגרשה,
7 ולא צריך להחזיר פְּדוּת נכסי מלוג שאכל, ולא מוֹנוֹת לא בחייה
8 ואף לא לאחר מותו, ולא בְּלָאוֹת לא את שווים הכתוב בכתובה

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' א

43 קנסוה חכמים, שהרי רבי שמעון מדמה את שני האופנים לזנות
44 של אשת איש בזדון או בשוגג, שאינן צריכות גט. אֵלֶּא לְאוּ – ודאי
45 הברייתא האומרת שאשת איש הנישאת על פי בית דין בעד אחד
46 צריכה ממנו גט, דעת רַבְּנָן הִיא, ואם כן מוכח שגם רבנן מודים
47 שרק בנישאת על פי עד אחד צריכה גט, ואילו אם נישאת על פי
48 שני עדים לא קנסוה להצריכה גט, וממילא גם אינה נאסרת עליו,
49 ושלא כמשמעות דברי רב שיש מחלוקת בדין הנשאת על פי שני
50 עדים, אם צריכה גט, והוצרך לפסוק הלכה כרבי שמעון.
51 הגמרא דוחה תחילה את ראייתו של רב ששת מהברייתא, ולהלן
52 (ע"ב) תדון הגמרא גם בסברתו. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם יֵשׁ לוֹמַר
53 שהברייתא הראשונה, שמשמע ממנה שבנישאת על פי שני עדים
54 אינה צריכה גט, כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, ואילו חכמים סוברים שאף
55 בנישאת על פי עדים צריכה גט ואסורה לחזור אליו. ומה שדייק
56 רב ששת מהברייתא השניה שלדעת רבי שמעון אף בנישאת על
57 פי בית דין בעד אחד אינה צריכה גט, שהרי אמר שם רבי שמעון
58 שדינה כ'זדון איש באשה', יש לדחות דיוק זה מהברייתא, וְתַרְיֵין
59 הָכִי – כך יש לתרץ ולבאר את האמור בברייתא השניה, רַבִּי שְׁמַעוֹן
60 אֹמְרִי, עֲשׂוּ בֵּית דִּין בְּהוֹרָאָתָן – אם הורו לה בית דין שהיא מותרת
61 להינשא, והיינו כשיש עד אחד המעיד שמת בעלה, והוברר שהיה
62 חי, הרי זה בְּכַוְנָתָהּ אִישׁ בְּאִשָּׁה – כאיש שבא על פניה לשם
63 קידושין, [וְכַעֲיָא – ולכן היא צריכה גט], אבל כשנישאת על פי
64 עדים דינה כְּשִׁלָּא בְּכַוְנָתָהּ אִישׁ בְּאִשָּׁה – כאיש שבא על אשה פניה
65 לא לשם קידושין, [ולכן לא כְּעִיָא גַּם]. וכיון שניתן להעמיד את
66 הברייתא כרבי שמעון, אם כן לא מוכח שחכמים מודים לדבריו,
67 ולכן הוצרך רב לפסוק הלכה כרבי שמעון.
68 הגמרא מביאה דחיה נוספת על ראיית רב ששת מהברייתא: רַב
69 אִשֵּׁי אִמְרִי, באמת הברייתא האומרת שאשת איש שנישאת על פי
70 עד אחד צריכה גט, סוברת כרבי שמעון, ואבל לחכמים אף
71 בנישאת על פי שני עדים צריכה גט ואסורה על בעלה הראשון,
72 ואין להקשות על כך מהברייתא האומרת שלרבי שמעון עשו
73 חכמים אשת איש שנישאת על פי עד אחד כ'זדון איש באשה',
74 ומשמע שאינה צריכה גט משום שרק לְעִנְיָן אִיסוּרָא קְתַנִּי – נאמרו
75 דברי רבי שמעון, וְהָכִי קְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, עֲשׂוּ בֵּית דִּין בְּהוֹרָאָתָן
76 כשהתירוה להינשא על פי עד אחד, כְּזוֹדוֹן אִישׁ בְּאִשָּׁה – כאשת
77 איש שנבעלה לאיש אחר במזיד, ולכן מִיתְּפָרָא עַל פְּעֻלָּהּ, אבל
78 נישאת על פי עדים, דינה בְּשִׁנְתָּהּ אִישׁ בְּאִשָּׁה – כאשה שנבעלה
79 לאיש אחר בשוגג, ולכן לא מִיתְּפָרָא עַל פְּעֻלָּהּ, אך באמת סובר
80 רבי שמעון שאם נישאת על פי עד אחד צריכה ממנו גט, ומשמע
81 שאם נישאת על פי שני עדים אינה צריכה גט, ואילו חכמים
82 החולקים עליו סוברים שאף אם נישאת על פי שני עדים צריכה
83 גט, ולכן פסק רב הלכה כרבי שמעון.

1 תנא קמא מודה בדין זה, והרי באמת רק דעת רבי שמעון היא כן,
2 אִי כְּבִירָא לָךְ – ואם אתה סובר שהלכה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אִימָא – אמור
3 שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּשִׁמְעִיתִיךָ – שהרי דבריך, שאתה פוסק שאם
4 נישאת על פי שני עדים מותרת לחזור לבעלה, כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן קְאָוְלָהּ
5 – זהו דבריו רבי שמעון. וְכִי תִימָא – ואם אתה אומר בליכך, דְּאִי
6 אִימָא – שאם אומר שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, מִשְׁמַע מִכָּךְ שהלכה
7 כמותו אִפְּלִי בְּקִמְיָתָא – אף בדבריו הראשונים, שביאתה או
8 חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, אפילו בנשאת בעד
9 אחד, ובוזה אינך סובר כרבי שמעון, אִימָא – אמור הִלְכָה כְּרַבִּי
10 שְׁמַעוֹן בְּאִתְרֵיהּ – רק בדבריו האחרונים, שהנישאת שלא ברשות
11 בית דין אלא על פי שני עדים, מותרת לחזור לו. מסיקה הגמרא:
12 קְשִׁיָא – אכן קשה מדוע נאמרה ההלכה בלשון זו.
13 הגמרא דנה בדברי רב, שאמר 'הכי הלכתא', שאם נישאת על פי
14 שני עדים מותרת לחזור לה: אִמֵר רַב שִׁשְׁתָּ, אִמְיָא – אמור אני, כִּי
15 נִיִּים וְשָׂכִיב רַב, אִמְרָה לְהָא שְׁמַעְתָּתָא – בשעה שנמנע רב ונטה
16 לישון אמר שמועה זו. והטעם שאני אומר כן, שהרי מלשון 'וְהִלְכָה'
17 שאמר רב, מְכַלְל – משמע דְּפִלְגִי – שיש בזה מחלוקת, ולכן
18 הוצרך לפסוק הלכה בנידון זה, ולא יתכן לומר כן, שיש מי שאומר
19 שהיא אסורה, דְּמֵאִי הָיָה לָהּ לְמִיעֵבַד – שהרי מה היה עליה
20 לעשות, מֵאִימָא אִנְסָה – אנוסה היא, כיון שנשאת על פי שני עדים
21 שאמרו שמת בעלה.
22 וְעוֹד רֵאדָה לְכַן שאין מחלוקת בדבר, דתִנְיָא בברייתא, כָּל עֲרִיזוֹת
23 שְׁבִתוֹתָהּ – כל אשה שנישאת למי שהיא אסורה עליו באיסור
24 ערוה, אֵין צְרִיכוֹת הִימְנֵו – מהבעל גַּם, שהרי לא תפסו קידושיהן
25 כלל, הוִיץ מֵאִשְׁתָּ אִישׁ שְׁנִיפֵת לאחר על פי היתר של בית דין, מחמת
26 עדות של עד אחד, שבוזה הצריכה חכמים גט מהשני, אף שהיא
27 ערוה עליו ולא תפסו בה קידושין. ויש לדייק, דווקא נישאת על פי
28 בֵּית דִּין, והיינו בעד אחד, הוּא דְּכַעֲיָא גַּם – רק בזה צריכה ממנו
29 גט, אבל אם נישאת על פי שני עדים, לא כְּעִיָא גַּם – אינה צריכה
30 גט, כיון שלא קנסוה חכמים, וכמו כן לא קנסוה להאסר על הבעל
31 הראשון.
32 ממשך רב ששת בראייתו: וּמְנֵי – כדעת מי נשנתה ברייתא זו,
33 אִילּוּמָא – אם נאמר שכדעת רַבִּי שְׁמַעוֹן הוא, אם כן קשה,
34 כשנישאת על פי בֵּית דִּין בעד אחד, מִי כְּעִיָא גַּם – וכי סובר רבי
35 שמעון שהיא צריכה גט, וְהִתְנַיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִי, עֲשׂוּ בֵּית דִּין
36 בְּהוֹרָאָתָן – אם הורו לה בית דין שהיא מותרת להינשא, והיינו
37 כשיש עד אחד המעיד שמת בעלה, והוברר שהיה חי, הרי זה בְּזוֹדוֹן
38 אִישׁ בְּאִשָּׁה – כמי שבא על אשת איש במזיד, שנאסרת על בעלה.
39 ואם נישאת על פי שני עדים, עשאוה חכמים בְּשִׁנְתָּהּ אִישׁ בְּאִשָּׁה –
40 כמי שבא על אשת איש בשוגג, שאינה נאסרת על בעלה. הרי
41 שלדעת רבי שמעון אִדִּי וְאִדִּי – בין נישאת על פי עד אחד ובין
42 נישאת על פי שני עדים, לא כְּעִיָא גַּם – אינה צריכה ממנו גט ולא

1 נעוריה, שבה אל בית אביה, ואם אינה כימי נעוריה אלא מעוברת,
2 לא תשוב.
3 שואלת הבריייתא: מדוע צריך פסוק ללמד שמעוברת אינה חוזרת,
4 וְהָלָא דִּין הוּא – יֵשׁ לְלוּמְדוּ מִקַּל וְחֹמֶר, וּמָה בְּמִקּוּם שְׁלֹא עָשָׂה וְלָד
5 מִן הָרָאשׁוֹן כְּלוּמַר, מִן הַשְּׁנַי לְפִינֵיהּ מִן הַיָּבּוּם, כְּלוּמַר, אִם נִישְׂאָת
6 לְאַחַד וַיִּלְדָּה לוֹ בֶּן וְנִתְאַלְמְנָה וְנִישְׂאָה לְאַחַר וּמֵת בְּלֵי בָנִים, לֹא
7 מִתְחַשְׁבִּים בְּבִנָּה מִבְּעֵלָה הָרָאשׁוֹן לְפִינֵיהּ מִיָּבּוּם, אֲלֵא צְרִיכָה
8 לְהַתִּיבָם לְאַחַד שֶׁל בְּעֵלָה הַשְּׁנַי, וְאֵף עַל פִּי כֵּן עָשָׂה לְגַבֵּי יָבוּם עוֹבֵר
9 כְּלוּל, שֶׁאִם נִתְעַבְרָה וְעֵדִיין לֹא יִלְדָּה פְּטוּרָה מִיָּבּוּם, וְאִם כֵּן מוּכַח
10 שֶׁלְּעוֹבֵר יֵשׁ יוֹתֵר כַּח מִבֵּן שֶׁל בְּעַל קוּדָם, שֶׁהָרִי בְּשְׁנֵי הַמִּקְרִים אֵין
11 בֶּן לְפָנֵינוּ, וְאֵף עַל פִּי כֵּן עוֹבֵר פְּטוּר מִיָּבּוּם וְבֶן שֶׁל בְּעַל קוּדָם אֵינוֹ
12 פְּטוּר, אִם כֵּן, בְּמִקּוּם שֶׁעָשָׂה וְלָד מִן הָרָאשׁוֹן כְּלוּל מִן הַשְּׁנַי לְפִינֵיהּ
13 מִן הַתְּרוּמָה, כְּלוּמַר, שֵׁשׁ כַּח לוֹלֵד מִבְּעַל קוּדָם לְפִינֵיהּ מִתְּרוּמָה,
14 שֶׁהָרִי בֵּת כַּהֵן שֶׁנִּישְׂאָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וּמֵת בְּלֵי בָנִים, בְּנָה מִבְּעֵלָה
15 נִתְגַּרְשָׁה וְנִישְׂאָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וּמֵת בְּלֵי בָנִים, בְּנָה מִבְּעֵלָה
16 הָרָאשׁוֹן פְּטוּלָה עֵדִיין מֵאֲבִילַת תְּרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁנֶּעְשָׂה עוֹבֵר
17 כְּלוּל, לְעֵנִין שֶׁלֹּא תַחֲזוֹר הַמְּעוֹבְרַת לְבֵית אֲבִיהָ לְאַכּוּל בְּתְרוּמָה,
18 וּמִדּוּעַ הוּצְרָכָה הַבְּרִייתָא לְדְרוּשׁ זֹאת מִכְּנַעֲוִיָּהּ.
19 מִשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא: לֹא – אֵין לְלוּמְדוּ דִּין זֶה מִקַּל וְחֹמֶר, כִּיּוֹן
20 שֶׁאֲפֹשֶׁר לְפָרוֹךְ וְלוֹמַר מַה לִּי – מַה נּוֹתֵן לִי הַדִּין שֶׁעָשָׂה עוֹבֵר כְּלוּל
21 לְעֵנִין יָיָבוּם, כְּלוּמַר, שֶׁלְּעֵנִין יָבוּם יֵשׁ כַּח בְּעוֹבֵר לְפִינֵיהּ מִיָּבּוּם, הֲלֵא

22 שֶׁם הַסִּיבָה הִיא מִשּׁוּם שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהַתּוֹרָה לֹא הִצְרִיכָה שִׁיחָה לָהּ בֶּן
23 חַי לְפָנֵינוּ כּוּדֵי לְפִינֵיהּ, שֶׁהָרִי עָשָׂה הַכְּתוּב בְּנִים מֵתִים בְּתַיִם – שֶׁאִם
24 בְּשַׁעַת מוֹת הַבְּעַל הִיחָה לוֹ בֶּן וְאַחַר כֵּךְ מָת, פְּטוּר אֵת אִמּוֹ מִיָּבּוּם
25 כִּאִילוֹ הוּא חַי, וְכִי מִשּׁוּם כֵּךְ נֶעְשָׂה עוֹבֵר כְּלוּל גַּם לְעֵנִין הַתְּרוּמָה,
26 שְׁלֹא עָשָׂה בָּהּ הַכְּתוּב בְּנִים מֵתִים בְּתַיִם, שֶׁהָרִי אִם מָת בְּנָה
27 מִיִּשְׂרָאֵל חוּזְרַת לְאַכּוּל בְּתְרוּמָה, וּמוּכַח שֶׁלְּפִינֵיהּ מִתְּרוּמָה צְרִיךְ
28 שִׁיחָה הַבֶּן מִהַיִּשְׂרָאֵל חַי לְפָנֵינוּ, וְאִם כֵּן הִיחָה מִקּוּם לּוֹמַר שֶׁגַּם
29 עוֹבֵר לֹא יִפְסוּל, תְּלָמוּד לְזִמְרָה – מִלְּמַדְנֵנוּ הַכְּתוּב 'בְּנַעֲוִיָּהּ' פְּרָט
30 לְמַעֲוִיָּרָתָהּ, שֶׁגַּם עוֹבֵר פְּטוּל.
31 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: וְאֵיצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב מְעוֹפְרָת וְאֵיצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב וְנֹרַע
32 אֵין לָהּ – צְרִיךְ לְכַתּוּב אֵת הַדִּין שֶׁאֵינָה חוּזְרַת, כִּיּוֹן בְּעוֹבֵר וּבֵין
33 בִּילּוּד, וְאֵי אֲפֹשֶׁר הִיחָה לְלוּמְדוּ זֶה מוּחָ, דְּאֵי כְּתִב רְחֻמָּא וְנֹרַע אֵין
34 לָהּ, הֵינֵנו טוֹעִים לּוֹמַר שֶׁדוּקָא בִּילּוּד אֵינָה חוּזְרַת מִשּׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא
35 כְּשֶׁהִיחָה בְּבֵית אֲבִיהָ, הִיחָה חַד גּוּפָא – גּוּף אֶחָד וְהִיחָה שִׁיבַת
36 לְמִשְׁפַּחַת כְּהוֹנָה, וְהִשְׁתָּא – וְעַתָּה שִׁילְדָה יֵשׁ לְפָנֵינוּ תְּרֵי גּוּפֵי – שְׁנֵי
37 גּוּפִים, וּמֵאַחַר שֶׁהַבֶּן שִׁיךְ לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵלִית הוּא מִקְשֵׁר אֹתָהּ
38 לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְעוֹפְרָתָהּ, דְּמַעֲיָקְרָא חַד גּוּפָא וְהִשְׁתָּא הִיא
39 גַּם חַד גּוּפָא שֶׁהָרִי הַעוֹבֵר הוּא חֶלֶק מִגּוּפָהּ, אֵימָא שֶׁאֵין לָהּ קֶשֶׁר
40 לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵלִית, וְתִיבּוּל, צְרִיכָא – לְכֵן צְרִיךְ פְּטוּק מִיּוּחָד לְמַעַט
41 מְעוֹבְרַת. וְאֵי כְּתִב רְחֻמָּא רַק מְעוֹפְרָתָהּ, הֵינֵנו אֹמְרִים שֶׁדוּקָא
42 עוֹבֵר פְּטוּל, מִשּׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא גּוּפָא

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' טבת, בו כותב אשר מתעסק בהנהלת מוסד חינוך בני ישראל באופן המקרב לבן לאבינו שבשמים, והמוסד יש לו קישורים כספיים וכו'.

ובודאי לא חדשה היא אצלו, והרי ידוע מכתב הרמב"ן שכל המקודש יותר מחבירו וכו', ובכל זה אין הדבר תלוי אלא ברצון החזק של המתעסקים והמנהלים, והרי המדובר בחינוך בנים על טהרת הקדש, ובלבד שיהיו דברים היוצאים מן הלב.

לשאלתו בהנוגע לשידוך, הרי ידועה הוראת חז"ל, שצ"ל כאדם המחזר אחר אבדתו, אף שכמובן בדרכי צניעות ע"פ שו"ע, ובימינו אלה בכלל ובהנוגע לאברך שלמד בשיבה בפרט, ההוראה בזה להתענות בהעיקר ע"פ מ"ש שקר וגוי' אשה יראת ה' היא תתהלל, ואז המזווג זיווגים הוא השי"ת מצליח העיקר וגם הטפל.

וכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, הרי מחובתי וזכותי לעוררו על ההכרח הגמור וחובת גברא לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וגם בסביבתנו ישפיע בכגון דא, וגם על זה נאמר אין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

ג. יש נוהגין לקרות כל פרשה בין פתוחה בין סתומה ב' פעמים ואחר כך התרגום עליה מיד קדם שיקרא
 2 פרשה שניה וכן בכל פרשה ויש נוהגין¹⁷ לקרות כל פסוק ב' פעמים והתרגום עליו מיד ומנהג זה נכון
 3 יותר כי בן היו עושים בזמן שהיו מתרגמין בקריאת התורה בצבור שהיו מתרגמין כל פסוק בפני עצמו
 4 (אבל מן הדין יכל לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בכל ענין שירצה¹⁸) ופסוק האחרון טוב לכופלו ולהזר
 5 ולהאמרו כדי לסים בתורה¹⁸ (כי בן בזמן שהיו מתרגמין היו מסיימים במקרא שהיו כופלים פסוק האחרון¹⁹):

סימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום סעיף ג

הלכתא רבתא

ז] ויש נוהגין - מנהג חב"ד בהעברת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום - פסוק פסוק ולאחריו התרגום¹⁵.
 י] ויש נוהגין - כשמעבירים הפרשה פסוק אחר פסוק, נוהגים כן גם בפסוק 'שמע-ישראל'¹⁶.
 יא] ענין שירצה - אם קרא התרגום קודם שקרא

המקרא אפילו פעם אחת, צריך עיון אם יצא בדיעבד¹⁷.
 יב] פסוק האחרון - כלומר שלאחר שאומרים הפסוק פעמיים ומתרגמים, היו קוראים שוב את הפסוק בתורה.

ציונים והוספות

15) ספר המנהגים ע' 25, היום יום ע' סו, וראה שמועה מאדה"ז בקובץ יגדיל תורה (ירושלים גליון ג' עמוד 24 מרשימת הרה"ח ר' אברהם בנציון ב"ר שמרי' שמואל מייזליש ז"ל, נכד הרה"ח וכו' מו"ה משה מייזליש ז"ל מחסידי אדמו"ר): כך מקובלני מפי אבי זקני מורי ורבי ר' מרדכי מייזליש (=נכד ר' משה מייזליש) - אשר קיבל מא"ז ר' משה מייזליש ששמע מפי אדמו"ר ר' שניאור זלמן הזקן נבג"מ, ששמע מפי הרב המגיד ר' בער ממעזריטש נבג"מ שאמר לו הרב הבעש"ט הקדוש זללה"ה נבג"מ אשר הוא קיבל מאליהו הנביא ז"ל, שאין אדם יוצא ידי חובתו בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, אלא בקריאת כל פסוק ופסוק שני פעמים והשלישי תרגום דוקא. ע"כ לשונו.
 ובתורת מנחם - רשימת היומן עמ' שנד: ה'צמח צדק' היה מעביר הסדרה פסוק אחר פסוק (גם כשלמד עם פירוש רש"י ורמב"ן).
 16) תורת מנחם - רשימת היומן עמ' תכז: גם פסוק שמע כופלין שנים מקרא ואחד תרגום.
 ובבדה"ש סי' עב ס"ק י: כתב בספר משמרת שלום סי' כ"ד פ' שמע ישראל לא יקרא פסוק זה לבד שמו"ת אלא יקרא

ב"פ הפרשה עד ובשעריך משום דאסור לומר שמע ב"פ כמ"ש בשו"ע סי' ס"א ופלא גדול בעיני שלא ראיתי מי שנתעורר לזה עכ"ד, והנה כיון שלא הוזכר בשום פוסק וכל העולם נוהגין לקרוא הפסוק שמע ב"פ שמו"ת בודאי אין שום איסור ח"ו בדבר, ועי' בה"ט שם דבלחש או ביחיד רשאי, ועי' כיון שהאיסור לומר ב"פ משום דמיחזי כב' רשויות ח"ו זהו דוקא כשקורא פסוק שמע לבד וכופלו אבל מי שקורא שמו"ת מתחלת הסדרה וכופל כל פסוק הרי ניכר היטב שקריאת ב"פ פסוק שמע הוא ג"כ משום שמו"ת ככל פסוקי הסדרה.

17) בדה"ש סי' עב סו"ק א, אמנם אם קרא קודם המקרא אפילו פעם אחת בלבד יצא כדמשמע להלן סעיף ז.
 18) בתורת מנחם - רשימת היומן עמ' תכז: אין כופלים פסוק מקרא בסוף הסדרה כשקורין שנים מקרא ואחד תרגום.
 ובקובץ הערות וביאורים גליון תשנז ע' 17: מכך שרבינו זי"ע לא פירסם את ההנהגות הללו (וגם לא העבירן לעורכי ס' המנהגים, אשר נראה שכמה מן הרשימות הובאו לידעתם), נראה לענ"ד שלא הי' ניחא לי' לרבינו שיהגו הרבים במה דאינו כהשו"ע.

שולחן ערוך - הלכות שבת

מ הגונח מכאב לב שרפואתו לינק בפיו מן הבהמה מותר
 2 לינק בשבת מפני שמפרק כלאחד יד הוא שאין דרך
 3 לינק בפיו אלא לחלוב לתוך כלי ולשתות ממנו לפיכך אין
 4 ביניקה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים ומשום צערו
 5 לא גזרו כמה דברים אמורים בצער של הגונח אבל אם אין
 6 לו אלא צער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת אבל

ביו"ט מותר לינק (אם אי אפשר לו לחלוב ע"י נכרי וגם אין לו מאכל לחלוב לתוכו):
 מא לא תקיל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדרה להניק את בנה מפני שהחולב לתוך כלי מפרק גמור הוא וחייב משום דש ולא התירו מלאכה גמורה אלא במקום סכנה אבל מותר לאשה לקלח מהחלב בכדי שיאחזו

23 כדי להנעים הקול מותר אבל כשמתכוין לרפואה אסור
24 אע"פ שהוא בריא גמור ואין לו שום מיחוש:

25 **מד** אין עושים אפיקטוזין דהיינו גרמת קיא שלא לצורך
26 רפואה אפילו בחול משום הפסד אוכלין שבמעיו
27 שמתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל ואם מצטער מרוב המאכל
28 בחול מותר אפילו בסם ובשבת אסור בסם מפני שדומה
29 לרפואה אבל מותר להכניס ידו לתוך גרונו עד שיקיא:

30 **מה** החושש במעיו מותר לכפות עליהם כוס שעירו ממנו
31 חמין אע"פ שעדיין יש בו הבל וכן מותר להעלות
32 אזנים דהיינו גידי האוזן שיורדין לפעמים ומתפרקין הלחיים
33 מעלין אותם בין ביד בין בכלי וכן להעלות אונקלי דהיינו
34 תנוך שכנגד הלב שנכפף לצד פנים מפני שכל אחד מאלו
35 אין עושים אותן בסממנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער
36 מהם:

37 **מו** וכן מי שנשתכר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו
38 בשמן ומלח מותר לסוכם בשבת מטעם זה ואין ללמוד
39 מזה היתר לאותם שנוהגים בקצת מדינות להשים תוך
40 החוטם אפר מעשב כתוש להפיג השכרות כי אותו אפר
41 פעולתו כרפואה לשאר דברים ג"כ ושייך בו גזרת שחיקת
42 סמנים:

חלק ב סימן שכת, דין חולה בשבת טעפים מרמו

1 התינוק את הדד וינוק שכיון שהחלב הזה הולך לאיבוד אין
2 בו משום מפרק מן התורה אלא מדברי סופרים כמ"ש בסי'
3 ש"כ ולצורך התינוק לא גזרו אבל אסור להתיז מחלבה על
4 מי שנשף בו רוח רעה מפני שאין בו סכנה וגם לא צער
5 גדול כדי שנתיר לו אסור מדברי סופרים ע"י ישראל כמו
6 שהתירו בגונח ודומיו עיין סוף סי' ש"ל:

7 **מב** אין לועסין מין שרף הנקרא מצטכי ולא שפין את
8 השינים בסם אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אבל אם
9 אינו מתכוין אלא משום ריח הפה מותר:

10 **מג** כל אוכלין ומשקין שהם מאכל בריאים מותר לאכלן
11 ולשתותן לרפואה אע"פ שהם קשים לקצת דברים
12 וניכר קצת שמתכוין לרפואה כגון טחול שקשה לבני מעיים
13 אלא שיפה ומועיל לשינים או כרשינין שקשין לשינים אלא
14 שיפין ומרפאין לבני מעים אע"כ כיון שדרך הבריאים
15 לאכלן לפעמים גם שלא לרפואה מותר לאכלן גם לרפואה.

16 וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו
17 לרפואה גזרה משום שחיקת סמנים והוא שיש לו מיחוש
18 בעלמא ומתחזק והולך כבריא אע"פ שכואב לו מאד אבל
19 אם חלה ממנו כל גופו אע"פ שמתחזק והולך ואין צריך
20 לומר אם נפל למשכב כבר נתבאר למעלה שיש מתירין.
21 אבל אם אין לו מיחוש כלל ואינו מתכוין כלל לרפואה אלא
22 לצורך אחר כגון האוכל שרפים מתוקים וגומע ביצה חיה

לקוטי תורה

20 וזהו שנקרא השפע והגילוי האלקי בעולם
21 בתואר "שם", להורות, כי גם שפע זה אינו אלא
22 ענין חיצוני והארה ממנו ית', ואינו עצמותו ממש
23 כלל, ולכן נקרא שפע זה גם בשם "אור" המורה
24 אף הוא על פרט זה, וכמו שנתבאר לעיל בארוכה.

25 [אך לכאורה יש הבדל גדול בין "אור" ו"שם",
26 דבשלמא האור, אע"פ שהוא ענין חיצוני בלבד, מ"מ
27 הרי הוא בא ונמשך מן השמש עצמה, ותכונות האור
28 דומות למאור (מקורו של האור), שהרי האור הוא דבר
29 בהירי כמו המאור;

30 משא"כ ענין השם - לפי תפיסת העולם - אין לו
31 מעיקרא שום שייכות לנפש האדם עצמו, דקריאת שם
32 היא רק עצת בני אדם למצוא דרך להצביע על אדם
33 מסויים, ולכן בוחרים הורים שם לנולד כפי שעולה על
34 רוחם, ומה שאדם מסויים נקרא בשם מסויים דוקא,
35 הוא באקראי בעלמא, ולפיכך אין שם האדם נוגע לו
36 כלל.

37 וא"כ איך אפשר לדמות את החיות הנמשכת
38 מאתו ית' לענין ה"שם"?

1 **תוכן הפרק:** גדרו של "שם" אדם, והקשר שבין שם
2 האדם לחיות נשמתו
3 [בפרק זה מבאר כיצד ענין ה"שם" יש בו אותה
4 התכונה שבענין ה"אור" והזיון:]

5 דכמו השם אשר יקראו לו עד"מ אברהם, הרי
6 אין ערוך השם לגבי עצמותו ומחותו של האדם,
7 ואינו נוגע לו כלל, שבפני עצמו אינו צריך
8 להשם.

9 השם שנקרא בו האדם אין לו שום "ערך"
10 (חשיבות) לגבי מהות האדם עצמו (שהרי אי אפשר
11 להכיר את תכונות האדם או מעלותיו משמו), וכפי
12 שרואים בחוש שיש כמה אנשים נקראים בשם
13 אברהם ואין האחד דומה לחברו, לא בשכל ולא
14 במזג מדותיו או בעבודתו באהבה ויראה, גם אם
15 השם שווה (כולם).

16 לפי שכל ענין השם אינו אלא ענין חיצוני
17 בלבד, היינו שזוהי דרך כיצד הזולת יכול לפנות
18 אליו ולקרוא אותו, שהרי כשאדם הוא בפני עצמו
19 אינו צריך כלל לשם.

41 וכן הוא בשם הפרטי של כל אדם מישראל
42 שניתן לו ע"י הוריו, שאינו שם מקרי ו"הסכמי"
43 (שהורי הילד "הסכימו" על שם מסויים, כפי שעלה
44 בדעתם), אלא השם מכון לשורש נשמת האדם
45 ותכונות נשמתו, וכמבואר בכתבי האריז"ל
46 ש"הקב"ה משים בפיו [של האב] השם ההוא", כדי
47 שהשם יתאים לשורש הנשמה של הנולד.

48 שהרי ההבדל בין הנשמות, שכל אחת יש לה
49 תכונות וכשרונות מיוחדים (שזהו "ציר" נשמתו),
50 הוא בהתאם למקור חוצבן, ואותיות שם האדם
51 מבטאות את ה"ציר" והתכונות הללו הנובעות
52 ממקור הנשמות.

53 *[ועתה יבאר כיצד השם, למרות שייכותו לנפש*
54 *חיות) האדם, מכל-מקום אינו אלא ענין חיצוני*
55 *בלבד:]*

56 הנה הנשמה עצמה קודם בואה בגוף אינה
57 נקראת בשם כלל, נמצא השם אינו לבחינת
58 הנשמה עצמה.

59 זה שאמרנו שהשם מורה על "צורת" הנשמה
60 ותכונותי, כי חיות הנשמה "מתלבשת"
61 (ומצטיירת) באותיות השם - אי אפשר לומר
62 שהכוונה ל"צורת" עצמיות הנשמה כפי שהיא
63 לעצמה קודם התלבשותה בגוף, שהרי הנשמה
64 עצמה אינה נקראת בשם כלל [שכל ענין נתינת שם
65 הוא רק לאחרי לידת האדם, היינו כשהנשמה
66 מתלבשת כבר בגוף];

67 והרי גם לגוף עצמו אין השם מועיל.
68 ולאידך, אין השם בשביל הגוף עצמו, דגוף
69 בלי נשמה - מה יועיל לו שם? הרי כל ענין השם
70 הוא רק בשביל אדם חי שפונה לקוראיו בשמו,
71 וא"כ ברור ששם האדם שייך לנשמתו ולא לגופו.

72 אך השם מקשר הנשמה בגוף, והחיות הנמשך
73 מהנשמה ומחיה הגוף הוא נשרש בהשם.
74 אלא הכוונה, שהשם מורה על ה"צורה"
75 הרוחנית של המשכת חיות הנשמה בגוף. זאת
76 אומרת, שכאשר חיות הנשמה מתפשטת ונמשכת
77 בגוף להחיותו, היא מצטיירת ("נשרשת") בציר
78 רוחני מסויים, וזהו ענין שם האדם, שאותיות שמו
79 מורות על "צורת" ואופן התפשטות חיות נשמתו
80 המתלבשת בגופו.

1 וזהו שהולך ומבאר, שהאמת אינה כן, דגם "שם"
2 האדם שייך וקשור למהות נפש האדם, אלא שבכל זה
3 אינו אלא ענין "חיצוני" (כמו ענין האור והזיו):]

4 ועם כל זה מתלבש החיות באותיות השם.
5 ידוע "שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה
6 היא המשכת חיות [אלקין] וכח מיוחד פרטי שאינו
7 נמשך באות אחרת, לכך גם תמונתן בכתב של כל
8 אות היא בתמונה מיוחדת פרטית, המורה על
9 "ציר" [הרוחני של] ההמשכה והתגלות האור
10 והחיות והכח, הנגלה ונמשך באות זו".

11 וזהו ענין השם שנקרא בו כל אדם, דלפי
12 התלבשות ו"הצטיירות" חיות הנשמה כך נקרא שם
13 הנשמה, והיינו שאותיות השם מורות על "ציר"
14 הנשמה של אדם זה ותכונותי ומעלותי המיוחדות
15 (וכפי שיביא בסמוך דוגמאות ל"ציר" הנשמה
16 הניתן על ידי שם).

17 וכמ"ש נבי אדם הראשון ויבא אל האדם לראות
18 מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה
19 הוא שמו, הרי יש שייכות ממש להשם אל עצם
20 הדבר ואינו הסכמה בעלמא.

21 מצינו בתורה גבי שמות בהמות חיות ועופות,
22 "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חי" הוא שמו",
23 ואיתא במדרש שענין זה שאדם הראשון קרא להם
24 שמות מורה על חכמתו של אדם הראשון, ומבואר
25 (בספרים), שחכמת אדה"ר היתה בכך שהי' לו
26 הכרה ב"צורה הרוחנית" של הנפש והחיות
27 האלקית של כל בהמה חי' ועוף ובהתאם לכך קרא
28 להם שמות.

29 ונמצא ששמות אלו אינם שמות "הסכמיים"
30 [פירוש, שמות שבני אדם החליטו ו"הסכימו"
31 עליהם] בעלמא, אלא יש שייכות בין השם ומהות
32 הדבר הנקרא בשם זה.

33 [ובאמת כך הוא בכל הנבראים שבעולם,
34 השמות שנקראים בהם בלשון הקודש הם "כלי"
35 לחיות האלקית המהווה ומחי' אותם, כמבואר
36 בתניא, היינו שהחיות האלקית מתלבשת באותיות
37 אלו ועי"ז מצטיירת החיות בציר מסויים, שלכן
38 נוצר ממנה נברא בתכונות מסויימות המתאימות
39 לאותיות אלו דוקא].

40 ועד"ז בשם האדם.

1 לסיכום - יש ג' ענינים: הנשמה עצמה, הגוף, המתלבשת בגוף. וזהו ענינו של שם האדם, שהוא
2 וקישור שניהם יחד על ידי הארת חיות הנשמה הצורה שעל-ידיה נקשרת הנשמה בגוף.

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (צו) ובכ"ז יובן מ"ש ראשית גוים עמלק ואחריתו
2 עדי אבד כו' דהנה שרש קליפת עמלק
3 הוא בבחי' הדעת שהוא בחי' ראשית לז' עכו"מ
4 הכנעני כו' שהן ז' מדות חג"ת נהי"מ כו' ולכן קדם
5 עמלק להלחם בישראל ונכנס ראשון יוצא אחרון וזהו
6 ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד לגמרי שאחריתו
7 קשה מכל ז' עכו"מ שהוא עדי אבד בלי תיקון כלל
8 משא"כ לעכו"מ שיש להם תקוה כמ"ש אז אהפך אל
9 עמים כו' וגם בעת קצם ששם קץ לא יאבדו לגמרי כי
10 יבוער כל הרע מהם והם יעבדו את ה' כי יבורר ויהופך
11 חשך לאור ולא נא' קץ שם רק לחשך כו' ולע"ל כתיב
12 גם חשך לא יחשיך כו' אבל עמלק אחריתו עדי אבד
13 לגמרי והטעם הוא לפי שיש הפרש בין ז' עכו"מ
14 לעמלק דז' עכו"מ הן ז' מדות רעות וכל מדה רעה
15 בהכרח יש בה תערוכ' טוב כל שהוא ולאחר שיבוער
16 הרע מכל וכל ישאר בחי' הטוב שהיה גנוז בהעלם
17 גדול בז' עכו"מ ומלבד מה שיהופך רע לטוב וחשך
18 לאור שכ"ז מפני שבמדות חג"ת כו' יש בחי' עצם
19 ומהות דבר מה כמו החסד הוא מדה ומהות דבר מה
20 רק שחסד דקליפה הוא להתיהר או אהבה רעה
21 כשנהפך לקדושה יהיה מדת אהבה דקדושה כו' וכן
22 הכעס והתפארת והנצוח וכה"ג כשנהפכין לקדושה הן
23 בחי' מהו' ומציאו' דבר מה משא"כ מדת עמלק אינה
24 בחי' מדה כלל בעצם ואין בו ממש כלל כי עיקר בחי'
25 עמלק הוא רק בחי' החוצפ' וההתנשאות לבד שבלא
26 טעם כלל ונק' מלכותא בלא תגא כידוע והענין הוא
27 שיש ב' מיני התנשאות הא' ההתנשאות שמצד הגדולה
28 בעצם כמו מלך ושר או עשיר וחכם וגבור וכה"ג ה"ז
29 יקרא בשם בחי' יש ודבר אבל ההתנשאות שנק'
30 חוצפה הוא המתנשא רק בדרך חוצפה והעזה לבד
31 שאין לו במה להתנשאות כלל כי חסר מכל מעלה
32 ומדריגה כי הוא פחות הערך וחסר מכל לא חכמה ולא
33 גדולה כלל רק שמעיו פניו בחוצפה לבד וזאת
34 ההתנשאות אין לה ממשות בעצם כלל וכלל ותוכל
35 ליפול בקל מאד והענין הוא כי התנשאות הזאת הוא
36 הנק' גסות הרוח שרוחו רמה וגבוה בלתי טעם כלל רק

37 מצד טבע הרוח שהוא מתנשא בטבעו ויובן זה עד"מ
38 גלי הים שמתנשאים ביותר עד למעלה מעלה כמ"ש
39 רבב"ח לדידי חזו לי גלא דימא כו' ש' פרסי כו' והנה
40 ידוע בסיבת ההתנשאות וההגבהה של גלי הים שאין
41 זה מצד עצמם כלל וכלל רק מצד הרוח לבד שמגביהם
42 ומנשאם למעלה מעלה ולפי תוקף וחוזק הרוח כן יהיה
43 ערך התנשאות' והגבהתם למעלה עד שברוח סערה
44 חזקה ותקיפה ביותר יגביה הרוח סערה בכחו החזק
45 להגלים הגבה למעלה מעלה ביותר ומיד כשינוח הרוח
46 סערה מזעפו לפי ערך הנחת הרוח כן ערך הנחת הגל
47 מהגבהתו למטה מטה עד שכשישתוק הרוח לגמרי
48 יפול הגל למטה מטה וישתווה עם שאר מי הים כאילו
49 לא היה מעול' כידוע שגלי הים בנוחם יפלו וישתוו
50 לארץ שבשפ' הים כו' שהרי מצד טבע המים הוא
51 להפך שיורדין מגבוה לנמוך ולא לעלות מנמוך לגבוה
52 וא"כ ההתנשאות ורוממות הגלים מנמוך לגבוה גבוה
53 זהו הפך טבעם לגמרי רק מצד הרוח שמגביה אותם
54 ומיד שינוח הרוח יפלו למטה כפי טבעם שיורדין
55 מגבוה לנמוך וכו' וד"ל. וכמ"כ יובן שרש ענין קליפת
56 עמלק שהוא בחינת גסות הרוח רוח גבור' בהתנשאות
57 וחוצפה שאינו מצד עצמה כהתנשאו' של הגדולה
58 וכה"ג אלא רק הרוח גסה בהתנשאות והגבהה יתירה
59 ע"כ מעיז בחוצפה בלא טעם כלל לפי שההתנשאות
60 אינה עצמית רק ע"י הרוח וכשינוח הרוח ממילא
61 יושפל גאותם והתנשאותם למטה מטה כאלו לא היו
62 מעולם כמו גלי הים שע"י רוח באו וע"י הנחת הרוח
63 ינוחו ויושפלו ממילא כאילו לא היו מעולם כו' וז"ש
64 בשוא גליו אתה תשבחם ותורידם כו' כי הרשעים כים
65 נגרש השקט לא יוכל כו' וכמו בכל דור ודור עומדים
66 בעכו"מ שרים שמתנשאים ומתרוממים כגלי הים ע"י
67 הרוח שהוא בחינת החוצפה דעמלק מלכותא בלא תגא
68 בלא טעם כלל וכשאון מים כבירים ישאון בשאון
69 ורעש כרעש גלי הים בהתנשאותם הגבה למעלה וכמו
70 המן צורר היהודים שגדלו המלך בהתנשאות וחוצפה
71 בלא טעם והמה שונאי ישראל וצוררי היהודים בתכלית
72 כמו המן בשעתו ואנו רואים שנופלים פתאום מגדולתם

1 ורוממותם למטה מטה כו' כמשל גלי הים לפי שע"י
 2 רוח בא התנשאותם וע"י רוח ינוחו כו' וכמו שאנו או'
 3 והיא שעמדה כו' וד"ל וכמ"כ אנו מוציאים במ"ש בו'
 4 מלכ"י קדמאין דתהו (ששרש' בבחינת ס"ג אותיות ג"ס
 5 כמ"ש כלו ס"ג כנ"ל והוא בחינת ס"ג דס"ג כו')
 6 וימלוך וימת דוימלוך הוא בחינת ההתנשאות יתירה
 7 ומיד וימות בבחינת ירידה והשפלה למטה לפי שכל
 8 התנשאות שע"י הרוח מיד בהניח הרוח ינוח ויושפל
 9 למטה ממילא כנ"ל וד"ל ויובן ד"ז בתוס' ביאור באופן
 10 אחר והוא ממשל הולד בבטן אמו שאנו רואים שהולד
 11 נולד מן הברור שבטיפה דוקא כידוע דאודם שממנו
 12 בשר כו' ולובן שממנו עצמות כו' הכל הוא מן הברור
 13 הנברר ממ"ד ומ"ן כו' ומן הפסולת גמורים דמ"ד ומ"ן
 14 שלא נתהווה מזה אפי' צפורניו ושערות כו' הנה מזה
 15 מתהווה השליא שהוא עור הולד שמכסה אותו ומקיפו
 16 מראשו לרגליו כידוע והנה בהיות הולד בבטן אמו
 17 היתה השליא דבוקה בגוף הולד והיה לו ללבוש
 18 ומכסה לשמור גופו כו' אך כאשר הולד יוצא לאויר
 19 העולם בהולד מבטן אמו אז בהכרח שיופשט גוף הולד
 20 מן השליא והשליא תלך לאבוד כי הולד א"צ לשליא
 21 ביציאתו לאויר העולם והשליא מצד עצמה היא
 22 מבחינת הפסולת של המ"ד ומ"ן כו' לצורך הולד
 23 וקיומו בהיותו בבטן אמו כלבד אבל אח"כ תלך לאבוד
 24 ונשלך ארצה כידוע וד"ל והנמשל מזה יובן ג"כ בשרש
 25 בחי' קליפ' עמלק הנ"ל דהנה בצאת ישראל ממצרים

26 הדבר דומה לבחינת לידת ולד כמ"ש ואעבור עליך
 27 ואראך מתבוססת בדמיך כו' ובחינת קליפת עמלק
 28 שרשו בבחי' הפסולת דשליא כו' בבחינת מקיף כו' אך
 29 הגם שבבחינת עיבור בבטן המל' שהוא בחינת הגלות
 30 דמצרים היה בחינת עמלק ראשית גוים כמו השליא
 31 הדבוקה בולד ונעשה שומר כו' אבל אחריתו עדי אבד
 32 כמו עד"מ שמשליכים עור הולד בהולדו וילך לאבוד
 33 כנ"ל וכן יובן גם לעתיד לאחר תשלום כל הברורים
 34 דרפ"ח כו' דהרי ידוע שהשבירה הי' בבחינת המדות
 35 שנקרא גופא ויש להם בירור ותיקון כנ"ל אבל בחינת
 36 עמלק הוא בחינת השליא שתאבד לגמרי וזהו ואחריתו
 37 עדי אבד לגמרי אע"פ שהו' ראשית גוי' בתחלה כו'
 38 וד"ל ונמצא מובן מב' משלים הללו שאין תיקון עצמי
 39 לקליפ' עמלק רק אבודו זהו תקונו לפי שמצד עצמו
 40 אין בו ממשות כלל ולא בבחי' המדות דו' עכו"מ כנ"ל
 41 שיש להם תקוה מטעם הנ"ל בענין ב' משלים אם כמו
 42 גלי הים או השליא שאין בו ממש כו' ובזה יובן בתוס'
 43 ביאור ענין מהר קח את הלבוש ואת הסוס כו' דלבוש
 44 זה הוא בחינת לבוש דנוגה ששרשו בבחינת חשמל
 45 דנוגה שדוגמתו למטה הוא כמו השליא המקיף כו' וכן
 46 הסוס הוא ב"פ ס"ג אותיות גס כשנהפך בחינת גסות
 47 הרוח דהמן לקדושה כמו שאמרנו ד"ל המן מן התורה
 48 מנין שנא' המן העץ כו' הוא בחי' הדעת שרש המדות
 49 והוא שרש עה"ד טוב ורע וכמ"ש ראשית גוים כו'
 50 ומטעם הנ"ל וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 **ובזה** יובן פי' בכל יום יהי' בעיניך כחדשים, ויש בזה
 2 שני פירושים, הא' ע"י התבוננות בזה גופא
 3 שע"י מצוות ממשיכים אור הסובב כ"ע דכולא קמי'
 4 כלא חשיב מזה גופא יוכל להתעורר מדת האהבה
 5 לקיום מצותיו ית' ושיהי' כחדשים בכל יום, ופי' השני
 6 כי ע"י קיום המצוות יוכל להמשיך התגלות האור
 7 מסוכ"ע שהוא אור חדש ממש דהיינו מה שלא האיר
 8 עדיין בסדר ההשתלשלות עו"ע ומשם מלמעלה
 9 מהשתלשלות נמשך ומאיר אור חדש בבחי' ממכ"ע,
 10 ולכן ע"י התבוננות זו יהי' בכל יום המצוות בעיניך
 11 כחדשים ממש כי נוכל להמשיך אור חדש בכל יום
 12 מבחי' סוכ"ע שהוא בחי' או"א"ס ב"ה שבלי גבול ולכן
 13 אין מניעה שיומשך מוחין ואורות חדשים בכל יום,

14 וז"ש אין כל חדש תחת השמש תחת השמש דוקא
 15 שהוא בחי' ממכ"ע כי שמש ומגן הוי' אלקים כמו מגן
 16 ונרתק שמכסה ומסתיר על אור השמש כמו"כ שם
 17 אלקים הוא נרתק לשם הוי' להעלים האור דשם הוי',
 18 וזהו האור שנמשך בבחי' ממכ"ע שהוא רק הארה וזיו
 19 בעלמא ונק' זיו השכינה ובה אין כל חדש שאין נמשך
 20 חיות ומוחין חדשים רק בחי' ואתה מחי' את כולם
 21 שמחי' תמיד הכל בסדר והדרגה א' ונק' לחדש הישנות
 22 שתמיד מחי' העולמות באופן וסדר אחד ונק' בחי'
 23 השתלשלות עו"ע משא"כ ימי קדם הוא קדמונו ש"ע
 24 שהוא למעלה מהשתלשלות כו' ומשם המשכת אור
 25 חדש גם בבחי' ימי עולם, וז"ש וערבה לה' כו'
 26 שיומשך בימי עולם מבחי' שנים קדמוניות.

ערב שבועות תרט"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 11 נפשינו ע' כי תבא, ובלק"ת סד"ה מי אל כמוך, ועבר
 12 עליו רוח קנאה, ועבר הגבול ע' לק"ת מסעי, וזהו ענין
 13 עובר לסוחר, ובמעשה המצות עובר לעשייתן. וי"ל ע"י
 14 סגול מרור שפלות ע"ז סגולתא משקוף, יגמה"ר ב'
 15 פעמים סגול ב' פתחי'.
 16 במד"ר לעכומ"ז דוחה בימין, א"כ נגוף ורפוא
 17 שניהם מימין, וזהו ב' פעמים ימין, ומ"מ
 18 היא אחת דלית שמאלא כו'. ועבר כו' משקוף ושתי
 19 המזוזות, ג' קוין שכללות.
- 1 **ועברתי** בארץ מצרים, ל' עברתי היינו שעבר על
 2 מדותיו, להיות כי מדותיו הם רחמי' והוא
 3 עבר ועשה דין במצרי' למען אהבת בניו, ע' בתו"א
 4 ס"פ בא, בחדש השלישי כתר כרת להיות וכל אויבך
 5 יכרתוך, והוא עבר הוא דא עתיקא, ועבד הלוי הוא,
 6 וזהו והי' בעבור כבודי ושמתך בנקרת הצור, י"ג מדות
 7 הרחמים נושא עון, ומ"מ ונפלינו אני ועמך גם במקום
 8 אשר בעצם אם צדקת ע' כורת ברית, וזהו ע"י נקרת
 9 הצור ע' השיבנו.
 10 **ובעבורה** בכל ימות השנה זהו ענין נחלה עבר על

ועברתי בארץ מצרים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 25 אבל אחרי שהאדם ירד ממוחין בעצם להתפעלות
 26 שבמוחין, הרי וחרגש הטוב שהיא התפעלות שבמוחין
 27 זהו מקור להתפעלות שבמידות להחרגש דקרבת אלקים
 28 ל' טוב כו', והיינו שמהרגש טוב הדבר באופן כללי בא
 29 החרגש איך שהדבר לו טוב (כי בדרך כלל הוא בא
 30 החרגשה ש"טוב לו" לענין המורגש כו'), שהרי המידות
 31 עניינם הרגש עצמו, ומההתפעלות שבלי בא ההתפעלות
 32 מורגשת כו'.
 33 כלומר, בשלב ההתפעלות מהדבר, יש מעבר מעצם
 34 ההשגה להתפעלות מההשגה, ודווקא מתוך אותו מעבר
 35 להתפעלות מהענין, נעשה אחר-כך גם התפעלות
 36 המידות, שבהם כבר יש הרגשה לא רק בטוב הדבר
 37 בכלל, אלא איך הדבר טוב לו.
 38 וענין דעילה ועלול בזה כלומר במעבר בין ההתפעלות
 39 במוחין להתפעלות במידות, הוא שבהתבוננות והשגת
 40 השכל נמצאים מדות והוא ענין מורגש הנוכר לעיל,
 41 והיינו הרגש טוב הדבר בכלל וההתפעלות שמתפעל על
 42 זה, שאין זה מהות המוחין בעצם כפי שהתבאר,
 43 שבמוחין בעצם ממש אין התפעלות בי"אם מהות
 44 המדות שהיא מהות נפרדת, של התפעלות, בנוכר לעיל.
 45 והוא התכללות העלול – המידות, בתוך העילה –
 46 התפעלות השכלית שהוא בדקות עדיין בתוך ההשגה
 47 ואחר-כך נולד העלול כלומר המידות ממש בהתגלות
 48 במציאות מורגשת כו'. דשכל ומדות הן מהותים נבדלים
- 1 סיוע הענין:
 2 בעצם המוחין, האדם לא עוסק בטוב של הדבר, אלא
 3 כולו טרוד לתפוס את עצם הדבר. כי כשמתפעל מטוב
 4 הדבר, הרי הוא בוחן את הדבר במבט ממנו החוצה ולא
 5 בעצם הדבר עצמו, כי כל המושג "טוב", זה הביטוי של
 6 הדבר החוצה. ואילו המוחין בעצם שכלל לא עסוקים
 7 בזה, רק בעצם השגת הדבר, הרי שם אין מידות כלל,
 8 כי מידות זה התפעלות, שהתפעלות קשורה למרחק
 9 מהענין. ואילו במוחין בעצם הוא בתוך הענין ממש. רק
 10 אחרי שהשיג את הענין ויצא מהתעמקותו בדבר,
 11 ומתפנה לחשוב כביכול על המסקנות שלו ועל
 12 ההשלכות של זה, הרי יש בו התפעלות מהדבר, איך
 13 שהדבר הוא טוב.
 14 למרות זאת, ישנה תופעה שתוך כדי ההתעמקות
 15 בהשגת הענין בדרגת מוחין בעצם יש ממילא תענוג
 16 מאוד גדול, שזה נקרא אהבה בתענוגים. הנה על זה
 17 מבאר, שזה שונה לגמרי משלב ההתפעלות שבמוחין,
 18 שאז יש כביכול הפרדה בין ההשגה להתפעלות, ואילו
 19 כשהמוחין בעצם מביאים ממילא לאהבה בתענוגים, זה
 20 לא נעשה כמעבר לשלב נוסף, אלא כל כולו עסוק
 21 בהשגת הדבר עצמו וכלל לא מעניין אותו אם הוא טוב
 22 או לא טוב. אלא שבדרך ממילא כשעסוק בהשגת
 23 הענין, הרי הוא בדביקות לענין ויש בדביקות זו תענוג
 24 גדול – אהבה בתענוגים.

28 הוא הארת העילה ולא משהו נבדל ממנו (האופן הב'
29 בעילה ועלול):
30 ובמקום אחר מכוון דהמדות שבמוחין הן כמות מוחין
31 עדיין, ולא כפי שהתבאר לעיל שהם מהות נפרדת והיינו
32 דההתפעלות שבלי שזה המידות במוחין להיות שזהו
33 ההתפעלות על הטוב דהרבר עצמו ולא איך הדבר "טוב
34 לו" הרי זה בכלל מוחין עדיין בו, כיון שאין בזה עדיין
35 הרגש עצמו. כלומר, לפי הביאור הזה, אין התכללות
36 של המידות כמשהו נפרד בתוך המוחין, אלא הם שם
37 באותה מהות, כיון שגם ההתפעלות שם היא מהדבר
38 עצמו.
39 והולדת המדות שכלב הוא שנמשך הארה ישירה
40 מהמוחין כלומר מההתפעלות של המוחין, הנקראת
41 לביאור זה מוחין ממש, להיות הולדת המדות בו,
42 ובאופן הזה יש לומר שזה האופן הב' של העילה והעלול
43 שהעלול הוא הארת העילה בו. כמשל הענף בעץ
44 הנמשך מהגזע, שהם כמהות אחת.
45 קיצור.
46 דהנה חכמה תופס עצם הדבר ובינה תופסת המציאות,
47 ולכן מוחין דאבא למעלה מהשתלשלות כי עילה ועלול
48 שייך רק בבחינת המציאות (דהיינו בהארה) לא בעצמי,
49 ויבאר ב' אופנים בעילה ועלול הא' שהעלול הוא מהות
50 אחר ונמצא כלול בהעילה, וכמו הרגש טוב הדבר
51 במוחו, הוא ענין מדות שבשכל (דבמוחין הרי זה בא
52 בדרך ממילא לא במורגש, ובבחינת דביקות), וזה מקור
53 להרגש דלו טוב שכלב, ובא מחיצוניות השכל.

1 בעצם רק ששניהם מהותיים רוחניים וכלולים זה בזה
2 ונולדים ומשתלשלים זה מזה בו.
3 ומאחר שהעלול הוא מהות אחר מהעילה שהרי המידות
4 והמוחין כנזכר לעיל הם שתי מהויות ממילא מה
5 שהעילה כוללת את העלול הרי זה רק בבחינת
6 החיצוניות וההתפשטות שלו לבר בו' - כלומר, כיון
7 ששכל ומידות הם מהויות שונות, הרי מה שהשכל כולל
8 את המידות, זה רק החיצוניות של השכל בלבד, ולא
9 עצמיות המוחין, כי המוחין והמידות הם שני דברים
10 נפרדים בעצמיותם. ולכן המידות לא יכולות להימצא
11 במהות החכמה, כי המהות שונה לגמרי.
12 (וכן הוא לא רק במוחין ובמידות אלא גם בחכמה ובינה
13 דבינה היא מהות נבדל מן החכמה ומשתלשל
14 מהתפשטות החכמה הנה זה רק בחיצוניות של החכמה
15 בלבד, אך בפנימיות החכמה אין בינה וכמאמר האדרא
16 זומא¹⁷ האי חכמה אתפשט ואפיק מינה בינה בו' (זאת
17 החכמה מתפשטת ויוצאת ממנה בינה) - כלומר רק
18 מהתפשטות החכמה יכול לצאת בינה ולא מעצם
19 החכמה, וכמו שנתבאר במקום אחר).
20 נמצא אם כן, שהשתלשלות המידות מהמוחין היא
21 למרות שהם ב' מהויות נפרדות, ולכל אחד יש גדר
22 ושרש נפרד, הנה בסדר התגלותם, המידות משתלשלות
23 ומגלות מחיצוניות המוחין. ולכן זו הדוגמא לסוג הא'
24 של העילה והעלול, שהעילה והעלול הם ב' מהויות
25 נפרדות אלא שהעילה מגלה את העלול.
26 בקטע שלפנינו מבאר הרבי נ"ע כי יש אופן נוסף לפרש
27 את השתלשלות המידות מהמוחין באופן כזה שהעלול

שבת פרשת מטות מסעי תנ"ב

17. דף רצ עמוד א.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים - ה'תרפ"ו

1 מדוע בקדושה הכל במספר עשר, ובסט"א מספר י"א, ובקטורת יש דוקא י"א סממנים.
2 פי' אנת הוא חד - עצמות אור א"ס, ולא בחושבן - שהוא למעלה מסדר השתלשלות,
3 כי הגבול הוא שלא בערך הבלי-גבול
4 וְהִנֵּה לְהִבִּין זֶה דִּפְּשָׁה שְׁעָה אַחַת בְּתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים
5 טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְגַם
6 לְהִבִּין מֵהוּ הַדְּיוּק "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים", יֵשׁ
7 לְהַקְדִּים תְּחִלָּה עֲנֵן הַיְדוּעַ בְּכַתְּבֵי הָאָר"י ז"ל, דְּבִקְדֻשָּׁה

8 הוּא מְסַפֵּר עֲשָׂר סְפִירוֹת דְּוָקָא, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר בְּסֵפֶר
9 יְצִירָה "עֲשָׂר סְפִירוֹת בְּלֵי מָה, עֲשָׂר וְלֹא תִשַׁע, עֲשָׂר
10 וְלֹא אֶחָד עֲשָׂר", וְלְהַבְדִּיל בְּלַעֲמַת־זֶה הֵם אֶחָד עֲשָׂר,
11 וְעוֹד דְּבִקְדֻשָּׁה נִקְרְאִים "סְפִירוֹת", וְלְהַבְדִּיל בְּלַעֲמַת־זֶה

32 אֶלְף אֶלְפִים וְרַבּוּא רַכְבוֹת, וְזֶהוּ חֲשׁוֹן מֵה שֵׁשׁ עָרָף
 33 זֶה לְזֶה. אָבֵל "וְלֹא בְּחוֹשֶׁבֶן" הֵינּוּ שְׂאִינוּ בְּעָרָף כָּלֵל,
 34 דֶּהֱנָה מִסְפָּר וּגְבוּל הֵם בְּעָרָף זֶה לְזֶה, דְּגַם מִסְפָּר הַיּוֹתֵר
 35 קָטָן הוּא בְּעָרָף הַגְּבוּל הַיּוֹתֵר גָּדוֹל, וְעַל-דִּרְךָ-מִשָּׁל
 36 [גְּרָגִיר] חוֹל אֶחָד מֵהַחוּל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם, הָרִי יֵשׁ לוֹ
 37 עָרָף אֵל הַגְּבוּל הַיּוֹתֵר גָּדוֹל כְּמוֹ עַל-דִּרְךָ-מִשָּׁל דְּגַלְגַּל
 38 חֲמָה, דֶּהֱגַם דְּגַלְגַּל חֲמָה הוּא גְבוּל גָּדוֹל בְּיּוֹתֵר שֶׁהוּא
 39 קס"ז (167) פְּעָמִים יוֹתֵר מִפְּדוּר הָאָרֶץ, וּבְכֹל זֶה הָרִי גַם
 40 הַגְּלָגַל חֲמָה אֵינוֹ אֵלָא גְבוּלִי, וְהַ[גְּרָגִיר] חוֹל הָאֶחָד שֶׁעַל
 41 גְּבִי שְׂפַת הַיָּם הוּא בְּעָרָף אֵלִיו, דְּבִהְכַרְח לִזְמַר שֵׁשׁ
 42 הַפָּרָשׁ בְּכַבֵּד וּגְדֵל הַגְּלָגַל חֲמָה אִם יִהְיֶה בּוֹ עוֹד [גְּרָגִיר]
 43 חוֹל אֶחָד מֵהַחוּל שֶׁעַל שְׂפַת הַיָּם, וְהֵינּוּ דְּעוֹשֶׂה שְׁנוֹי
 44 בְּגִדְלוֹ וְכַבְדּוֹ, וְטַעַם הַדְּבָר הוּא לְפִי דְּשִׁנְיָהֶם בְּעַלֵי גְבוּל,
 45 וְהַבְּעַלֵי גְבוּל הֵם בְּעָרָף זֶה לְזֶה, וְזֶה דְּחוֹל הַיָּם לֹא יִמַּד
 46 וְלֹא יִסְפָּר מֵרַב אֵין זֶה שֶׁהוּא בְּלִי גְבוּלִי, כִּי-אִם דְּמַפְנֵי
 47 עֵצִים הַרְבּוּי הָרִי פְּלִים שְׁמוֹת הַמְּסָפָר, וְהֵינּוּ דֶּהֱמַסְפָּר
 48 אֵינוֹ מַכִּיל אוֹתָם, אָבֵל לֹא שֶׁהֵם בְּלִי גְבוּל, וְהָרִאָה מֵהָא
 49 דְּאָמַר ר"י יְכוּלָנִי לְשַׁעַר פְּמָה טְפוֹת יֵשׁ בָּיָם, וְאִם יְבוֹאוּ
 50 לְסַפֵּר הַטְּפוֹת שְׁבָיִם יְכַלוּ שְׁמוֹת הַמְּסָפָר, אֲמַנָּם מִזֶּה
 51 שִׁיכְלוּ שְׁמוֹת הַמְּסָפָר אֵין זֶה מְכַרִּיחַ לִזְמַר שֶׁהֵם בְּלִי
 52 גְבוּל, דֶּהֱרִי טְפוֹת הֵם גְבוּלִיִּים בְּעֵצִים מֵהוֹתָם, וְרַק מַפְנֵי
 53 רְבוּיָם הַמְּסָפָר כְּלָה וְהֵם אֵינָם פְּלִים, דֶּהֱגְבוּל אֵין עֲנִינּוּ
 54 הַרְבּוּי וּמַעוּט אוֹ בְּגִדְל וְקָטָן, כִּי-אִם עֲנִין הַגְּבוּל הוּא
 55 דְּכֹאֲשֶׁר הוּא נִכְלָה אִזּוֹ מִתְחִיל עוֹד דְּבָר, אִם כֵּן הָרִי הַדְּבָר
 56 הַבָּא אַחֲרָיו מַגְבִּיל אוֹתוֹ, וְכֹל בְּעַלֵי גְבוּל הֵם בְּעָרָף זֶה
 57 לְזֶה, וְלִכֵּן מִסְפָּר הַיּוֹתֵר קָטָן הוּא בְּעָרָף גְבוּל הַיּוֹתֵר
 58 גָּדוֹל, מֵהַ-שְּׂאִין-כֵּן גְבוּל לְגַבֵי בְּלִתֵי-בְּעַל-גְבוּל אֵינוֹ
 59 בְּעָרָף כָּלֵל, דְּלְגַבֵי בְּלִי-מִסְפָּר שְׁנוֹה מִסְפָּר אֶחָד וּמִסְפָּר
 60 אֶלְף אֶלְפִים וְרַבּוּי רַכְבוֹת, וְזֶהוּ "אֲנֵת הוּא חַד וְלֹא
 61 בְּחוֹשֶׁבֶן", דֶּסְדֵר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת הוּא בְּחִינַת חוֹשֶׁבֶן, אָבֵל
 62 עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא חַד¹,

1 נִקְרָאִים בְּשֵׁם "כְּתָרִין", וּכְמוֹ אֶחָד עֶשֶׂר כְּתָרִין
 2 דְּמִסְאָבוֹתָא², וּכְנִגְדַּז זֶה הִיָּה בְּמִשְׁכַּן אֶחָד עֶשֶׂר יְרִיעוֹת
 3 עֲזִים, וּבִקְטָרֵת הָיוּ אֶחָד עֶשֶׂר סְמָמָנִים, וְצָרִיף לְהַכִּין
 4 לְמָה בְּסִטְרָא-אֶחָדָא³ אֶחָד עֶשֶׂר כְּתָרִין דְּנִקָּא, דְּלִכְאוּרָה
 5 חוֹטָא נְשִׁפֵר, דֶּהֱלֹא בְּקִרְשָׁה הֵם רַק עֶשֶׂר סְפִירוֹת, אִם כֵּן
 6 לְמָה בְּלַעֲמַת-זֶה הֵם אֶחָד עֶשֶׂר. וּכְמוֹ כֵּן בְּסִמְמָנֵי הַקְּטָרֵת
 7 שֶׁהֵם עַל פִּי תוֹרָה הָרִי גַם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן לְמָה הֵם בְּמִסְפָּר
 8 אֶחָד עֶשֶׂר, דְּכֹל מִסְפָּרֵי הַתּוֹרָה הֵם עֶשֶׂר דְּנִקָּא, וּכְמוֹ
 9 עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, עֲשָׂרֵת הַדְּבָרוֹת, וּכְמוֹ שְׂכַתוֹב "עֲשָׂרָה
 10 עֲשָׂרָה הַכֶּף בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל דְּעֲשָׂרָה
 11 מְאֻמְרוֹת הֵם כְּנִגְדַּז עֲשָׂרֵת הַדְּבָרוֹת, דֶּהֱתוֹרָה הִיא קִיּוּם
 12 הָעוֹלָם, דֶּתְנַאי הַתְּנָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִם מַעֲשֵׂה
 13 בְּרֵאשִׁית, אִם יִקְיָמוּ יִשְׂרָאֵל אֶת תּוֹרָתִי מוּטָב וּבָאִם לֹאוּ
 14 אֲחֻזֵר אֶת הָעוֹלָם לְתַהוּ וְכַהוּ, וְכַתִּיב "אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ
 15 וְאָדָם עֲלֶיהָ בְּרֵאשִׁית", דְּאֲנֹכִי מִי שְׂאֲנֹכִי עֲשֵׂה הָאָרֶץ
 16 בְּשִׁבִיל הָאָדָם, וְהָאָדָם בְּשִׁבִיל בְּרֵאשִׁית שִׁיְקִימוּ אֶת
 17 הַתְּרִי"ג מְצוּוֹת, וְהֵינּוּ דְּעֲשָׂרֵת הַדְּבָרוֹת הֵם קִיּוּם הָעֲשָׂרָה
 18 מְאֻמְרוֹת, דְּמִסְפָּרֵי הַתּוֹרָה הֵם בְּמִסְפָּר עֶשֶׂר דְּנִקָּא, וְאִם
 19 כֵּן לְמָה בְּקְטָרֵת דְּעֲשִׂיתוֹ הוּא גַם כֵּן עַל פִּי הַתּוֹרָה דְּנִקָּא,
 20 וּמְכַל-מְקוֹם מִסְפָּר הַסְּמָמָנִים הוּא אֶחָד עֶשֶׂר דְּנִקָּא. אָף
 21 הָעֲנִין הוּא, דֶּהֱנָה בְּמִאֲמָר דְּפִתַח אֵלֶיהוּ בְּתַקוּנָה זֶהר
 22 אָמַר: "אֲנֵת הוּא חַד וְלֹא בְּחוֹשֶׁבֶן, אֲנֵת הוּא דְּאֶפִיקַת
 23 עֶשֶׂר תְּקוּנֵינִי", פְּרוּשׁ: "אֲנֵת הוּא חַד" קָא'י עַל עֲצָמוֹת
 24 אוֹר אֵין סוּף שְׁלִמְעֵלָה מִסְפָּר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת, וְלִכֵּן הֵנָּה עַל
 25 זֶה אָמַר "וְלֹא בְּחוֹשֶׁבֶן", שְׂאִין סְדֵר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת עָרָף
 26 אֵלִיו, דֶּסְדֵר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת הוּא בְּחוֹשֶׁבֶן, דֶּחֲשׁוֹבֵן הוּא מֵה
 27 שֵׁשׁ עָרָף זֶה לְזֶה, דֶּהֱנָה מִסְפָּר אֶחָד לְגַבֵי מִסְפָּר אֶלְף
 28 הוּא כְּמוֹ מִסְפָּר אֶלְף לְגַבֵי אֶלְף אֶלְפִים, וּכְשֵׁם שְׂאֶלְף
 29 הָרִי יֵשׁ לוֹ עָרָף לְגַבֵי אֶלְף אֶלְפִים, דְּכֹלָא הָאֶלְף הָאֶחָד
 30 הָרִי חִסַר הַמְּסָפָר דְּאֶלְף אֶלְפִים, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ לְאֶחָד
 31 עָרָף לְגַבֵי אֶלְף, וּמִמִּילָא יֵשׁ עָרָף לְמִסְפָּר אֶחָד גַּם לְגַבֵי

שבת פרשת מטות. שבת חנוכה [תורפ"י]

ד. כתרims של טומאה (מבואר להלן). ה. בצד האחר (המנגד לקדושה). ו. אתה הוא אחד ולא בחשבון, אתה הוא שהוצאת (המצאת) עשר תיקונים (ספירות; מדות). ז. הכוונה. ח. אחד.

לקוטי דיבורים

פרק ו.

בנו של חסיד ליובאוויטשי מודיע לרבי שתוך עשרים וארבע שעות - יומת

5 חולה ומעונה, עיף רצוף ושובר מעלבונות, יסורי
 6 גוף ורעב ממושך - הובא הרבי לחקירה.
 7 החוקרים היו שלשה, שני רוסיים ויהודי אחד,
 8 מיועדנו לולאו בן העשרים ושלש - זה שיחד עם
 1 לחקירתו הראשונה, נקרא הרבי כאמור, ביום
 2 החמישי בשעה עשר בלילה, כשהוא נמצא עדיין
 3 בעיצומה של שביתת רעב מוחלטת, הנמשכת זה
 4 יומיים על התפילין שלא ניתנו לו.

47 וככלותו לדבר, הניח על השולחן צרור מכתבים,
 48 ואמר:
 49 - הנה צרור המגלה את פרצופך האמיתי.
 50 המכתבים הללו מלאים כוונות מיסטיות מוזרות
 51 וחשודות, מה הם קשריך הקונטרס-ריבולוציוניים עם
 52 הפרופסור בארטשנקו?
 53 הרבי לא נבהל ולא נבוך, וענה:
 54 לא אכחיש שיהודים רואים בי אוטוריטה, אבל
 55 אין זו אשמת. אינני כופה ואינני מטיל את מרותי על
 56 איש. מעולם לא ניצלתי את האוטוריטה שלי
 57 לפעולות נגד האינטרסים של ברית-המועצות.
 58 אין זה נכון כי הנני מנהיג היהדות, וודאי שאין
 59 זה נכון שאני מושל ושולט על היהודים. שלטון וכפיה
 60 זרים הם לדרכי החסידות. מנהיגות אצל חסידים
 61 פירושה: גדלות רוחנית, בשאיפה להגיע לשלמות
 62 מוסרית ורוחנית עליונה ושאחרים יתלמדו ללכת גם
 63 כן בדרך זו. ומגיעים לכך לא בדרך של כפיה ושלטון,
 64 אלא על ידי רצון טוב וחפשי. חסידים למדים מרצונם
 65 החפשי, מרבים, ממנהיגם.
 66 תפקידי לדאוג שכל מי שרוצה להשאר ביהדותו
 67 - יוכל למלא את מבוקשו, אם רוצה מישהו להיות
 68 גוי, אין אני מתערב בענינו כלל.
 69 הכל נעשה על ידי רצון חפשי וחרות גמורה,
 70 והיכן החטא בזה?
 71 אגב כך, נתן הרבי הסבר על מהותה של
 72 החסידות, והחוקרים הרוסיים דרשו מלולאו לתרגם
 73 ולהסביר להם את הדברים.
 74 אכן גלגל היסטורי חוזר:
 75 לפני מאה ושלושים שנה הוכרח סב סבו, הרבי
 76 הזקן, לפרש את מהות החסידות לפני שרי הצר
 77 פאוועל.
 78 לפני שמונים ושבע שנים הוכרח סבו הרבי
 79 ה"צמח צדק" להסביר את מהות החסידות בפני שרי
 80 הצאר ניקאלאי הראשון.
 81 ועתה, נאלץ נינם ונכדם, להסביר את מהות
 82 החסידות בפני אנשי הג.פ.א.
 83 הרבי המשיך בתשובתו נגד האשמות שהוטחו
 84 נגדו:
 85 מעודי לא הטלתי מסים על איש. הייתי רק
 86 מסביר שחובה על יהודי ללמוד תורה, וכשיהודים
 87 סוברים שמחוייבים ללמוד תורה - מייסדים הם
 88 חדרים ושיבות.
 89 בחוק הסובייטי אין כל איסור על חדרים ושיבות.
 90 "מעולם לא הוצא בסס"ר חוק רשמי האוסר את
 91 מוסדות החינוך הדתיים" - כך הצהיר קרילינקו
 92 הקטיגור הראשי של ברית-המועצות.

1 חברו נחמנסון אסרו את הרבי - נכדו של חסיד
 2 ליובאוויטשי מפורסם, היה החוקר היהודי. ראש
 3 החוקרים היה אחד הרוסים בשם דכטרייב.
 4 הרבי הוכנס לחדר גדול שקירותיו עשויים לוחות
 5 ועליהם שפופרות רבות.
 6 אזניים לכותל - אפשר לפסוק על הקירות הללו.
 7 דרך השפופרות חדרו דברי הנחקר והחוקרים אל
 8 החדרים הסמוכים, מקום שם ישבו אנשי הג.פ.א.
 9 מקשיבים ורשמים.
 10 החוקרים ובמיוחד היהודי לולאו, קבלו את פני
 11 הרבי בסבר פנים גסות וזועפות, ולולאו הגדיל על
 12 כולם, הם התלוצצו והיתלו בו.
 13 הקץ לליצנות! קרא הרבי, את צרורי הבו לי, אין
 14 לכם רשות להתעלל בי!
 15 בלום פיק! - פרץ לולאו בזעם, והוסיף בהושיטו
 16 את ידו - הרואה אתה את הזרוע הזו הנטויה לפניך,
 17 מיום שמלאו לה י"ד שנים היא עוסקת במלאכת
 18 הקודש, לשלוח לעולם האמת מורדי-אור שכמוך, עד
 19 אחד נשמדם, טלית ותפילין אתה רוצה? אל
 20 האשפתות זרקנום!...
 21 הרבי לא יכול היה להבליג, דפק בשולחן ושאג
 22 בקול אדיר:
 23 - מן נון נון!
 24 כאן הרצינו פני החוקרים, ואחד מהם, הגוי הגדול
 25 שבחבורה, התחיל בקטרוגים, ואחד לאחד מנה את
 26 "חטאיו ופשעיו" של הרבי:
 27 הנך נאשם - אמר לו - בתמיכת הריאקציה
 28 בסס"ר.
 29 הנך נאשם בקונטרס-ריבולוציה.
 30 יהודי ברית-המועצות הדתיים רואים בך
 31 אוטוריטה עליונה והם מושפעים ממך.
 32 יש לך השפעה גם על חלק מהאינטליגנציה
 33 היהודית ברוסיה הסובייטית ובעיקר רבה השפעתך
 34 על הבורגנות האמריקאית.
 35 הנך מנהיגם של מורדי האור.
 36 יודעים אנו שניצלת השפעתך ופרשת על כנפי
 37 ברית-המועצות רשת גדולה של חדרים ושיבות
 38 ושאר מוסדות הדת.
 39 הנך מנהל קורספודנציה נרחבת ביותר עם חוץ
 40 לארץ, אלפי מכתבים מתקבלים על ידך מכל פינות
 41 העולם.
 42 אתה מנהל קורספודנציה חשאית באמצעות
 43 שגרירות חוץ לארץ על הנעשה בברית-המועצות.
 44 הנך מקבל סכומי כסף גדולים מחוץ לארץ
 45 להגברת הדת בברית-המועצות ולמלחמה בממשלה
 46 הסובייטית.

41 המועצות. אין זה נכון, אינני שונא המדינה. ואם כי
 42 רחוק אני מדרכיכם, תומך אני במעשיכם הטובים
 43 וראיה לכך מכתבי הנזכר בקשר להתישבות
 44 החקלאית היהודית.
 45 אל תעלילו עלי עלילת שוא, אין אני עושה את
 46 מעשי במחשך, פעולותי גלויות הן לעיני כל, אין אני
 47 מעלים על אף אחת מפעולותי, אין אני עושה שום
 48 דבר הנוגד את החוק הסובייטי.
 49 כן - העיר יו"ר ועדת החקירה, דיכטרייב הרוסי
 50 - ידועה לנו עמדתך החיובית כלפי ההתישבות
 51 החקלאית, ידוע לנו גם כל מכתבך לאמריקה, ואנו
 52 מעריכים זאת.
 53 ברם, היהודי לולאו לא שם לב לכך, הוא המשיך
 54 בשאלותיו בצורה גסה וברוטאלית.
 55 וכשהרבי שאל מה יהיה ביחס לתפילין שלו, לא
 56 ענה לו לולאו על כך, אלא נטפל אל הרבי - בסיוע
 57 חבריו הרוסים - בדרשו:
 58 - הסר מיד את הטלית קטן שלך! הסר! הסר!
 59 השלך אחרי גוון את ההבלים הללו!
 60 אם תכריחונו - אמר להם הרבי - להסיר את
 61 הטלית-קטן, לא אוסיף לענות על שאלותיכם, אם
 62 ברצונכם להסיר ממני את הטלית-קטן באגרופים
 63 ואקדוחים - נסו נא לעשות זאת!
 64 ואז הם הרפו ממנו בדרישה זו.
 65 בתוך כך נכנס לחדר החקירה, השופט-חוקר
 66 נחמנסון מיודענו, ובראותו את הרבי, פרץ בצחוק
 67 מרעים, ואמר:
 68 היודע אתה לולאו, אבי היה עקר ואמי עקרה
 69 ורק אחרי שאבי נסע אל הרבי מליובאוויטש וקבל
 70 ברכתו, פקד השי"ת את אמי ונולד לה בן, והבן הזה
 71 הוא נחמנסון העומד בפניכם...
 72 כותלי החדר נזדעזעו משאגת צחוקם של
 73 החוקרים לשמע ההלצה הזו. החקירה נסתיימה
 74 בשעה מאוחרת בלילה. ובסיומה אמר לולאו לרבי:
 75 - בִּבְבִּב - (לולאו היה כבד פה) בִּבְבִּב -
 76 עשרים וארבע שעות תומת ביריה!
 77 לא היו אלה דברי הפחדה סתמיים, המצב היה
 78 באמת רציני למדי. קומוניסט מפורסם שהשתדל
 79 בפדיית הרבי, אמר ביום ששי לבתו של הרבי:
 80 - התפללי שאביך ישאר בחיים...

1 ובכן, בקולו של מי עלי להישמע, בקולו של
 2 קרילינקו או בקולו של לולאו?!
 3 כל פעולתי ודיבורי - המשיך הרבי - אינם נגד
 4 חוקי ברית-המועצות. אם דבריי על חובת לימוד
 5 התורה מוצאים הדי, וקרובים מאמריקה השולחים
 6 עזרה לקרוביהם ברוסיה מוסיפים גם דולר מיוחד
 7 כדי שבני קרוביהם יוכלו ללמוד תורה - אין בכך כל
 8 נזק לברית-המועצות, אדרבא על ידי כך נכנסים
 9 למדינה כספים רבים במטבע חוץ, שהמדינה מעונינת
 10 בהם.
 11 על חליפת המכתבים המיסטיים והמעורפלים עם
 12 הפרופסור בארטשנקו, סיפר הרבי:
 13 לפני ארבע שנים, בסוכות תרפ"ד (1924) בא אלי
 14 הפרופסור כאל איש הבקי בתורת הקבלה ובקשני
 15 לגלות לו את סוד ה"מגן דוד".
 16 הסברתי לו כי רק דמיון נתקע במוחו, אין
 17 החסידות יודעת ולא כלום על סודות איזה שהם או
 18 על כח טמיר הגלום כביכול ב"מגן דוד".
 19 הפרופסור חזר ריקם. ברם, הוא עומד על שלו,
 20 וממשיך לשלוח אלי מכתבים רבים ומבקשני לגלות
 21 לו את סוד ה"מגן דוד".
 22 זוהי התעלומה של חליפת המכתבים עם
 23 הפרופסור בארטשנקו.
 24 שמע נא לולאו - פנה הרבי אליו בקול רועם -
 25 רוצה אתה להעליל עלי עלילת בייליס חדשה, זכור!
 26 הצאר ניקאלאי גייס פרופסורים ומלומדים לשם
 27 עלילת דם על היהודים ונכשל, וגם בידך לא תצלח
 28 המזימה. יודע אני, לולאו, יודע היטב, מה שאתה
 29 וחבריך עושים כשהנכם רוצים לאסור מלמד עני,
 30 אתם זורקים לביתו סחורה מוברחת (קונטרבנדו) או
 31 בקבוק יין שרף (שנאסר בשעתו) אוסרים אותו
 32 ומשלחים אותו לארץ גזירה. גם אותי אתה אומר
 33 לסכסך בחטאים אשר לא היו ולא נבראו, בדרכי
 34 שקר אתה רוצה להכתימני, אך היא לא תקום! כי
 35 שקר הדבר!
 36 כל מעשיי וכל דבריי גלויים תמיד לכל. לפני
 37 ארבע שנים, בשנת תרפ"ד, כתבתי מכתב לאמריקה
 38 בו עוררתי את יהדות ארצות הברית לתמוך
 39 בהתישבות היהודית בברית המועצות.
 40 אתם אוסרים אותי כשונא יהודים ושונא ברית

אגרות קודש

ב"ה

מסירת מודעה ברבים

24 באגרות וכתבים מיוחדים לכל המוסדות והתחנני אליהם
 25 לעורר בעלי הרוח והיכולת, להקים הריסת אהלי יעקב
 26 במדינת רוסיה יע"א, ועד היום לא התקבל כל מאום.
 27 לב ישראל פתוחה היא לכל דופק בצדקה, ומה גם
 28 לתחנני אומללים, אלא הכל תלוי במזל. ובכן: הנני מוצא
 29 לחוב קדוש, לעשות מסירת מודעה ברבים, אשר שבטי
 30 י"יה השוכנים במדינת רוסיה, ברחובי היהודים העשוקים
 31 והרצוצים פנו בבקשת רחמים אל אחיהם לתת להם
 32 תמיכה "להקים אהלי יעקב הנופלת" ואיש לא פנה
 33 אליהם ואל צעקתם.
 34 בימים הנוראים הבאים עלינו ועכ"י לטובה ולברכה
 35 כל איש ואשה מישראל יעשו חשבון בנפשו, מה פעל ועשה
 36 לטובת אחיו ואחיותיו, הדורשים ממנו עזרה אשר בנו ובן
 37 בנו יהי יהודי כשר, וברכת דור ישרים הבא על ראשם
 38 יחול עדי עד.
 39 ולקראת השנה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה
 40 ולברכה הנני לברכם כי יואיל אלוהים מרום להושיע את
 41 עם קדשו בכל מקום שהם יברכם האלקים בברכת שמים
 42 עד בלי די. וימלא השי"ת משאלות לב כל אחד ואחד
 43 לטובה ולברכה ויתן לנו האלקים כולנו יחדיו שנה טובה
 44 ומתוקה שנת אורה ותורה, שנה אשר בה ירום קרן התורה
 45 וקרן ישראל עמו, שנה אשר בה נושע תשועת עולמים.
 46 בן כ"ק אאמו"ר הרה"ק הנודע בשם האדמו"ר
 47 מליובאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע.
 48 י"ב אלול תרפ"ג, ראסטאו דאן.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

1 כל יושבי - תבל יודעים אשר אחינו היהודים יחיו
 2 יושבי מדינת רוסיה האדירה, יע"א, שתנו כוס התרעלה -
 3 ל"ע - הן המה הפרעות "פאגראמען", אשר התחולל על
 4 ראש ישראל, והטבח הנורא, אשר העריכו צוררי ישראל,
 5 הבאנדעס למיניהם, הרגו טבחו אנשים, נשים וטף, ר"ל,
 6 החריבו בתים ועירות והשאירו אחריהם שממון נורא
 7 ומבהיל, ותודות למפעלי ומוסדי הבנין וחברת סוחרי
 8 מעונים, הנתמכים מאוצר הממשלה, הנה מיום ליום בא
 9 הסדר והשכלול, בתיקוני הבתים והדירות ואופני המסחר
 10 והקנין ברחובות עיר ועיר, אמנם רחוב היהודים חרבה
 11 היא, עשוקה, שבורה, ורצוצה.
 12 עפ"י חוק הממשלה כי קהלה ועדה בישראל בכל
 13 מרחבי המדינה, הרשות לה להחזיק ולבנות כל צרכי
 14 הדת: בית טבילה, מדרש, כנסת ובית זביחה ולהחזיק
 15 האישים הדרושים לה: רב, שו"ב כ"י וכ"י. וכל זה רק על
 16 חשבון עצמם, אבל בהיות ההוצאה מרובה אין יד הקהלה
 17 משגת להחזיקם, ובפרט במקומות ההרס והשמה, הדרוש
 18 לבנות מחדש, או גם לתקן, ולזאת אלפים ורבבות מאחינו
 19 צועקים אלינו הבו לנו יד עזרה "להקים הריסת אהלי
 20 יעקב" אשר עשקו ושברו צוררי ישראל, למען אשר לא
 21 ימחה - ח"ו - שבט מקרב ישראל.
 22 הצעקות האלו והתחנונים הללו הערכתי במכתב גלוי
 23 - כ"ב טבת פ"ג - לכל אחינו יחיו בכל המדינות, ובאתי

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - מבלי הוראת זמן הכתיבה - בו שואל אם לעשות תנאים או קנין.

והנה אין בזה נפק"מ כ"כ, וישאל למנהג אנ"ש במקומו עתה בזמן האחרון וכן יעשה, אבל
 מה שכן נוגע הוא קביעות זמן החתונה בשעה טובה ומוצלחת, ובתור הכנה לזה אשר המיול"ח יתחיל
 בהקדם האפשרי לקיים בפועל קבלת עול תורה כמו שאמרת לו והפועל בזה הוא הוספה בקב"ע
 בפ"מ וכבר ידוע דעתי בכגון דא שאין להאריך בהזמן שבין התדברות הצדדים והחתונה.

ויהי רצון מהשי"ת שיהיו קשוה"ת והחתונה לאח"ז בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית חסידותי

מאושר בגו"ר.

בברכה.

פרשת ויחי

מז ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימיו יעקב שני תליו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ^א ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא ^ב לבנו ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: ^ג ושכבתי עם־אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ^ד ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה: ^ה **פ** ^(ז) **מח** ^א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים: ^ב ויגד ליעקב ויאמר הנה בנדך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על־המטה: ^ג ויאמר יעקב אל־יוסף אל שדי נראה־אלי בלון בארץ פגען ויברך אתי: ^ד ^(ישראל) ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתך לקהל עמים ונתתי את־הארץ הזאת לורעך אחריו אחזת עולם: ^ה ועתה שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהוּ־לי: ^ו ומולדתך אשר־הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ^ז ואני ^א בכאי מפרן מתה עלי רחל בארץ פגען בדרך בעוד כבדת־ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית להם: ^ח וירא ישראל את־בני יוסף ויאמר מִי־אלה: ^ט ויאמר יוסף אל־אביו בנני הם אשר־נתן־לי אלהים בזה ויאמר קחם־נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארונו במצרים וידחה את

קיום הבטחתו, וזאת - פדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו פגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאתו להעלות את ארונו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מחשבונות וסקולים.

שני ויעני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ^א ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את־זרעך: ^ב ויגא יוסף אתם מעם ברפיו וישתחו לאפיו ארצה: ^ג ויקח יוסף את־שניהם את־אפרים בימינו משמאל וישראל ואת־מנשה בשמאלו מימין וישראל ויגש אליו: ^ד וישלח ישראל את־ימינו וישת על־ראש אפרים והוא הצעיר ואת־שמאלו על־ראש מנשה שפל את־ידיו כי מנשה הבכור: ^ה ויברך את־יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברכם ויחזק האלהים הרעה אתי מעודי עד־היום הזה: ^ו המלאך הגאל אתי מפל־רע וברך את־הנערים ויקרא בהם שמו ושם אבתי אברתם ויחזק וידגו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שפינם מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף וירעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם פלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול שפן, כל עוד הנבוא מרגיש את ה'אני' שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני' מכשירו לקבל השפעה באפן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי וירא יוסף כי־ישית אביו ודימינו על־ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד־אביו להסיר אתה מעל ראש־אפרים על־ראש מנשה: ^ה ויאמר יוסף אל־אביו לא־כן אבי פִי־זה הבכר שים ימינך על־ראשו: ^ו וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם־הוא יהיה־לעם וגם־הוא

יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל מפניו וזרעו יהיה
מלא הגוים: כ ויברכם ביום ההוא לאמור בך
יברך ישראל לאמר ישמך אלהים באפרים
וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה:
כא ויאמר ישראל אלי יוסף הנה אנכי מת והיה
אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:
כב ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר
לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 432)

וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ) מנשה - על שם "כי
נשני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשיבחה
את העבדה שמקומו האמתי הוא בבית אבי. אפרים - על
שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי
הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו
עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר
העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את מטרת
העבודה (העליה שבאה באמצעות הירידה, 'הפרני').

רבי **מט** * ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים: ד הקבצו ושמעו בני יעקב
ושמעו אל ישראל אביכם: ג ראובן בכרי אתה
בחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: ה פחו
כפיים אל תותר פי עלית משפכי אביך אז
חללת יצועי עלה: פ ה שמעון ולוי אחים פלי
חמם מכרתיהם: ו בסדם אל תבא נפשי
בקהלם אל תחד בכרי פי באפם הרגו איש
וברצנם עקרו שור: ז ארור אפם פי עז
ועברתם פי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל: פ ה יהודה אתה יודוך אחיך ידך
בערף איביך ישתחוו לך בני אביך: ט גור
אריה יהודה מטרף בני עלית פרע רבץ באריה
ובלביא מי יקימונו: י לא יסור שבט מיהודה
ומחלק מפין רגליו עד כייבא שילה ולו יקחת
עמים: יא אסרי לגפן כתיב עירך קרי עיר' ולשרקה

בני אתנו כפם ביין לבשו וכדם ענבים
כתיב סתה קרי סותו: יב חכלילי עינים מיין
ולבן שנים מחלב: פ יז וכולן לחוף ימים ישפן
והוא לחוף אנית וירכתו על צידן: פ יח יששכר
חמר גרם רבץ בין המשפתיים: ט וירא מנחה
פי טוב ואת הארץ פי נעמה ויט שכמו לסבל
ויהי למס עבד: ס יגן ידיו עמו פאחד שבטי
ישראל: יד יהידן נחש עלי ידך שפיפן עלי
ארח הנשף עקביסוס ויפל רכבו אחר:

יח לישועתך קניתי יהוה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 8)

עד פי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח.
שילה בגימטריא משה (בעל הטורים) יבא שילה - היינו ביאת
המשיח בפעל. שילה - היינו ה'נתינת כח' על ביאתו, שהרי
"שילה" קים עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי
משה, נפן לבני ישראל הפח להביא את הגאולה, היינו לברר
ולנכף את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי יט גדר גדר יגודנו והוא יגד עקב: ס
ד מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: ס
כא נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר: ס
כב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה
עלי שור: כג וימררהו ורכו וישטמהו פעלי
חצים: כד ותשב באיתן קשתו ויפאו זרעו ידיו
מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:
כה מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שדים ורחם: ט ברכת אביך גברו על ברכת
הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף
ולקדקד גזיר אחיו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 452)

גזיר אחיו (מט, כז) זהיר פיגרא דאחוי (תרגום יונתן בן עזיאל)
לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו כגמולם, ולא זו
בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש
לומר, שהיה "זהיר טפ"י בהנהגה זו והיא היתה ה'שער'
לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד

וַיַּעַל עִמּוֹ גַם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמְּחֻנָּה
 כְּבֹד מְאֹד: וַיָּבֹאוּ עַד־נָרְן הָאֵמֶד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר
 הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסַּפֵּד גָּדוֹל וְכֹבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ
 לְאָבִיו אֲבֵל שְׁבַעַת יָמִים: ^א וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
 הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֲבֵל בְּנֵרְן הָאֵמֶד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־
 כְּבֹד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־פְּנֵי קִרְיַת שֶׁמָּה אֲבֵל מִצְרַיִם
 אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ^ב וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לֹא פֶן פֹּאֲשֶׁר
 צָוָם: ^ג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה פְּנֵעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
 בְּמַעֲרַת שָׂדֵה הַמְּכַפְּלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהֶם
 אֶת־הַשָּׂדֵה לְאַחֲזֹת־קִבְרֵי מֵאֵת עַפְרֹן הַחֲתָי עַל־
 פְּנֵי מִמְרָא: ^ד וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחִיו
 וְכָל־הָעֹלָיִם אִתּוֹ לִקְבֹר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ
 אֶת־אָבִיו: ^ה וַיֵּרָאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם
 וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְּנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יוֹשִׁיב לָנוּ אֵת
 כָּל־הָרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ: ^ו וַיִּצְוּ אֱלֹהֵי־יוֹסֵף
 לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: ^ז כִּי־
 תָאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אַחִיךָ
 וְחַטָּאתֶם כִּי־רָעָה גְּמָלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע
 עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּכְדֹּר יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:
^ח וַיִּלְכְּדוּ גַם־אָחִיו וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ
 לְעַבְדִּים: ^ט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירְאוּ כִּי
 הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: ^י וְאַתֶּם חִשַּׁבְתֶּם עָלַי רָעָה
 אֱלֹהִים חִשְׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כַּיּוֹם הַזֶּה
 לְהַחֲיֵת עִם־רַב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 193)

וישאו אותו בניו ארצה פנען ויקברו אותו במערת שדה
 המכפלה (נ, יג) בתרגום יונתן בן עזיאל מבאר, שעשו עכב
 את הקבורה, וחוששים בן דן התיז את ראשו, והראש התגלגל
 לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. וקשה, הרי אין קוברין
 רשע אצל צדיק. ויש לבאר, שעשו הוא רשע רק מצד 'גופו',
 היינו כפי שהוא בעולם הזה; אבל מצד 'ראשו', היינו שרשו
 הרוחני, יש בו נצוצות קדשה גבוהים, שלכן יצאו ממנו
 נשמות גבוהות, כרבי מאיר ואונקלוס. ואת ראשו של עשו,
 כפי שהוא נפרד מגופו, נתן לקבר אצל יצחק.

שביעי ^ט ועתה אל־תִּירְאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם

כמה צריך אדם להתנהג באהבת ישראל אפלו כלפי יהודי
 שהרע לו. ובלשון ספר התנאי: שלא לשלם לו כפעלו ח"ו,
 אלא, ארובה, לגמל לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמד
 מיוסף עם אחיו.

ששי ^ט בנִימִין זֶכֶב יִטְרַף בְּבָקֵר יֹאכֵל עֵד וְלִטְרֵב
 יִחַלֵּק שָׁלָל: ^כ כָּל־אֱלֹהֵי שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִיִּם
 עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיִּכְרְדוּ אוֹתָם
 אִישׁ אֲשֶׁר בְּבִרְכָתוֹ בְּרַךְ אֹתָם: ^{כא} וַיִּצְוּ אוֹתָם
 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אָנֹכִי גֹאֲסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי
 אֶל־אֲבֹתִי אֶל־הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה עַפְרֹן
 הַחֲתָי: ^{כב} בְּמַעֲרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה הַמְּכַפְּלָה אֲשֶׁר־
 עַל־פְּנֵי מִמְרָא בְּאָרֶץ פְּנֵעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהֶם
 אֶת־הַשָּׂדֵה מֵאֵת עַפְרֹן הַחֲתָי לְאַחֲזֹת־קִבְרֵי:
^{כג} שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת־אֲבֹרָהֶם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
 שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רַבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה
 קִבְּרָתִי אֶת־לֵאָה: ^{כד} מִקְנֵה הַשָּׂדֵה וְהַמַּעֲרָה
 אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: ^{כה} וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּוֹת
 אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיִּגַּע וַיֹּאסֵף
 אֶל־עַמּוּיוֹ: ^{כו} וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּכְדֹּר
 עָלָיו וַיִּשְׁקֵלוּ: ^{כז} וַיִּצְוּ יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־
 הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־
 יִשְׂרָאֵל: ^{כח} וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי בֵּן יִמְלֹאוּ
 יְמֵי הַחַנְטוּם וַיִּכְפּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם:
^{כט} וַיַּעֲבְדוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פְּרַעֲה
 לֵאמֹר אִם־נָא מְצֹאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא
 בְּאָזְנֵי פְרַעֲה לֵאמֹר: ^ל אָבִי הַשְּׁבִיעֲנִי לֵאמֹר הִנֵּה
 אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאָרֶץ פְּנֵעַן
 שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־
 אָבִי וְאֶשׁוּבָה: ^{לא} וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת־
 אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הַשְּׁבִיעֲךָ: ^{לב} וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹר אֶת־
 אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל־עַבְדָּיו פְּרַעֲה וְקָנָה בֵּיתוֹ וְכָל־
 זְקָנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם: ^{לג} וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאָחִיו וְבֵית
 אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאָרֶץ גִּשּׁוֹן:

ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתדרר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא, תשבתתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר ב: וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶן־מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל־בְּרָכֵי יוֹסֵף: כו וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקַד יִפְקַד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם לֵימֹר יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקַד יִפְקַד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה: לו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשְׂרִים וְשָׁנָיִם וַיְחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:

ויישם בארון במצרים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)

לאחרי הסיום של ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר", בינו שמדובר בו אודות האבות "שנקראו ישרים" - נכנסים להתחלת ספר שמות, שהוא "ספר הגאולה". שכן, אף שבתחילתו מסופר אודות ענין הגלות, הרי לאחרי-זה נעשה ענין הגאולה, ועד לסיום הספר שבו מדובר אודות בנין המשכן.

ובהתחלת ספר זה פותח רש"י שבני ישראל "נמשלו לכוכבים", והרי תכונת הכוכבים היא שאין בהם שינויים, ועומדים תמיד באותו מצמד ומצב, הן ביום והן בלילה, והם קטנים (בהשואה לשמש ולירח), שזהו ענין הביטול.

והענין בזה - שמבלי הבט על כך שבני ישראל הם "המעט מכל העמים", עומדים הם בכל התוקף ללא שינויים, מבלי להתפעל מחשכת הגלות, ועד שמבטלים את ה"רגע קטן" של הגלות, ופועלים את הגאולה,

- שאודותה מדובר כבר בסיום ספר בראשית: "ויאמר יוסף . . . ואלקים פקד יפקוד אתכם", כך שסופו של ספר בראשית נעוץ בתחלתו של ספר שמות - על-ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

וְאֶת־טַפְכֶּם וַיְנַחֵם אֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם: כו וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָיִם: לו וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶן־מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל־בְּרָכֵי יוֹסֵף: לו וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקַד יִפְקַד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם לֵימֹר יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקַד יִפְקַד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה: לו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָיִם וַיְחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:

חוק חזק ונתחזק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 252)

אנכי אבלכל אתכם ואת טפכם (נ, כא) ועל שם זה נקראים כל ישראל על שם יוסף (תהילים פב, ב). וקשה, וכי מפני שכלכלם במשך תקופה קצרה נקראים על שמו לעולם. ויש לבאר, דהנה יוסף עסק בעניני העולם, וכל עניני המדינה הפקדו בידיו, ובכל זאת נשאר דבוק בה' בתכלית (ואלו השבטים בחרו להיות רועי צאן, פרושים מהעולם, כרי שיוכלו לעבד את ה' בלי הפרעות). לכן נקראים כל ישראל על שמו, כי הוא מפרנס אותם תמיד ב'מזון' רוחני ומעניק להם את הכח להיות דבוקים בה' גם בהיותם תחת שלטון זר, בזמן הגלות.

חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומוכון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם

קצה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עץ חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א ויקרבו ימירוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר: ב אנכי הלך בדרך פליהארץ כמנהג תורה בכל הפריות והזקת עם שאתה עורך נער (שלמה היה בעת ההיא בן שנים עשרה שנה (רד"ק רה"א כט) והיית לאיש השלם בשני, הואיל ואמות: ג ושמרת את משמרת | יהוה אלהיך ללכת בדרךיו להיות רחום ורב חסד כמוהו לשמר חקתיו המצוות שלא נתגלו מעמיתו מצותיו מה שבין אדם למקום ומשפטיו מה שבין אדם לחברו ועדותיו מצוות אשר מעמיתו להעיד על נפלאות ה' בשפת ו מועני ה' והדומים בפתוב בתורת משה למען משפיל את פלי אשר תפנה שם: ד למען יקים יהוה את דברו אשר דבר עלי לאמר

אם ישמרו בניך את דרפם ללכת לפני באמת בכל לבבם

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור

ולשמו"ת

במלכים א פרק ב

שי למורא

ב) והיית לאיש זרו ומשל בנפשך וכבש את יצרך. ג) למען תשפיל, בעבור שמירת התורה תצליח. ה) וגם, וגם זאת היא

ב א ויקרבו ימירוד למות ויצו את

שלמה בנו לאמר: ב אנכי הלך בדרך פליהארץ וחזקת והיית לאיש: ג ושמרת את משמרת | יהוה אלהיך ללכת בדרךיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו בפתוב בתורת משה למען משפיל את פלי אשר תעשה ואת פלי אשר תפנה שם: ד למען יקים יהוה את דברו אשר דבר עלי לאמר אם ישמרו בניך את דרפם ללכת לפני באמת בכל לבבם ובכל נפשם לאמר לא יפרת לך איש מעל פסא

עטרת מרים

שי למורא

ובכל־נפשם לא־מֹר לא־יָכַרְת לָךְ אִישׁ מֵעַל יִשְׂרָאֵל: ה וגם אַתָּה יָדַעְתְּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בְּנִי־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנְי־שָׂרָי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאֹכְלֵי בְּיָדֶךָ שֶׁר צָבָא וְלַעֲמִשָּׂא בְּנִי־יִתְרֹךָ שֶׁר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּהַכְסֵּתָת דָּוִד וְהִלְכּוּ בַשְּׁלִיחוֹתָיו וְעַם כָּל

מִדְרָכָיו ה' לְכַעַר אֲנָשֵׁי הַרְשָׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב, אֹכְלֵי וְעִמְשָׂא בָּאוּ בְּהַכְסֵּתָת דָּוִד וְהִלְכּוּ בַשְּׁלִיחוֹתָיו, וְעַם כָּל זֶה הִרְגֵם יוֹאָב, לְכֹן יִחַשְׁבֵהוּ הַדָּבָר בְּלִפְתָּה לְדָוִד. דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, דָּם הִרְאוּ לְשִׁפְךָ בְּאֲנָשִׁים חֲלוֹחִים בְּנֵי, שִׁפְךָ הוּא בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנו. בְּחַגְרָתוֹ, בְּפֹה שִׁחְגֵר חֲרָבוֹ

זאת וַתִּרְגַם יוֹאָב וַיִּשֶׂם דְּבִיר מִלְחָמָה הִרְאוּ לְשִׁפְךָ בְּשׁוֹנְאֵי וְשִׁפְךָ אוֹתָם בְּשָׁלוֹם בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵי בְּעֶרְכָּה שְׁלוֹ וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו שִׁחְגֵר חֲרָבוֹ מִצְמַדֵת בְּמִתְנָיו לְחָבוֹ, בְּכַדֵי שִׁתְהָה נוֹחָה לִפְּוֹל בְּשִׁתְהָה מוֹעֵמֶת, וְכִשְׁצָא מוֹל עֲמִשָּׂא שִׁתְהָה מַעַט וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו תִּפְּן מִנַּעֲלוֹ, וְנִפְלָה הַחֲרָב מִמַּעֲרָה, וְהִנְבִּיחַ בְּדוֹ וְהִכְתוּ נֶפֶשׁ וְעִמְשָׂא לֹא נִשְׁמַר, עַל כִּי רָאָה אֲשֶׁר מַעֲצָמָה נִפְלָה מִמַּעֲרָה; וְעֵשִׂית בְּחַכְמַתְךָ תִּמְצָא לוֹ עֵלָה וּסְפָה כְּדִי וְלֹא־תוֹרֵד שׁוֹכְתוֹ שְׁלֹא יֵרֵד בְּשָׁלוֹם שְׁאֵל לִקְבֵר בְּמִיתָה עֲצֻמוֹ; וְלִבְנֵי בְּרוּלֵי הַגְּלָעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלִחְנֵךָ כִּי־כֹן קָרְבוֹ אֵלַי בְּכַרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד בְּשִׁפְךָ אֲבִשְׁלוֹם כְּדוֹד בְּרַח דָּוִד מִירוּשָׁלַם לְמַחְנֵים שֶׁבְּעֶבֶר הַחַדָּר וּבְלִפְלֵ אוֹתוֹ שֶׁם בְּרוּלֵי הַגְּלָעָדִי (שְׁמִירָב טו/ז כ"בט); ה והִנֵּה עִמָּךְ שְׁמֵעֵי כָךְ גִּרָא שְׁתִּיה מְלִמְדוֹ תוֹרָה בְּנִי־יִמִּינֵי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנוּ קָלְלָה נְמַרְצֵת (שְׁמִירָב טו) בְּיוֹם לְכַתִּי מַחְנֵים בְּשִׁבְרַח דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם וְהוּא־יִרְדֵּ לְקִרְאָתִי הַחַדָּר לְפִים אוֹתִי וְאֲשַׁבֵּעַ לוֹ בִּיהוָה לְאִמֹר אִם־אִמִּיתְךָ בְּחָרְבִי לֹא בִּיהוָה לְאִמֹר אִם־אִמִּיתְךָ בְּחָרְבִי לְכֹן לֹא אוֹכַל בְּעֲצָמֵי לְקַחַת נַקְמָתִי מִפְּנֵי: ט וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתָּה תִּמְלִידֵי תַחַתִּי אֶל־תִּנְקְהוּ מִהַעֲוֹן הַזֶּה כִּי אִישׁ חָכֵם אַתָּה לְמַעֲוֹא לוֹ עוֹן מִנֵּה בְּשִׁבִיל דְּבִיר אַחִיד וְיִדְעֵת אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ לֹא תִנְיֹחַ לְמוֹת עַל מַטְהוֹ וְהוֹרְדֵת אֶת־שׁוֹכְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵר בְּעִיר דָּוִד הַזֶּה וַיִּבְרָא אֲשֶׁר מִלְךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְרוֹן מִלְךְ שְׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מִלְךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשָׁלְמָה יָשָׁב

יִשְׂרָאֵל: ה וגם אַתָּה יָדַעְתְּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בְּנִי־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנְי־שָׂרָי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאֹכְלֵי בְּיָדֶךָ נֹר וְלַעֲמִשָּׂא בְּנִי־יִתְרֹךָ וַיִּהְרָגֵם וַיִּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו; וְעֵשִׂית בְּחַכְמַתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שׁוֹכְתוֹ בְּשָׁלוֹם שְׁאֵל: ז וְלִבְנֵי בְּרוּלֵי הַגְּלָעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלִחְנֵךָ כִּי־כֹן קָרְבוֹ אֵלַי בְּכַרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד: ה והִנֵּה עִמָּךְ שְׁמֵעֵי

מִצְמַדֵת בְּמִתְנָיו לְחָבוֹ כְּדִי שִׁתְהָה נוֹחָה לִפְּוֹל וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו, וְכִשְׁצָא מוֹל עֲמִשָּׂא, שִׁתְהָה מַעַט לְתִפְּן נַעֲלוֹ, וְנִפְלָה הַחֲרָב מִמַּעֲרָה וְהִנְבִּיחָה כְּדוֹ וְהִכְתוּ אֵת עֲמִשָּׂא. וְעִמְשָׂא לֹא נִשְׁמַר, כִּי רָאָה שִׁתְהָה מַעֲצָמָה נִפְלָה. (ו) וְעֵשִׂית בְּחַכְמַתְךָ, לְפִי חַכְמַתְךָ תִּמְצָא לוֹ סְפָה. (ז) תַעֲשֶׂה חֶסֶד, כָּל חֶסֶד שִׁתְּוֹכֵל. וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלִחְנֵךָ, וְגַם וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלִחְנֵךָ. (ח) נְמַרְצֵת, תִּנְקָה וּמְפַרְשֵׁת. (ט) בְּיוֹם לְכַתִּי מַחְנֵים, בְּשִׁבְרַח דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם, הַלֵךְ עַד מַחְנֵים וַיִּשָׁב שָׁם עַד הַחַדָּר לִירוּשָׁלַם. וְהוּא יֵרֵד לְקִרְאָתִי, לְפִים אוֹתִי.

בְּנִי־גֵרָא בְּנִי־יִמִּינֵי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנוּ קָלְלָה נְמַרְצֵת בְּיוֹם לְכַתִּי מַחְנֵים וְהוּא־יִרְדֵּ לְקִרְאָתִי הַחַדָּר וְאֲשַׁבֵּעַ לוֹ בִּיהוָה לְאִמֹר אִם־אִמִּיתְךָ בְּחָרְבִי: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכֵם אַתָּה וַיִּדְעֵת אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ וְהוֹרְדֵת אֶת־שׁוֹכְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵר בְּעִיר דָּוִד: יא וַתִּבְרָא אֲשֶׁר מִלְךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְרוֹן מִלְךְ שְׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מִלְךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשָׁלְמָה יָשָׁב עַל־פְּסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּן מִלְכָתוֹ מֵאִד:

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ לֹא תִנְיֹחַ לְמוֹת עַל מַטְהוֹ וְהוֹרְדֵת אֶת־שׁוֹכְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵר בְּעִיר דָּוִד הַזֶּה הַזֶּה וַיִּבְרָא אֲשֶׁר מִלְךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְרוֹן מִלְךְ שְׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מִלְךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְשִׁתְהָה חֲרָשִׁים (שְׁמִירָב ט), וְלֹא חֵשׁ לְמִנְיָתָם כָּאֵן, עַל כִּי הָיָה נִרְדָּף מֵאֲבִשְׁלוֹם שִׁשָּׁה חֲרָשִׁים: יב וְשָׁלְמָה יָשָׁב עַל־פְּסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּן מִלְכָתוֹ מֵאִד אַף עַל הַעֲלוּנִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹם, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אִמְתָּ וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשֵׁי תוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמִהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַפְרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שני, ז' טבת

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה יצחק יהודא שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתביו (כ' מ"ח. ג' כסלו) במ כתוב אודות התחדשות השיעורים בעין כרם,
ובודאי לא יסתפקו בהתחדשות לבד אלא ישתדלו בהוספה בערך להעבר וכציווי תורתנו מעלין בקדש,
ובפרט ע"פ המבואר בתורת החסידות אשר האדם צ"ל מהלך דוקא וכמ"ש ונתתי לך מהלכים, וזוהי
תכלית ירידת הנשמה מאגרא רמה לבירא עמיקתא, כי קודם לזה היתה הנשמה בבחי' עומד וכמ"ש חי
ה' אשר עמדתי לפניו וכמבואר הענין בחסידות בכ"מ, ובפרט שמזכיר שישנם מבין העולים כאלו שהיו
בד' אמות של חב"ד במרוקה שבטח יסייעו בידם, והרי ידועה ההבטחה אדם מקדש עצמו מלמטה
מקדשין אותו הרבה מלמעלה, והרי גם נקודה הנ"ל היא הוראת ימי חנוכה דאזלינן מניי שהולך
ומוסיף מיום ליום באור הבא משמן טהור ועל פתח ביתו מבחוץ משתשקע החמה.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
 (ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

שבת	יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
			ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
									ש	א	ש	א			
17:30	16:30	17:19	17:15	16:50	16:46	10:03	10:01	9:11	9:08	8:34	8:32	6:40	6:38	באר שבע (ח)	
17:26	16:18	17:15	17:11	16:49	16:45	10:04	10:01	9:12	9:09	8:35	8:32	6:43	6:41	חיפה (ח)	
17:27	16:12	17:16	17:12	16:53	16:49	10:02	10:00	9:10	9:07	8:33	8:31	6:40	6:38	ירושלים (ח)	
17:28	16:29	17:17	17:13	16:49	16:45	10:04	10:02	9:12	9:09	8:35	8:33	6:42	6:40	תל אביב (ח)	
17:06	15:54	16:51	16:46	16:13	16:07	10:34	10:32	9:50	9:49	9:01	9:00	7:45	7:45	אוסטריה, וינה (ח)	
21:32	20:29	21:19	21:18	20:47	20:46	10:57	10:54	9:42	9:38	8:54	8:50	6:03	5:58	אוסטרליה, מלבורן (ק)	
17:13	16:03	16:59	16:54	16:22	16:17	10:35	10:33	9:49	9:48	9:02	9:00	7:41	7:40	אוקראינה, אודסה (ח)	
16:41	15:29	16:26	16:21	15:48	15:42	10:08	10:06	9:24	9:22	8:35	8:34	7:19	7:18	אוקראינה, דונייצק (ח)	
16:50	15:38	16:36	16:31	15:57	15:51	10:20	10:18	9:36	9:34	8:47	8:45	7:32	7:31	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	
17:11	15:56	16:55	16:50	16:15	16:09	10:48	10:46	10:05	10:04	9:14	9:12	8:05	8:05	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	
17:03	15:47	16:47	16:42	16:06	16:01	10:41	10:39	9:58	9:57	9:07	9:05	7:58	7:58	אוקראינה, קייב (ח)	
17:42	16:36	17:28	17:23	16:55	16:50	11:00	10:57	10:13	10:12	9:28	9:26	8:03	8:03	איטליה, מילאנו (ח)	
18:56	18:04	18:46	18:44	18:23	18:20	10:17	10:14	9:14	9:12	8:43	8:40	6:14	6:12	אקוודור, קיטו (ח)	
20:54	19:53	20:41	20:40	20:11	20:10	10:34	10:31	9:20	9:16	8:36	8:32	5:46	5:42	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	
22:11	21:03	21:57	21:56	21:21	21:20	11:19	11:16	10:02	9:58	9:10	9:05	6:18	6:13	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	
17:40	16:37	17:27	17:23	16:56	16:51	10:36	10:34	9:47	9:45	9:06	9:04	7:26	7:25	ארה"ב, בולטימור (ח)	
17:26	16:22	17:14	17:09	16:41	16:36	10:27	10:25	9:38	9:36	8:56	8:54	7:20	7:19	ארה"ב, ברוקלין (ח)	
17:26	16:22	17:14	17:09	16:41	16:36	10:27	10:25	9:39	9:37	8:57	8:55	7:20	7:20	ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	
17:59	16:53	17:46	17:41	17:12	17:07	11:05	11:03	10:17	10:15	9:34	9:32	8:01	8:01	ארה"ב, דטרויט (ח)	
18:13	17:17	18:02	17:58	17:35	17:31	10:43	10:41	9:50	9:47	9:14	9:12	7:17	7:16	ארה"ב, האוסטון (ח)	
17:36	16:37	17:25	17:21	16:56	16:51	10:17	10:14	9:25	9:23	8:47	8:45	6:57	6:56	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	
18:20	17:24	18:09	18:06	17:43	17:39	10:40	10:37	9:45	9:42	9:10	9:08	7:08	7:06	ארה"ב, מיאמי (ח)	
17:20	16:16	17:08	17:03	16:35	16:30	10:23	10:21	9:35	9:33	8:53	8:51	7:18	7:17	ארה"ב, ניו הייבן (ח)	
17:18	16:13	17:05	17:01	16:32	16:27	10:23	10:21	9:35	9:33	8:52	8:50	7:18	7:17	ארה"ב, שיקגו (ח)	
19:45	18:51	19:35	19:33	19:10	19:07	10:26	10:23	9:19	9:16	8:45	8:42	6:04	6:01	בוליביה, לה-פס (ח)	
17:45	16:28	17:29	17:24	16:47	16:41	11:27	11:25	10:45	10:43	9:52	9:50	8:46	8:46	בלגיה, אנטוורפן (ח)	
17:46	16:30	17:31	17:25	16:49	16:43	11:26	11:24	10:44	10:43	9:52	9:50	8:45	8:45	בלגיה, בריסל (ח)	
19:35	18:44	19:24	19:23	19:02	19:00	9:55	9:52	8:46	8:42	8:10	8:06	5:24	5:21	ברזיל, סאן פאולו (ח)	
19:21	18:26	19:11	19:09	18:44	18:42	9:44	9:41	8:35	8:31	7:59	7:55	5:14	5:10	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	
17:02	15:50	16:46	16:41	16:06	16:00	10:45	10:43	10:03	10:02	9:10	9:09	8:06	8:06	בריטניה, לונדון (ח)	
17:04	15:46	16:47	16:42	16:02	15:56	10:57	10:55	10:17	10:16	9:21	9:19	8:25	8:25	בריטניה, מנצ'סטר (ח)	
17:05	15:48	16:49	16:43	16:07	16:01	10:53	10:51	10:12	10:11	9:17	9:16	8:17	8:17	גרמניה, ברלין (ח)	
17:31	16:16	17:16	17:11	16:35	16:30	11:08	11:06	10:25	10:24	9:34	9:32	8:24	8:24	גרמניה, פרנקפורט (ח)	
19:43	18:53	19:32	19:30	19:11	19:09	9:54	9:51	8:43	8:40	8:06	8:02	5:19	5:15	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	
18:48	17:55	18:39	18:35	18:13	18:10	10:53	10:50	9:56	9:53	9:23	9:20	7:12	7:10	הודו, מומבאי (ח)	
18:45	17:52	18:36	18:32	18:10	18:07	10:48	10:46	9:51	9:49	9:19	9:16	7:07	7:05	הודו, פונה (ח)	
16:57	15:46	16:43	16:38	16:05	15:59	10:23	10:20	9:38	9:36	8:50	8:48	7:31	7:31	הונגריה, בודפשט (ח)	
17:30	16:25	17:17	17:12	16:44	16:39	10:32	10:29	9:43	9:41	9:01	8:59	7:25	7:24	טורקיה, איסטנבול (ח)	
18:01	16:59	17:49	17:44	17:18	17:13	10:53	10:51	10:03	10:01	9:24	9:21	7:41	7:40	יוון, אתונה (ח)	
17:19	16:09	17:05	17:00	16:28	16:22	10:43	10:41	9:58	9:56	9:10	9:08	7:51	7:50	מולדובה, קיישינב (ח)	

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:45	17:52	18:36	18:32	18:10	18:07	10:50	10:48	9:53	9:51	9:21	9:18	7:10	7:08	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
21:18	20:03	21:01	21:01	20:21	20:21	9:58	9:54	8:38	8:34	7:35	7:30	4:46	4:41	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
17:59	17:02	17:48	17:45	17:21	17:17	10:24	10:21	9:29	9:27	8:54	8:52	6:55	6:53	נפאל, קטמנדו (ח)
19:44	18:52	19:34	19:31	19:10	19:08	11:08	11:05	10:06	10:03	9:35	9:32	7:07	7:04	סינגפור, סינגפור (ח)
16:35	15:17	16:19	16:13	15:36	15:30	10:22	10:20	9:41	9:39	8:47	8:45	7:45	7:45	פולין, ורשא (ח)
19:12	18:19	19:02	19:00	18:37	18:35	10:05	10:02	8:58	8:55	8:26	8:23	5:48	5:45	פרו, לימה (ח)
17:59	16:50	17:45	17:40	17:08	17:03	11:17	11:15	10:31	10:30	9:45	9:43	8:22	8:21	צרפת, ליאון (ח)
18:00	16:49	17:45	17:40	17:08	17:02	11:31	11:29	10:48	10:46	9:58	9:56	8:44	8:44	צרפת, פריז (ח)
18:30	17:38	18:21	18:18	17:57	17:54	10:02	9:59	9:01	8:58	8:30	8:27	6:05	6:02	קולומביה, בוגוטה (ח)
17:41	16:37	17:28	17:23	16:56	16:51	10:52	10:50	10:05	10:03	9:21	9:19	7:51	7:50	קנדה, טורונטו (ח)
17:13	16:06	16:59	16:54	16:24	16:19	10:31	10:29	9:45	9:43	8:59	8:57	7:34	7:34	קנדה, מונטריאול (ח)
17:27	16:27	17:16	17:12	16:46	16:42	10:11	10:09	9:20	9:18	8:42	8:39	6:54	6:52	קפריסין, לרנקה (ח)
17:46	16:22	17:29	17:23	16:42	16:35	11:47	11:45	11:08	11:07	10:09	10:08	9:20	9:20	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
17:16	15:54	16:58	16:52	16:13	16:07	11:22	11:21	10:44	10:43	9:44	9:42	8:59	9:00	רוסיה, מוסקבה (ח)
17:35	16:24	17:21	17:16	16:43	16:38	11:00	10:58	10:15	10:13	9:27	9:25	8:08	8:07	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
17:39	16:34	17:25	17:20	16:53	16:47	11:05	11:02	10:20	10:18	9:32	9:30	8:13	8:13	שווייץ, ציריך (ח)
18:37	17:44	18:27	18:24	18:03	17:59	10:29	10:26	9:30	9:28	8:59	8:56	6:42	6:40	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הכדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות וכאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00458
28/12/2014

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7